
Editörler

Prof. Dr. Hasan Genç - Dr. Öğr. Üyesi Emel Atlı

ÇEVRE EĞİTİMİ

Yazarlar

Prof. Dr. Gonca Keser
Prof. Dr. Güldem Dönel Akgül
Prof. Dr. Hakan Sert
Prof. Dr. Mehmet Tunçel
Prof. Dr. Sakine Serap Avgın
Prof. Dr. Sibel Saraçoğlu
Doç. Dr. Seda Çavuş Güngören
Doç. Dr. Sevda Türkiş
Dr. Öğr. Üyesi Cenk Yoldaş
Dr. Öğr. Üyesi Serpil Kalaycı
Elif Gömlek

Çevre Eğitimi

Editörler : Prof. Dr. Hasan Genç - Dr. Öğr. Üyesi Emel Atlı

ISBN : 978-625-7825-77-1
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Genç, Hasan - Atlı, Emel

Çevre Eğitimi/ Editörler : Hasan Genç - Emel Atlı

1.Basım. XII + 292 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-77-1

1.Eğitim, 2.Çevre, 3. Çevre sorunları

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Editörler:

Hasan Genç / *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*

Emel Atlı / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar

1. Bölüm:

Sakine Serap Avgın / *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi*

Elif Gömlek /

2. Bölüm:

Gonca Keser / *Adıyaman Üniversitesi*

3. Bölüm:

Mehmet Tunçel / *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi*

4. Bölüm:

Güldem Dönel Akgül / *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi*

5. Bölüm:

Sevda Türkiş / *Ordu Üniversitesi*

6. Bölüm:

Serpil Kalaycı / *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi*

7. Bölüm:

Sibel Saraçoğlu / *Erciyes Üniversitesi*

8. Bölüm:

Hakan Sert / *Akdeniz Üniversitesi*

9. Bölüm:

Seda Çavuş Güngören / *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi*

10. Bölüm:

Cenk Yoldaş / *Manisa Celal Bayar Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 EKOLOJİ VE EKOLOJİK KAVRAMLAR / Sakine Serap Avgın - Elif Gömlek	1
1.1. Ekoloji Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	1
1.2. Ekoloji ile İlgili Temel Kavramlar	4
1.3. Ekolojinin Alt Dalları	12
Yararlanılan Kaynaklar	14
Bölüm 2 EKOSİSTEM EKOLOJİSİ / Gonca Keser	17
2.1. Ekosistemi Etkileyen Faktörler	18
2.1.1. Biyotik Faktörler	19
2.1.2. Abiyotik Faktörler	21
2.1.2.1. İklimsel Abiyotik Faktörler	21
2.1.2.2. İklimsel Olmayan Abiyotik Faktörler	37
2.2. Canlılar Arasında Beslenme İlişkileri	47
2.2.1. Ototroflar	48
2.2.2. Heterotroflar	49
2.2.3. Hem Ototrof Hem Heterotrof Canlılar	50
2.3. Canlılar Arasındaki Ekolojik Etkileşimler	51
Yararlanılan Kaynaklar	59
Bölüm 3 CANLILAR VE ENERJİ İLİŞKİLERİ / Mehmet Tunçel	63
3.1. Ekosistemde Enerji Akışı	63
3.1.1. Besin Zinciri, Besin Ağı, Besin Piramiti	65

3.1.2. Enerji, Biyokütle, Biyolojik Birikim Akışı	67
3.2. Ekosistemde Madde Döngüleri	70
3.2.1. Su Döngüsü	71
3.2.2. Karbon Döngüsü	74
3.2.3. Azot Döngüsü	77
3.2.4. Oksijen Döngüsü	82
3.2.5. Fosfor Döngüsü	83
Yararlanılan Kaynaklar	85

Bölüm 4 KOMÜNİTE EKOLOJİSİ / Güldem Dönel Akgül	87
--	-----------

4.1. Komüniteyi Oluşturan Temel Unsurlar	87
4.2. Komünitelerde Rekabet, Av-Avcı İlişkisi	91
4.2.1. Tür İçi Rekabet	91
4.2.2. Türler Arası Rekabet	92
4.2.3. Av-Avcı İlişkisi	95
4.3. Komünitelerde Süksesyon	100
4.3.1. Birincil Süksesyon	102
4.3.2. İkincil Süksesyon	105
Yararlanılan Kaynaklar	107

Bölüm 5 POPÜLASYON EKOLOJİSİ / Sevda Türkiş	109
--	------------

5.1. Popülasyon Dinamiği	109
5.1.1. Popülasyon Yoğunluğu	110
5.1.2. Popülasyon dağılımı	111
5.1.3. Popülasyon Büyüklüğü	114
5.1.4. Popülasyonlarda Büyüme Şekilleri	117
5.1.5. Popülasyonlarda Dalgalanmalar	121
5.1.6. Yaş Dağılımı	122
Yararlanılan Kaynaklar	126

Bölüm 6 BİYOMLAR / Serpil Kalaycı	129
--	------------

6.1. Karasal Biyomlar	129
-----------------------	-----

6.1.1. Tropikal Yağmur Ormanı	130
6.1.2. Savan	133
6.1.3. Çöl	135
6.1.4. Akdeniz (Maki) Kuşağı	136
6.1.5. Ilıman Bölge Yaprak Dökken Orman Kuşağı	138
6.1.6. Ilıman Bölge Çayır-Step	139
6.1.7. İğne Yapraklı Ormanlar Kuşağı (Tayga)	140
6.1.8. Tundra	142
6.1.9. Kutup Buzulu	144
6.2. Sucul Biyomlar	145
6.2.1. Tatlı Su Biyomları	147
6.2.1.1. Göl	147
6.2.1.2. Akarsu ve Nehir	149
6.2.1.3. Sulak Alan	150
6.2.2. Denizel Biyomlar	151
6.2.3. Estuari Alanlar (Haliçler)	156
Yararlanılan Kaynaklar	158

Bölüm 7

ÇEVRE SORUNLARI/ *Sibel Saraçoğlu*

161

7.1. Çevresel Değişimler	161
7.2. Çevresel Göstergeler	163
7.2.1. Nüfus	165
7.2.2. İklim Değişikliği	166
7.2.2.1. Sıcaklık	168
7.2.2.2. Sera Gazı Emisyonları	169
7.2.2.3. Ozon Tabakasını İncelten Madde (OTİM) Tüketimi	173
7.2.2.4. Deniz Suyu Sıcaklığı ve Deniz Seviyesi Değişimi	173
7.2.2.5. Ekstrem Olaylar	174
7.2.2.6. İklim Değişikliği ile Mücadele Politikaları	176
7.2.3. Hava Kirliliği	178
7.2.4. Su Kirliliği	183
7.2.5. Atık Sorunları	190
7.2.6. Arazi Kullanımı ve Toprak Kirliliği	194
7.2.7. Kimyasal Kirlilik	197

7.2.8. Besin Kirliliği	198
7.2.9. Gürültü Kirliliği	198
7.2.10. Radyoaktif Kirlilik	201
7.2.11. Işık Kirliliği	202
7.3. Çevre Koruma	202
Yararlanılan Kaynaklar	207

Bölüm 8
BİYOÇEŞİTLİLİK VE DOĞAL YAŞAMIN KORUNMASI / Hakan
Sert

215

8.1. Biyoçeşitlilik Tanımı ve Yararları	216
8.1.1. Türlerin Çeşitliliği ve Sayılarının Azalması	218
8.1.2. Ekosistem Kaybı	221
8.1.3. Karada Habitat Kaybı	221
8.1.4. Okyanuslarda Habitat Kaybı	221
8.1.5. Tatlı Su Habitat Kaybı	222
8.1.6. Kirlilik	223
8.1.7. İstilacı Türler	223
8.1.8. Aşırı Avcılık-Hasat	224
8.1.9. İkincil Yok Oluşlar	225
8.1.10. Küresel İklim Değişikliği	225
8.2. Biyoçeşitliliğin Önemi	225
8.2.1. Ekosistem Açısından Önemi	225
8.2.2. Biyoçeşitliliğin Ekosistemdeki Önemine Örnekler	227
8.3. Türkiye’de Biyoçeşitlilik	234
8.3.1. Milli Parklar	234
8.3.2. Biyogenetik Rezerv Alanları	235
8.3.3. Sulak Alanlar	235
8.3.4. Doğal Anıtlar	235
8.3.5. Türkiye’de Önemli Biyoçeşitlilik Rezerv Alanları	235
8.4. Biyoçeşitlilik Eğitimi	240
8.4.1. Çevre ve Biyoçeşitlilik Eğitimi	240
8.4.2. Sürdürülebilir Kalkınma ve Biyoçeşitlilik Eğitimi	241
8.5. Ulusal ve Uluslararası Çevre Kuruluşları	242
8.5.1. Ulusal STK’lar	242
8.5.2. Uluslararası Kuruluşlar	245
Yararlanılan Kaynaklar	247

Bölüm 9
ÇEVRE OKURYAZARLIĞI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK / Seda
Çavuş Güngören

253

9.1. Çevre Okuryazarlığı Tanımı ve Önemi	253
9.2. Sürdürülebilirlik	257
9.3. Sürdürülebilir Kalkınma	257
9.4. Ekolojik Ayak İzi	259
9.5. Karbon Ayak İzi	263
9.6. Su Ayak İzi	264
9.7. Sürdürülebilir Tarım: Permakültür	266
9.8. Yavaş Şehir: Cittoslow	267
9.9. İklim Okuryazarlığı	270
Yararlanılan Kaynaklar	272

Bölüm 10
ÇEVRE EĞİTİMİ VE ÖĞRETİM PROGRAMLARINDAKİ YERİ /
Cenk Yoldaş

275

10.1. Çevre Eğitiminin Önemi	275
10.2. Çevre Eğitiminin Tarihsel Gelişimi	278
10.3. Çevre Eğitiminin Önemi	280
10.4. Türkiye’de Çevre Eğitimi	283
10.4.1. Okul Öncesi Öğretim Programında Çevre Eğitimi	283
10.4.2. İlkokul Programında Çevre Eğitimi	284
10.4.3. Ortaokul Programında Çevre Eğitimi	287
Yararlanılan Kaynaklar	290

Bölüm -1-

EKOLOJİ VE EKOLOJİK KAVRAMLAR

1.1. Ekoloji Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Ekoloji terimi ilk defa 1869 yılında Alman zoolog Ernst Haeckel tarafından kullanılmıştır. Bu sözcük, eski Yunanca'da **Oikos** (ev, mekan, yaşanılacak yer) ve **Logos** (bilim) sözcüklerinin köklerinden yararlanılarak türetilmiştir (Yıldız vd., 2008). Haeckel, bu terimi "Doğanın ekonomisi ile ilgili tüm bilgileri belirtmek ve bu bilgilerin de hayvanların organik ve inorganik çevreleriyle olan tüm ilişkileri kapsadığını vurgulamak" amacıyla kullanmıştır (Kocataş, 2012).

Daha sonraki yıllarda farklı araştırmacılar tarafından bu tanım tekrar ele alınmıştır. Frederic Clements (1916) ekolojiyi "toplumlar bilimi" veya "yaşam birlikleri bilimi" olarak tanımlarken, Charles S. Elton (1927) "hayvanların ekonomi ve sosyolojisi ile uğraşan bilimsel doğa tarihi" olarak ifade etmiştir. Modern ekolog Eugene Odum (1963) ise ekolojiyi "doğanın yapısını ve işlevini inceleyen bir bilim" olarak tanımlamaktadır (Kocataş, 2012).

Ekoloji, canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Günümüzde modern ekolojinin kapsadığı konular ve hedefleri dikkate alındığında ekolojiyi "insan ve diğer canlılar ile bunların canlı ve cansız çevre arasındaki ilişki ve etkileşimleri ile canlılığın devamını sağlayan madde ve enerji döngülerini, kendilerini yenileyebilen mekan birimleri içinde inceleyen bilim dalıdır" şeklinde tanımlamak da mümkündür (Yıldız vd., 2008).

Ekolojinin tarihsel gelişimi: Ekoloji, önceleri anlamı tam olarak bilinmese de insanlar tarafından her zaman yararlanılan bir bilim dalı olmuştur (Kocataş, 2012; Uşak, 2007). Öyle ki, 3000-4000 yıl önce Çin Tıp Felsefesi, insan sağlığını ateş, bitki, toprak, hava ve su arasındaki dengeye ve bunların

Yararlanılan Kaynaklar

- Akyüz, E. (2020). *Çevre biliminin abc'si. Yeni başlayanlar için çevre sorunları ve politikaları*. Seçkin Yayıncılık.
- Çepel, N. (2008). *Ekolojik sorunlar ve çözümleri*. 3. Baskı, TÜBİTAK Yayınları.
- Dinç, M. & Özkaya, A. (2007). Ekosistem. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre bilimi* (s. 36-70). Anı Yayıncılık.
- Dotson, J. D. (2019, 24 Haziran). *Biome: definition, types, characteristics and examples*. Sciencing. <https://sciencing.com/biome-definition-types-characteristics-examples-13719223.html>
- Dowd, M. (2019, 4 Haziran). *Community (ecology): definition, structure, theory and examples*. Sciencing. <https://sciencing.com/community-ecology-definition-structure-theory-examples-13719217.html>
- Fowler, S., Roush, R., & Wise, J. (2013). *Concepts of biology*. OpenStax.
- Holt, R. D. (2014). Population ecology. Access Science. Çevrimiçi yayın. <https://doi.org/10.1036/1097-8542.538150>
- Kocataş, A. (2012). *Ekoloji çevre biyolojisi*. Dora Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Odum, E. P. & Barret, G. W. (2008). *Ekolojinin temel ilkeleri* (K. Işık, Çev.; 5. Baskı). Palme Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi 2004).
- Orhan, A. T. (2021). Çevre bilimi ile ilgili temel kavramlar. H. Tokcan ve Y. Topkaya (Ed.), *Çevre eğitimi* (s. 1-13). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Reece, J. B., Urry, L. A., Cain, L. C. Wasserman, S. A., Minorsky, P. V., & Jackson, R. B. (2013). *Campbell biyoloji* (E. Gündüz ve İ. Türkan, Çev.; 9. Baskı). Palme Yayıncılık.
- Saraç, E. (2021). Ekoloji ve ekosistem. H. Tokcan ve Y. Topkaya (Ed.), *Çevre eğitimi* (s. 15-41). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Uşak, M. (2007). Çevre nedir. M. Aydoğdu ve K. Gezer (Ed.), *Çevre bilimi* (s. 1-9). Anı Yayıncılık.
- Weathers, K. C., Strayer, D. L., & Likens, G. E. (2013). *Fundamentals of ecosystem science*. New York: Academic Press.
- Weathers, K. C., Groffman, P. M., Van Dolah, E., Bernhardt, E., Grimm, N. B., McMahon, K., Schimel, J., Paolisso, M., Maranger, R., Baer, S., Brauman, K., & Hinckley, E. (2016). Frontiers in ecosystem ecology from a community perspective: The future is boundless and bright. *Ecosystems*, 19(5), 753-770.

- Yıldız, K., Yılmaz, M., & Sipahioğlu, Ő. (2008). *Çevre bilimi ve eğitimi*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- URL-1. Erişim Adresi: <https://bikifi.com/karsilastirma/s-ve-j-tipi-buyume-egrileri-karsilastirma/>. Erişim Tarihi: 08.06.2022.
- URL-2. Erişim Adresi: <https://bikifi.com/karsilastirma/s-ve-j-tipi-buyume-egrileri-karsilastirma/>. Erişim Tarihi: 29.05.2022.
- URL-3. Erişim Adresi: <http://www.biyolojiportali.com/belgeler/4%20POP%C3%9CLASYON%20EKOLOJ%C4%B0S%C4%B0%201.pdf>. Erişim Tarihi: 01.06.2022.
- URL-4. Erişim Adresi: <https://www.canlibilimi.com/komunitelerdeki-degi-simler/>. Erişim Tarihi: 06.06.022.
- URL-5. Erişim Adresi: <https://www.msxlab.org/forum/cografya/27116-bi-yom-nedir-biyom-hakkinda.html>. Erişim Tarihi: 08.06.2022.
- URL-6. Erişim Adresi: <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2019/02/12/bi-yosfer-nedir-nasil-olustu-ve-gelisti/>. Erişim Tarihi: 05.06.2022.

Bölüm

-2-

EKOSİSTEM EKOLOJİSİ

Ekoloji, gezegendeki doğal sistemlerin ve süreçlerin incelenmesidir. Başka bir deyişle ekoloji, Dünya'yı oluşturan parça ve parçaları anlamaya odaklanmış bir bilim dalıdır. Bir *ekosistem*, abiyotik (canlı olmayan) faktörlerin ve biyotik (canlı) faktörlerin tek ve iç içe bir sistem oluşturmak için birbirleriyle etkileşime girdiği alan olarak tanımlanır. Örneğin, bir tarlanın toprak parametreleri orada yetişebilecek bitki türlerini sınırlayabilir ve bu da otçulları, etoburları vb. sınırlar. Böylece bir ekosistem, diğer bileşenlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen parçalardan oluşur. Bu nedenle, *ekosistem ekolojisi*, bir ekosistemin parçalarının ve birbirleriyle nasıl çalıştıklarının incelenmesidir. Bu, bir ekosistemi oluşturan bileşenlerin tek tek değiştirildiğinde veya kaldırıldığında ekosistemi nasıl tamamen değiştirebileceğini anlamak için çok önemlidir (Keathley, 2021).

Ekosistem teriminin diğer ekolojik terimlerden nasıl farklı olduğunu anlamak için biyom, habitat ve komünite terimleri kısaca açıklanmıştır.

▪ **Biyom:** Dünya yüzeyinde belirli iklim (sıcaklık, yağış vb.) parametreleriyle tanımlanan bir alandır. Örneğin, bir tundra, aldığı yağışın sıcaklığı ve miktarı ile tanımlanır. Bir biyom, baskın bitki örtüsüne göre sınıflandırılan ve organizmalarının o belirli çevreye adaptasyonları ile ayırt edilen büyük bir bitki ve hayvan topluluğudur. Fiziksel çevrenin yağış, sıcaklık ve su derinliği gibi yönleri, bu doğal çevrede yaşayan türlerin özellikleri üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir ve bu nedenle benzer çevresel koşullar yaşayan biyolojik topluluklar genellikle benzer özelliklere sahip türler içerir. Örneğin, Güney Amerika ve Afrika'nın yağmur ormanları benzer iklim koşullarında bulunur ve sürekli bir toprak parçası oluşturmaları da benzer nişleri dolduran organizmalar içerir (Keathley, 2021).

Yararlanılan Kaynaklar

- Akman, Y., Ketenoğlu, O., Kurt, L. ve Yiğit, N. (2012). *Ekolojik sentez*. Palme Yayıncılık.
- Alberts, B., Bray, D., Lewis, J., Raff, M., Roberts, K. ve Watson, J.D. (1994). *Molecular biology of the cell* (3rd edn). Garland, New York.
- Bahtiyar, M. (1975). Toprak suyu, toprakta su tutulması ve rutubet tansiyonu. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/34890>)
- Gündüz, E., Demirsoy, A. ve Türkan, İ. (Eds.). (2010). *Biyoloji* (6. Baskı), Palme Yayıncılık.
- Carignan, T. (2022). *What is a microclimate*.<https://study.com/learn/lesson/microclimate-overview-causes-examples.html>
- Crick, J. (2017). *Wind is essential to natural processes*. https://www.canr.msu.edu/news/wind_is_essential_to_natural_processes
- Cullum, A. J. (2008). *Tolerance range*. S. E. Jørgensen ve B. D. Fath (Eds.), *Encyclopedia of ecology*. (s. 3557-3564), Academic Press.
- Datson, D.J. (2021). *Effects of rain water*. <https://sciencing.com/effects-of-rain-water-12393648.html>.
- Elbeshbishy, E. (2014). *Metabolic pathways: Release of energy (Anaerobic)*. *Encyclopedia of Food Microbiology* (2nd ed.). <https://www.sciencedirect.com/topics/immunology-and-microbiology/chemoheterotroph>
- Enzor, L., (2021). *Mutualistic relations: Examples&Types*. <https://study.com/academy/lesson/mutualistic-relationships-examples-lesson-quiz.html#:~:text=In%20obligate%20mutualism%2C%20one%20organism,ant%2C%20>
- Erinç, S. (1984). *Klimatoloji ve metotları*. İ.T.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları (İstanbul).
- Erol, O. (1993). *Genel Klimatoloji*.Gazi Büro Kitapevi.
- Folkerts, G. W.** (1982). The gulf coast pitcher plant bogs. *American Scientist*. 70,260-267.<https://botany.org/home/resources/carnivorous-plants-insectivorous-plants.html>
- Gökmen, S., Kubanç, N., Kubanç, C. ve Sönmezoğlu, Ö.A. (2007). *Karasal ekoloji*. S. Gökmen (Ed.), Nobel yayın dağıtım.
- Holomuzki, J., Feminella, J.W. ve Power, M.E. (2010). Biotic interactions in freshwater benthic habitats. *Journal of the North American Benthological Society*, 29, 220-244.

- Karaoğlu, M. (2013). *Meteoroloji, Klimatoloji, Zirai Meteoroloji*. Nobel akademik yayıncılık.
- Keathley, C. (2021). *The study of ecosystem ecology*. <https://study.com/learn/lesson/ecosystem-ecology-overview-examples.html>
- Kocataş, A. (2006). *Ekoloji, çevre biyolojisi* (9. baskı). Ege Üniversitesi basım evi.
- Kumar, S., Kaur, R., Kaur, N., Bhandhari, K., Kaushal, N., Gupta, K., Bains, T.S. ve Nayyar, H. (2011). Heat-stress induced inhibition in growth and chlorosis in mungbean (*Phaseolus aureus* Roxb.) is partly mitigated by ascorbic acid application and is related to reduction in oxidative stress. *Acta Physiologiae Plantarum*, 33, 2091–2101.
- Madigan, M.T., Martinko, J.M. ve Parker, J. (2003). *Brock biology of microorganisms*. Pearson, upper saddle river. https://www.uv.es/symbiosis/pdfs/2011_Autotrophy.pdf
- Mandal, A., (2019). *What are helminths?*
<https://www.news-medical.net/health/What-are-Helminths.aspx>
- Nickrent, D.L. ve Musselman, L.J. (2004). Introduction to parasitic flowering plants. *The Plant Health Instructor*, DOI: 10.1094/PHI-I-2004-0330-01
- Oliver, K.M. ve Russel, J.A., (2016). Symbiosis, to introductions. *The Encyclopedia of Evolutionary Biology*, 282-290.
- Petruzzello, M. (2022). *Euglena*. <https://www.britannica.com/science/Euglena>
- Rajakaruna, N. ve Boyd, R.S. (2008). *Edaphic factors*. <https://www.sciencedirect.com/topics/agricultural-and-biological-sciences/edaphic-factors>
- Rodríguez, M., Canales, E. ve Borrás-Hidalgo, O. (2005). Molecular aspects of abiotic stress in plants. *Biotechnology Applications*, 22, 1–10.
- Rogers, K., (2010). *Plasmodium organism*. <https://www.britannica.com/science/Plasmodium-protozoan-genus/additional-info#history>
- Rohrig, B. (2013). *How animals survive temperature extremes*. <https://www.acs.org/content/dam/acsorg/education/resources/highschool/chemmatters/chilling-out/chemmatters-oct2013-chilling-out.pdf>
- Sacks, W. J. ve Kucharik, C.J. (2011). Crop management and phenology trends in the U.S. corn belt: Impacts on yields, evapotranspiration and energy balance. *Agricultural and Forest Meteorology*, 151, 882-894.
- Sapkota, A., (2021). *Mutualizm interaction-defenition, symbiosis, types and examples*. <https://thebiologynotes.com/mutualism>

- Schlenker, W. ve Roberts, M.J. (2009). Nonlinear temperature effects indicate severe damages to U.S. crop yields under climate change. *Proceedings of the National Academy of Science*, 106, 15594-15598.
- Selase, A.E., Agyimpornaa, D.E., Selasi, D.D. ve Hakii, D.M.N. (2015). Precipitation and rainfall types with their characteristics features. *Journal of Natural Science Researches*, 5(20), 89-92.
- Smith, D., Barkman, T.J. ve dePamphilis, C.W. (2001). *Hemiparasitism*. Encyclopedia of Biodiversity. 317-328. <https://www.sciencedirect.com/topics/agricultural-and-biological-sciences/parasitic-plant>
- Srivastava, S., Pathak, A.D., Gupta, P.S., Shrivastava, A.K. ve Srivastava, A.K. (2012). Hydrogen peroxide-scavenging enzymes impart tolerance to high temperature induced oxidative stress in sugarcane. *Journal Environmental Biology*, 33, 657-661.
- Spanne, A. (2022). *What are biotic and abiotic factors in an ecosystems*. <https://www.treehugger.com/biotic-and-abiotic-factors-5116478>
- Summers, W.C. (2009). *Virus infection*. Encyclopedia of Microbiology (Third Edition). 546-552. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780123739445003230?via%3Dihub>
- Sumner, D. (2020). *Interactions among organisms*. [https://geo.libretexts.org/Courses/University_of_California_Davis/GEL_098-16%3A_Geobiology_\(Sumner\)/Text/1%3A_Life_and_Earth/1.2_Interactions_Among_Organisms](https://geo.libretexts.org/Courses/University_of_California_Davis/GEL_098-16%3A_Geobiology_(Sumner)/Text/1%3A_Life_and_Earth/1.2_Interactions_Among_Organisms)
- Tikkanen, A. (2010). *Amensalizm*. <https://www.britannica.com/science/amensalism>
- Toh, S., Imamura, A., Watanabe, A., Okamoto, M., Jikumaru, Y., Hanada, A., Aso, Y., Ishiyama, K., Tamura, N., Iuchi, S. vd. (2008). High temperature-induced abscisic acid biosynthesis and its role in the inhibition of gibberellin action in Arabidopsis seeds. *Plant Physiology*, 146, 1368-1385.
- Yang, X., Chen, X., Ge, Q., Li, B., Tong, Y., Zhang, A., Li, Z., Kuang, T. ve Lu, C. (2006). Tolerance of photosynthesis to photoinhibition, high temperature and drought stress in flag leaves of wheat: A comparison between a hybridization line and its parents grown under field conditions. *Plant Science*, 171, 389-397.

Şekil Kaynakça

URL 1. <https://www.yenibiyoloji.com/ekosistemi-etkileyen-faktorler-5003>

URL 2. <https://www.biyolojievreni.com>

URL 3. <https://geography.name/microclimates>

- URL 4. <https://praktarim.com/bitkilerde-sicaklik-stresi>
- URL 5. <http://www.biyolojisesi.net>
- URL 6. <https://store.theodorepayne.org/tpf-asclepias-fascicularis-seed-10548576.html>
- URL 7. <https://www.pngegg.com/tr/png-dffdc>
- URL 8. <https://www.frmtr.com/tip-biyoloji-farmakoloji/7558753-hidrojen-bagi.html>
- URL 9. <https://listelist.com/besin-zinciri-nedir>
- URL 10. <https://botany.org/home/resources/carnivorous-plants-insectivorous-plants.html>

Bölüm

-3-

CANLILAR VE ENERJİ İLİŞKİLERİ

3.1. Ekosistemde Enerji Akışı

Güneş'ten Dünya'ya gelen ışınların %9'u mor ötesi (ultraviyole) bölgede, %45'i görünür ışık (visible) bölgesinde ve geri kalan %46'sı kırmızı ötesi (infrared) bölgede yer alır. İnsan gözü elektromanyetik spektrum içerisinde yaklaşık 380-720 nm dalga boyları arasındaki görünür ışığa duyarlıdır. Güneş sisteminde enerji akışı Güneş'ten Dünya'ya doğru tek yönlüdür. Termodinamik yasalara göre enerjinin işe dönüşebilmesi için enerjinin yüksek enerjili taraftan düşük enerjili tarafa aktarılması zorunludur. Dünya Güneş'ten aldığı enerjinin küçük bir kısmını (%1-2) fotosentez ile depolarken çok büyük kısmını tekrar uzaya yollayarak ekosistemdeki yaşamın devamını sağlar (Morgan, 1995, s.68). Güneş'ten elektromanyetik dalga halinde gelen enerji, ekosistemdeki akışını fotosentez ile üreticilerden tüketicilere doğru yürütmektedir. Enerji akışı ile beraber canlılar arasındaki besin zinciri de oluşmaktadır.

Dünya'da besinlerin üretilmesi ve enerji akışı, güneş enerjisinin üretici canlılar tarafından fotosentez ile kimyasal bağ enerjisine dönüştürülmesi ile gerçekleşir. Bu durum **birincil üretim** olarak tanımlanır. **Üreticiler** bir yandan kimyasal bağ enerjisi olarak tanımlanan enerjiyi kendi vücutlarında karbon bileşikleri halinde depolarken diğer yandan tüketicilerin ihtiyacı olan besini ve oksijeni üretirler. **Fotosentez** bitkiler tarafından güneş ışığı, karbondioksit ve su kullanılarak gerçekleştirilir. Güneş enerjisinin organik moleküller içinde kimyasal bağ enerjisi olarak depolanmasını sağlayan **klorofil** pigmentidir. Klorofil içeren organizmalar fotosentetik bakteriler, bazı tek hücreliler, algler ve bitkilerdir. Bu canlılar **birincil üreticiler** olarak tanımlanır. Birincil üretim miktarından bitkilerin kendi solunum metabolizmaları için kullandıkları enerji miktarı çıkarıldığında **net birincil üretim** hesaplanır (Townsend, Begon, & Harper, 2005, s. 384).

Yararlanılan Kaynaklar

- Allaby, M. (1996). *Basics of Environmental Science* (2nd ed., pp. 90-93). Taylor and Francis Press.
- Akman, Y., Ketencioğlu, O., Evren, H., Kurt, L., & Düzenli, S. (2000). *Çevre Kirliliği, Çevre Biyolojisi* (1. Baskı, s. 23-28). Palme Yayınevi.
- Aktop, Y. & Çağatay, İ. T. (2020). Ağır metallerin balıklarda birikimi ve etkileri *Menba Kastamonu Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Dergisi*, 6(1), 42.
- Aydoğdu, M. & Gezer, K. (2006). *Çevre Bilimi* (1. Baskı, s. 44-48). Anı Yayıncılık.
- Haktanır, K. & Arcak, S. (1997). *Toprak Biyolojisi: Toprak Ekosistemine Giriş*. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
- Kocaeren, A. A. (2016). *Çevre ve Enerji* (1. Baskı, s. 42-44). Nobel Yayıncılık.
- Kupchella, C. E. & Hyland, M. C. (1986). *Environmental Science* (p. 222-223). Allyn and Bacon.
- Molles, M. C. Jr. (2010). *Ecology: Concepts and Applications* (4th ed., p. 419-421). McGraw-Hill International Edition.
- Morgan, S. (1995). *Ecology and Environment* (1st ed., p. 68-70). Oxford University Press Inc.
- Özdemir, O. (2016). *Ekolojik Okuryazarlık ve Çevre Eğitimi* (1. Baskı, s. 24). Pegem Akademi.
- Raven, P. H., Berg, L. R., & Johnson, G. B. (1993). *Environment* (p. 273-275). Saunders College Publishing.
- Sodhi, G. S. (2009). *Fundamental Concepts of Environmental Chemistry* (3rd ed., p. 69-70). Alpha Science International Ltd.
- Şişli, N. (1999). *Ekoloji* (2. Baskı, s. 17-20). Gazi Kitabevi.
- Townsend, C. R., Begon, M., & Harper, J. L. (2005). *Essentials of Ecology* (4th ed., p. 384-392). Blackwell Publishing Company.
- URL 1. <https://www.cografyaci.gen.tr/enerji-akisi-ve-madde-donguleri/>
- URL2. <https://lh5.googleusercontent.com/oSOFA686Crw/VPGsmrGRkxI/AAAAAACfE/PtGueF0EfCM/s800/besinzincirbsnagi.jpg>
- URL 3. <https://www.eokultv.com/beslenme-sekilleri-biyoloji-konu-anlatimiyt-ayt-yks/36992>
- URL 4. <https://www.canlibilimi.com/biyolojik-birikim-nedir-2/>

- URL 5. <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/elementlerin-dogadaki-donusumu>
- URL6.https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/sites/default/files/karbon_dongusu_nedir.jpg
- URL7.https://tr.wikipedia.org/wiki/Azot_d%C3%B6ng%C3%BCs%C3%BC
- URL 8. <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/elementlerin-dogadaki-donusumu>
- URL9.https://tr.wikipedia.org/wiki/Denitrifikasyon#/media/Dosya:Nitrogen_Cycle_tr.jpg
- URL 10. <https://www.fussballturniere.net/do%C4%9Fadaki-oksijen-kayna%C4%9F%C4%B1-nedir>
- URL 11. <http://climatechange.boun.edu.tr/fosfor-dongusu/>

Bölüm

-4-

KOMÜNİTE EKOLOJİSİ

Çevresine bakan her birey, ne kadar muhteşem öğelerle çevrili olduğunu görecektir. Canlıların çeşitliliği, birbirleri ve cansız çevre ile ilişkileri, muazzam işleyen sisteminin önemli birer parçasıdır.

Bir ormanda olduğunuzu hayal edin. Gözlerinizi kapatıp sesleri derin bir şekilde dinleyin. Rüzgarın, kuşların, ağaç yapraklarının, bir böceğin sesi sizi sarıp sarmaladığı zaman yaşam denen olgunun yanı başınızda akıp gittiğini hissedeceksiniz.

4.1. Komüniteyi Oluşturan Temel Unsurlar

Belirli bir alanda bulunan farklı türlere ait organizmaların oluşturduğu birliğe *komünite* adı verilir. Bu terim ilk kez Petersen (1913) tarafından kullanılmıştır. Bir gölde yaşayan farklı balık türlerine ait popülasyonlar komüniteye örnek oluşturabilir.

Komünitelerin, farklı popülasyonlara ait türlerden oluştuğu ve bir yaşam alanı ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Gerek türlerin gerekse ortamın komünite üzerine etkileri farklıdır.

Türlerin birbirleri ve farklı türler ile ilişkisi komünitenin dinamizmini oluşturur. Klasik bir tanımda, bir *tür*, belirli bir bölgeyi işgal eden, aynı kimyasal ve fiziksel koşullara benzer (aynı değil) tepkileri gösteren, doğal koşullarda kendi aralarında çiftleşebilen ve verimli yavrular meydana getirebilen (atla eşek yavru meydana getirebilir, ancak onların yavruları olan katır yavru meydana getirmez) topluluklar olarak tanımlanır. Belki buna birbirine genetik olarak en çok benzeyen bireyler topluluğu tanımını da ekleyebiliriz (Demirsoy, 2018).

Yararlanılan Kaynaklar

- Campbell N.A & Reece J. B. (Çeviri Editörleri: Gündüz E., Demirsoy A., Türkan İ.) (2010). *Genel Biyoloji*. Palme Yayıncılık, Ankara.
- Çağlar, S. (2022). Yaşam Çemberini Anlamak: Lotka – Volterra Yani Avcı – Av Denklemleri, Matematiksel, <https://www.matematikselsel.org/lotka-volterra-yani-avci-av-denklemlerinden-cikarilacak-dersler> (Erişim tarihi: 05.05.2022).
- Demirsoy, A. (2018). Tür Tanımında ve Filogenetik Soy Ağacında Bitmeyen Tartışma. *Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(2): 58-64.
- Gause, G.F. (1934). *The struggle for existence*. Baltimore, MD: Williams & Wilkins.
- Gullan P. J. & Cranstons P. S. (Çeviri Editörü: Gök, A.) (2013). *Böcekler Entomolojinin Ana Hatları*. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara.
- Kavgacı, A. & Tavşanoğlu Ç. (2010). Akdeniz Tipi Ekosistemlerde Yangın Sonrası Vejetasyon Dinamiği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2 (A), 149-166.
- Kılınç, M. & Kutbay, H.G. (2019). *Bitki Ekolojisi*. Palme Yayıncılık. Ankara. 504 s.
- Kocataş, A. (2020). *Ekoloji Çevre Biyolojisi*. Dora Yayıncılık, Bursa.
- Kurt, L. (2021). Genel Ekoloji (Ders notları). Slide share: <https://akademiksunum.com/index.jsp?modul=document&folder=36db864bdd990ce5aaca62978e201d48b495fc28>.
- Lowe S., Browne M., Boudjelas S., & De Poorter M. (2000) *100 of the World's Worst Invasive Alien Species* A selection from the Global Invasive Species Database.
- Öksüzöğlü, A. (2019). *Sarıkuş Tabiatı Koruma Alanı Florası*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez). Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sadava, D., Hillis, D.M., Heller, H.C. & Berenbaum, M.R. (Çeviri Editörleri: Gündüz E., Demirsoy A., Türkan İ.) (2014). *Yaşam*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Whittaker R. J. & Fernández-Palacios, J. M. (2006). *Island Biogeography; ecology, evolution, and conservation*. Oxford University Press, 416 p.
- <http://ogmmateryal.eba.gov.tr/panel/upload/etkilesimli/kitap/biyoloji/11/unite2/files/basic-html/page5.html> Erişim tarihi:02.03.2022.
- <http://www.biyolojidefteri.com/index.php/ekosistem-ekolojisi> Erişim tarihi:20.04.2022.
- <https://www.bilgial.com/wp-content/uploads/2019/09/Benzerku%C5%9F-t%C3%BCrleri-aras%C4%B1nda-kaynak> Erişim tarihi:27.04.2022.

http://www.biyolojisesitesi.net/uniteler/komunite-ve-populasyon_ekolojisi/av-avci-iliskisi.html Erişim tarihi:01.05.2022.

<https://bilimfili.com/boceklerin-kimyasal-sprey-patlamasi-ve-gizemi> Erişim tarihi:04.05.2022.

<https://www.flickr.com/photos/91789623@N06/> Erişim tarihi:10.05.2022.

https://www.sciencephoto.com/media/431730/view/muller_butterfly-tiger-mimicry-complex Erişim tarihi:13.05.2022.

<https://turkiyeyabanhayati.org/blog/detail/dal-bocekleri-phasmida> Erişim tarihi:15.05.2022.

<https://borneoficus.info/2019/09/20/figs-islands-krakatau/> Erişim tarihi:17.05.2022.

https://harborseals.org/wpcontent/uploads/2015/03/150601_The_Ecological_Succecion_of_Microorganisms_in_the_Hudson_River_Estuary_genesis_carvajal.pdf Erişim tarihi:19.05.2022.

Bölüm

-5-

POPÜLASYON EKOLOJİSİ

5.1. Popülasyon Dinamiği

Doğadaki tüm canlılar iki hedefi gerçekleştirmek için çeşitli adaptasyonlar geliştirmişlerdir. Bunların ilki hayatta kalmak ikincisi ise genetik materyallerini bir sonraki döle aktarmaktır. Özellikle av avcı ilişkisinde herbivorların ve yırtıcıların besini konumunda olan türlerin daha fazla yavru birey yapabilme yeteneğinde oldukları bilinmektedir. Örneğin, herbivor ve omnivor balıkların karnivor balıklara göre fazla yumurta bırakması, böceklerin üreme mevsiminde binlerce yumurta oluşturması, av olan kemirgen memelilerin ise predatörlerine göre oldukça fazla sayıda yavru birey doğurması örnek olarak gösterilebilir. Enerji akışının bozulmadığı bir ekosistemde türlerin yoğunluğu oldukça sabittir, yaşam alanlarının yayılışı ise birçok faktörle sınırlandırılmıştır. Popülasyonların dinamiklerini anlayabilmek için ya türler tek tek birey olarak (**autekoloji**), ya da bir türe ait popülasyon çalışmaları yapılarak (**demekoloji**) veya ekosistem içindeki tür toplulukları üzerine (**sinekoloji**) de çalışmalar gerçekleştirilmek üzere araştırılmaktadır. Thomas Park, bir popülasyonun biyolojik özelliklerinin kendisini oluşturan bireylerle sahip olduğu ortak özelliklerden geldiğini, grup özelliklerinin ise o popülasyondaki türün özellikleri ile var olduğunu savunmuştur (Alle vd., 1949).

Popülasyon dinamikleri, ekolojinin bir veya daha fazla tür için popülasyon büyüklüğü ve yoğunluğunun zaman ve mekandaki varyasyonu ile ilgilenen kısmıdır (Begon vd., 1990). Pratikte, popülasyon dinamikleri üzerine araştırmalar ve teoriler iki geniş bileşene sahip olarak görülebilir. Birincisi, belirli bir organizma için nüfus sayısındaki ve nüfus artış veya düşüş biçimindeki değişikliklerin nicel tanımlarıdır. İkincisi, kuvvetlerin, biyolojik ve fiziksel araştırmaların bu değişikliklere neden olan süreçleridir. Bu bileşenlerin ilki, eğilimleri ölçmek ve gelecekteki eğilimleri tahmin etmek için

Yararlanılan Kaynaklar

- Alle, W. C., Emerson, A. E., Park, O., Park, T., & Schmidt, K. P. (1949). *Principles of animal ecology*. W. B. Saunders & Co., Philadelphia.
- Begon M., Harper J. L., & Townsend C. R. (1990). *Ecology: Individuals, populations, and communities*. 2. Blackwell Scientific Publications; Boston MA.
- Garenne, M. (2016, 5 Aralık). Demographic dividend in Africa: macro-and microeconomic effects. *International Union for the Scientific Study of Population (IUSSP) Online News Magazine*. <https://www.niussp.org/education-work-economy/demographic-dividend-africa-macro-micro-economic-effects/dividende-demographique-en-afrique-effetseconomicques-macro-et-micro/>
- Guisan, A. & Zimmermann, N. E. (2000). Predictive habitat distribution models in ecology. *Ecological Modelling*, 135, 147–186.
- World Migration Report (2015). *Migrants and Cities — New Partnerships to Manage Mobility*. <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2015-migrants-and-cities-new-partnerships-manage-mobility>
- Mason, A., Lee, R., Abrigo, M., & Lee, S. H. (2017). Support ratios and demographic dividends: Estimates for the World. *Technical Paper*, 1-49.
- Murdoch, W. W. & Briggs, C. J. (2013). Theory for biological control: Recent developments. *Ecology*. 1996, 77.
- Odum, E.P. & Barret, G.W. (2005). *Fundamentals of ecology*, 5th Ed., Belmont, CA, Thompson Books.
- Reece, J. B., Urry, L. A., Cain, M. L., Wasserman, S. A., Minorsky, P. V., & Jackson, R. B. (2014). *Campbell biology* (Vol. 9). Boston: Pearson.
- Selonen, V., Remm, J., Hanski, I. K., Henttonen, H., Huitu, O., Jokinen, M., ... & Wistbacka, R. (2019). Population fluctuations and spatial synchrony in an arboreal rodent. *Oecologia*, 191(4), 861-871.
- Vos, C. C., Berry, P., Opdam, P., Baveco, H., Nijhof, B., O'Hanley, J., Bell, C., & Kuipers, H. (2008). Adapting landscapes to climate change: examples of climate-proof ecosystem networks and priority adaptation zones. *Journal of Animal Ecology*, 45, 1722–1731.
- URL 1. <https://www.coursehero.com/study-guides/boundless-biology/human-population-growth/>
- URL 2. http://rms.rscdd.edu/bio212/oer/oerbio_ch45

URL 3. https://course-notes.org/biology/outlines/chapter_52_population_ecology

URL 4. <https://bioprinciples.biosci.gatech.edu/population-ecology-2/>

URL 5. [https://avys.omu.edu.tr/app/public/oyanar.PopulasyonBüyümesiniDüzenleyen Mekanizmalar](https://avys.omu.edu.tr/app/public/oyanar.PopulasyonBüyümesiniDüzenleyenMekanizmalar)

URL 6. <https://ncert.nic.in/textbook/pdf/lebo113>

<http://www.biologydiscussion.com/population/populationgrowth/population-growth-curvesecology/51854>

<https://sciencing.com/tree-phases-logistic-growth-8401886.html>

BİYOMLAR

Nerede meydana geldiğine bakılmaksızın benzer toprak, iklim, bitki ve hayvanlarla temsil edilen farklı ekosistemlere **biyom** denir. Biyomlar birçok farklı bitki ve hayvan türü içebilir. Hangi biyomların nerede bulunduğu belirlenmesinde farklı çevresel faktörler rol oynamaktadır. Belirli bir alandaki biyom türünü belirleyen ana faktör çoğunlukla iklimdir. Diğer faktörler enlem ve yüksekliğe göre değişir. Aynı enlemde yer alan ve benzer sıcaklıkta olan kara parçalarında yağış sıcaklıktan daha önemli bir iklim faktörü haline gelebilir (Alexander, Bahret, Chaves, Courts ve D'Alessio, 1986, s. 753; Raven ve Johnson, 2001, s.599; Solomon ve Berg, 1995, s. 968).

Aynı biyom dünyanın farklı yerlerinde, ekvatorдан uzakta veya aynı enlemde bulunabilir. Örneğin çayırlar hem Güney Amerika'da hem Afrika'da hem de Avustralya'da görülebilir. Bununla birlikte bu çayırlarda yaşayan bitki ve hayvanlar birbirinin aynısı değildir. Farklı biyomlardaki popülasyonlar benzer özelliklere sahip olabilirler hatta bazen ilişkili de olabilirler; ancak bunlar çoğunlukla farklı türlerdir. Aynı tip biyomda yaşayan bitki ve hayvanlar aynı iklim koşullarına adapte oldukları için birbirine oldukça benzer özellikler taşır (Alexander ve ark., 1986, s. 753).

6.1. Karasal Biyomlar

Karasal biyomlar genellikle üzerinde yaşayan baskın bitki örtüsü ile adlandırılıyor olsa da, (Alexander ve ark., 1986, s. 753), her bir biyom aynı zamanda o topluluğun üyeleri olarak yaşamaya adapte olmuş belirli hayvanlar, mantarlar ve mikroorganizmalar ile karakterize edilir (Raven ve Johnson, 2001, s.596; Reece, Urry, Cain, Wasserman, Minosky ve Jackson, 2015, s. 1151).

Yararlanılan Kaynaklar

- Ahmet Kocataş, *Ekoloji ve Çevre Biyolojisi*, İzmir 2003, Yedinci baskı, Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi Yayınları, No: 51.
- Eldra P. Solomon and Linda R. Berg, *The World of Biology*, United States of America 1995, Fifth edition, Saunders College Publishing, p. 968-984.
- Eric J. Simon, *Biyoloji: Öz*, Ankara 2015, Nobel Yayıncılık, s. 306-308.
- George B. Johnson, *Essentials of the Living World*, New York 2017, Fifth edition, McGraw-Hill Education, p. 418-425.
- Jane B. Reece, Lisa A. Urry, Michael L. Cain, Steven A. Wasserman, Peter V. Minorsky ve Robert B. Jackson, *Campbell Biyoloji*, Ankara 2015, Dokuzuncu baskı, Palme Yayınları.
- Peter Alexander, Mary J. Bahret, Judith Chaves, Gary Courts and Naomi S. D'Alessio, *Biology*, Canada 1986, Silver Burdett Company, p. 753-770.
- Peter H. Raven and George B. Johnson, *Biology*, New York 2001, Sixth edition, McGraw-Hill Education.
- Ramazan Saygılı, *Dünya Bitki Örtüsü Haritaları*, 2013, http://cografyaharita.com/dunya_bitki_ortusu_haritasi.html (02.12.2021).
- Robert H. Whittaker, *Communities and Ecosystems*, New York 1975, 2nd Revise Edition, MacMillan Publishing Co.
- Samantha Fowler, Rebecca Roush and James Wise, *Concepts of Biology*, Texas 2013, Rice University.
- URL1.<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/amazonlarda-insan-yerlesimine-dair-yeni-bilgiler-ortaya-cikti/1101542> (02.02.2022).
- URL 2. <https://biacaip.com/amazon-yagmur-ormanlarinin-tamamen-yok-olmasi-halinde-dunyamizin-basina-gelecek-11-sey/> (02.02.2022).
- URL 3. <https://www.blendspace.com/lessons/Zvwck69kmMrf2Q/africa-zebras> (02.02.2022).
- URL4.<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dunyanin-en-buyuk-colu-nerededir-40904141> (02.02.2022).
- URL 5. <https://www.lafsozluk.com/2010/10/maki.html> (02.02.2022).
- URL 6. <https://pxhere.com/tr/photo/341751> (02.02.2022).
- URL 7. <https://www.inels.com.tr/cozumlerimiz/tarim/orman-cayir/> (02.12.2021).
- URL 8. <https://www.bilgikilavuzu.com/tayga-ormanlari> (02.02.2022).
- URL 9. <https://pixabay.com/photos/mountains-volcano-tundra-autumn-2731241/> (02.02.2022).

- URL10.<https://www.nationalgeographic.com.tr/kuzey-kutbunun-krallari/> (02.02.2022).
- URL11.<https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/plankton/>(02.02.2022).
- URL12.<https://www.neredekal.com/blog/van-golu-turizmi-bu-noktalarda-canlaniyor/> (02.02.2022).
- URL 13. <https://www.bilgitimi.com/akarsu-nedir-nasil-olusur.html> (02.02.2022).
- URL14.<https://pixabay.com/tr/photos/sulak-alanlar-sulak-alan-koruma-5095846/> (02.02.2022).
- URL 15. <https://www.fikir.gen.tr/okyanus-ve-deniz-ekosistemleri/> (02.02.2022).
- URL16.<https://www.ensonhaber.com/galeri/okyanuslarin-buyuleyici-mercanlari-kayboluyor> (02.02.2022).
- URL17.<https://www.sciencenewsforstudents.org/article/scientists-say-estuary> (02. 02. 2022).

Bölüm -7-

ÇEVRE SORUNLARI

7.1. Çevresel Değişimler

Küresel Covid-19 pandemisi, insan ile doğa arasında dengeli bir ilişkinin önemini ortaya koymuş, önlem alınmadığı takdirde Dünya'nın daha zor yaşanır duruma geleceğinin sinyallerini vermiştir. Hatırlanacağı üzere hastalık, deniz ürünleri ve hayvan pazarında bulunan kişilere bulaşan bir virüsle başlamış ve Dünya çapında bir salgına dönüşmüştür (European Environment Agency (EEA), 2019a). Bu örnekten de görüleceği üzere, ekosistemi oluşturan unsurlar arasında karşılıklı ve karmaşık bir ilişki söz konusudur. Hızla artan nüfus ile birlikte çeşitlenen ekonomik faaliyetler ve tüketim alışkanlıkları, ekosistem dengesini etkileyerek, çevresel unsurlarda fiziksel, kimyasal, biyolojik veya sosyolojik değişimler ortaya çıkarabilmektedir.

Birçok farklı kaynağı bulunan ekolojik değişimlerin etkileri çok boyutlu olabilmektedir. Örneğin, nüfus artışına bağlı olarak artan kereste ihtiyacı, bölgesel orman kaybına sebep olabilmekte, bu durum sel baskınlarını artırmaktadır. Azotlu gübrenin sentetik üretimi, gıda üretimini arttırmakla birlikte, artan azot seviyesi biyolojik çeşitliliğin azalmasına yol açabilmektedir. İklim değişikliği, doğal afetlerin artmasının yanı sıra biyolojik çeşitlilik kaybına da neden olabilmektedir. Ekosistemde meydana gelen değişimlerin bir kısmı kısa vadede etkilerini gösterirken bir bölümünün etkilerini görebilmek için farklı zaman ölçekleri gerekebilmektedir. Örneğin, bazı türlerin aşırı hasat edilmesinin sonuçları kısa vadede etkisini gösterirken, iklim değişikliğinin sonuçlarının görülebilmesi için çok daha uzun zaman gerekmektedir. Çevre sorunu olarak değerlendirilebilecek bu değişimler, ekosistemin sunmuş olduğu tedarik, düzenleyici, kültürel ve destekleyici hizmetlerin aksamasına neden olmaktadır. Bu aksaklıklar insan yaşamını ve doğal çevreyi etkilediği gibi, ekonomik faaliyetler ve kamu politikalarıyla bağlantılı

Yararlanılan Kaynaklar

- Aküzüm, T., Çakmak, B. ve Gökalp, Z. (2010). Türkiye’de su kaynakları yönetiminin değerlendirilmesi, *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, 3(1), 67-74.
- Altuntaş, A. (2015, 18 Haziran). *İsveç enerji için çöp ithal ediyor*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/isvec-enerji-icin-cop-ithalediyor/35171#:~:text=Bu%20ama%C3%A7%20ba%C5%9Fka%20%C3%BCI%20kelilerin%20%C3%A7%C3%B6p%C3%BCn%C3%BC,de%20elektrik%20%C3%BCretimi%20i%C3%A7in%20kullan%C4%B1%C4%B1yor.>
- Avrupa Çevre Ajansı. (2020). *AÇA işaretleme 2020 - Avrupa’da sıfır kirliliğe doğru*. Avrupa Birliği Resmi Yayın Ofisi. <https://www.eea.europa.eu/tr/publications/aca-isaretler-2020-avrupa2019da-sifir> doi: 10.2800/119090
- BBC News. (2017, 20 Ekim). *2015’te her 6 ölümden birinin nedeni çevre kirliliği*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-41692654>
- Bilici, S., Uyar, F., Beyhan, Y. ve Sağlam F. (2012). *Besin güvenliği*. T.C. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu.
- Bradley P and Yee S. (2015). *Using the DPSIR framework to develop a conceptual model: Technical support document* (EPA/600/R-15/154). US Environmental Protection Agency, Office of Research and Development. https://www.researchgate.net/publication/299367917_Using_the_DPSIR_Framework_to_Develop_a_Conceptual_Model_Technical_Support_Document
- Cılız, N. Daylan, B., Baydar. G. (2017). Temiz üretim. *Sürdürülebilir Üretim ve Tüketim Yayınları – II*. <https://rec.org.tr/wp-content/uploads/2017/02/temiz-c3bcretim.pdf>
- Climate Change. (2022, 8 Mart). *Copernicus*. <https://climate.copernicus.eu/>
- Çetinkaya, B. (2021, 10 Temmuz). *2050’lerde 10 milyara çıkacağı öngörülen dünya nüfusunu birçok zorluk bekliyor*. Anadolu Ajansı Gündem. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/2050lerde-10-milyara-cikacagi-ongorulendun-yanufusunubircokzorlukbekliyor/2300163#:~:text=BM%20verilerine%20g%C3%B6re%20d%C3%BCnya%20n%C3%BCfusu,fazla%20n%C3%BCfusu%20bulunan%20ABD%20.>
- Çimen, B. Erdoğan, M. ve Oğul, R. (2017). İyonlaştırıcı radyasyon ve korunma yöntemleri. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 43(2)139-147.
- Demircioğlu Yıldız, N. ve Yılmaz, H. (2005). Işık kirliliği, ortaya çıkardığı sorunlar ve çözüm önerileri. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 36(1), 117-123. <https://www.acarindex.com/pdfler/acarindex-378819f4-d202.pdf>
- Eccleston, C. H. and March, F. (2010). *Global environmental policy: Concepts, principles, and practice* (1. Baskı). CRC Press. https://www.amazon.com/Global-Environmental-Policy-Concepts-Principles-dp-1439847665/dp/1439847665/ref=mt_other?_encoding=UTF8&me=&qid=1486953980

- European Commission Statistic Official. (2022, 8 Mart). *Environment*. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Category:Environment>
- European Commission. (2019a). *A European green deal*. Directorate - General for Communication. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- European Commission. (2019b) *Zero pollution action plan*. Directorate - General for Communication. https://ec.europa.eu/environment/strategy/zero-pollution-action-plan_en
- European Commission. (2021). *Forging a climate-resilient Europe - the new EU strategy on adaptation to climate change*. Publications Office of the European Union, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2021:82:FIN>
- European Environment Agency. (2019a). *Healthy environment, healthy lives: how the environment influences health and well-being in Europe* (No. 21/2019). Publications Office of the European Union, <https://www.eea.europa.eu/publications/healthy-environment-healthy-lives>
- European Environment Agency. (2019b). *The European environment – state and outlook (SOER) 2020: knowledge for transition to a sustainable Europe*. Publications Office of the European Union, <https://www.eea.europa.eu/publications/soer-2020>. Doi: 10.2800/96749
- European Environment Agency. (2020a). *Environmental noise in Europe – 2020* (Number 22/2019). Publications Office of the European Union. <https://www.eea.europa.eu/publications/environmental-noise-in-europe>
- European Environment Agency. (2020b, 23 Haziran). *Environmental noise*. The European environment – state and outlook 2020 Chapter 11, Publications Office of the European Union, https://www.eea.europa.eu/publications/soer-2020/chapter-11_soer2020-environmental-noise/view
- European Environment Agency. (2021). *EEA-Eionet strategy 2021-2030*. Publications Office of the European Union. <https://www.eea.europa.eu/publications/eea-eionet-strategy-2021-2030> Doi: 10.2800/92395
- Gude, V. G. (2017). Desalination and water reuse to address global water scarcity. *Rev. Environ. Sci. Biotechnol.* 16, 591-609. Doi: 10.1007/s11157-017-9449-7
- IQAir (2020). *World air quality report*. <https://www.iqair.com/world-most-polluted-cities?continent=59af92b13e70001c1bd78e53&country=qu FN 3ac X9M 4aQvwXD&state=&page=1&perPage=50&cities=>
- Kant, C. ve Kızıloğlu, T. (2003). Asit yağmurlarının canlılar üzerine etkileri. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 34(2), 217-221.

- Karaca, A., Türkmen, C., Arcak, S., Haktanır, K., Topçuoğlu, B. ve Yıldız, H. (2009). Çayırhan termik santrali emisyonlarının yöre topraklarının bazı ağır metal ve kükürt kapsamına etkilerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 1(1), 0-0. DOI: 10.1501/Csaum_0000000004
- Kılıç Ekici, Ö. (2014, Mart). Su (hayat, enerji ve sağlık). *Bilim ve Teknik Dergisi*, 556. Sayı Eki. https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/sites/default/files/posterler/su_poster.pdf
- Kilis Organize Sanayi Bölgesi. (2014). *Atıksu arıtma tesisi fizibilite raporu*. Çevre Çözümleri Araştırma Geliştirme Limited Şirketi. <https://docplayer.biz.tr/656282-Kilis-organize-sanayi-bolgesi-kilis-osb-atıksu-arıtma-tesisi-fizibilite-raporunun-hazirlanmasi-nihai-rapor.html>
- Marriott N. (1997). *Essentials of food sanitation* (Edited by: Gill Robertson) Chapman and Hall.
- Millennium Ecosystem Assessment Report (2005). *Ecosystems and human well-being: Biodiversity synthesis*. pp.1-16. World Resources Institute. <http://www.millenniumassessment.org/documents/document.354.aspx.pdf>
- National Oceanic and Atmospheric Administration (NOAA). (2022, 19 Nisan). *Climate change: Global sea level*. <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-global-sea-level>
- OECD (2012), *OECD environmental outlook to 2050. The consequences of inaction*, OECD Publishing. doi: 10.1787/9789264122246-en
- OECD (2013), *Environment at a glance 2013: OECD indicators*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264185715-en>
- Öznaçar, M.D., Turan Gullaç, E. ve Gülay, H. (2010). *Güncel çevre sorunlarıyla ilgili eğitsel etkinlikler*. Anı Yayıncılık.
- Özüdoğru, A., Giresunlu, E., Altun, O. ve Karaaslan, Y. (2019). *Kullanılmış suların yeniden kullanım uygulamalarına ilişkin rehber doküman*. Tarım ve Orman Bakanlığı, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü.
- Pathberiya, S. (2013, 8 Eylül). 9 ways to curb light pollution, *Canada's Environmental Voice*, <http://www.alternativesjournal.ca/energy-and-resources/9-ways-curb-light-pollution>
- Saraoğlu, E. (2014). *Artırılmış atık suların tarımsal sulamada yeniden kullanımı-Ülkemizden ve Dünya'dan başarılı örnekler ve Türkiye için uygulama önerileri* [Çevre ve Şehircilik Uzmanlık Tezi]. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. https://webdosya.csb.gov.tr/db/destek/icerikler/ece_saraoglu_uzmanl-k-tez--20191127122309.pdf
- Şahin, M. E. (2020). Açık deniz rüzgâr sistemleri üzerine bir inceleme ve Danimarka modeli. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 1(1) 54-67.

- Takahama U., Veljovic Iovanovic, S. ve Heber, U. (1992). effects of the air pollutant SO₂ on leaves : inhibition of sulfite oxidation in the apoplast by ascorbate and of apoplastic peroxidase by sulfite. *Plant Physiology* 100(1), 261-266.
- Teneke Oduncu, B. (2020). *Enerji ve kalkınma ilişkisi: Türkiye örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- The European Climate Adaptation Platform (Climate-ADAPT). (2021). *European climate data explorer*. Copernicus Climate Change Service (C3S). <https://climate-adapt.eea.europa.eu/knowledge/european-climate-data-explorer/>
- The World Bank (2018). *Urban population* <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?locations=XX>
- Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022, 8 Mart). *Çalışma yaşamında gürültü ile mücadele rehberi*. <https://www.csgb.gov.tr/medias/12239/calismayasamindagurultuilemucadelerehberi.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020b). *Çevresel göstergeler* (Yayın No. 49-1). Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü. https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/cevreselgostergeler_2018-20210215132024.pdf
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020d). *Türkiye çevre sorunları ve öncelikleri değerlendirme raporu (2019 verileriyle)* (Yayın No. 47). Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü. https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/tu-rk-yecevreso-runlariveoncel-kler_2020-20210401124420.pdf
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2021). *Türkiye'nin bilgilendirici envanter raporu (IIR) 2021* (Rapor No: 2021001-1). Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü. https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/menu/turkey-s-irr-2021_tr_20211101034946.pdf
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2022, 26 Şubat). *Ambalaj bülteni - Ambalaj ve ambalaj atıkları istatistikleri (2020)* (Bülten No. 17). Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/icerikler/ambalajbulten-2020-20220226105845.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2012a). *İklim değişikliği ulusal eylem planı 2011-2023*. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü. https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/file/eylem%20planlari/iklim%20Degisikligi%20Eylem%20Plani_TR.pdf

- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2012b). *Türkiye'nin iklim değişikliği uyum stratejisi ve eylem planı 2011-2023*. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü. https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/eduardosya/uyum_stratejisi_eylem_plani_TR.pdf
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2016). *Avrupa Birliği çevre entegre uyum stratejisi (UÇES) (2016-2023)*. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/icerikler//uces-belges--20180125144313.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2017a). *Atık su arıtımı eylem planı (2017-2023)*. Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/dokumanlar/atiksu-aritimi--8230-9458-20180410150458.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2017b). *Ulusal atık yönetimi ve eylem planı 2023*. https://webdosya.csb.gov.tr/db/cygm/haberler/ulusal_at-k_yonet-m--eylem_plan--20180328154824.pdf
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2018, 20 Eylül). *Bakanlık sıfır atık sunum*. <https://csb.gov.tr/dokumanlar?page=11>
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *Avrupa çevre ajansı ve Türkiye'de yapılan çalışmalar*. Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/dokumanlar/avrupa-cevre--8230-48360-20210421084934.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020a). *6. Türkiye çevre durumu raporu* (Yayın No. 48). Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü. <https://ced.csb.gov.tr/turkiye-cevre-durum-raporu-i-82673>
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020c). *Resmi istatistikler*. Meteoroloji Genel Müdürlüğü <https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx>
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2021). *Fasıl 27: Çevre ve iklim değişikliği - Avrupa Birliği'nin çevre ve iklim değişikliği politikası*. Avrupa Birliği Başkanlığı. https://www.ab.gov.tr/fasil-27-cevre_92.html
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2022, 22 Mayıs). *Enerji*. <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik>
- Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı (2021). *2020 yılı doğa kaynaklı olay istatistikleri*. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_Kutuphane/Istatistikler/2020yilidogak_aynakliolayistatistikleri.pdf
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete. (1986). *Gürültü kontrol yönetmeliği* (Sayı. 19308). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19308.pdf>

- Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı. (2020a). *İklim değişikliği ve uyum*. Su Yönetimi Genel Müdürlüğü. <https://www.tarimorman.gov.tr/SYGM/Belgeler/iklim%20de%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Finin%20su%20kaynaklar%C4%B1na%20etkisi/iklimkitap2020.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı. (2020b). *2019 yılı meteorolojik afetler değerlendirmesi*. Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <https://mgm.gov.tr/FILES/genel/raporlar/2019MeteorolojikAfetlerDegerlendirmesi.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı. (2020c). *Çölleşme istatistikleri*. Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü. <https://www.tarimorman.gov.tr/CEM/Menu/50/Collesme-Istatistikleri>
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. (2021). *Yeşil mutabakat eylem planı*. <https://ticaret.gov.tr/data/60f1200013b876eb28421b23/MUTABAKAT%20YE%C5%9E%C4%B0L.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020a, 27 Ekim). *Çevre koruma harcama istatistikleri, 2019* (Sayı. 33629). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cevre-Koruma-Harcama-Istatistikleri-2019-33629>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020b, 31 Mart). *Sera gazı emisyon istatistikleri, 1990 – 2018* (Sayı. 33624). [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sera-Gazi-Emisyon-Istatistikleri-1990-2018-33624#:~:text=Sera%20ga%20z%C4%B1%20emisyon%20envanteri%20sonu%C3%A7lar%C4%B1na,CO2%20e%C5%9Fde%C4%9Feri%20\(e%C5%9Fd.\)&text=Ki%C5%9Fi%20ba%C5%9F%C4%B1%20toplam%20sera%20gaz%C4%B1,CO2%20e%C5%9Fd.%20olarak%20hesapland%C4%B1](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sera-Gazi-Emisyon-Istatistikleri-1990-2018-33624#:~:text=Sera%20ga%20z%C4%B1%20emisyon%20envanteri%20sonu%C3%A7lar%C4%B1na,CO2%20e%C5%9Fde%C4%9Feri%20(e%C5%9Fd.)&text=Ki%C5%9Fi%20ba%C5%9F%C4%B1%20toplam%20sera%20gaz%C4%B1,CO2%20e%C5%9Fd.%20olarak%20hesapland%C4%B1)
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021a, 30 Mart). *Sera gazı emisyon istatistikleri, 1990-2019* (Sayı. 37196). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Greenhouse-Gas-Emissions-Statistics-1990-2019-37196>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021b, 23 Aralık). *Atık istatistikleri, 2020* (Sayı. 37198). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Atik-Istatistikleri-2020-37198#:~:text=Olu%C5%9Fan%20at%C4%B1k%20miktar%C4%B1%20104%208,8%20milyon%20ton%20at%C4%B1k%20olu%C5%9Ftu>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018, 21 Şubat). *Nüfus projeksiyonları, 2018-2080* (Sayı. 30567). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projek-siyonlari-2018-2080-30567>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022, 4 Şubat). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2021* (Sayı. 45500). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500>

- Türkiye Sınai Kalkınma Bankası. (2020). *Enerji görünümü 2020*. Enerji Çalışma Grubu <https://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/enerji-sektor-gorunu-2020.pdf>
- UNESCO (2019). *The united nations world water development report 2019: Leaving no one behind*. UNESCO World Water Assessment Programme. The United Nations world water development report 2019: leaving no one behind - UNESCO Digital Library
- United Nations Development Programme. (2020). *Human development reports 2020*. <https://report.hdr.undp.org/>
- United Nations Environment Programme. (1996). *Cleaner production: A training resource package, industry and environment*. <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8281>
- United Nations Scientific Committee on the Effect of Atomic Radiation (UNSCEAR). (2008). *Sources and effects of ionizing radiation*. https://www.unscear.org/unscear/uploads/documents/unscear-reports/UNSCEAR_2008_Report_Vol.I-CORR.pdf
- United Nations. (2021). *Glasgow climate pack*. United Nations Climate Change Conference (UNCCC-COP 26). https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cop26_auv_2f_cover_decision.pdf
- United States Environmental Protection Agency. (2012). *Guidelines for water reuse* (EPA/600/R-12/618). Office of Wastewater Management. <https://www.epa.gov/sites/default/files/2019-08/documents/2012-guidelines-water-reuse.pdf>
- World Water Council (2003). *The 3rd World Water Forum Final Report*. Japan. https://www.worldwatercouncil.org/sites/default/files/World_Water_Forum_03/3rd_world_water_forum_-_Kyoto_-_Japan_-_Final_Report_of_the_3rd_World_Water_Forum.pdf
- Zittis, G., Hadjinicolaou, P., Almazroui, M. *et al.* (2021). Business-as-usual will lead to super and ultra-extreme heatwaves in the Middle East and North Africa. *NPJ Clim Atmos Sci.*, 4(20), 1-9. <https://doi.org/10.1038/s41612-021-00178-7>

Bölüm

-8-

BİYOÇEŞİTLİLİK VE DOĞAL YAŞAMIN KORUNMASI

Çok değil on veya on beş yıl önce insanlara "hayatta kalmak için çevreye ihtiyacımız var ama çevrenin bize hiç ihtiyacı yok" denildiği zaman çevreden gelen yoğun tepkileri hatırlıyorum. Ülkemizde çevre ve korunması üzerine yapılan çalışmaların II. Dünya Savaşı sonrasında ülkemize kaçan Alman bilim insanları ile başladığı hatta o dönemlerde üniversitelerimizin astronomi, biyoloji ve zooloji enstitülerinin kuruluşunda ve yönetiminde Alman bilim insanlarının ağırlıkta olduğu da kayıtlara geçmiştir (Çam, 2012). Günümüzde bu alanlarda öğrenci ve araştırmacı yetiştiren bu enstitülerin sayesinde pek çok yerli bilim insanı mevcuttur. Bu bilim insanlarının sayısının artması ile örneğin çevre koruma ve çevrenin sadece insan için değil de tüm canlılar için önemli olduğu görüşü ancak günümüzde yeterince yayılarak kabul görmüştür. Artık toplumun önemli bir kesimi, biz olmasak çevremizin rahat bir nefes alacak, kendini toparlayacak olduğunu (Covid 19 sokağa çıkma yasaklarında da pek çok yerde uygulamalı olarak görüldüğü gibi), aynı şeyin sayısız diğer böcek, bakteri, mantar, plankton, bitki ve diğer organizmalar için geçerli olmadığını görmüştür. Her canlı çevreye kendi ölçüsünde faydalı canlılardır. İnsan, yaşamak için bu canlıların hepsine doğrudan veya dolaylı olarak ihtiyaç duyar. Onlar olmazsa insan soyunun kısa sürede yok olacağı bilinmektedir. Uzun yıllar boyunca insan ırkı olarak, sanki doğadan tamamen bağımsızmışız, sadece bizim kullanımımız için sonsuz bir ürün, hizmet kaynağı ve atıklarımız için sonsuz bir lavaboymuş gibi olan Dünyaya davranış şeklimizin değişmesinin gerektiği ortadadır.

Buna en çarpıcı örnek, son 50 yılda, dünyanın yüzey topraklarının dörtte birinin, tarım arazilerinin beşte birinin ve ormanlarının üçte birinin doğal halini (maden, taş ocağı, modern barınma alanları, fabrikalar v.b.

Yararlanılan Kaynaklar

- Adams, W. M. (2004). *Against Extinction: The Story of Conservation*, Earthscan.
- Adler, R., Mansi, M., & Pandey, R. (2018). Biodiversity and threatened species reporting by the top Fortune Global companies. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 787-825.
- Albert, J. S., Destouni, G., Duke-Sylvester, S. M., Magurran, A. E., Oberdorff, T., Reis, R. E., & Ripple, W. J. (2021). Scientists' warning to humanity on the freshwater biodiversity crisis. *Ambio*, 50(1), 85-94.
- Almond, R. E., Grooten, M., & Peterson, T. (2020). *Living Planet Report 2020-Bending the curve of biodiversity loss*. World Wildlife Fund.
- Atmiş, E. (2018). A critical review of the negative impacts of current protected area policies on the nature conservation of forests in Turkey. *Land Use Policy*, 70, 675-684.
- Barrette, E., Rajchel, D., Kambos, J., Fiore-Bloom, T., Wolf, C. R., Zaman, N., ... & Hortwort, J. D. (2020). *Llewellyn's Herbal Almanac: A Practical Guide to Growing, Cooking & Crafting*. Llewellyn Worldwide.
- Benjamin, E. O., & Sauer, J. (2018). The cost effectiveness of payments for ecosystem services—Smallholders and agroforestry in Africa. *Land use Policy*, 71, 293-302.
- Berthon, K., Thomas, F., & Bekessy, S. (2021). The role of 'nativeness' in urban greening to support animal biodiversity. *Landscape and Urban Planning*, 205, 103959.
- Brodie, J. F., Redford, K. H., & Doak, D. F. (2018). Ecological function analysis: incorporating species roles into conservation. *Trends in Ecology & Evolution*, 33(11), 840-850.
- Bond E. M., & Chase J. M. (2002). Biodiversity and ecosystem functioning at local and regional spatial scales. *Ecology Letters*, 467-470.
- Çam, H. (2012). İki dünya savaşı arasında Türkiye'ye Alman akademisyen göçü. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Chalkley, B., Haigh, M., & Higgitt, D. (Eds.). (2013). *Education for sustainable development: papers in honour of the United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005-2014)*. Routledge.
- Cars, M., & West, E. E. (2015). Education for sustainable society: attainments and good practices in Sweden during the United Nations Decade for Education for Sustainable Development (UNDESD). *Environment, Development and Sustainability*, 17(1), 1-21.

- Chivian, E. (2002). Biodiversity: its importance to human health. Center for Health and the Global Environment, Harvard Medical School, Cambridge, MA, 23.
- Chopra, S. S., Bakshi, B. R., & Khanna, V. (2015). Economic dependence of U.S. industrial sectors on animal-mediated pollination. *Environ. Sci. Technol.* 49, 14441–14451.
- Colker, R. M., & R. D. Day. (2004). Issues and recommendations. A conference summary: Conference on personnel trends, education policy and evolving roles of federal and state natural resources agencies. *Renewable Resources Journal*, 21, 6–32.
- Combes, B. P. (2013). The United Nations decade of education for sustainable development (2005–2014): Chalkley, B., Haigh, M., & Higgitt, D. (Edt). Education for sustainable development 215-219. Routledge.
- Convention on Biological Diversity (CBD) (2009). Rio de Janeiro, UNCED.
- Darbre, P. D. (2018). Overview of air pollution and endocrine disorders. *International journal of general medicine*, 11:191.
- DeLong D. C. Jr. (1996). Defining biodiversity. *Wildlife Society Bulletin*, 24, 738-749.
- Durmuş, A., & Adızel, Ö. (2013). Van İli'nin Ornitolojisi (Kuş Turizmi) Potansiyeline Sahip Sulak Alanları. Van Turizmi Geleceğini Arıyor Çalıştay Kitabı (S. 132-143). Van.
- Durmuşkahya, C. (2000). *Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası (Kuşadası-Aydın) Milli Parkı biyoçeşitliliği üzerine incelemeler* [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Ellis, E. C., Gauthier, N., Goldewijk, K. K., Bird, R. B., Boivin, N., Díaz, S., & Watson, J. E. (2021). People have shaped most of terrestrial nature for at least 12,000 years. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(17), e2023483118.
- Ermgassen, S. O., Baker, J., Griffiths, R. A., Strange, N., Struebig, M. J., & Bull, J. W. (2019). The ecological outcomes of biodiversity offsets under “no net loss” policies: A global review. *Conservation Letters*, 12(6), e12664.
- European Platform for Biodiversity Research Strategy (EPBRS.) (2006). Recommendations of the meeting of the European Platform for Biodiversity Research Strategy. [http://www.epbrs.org/PDF/EPBRS-FI2006-Education\(final\).pdf](http://www.epbrs.org/PDF/EPBRS-FI2006-Education(final).pdf)

- Göktürk, T. & Aydemir, Y. (2019). Türkiye’de Biyokaçakçılık ve Artvin. *Academic Studies on Natural and Health Sciences*, 571-594.
- Heywood V. H. (1998). The species concept as a socio-cultural phenomenon: a source of the scientific dilemma. *Theory in Biosciences*, , pp. 203-212
- Hustings, F., & Van Dijk, K. (1992). Bird census in the Kızılırmak delta, Turkey, in spring. *WIWO report*,1994, 45, 1-168.
- İsimsiz (2020, 19 Haziran). \$650,000 Grant to Study Wild Wheat to Help Prevent Diseases. *California Dairy Magazine*. <https://californiadairymagazine.com/2020/06/19/650000-grant-to-study-wild-wheat-to-help-prevent-diseases/>
- Jakubínský, J., Prokopová, M., Raška, P., Salvati, L., Bezak, N., Cudlín, O., Cudlín, P., Purkyt, J., Vezza, P., Camporeale, C., Daněk, J., Pástor, M., & Lepeška, T. (2021). Managing floodplains using nature-based solutions to support multiple ecosystem functions and services. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Water*, 8(5), 1545.
- Karataş, A. (2016, Mart). Yılanboyun Anısına. *National Geographic*. https://www.hatayianlamak.tk/kaynaklar/Yilanboyun_anisina.pdf
- Karaküçük, S., & Başaran, Z. (1996). Stresle Başa Çıkmada Rekreasyon Faktörü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 1(4), 55-64.
- Kaya, M. (2015). İğneada longoz ormanları ve çevresinin kuşları. *Trakya University Journal of Natural Sciences*, 16(1): 31-43,
- Kayhan, F. E., & Ertuğ, N. D. Y. (2021). Türkiye Kıyılarında İstilacı Zehirli Balon Balığı (*Lagocephalus sceleratus* Gmelin, 1789). *Doğanın Sesi*, (8), 35-46.
- Kılıç, D. T., & Eken, G. (2004). Türkiye’nin önemli kuş alanları 2004 güncellemesi. *Doğa Derneği*, Ankara, 232.
- Kızıroğlu, İ. (2001). Ekolojik Potpuri. Tekav Mat. Yay. A Ş, ss391 5 Ankara.
- Kızıroğlu, İ. (2019). Ekolojik Potpuri. EKOMER Yay., ss320 5 Ankara.
- Louder, E., & Wyborn, C. (2020). Biodiversity narratives: stories of the evolving conservation landscape. *Environ. Conserv.* 47, 251–259.
- Marc, P., & Canard A. (1997). Maintaining spider biodiversity in agroecosystems as a tool in pest control Agriculture. *Ecosystems and Environment*, pp. 229-235
- Mehra, S., Singh, M., Sharma, G., Kumar, S., & Chadha, P. (2022). Impact of construction material on environment. Haigh, M.(edt) *Ecological and Health Effects of Building Materials* (pp. 427-442). Springer, Cham.

- Meyer, J. H. (2017). Who should pay for pollution? The OECD, the European Communities and the emergence of environmental policy in the early 1970s. *European Review of History: Revue européenne d'histoire*, 24(3), 377-398.
- Mondal, S., & Palit, D. (2019). Effective role of microorganism in waste management and environmental sustainability. Haigh, M(edt) Sustainable agriculture, forest and environmental management (pp. 485-515). Springer, Singapore.
- Morand, S. (2020). Emerging diseases, livestock expansion and biodiversity loss are positively related at global scale. *Biological Conservation*, 248, 108707.
- Namal, Y. (2012). Türkiye'de 1933–1950 Yılları Arasında Yükseköğretime Yabancı Bilim Adamlarının Katkıları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1, 14-19.
- Navarrete, S. B. T. (2019). *Livelihood strategies and agricultural diversification in a leading hotspot area: a multilevel analysis in the Sumaco Biosphere Reserve* [Ecuadorian Amazon Doctoral dissertation]. Universitätsbibliothek der TU München.
- Nguyen, H. (2014). The relation of coastal mangrove changes and adjacent land-use: A review S- Asia and Kien Giang, Vietnam. *Ocean & Coastal Management*, 90: 1-10.
- Nolan, K. (2020). Biodiversity Education and Sustainability Consciousness: A study on the effect of biodiversity education on the sustainability consciousness of Irish Primary School Students. UK.
- Noss, R. F. (1997). The failure of universities to produce conservation biologists. *Conservation Biology*, 11, 1267-1269.
- Özdemir, Ü. (2017). Doğal Anıtlar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 34(1-2).
- Panlasigui, S., Davis, A. J., Mangiante, M. J., & Darling, J. A. (2018). Assessing threats of non-native species to native freshwater biodiversity: Conservation priorities for the United States. *Biological conservation*, 224, 199-208.
- Robertson, D. J., & Coll, M. (2019). Effects of riparian invasive nonindigenous plants on freshwater quantity and ecological functioning in mesic temperate landscapes. *Natural Areas Journal*, 39(1), 22-32.
- Rounsevell, M. D., Harfoot, M., Harrison, P., Newbold, T., Gregory, R. Mace, G. (2020). A biodiversity target based species extinctions. *Science*, 368(6496), 1193-1195.
- Sales, R. K., McMichael, C., Flantua, S., Hagemans, K., Zondervan, J., González-A, C., & Bush, M. (2022). Potential distributions of pre-Columbian people in Andean. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 377, 1849, 20200502.

- Sarıbaşak, H., Başaran, M. A., Kaçar, S., Cengiz, Y., Köker, A., & Sert, A. (2004). Alageyik (*Dama dama* L. 1758) Üretim ve Yerleştirme Teknikleri. Batı Akdeniz Ormancılık Araş. Müd. Teknik Bülten No:23, Çevre ve Orman Bakanlığı No: 267, Antalya
- Sert, H., Suchentrunk, F. & Erdoğan, A. (2005). Genetic diversity within Anatolian brown hares (*Lepus europaeus* Pallas, 1778) and differentiation among Anatolian and European populations. *MammBiol*, 70, 171–186.
- Sıkı, M. (2002).Gediz Deltası (İzmir Kuş Cenneti) Kuşları *Ekoloji Çevre Dergisi*,11(44),11-16.
- Sievers, K. T., McClure, E. C., Abesamis, R. A., & Russ, G. R. (2020). Non-reef habitats in a tropical seascape affect density and biomass of fishes on coral reefs. *Ecology and evolution*, 10(24), 13673-13686.
- Stephens, L. (2019). Archaeological assessment reveals Earth's early transformation through land use. *Science* 365, 897–902
- Sullivan, G. T., & Ozman-Sullivan, S. K. (2021). Alarming evidence of widespread mite extinctions in the shadows of plant, insect and vertebrate extinctions. *Austral Ecology*, 46(1), 163-176.
- Takacs, D. (1996) The Idea of Biodiversity: Philosophies of Paradise The Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD, pp. 393.
- The International Convention on Biological Diversity, (2003). Convention on Biological Diversity: Article 2: Use of Terms. <http://www.biodiv.org/convention/>
- Turnhout, E. (2018). The politics of environmental knowledge. *Conserv. Soc.* 16, 363–371.
- Ullah, S., Noman, M., Rahimi, M., Stanikzai, A. G., Ayub, S., Din, Z. U., & Khan, S. (2021). A comprehensive review of climate change impacts on water resources: A global perspective. *IOSR Journal of Environmental Science, Toxicology and Food Technology*, 15(3), 43-48.
- Uribe, E. S., Luna-Acosta, A., & Etter, A. (2021). Red List of Ecosystems: Risk assessment of coral ecosystems in the Colombian Caribbean. *Ocean Coastal Management*, 199-214
- Ünal, Y., Şentürk, Ö., Kavgacı, A., Süel, H., Gülsoy, S., & Oğurlu, I. (2021). Modeling habitat suitability and utilization of the last surviving populations of fallow deer (*Dama dama* Linnaeus, 1758). *Journal of Forestry Research*, 1-10.
- Wilson, E. O. (2002). The Future of Life. Alfred A. Knopf, New York, NY.

- Yang, W., Luo, L., Bostick, B. C., Wiita, E., Cheng, Y., & Shen, Y. (2021). Effect of combined arsenic and lead exposure on their uptake and translocation in Indian mustard. *Environmental Pollution*, 274, 116549.
- Yavuz, K. E., Tavares, J., & Barış, Y. S. (2012). Nesting habits and breedsucces of the White Stork (*Ciconia ciconia*), in the Kızılırmak Delta, Turkey: (Aves: Ciconiidae). *Zoology in the Middle East*. 57(1), 19-26.
- Yinanç A., & Sönmez K. (2022). Türkiye’de Korunan Alanların Tanımlanmasında ve Sınıflandırılmasında Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri. *International Journal of Management and Administration*. 6(11): 53-60.
- URL 1. <https://www.ekoayrinti.com/balon-baligi-avcilari-icin-verilecek-des-tek-detaylari-ortaya-cikti/> (11.05.2022)
- URL 2. <http://dogaproje.org/alageyik/index.php?page=fotograflar#> (11.05. 2022)
- URL 3. <https://www.dunya.com/gundem/giresunda-sel-felaketi-haberi-4788-68> (24.04.2022)
- URL 4. <https://igneada.bel.tr/galeri/longoz-ormanlari-milli-parki/2/> (11. 05. 2022)
- URL 5. [http://www.un.org/depts/dhl/environment/\(24.04.2022\)](http://www.un.org/depts/dhl/environment/(24.04.2022))
- URL 6. <https://www.bugday.org/> (11.05.2022)
- URL 7. <https://www.dogadernegi.org/> (11.05.2022)
- URL 8. <https://www.cekulvakfi.org.tr/> (11.05.2022)
- URL 9. <https://www.turmepa.org.tr/> (11.05.2022)
- URL 10. <https://www.wwf.org.tr/> (11.05.2022)
- URL 11. <https://suyader.org.tr/> (11.05.2022)
- URL 12. <http://www.ttkder.org.tr/> (11.05.2022)
- URL 13. <https://cevko.org.tr/> (11.05.2022)
- URL 14. <https://www.iucnredlist.org/about/background-history> (11.05.2022)
- URL 15 <https://www.worldwildlife.org/about/> (11.05.2022)
- URL 16 <https://www.greenpeace.org/international/explore/about/> (11.05. 2022)
- URL 17 <https://www.birdlife.org/> (11.05.2022)

Bölüm

-9-

ÇEVRE OKURYAZARLIĞI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

9.1. Çevre Okuryazarlığı Tanımı ve Önemi

Çevre eğitiminin gelişimi tarihsel anlamda çevre sorunlarının baş göstermesi, insan yaşamını tehdit etmesi ve çözüm yollarının aranmaya başlamasıyla ilişkilidir. 'Evimiz' yani 'Dünya' sınırları olan ve tıpkı bir organizma gibi çalışan bir yapıya sahiptir. Bazen bıraktığımız olumsuz etkilerin kolayca ortadan kaldırdığını, bazen de bu etkilerin hiç tanımadığımız insanlara ve henüz doğmamış gelecek kuşaklara kadar sürdüğünü görebiliyoruz. Yıllar geçtikçe, çevre üzerinde doğal yollarla ya da nüfus artışı, sanayi üretimi gibi insan etkisiyle oluşan sorunlar daha yaygın ve yoğun hale gelmiştir. Orman ve tarım arazilerinin tahribi, bitki ve hayvan türlerinin yok edilmesi, elektromanyetik ve radyoaktif atıkların birikmesi, tatlı su yetersizliği, artan hastalıklar insan faaliyetlerinin bazı olumsuz sonuçlarıdır. Dünya'nın ani, yıkıcı, şiddetli yağmurlar, yoğun tropik fırtınalar, hortumlar nedeniyle tekrarlayan seller gibi bölgesel problemlerin ötesinde artık iklim değişikliği gibi küresel çaplı problemlerle baş etmesi gerekmektedir. Artık tek tek ülkeler veya bölgeler kapsamında olmayan çevre sorunları, küresel sorunların ve zorlukların ana odaklarından biri haline gelmiştir (Dunlap & Jorgenson, 2012). Çevre eğitimi de 1970'li yıllarda kirlilik etkisinin artık çözülmesi gereken bir sorun olarak hissedilmesi nedeniyle her yaşta insanın sürdürülebilirlik ve çevre ile ilgili sorunlarla baş etmesi ve bu konularda harekete geçmesine yardımcı olan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Stanford Graduate School of Education, 2019).

Çevre eğitiminin amacı çevre okuryazarı vatandaşların yetiştirilmesidir. "Okuryazarlık" terimi etimolojik olarak, okuma ve yazma yeteneğini, öğrenim görmeyi tanımlayan bir kelimedir (Türk Dil Kurumu, 2022, Şubat).

Yararlanılan Kaynaklar

- Ağaç, H., & Yalçın, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin ekolojik ayak izlerine göre kaç gezegene ihtiyacı var? . *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2) , 960-967. 10.21733/ibad.492268
- Bitik, Ö. (2018, 25 Temmuz). SUR101: Sürdürülebilirlik kavramına kısa bir giriş. <https://www.yesilist.com/sur101-surdurulebilirlik-kavramina-kisa-bir-giris/>
- Casey, G. (2013). Interdisciplinary literacy through social media in the mathematics classroom: an action research study. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, 57(1), 58– 69.
- Cittaslow, (2016a). Association <https://www.cittaslow.org/content/association>
- Cittaslow, (2016b). How to become, certification <https://www.cittaslow.org/content/how-become>
- Çapar, G. (2018, 30 Mart). Su ayak iziniz ne kadar büyük? <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/su-ayak-iziniz-ne-kadar-buyuk>
- Dunlap, R. E., & Jorgenson, A. K. (2012). Environmental problems. Wiley Online Library.
- Environmental Protection Agency [EPA], (2021). What is sustainability? <https://www.epa.gov/sustainability/learn-about-sustainability#what>
- Global Footprint Network, (2022 Nisan). Climate change. <https://www.footprintnetwork.org/our-work/climate-change/>
- Hopwood, B., Mellor, M., & O'Brien, G. (2005). Sustainable development: mapping different approaches. *Sustainable Development*, 13(1), 38-52, <https://doi.org/10.1002/sd.244>
- Hockin-Grant, K.J., & Yasué, M. (2017). The effectiveness of a permaculture education project in Butula, Kenya, *International Journal of Agricultural Sustainability*, 15:4, 432-444, DOI: 10.1080/14735903.2017.1335570
- Hoekstra A.Y. (2003), Virtual water trade: Proceedings of the International Expert Meeting on Virtual Water Trade, Value of Water Research Report Series No. 12, Delft, 12–13 December 2002, UNESCO-IHE, Delft, the Netherlands
- Hoekstra, A.Y., Chapagain, A.K., Aldaya, M.M., & Mekonnen M.M. (2011). The Water Footprint Assessment Manual: Setting the Global Standard. Earthscan, London, UK.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2018). Global warming of 1.5 C: An IPCC special report on the impacts of global warming of 1.5 C

above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty.273

- İsimsiz (2017, 22 Nisan). Permakültür Tasarımı. *EcoDiurnal Ekolojik ve Yavaş Yaşam Deneyimleri*. <https://ecodiurnal.com/permakultur-tasarimi/>
- Kaya, V., & Elster, D. (2019). A critical consideration of environmental literacy: concepts, contexts, and competencies. *Sustainability*, 11(6), 1–20. <https://doi.org/10.3390/su11061581>
- McBride, B. B., Brewer, C. A., Berkowitz A. R., & Borrie, W. T. (2013). Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: What do we mean and how did we get here? *Ecosphere* 4(5):67, 1-20. <http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1>
- McCarroll, M., & Hamann, H. (2020). What We Know about Water: A Water Literacy Review. *Department of Geography and the Environment*, 1-28. <https://doi.org/10.3390/w12102803>
- Pielke R. (2004). When scientists politicize science: making sense of controversy over The Skeptical Environmentalist. *Environmental Science and Policy* 7: 405– 417.
- Roth, C.E. (1992). Environmental Literacy: Its Roots, Evolution and Directions in the 1990s; ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics and Environmental Education: Columbus, OH, USA.
- Sözcü, U., & Türker, A. (2020). Su okuryazarlığı ölçeğinin geliştirilmesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 55(2), 1155-1168. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.20.05.1365>
- Spellman, F. R. (2017). The science of environmental pollution. (Third edition)Taylor & Francis, CRC.
- Stanford Graduate School of Education, (2019). What does it mean to be environmentally literate? <https://ed.stanford.edu/news/stanford-education-researchers-develop-new-resources-support-environmental-literacy>
- Türk Dil Kurumu (Mayıs, 2022). 'Okuryazar' tanımı <https://sozluk.gov.tr/>
- U.S. Global Change Research Program. (2009). Climate literacy: The essential principles of climate sciences. Washington, DC: U.S. Global Change Research Program.
- World Wide Fund For Nature [WWF], (2012). *Türkiye'nin ekolojik ayak izi raporu*, https://www.footprintnetwork.org/content/images/article_uploads/Turkey_Ecological_Footprint_Report_Turkish.pdf

- World Wide Fund For Nature [WWF], (2020). Ecological footprint. https://wwf.panda.org/discover/knowledge_hub/all_publications/ecological_footprint_2/
- Water Footprint Network, (2022). What is a water footprint? <https://www.water-footprint.org/en/water-footprint/what-is-water-footprint/>
- URL 1. <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>
- URL2. <https://pixabay.com/tr/illustrations/ekolojik-ayak-izi-iklim-korumas%b1-4123696/>
- URL 3. <https://www.footprintnetwork.org/our-work/climate-change/>
- URL 4. <https://yalova.csb.gov.tr/karbon-ayak-izi-nedir-haber-42218>
- URL5. <https://pixabay.com/tr/photos/ayak-izi-su-insan-%b1slak-a%a7%b1k-316239/>
- URL 6. <https://permacultureturkey.org/nedir/>
- URL7. <https://pixabay.com/tr/photos/tar%b1msal-ormanc%b1%b1k-tar%b1m-sintropi-6049499/>
- URL 8. <https://www.cittaslow.org/>
- URL 9. <https://cittaslowturkiye.org/tr/>

Bölüm -10-

ÇEVRE EĞİTİMİ VE ÖĞRETİM PROGRAMLARINDAKİ YERİ

10.1. Çevre Eğitiminin Önemi

İçinde bulunduğumuz yüzyılda yaşanan teknolojik ilerlemeler, pandemi süreçleri ve toplumların bitmek bilmeyen ihtiyaçlarını karşılamak için meydana gelen değişimler beraberinde bireyin içinde yaşadığı çevreyi etkilemesine ve değiştirmesine neden olmaktadır. Bütün bu gelişmeler ile günümüzde içinde yaşadığımız çevrenin geçmişten aktarılan değil geleceğe bırakılması gereken olduğu bilincinin kazanılması ve çevrenin dikkatle kullanılması küresel bir problem olarak ciddiye kazanmıştır (Öztürk ve Öztürk, 2015).

Havası, suyu, toprağı kirlenmemiş, temiz, gürültüsüz, yeşil alanı olan, planlı yerleşime sahip şehirler günümüzde yaşayan insanların en büyük arzusu haline gelmiştir. Ancak temiz ve bozulmamış, tahrip edilmemiş ve sağlıklı çevrelerde yaşayan insanlar geleceklere ümitle bakabilirler. Toprağı bozulmuş, havası ve suyu kirlenmiş, düzensiz yerleşim alanları insanı hem biyolojik, hem de psikolojik olarak etkileyecektir. Biyolojisi ve psikolojisi bozulmuş insanların sağlıklı karar verebilmeleri, geleceğe güvenle bakabilmeleri çok zordur. Bu da her geçen gün bozulan çevrenin etkisiyle insanlığın geleceğinin tehlikeye düşmesi, yok olması demektir (Sülün, 2002). Öyle ki bu tehdit yalnızca insanlara yönelmemiş, çevrenin canlı ve cansız bütün unsurlarını olumsuz şekilde etkilemiştir. Mevcut sorunların gelecek kuşaklar için de çeşitli riskler bırakacağı anlaşılmıştır (Karayer ve Çiftçi, 2022). Bu farkındalığın kazandırılması planlı, programlı organize edilmiş bir düzenek içerisinde eğitim ile verilmelidir. İnsanın ve tüm canlıların içinde yaşadıkları çevreyi daha iyi tanımaları, korumaları ve daha sağlıklı yaşayabilmeleri için gösterdiği gayret ve etkinliklerin tümüne **Çevre Eğitimi** ya da **Çevre İçin Eğitim** denir.

Çevre eğitimi tanımını daha iyi anlamak adına öncelikle çevre kavramını açıklamak gerekmektedir. **Çevre**; canlı ve cansız varlıkların karşılıklı etkileşim ve uyum içerisinde yaşadığı yer olarak ifade edilmektedir. Sauve (1996) altı kavramsal düzeyde çevrenin tanımlandığını belirlemiştir (Akt: Benavides ve Peñaloza, 2022). Bunlar;

- Doğa olarak çevre,
- Bir kaynak olarak çevre,

Yararlanılan Kaynaklar

- Akinoğlu, O. & Sarı, A. (2013). İlköğretim programlarında çevre eğitimi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30(30), 5-29. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaeabd/issue/372/2144>
- Atasoy, E. & Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erziefd/issue/6003/80053>
- Başal, H.A., (1998). *Okul Öncesi Eğitime Giriş*. Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
- Benavides Lahnstein, A. I., & Peñaloza, G. (2022). Using Lucie Sauv  s environmental education typology: a systematic synthesis of citations. *Environmental Education Research*, 28(3), 335-353.
- Demir, E. & Yalçın, H. (2014). Türkiye’de çevre eğitimi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, (2), 7-18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/derleme/issue/35093/389303>
- Dilli, R. (2017). Teachers’ point of view on museums as a learning environment. *National Education*, 214, 303-316.
- Doğanay, H. (2013). Türkiye fındık meyvacılığındaki yeni gelişmeler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(27), 1-22. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/2455/31265>
- Ergün, T., &  obanoğlu, N. (2017). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 97-123.
- Gülay Ogelman, H. & Güngör, H. (2015). Türkiye’deki okul öncesi dönem çevre eğitimi çalışmalarının incelenmesi: 2000-2014 yılları arasındaki tezlerin ve makalelerin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 180-194 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19578/208931>
- Gülersoy, A. E. (2021). Kaos  ağında ideal bir çevre eğitimi politikası için bazı  neriler. *Turkish Studies*, 16(5), 1495-1552.
- Güney, E. (2003). *Toprak-Bitki Ekocoğrafya Sözlüğü*. Çantay Yayınevi, İstanbul.
- Karataş, A. (2016). Yerel yönetimlerde çevre korumanın bir aracı olarak çevre eğitimi. * ağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-10. <https://dergipark.org.tr/pub/cybd/issue/34547/381692>
- Kaya, H. E. (2020). Kyoto’dan Paris’e küresel iklim politikaları. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 165-191.
- Kayaer, M. &  ift i, S. (2022). Yükseköğretimde çevre eğitiminin çevre bilincine etkisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi*, 29(1), 93-106.
- Kayhan, A. (2013). Birleşmiş Milletler çevre programı üzerine bir inceleme. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası  zel Hukuk Bülteni*, 33(1), 61-90.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2011(1), 19-33.
- Kaypak, Ş. (2013). Çevre sorunlarının üzümünde küresel çevre politikaları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(31), 17-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23292/248569>

- Kavas, A. (2011). *Türkiye'deki Gönüllü Çevre Örgütleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Kınacı B., Albuz Pehlivan N., & Seyhan G. (2011). *Turizm ve Çevre (Çevre Koruma)*. Pegem Akademi Yayınları.
- Kızılay, E. & Şentürk, M. L. (2021). Ortaokul fen bilimleri dersi öğretim programının çevre eğitiminin amaçları çerçevesinde incelenmesi. *Journal of Individual Differences in Education*, 3 (2) , 60-73 . <https://doi.org/10.47156/jide.1021729>
- Mutlu, B., Ergişi, A., Bütün Ayhan, A., & Aral, N. (2012). Okul öncesi dönemde montessori eğitimi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 113-128. https://doi.org/10.1501/Asbd_0000000033
- Mutlu Karanfil, B. (2022). *Portfolyoya Dayanan Aile Katılımlı Çevre Eğitiminin 5. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Farkındalıklarına Etkisinin İncelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Oktay, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Öz-Aydın, S., Ekersoy, S., & Özkan, B. (2022). Türkiye'de eğitim ve öğretim programları, çevre okuryazarlığının gerçekleştirilmesini ne kadar desteklemektedir?. *Yaşadıkça Eğitim*, 36(1), 66-89. <https://doi.org/10.33308/26674874>. 20223 61354
- Özbuğutu, E., Karahan, S., & Tan, Ç. (2014). Çevre eğitimi ve alternatif yöntemler – literatür taraması / environmental education and its alternative methods – a literature review. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 393-408. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mkusbed/issue/19562/208480>
- Özden, D. Ö. (2011). *İlköğretim Okullarında Çevresel Vatandaşlık Eğitimi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Özkalp, E. (1992). Teknoloji ve çevre. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 381-417. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anadoluibfd/issue/48366/614087>
- Öztürk, T. & Öztürk, F. Z. (2015). Öğretmen adaylarının çevre ve çevre eğitimi ile ilgili görüşleri Ordu Üniversitesi örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(33), 115-132. <https://doi.org/10.31795/baunsobed.645444>
- Project Learning Tree. (2019). *Why environmental education is important*. <https://www.plt.org/about-us/why-environmental-education-is-important/>
- Sağsöz, G. & Doğanay, G. (2019). İlkokul öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi (Giresun ili örneği). *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 3(1), 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aujef/issue/44113/478033>
- Sülün, Y. (2002). Çevre kirliliğini önlemede eğitimin rolü. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, (8), 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23508/250457>
- Türk Dil Kurumu (2021). *Okullar İçin Türkçe Sözlük*, 10. Baskı (Tıpkıbasım), 706 s., Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Sürdürülebilir Kalkınma Raporu* <https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa>.

- Uyanik, N. (2017). *Uygulamalı Çevre Etkinliklerinin Ortaokul Öğrencilerinin Çevresel Tutum, Çevresel Davranış ve Çevre Sorunlarına İlişkin Görüşlerine Etkisi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Sakarya Üniversitesi.
- Ünal S. & Dımişkı E. (1999). UNESCO-UNEP himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve Türkiye’de ortaöğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(17), 142-154.
- Vural, H. & Yılmaz, S. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin çevre ve doğa ile ilgili konularda bilgi ve davranış düzeylerinin belirlenmesi; Erzurum ili örneği. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 107-115.

Şekil Kaynakça

- URL 1. <https://ekolojibirligi.org/22-nisan-dunya-gunu-nasil-dogdu/>
- URL 2. <https://hukukbook.com/stockholm-bildirgesi-milletler-insan-ve-cevre-konferansi-bildirgesi/>
- URL 3. <https://www.intell4.com/kuresel-isisma-ne-boyutta-kyoto-protokolu-nedir-dongusel-ekonomi-nedir-dogrusal-ekonomi-nedir-haber-189251>

Editörler

Doç. Dr. Ali Fidan - Doç. Dr. M. Naci Kula

Eğitimde
AHLÂK VE ETİK

Yazarlar

Doç. Dr. Bilal Yorulmaz
Doç. Dr. Naci Kula
Dr. Öğr. Üyesi Aynur Pala
Dr. Öğr. Üyesi Berna Yüner
Dr. Öğr. Üyesi F. Özge Maviş Sevim
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Uygun
Dr. Öğr. Üyesi Osman Taşkın
Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Şimşek
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Yılmaz Öztürk
Öğr.Gör. Dr. Tuncay Akıncı
Arş. Gör. Dr. Aziz Teke
Arş.Gör. Dr. İbrahim Karagöl

Eğitimde Ahlâk ve Etik

Editörler : Doç. Dr. Ali Fidan - Doç. Dr. M. Naci Kula

ISBN : 978-625-7825-78-8
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Fidan, Ali - Kula, M. Naci

Eğitimde Ahlâk ve Etik / *Editörler* : Ali Fidan - M. Naci Kula

1.Basım. X + 214 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-78-8

1.Eğitim , 2. Ahlâk, 3. Etik

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Editörler:

Doç. Dr. Ali Fidan / *Trabzon Üniversitesi*
M. Naci Kula / *Bursa Uludağ Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar**1. Bölüm:**

Aynur Pala / *Manisa Celal Bayar Üniversitesi*

2. Bölüm:

Doç. Dr. Naci Kula / *Bursa Uludağ Üniversitesi*

3. Bölüm:

Osman Taşkın / *Trabzon Üniversitesi*

4. Bölüm:

İbrahim Karagöl / *Ordu Üniversitesi*

5. Bölüm:

F. Özge Maviş Sevim / *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

6. Bölüm:

Aziz Teke / *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi*

7. Bölüm:

Selçuk Şimşek / *Pamukkale Üniversitesi*
Mehmet Uygun / *Pamukkale Üniversitesi*

8. Bölüm:

Zeynep Yılmaz Öztürk / *Gaziantep Üniversitesi*

9. Bölüm:

Berna Yüner / *Yozgat Bozok Üniversitesi*

10. Bölüm:

Tuncay Akıncı / *Marmara Üniversitesi*

11. Bölüm:

Bilal Yorulmaz / *Marmara Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 ETİK VE AHLAKLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR / <i>Aynur Pala</i>	1
1.1. Etik ve Ahlak	3
1.2. Değer	5
1.3. Erdem	5
1.4. Meta-Etik	6
1.5. Kişilik ve Karakter	8
Yararlanılan Kaynaklar	11
Bölüm 2 DİNLER AÇISINDAN AHLAK VE ETİK / <i>Naci Kula</i>	13
2.1. Din-Ahlak ve Etik İlişkisi	14
2.1.1. Yahudilikte Ahlak ve Etik	15
2.1.2. Hıristiyanlıkta Ahlak ve Etik	18
2.1.3. İslamiyet'te Ahlak ve Etik	19
2.1.4. Hinduizm'de Ahlak ve Etik	22
2.1.5. Budizm'de Ahlak ve Etik	23
2.1.6. Konfüçyanizm'de Ahlak ve Etik	25
Yararlanılan Kaynaklar	27
Bölüm 3 EĞİTİM AHLAK VE ETİK İLİŞKİSİ / <i>Osman Taşkın</i>	29
3.1. Ahlak ve Etik İlişkisi	30
3.2. Eğitim ve Etik İlişkisi	31
3.2.1. Ahlak Eğitimi	34
3.2.2. Eğitim Hedefleri Boyutu	36
3.2.3. Öğrenme Süreci Boyutu	40

3.2.4. Öğretmen Boyutu	42
3.2.5. Eğitim Yönetimi Boyutu	47
Yararlanılan Kaynaklar	49

Bölüm 4 ETİK TEORİLERİ / İbrahim Karagöl	51
---	-----------

4.1. Normatif Etik	53
4.1.1. Teolojik Etik	53
4.1.2. Deontolojik Etik	59
4.1.3. Erdem Etiği	63
4.2. Normatif Olmayan Etik	65
4.2.1. Betimleyici Etik	65
4.2.2. Meta-Etik	67
Yararlanılan Kaynaklar	69

Bölüm 5 ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR, ETİK İKİLEM VE KARAR VERME <i>/ F. Özge Maviş Sevim</i>	73
--	-----------

5.1. Etik Dışı Davranışlar	73
5.1.1. Etik Dışı Davranışların Nedenleri	74
5.1.2. Etik Dışı Davranış Türleri	77
5.1.2.1. Sosyo-kültürel ve Ekonomik Türler	78
5.1.2.2. Psikolojik Türler	80
5.2. Etik İkilemler ve Karar Verme	82
5.2.1. Etik İkilem Tanımı	82
5.2.2. Etik İkilem Türleri	84
5.3. Karar Verme	88
5.3.1. Karar Vermede Uygulanabilecek Bir Model: ETHICS Modeli	89
5.3.2. Etik Karar Vermede Benimsenebilecek Prensipler	92
Yararlanılan Kaynaklar	94

Bölüm 6 TÜRKİYE'DE KAMU YÖNETİMİ ve ETİK DÜZENLEMELER / Aziz Teke	97
--	-----------

6.1. İş ve Meslek Ahlakı	98
--------------------------	----

6.1.1. İş ve Meslek Ahlakının Önemi	100
6.1.2. Öğretmen Meslek Ahlakı	100
6.2. İş ve Meslek Etiği	100
6.3. Türkiye’de Kamu Yönetimi ve Etik Düzenlemeler	102
6.3.1. Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi	106
6.3.2. Eğitim Öğretim Hizmeti Verenler İçin Mesleki Etik İlkeler	106
6.3.3. Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik	107
6.3.4. Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkelerine İlişkin YÖK Genelgesi	110
6.3.5. Millî Eğitim Bakanlığı Etik Komisyonu	113
Yararlanılan Kaynaklar	115

Bölüm 7
AHLAKİ VE ETİK YÖNLERİYLE ÖĞRETMEN MESLEĞİ / Selçuk Şimşek / Mehmet Uygun **117**

7.1. Öğretmenliğin Anlamı ve Önemi	119
7.2. Öğretmenlik ve Mesleki Etik	121
Yararlanılan Kaynaklar	130

Bölüm 8
AHLAKİ/ETİK BİR LİDER OLARAK OKUL MÜDÜRÜ / Zeynep Yılmaz Öztürk **135**

8.1. Etik Liderlik	137
8.2. Etik Liderlik Türleri	139
8.3. Etik Liderin Özellikleri	141
8.4. Okul Müdürleri ve Etik İlkeler	144
8.5. Okul Müdürlerinin Etik İnkilemleri	147
8.6. Okul Müdürünün Etik Olmayan Davranışları	149
Yararlanılan Kaynaklar	151

Bölüm 9
EĞİTİM PAYDAŞLARIYLA İLİŞKİLERDE ETİK / Berna Yüner **155**

9.1. Eğitim ve Etik	155
9.2. Paydaş, Paydaş İlişkileri ve Etik	158

9.2.1. Eğitimde Paydaş	161
9.2.2. Paydaş İlişkilerinin Eğitime Yansıması	164
9.2.3. Eğitim Paydaşları Arasındaki İlişkilerde Etik	166
9.2.3.1. Öğretmenlerin Velilerle İlişkilerinde Etik	168
9.2.3.2. Öğretmen Öğrenci Arasındaki İlişkide Etik	172
9.2.3.3. Öğretmenlerin Meslektaşlarıyla İlişkisinde Etik	175
Yararlanılan Kaynaklar	178

Bölüm 10

EĞİTİMDE REHBERLİK HİZMETLERİ VE ETİK / *Tuncaç Akıncı*

183

10.1. Gizlilik	185
10.2. Gönüllülük	188
10.3. Özerkliği İhmal Etmeme	189
10.4. Bireysel Farklılıklara Saygı	190
10.5. Değer Aktarımında Bulunmama	190
10.6. Mesleği Kötüye Kullanmama	191
10.7. Yetkinlik (Yeterlilik, Ehliyet) Sınırları	191
10.8. Öğrenciye Zarar Vermeme	193
10.9. Çoklu İlişkiler ve Sınırlar	194
Yararlanılan Kaynaklar	197

Bölüm 11

EĞİTİM ARAŞTIRMALARINDA ETİK / *Bilal Yorulmaz*

199

11.1. Bilimsel Etik İlkeler	203
11.2. Eğitim Araştırmalarında Etik	204
11.2.1. Araştırma Etiği	204
11.2.2. Bilimsel Yayın Etiği:	205
11.3. Eğitim Araştırmalarında Etik Dışı Davranışlar	207
11.4. Eğitim Araştırmalarında Etik Dışı Davranışların Nedenleri	209
11.5. Eğitim Araştırmalarında Etik Dışı Davranışların Önlenmesine Yönelik Tedbirler	209
11.6. Eğitim Araştırmalarındaki Etik İhlalleri Önlemede Lisans Döneminin Önemi	211
Yararlanılan Kaynaklar	213

Bölüm -1-

Örnek olay

Amerika Cumhurbaşkanı Lincoln bir gün atla kırlarda dolaşırken, batağa batmış bir domuz gördü. Domuz boğulma tehlikesi geçiriyor, kurtulmak için savaşıyordu. Cumhurbaşkanı atından indi, domuzun kurtulmasına yardım etti. Bunu yaparken elbiseleri de epeyce çamurlandı. Bu hikaye duyulunca, herkes bir cumhurbaşkanının domuz yüzünden bu kadar sıkıntıya girmesine şaşırıldı. Lincoln : “Ben bunu yalnız domuz için yapmadım, biraz da kendim için yaptım” dedi. Ne demek istiyordu acaba? Yaptığımız bir iyiliğin yalnız başkasına değil, bize de faydası olduğunu söylemek istiyordu. Çünkü bataktan kurtulmak için çabalamasına göz yumsaydı, içindeki merhameti, birlikte hisseden duyguyu susturmuş olacaktı.

Ama domuzu bataklıkta boğulmaya bıraksaydı, belki zencileri de fakirlik ve kölelik batağında bırakacak, kurtarıcıları olmayacaktı. Lincoln bu işi yaptığı zaman da üzerine çok çamur atılmış, adeta ümidini kesmişti. Yalnız rahatını düşünen, çubuğunu yakıp keyfine bakan insan başkalarını sevmekten, acımdan vazgeçmelidir. Başkalarını sevmeyen, Acımayan insan da çok zavallıdır¹.

¹ Foerster, F.W..(1960). İyi İnsan İyi Vatandaş. Çeviren: Müşerref Hekimoğlu. Doğan Kardeş Yayınları. Özleştirilmiş 4. Baskı. :s.137-138. İstanbul.

Yararlanılan Kaynaklar

- C. Stangor & J. Walinga (2014). *Introduction to Psychology*. Victoria, B.C.
- Chase B. Wrenn, *The Internet Encyclopaedia of Philosophy*, ISSN 2161-0002, <https://iep.utm.edu/>, 28.08.2022) .
- B.D. Moore, (2022). *10 Great Examples of Ethical Decision Making In Business*. <https://www.greatworklife.com/ethical-decision-making-in-business-examples/>[Erişim Tarihi: 8 Haziran 2022].
- Güngör, E. (1993). *Değerler Psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Hurajova, A. & Hladikova, V. (2002). "Educating for Good Character: from Critical Thinking to Intellectual Character Virtues", *Media Literacy and Academic Research*. 5: 1. s: 2.
- Levin, N. (2021). *Introduction to Philosophy Reader*. California: SNGE Far Press: Oxford Dictionary of English, (2010). 8. [Erişim Tarihi: 8 Haziran 2022].
- Solomon, R. C. (1993). *Ethics and Excellence: Cooperation and Integrity in Business*. s.210. New York: Oxford University:
- Sproul, R.C. (2022). *The Difference Between Ethics and Morality*. <https://www.ligonier.org/learn/articles/difference-between-ethics-and-morality>. [Erişim Tarihi: 8 Haziran 2022]
- P. J. Thiroux & K W. Krasemann (2012). *Ethics: Theory And Practice Eleventh Edition*, s.6. New Jersey. Pearson Education, Inc.
- Tuncel, I. (2021). Health Journalism and Representation of Campaign News of Spinal Muscular Atrophy (SMA) Patients. Hacer Aker (Ed.). *Handbook of Research on Cyberchondria, Health Literacy, and the Role of Media in Society's Perception of Medical Information* içinde (s. 313-329). USA: IGI Global.

Bölüm

-2-

Örnek Olay: Seninle de beraberim

Mevlana sohbetlerinde devamlı olarak; “Canım bedenimde oldukça Kur’an’ın yolunda olacağım. Birisi sözlerimden başka bir söz naklederse o nakledenden de bu sözden de uzağım. Bir pergel gibiyim. Bir ayağım din yolunda sağlamca durur, öteki ayağım da yetmiş iki milleti dolaşır.” diyormuş.

Mevlana hasımları tarafından kendine reva görülen laf atmalara ve uygunsuz sözlere hiç kötü cevap vermez, hep yumuşaklıkla karşılık verirmiş. Bir keresinde ona düşmanlık besleyen Konyalı Siraceddin’e Mevlana’nın “ Ben yetmiş iki milletle beraberim ” dediğini söylemişler. Siraceddin de düşmanlığından Mevlana’yı huzursuz etmek ve insanların gözünden düşürmek amacıyla yakınlarından birini ona göndermiş. Bu kişi, Siraceddin’in talimatına göre, büyük bir kalabalık içinde ona, “ Sen böyle mi söyledin? ” diye soracak ve Mevlana’nın olumlu cevap vermesi durumunda onu edep dışı sözlerle incitip insanlar arasında küçük düşürecekmiş. Siraceddin’in gönderdiği kişi, Mevlana’nın huzuruna varmış ve hemen sormuş: “ Sen yetmiş iki milletle beraberin dedin mi ?” Mevlana da cevaben “Evet dedim” deyince, bu kişi ileri geri konuşup ona olmayacak hakaretler etmiş.

Mevlana tebessüm ederek ona sözünün bitip bitmediğini sormuş, Adam “Evet” deyince de şunları söylemiş: “ Senin bütün bu söylediklerine rağmen seninle de beraberim ” (Cevizci, 2017: 164).

Mevlana herkese örnek olacak şekilde İslam dininin güzel ahlak örneğini yansıtan bu davranışı göz önüne alınarak tarih içerisinde sadece yaşadığı döneme değil daha sonrasına da etki edecek özelliğe sahip bir şahsiyettir. Bu özelliği de İslam dininin ahlaki ilkelerinden hareketle kazandığını söylemek yanlış olmaz. Bu nedenle başta İslam dini olmak üzere bozulmamış hali ile vahiy kaynaklı olup daha sonra Allah inancı ve bazı ilkeleri tahrif edilmiş olmasına karşın günümüzde yaşayan dinlerden olan Yahudilik ve Hıristiyanlık’ta ve diğer yaşayan inanç sistemleri olan Hinduizm, Budizm ve Konfüçyanizm’de yer alan ahlak kuralları ve etik ilkeler konumuzu oluşturmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Adam, B., (2015). Yahudilik, *Dinler Tarihi*, (edt.Baki Adam) Ankara, Grafiker Yayınları
- Adam, B., (2007) Yahudilik, *Yaşayan Dünya Dinleri*, (edt. Şinasi Gündüz) Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İlmi Eserler Serisi, 117
- Bayraktar, K. ., (2016). Dört Kutsal Kitaba Göre Etik Kriterler Çerçevesinde Hasta Hakları ve Mülteci Hastalara Yaklaşım. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi Cilt 3 Sayı 4*, 174-178.
- Berg, J. (2015,). "Etik Dine Nasıl Dayandırılabilir?" (çev. Muhammet İrğat, 2015, . *Marife, Yaz 2015, 15/1,,*, 219-227.
- Bezirci, M. B. (2017). *Etik İlkeler ve Etik Eğitimi, Dört Kutsal Kitap Çerçevesinde*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Cevizci A. (2017) *Felsefeye Giriş*, Ankara, Nobel
- Demirel, Ş. (2017). Hinduizm'in Tarihsel Serüveni. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science / Yıl: 4, Sayı:18*, 561-577.
- Dervişhani, Ö. (2016) *Dinler Tarihi*, İstanbul, Festival Yayınları
- Güç, A. (2001). Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 2*, 43-65.
- Güç, A. (Cilt: 10, Sayı: 1, 2001). Konfüçyüsçülükte Kutsal Metinler . *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, ,* 79-94.
- Güç, A. Konfüçyanizm, *Dinler Tarihi El Kitabı*, (edt. Baki Adam) Ankara, Grafiker Yayınları
- Gürkan, Leyla, S. , (2008), Yahudilik, İstanbul, İSAM Yayınları
- Kabu, H. M. (2009). Yahudi, Hıristiyan ve İslam Geleneklerinde İş Ahlakına Bakış: Karşılaştırılmalı bir Araştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 23 Ocak 2009 Sayı: 1*, 73-94.
- Kala, E. M. (2020). Kural Koyucu Ahlak Teorileri . M. Demirkol içinde, *İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi* (s. 99-134). Ankara: Bilay.
- Köylü, M. (2010). *Dünya Dinlerinde Ahlak*. İstanbul: Dem Yay..
- Kutlutürk, C. (2021). Hint Dinleri. Ş. Gündüz içinde, *Dünya Dinleri* (s. 191-240). İstanbul: Milel Nihal.
- Levent, F. A. (2019). *Eğitimde Ahlak ve Etik*. Ankara: Nobel.
- Mittleman, A. (2014). Theorizing Jewish Ethics. *Studia Humana*, 32-42.
- Proios, M. P. (2014). Christian and Secular Ethics: A Distinct Relationship. *International Journal of Philosophy and Theology, vol 2, no-3*, 75-91.

- Şahin, M. (2021). Psikolojik Açıdan Din ve Ahlak İlişkisi. G. Aslantürk içinde, *Ahlak Psikolojisi* (s. 329-356). Ankara: Nobel.
- Tümer, G., Küçük, A. (1993). *Dinler Tarihi*, Ankara, Ocak Yayınları.
- Ünsür, A. (2020). *İşte İnsan ve Ahlak, İş Ahlakı*. İstanbul: Dem Yayınları
- Yaran, S. (2016). *Ahlak ve Etik*. İstanbul: Rağbet.
- Yaran, S. (2018). *İslam Ahlak Felsefesine Giriş*. İstanbul : Dem Yayınları
- Yitik, İhsan, A. (2007) *Yaşayan Dünya Dinleri*,Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yitik, İhsan, A. (2015) *Hinduizm, Dinler Tarihi El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları

Bölüm

-3-

EĞİTİM AHLAK VE EĞİTİM İLİŞKİSİ

Tarih boyunca insan neslinin devamı, kuşaklar boyu aktarılan bilgi birikimi sayesinde gerçekleştirilmiştir. Bu aktarım genç kuşakların, yetişkin kuşakların tecrübelerinden faydalanması ve geleceğe emin adımlarla yürümesi süreci olarak “*eğitim*” kavramıyla ifade edilmektedir. Bu sebeple eğitim, insanı diğer canlı türlerinden ayıran, özel kılan, onu doğumdan ölüme etkileyen ve şekillendiren önemli bir süreçtir. İnsan hayatı boyunca nasıl bir yönde ilerleyeceğini, ne yapması gerektiğini, neleri yapmaması gerektiğini, gündelik hayatını nasıl geçireceğini, kısaca hayatının anlamını ve istikametini eğitim yardımıyla keşfetmektedir. Bu tür sorular sadece eğitim biliminin sınırları içerisinde değil; bilakis ahlak felsefesi veya etik disiplinleriyle de benzer ve zorunlu bir ilişki kurulmasını beraberinde getirmektedir. Çünkü etik kavramı, insanın “Ne yapmalıyım? Nasıl yaşamalıyım?” sorularına vermeye çalıştığı yanıttır. Daha farklı bir ifade ile eğitim, yaşam boyunca süren “*etik bir kendini tanıma*” sürecidir. Ayrıca etik veya ahlakın amacı insanın davranışlarını iyi yönde değiştirmeyi hedef edinmekte ve bu yolla da bizzatı eğitim hedefleriyle aynı gayede birleşmektedir. Bu sebeple eğitim kavramı ile etik kavramı arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Hatta eğitim etik bir olgu olarak görülebilmektedir. Bu bölümde ise eğitim ve etik kavramı arasındaki ilişkiye ve bu ilişkinin boyutlarına değinilmektedir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle ahlak kavramı ile etik kavramı arasındaki ilişkiye değinilecek, sonra eğitim ve ahlak kavramı ele alınacaktır. Çalışmanın ana bölümü eğitim ve etik arasındaki ilişki üzerinedir. Bu bölümde öncelikle iki kavram arasındaki ilişki genel olarak ele alınmakta, daha sonra kuramsal, hedef ve uygulama boyutlarıyla iki kavram arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Arthur, J. (2014). "Traditional Approaches to Character Education in Britain and America". L. Nucci, D. Narvaez & T. Krettenauer (eds.), *Handbook of Moral and Character Education*.(s. 43-60). New York: Routledge.
- Cenan, Ş. (2016). *Antropolojik Açından Eğitim Kavramı ve Eğitimde Etik Sorunsalı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizvi, A. (2016). *Uygulamalı Etik*, İstanbul: Say Yayınları.
- Çağırıcı, M. (1989). Ahlak, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* içinde (2. Cilt, 1-9). İstanbul: TDV Yayınları.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011). *Karakter Eğitimi El Kitabı*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ergün, M. (2011). *Eğitim Felsefesi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ev, H. (2021). Etik, Ahlak ve Eğitim İlişkisi, *Eğitimde Ahlak ve Etik*, A. İlhan (Ed.), Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 51-78.
- Fenstermacher, G. D., Osguthorpe, R. D., & Sanger, M. N. (2009). Teaching Morally and Teaching Morality. *Teacher Education Quarterly*, 36(3), 7-19. <http://www.jstor.org/stable/23479186>.
- Gelişli, Y. (2022). Eğitim, Öğretim, Öğrenme ve Değerlendirme Sürecinde Etik İlkeler, *Eğitimde Ahlak ve Etik* içinde, B. Oral, A. Çoban ve M. Bars (Ed.), Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 91-120.
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde Etik*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İlgaz, S. ve Bilgili, T. (2006). Eğitim ve Öğretimde Etik, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 199-210.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2014). *Ahlak ve Değerler Eğitimi*, İstanbul: DEM Yayınları.
- Kenan, S. (2009). Modern Eğitimde Kaybolan Nokta: Değerler Eğitimi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(1), 2009, 259-295.
- MEB, (2004). *Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*, https://etik.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_10/08142714_5176_sayYIY_Kamu_Gorevlileri_Etik_Kurulu_Kanunu.pdf, Erişim Tarihi: 02/09/2022
- MEB, (2009). *Eğitimciler İçin Mesleki Etik İlkeler*, <https://etik.meb.gov.tr/www/egitimciler-icin-mesleki-etik-ilkeler/icerik/10>, Erişim Tarihi: 02/09/2022

- Meydan, H. (2012). *İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Noddings, N. (2016). *Eğitim Felsefesi*, R. Çelik, (Çev.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) (2004). *Learning for Tomorrow's world first results from PISA 2003*. Erişim tarihi: 15/09/2022. <http://www.oecd.org/education/school/programme/forinternationalstudentassessment/pisa/34002216.pdf>
- Olson, M. H & Hergenhahn, B. R. (2016). *Öğrenmenin Kuramları*. M. Şahin (çev. ed.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özmen, F. ve Güngör, A. (2008). Eğitim Denetiminde Etik, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 137-155.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş*, V. Atayman, ve G. Sezer, (Çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tarım, K. (2020). *Sınıf Öğretmenlerinin Etik Yönelimleri, Demokratik Tutumları ve Mesleğe Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tirri, K., & Husu, J. (2002). Care and Responsibility in 'The Best Interest of The Child': Relational Voices of Ethical Dilemmas in Teaching. *Teachers and Teaching*, 8(1), 65-80.
- UNESCO. (2004). El Declaration on Professional Ethics http://pages.ei-ie.org/worldcongress/2004/docs/WC04Res_DeclarationProfEthics_e.pdf, Erişim Tarihi: 31/08/2022
- Yaran, C. S. (2016). *Ahlak ve Etik*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Yayla, A. (2005). Eğitim Kavramının Etik Açısından Analizi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-13.
- Yener, F. Ö. (2011). *Sorunlu Öğrenci Davranışlarının Çözümünde Yönetici ve Öğretmenlerin Rol Model Davranışlarının Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Kocaeli.
- Yılmaz, K. (2009). Eğitimin Temel Kavramları, *Eğitim Bilimine Giriş*, H. B. Memduhoğlu, ve K. Yılmaz, (Ed.), Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 1-18.

Bölüm

-4-

Örnek olay: Tramvay problemi¹

“Bir tramvayın sürücüsü olduğunuzu hayal edin. Tramvayı sürüyorsunuz, virajı aldınız ve raylarda tramvayın geldiğinden habersiz beş işçinin çalışıyor olduğunu gördünüz. İşçileri ezmek için acilen tramvayı durdurmanız lazım. Frene basıyorsunuz ama ne yazık ki frenler çalışmıyor. Tramvay beş işçinin üzerine doğru hızlı bir şekilde ilerlerken ileride sağa doğru ayrılan başka bir ray görüyorsunuz. Tramvayın yönünü sağa doğru çevirebilir ve bu beş işçinin hayatını kurtarabilirsiniz. Fakat o ray üzerinde de çalışan başka bir işçi var. Tramvayı sağ taraftaki raya doğru sürerseniz bir kişiyi öldürecek ama beş kişinin hayatını kurtaracaksınız. Tramvayın yönünü değiştirmeseydiniz beş kişi trenin altında kalacak ve ölecekler. Tramvayın yönünü değiştirmek ahlaki olarak doğru mudur? Böyle bir durumda siz ne yapardınız?

Peki, şimdi hikâyeyi biraz daha değiştirelim. Oldukça başarılı bir cerrah olduğunuzu düşünün. Elinizde beş hastanız var ve bu hastaların yaşamaları için her birinin farklı organlara ihtiyaçları var. Fakat sistemde bu hastalara uygun organ bulunamıyor ve bugün müdahale edilmezse hastaların hepsi organ eksikliğinden dolayı ölecekler. Tam bu esnada bir turist hastanıza check-up yaptırmaya geliyor. Bu kişinin muayenesini siz yapıyorsunuz ve organlarının bu beş hasta için tamamen uygun olduğunu, dolayısıyla bu beş hastanızı kesinlikle kurtarabileceğinizi fark ediyorsunuz. Eğer bu turist ölürse, bu kişinin organlarını alabilir ve ölümü bekleyen beş hastanızı kesinlikle kurtarabilirsiniz. Üstelik, turistin ölümünden hiçbir şekilde sorumlu olmayacağınız bir yöntem de biliyorsunuz. Böyle bir durumda, beş hastanızın hayatını kurtarmak için turistin ölümüne sebep olur muydunuz? Hangi seçim daha etik olurdu? Tartışınız.”

¹ Jarvis Thomson, 1985, a.g.e., s. 1395, 1396

Yararlanılan Kaynaklar

- Allan, L. (2015). Meta-ethics: An introduction. <https://philarchive.org/archive/ALLMAI>. (Erişim tarihi: 07.07.2022).
- Arrington, R. L. (1983). A defense of ethical relativism. *Metaphilosophy*, 14(3/4), 225-239.
- Arslan, M. (2012). *İş ve meslek ahlakı*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Badiou, A. (2004). *Etik-kötülük kavramı üzerine bir deneme*. (T. Birkan, Çeviri Ed.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayrak Kök, S. (2012). İş ahlakı ve etik yaklaşımlar. Torlak, Ö. ve Dalyan, F. (Ed.), *İşletmelerde sosyal sorumluluk ve etik içinde* (s. 58-85). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Birsch, D. (2014). *Introduction to ethical theories: A procedural approach*. Long Grove, Illinois: Waveland Press.
- Bix, B. H. (2012). Natural law: The modern tradition. In J. L. Coleman, K. E. Himma, & S. J. Shapiro (Eds.), *The Oxford handbook of jurisprudence and philosophy of law* (pp. 61-103). Oxford: Oxford University Press.
- Boone, B. (2017). *Ethics 101: From altruism and utilitarianism to bioethics and political ethics, an exploration of the concepts of right and wrong*. New York: Simon and Schuster.
- Carroll, A. B., Brown, J. ve Buchholtz, A. K. (2017). *Business & society: Ethics, sustainability & stakeholder management*. Mason: Cengage.
- Cevizci, A. (2002). *Etigē giriş*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Cevizci, A. (2007). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Ebabel Yayıncılık.
- Copp, D. (2001). Metaethics. In L. C. Becker & C. B. Becker, *Encyclopedia of Ethics* (pp. 1079-1087). New York: Routledge.
- Çoban, Y. (2015). *Örgüt kültürünün denetim elemanlarının etik algıları üzerindeki etkisinin incelenmesi ve bir uygulama* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Donlevy, J. K. ve Walker, K. D. (2011). *Working through ethics in education and leadership*. Netherlands: Springer Science & Business Media.
- Erdogan, I. (2006). Medya ve etik: Eleştirel bir giriş. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 23, 1-26.
- Feldman, F. (1978). *Introductory ethics*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Flanagan, O., Ancell, A., Martin, S. ve Steenbergen, G. (2014). Empiricism and normative ethics: What do the biology and the psychology of morality have to do with ethics?. *Behaviour*, 151(2-3), 209-228.

- Fletcher, G. (2008). The consistency of qualitative hedonism and the value of (at least some) malicious pleasures. *Utilitas*, 20(4), 462-471.
- Foot, P. (1972). Morality as a system of hypothetical imperatives. *The Philosophical Review*, 81(3), 305-316.
- Gray, J. W. (2014). Normative & descriptive ethics. Erişim adresi: <https://ethical-realism.wordpress.com/2014/05/05/normative-descriptive-ethics/>. (Erişim tarihi: 14.07.2022).
- Gülcan, N. Y. (2015). Discussing the importance of teaching ethics in education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, 2622-2625.
- Hospers, J. (1961). Baier and Medlin on ethical egoism. *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, 12(1/2), 10-16.
- Hursthouse, R. (1999). Virtue ethics and human nature. *Hume Studies*, 25(1), 67-82.
- Hursthouse, R. (2001). *On virtue ethics*. Oxford: Oxford University Press.
- Jarvis Thomson, J. (1985). The trolley problem. *The Yale Law Journal* 94(6), 1395-1415.
- Kant, I. (2002). *Ahlak metafiziğinin temellendirilmesi*. (İ. Kuçuradi, Çeviri Ed.). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Çeviri Dizisi.
- Kant, I. (2012). *Fundamental principles of the metaphysics of morals*. New York: Courier Corporation.
- Keser, S. (2021). Eğitimde ahlak ve etik. Faruk Levent, A. (Ed.), *Etik teorileri içinde* (s. 39-70). Ankara: Pegem Akademi.
- Kesgin, A. (2009). Etik üstüne. *Dini Araştırmalar*, 12(35), 143-160.
- Kocyiğit, M. (2017). Öğretmenlik mesleğine ilişkin etik kodlar (Yayımlanmamış doktora tezi). Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kuehn, M. (2011). *Immanuel Kant*. (B. O. Doğan, Çeviri Ed.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- LaFollette, H. (1991). The truth in ethical relativism. *Journal of Social Philosophy*, 22(1), 146-154.
- Lawrence, A. T. ve Weber, J. (2013). *Business and society: Stakeholders, ethics, public policy*. New York: McGraw-Hill Education.
- Machan, T. R. (2015). Egoism, psychological egoism, and ethical egoism. In P. H. Werhane, & R. Freeman (Eds.), *Encyclopedic dictionary of business ethics* (pp. 192-195). Massachusetts: Blackwell.

- McCloskey, H. J. (1969). *Meta-ethics and normative ethics*. Netherlands: Springer Science and Business Media Dordrecht.
- McIntyre, A. (2004). Doctrine of double effect. In E. N. Zalta (Eds.), *The stanford encyclopedia of philosophy*.
- Medlin, B. (1957). Ultimate principles and ethical egoism. *Australasian Journal of Philosophy*, 35(2), 111-118.
- O'Neill, J. (2001). Meta-ethics. In D. Jamieson (Eds.), *Blackwell companion to environmental philosophy* (pp. 163-176). Oxford: Blackwell.
- Öz, M. ve Mucuk, S. (2015). Tüketici satın alma davranışı kapsamında hedonik (hazcı) tüketimin plansız alışveriş üzerine etkilerinin incelenmesi. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 1(2), 37-60.
- Özlem, D. (2004). *Etik ahlak felsefesi*. İstanbul: Anka Basım.
- Quintelier, K. J. ve Fessler, D. M. (2012). Varying versions of moral relativism: The philosophy and psychology of normative relativism. *Biology & Philosophy*, 27(1), 95-113.
- Popkin, R. H. ve Stroll, A. (1993). *Philosophy made simple*. New York: Bentam Doubleday Dell.
- Rachels, J. (1974). Two arguments against ethical egoism. *Philosophia*, 4(2), 297-314.
- Rachels, J. (2003). Ethical Egoism. In R. Schafer-Landau (Eds.), *Ethical theory: An anthology* (pp. 213-220). Oxford: Blackwell.
- Reamer, F. G. (2019). Ethical theories and social work practice. In S. M. Marson, & R. E. McKinney (Eds.), *The Routledge handbook of social work ethics and values* (pp. 15-21). New York: Routledge.
- Samitharathana, W. (2021). A critical study on the concept of ethics and morality in comparative philosophy. *Perspective*, 9(1), 1-8.
- Schmidt, P. F. (1955). Some criticisms of cultural relativism. *The journal of philosophy*, 52(25), 780-791.
- Schneewind J. B. (2001). History of western ethics: 8. seventeenth and eighteenth centuries. In L. C. Becker & C. B. Becker, *Encyclopedia of Ethics* (pp.730-739). New York: Routledge.
- Shafer-Landau, R. (2015). *The fundamentals of ethics*. Oxford: Oxford University Press.
- Simoes, M.C. (2009). Rule-utilitarianism. *Journal of Florianopolis*, 8(3), 47-61.

- Snoeyenbos, M. ve Humber, J. (2008). Utilitarianism and business ethics. In R. Frederick (Eds.), *A companion to business ethics* (pp. 17-29). Malden, MA: Blackwell.
- Sterba, J. P. (1979). Ethical egoism and beyond. *Canadian Journal of Philosophy*, 9(1), 91–108.
- Suikkanen, J. (2014). *This is ethics: An introduction*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Thornton, P., Champion, W. T., Ruddell, L. ve Ruddell, L. (2011). *Sports ethics for sports management professionals*. Sudbury, MA: Jones & Bartlett Publishers.
- Tilley, J. (2000). Cultural relativism. *Human Rights Quarterly*, 22(2), 501–549.
- Tzafestas, S. G. (2016). *Roboethics. A navigating overview*. Heilberg: Springer.
- Vaughn, L. (2016). *Doing ethics: Moral reasoning and contemporary issues*. New York: W. W. Norton & Company.
- Veenhoven, R. (2003). Hedonism and happiness. *Journal of happiness studies*, 4(4), 437-457.
- Velasquez, M. G. (2018). *Business ethics, concepts and cases*. Englewood Cliffs, NJ: Simon and Schuster.
- Velasquez, M., Andre, C., Shanks, S. J. ve Meyer, M. (1992). Ethical relativism. *Issues in Ethics*, 5(2), 1-5.
- Venezia, C.C., Venezia, G., Cavico, F. J. ve Mujtaba, B. G. (2011). Is ethics education necessary? A comparative study of moral cognizance in Taiwan and the United States. *International Business and Economics Research Journal*, 10(3),17-28.

Bölüm

-5-

Örnek olay

Türkiye’de birçok ilde ve ilçede okullar arası bilim ve genel kültür bilgisine dayanan bilgi yarışmaları düzenlenmektedir. Bir lisede Matematik Öğretmeni olarak çalışan Mehmet Öğretmen, bu yarışmalara öğrenci hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. Yıllardır sınavlar için öğrencileri seçen ve hazırlayan Mehmet Öğretmenin en önemli kriteri, öğrencilerin başarı düzeylerinin yüksek olmasıdır. Bu nedenle bilim yarışmalarına katılacak öğrencileri başarılarının yüksek olduğunu düşündüğü öğrencileri arasından kendisi seçmektedir. Bu durum, Mehmet Öğretmen tarafından başarısız görünen ancak yarışmalara katılmak isteyen öğrenciler ve öğrenci velileri arasında rahatsızlığa sebep olmaya başlamıştır. Mehmet öğretmen sıklıkla öğrencilerden “Mehmet Öğretmenimiz bize neden bir şans vermiyor?” “Ders notlarımız iyi olmayabilir ama bizler de bir şans hak ediyoruz.” ve velilerden “Benim çocuğumun diğerlerinden neyi eksik.” “Bir şans verilse benim evladım da en az diğerleri kadar başarılı olabilir.” gibi cümleler duymaya başlamıştır. Mehmet Öğretmen, çevreden gelen rahatsızlığın ve öğrenciler arasında ‘ayrımcılık’ yapıyor gibi görüldüğünün farkındadır. Fakat bir yandan da bu yarışmalara bilgi düzeyi yüksek olan öğrencilerin katılıp okulun itibarını ve başarısını göstermesi gerektiğini düşünmektedir. (ÖA1, E, matematik ögr.)¹

¹ (Bu senaryo 2019-2020 eğitim-öğretim yılında matematik öğretmenliği bölümünde okuyan bir öğretmen adayı tarafından yazılmıştır ve 8. Eğitim Programları ve Öğretim Kongresinde sunulan Maviş-Sevim (2021)’e ait bildirden alınmıştır.)

Yararlanılan Kaynaklar

- Altun, M., Sayer, A., ve Barutçu, A. (2013). Kamu görevlileri etik kurulu kararları ışığında kamuda görülen etik dışı davranışlar ve yolsuzluk. *Sayıştay Dergisi*, 91, 33-55.
- Aydın, İ. (2010). *Yönetmel, mesleki ve örgütsel etik*. (4. Baskı) Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Budak, Ç. B. (2019). Kurum içi kayırmacılık ve kayırmacılığın işe devamsızlığa etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(97), 432-444.
- Çelebi, N., ve Taşçı-Kaya, G. (2014). Öğretmenlerin maruz kaldığı mobbing (yıldırma). *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (9), 43-65.
- Demirkasımoğlu, N. (2020). *Etik ve eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gül, H. (2006). *Etik dışı davranışlar ve ussallaştırılması: Devlet hastanelerinde bir uygulama*. Selçuk Üniversitesi Karaman İ. İ. B. F. Dergisi, 10(9), 65-79.
- Harrison, M. (2005). *An introduction to business and management ethics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kıral, E. (2015). Yönetimde karar ve etik karar verme sorunsalı. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 73-89.
- Kutlu, H. A. (2008). Muhasebe meslek mensupları ve çalışanlarının etik ikilemeleri: Kars ve Erzurum illerinde bir araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(02), 143-170.
- Ling, T. J., ve Hauck, J. M. (2017). The ETHICS model: Comprehensive, ethical decision making. *Vistas Online. American Counseling Association*, 1-12.
- Maviş-Sevim, Ö. (2021). Which one is ethic?: Ethical dilemma scenarios of prospective teachers. *The 8th International Congress on Curriculum and Instruction*, (p. 172-178). 25-27 March, Burdur.
- Neçare, E. (2017). *Duygusal zekâ ve etik karar verme ilişkisi: İnsan kaynakları alanında bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Otlu, F. (1999). Muhasebe mesleğinde meslek ahlakının yeri ve önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4, 125-142.
- Özdemir, M. (2008). Kamu yönetiminde etik. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(7), 179-195.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Shapira-Lishchinsky, O. (2011). Teachers' critical incidents: Ethical dilemmas in teaching practice. *Teaching and Teacher Education*, 27(3), 648-656.

- Tepe Küçüköğlü, M (2012). Etik değerler ve etiğin kurumsallaşması. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 177-185.
- Tota, I., ve Shehu, H. (2012). The dilemma of business ethics. *Procedia Economics and Finance*, 3, 555-559.
- Utlü, N. (2016). Hastane ortamında hemşirelerin etik yaklaşımı ve etik ikilemler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 8(29), 17-35.
- Weiss, J. W. (2014). *Business ethics: A stakeholder and issues management approach: Cases, principles, practices*. (6th edition). San Francisco, California: Berrett-Koehler Publishers, Inc.
- WHO (2022). *The VPA Approach*. <https://www.who.int/groups/violence-prevention-alliance/approach> erişim tarihi: 13.06.2022.

Bölüm

-6-

Örnek olay: İşini bilmenin değeri

Vaktiyle bir fabrika sahibinin fabrikasındaki makinelerden bir tanesi arızalanır. Makinenin arızalanması ile birlikte üretim durur ve her geçen süre patronun para kaybetmesi anlamına gelmektedir. Fabrikanın tüm teknik personeli, mühendisleri ve ustaları arızalanan makinenin arızasını gidermek için makinenin başına toplanır ama nafile. Bir türlü makinenin arızasını giderip çalıştırmayı başaramazlar. Patron çaresiz bir şekilde arızayı gidermeye çalışan personelini izlemektedir. O sırada fabrikanın bekçisi patronun yanına gelerek "Efendim, müsaadeniz olursa şehir merkezinde bir usta var. Elinden her iş gelir, tamir edemediği şey yoktur, onu çağıralım, bir de o baksın" der. Her şeyden ümidini yitirmiş olan patron çaresiz bir şekilde bekçinin teklifini kabul eder ve bahsi geçen ustayı çağırırlar. Usta fabrikaya gelir ve arızalı makinenin etrafında bir tur attıktan sonra yanında getirdiği alet çantasından bir çekiç çıkarır. Makinenin birkaç yerini eliyle yokladıktan sonra tek bir defa çekiç ile vurur. Daha sonra yetkili kişiye dönerek "Makineyi çalıştırır mısınız?" der. Yetkili kişi makinenin başlat düğmesine basması ile birlikte makine tıkır-tıkır çalışmaya başlar. Tüm personel şaşkınlık ve sevinç ile birbirlerine bakarken, uzaktan izleyen patron gülümsemeye başlar. Patron makinenin çalışması ile birlikte büyük bir mutluluk duyar. Patron, kimsenin çalıştıramadığı makineyi çalıştırmayı başaran ustayı odasına bir çay içmeye davet eder. Bu sırada da ustaya olan minnettarlığını ifade etmek için teşekkürlerini sunar. "Çok teşekkür ederim ustacım, sayende büyük bir zarardan kurtulduk, sana borcumuz ne kadar?" diye sorar. Usta kendinden emin ve sakin bir şekilde, "1000 dolar efendim." der. 1000 dolar cümlesini duyan patronun gözleri fal taşı gibi açılır. " Ne 1000 doları usta, ne yaptın Allah aşkına" der. Daha sonra " madem öyle, senden ayrıntılı bir fatura istiyorum" diye ekler. Usta yine kendinden emin bir şekilde "Hay hay efendim" diyerek çantasına uzanıp fatura koçanını çıkarır. Faturayı yazıp imzalar, kaşeler ve patrona uzatır. Patron faturanın detayını görmek için merakla alır. Fatura şöyledir: Çekiç ile vurmak 1 dolar. Çekici nereye vuracağını bilmek 999 dolar. ¹

¹ <https://www.nlpdap.com/cekici-vuracagin-yeri-bilmek,2,743>

Yararlanılan Kaynaklar

- Göksel, T., & Temel, R. (2019). *Meslek Ahlakı*. İstanbul: Elit Kültür Yayınları
- Günel, B. (2015). "Kamu Yönetimi Nedir?", Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, www.muhammedbalci.com/hukukdunyasi/makaleler/biri-kimlerII/110.pdf Erişilme tarihi: 10 Mayıs 2022.
- Radhika, D. (2012). Ethics in public administration. *Journal of Public Administration and Policy Research*, 4(2), 23-31.
- Şentürk, C. (2009). Öğretmenlik mesleğinde etik. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 10(111), 25-31.
- Wright, P. (1951). What is a Profession. *Can. B. Rev.*, 29, 748.
- Yüksel, C. (2006). Kamu yönetiminde etik ve Türk kamu yönetiminde etik hakkında yeni yasal düzenlemeler. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 64(2), 167-211.
- Ahlak nedir. Erişilme tarihi: 17 Haziran 2022, <https://sozluk.gov.tr/>
- Çekici vuracağın yeri bilmek. Erişilme tarihi: 09 Mayıs 2022, <https://www.nlpdap.com/cekici-vuracagin-yeri-bilmek,2,743>
- Eğitim Öğretim Hizmeti Verenler İçin Mesleki Etik İlkeler. Erişilme tarihi: 14 Temmuz 2022, <https://www.etik.gov.tr/wp-content/uploads/2019/06/egitimogretimhizmeti.pdf>
- Etik Rehber. Erişilme tarihi: 12 Ağustos 2022, http://etik.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_04/07121546_etikrehber2019
- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Erişilme tarihi 01 Ağustos 2022, <https://etik.gov.tr/wp-content/uploads/2019/02/kamugorevlileriesetikdavranisilkeleriilebasvuruusulveesaslariyonetmelik.pdf>
- Kamu Görevlileri Etik Sözleşmesi. Erişilme tarihi: 13 Temmuz 2022, <https://www.etik.gov.tr/wp-content/uploads/2020/05/kamu-gorevlileri-etik-sozlesmesi.pdf>
- Millî Eğitim Bakanlığı Etik Komisyonu. Erişilme tarihi: 12 Ağustos 2022, <http://etik.meb.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Kamu Görevlileri Etik Kurulu. Erişilme tarihi: 13 Temmuz 2022, etik.gov.tr
- Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkelerine İlişkin YÖK Genelgesi. Erişilme tarihi 05 Ağustos 2022, <https://etik.gov.tr/wp-content/uploads/2019/02/yuksekoğretim-etik-davranis-ilkeleri.pdf>

Bölüm

-7-

Örnek olay

Ahmet öğretmen okulun öğretmenler odasına geldi. Dalgındı ve biraz üzgündü. Biraz önce yaşadığı durumdan kaynaklandığı belliydi. Meslektaşı olarak neden bu kadar üzgün olduğunu öğrenmek için “Hayrola Ahmet Bey sizi üzen bir şey mi oldu?” diye sordum. Oturduğu sandalyeyi biraz geriye çekerek benim oturduğum koltuğa doğru çevirdi. Bana baktı ve durumun neden kaynaklandığını açıklamaya koyuldu “11. sınıfların dersinden çıktım. İlk hafta cep telefonlarını ders süreci boyunca kapalı ve kullanımının yasak olduğunu söylemişim.

Bugünkü dersimde öğrencim Betül sürekli sırasının altına bakıyordu. İlk başta önemsemedim. Ders anlatımına devam ettim. Dersi dinlemediğini fark ettim. Göz teması kurup derse odaklanmasını hissettirmeye ve yeniden dersi dinlemesini sağlamaya çalıştım. Tahtaya konuya yönelik bir iki başlık yazmak için öğrencilere arkamı dönmüştüm. Yazdıklarımı bitirip sıralara doğru tekrar döndüğümde bir de ne göreyim! Betül artık sıranın altından değil sıranın üstünde hararetle mesaj yazmaya çalışıyor. Betül diye seslendim: “Sen ne yapıyorsun. Ben size ders sırasında cep telefonunuz kapalı olacak ve dersinizi dinleyeceksiniz. Dersinize odaklanacaksınız demedim mi?” dedim. Betül de mahcup ve suçlanmış bir halde bir şey diyemedi. Telefonunu istedim. Getirmesini söyledim. Telefonunu getirdiğinde anlatmasını istedim. Betül’ün başı aşağıda şöyle dedi: “Babamla yazışıyordum öğretmenim. Annemi hastaneye götürecekti. Durumunu çok merak ettiğim için yazıyordum. Özür dilerim.” Bunu duyunca kendimi kötü hissettim hocam. Keşke bu kadar tepki göstermeseydim. Durumunu anlamadan cep telefonunu almak yerine yanına gidip bir sıkıntı olup olmadığı sorsaydım diye üzül-düm.” Bunu duyunca ben de üzuldüm.

Yararlanılan Kaynaklar

- Alacapınar, F. (2018). Öğretmen adaylarının bir öğretimde bulunması gereken mesleki etik değerler konusundaki görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 467- 479.
- Ayan, M. ve Budak, Y. (2012). Eğitim fakültelerinin sınıf öğretmenliği programlarının öğretmenlik mesleği genel yeterliklerini kazandırma düzeyi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12, 1-16.
- Aybek, B. ve Karataş, T. (2016). Öğretmen adaylarının etik ve mesleki etik hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(Özel Sayı), 96-108.
- Aydın, İ. (2018). *Eğitim ve öğretimde etik*. (9. Baskı). Pegem Akademi.
- Barrett, D. E., Casey, J. E., Visser, R. D., & Headley, K. N. (2012). How do teachers make judgments about ethical and unethical behaviors? Toward the development of a code of conduct for teachers. *Teaching and Teacher Education*, 28(6), 890-898.
- Barrett, D. E., Neal Headley, K., Stovall, B., & Witte, J. C. (2006). Teachers' perceptions of the frequency and seriousness of violations of ethical standards. *The Journal of Psychology*, 140(5), 421-433.
- Bucholz, J. L., Keller, C. L., & Brady, M. P. (2007). Teachers' ethical dilemmas: What would you do?. *Teaching Exceptional Children*, 40(2), 60-64.
- Chipman, S. F., Segal, J. W., & Glaser, R. (2013). Higher cognitive goals for education: An introduction. Susan F. C., Judith, W. S., & Robert G. (Eds.), *Thinking and learning skills* içinde (ss. 13-30). Routledge.
- Çelikten, M., Şanal, M., & Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 207-237.
- Darling Hammond, L. (1986). A proposal for evaluation in the teaching profession. *The Elementary School Journal*, 86(4), 531-551.
- Debes, G. (2021). Teachers' and administrators' perception about the concepts of ethical behavior and attitude. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 13(1), 756-772.
- Demirel, Ö., & Kaya, Z. (2006). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ekşi, H ve Katılmış, A. (2018). Öğretmenlerde görülen değer dışı davranışlar (Etik). M. Ergün, N. Karabacak, İ. Korkmaz ve M. Küçük (Edt.). *Öğretmenliğin mesleki değerleri ve etik* (387-405). Anı Yayıncılık.
- Erdem, A. R. ve Şimşek, S. (2013). Öğretmenlik meslek etiğinin irdelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(15), 185-203.

- French Lee, S., & Dooley, C. M. (2015). An exploratory qualitative study of ethical beliefs among early childhood teachers. *Early Childhood Education Journal*, 43(5), 377-384.
- Gökçek, T. (2018). Pedagogic formation students' views on ethics of teaching profession and their suggestions . *Cukurova University Faculty of Education Journal* , 47(2) , 710-737 .
- Houle, C. O. (1974). The changing goals of education in the perspective of life-long learning. *International Review of Education*, 20(4), 430-446.
- Husu, J. (2001). Teachers at cross-purposes: A case-report approach to the study of ethical dilemmas in teaching. *Journal of Curriculum and Supervision*, 17(1), 67-89.
- Ingersoll, R. M. (1999). The problem of underqualified teachers in American secondary schools. *Educational researcher*, 28(2), 26-37.
- Karataş, S., Caner, M., Kahyaoğlu, R. B. ve Kâhya, S. (2019). Öğretmen adaylarının gözünden etik öğretmen ve öğretmenlik meslek etiği dersi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(1), 29-49.
- Kocabıyık, A. (2019). Öğretmenlerin mesleki etik ilkeleri ile eğitim inançları ilişkisinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- MacBeath, J. (2012). *Future of teaching profession*. Education International.
- Mahmut, Ö. (2019). Reconsidering the fundamental problems of vocational education and training in Turkey and proposed solutions for restructuring. *İstanbul University Journal of Sociology*, 39(2), 455-473.
- Malik, A., Saeed, A., & Bhatti, T. F. (2021). A systematic review of the role of higher education and educational policies in Pakistan. *Psychology and Education*, 58(3), 3894-3899.
- Moiseev, V. V., Glagolev, S. N., Karelina, E. A., & Cherepnina, T. Y. (2019, Haziran). Actual problems of higher education in Russia. II. *International Seminar on Education Research and Social Science*'ta sunulmuş bildiri, Atlantis Press.
- Okoroma, N. S. (2006). Educational policies and problems of implementation in Nigeria. *Australian Journal of Adult learning*, 46(2), 243-263.
- Özer, B. ve Gelen, İ. (2008). Öğretmenlik mesleği genel yeterliklerine sahip olma düzeyleri hakkında öğretmen adayları ve öğretmenlerin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 39-55.

- Özkan, H. H. ve Çelikten, M. (2018). Öğretmenlik meslek eğitimi ile ilgili etik olmayan durumlar. *Turkish Journal of Educational Studies*, 5(2), 76-84.
- Pelit, E. ve Güçer, E. (2005). Ticaret ve turizm meslek dersi öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ilişkin algılamaları. II. Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu. 18-19 Kasım 2005 (ss. 71-85). Sakarya: Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Pelit, E. ve Güçer, E. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğiyle ilgili etik olmayan davranışlara ve öğretmenleri etik dışı davranışa yönelten faktörlere ilişkin algılamaları. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 95-119.
- Reimers, F. M. (2020). *Audacious education purposes: How governments transform the goals of education systems*. Springer Nature.
- Rothstein, R., & Jacobsen, R. (2006). The goals of education. *Phi Delta Kappan*, 88(4), 264-272.
- Sabbagh, C. (2009). Ethics and teaching. L.J. Saha ve A.G. Dworkin (Eds.) *International handbook of research on teachers and teaching* içinde (ss. 683-693), Springer.
- Shapira Lischshinsky, O., & Orland Barak, L. (2009). Ethical dilemmas in teaching: The Israeli case. *Education and Society*, 27(3), 27-45.
- Sharp, H. (2006, Kasım). Examining the consequences of inadequate induction for beginning teachers. *Australian Association for Research in Education: Engaging Pedagogies Konferansı*'nda sunulmuş bildiri, Adelaide, Avustralya.
- Shen, B., Li, W., Sun, H., & Rukavina, P. B. (2010). The influence of inadequate teacher-to-student social support on amotivation of physical education students. *Journal of Teaching in Physical Education*, 29(4), 417-432.
- Skovholt, T. M., & D'Rozario, V. (2000). Portraits of outstanding and inadequate teachers in Singapore: The impact of emotional intelligence. *Teaching and Learning*, 21(1), 9-17.
- Strikwerda Brown, J., Oliver, R., Hodgson, D., Palmer, M., & Watts, L. (2008). Good teachers/bad teachers: How rural adolescent students' views of teachers impact on their school experiences. *Australian Journal of Teacher Education (Online)*, 33(6), 29-43.
- Tal Alon, N., & Shapira Lishchinsky, O. (2019). Ethical dilemmas among teachers with disabilities: A multifaceted approach. *Teaching and Teacher Education*, 86, 102881.
- Tirri, K., & Husu, J. (2002). Care and responsibility in 'the best interest of the child': Relational voices of ethical dilemmas in teaching. *Teachers and Teaching*, 8(1), 65-80.

- Toprakcı, E., Bozpolat, A. ve Buldur, A. (2010). Öğretmen davranışlarının kamu meslek etiği ilkelerine uygunluğu. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 35-50.
- Tosuntaş, Ş. B. (2020). Öğretmenlik mesleği genel yeterliklerinin incelenmesi. *Academy Journal of Educational Sciences*, 4(1), 53-61.
- Tunca, N., Alkın Şahin, S., Sever, D. ve Çam Aktaş, B. (2015). Ortaokul öğrencilerinin algılarına göre öğretmenlerin etik değerlere uyma düzeyleri. *Journal of Theory and Practice in Education*, 11(2), 398-419.
- Ur Rehman, F., Yusoff, R. B. M., Zabri, S. B. M., & Ismail, F. B. (2018, Şubat). Impacts of psychological capital on the ethical behavior of teachers: A case of educational sector in Pakistan. *MATEC Konferansı'nda sunulmuş bildiri*, Malezya.
- Yalçın, S. (2020). Öğretmenlikle ilgili mesleki yeterlilikler, kültür ve değerler, öğretmenlerin (sosyo-kültürel, ahlaki ve hukuki) sorumlulukları. Ş. Ada ve F. Silman (Edt.). *Eğitimde ahlak ve etik* (37-62). Pegem Akademi.
- http1(2022): <https://sozluk.gov.tr/>
- http2(2005): [http://51.79.208.232/bitstream/123456789/166/1/NOMOR% 2017%20TA HUN%202003.pdf](http://51.79.208.232/bitstream/123456789/166/1/NOMOR%2017%20TA%20HUN%202003.pdf)
- http3(2022) : <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/dictionary>
- http4(2018): [https://www.education.go.ug/wp-content/uploads/2022/04/ National- Teachers-policy.pdf](https://www.education.go.ug/wp-content/uploads/2022/04/National-Teachers-policy.pdf)
- http5(2017): [https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_ YY- RETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf](https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YY-RETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf)
- http6(2022): [http://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_06/02032141_ mesleki_etik_ilkeler.pdf](http://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_06/02032141_mesleki_etik_ilkeler.pdf)
- http7(2022):[https://www.ctc.ca.gov/docs/default-source/educator-prep/cstp/ontario -ethical-standards.pdf](https://www.ctc.ca.gov/docs/default-source/educator-prep/cstp/ontario-ethical-standards.pdf)
- http8(2022): <https://cdn.qct.edu.au/pdf/CodeOfEthicsPoster20081215.pdf>
- http9 (2017) https://etik.gov.tr/etik_rehberi.pdf

Bölüm

-8-

Örnek olay: Okul müdürünün okuluna verdiği zarar

Bu başlık altında 2004-2018 tarihleri arasında görev yapmaktan onur duyduğum sınıf öğretmenliğim süresince karşılaştığım, duyduğum, okuduğum okul müdürleri ve etik liderlik ile alakalı olaylardan esinlenerek bir örnek olay kaleme almaya çalıştım. Örnek olaydaki isimlerin gerçek kişiler ile ilgisi yoktur.

Meslekte 30 yılını geçmiş Osman müdür okulundaki bazı öğretmen ve öğrenciler tarafından çok sevilirken diğerleri tarafından bir o kadar istenmiyordu. Osman müdür kendisine yakın hissettiği, özel yaşantısında görüştüğü mesai arkadaşlarının kendisine gelen taleplerini geri çevirmezken diğerlerinin isteklerini kanun ve mevzuatları katı bir şekilde uygulayarak karşılama yoluna gidiyordu. Öğrencilerden bazılarının notlarının değiştirilmesi, devamsızlıklarının silinmesi ile ilgili isteklerini adil bulmayan müdür yardımcılarını bu isteklere katlanamadıkları için farklı okullara tayin istemek zorunda kalıyorlardı. Sene sonu öğretmenler kurulu toplantılarında kendisine yakın bir grup öğretmeni yüceltirken, başarılı olan öğretmenleri üstün körü tebrik edip geçiyordu. Ders programlarının oluşturulması sırasında her dönem bir gerilim yaşıyorlardı. Bu durumu kabullenmeyen öğretmenler okul değiştirme yolunu seçiyorlardı. Öğretmen ve müdür yardımcısı kadrosunun sürekli değiştiği bu okulda değerlere bağlı bir okul kültürü oluşturulamazken aynı zamanda öğrenci başarısından da söz etmek mümkün değildi. Okul müdürünün koruyup kolladığı öğretmenler ile diğerleri arasındaki günlük gerilimler sonucu okul içerisinde kavgalar çıkmaya başladı. Kendi içlerinde çözemedikleri gün geçtikçe artan problemler nedeniyle müdür öğretmenler yaka paça bir birine saldırdılar. Sonunda karşılıklı şikâyetçi oldukları meseleler mahkeme konusuna dönüştü. İlçe ve il milli eğitim müdürlüğüne duyulan olaylara müfettişler görevlendirildi. Aylarca süren soruşturma inceleme zaten oluşmamış olan okul kültürünü daha da kötü etkiledi, birbirlerinin gölgelerine ateş eden bir okul toplumuna dönüştü. Bu olumsuz hava okul ile iletişim halinde olan tüm bireylere sıçradı. Soruşturmalar sonuçlandı ve müfettişler okulda birbirlerinden şikâyetçi olan tüm öğretmenleri birbirinden farklı okullara yer değiştirmeleri kararı verildi. Okul müdürünün de farklı bir okula yer değiştirmesine karar verildi. Okul değişen kadrosu ile yepyeni bir başlangıç yaptı. Okulun toparlanması, gerilimli okul ikliminin bertaraf edilmesi hayli uzun sürdü.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akyürek, M. İ. (2020). Otantik liderlik: bir alanyazın taraması. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*. 3(3), 99-109.
- Anello, E. (1992). Sürdürülebilir bir gelecek için değerler, kurumlar ve liderlik. *Global Forum*. <https://www.bic.org/statements/surdurulebilir-bir-gelecek-icin-dederler-kurumlar-ve-liderlik> adresinden 01.06.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Angus, L. (2006). Educational leadership and the imperative of including student voices, student interest, and students' lives in the mainstream. *International Journal of Leadership in Education*, 9(4), 369-379.
- Arar, K., Haj, I., Abramovitz, R. & Oplatka I. (2016). Ethical leadership in education and its relation to ethical decision-making The case of Arab school leaders in Israel. *Journal of Educational Administration*, 54(6), 647-660. DOI 10.1108/JEA-11-2015-0101
- AASA. (2022). Code of Ethics. AASA's Statement of Ethics for Educational Leaders. <https://aasa.org/content.aspx?id=1390> Adresinden 10.07.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Aydın, İ. (2002). *Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik*. Pegem yayıncılık.
- Aydın, İ. (2016). *Eğitim ve Öğretimde Etik*. Pegem Yayıncılık
- Aydın, M. (2005). *Eğitim Yönetimi*, Hatipoğlu Yayınevi.
- Bachman, B. (2017). *Ethical Leadership in Organizations: Concepts and Implementation*. Springer.
- Baete, G. S. (2011). Differentiating school leadership: facing the challenges of practice. *School Leadership and Management*. 31(5), 545-548.
- Başaran, İ. E. (2004). *Yönetimde İnsan İlişkileri*, Nobel Yayınevi.
- Brown, M.E. & Trevino, L.K. (2006). Ethical leadership: a review and future directions. *The Leadership Quarterly*, 17(6), 595-616.
- Brown, M. E., Trevino, L. K. & Harrison, D. A. (2005) Ethical leadership: a social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 97(2), 117-134.
- Bursalıoğlu, Z. (2021). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. Pegem Yayınları.
- Can, E., & Işık Can, C. (2019). Okul yöneticilerinin etik dışı uygulamalarının belirlenmesi. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*. 5(16), 406-422.
- Covey, S. R. (2017). *İlke Merkezli Liderlik*. (Ç. Erhan Çev.) Varlık Yayınları.

- Çetin, M. & Özcan, K. (2004). Okul yöneticilerinin etik davranışlarının öğretmenlerin iş doyumuna etkisi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20, 21-38.
- Demirtaş, H. & Güneş, H. (2002). *Eğitim Yönetimi ve Denetimi Sözlüğü*. Anı Yayıncılık.
- Ehrich, L.C., Harris, J., Klenowski, V., Smeed, J. & Spina, N. (2015). The centrality of ethical leadership. *Journal of Educational Administration*, 53(2), 197-214. DOI 10.1108/JEA-10-2013-0110
- Er, H., Turan, S. & Kaymakçı, S. (2021). Toplum 5.0 sürecinin gelişimi ve eğitime etkisinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 27-66 <https://doi.org/10.14520/adyusbd.993699>
- Erdoğan, İ. (2008). *Eğitim ve Okul Yönetimi*, Alfa Basım Yayım.
- Erdoğan, Ç. (2011). İlköğretim okul müdürlerinin davranışların etik ilkelere uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 503-518.
- Freeman, E. F. & Stewart, L. (2006). *Developing Ethical Leadership*. Business Roundtable Institute for Corporate Ethics.
- Göçen, A. & Özkan, H. (2020). *Ahlaki/Etik Bir Lider Olarak Okul Müdürü ve Öğretmen*. Behçet Oral, Ahmet Çoban & Mehmet Bars (Ed.) *Eğitimde Ahlak ve Etik* içinde (s. 245-258). Pegem Yayınları.
- İyi, S. (2013). *Etik Nedir?* İonna Kuçuradi & Demet Taşdelen (Ed.) *Etik* içinde (s. 1-21) Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2356.
- Karasu, M. (2014). *Ortaöğretim okul müdürlerinin değer merkezli liderlik davranışlarını gösterme düzeyleri*. Yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi.
- Kocakula, Ö. (2021). *Örgütsel Etik Bağlamında Psikolojik Güvenlik Kavramı ve Etik Liderlik*. Perihan Gözüm (Ed.). *Yönetim ve Etik* içinde (s. 162). Gazi Kitabevi.
- Kutsyuruba, B. & Walker, K. (2013). Ethical challenges in school administration: perspectives of Canadian principals. *Organizational Cultures*, 12(3), 85-99.
- Mataş Sancak, Y. (2014). *Etik liderlik örgütsel adalet ve örgütsel sinizm üzerine bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi.
- Mihelic, K. K., Lipicnik, B. & Tekavcic, M. (2010). Ethical leadership. *International Journal of Management & Information Systems (IJMIS)*, 14 (5) 31-42. <https://doi.org/10.19030/ijmis.v14i5.11>
- Norberg, K. & Johansson, O. (2007). Ethical dilemmas of Swedish school leaders: contrasts and common themes. *Educational Administration and Leadership*, 35(2), 277-294.

- Northouse, P.G. (2016). *Leadership: Theory and Practice*. SAGE Publications Inc.
- Oduol, T. & Conforth, S. (2019). Ethical dilemmas in education: a case study of challenges faced by secondary school leaders in Kenya. *Journal of Educational Administration*, 57(6), 601-614.
- Özlem, D. (2010). *Etik, Ahlak Felsefesi*. Say yayınları
- Rebore, R. W. (2001). *The Ethics of Educational Leadership*. Merrill Prentice Hall.
- Sezgin, F. (2019). Türk milli eğitim sisteminde okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin etik ikilemleri. *Devlet Dergisi*. http://devlet.com.tr/makaleler/y378-TURK_MILLI_EGITIM_SISTEMINDE_OKUL_YONETICILERININ_VE_OGRETMENLERIN_ETIK_IKILEMLERI.html adresinden 06.05.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Sönmez, V. (2020). *Eğitim Felsefesi*. Anı yayıncılık.
- Strike, K. A., Haller, E. J., & Soltis, J. F. (1998). *The Ethics of School Administration*. Teachers College Press.
- Taymaz, H. (2019). *İlköğretim ve Ortaöğretim Okul Müdürleri İçin Okul Yönetimi*. Pegem Yayıncılık.
- Tekel, E. & Karadağ, E. (2017). İlkokul ve lise müdürlerinin karşılaştıkları ahlaki ikilemlere ilişkin nitel bir çalışma. *İş Ahlakı Dergisi*, 10(1), 77-98. <http://dx.doi.org/10.12711/tjbe.2017.10.1.0006>
- Tok, T. N. & Doğan, H. (2021). *Etik Lider Olarak Okul Müdürü*. Abdurrahman İlğan (Ed.) *Eğitimde Ahlak ve Etik* içinde (s. 297-326). Pegem Yayıncılık
- Tierney, E. P. (1997). *İş Ahlakı*. (G. Günay Çev.). Rota Yayınları.
- Uzun, Y. (2020). Etik yönetim penceresinden Kutadgu Bilig değerlendirmesi. *Journal of Analytic Divinity*. 4(2), 99-126.
- Ünal Bozcan, E. (2020). *Okulda ve Eğitimde Etik Dışı Davranışlar, Etik İkilemler, Sorunlar*. Şükrü Ada & Fatoş Silman (Ed.) *Eğitimde Ahlak ve Etik* içinde (s.141-159), Pegem Yayıncılık.
- Yetimoğlu, S. (2014). Etik Liderlik nedir? Nasıl Etik bir lider olunur? <https://selinyetimoglu.com/2014/07/14/etik-liderlik-nedir-nasil-etik-bir-lider-olunur/> adresinden 07.08.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Yılmaz Öztürk, Z. & Öztürk, H. (2018). A study on the leadership skills of primary school principals. *The Online Journal Of Recreation And Sport*, 7(3), 1-19. DOI: 10.22282/ojrs.2018.34
- Zauderer, D. G. (1992). Integrity: An essential executive quality. *Business Forum*, 17 (4). 12-16.

Bölüm

-9-

Örnek olay : Veli olarak bir anı

Okulların açılmasının üzerinden iki hafta geçmişti. İlkokul birinci sınıfa başlayan kızım büyük bir hevesle okula gidiyordu. Kızımın okula kolayca uyum sağlamasından mutluluk duyuyordum. Öğretmeniyle görüşmeye gittiğimde ise hiç ummadığım bir durumla karşılaşmıştım. Öğretmen kızımın okulla hiçbir sorunun olmadığını sadece beni çok özlediği için bazen ağladığını söylemişti. İlkokul öncesi üç yıl okulöncesinde tam gün eğitime giden ve okul bitişlerinde dahi “biraz daha” kalmak isteyen kızımın böyle davranıyor olmasına şaşırmıştım. Öğretmenle buna sebep olabilecek durumları değerlendirmeye başladık. Derslerde akademik bir sorun yaşamıyordu, sınıf olumlu bir iklime sahipti, arkadaşlarıyla uyumu iyiydi, öğretmeni çok seviyordu. Olası tüm sebepleri değerlendirirken öğretmene yeni doğan bir kardeşinin olduğunu söyledim. Kendisinin okuldayken evde benim kardeşiyle olmamdan kıskançlık duyabileceği üzerinde hemfikir olduk. Onunla geçirdiğim etkin zamanı artırarak, kardeşiyle ilgili sorumluluk vererek, onun bakıma ihtiyacı konusunda bilgilendirerek bu sorunun atlatabileceğimize karar verdik. Değerlendirmelerimiz doğru çıkmıştı ve hemen sonuç göstermişti. Bir hafta içinde ağlamalar son bulmuştu.

Okul ve ev, çocukların hayatındaki ana iki mekan... öğrencilerin günlerinin büyük kısmını bu iki mekan arasında geçmektedir. Dolayısıyla ev ve okul arasında kurulacak iletişimin ve iş birliğinin sağlıklı kurulması, öğrenci sorunlarının tespiti ve çözüm için kritik öneme sahiptir. Öğretmen-veli arasındaki iletişimin sağlıklı olabilmesi için etik ilkelerin izlenmesi gerekmektedir. Öğretmen, her bir öğrencinin özel koşullarını dikkate alarak, şeffaf bir şekilde velinin görüşlerini dikkate alarak olumlu bir dille veliyle iletişime geçtiğinde sorun olan davranışların gerçek nedenleri ortaya çıkmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Aktan, C., ve Börü, D. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk. *Kurumsal Sosyal Sorumluluk: İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk* içinde (11-36). Coşkun, C. A. İstanbul: İGİAD Yayınları.
- Aslanargun, E. (2007). Okul aile birliği ve öğrenci başarısı üzerine bir tarama çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 119-135.
- Aydın, İ. (2005). Okul Çevre İlişkileri, *Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı* içinde (161-185). Özden, Y. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Balli, S. J., Wedman, J. F., ve Demo, D. H. (1997). Family involvement with middle-grades homework: Effects of differential prompting. *Journal of Experimental Education*, 66(1), 31-48.
- Başaran, İ. E. (1996). *Türkiye Eğitim Sistemi*. Yargıcı Matbaası, Ankara.
- Berry, D., and O'Connor, E. (2010). Behavioral risk, teacher-child relationships, and social skill development across middle childhood: A child-by environment analysis of change. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31, 1-14.
- Birleşmiş Milletler. (1948). *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*.
- Birleşmiş Milletler. (1966). *Birleşmiş Milletler Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi*.
- Bursalıoğlu, Z. (1978). *Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları No: 71, Ankara.
- Cheng, Y. C. (1994). Teacher leadership style: a classroom-level study. *Journal of Educational Administration*, 32(3), p54-71.
- Chun, D. J. M. (2008). *Educational stakeholder perceptions and attitudes regarding the after-hours use of school facilities*. Unpublished doctorate thesis, University of Phoenix, USA.
- Cleland, D. I. (1985). A strategy for ongoing project evaluation. *Project Management Journal*, 16, 11-17.
- Çalışkan, N. ve Ayık, A. (2015). Okul Aile Birliği ve Velilerle İletişim. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 69-82.
- Çınkır, Ş., ve Cetin, S. (2010). Öğretmenlerin Okullarda Mesleki Çalışma İlişkileri Hakkındaki Görüşleri. *Educational Administration: Theory and Practice*, 16(3), 353-371.
- Demirhan Yüksel, Y. (2011). *Kalite ve kaliteli üniversite kavramlarına ilişkin üniversite öğrencilerinin algıları:Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Örneği* (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>nden erişilmiştir (Tez No: 290723)

- Doğan, S., Ugurlu, C., Yıldırım, T., ve Karabulut, E. (2013). Okul yöneticileri ve öğretmenler arasındaki iletişim sürecinin ilkökul ve ortaokul öğretmenlerinin görüşlerine göre incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 3(1), 34-47.
- Freeman, R. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Pitman, Boston.
- Freeman, R. E., Harrison, J. S., ve Wicks, A. C. (2007). *Managing for stakeholders: Survival, reputation, and success*. New Haven: Yale University Press.
- Grunig J. E. ve Repper, F. C. (2005). Stratejik Yönetim, Kamular ve Gündemler, *Halkla ilişkiler ve iletişim yönetiminde mükemmellik içinde* (131-171). Grunig, J., İstanbul: Rota yayınları.
- Hajovsky, D. B., Oyen, K. A., Chesnut, S. R., ve Curtin, S. J. (2019). Teacher-students relationship quality and math achievement: the mediating role of teacher self efficacy. *Psychology in the schools*, 57(1), 111-134.
- Hamre, B. K. and Pianta, R. C. (2006). Student-Teacher Relationships. In G. G. Bear and K. M. Minke (Eds.), *Children's needs III: Development, prevention, and intervention* (p.59-71). Washington, DC, US: National Association of School Psychologists.
- Hill, N. E., ve Taylor, L.C. (2004). Parental School Involvement and Children's Academic Achievement: Pragmatics and Issues. *Current Directions in Psychological Science*. 13(4):161-164.
- Hooge, Edith ve Wilkoszewski, Tracey. (2012). Looking beyond the numbers. Stakeholders and multiple school accountability. *CDR Working Paper*, 85.
- Hoştut, S. (2018). Türk üniversitelerinin paydaş analizi. *Erciyes İletişim Dergisi Akademia* 5(3), 187-200.
- Jarzabkowski, L. (2002). The social dimensions of teacher collegiality. *The Journal of Educational Enquiry*, 3(2), 1-20.
- Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2005). https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuat_No=8044vemevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligivemevzuatTertip=5
- Kraft, M.ve Dougherty, S. (2013). The Effect of Teacher-Family Communication on Student Engagement: Evidence From a Randomized Field Experiment. *Journal of Research on Educational Effectiveness*. 6(3), 199-222.
- Lauermann, F., ve Karabenick, S. A. (2011). Taking teacher responsibility into account (ability): explicating its multiple components and theoretical status. *Educational Psychologist*, 46(2), 122-140.

- Maak, T., ve Pless, N. M. (2006) Responsible Leadership in a Stakeholder Society—A Relational Perspective. *Journal of Business Ethics*, 66, 99-115. <http://dx.doi.org/10.1007/s10551-006-9047-z>
- Matalon, N. (2018). *School vision: a stakeholder analysis. Unpublished doctorate dissertation*. University of Portsmouth, USA.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2005). Öğrenci Veli Okul Sözleşmesi. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1971.pdf>
- Millî Eğitim Bakanlığı (2012). Okul Aile Birliği Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=15878veMevzuatTur=7veMevzuatTertip=5>
- Millî Eğitim Bakanlığı (2020). Millî eğitim bakanlığı rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yönetmeliği. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200814-2.htm>
- Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Mutchler, S. E. (2005). *Teacher commitment in an academically improving, high-poverty public school*. Doctoral dissertation. The University of Texas, Austin.
- OECD (2017). *International handbook of comparative education*. PARIS: OECD.
- Oral, B., Çoban, A., ve Bars, M. (2019). *Eğitimde ahlak ve etik*. Pegem, Ankara.
- Örselli, E. (2010). *Türkiye’de toplumsal ve yönetsel etik değerler ile ikilemler: uygulamalı bir araştırma*. Yayımlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Qian, H., Youngs, P., Frank, K. (2013). Collective responsibility for learning: Effects on interactions between novice teachers and colleagues. *Journal of Educational Change*, 14, 445–464.
- Richards, I. (2004). Stakeholders Versus Shareholders: Journalism, Business, and Ethics. *Journal of Mass Media Ethics*. 19(2), 119-129.
- Savage, G. T., Nix, T. W., Whitehead, C. J., ve Blair, J. D. (1991). Strategies for assessing and managing organizational stakeholders. *Academy of Management Executive*, 5(2), 61-75.
- Saydamlığın Artırılması ve Yolsuzlukla Mücadelenin Güçlendirilmesi Stratejisi. (2010). Resmî Gazete Sayı : 27501, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/02/20100222-1.htm>
- Svendsen, A., Boutilier, R., Abbott, R.M., ve Wheeler, D. (2001). Measuring the business value of stakeholder relationships (part one). *CAMagazine*. 29-63.

- Şahin, B. (2011). *Seyahat acentalarının pazarlama faaliyetlerinde etik karar verme süreci İstanbul örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat-metin/1.5.2709.pdf>
- Usta, A. (2011). Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlâk. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 39-50.
- Ünsal, S. ve Çetin, A. (2019). Eğitim paydaşları arasındaki ilişki. B.Oral, A. Çoban ve M. Bars içinde, *Eğitimde ahlak ve etik* (s. 121-134). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2020). Öğretmenlerin paydaşlarla ilişkilerinde etik ilkeler. Ada, Ş ve Silman, F. içinde, *Eğitimde ahlak ve etik*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2006). *Okullardaki örgütsel güven düzeyinin okul yöneticilerinin etik liderlik özellikleri ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yüner, B. (2021). Sınıf ortamının fiziksel, sosyal ve eğitsel boyutlarının düzenlenmesi, Cemaloğlu, Necati; Yenel, Kübra, içinde *Sınıf Yönetimi*, (53-82). Pegem, Ankara.

Bölüm -10-

Örnek olay

Ahmet bey lisede öğretmenlik yapmaktadır. Son dönemlerde sınıftaki Hasan isimli bir öğrencinin sessizliği/içe kapanıklığı dikkatini çekmiştir. Dersten sonra Hasan ile yaptığı görüşmede evde babası tarafından şiddete maruz kaldığını öğretmenine anlatmıştır. Fakat Hasanın “Öğretmenim, eğer size bu anlattıklarımı babam öğrenirse beni çok kötü döver.” demiştir. Bunun üzerine Ahmet öğretmen Hasanın bu durumdan daha fazla zarar görmemesi için bu durumu kimseye söylememiş ve bir süre bu olayı gözlemlemeye karar vermiştir. Ancak Hasanın durumunda düzelme olmamış ve içe kapanıklığı iyice artmıştır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Altıntaş, E. (2004). *Çağdaş Eğitimde Öğrenci Kişilik Hizmetleri Ve Rehberlik*. Can. G. (Ed). Psikolojik Danışma ve Rehberlik, (5. Baskı). İçinde (s.2-24). Ankara, Pegem Yayıncılık.
- American Counseling Association (ACA) (2014). *ACA code of ethics*. The American Counseling Association.
- Balcı, S. (2020). *Gizlilik Ve Kayıtların Saklanması*. İkiz, F.E. (Ed). Meslek etiği ve yasal konular (2.baskı) içinde (s.82-103). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bond, T. (2016). *Standarts and ethics for counselling in action (Psikolojik danışmalıkta etik ve yasal konular)* Binnur Yeşilyaprak (Çev.Ed.) (3. Baskıdan Geliştirilmiş 2. Türkçe Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Can, G. (2011). *Psikolojik Danışma Ve Rehberlik*. (12.Baskı) Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Çetinkaya, B. (2007). *Rehberlikte Temel Kavramlar*. Aydın, B. (Ed). Rehberlik (1.Baskı) içinde (s. 2-37). Ankara, Pegem Yayıncılık.
- Çetinkaya Yıldız, E. (2019). *Okul psikolojik danışmanlarının gizlilik, çoklu ilişkiler ve mesleki yeterlik konularındaki etik ikilemleri*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(4), 1472-1486.
- Erdur-Baker, Ö. Çetinkaya, E. (2007). *Evrin Etik Davranışta Kırılma Noktası*. R. Özyürek, F. Korkut Owen ve D.W. Owen (Editörler). *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Meslekleşme Sürecinde İlerlemeler* (Cilt1) içinde (s. 163-182). Nobel Yayınevi.
- Eren Artan, A. (2021). *Çoklu İlişkiler Ve Sınırlar*. F.E.İkiz, A.Uz Baş, Ü. Arslan (Editörler). Psikolojik Danışma Etik Kodları (1.baskı): içinde (s.55-59). Türk PDR Derneği yayınları, Ankara.
- Forester-Miller, H. ve Rubenstein, R.L, (1992). *Group counseling: Ethics and Professional issues. Introduction to Group Counseling* (307-323). Denver, CO: Love Publishing Co.
- Girgin, G. (2014). *Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik*. Kaya, A. (Ed). Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (10.Baskı) içinde (s. 2-24). Ankara, Anı Yayıncılık.
- Herlily B. Ve Corey, G. (2015). *Boundary issues in counselling*. American Counseling Association.
- Karataş, Z ve Yavuzer, Y. (2015). *Bireyi Tanımada Test Dışı Teknikler*, Ankara, Nobel Yayınları.

- Kepçeoğlu, M.(1997). Psikolojik Danışma ve Rehberlik, İstanbul.
- Kıroğlu, K.(2018). Eğitime giriş, *Bir Meslek Olarak Öğretmenlik*, (Edt, Demirel, Kaya), Ankara, Pegem akademi,
- Kuzgun, Y.(1997). Rehberlik Ve Psikolojik Danışma. (5.Baskı). Ankara, ÖSYM Yayınları.
- MEB,(2020). Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, Ankara.
- Otrar,M ve Kemertaş, İ. (2016). Rehberlik. Otrar, M ve Kemertaş, İ. (Ed). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri* (1.Baskı) İçinde (s. 13-20). Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Özgüven, İ.E. (2011). Bireyi Tanıma Teknikleri, 8. Baskı, Ankara, PDREM Yayınları.
- Şahin Ceylan, S. (2018). *Psikolojide Etik İlkeler*, Erol, E. (Ed). Klinik Görüşmeye Giriş, (1.Baskı), içinde (s 13-20), İstanbul, İdeal Kültür Yayınları.
- Şişman, M. (2016). Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi, Ankara, Pegem Yayınları.
- Ümmet, D. (2021). Eğitimde Ahlak ve Etik Kitabı (Edt: Faruk Levent), *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri ve Etik*(2.Baskı) Ankara, Nobel Yayınları.
- Türk PDR Derneği, (2013). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar İçin Etik Kurallar*, Ankara.
- Türk PDR Derneği, (2021). *Psikolojik Danışma Etik Kodları*, Ankara, Türk PDR Derneği Yayınları.
- Yeşilyaprak, B.(2012). 21.Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri Gelişimsel Yaklaşım, Ankara, Nobel Yayınları.

Bölüm -11-

Örnek olay- Milgram deneyi

Bu deney serisi sosyal bilimlerde yapılan deneysel çalışmaların da deneklere psikolojik zararlar verebileceğine dair ilginç bir örnektir. Yale Üniversitesi psikoloji araştırmacılarından biri olan Stanley Milgram 1960-1970'li yıllarda insanların otoritenin isteklerine, kendi vicdanlarıyla çelişmesine rağmen ne ölçüde itaat ettiklerini ortaya koymaya çalışan bir dizi deneysel çalışma yapmıştır.

Milgram gazete ilan yoluyla ve 4,5 dolar karşılığında yaşları 20-50 arasında değişen erkek denekler bulmuştur. Deneklerin eğitim seviyeleri ilkokul mezunundan doktora mezunlarına kadar değişmektedir. Milgram, bu kişilere öğrenmede cezanın etkisi üzerine bir araştırma yaptıklarını söylemiş ve deneklere öğretmen rolünün düştüğünü ifade etmiştir.

Çalışmada deneklerden öğrenci olarak belirlenen kişiye bir dizi kelime çiftini okuması istenmiştir. Öğrenci bu kelime çiftlerini doğru olarak tekrar ederse denek bir sonraki kelime çiftine geçecektir. Fakat yanlış tekrar ederse doğrusunu söyleyene kadar denek tarafından öğrenciye elektrik şoku verilecektir.

Çalışma elbette öğrenmede cezanın etkisi ile ilgili değildir. Öğrenci rolündeki kişi de denegin zannettiği gibi başka bir denek değildir. Bu kişi Milgram'ın işbirlikçisidir. Gerçekte öğrenciye verilen bir elektrik şoku da yoktur. Fakat katılımcı elektrik şokunun dozunu artırdıkça diğer odadan gelen çığlık sesleri de artmakta, denek içerideki öğrencinin acı çektiğini düşünmektedir. Aslında sesler bir teypten gelmektedir.

Bazı denekler, 135 voltta durup deneyi bırakmak istemişlerdir. Bu durumda deneyi yürüten kişi kendilerine devam etmeleri yönünde telkinde bulunmuştur. Bazı denekler ise kendilerine hiçbir şekilde olanlardan sorumlu tutulmayacağına dair söz verildiğinde deneye devam etmişlerdir. Deney tüm teşviklere rağmen bir denek durmak isterse ya da tam tersi durumda en yüksek voltaj olan 450 voltu 3 kere uygularsa sona erdirilmiştir.

Tüm denekler deneyin bir noktasında deneyi durdurmak istemişlerdir. Hatta bazıları kendilerine ödenen ücreti geri ödemeyi teklif etmişlerdir. Fakat deneklerin %60'tan fazlası vicdanen rahatsız hissetmesine ve stres altında kalmasına rağmen en yüksek voltaj olan 450 voltu uygulamıştır (Milgram, 1974).

Yararlanılan Kaynaklar

- Altunkaş, A. (2011). *İnsan Üzerinde Deney ve Deneme Suçları*. İstanbul: M.Ü.S.B.E. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aydın, İ. (2006). Sosyal Bilimlerde Araştırmadan Yayına Etik Değerler. *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık* (s. 71-80). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Canbolat, S. (2002). *Hasta Hakları ve Etik*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.
- Erzan, A. (2008). Yayın Ahlakı. A. Erzan içinde, *Bilim Etiği El Kitabı* (s. 35-45). Ankara: TÜBA Yayınları.
- Freyhofer, H. (2004). *The Nuremberg Medical Trial: The Holocaust and the Origin of the Nuremberg Medical Code*. New York: Peter Lang Publishing.
- İrızık, G., & Erzan, A. (2008). Araştırmada Kusurlu Davranışlar. A. Erzan içinde, *Bilim Etiği El Kitabı* (s. 22-24). Ankara: TÜBA Yayınları.
- Işıksoluğu, M. K. (1994). Tezler ve Danışmanlık. *Eğitim ve Bilim*, 18 (94), 57-62.
- Keskin, U. (2017). Bilimsel Etik İhlallerinin Kökenine İlişkin Bir Değerlendirme. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (4), 653-674.
- Köksal, M. F. (2020). Bilim Dünyamızın Kanayan Yarasında Yeni İcatlar veya Adı Konulmamış Yayın Etiği İhlalleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (1), 209-218.
- Lepore, J. (2009, 11 22). *The Politics of Death*. <https://www.newyorker.com/magazine/2009/11/30/the-politics-of-death> adresinden alındı
- Milgram, S. (1974). *Obedience to Authority; An Experimental View*. New York: Harper Perennial Modern Classics.
- Oğuz, N. Y. (1999). Bilimsel Yayın Etiği. *Klinik Psikiyatri*, 2 (3) 153-159.
- Ongun, M. T. (2006). Araştırma Yayın ve Etiği. *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık* (s. 89-94). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Özcan, M., & Balcı, Y. (2006). Akademisyenlerin Araştırma ve Yayın Etiğine İlişkin Düşünceleri. *İş Ahlakı Dergisi*, 9 (1), 91-111.
- Shuster, E. (1997). Fifty Years Later: The Significance of the Nuremberg Code. *The New England Journal of Medicine*, 337 (20), 1436-1440.
- Tolun, A. (2008). Etik İhlallerine Karşı Alınması Gereken Önlemler ve Etik Eğitimi. A. Erzan içinde, *Bilim Etiği El Kitabı* (s. 63-68). Ankara: Tüba Yayınları.
- TÜBA. (2002). *Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Madde 17.

WMA. (2018, July 09). *WMA DECLARATION OF HELSINKI – ETHICAL PRINCIPLES FOR MEDICAL RESEARCH INVOLVING HUMAN SUBJECTS*. <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/> adresinden alındı.

Editör

Doç. Dr. Vedat Bayraktar

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇEVRE EĞİTİMİ

Yazarlar

Doç. Dr. Güzin Özyılmaz Akamca
Doç. Dr. Kazım Biber
Doç. Dr. Nazan Kaytez
Doç. Dr. Vedat Bayraktar
Doç. Dr. Yasemin Özdem Yılmaz
Dr. Öğr. Üyesi Aycan Buldur
Dr. Öğr. Üyesi Gül Dalgıç
Dr. Öğr. Üyesi Meltem Duran
Dr. Öğr. Üyesi Oğuzcan Çığ
Dr. Öğr. Üyesi Perihan Tuğba Şeker
Öğr. Gör. Dr. Evren Cappellaro
Öğr. Gör. Dr. Vahide Yiğit Gençten

Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitimi

Editör : Doç. Dr. Vedat Bayraktar

ISBN : 978-625-7825-66-5
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bayraktar, Vedat

Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitimi / *Editör* : Vedat Bayraktar

1.Basım. XII + 244 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, izin yok.

ISBN : 978-625-7825-66-5

1. Çevre, 2.Çevre ve eğitim, 3. Sürdürülebilir gelişim

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitimi

Editör:

Vedat Bayraktar / *Gazi Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar

1.Bölüm:

Gül Dalgı / *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*

Nazan Kaytez / *Çankırı Karatekin Üniversitesi*

2.Bölüm:

Yasemin Özdem Yılmaz / *Muğla S. Koçman Üniversitesi*

3.Bölüm:

Güzin Özyılmaz Akamca / *Dokuz Eylül Üniversitesi*

4.Bölüm:

Meltem Duran / *Giresun Üniversitesi*

5.Bölüm:

Vedat Bayraktar / *Gazi Üniversitesi*

6.Bölüm:

Aycan Buldur / *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*

7.Bölüm:

Perihan Tuğba Şeker / *Uşak Üniversitesi*

8.Bölüm:

Vahide Yiğit Gençten / *Adıyaman Üniversitesi*

9.Bölüm:

Kazım Biber / *Balıkesir Üniversitesi*

10.Bölüm:

Oğuzcan Çığ / *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

11.Bölüm:

Evren Cappellaro / *Akdeniz Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz

V

Bölüm 1 ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR / *Gül Dalgar - Nazan Kaytez*

13

1.1. Çevre Kavramı	2
1.2. Çevre ile İlgili Temel Kavramlar	3
1.2.1. Ekosistem	4
1.2.2. Ekoloji	4
1.2.3. Çevre Bilimi ve Ekoloji	6
1.3. Çevre Eğitimi ile İlgili Temel Kavramlar	6
1.3.1. Çevre Okuryazarlığı	6
1.3.2. Ekolojik Okuryazarlık	7
1.3.3. Çevre Farkındalığı	8
1.3.4. Çevre Duyarlılığı	9
1.3.5. Çevre Bilinci	9
1.3.6. Çevre Tutumları	10
1.3.7. Çevre Etiği	11
1.3.8. Ekolojik Ayak İzi	12
1.3.9. Çevre Eğitimi	12
Yararlanılan Kaynaklar	14

Bölüm 2 ÇEVRE SORUNLARI / *Yasemin Özdem Yılmaz*

19

2.1. Çevre Sorunları	20
2.2. İklim Değişikliği	21
2.3. Biyolojik Çeşitliliğin Kaybı	25
2.4. Gıda Güvenliği	31
2.5. Gürültü Kirliliği	35
2.6. Aşırı Tüketim	37
Yararlanılan Kaynaklar	40

Bölüm 3
ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
VE ÇEVRE EĞİTİMİ / Güzin Özyılmaz Akamca **43**

3.1. Sürdürülebilirlik ve Çevre Eğitimi	50
3.1.1. Erken Çocuklukta Sürdürülebilirlik Eğitimi	50
3.2. Erken Çocukluk Döneminde Sürdürülebilir Kalkınmaya İlişkin Çalışmalar	54
3.3. Sürdürülebilirlik Uygulamaları için Örnekler	57
3.3.1. Ayı Frazer Projesi (Sosyal Uyum)	57
3.3.2. Uçlu Musluklar (Tippy Tap) Tasarlamak	58
3.3.3. Dönüştürülebilir nesnelere (Loose Parts)	59
3.3.4. Ekolojik Ayak izi uygulamaları	60
Yararlanılan Kaynaklar	64

Bölüm 4
ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇEVRE EĞİTİMİ /
Meltem Duran **71**

4.1. Çevre	71
4.2. Çevre Eğitimi	72
4.2.1. Tiflis Uluslararası Çevre Konferansı	73
4.2.1.1. Çevre Eğitiminin Amaçları	73
4.2.1.2. Çevre Eğitiminin Esasları	74
4.3. Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitimi	75
4.3.1. Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitiminin Önemi	77
4.3.2. Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitiminin Amaçları	79
4.3.3. Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitiminin İlkeleri	80
4.3.4. Erken Çocukluk Dönemi Çevre Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler	80
4.4. Okul Öncesi Programı ve Çevre Eğitimi	82
4.5. Erken Çocukluk Döneminde Ele Alınabilecek Çevre Eğitimi Konuları ve Uygulamaları	85
4.6. Erken Çocukluk Dönemi Çevre Eğitiminde Yöntem ve Teknikler	87
Yararlanılan Kaynaklar	91

Bölüm 5
FARKLI ÜLKELERDE ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ
ÇEVRE EĞİTİM YAKLAŞIMLARI / Vedat Bayraktar **97**

5.1. Çevre Eğitimi ile ilgili Yaklaşımlar	97
---	----

5.1.1. Çevreye İlişkin Eğitim	97
5.1.2. Çevre Aracılığıyla Eğitim	99
5.1.3. Çevre için Eğitim	100
5.2. Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitimi Yaklaşımları	101
5.2.1. Sevgi Yaklaşımı	102
5.2.2. Tanıma Yaklaşımı	102
5.2.3. Yapma Yaklaşımı	103
5.3. Erken Çocukluk Döneminde Dünyada Ulusal ve Uluslararası Boyuta Uygulanan Çevre0 Eğitim Program Örnekleri	103
5.3.1. Erken Çocukluk Döneminde Dünyada Ulusal Boyuta Uygulanan Çevre Eğitim Program Örnekleri	103
5.3.1.1. Coombes Yaklaşımı	103
5.3.1.2. Project Wet	104
5.3.1.3. Project Learning Tree (PLT)	105
5.3.2. Erken Çocukluk Döneminde Dünyada Uluslararası Boyuta Uygulanan Çevre Eğitim Program Örnekleri	106
5.3.2.1. Eko Okullar Programı	106
5.3.2.2. Orman Okulları Uygulaması	107
5.3.2.3. Yeşil Okul Programları	107
5.4. Erken Çocukluk Döneminde Türkiye’de Uygulanan Çevre Eğitim Program Örnekleri	109
5.4.1. Minik Tema Eğitim Programı	109
5.4.2. Çekül Bilgi Ağacı	109
5.4.3. Ağaç Bilim Okul	110
5.4.3. Doğa Çantam	111
Yararlanılan Kaynaklar	113

Bölüm 6
OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARINDA DOĞA
YOLUYLA ÇEVRE EĞİTİMİ / Aycan Buldur

117

6.1. Okul Dışı Öğrenme Ortamları	117
6.1.1. Çevre Eğitiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları	119
6.1.2. Temel Eğitimde Okul Dışı Öğrenme Ortamları	120
6.2. Okul Öncesi Çevre Eğitiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Kullanımı	123
6.3. Okul Dışı Öğrenme Ortamlarında Dikkat Edilmesi Gerekenler	123
6.3.1. Okul Dışı Öğrenme Ortamına Gezi Yapılma Aşamaları	124
6.4. Orman Okulları	125
6.4.1. Orman Okulu Uygulaması İlke ve Kriterleri	126
6.4.2. Orman Okulu Programı	126

6.4.3. Türkiye'de Orman Okulu Uygulamaları	127
6.5. Eko-Okullar	127
6.5.1 Eko-Okullar Hakkında Genel Bilgiler	127
6.5.2. Eko-Okullar Programının Faydaları	131
6.5.3. Eko-Okullara Kayıt Olma Aşaması	132
6.5.4. Eko-Okullar Programında Ele Alınan Temalar	133
6.6. Doğa Eğitimi Yoluyla Çevre Eğitimi	133
Yararlanılan Kaynaklar	134

Bölüm 7
ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇEVRE EĞİTİMİNDE
ÖĞRETMENİN ROLÜ / Perihan Tuğba Şeker

141

7.1. Çevre Eğitiminde Öğretmenin Amacı	143
7.2. Çevre Eğitiminde Öğretmenin Alabileceği Roller	144
7.3. Çevre Eğitiminde Öğretmenin Uygulaması Gereken İlkeler	146
7.4. Çevre Eğitimi Sürecinin Öğretmen Tarafından Hazırlanması, Takip Edilmesi ve Değerlendirilmesi	147
7.5. Çevre Eğitimi Sürecinin Hazırlanması	148
7.5.1. Çevre Eğitiminde Kullanılması Önerilen Yöntem ve Teknikler	150
7.5.2. Eğitim Örnekleri	151
7.6. Çevre Eğitimi Sürecinin Takibi ve Değerlendirilmesi	153
Yararlanılan Kaynaklar	155

Bölüm 8
ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ ÇEVRE EĞİTİMİNDE
AİLE VE TOPLUMUN ROLÜ / Vahide Yiğit Gençten

159

8.1. Çevre Bilinci	161
8.2. Aileden Çocuğa Çevre Eğitimi	163
8.3. Toplumdan Çocuğa Çevre Eğitimi	166
8.4. Çocuktan Aileye Çevre Eğitimi	167
8.5. Günlük Deneyimler Yoluyla Çocuklar İçin Sürdürülebilirlik ve Çevre Eğitimi	169
8.6. Sosyal ve Kültürel Olarak İnşa Edilmiş Çevre Bilimi	170
8.7. Farklı Yaş Grupları Arasında Çevre Eğitimi	171
8.8. Çevre Eğitimi ve Çok Kültürlülük	172
Yararlanılan Kaynaklar	174

Bölüm 9 ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇEVRE OKURYAZARLIĞI / Kazım Biber	179
---	------------

9.1. Çevre Okuryazarlığı	180
9.2. Çevre Okuryazarlığının Bileşenleri	181
9.3. Erken Çocukluk Döneminde Çevre Okuryazarlığı ve Yeşil Davranış	185
9.4. Doğaya Maruz Kalmak; Merak ve Keşif	188
9.5. Çevre Okuryazarı Çocukların Öne Çıkan Özellikleri	190
9.6. Çevre Okuryazarı Olmak için Öneriler	190
9.6.1. Sınıflarda Yapılabilecekler	191
9.6.2. Okullarda Yapılabilecekler	191
9.6.3. Okulun Bulunduğu Bölgede Yapılabilecekler	192
9.6.4. Milli Eğitim Bakanlığı Bünyesinde Yapılabilecekler	192
Yararlanılan Kaynaklar	193

Bölüm 10 ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ ETKİNLİKLER – I / Oğuzcan Çığ	197
---	------------

10.1.Canlılar ile İlgili Etkinlikler	198
10.2.Su ile İlgili Etkinlikler	213
10.3.Hava ile İlgili Etkinlikler	217

Bölüm 11 ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ ETKİNLİKLER – II / Evren Cappellaro	221
---	------------

11.1. Toprak ile İlgili Etkinlikler	221
11.2. Su ile İlgili Etkinlikler	227
11.3. Hava ile İlgili Etkinlikler	231
11.4. Geri Dönüşüm ile İlgili Etkinlikler	236
11.5. Enerji ile İlgili Etkinlikler	241

Bölüm -1-

ÇEVRE EĞİTİMİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

İnsan var olduğu andan itibaren yeryüzünde yaşamını sürdürmekte, doğası gereği geçmişten günümüze çevreyi tanımaya, adlandırmaya ve değiştirmeye çalışmaktadır. İnsanlık tarihine baktığımızda, çevre ile etkileşim varlığını hep korumuştur. Çevre ile olan etkileşim kimi zaman doğada avlanan bir avcı, kimi zaman toprağı ekip diken bir çiftçi rolüyle farklı şekillerde devam etmiştir. Dolayısıyla insanlığın ilk yıllarında ki yaşama mücadelesi çevre ile etkileşime yön vermiştir (Gülay Ogelman ve Önder, 2011).

İnsan ve çevre etkileşimini açıklayabilmek, çevreyi oluşturan diğer canlı ve cansız varlıkların çevre ile ilişkilerini ortaya koymaktan daha karmaşıktır. Bu nedenle bazı çevrebilimciler çevreyi “*insanın dışındaki her şey olarak*” tanımlayarak insanı çevrenin dışında bırakmıştır. Fakat insan yaşadığı yeryüzüyle sürekli etkileşim halindedir ve çevreyi etkileyen en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle insan ve çevre etkileşimini yadsımak, birbirinden ayrı olarak düşünmek pek de mümkün değildir. İnsanın çevreyle etkileşimi zamanla farklı yönlerde hep devam etmiştir.

İnsanlığın ilk dönemlerinden itibaren insanın çevre ile olan ilişkisinde üstünlük kurma çabası özellikle sanayi devriminin de etkisiyle çevre sorunlarını beraberinde getirmiştir. Günümüzde artarak devam eden çevre sorunlarının çözümünde insanın çevre bilincine sahip olması kilit rol oynamaktadır. Çevre bilincinin geliştirilmesinde ise çevre eğitimi oldukça önemlidir (Güler, 2007).

Çevre-insan ilişkilerini birçok yönden içeren çevre eğitimi kavramı, geçen yüzyılın ortalarında çevre sorunlarının olumsuz etkileri nedeniyle gündeme gelmiştir (Flogaitis ve Ageliodu, 2010). Bununla birlikte çevre, ekosistem, ekoloji, çevre bilimi, çevre etiğı, çevre bilinci ve çevre eğitimi gibi kavramlar da daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavramlar toplumun

Yararlanılan Kaynaklar

- Akbayrak, N., ve Kuru Turaşlı, N. (2017). Oyun temelli çevre etkinliklerinin okul öncesi çocukların çevresel farkındalıklarına etkisinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 239-258.
- Aminrad, Z., Zakariya, S. Z. B. S., Hadi, A. S. ve Sakari, M. (2013). Relationship between awareness, knowledge and attitudes towards environmental education among secondary school students in Malaysia. *World Applied Sciences Journal*, 22(9), 1326-1333.
- Ansiklopedik Çevre Sözlüğü (2001). *Türkiye çevre vakfı yayınları*. Ankara: Önder Matbaa.
- Atasoy, E. (2005). Çevre için eğitim: İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 105-122.
- Ayaydın, Y., Ün, D., Acar Şeşen, B., Usta Gezer, S. ve Camcı Erdoğan, S. (2018). Özel yetenekli öğrencilerin çevre farkındalık ve duyarlılıkları: Bilim ve sanat kâşifleri doğada. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 507-536.
- Bandyopadhyay P.K., Das N.R., ve Chattopadhyay A. (2022) *Ecology of Parasites. In: Biochemical, Immunological and Epidemiological Analysis of Parasitic Diseases*. Springer, Singapore.
- Bay, D. N. , Saz, B. , Osmanpehlivan, E. ve Demir, İ. (2020). Okul öncesi çocuklarının çevre kirliliği algısının incelenmesi. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 4 (3), 191-215.
- Bergman, B. G. (2016). Assessing impacts of locally designed environmental education projects on students' environmental attitudes, awareness, and intention to act. *Environmental Education Research*, 22(4), 480-503.
- Biçer, M. (2020). *Öykü temelli çevre eğitim programının 48-72 aylık çocukların çevreye yönelik farkındalık ve tutumlarına etkisi*. Yüksek lisans tezi. Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Büyüktaşkapu, S., Koçyiğit, S., Öztürk-Samur, A. & Özenoğlu-Kiremit, H. (2011). *Çocuk Ve Çevre*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Cerrah-Özsevgenç, L. (2009). *Çevre bilimine giriş, Eğitim Fakülteleri için çevre eğitimi* Edt. Sevinç, V. İçinde.İstanbul: Maya Akademik Yayınları.

- Cox, D. T. C. ve Gaston, K. J. (2018). Human–nature interactions and the consequences and drivers of provisioning wildlife. *Philosophical Transactions Royal Society*, 373, 1745- 1953.
- Cutter-Mackenzie, A. ve Smith, R. (2003). Ecological literacy: The missing paradigm'in environmental education (part one). *Environmental Education Research*, 9(4), 497-524.
- Çepel, N. (1999). *Çevre ve insan*. İstanbul: Akdeniz yayıncılık.
- Çubuk, B. (2019). Çevre eğitimi. D. Kahriman Pamuk (Ed.). *Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik içinde* (s.1-51). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirtaş, N., Akbulut, M. C. ve Özşen, Z. S. (2018). Üniversite öğrencilerinin çevre okuryazarlığı üzerine bir araştırma: Beypazarı meslek yüksekokulu örneği. *Anadolu Çevre ve Hayvancılık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 27-33.
- Durmaz Bekmezci, H. ve Şapcı Ayas, Z. (2016). Bitlis ili Tatvan ilçesinde halkın çevresel tutumlarının değerlendirilmesi: Örnek çalışma orta-öğretim öğrencileri. *Middle East Journal of Education*, 2, 19-32.
- Ertürk, R. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre sorunları ve çevre eğitimine yönelik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 12-24.
- Flogaitis, E. ve Agelidou E. (2003). Kindergarten teachers' conceptions about nature and the environment, *Environmental Education Research*, 9:4, 461-478.
- Frost, J. L. (2010). *A history of children's play and play environments: Toward a contemporary child-saving movement*. New York: Routledge.
- Geçmiş, H. H. ve Salı, G. (2014). Çevre eğitimi neden önemlidir? H. Gülay Ogelman (Ed.). *Çocuk ve çevre içinde* (s.7-36). Ankara: Eğiten Yayınevi.
- Gülay Ogelman, H. ve Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir gelişim için okul öncesi dönemde çevre eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gülay Ogelman, H. ve Güngör, H. (2015). Türkiye'deki okul öncesi dönem çevre eğitimi çalışmalarının incelenmesi: 2000-2014 yılları arasındaki tezlerin ve makalelerin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 180-194.
- Güllü, T (2007). *Halkın çevre sorunlarını algılayışı İzmit örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Kocaeli.

- Hedefalk, M., Almqvist, J. ve Östman, L. (2015). Education for sustainable development in early childhood education: A review of the research literature. *Environmental Education Research*, 21(7), 975-990
- Kahriman Pamuk, D. (2019). Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi. D. Kahriman Pamuk (Ed.). *Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik içinde* (s.51-71). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kandır, A., Yurt, Ö. Ve Cevher-Kalburan, N. (2012). Okul öncesi öğretmenleri ile öğretmen adaylarının çevresel tutumları yönünden karşılaştırılması. *Educational Sciences: Theory and Practice* 12(1), 317-327.
- Kansu, N. (2012). *Çocuğumla doğadayız*. Ankara: Elma Yayınevi
- Keleş, R., Hamamcı. C. (1998), *Çevrebilim*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kesicioğlu, O. S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). 60-72 aylık çocukların çevreye karşı tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 37-48.
- NAAEE (2004). *Excellence in Environmental Education: Guidelines for Learning (K-12)*. Rock Spring, GA: North American Association for Environmental Education.
- Otto, S., ve Kaiser, F.G. (2014). Ecological behavior across the lifespan: Why environmentalism increases as people grow older. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 331-338
- Önder, A. ve Özkan, B. (2013). *Sürdürülebilir çocuk gelişimi: Okul öncesinde etkinliklerle çevre eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Özdemir, O. (2016). *Ekolojik okuryazarlık ve çevre eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Özkaya, A., ve Uşak, M. (2009). *Fen Eğitiminde Çevre*. Edt. M. Aydoğdu 1-11 Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Pooley, J. A. ve O'Connor, M. (2000). Environmental education and attitudes: Emotions and beliefs are what is needed. *Environment and Behavior*, 32(5), 711-723.
- Sever, R. ve Yalçınkaya, E. (2018). *Çevre eğitimi*. Edt. Sever Ramazan ve Yalçınkaya, Elvan Ankara: Pegem Akademi
- Shen, S. J. ve Saijo T. (2008). Reexamining the relations between socio-demographic characteristics and individual environmental concern: evidence from shanghai data. *Journal of Environmental Psychology*, 28(1), 42-50
- Türk Dil kurumu (2012). *Türk Dil Kurumu:Yazım Kılavuzu: 27. Baskı*, Ankara.

- Yayla Ceylan, Ş. ve Ülker, P. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarında çevre eğitimi neden önemlidir? H. Gülay Ogelman (Ed.). *Çocuk ve çevre içinde* (s.27-58). Ankara: Eğiten Yayınevi.
- Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M. (2011). *Çevre bilimi ve eğitimi*. Ankara: Gündüz Yayınları.
- Yılmaz, S. , Yılmaz Bolat, E. ve Gölcük, İ. (2020). Erken çocukluk döneminde uygulanan çevre eğitim programının çocukların çevreye karşı tutumları üzerindeki etkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1) , 557-578
- Yoleri, S. (2012). Çocuk ve çevre: Okul öncesi çocuklar arasında çevre bilinci oluşturma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* , (34), 100-111.
- Zareie, B. ve Navimipour, N. J. (2016). The impact of electronic environmental knowledge on the environmental behaviors of people. *Computers in Human Behavior*, 59, 1-8.

Bölüm

-2-

ÇEVRE SORUNLARI

Dünya, en azından şimdilik, üzerinde farklı yaşam formlarının olduğu bilinen tek gezegendir. Aynı zamanda, tüm yaşam formlarının birlikte yaşadığı kapalı bir sistemdir. Bu sistem içinde tüm bileşenler uyum ve denge içinde var olduğunda, Dünya'nın da var olan kaynakları ile tüm yaşam formlarını uzun süre destekleyeceği söylenebilir. Ancak, hızla tükenen kaynaklar, değişen iklim ve salgın gibi olumsuzlukların yaşandığı dünyada denge ve uyumun bozulması sonucu canlıların yaşamını tehdit altındadır. Dünyadaki denge ve uyumun bozulmasında temel faktörün ise insan kaynaklı olduğu görülmektedir (Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 2021).

İnsan nüfusu, özellikle tarım toplumuna geçiş sonrası geçmiş çağlara kıyasla büyük bir hızla artmıştır. Ancak, insanın nüfusunu arttırmak yönündeki eğiliminin kendisi ve Dünya için iyi bir seçim olup olmadığı sorgulamaya değerdir. Harari (2014), *Sapiens: İnsan Türünün Kısa bir Tarihi* adlı kitabında nüfusu arttıkça, insanların daha fazla fiziksel sıkıntıya katlandığını, azalan beslenme çeşitliliği ve yaşam şekli çeşitliliğinin insanı daha dayanıksız ve mutsuz hale getirdiğini ve insanın, sayısız canlı türünün yok olmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, artan nüfus hem kaynak dağılımında hem de sosyal bağlamda eşitsizliklere, yoksulluğa, niteliksiz eğitim ve iş gibi çok sayıda sürdürülebilir olmayan koşullara da neden olmaktadır (Birleşmiş Milletler [UN], 2015). Sosyal ve ekonomik olarak olumsuzluklar yanında insan nüfusunun artışı yiyecek, su, ev, ısınma, elektrik ve diğer birçok tüketim talebinin var olan kaynakları hızla tüketilmesi ve kaynak ihtiyacının sürekli artması yanında üretim ve tüketimin oluşturduğu atıkların Dünya üzerinde muazzam bir baskı oluşturmasıdır. Bu baskı çevre sorunlarının da temel kaynağını oluşturmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Avrupa Birliği [EU] (2013), Decision No 1386/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 on a General Union Environment Action Programme to 2020 'Living well, within the limits of our planet', OJ L 354, 28.12.2013, pp. 171–200.
- Avrupa Komisyonu [EC] (2011), Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Roadmap to a Resource Efficient Europe, COM (2011) 571 final, Brüksel, 20.9.2011.
- Birleşmiş Milletler [UN] (2015). Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. [https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030 %20Agenda %20for%20Sustainable%20 Development%20web.pdf](https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf)
- Birleşmiş Milletler Çevre Programı [UNEP] (2016). Global Material Flows and Resource Productivity. An Assessment Study of the UNEP International Resource Panel. H. Schandl, M. Fischer Kowalski, J. West, S. Giljum, M. Dittrich, N. Eisenmenger, A. Geschke, M. Lieber, H. P. Wieland, A. Schaffartzik, F. Krausmann, S. Gierlinger, K. Hosking, M. Lenzen, H. Tanikawa, A. Miatto, and T. Fishman. Paris, United Nations Environment Programme.
- Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü [FAO] (2021). Assessment of agricultural plastics and their sustainability –A call for action. Rome. [https:// doi.org/10.4060/cb7856en](https://doi.org/10.4060/cb7856en)
- Birleşmiş Milletler [UN] (2012), General Assembly resolution 66/288 – The future we want, A /RES/66/28, 11 September 2012.
- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi Sekreterliği [Secretariat of the Convention on Biological Diversity] (2020) Global Biodiversity Outlook 5. Montreal.
- Brown, P. M., & Cameron, L. D. (2000). What can be done to reduce overconsumption?. *Ecological Economics*, 32(1), 27-41.
- Cardinale, B. J. (2011). Biodiversity improves water quality through niche partitioning. *Nature*, 472(7341), 86-89.
- Cardinale, B., Duffy, J., Gonzalez, A. vd. (2012). Biodiversity loss and its impact on humanity. *Nature* 486,59–67. <https://doi.org/10.1038/nature11148>

- Dünya Sağlık Örgütü [WHO] (World Health Organization). Public Health Impact of Pesticides Used in Agriculture. WHO, Geneva (1990)
- Haines, M. M., & Stansfeld, S. A. (2003). The effects of environmental noise on child health and learning: A review of international research. *Acoustics Australia*, 31(1).
- Haines, M. M., Stansfeld, S. A., Job, R. S., Berglund, B., & Head, J. (2001). Chronic aircraft noise exposure, stress responses, mental health and cognitive performance in school children. *Psychological medicine*, 31(2), 265-277.
- Harari, Y. N. (2014). *Sapiens: A brief history of humankind*. Random House.
- Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 2021: Summary for Policymakers. In: *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, A. Pirani, S. L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M. I. Gomis, M. Huang, K. Leitzell, E. Lonnoy, J.B.R. Matthews, T. K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu and B. Zhou (eds.)]. Cambridge University Press. In Press.
- Jianping, L., Minrong, L., Jinnan, W., Jianjian, L., Hongwen, S., & Maoxing, H. (2014). Global environmental issues and human wellbeing. In *Report on Global Environmental Competitiveness (2013)* (pp. 3-21). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Karpuzcu, M. (2012). *Çevre kirlenmesi ve kontrolü* (Vol. 28). Kubbealti Yayınları.
- Krishnan, P. (2009). Environmental impact of food production and consumption. *Future Challenges of Providing High-Quality Water-Volume II*, 170.
- Kurnaz, L. (2019). *Son buzul erimeden: iklim değişikliği hakkında merak ettiğiniz herşey*. İstanbul: Doğan Kitap Yayınevi.
- Martens, E. E. (1995). Causes of biodiversity loss in coastal ecosystems. *Conservation of Biodiversity in Africa - Local Initiatives and Institutional Roles. Proceedings of the conference held at the National Museums of Kenya 30 August - 3 September, 1992*, pp.69-80.
- Morton, S., & Hill, R. (2014). What is biodiversity, and why is it important. *Biodiversity: science and solutions for Australia*, 55-68.

- Murphy, E., & King, E. (2014). Environmental noise pollution: Noise mapping, public health, and policy. Newnes.
- Pant, H., Verma, J., & Surya, S. (2020). Environmental issues : local, regional and global environmental issues. H. Pant, A.R. Siddiqui, N. Mishra, vd. (Eds). Three Major dimensions of life : Environment, Agriculture and Health. Society of Biological Sciences and Rural Development. SBN : 978-81-923535-7-9
- Raess, M., Brentani, A. V. M., Flückiger, B., de Campos, B. L. D. A., Fink, G., & Rööslı, M. (2022). Association between community noise and children's cognitive and behavioral development: A prospective cohort study. *Environment international*, 158, 106961.
- Rafferty, John P.. (14 Haziran 2019). Biodiversity loss. *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/science/biodiversity-loss>. Accessed 4 January 2022.
- Rodríguez-Eugenio, N., McLaughlin, M. & Pennock, D. (2018). Soil Pollution: a hidden reality. Rome, 142 pp. <https://www.fao.org/3/I9183EN/i9183en.pdf>
- Sordello, R., Flamerie De Lachapelle, F., Livoreil, B. et al. Evidence of the environmental impact of noise pollution on biodiversity: a systematic map protocol. *Environ Evid* 8, 8 (2019). <https://doi.org/10.1186/s13750-019-0146-6>
- Türkeş, M. (2001). Küresel iklimin korunması, iklim değışikliği çerçeve sözleşmesi ve Türkiye. *Tesisat Mühendisliği*, 61, 14-29.
- Qin, G., Niu, Z., Yu, J., Li, Z., Ma, J., & Xiang, P. (2021). Soil heavy metal pollution and food safety in China: Effects, sources and removing technology. *Chemosphere*, 267, 129205.
- Quinney, M. (2020). reasons why biodiversity matters to human health, the economy and your wellbeing. In *World Economic Forum*.

Bölüm

-3-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE ÇEVRE EĞİTİMİ

UNICEF'in (2009) raporuna göre;

– 20. yüzyılın başından bu yana enerji kullanımı 16 kat, sanayi üretimi 40 kat, su kullanımı 9 kat, balık avı 35 kat, karbondioksit salımları 17 kat, kükürt salımları 13 kat arttı.

– Ormansızlaşma ve çölleşme hızı artış oldu.

– Aynı zamanda, geçen yüzyılın başında tahminen 1,2 milyar olan dünya nüfusu 5 kat artarak yaklaşık 6,7 milyara ulaştı.

– İnsan türü, sadece 20 yılda 1,7 milyar yeni insan ekledi ve en büyük artış az gelişmiş ülkelerde gerçekleşti.

Dünya nüfusunun %20'si kaynakların %80'ini kullanıyor. Bugün dünyada yaşayan çocukların % 20'si temiz, güvenli içme suyuna, yeterli barınağa, yeterli yiyeceğe, sağlık ve eğitime erişime sahip değil ve yaralanmaya, hastalığa, sömürüye, yoksulluğa ve hatta ölüme açık durumdadır.

Doğa, dışarıdan müdahale olmadığı sürece sürdürülebilir ve uyumlu bir şekilde çalışır. Sürdürülebilirlik krizi, doğal yaşamın dengesini bozan insanoglunun doğayı aşırı sömürüsüyle başlamıştır (Wang, 2017).

Günümüzde yeryüzü kaynaklarının üretimden daha hızlı bir şekilde tüketildiği, ortaya çıkan küresel ısınmadan kaynaklı olarak bütün doğal ekosistemin dengesinin bozulması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Siraj-Blatchford, Smith ve Samuelsson, 2015). Dünya nüfusunun önlenemez bir şekilde artması, bu artıştan yola çıkarak gerekli üretimi karşılaması açısından doğal kaynakların bilinçsiz bir şekilde kullanılması, çarpık kentleşme, sanayileşmenin ve duyarsızlığın artması büyük çevre felaketlerine yol açmaktadır. Bireyler, doğa ve toplum ile düzenli ve sürekli olarak ilişki içerisinde. Bu ilişkide bireyler tükettiği ürünün yerine yenisini koymayı bilmeli, ürettiği kadar tüketim yapmalı, üretim ve tüketim aşamalarında doğayı korumaya yönelik adımlar atmalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Adams, W. M. (2006). *The future of sustainability: Re-thinking environment and development in the twenty-first century*. Report of the IUCN renowned thinkers meeting: The World Conservation Union.
- Alici, Ş. (2013). *Anasınıfına devam eden çocuklar için azalt, tekrar kullan, geri kazan eğitimi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Agut, M. P. M., Ull, MA ve Minguet, P. A. (2014). Education for sustainable development in early childhood education in Spain. Evolution, trends and proposals. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(2), 213-228.
- Ärlemalm Hagsér, E. ve Davis, J. (2014). Examining the rhetoric: A comparison of how sustainability and young children's participation and agency are framed in Australian and Swedish early childhood education curricula. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 15(3): 231-244.
- Bazin, M. S. (2012). *Sürdürülebilir Kalkınma* (G., Gündoğan, Çev.). İstanbul: Caretta Çocuk.
- Bhagwanji, Y. ve Born, P. (2018). Use of children's literature to support an emerging curriculum model of education for sustainable development for young learners. *Journal of Education for Sustainable Development*, 12(2), 85-102.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569.
- Borg, F. (2017a). Kids, cash and sustainability: Economic knowledge and behaviors among preschool children. *Cogent Education*, 4(1), 1-14. doi: 10.1080/2331186X.2017.1349562
- Borg, F. (2017b). Economic (in)equality and sustainability: Preschool children's views of the economic situation of other children in the world. *Early Child Development and Care*, 1-15. doi:10.1080/03004430. 2017. 1372758
- Boyd, D. (2018). Utilising place-based learning through local contexts to develop agents of change in early childhood education for sustainability. *International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, 3(13), 1475-7575.

- Bulut, Y. ve Polat, Ö. (2019). Erken çocukluk eğitiminde sürdürülebilirlik kavramının incelenmesi. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 3(2), 35-58.
- Bülbül, Y. (2007). *Ortaöğretim çevre ve insan dersinde işbirlikli öğrenme yönteminin çevreye yönelik tutumlara ve erişime etkisi* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Cengizozğlu, S. (2013). *Education for sustainability: exploring changes on young children's perception toward environmental problems* [Doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Daly, H. E. (2006). Sustainable development—definitions, principles, policies. İçinde M. Keiner (Ed.) *The future of sustainability*, (s. 39-53). Amsterdam: Springer.
- Davis, J. (2010). *Young Children And The Environment: Early Education For Sustainability*. Cambridge; Port Melbourne, Vic: Cambridge University Press.
- Davis, J. M. (2013). Transformative approaches to sustainability. *Bedrock*, 18(1). Pp: 14-15.
- Des Jardins, J. R. (2006). *Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş* (R. Keleş, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Edwards, S., Skouteris, H., Rutherford, L. ve Cutter-Mackenzie, A. (2012). 'It's all about Ben10™': children's play, health and sustainability decisions in the early years. *Early Child Development and Care*, 183(2), 280-293.
- Elliott, S., McCrea, N., Newsome, L., ve Gaul J. (2016) *Examining environmental education in NSW early childhood education services: A literature review with findings from the field*. University of New England. [http://www.eceen.org.au/documents/FinalReport EnvironmentalEducationinEarlyChildhood-publicversion....pdf](http://www.eceen.org.au/documents/FinalReport%20EnvironmentalEducationinEarlyChildhood-publicversion....pdf). Erişim tarihi: 06.02.2019
- Engdahl, I. (2015). Early childhood education for sustainability: The OMEP world project. *International Journal of Early Childhood*, 47(3), 347-366. doi: 10.1007/s13158-015-0149-6.
- Engdahl, I. ve Rabušicová, M. (2011). *Education for sustainable development in practice*. Retrieved from http://old.worldomep.org/files/1343134_wa-reportomep-esd-in-practice-2011-1-.pdf

- Ernst, J., McAllister, K., Siklander, P. ve Storli, R. (2021). Contributions to sustainability through young children's nature play: a systematic review. *Sustainability*, 13(13), 7443. <https://doi.org/10.3390/su13137443>
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir Gelişim için Okulöncesi Dönemde Çevre Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güngör, H. (2019). *Bir okul öncesi eğitim kurumunda ekolojik ayak izi uygulamaları ile sürdürülebilir yaşam fırsatlarının geliştirilmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Pamukkale Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Houser, N. E., Roach, L., Stone, M.R., Turner, J. ve Kirk, S.F. (2016). Let the children play: Scoping review on the implementation and use of loose parts for promoting physical activity participation. *AIMS Public Health*, 3(4), 781-799.
- Kaga, Y. (2008). Early Childhood Education for A Sustainable World. *The Contribution of Early Childhood Education to A Sustainable Society*. Samuelsson I.P. and Kaga, Y. (Eds.), Paris: UNESCO
- Kahriman, D. (2016). *Eko ve eko olmayan eğitim kurumları arasında erken çocukluk eğitimcilerinin sürdürülebilir kalkınma eğitimi uygulamalarının karşılaştırılması* [Doktora Tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kahriman Ö. D., Olgan, R. ve Güler, T. (2012). Preschool children's ideas on sustainable development: How preschool children perceive three pillars of sustainability with the regard to 7R. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(4), 2987-2995.
- Kalburan, N. C. ve Güngör, H. (2019). Erken çocukluk döneminde sürdürülebilirlik için eğitimin göstergesi olarak ekolojik ayak izi uygulamaları. D. Kahriman Pamuk (Ed.), *Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik içinde* (ss. 125-147). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karademir, A. H., Uludağ, G. ve Cingi, M. A. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin davranış düzeylerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 120-136.
- Korkmaz, A. (2014). *Eko-Okul programını uygulayan okul öncesi eğitim kurumlarının sürdürülebilir gelişme için eğitim açısından değerlendirilmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Landorf, H., Doscher, S. ve Rocco, S. (2008). Education for sustainable human development. *Theory and Research in Education*, 6(2), 221–236.
- Louv, R. (2012). *Last Child in the Woods: Saving Our Children from Nature-Deficit Disorder*. Temürçü C. (Çev.). *Doğadaki Son Çocuk: Çocuklarımızdaki Doğa Yoksunluğu ve Doğanın Sağaltıcı Gücü*, 2. Baskı. Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Mahat, H., Yursi, M. S. ve Ngah, C. (2016). *3R practices among Moe preschool pupils through the environmental education curriculum*. SHS Web of Conferences 23, pp. 1-13.
- McNichol, H., Davis, J. M. ve O'Brien, K. R. (2011). An ecological footprint for an early learning center: identifying opportunities for early childhood sustainability education through interdisciplinary research. *Environmental Education Research*, 17(5), 689-704.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>
- Morelli, J. (2011). Environmental Sustainability: A Definition for Environmental Professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 1-9.
- Nicholson, S. (1971). How not to cheat children: The theory of loose parts. *Landscape Archit*, 62, 30-34.
- Neill, P. (2013). Open-ended materials belong outside too! *High scope*, 27, 1-8.
- Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Journal of Yaşar University*, 3(12), 1853-1876. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/jyasar/issue/19124/202943>.
- Önder, A. ve Özkan, B. (2013). *Sürdürülebilir Çocuk Gelişimi Okul Öncesinde Etkinliklerle Çevre Eğitimi* (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, Ö. (2007). Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: “Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim”. *Eğitim ve Bilim*, 32(145), 23-39.
- Özkan, B. (2021). The effect of drama-based activities on environmental sustainability behaviors of 60-72 months-old children. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 8(3).1486-1496.
- Öztürk, M. (2017). Sürdürülebilir gelişme odaklı eğitim: kuramsal çerçeve, tarihsel gelişim ve uygulamaya dönük öneriler. *İlköğretim Online*, 16(4): 1-11.

- Rickinson, M. (2002). "Environmental education: recent research on learners and learning". *TOPIC*, 27, 10.
- Roohi, T. (2018). Influence of sustainable development values on young children. *International Journal of Social Sciences*, 4(3), 654-670. doi: 10.20319/pjss.2018.43.654670
- Schunk, D. H. (2011). *Öğrenme Teorileri: Eğitimsel Bir Bakışla* (M. Şahin, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Scott Cato, M. (2009). Green Economics. London: Earthscan, pp. 36–37. 978-1-84407-571-3.
- Siraj-Blatchford, J., Smith, K.C. ve Samuelsson, I. P. (2015). *Erken Çocuklukta Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim* (M. Toran, Çev.). Ankara: HedefCS yayınları.
- Sosyal Fayda Zirvesi, (2016). İstanbul; "Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Hedefler"<http://www.sgsistanbul.org/surdurulebilir-kalkinma-hedefleri>
- Stuhmcke, S. M. (2012). *Children as change agents for sustainability: An action research case study in a kindergarten* [Unpublished doctoral thesis]. Queensland University of Technology, Avustralya.
- Sutton, M. J. (2011). In the hand and mind: The intersection of loose parts and imagination in evocative settings for young children. *Children, Youth and Environments*, 21(2), 408-424.
- Sachs, J., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm, F. (2021). The Decade of Action for the Sustainable Development Goals: Sustainable Development Report 2021. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tilbury, D. ve Cooke, K. (2005). *A national review of environmental education and its contribution to sustainability in Australia: frameworks for sustainability*. (A National Review of Environmental Education and its Contribution to Sustainability in Australia). Department of the Environment and Heritage.
- Toran, M. (2017). Erken çocukluk eğitimi için sürdürülebilir kalkınma: Türkiye kökenli yayınlara yönelik bir değerlendirme. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 33-44.
- UNESCO. (2007). <http://www.unesco.org/education/tlsf/> (erişim: Eylül-2018).

- Ünal, F. (2011). İlköğretimde sürdürülebilirlik ve çevre eğitiminin yeri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 132, 68-73.
- Wackernagel, M. ve Rees, W.E. (1996). *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact On The Earth*, 1. Ed. Canada: New Society Publishers.
- Wals, A. E. ve Kieft, G. (2010). *Education for sustainable development: Research Overview*, Stockholm: Swedish International Development Cooperation Agency Sida Review.
- Van den Branden, K. (2012). Sustainable education: Basic principles and strategic recommendations. school effectiveness and school improvement. *An International Journal of Research, Policy and Practice*, 23(3), 285-304.
- Wang, C. L. (2017). No-Self, natural sustainability and education for sustainable development. *Educational Philosophy and Theory*, 49(5), 550-561.
- Waldemariam, K., Boyd, D., Hirst, N., Sageidet, B.M., Browder, J.K., Grogan, L. ve Hughes, F. (2017). A critical analysis of concepts associated with sustainability in early childhood curriculum frameworks across five national contexts. *IJEC*, 49, 333-351. <https://doi.org/10.1007/s13158-017-0202-8>.
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Special Working Session WCED/87/6 Berlin (West) January 29 – 31*.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford University Press.
- WWF (2012). *Reducing Cardiff's Ecological footprint a resource accounting tool for sustainable consumption*, http://awsassets.wwftr.panda.org/downloads/turkiyenin_ekolojik_ayak_izi_raporu.pdf adresinden 10.12.2021 tarihinde ulaşılmıştır.
- Vivien, F. D. (2008). Sustainable development: An overview of economic proposals. *Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society*, 1(2), 1-8.

Bölüm

-4-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇEVRE EĞİTİMİ

4.1. Çevre

Çevre, İngilizce karşılığı “environment” kelimesinin, Fransızca “’etrafında” anlamına gelen “environ” kelimesinden türemiştir. Etimologlara göre, İngilizcedeki anlamı ile çevre, “’insan ya da bir organizmanın etrafındaki, her şey veya tüm koşullar” şeklinde ifade edildiği görülmektedir (Young, 2011).

“Çevre” kavramının kapsamı çok geniş olmakla birlikte, çeşitlilik arz eden bir kavramdır. Çevre, canlılar üzerinde, hemen ya da belli bir sürede, dolaylı veya dolaysız olarak etkide bulunulabilecek biyolojik, fiziksel, kimyasal ve toplumsal etkilerin belirli zamandaki toplamıdır (Keleş ve Hamamcı, 1998). 92872 sayılı Çevre Kanunu’nun 2. Maddesine göre ise çevre, canlıların hayatları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri, karşılıklı etkileşimde buldukları fiziksel, biyolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel ortam, olarak tanımlandığı görülmektedir (ÇSB, 2017). Çevre yaşadığımız ortamı oluşturan canlı ve cansız tüm öğelerdir. Kısaca çevre kavramı; toprak, su ve hava sistemlerinde yaşayan canlı ve cansız varlıklardan meydana gelen, canlıların hayatlarını sürdürebilmeleri için sosyal kültürel biyolojik ve ekonomik tüm etkileşimlerini içeren yaşam ortamını ifade etmektedir.

20. Yüzyılın son çeyreğine doğru toplumlar doğal afetler ve yenilenemeyen enerji kaynaklarının tüketiminin artması sonucu insanların kendi geleceklerinin tehlikeye girdiğini görmeğe başlamıştır. Ayrıca çevreye yönelik yaklaşımlarının yanlış olduğunu fark etmeleri ile geleceğe ilişkin kaygıları artmış ve çevreye karşı duyarlılıklarının oluşmak için yeni girişimlerde bulunmak için harekete geçmiştir. Çevresel sorunlar, canlı yaşamını tehdit eder boyuta ulaşmasıyla, çevre konusu, insanların odak noktası haline gelmiş ve insanlarda çevre bilinci oluşmaya başlamıştır. Çevre bilinci, bireylerin çevreye ilişkin yeterli bilgiye sahip olması ve bu bilginin çevreye karşı davranış ve tutumlarda olumlu olarak yansıtılmasıdır (Erten, 2007). Çevreye sahip çıkan bireylerin çoğalması ile çevre bilinci, günümüzde gittikçe önem kazanmaktadır. Çevre bilincine sahip bireyler, yeterli çevre bilgisine sahip, çevreye karşı olumlu tutum ve yararlı davranışlar sergileyen bireylerdir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Aksan, Z., ve Çelikler, D. (2013). İlköğretim öğretmen adaylarının küresel ısınma konusundaki görüşleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 49-67.
- Alisinanoğlu, F., Özbey, S. ve Kahveci, G. (2007). *Okul öncesinde fen eğitimi* (1. Basım). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1).
- Akyüz, Y. (1979). Eğitimde çocuk doğa ve çevre korunması ilişkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1-4), 85-96.
- Ayvacı, H. Ş., Devecioğlu, Y. ve Yiğit, N. (2002). *Okul öncesi öğretmenlerinin fen ve doğa etkinliklerindeki yeterliliklerinin belirlenmesi*. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Basile, C. G. (2000). Environmental education as a catalyst for transfer of learning in young children. *The Journal of Environmental Education*, 32, 21-27.
- Basile, C. G. & White, C. (2000). Respecting Living Things: Environmental Literacy for young Children, *Early Childhood Education Journal*, 28(1), 57-61.
- Başal, H. A. (2005). *Çocuklar İçin Uygulamalı Çevre Eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Başal, H. A. (2015). *Okul öncesi ve ilkokul çocukları için uygulamalı çevre eğitimi* (2. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünyada Çevre Sorunları, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.
- Bilim, İ. (2012). *Sürdürülebilir Çevre Açısından Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon.
- Buhan, B. (2006). *Okul öncesinde görev yapan öğretmenlerin çevre bilinci ve bu okullardaki çevre eğitiminin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Burman, E. (1994). *Deconstructing Developmental Psychology*, New York: Routledge.
- Büyüktaşkapu, S., Koçyiğit, S., Öztürk-Samur, A. ve Özenoğlu-Kiremit, H. (2011). *Çocuk Ve Çevre*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Çevre Kanunu. Kanun Numarası: 2872, Kabul Tarihi: 9/8/1983 Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 11/8/1983 Sayı: 18132 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 22 Sayfa: 499.
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı (2004), Türkiye Çevre Atlası, Ankara.

- Demirbaş, M. ve Pektaş, H. M. (2009). İlköğretim öğrencilerinin çevre sorunu ile ilişkili temel kavramları gerçekleştirme düzeyleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3(2), 195-211.
- Demirkaya, H. (2006). Çevre eğitiminin Türkiye'deki coğrafya programları içerisindeki yeri ve çevre eğitimine yönelik yeni yaklaşımlar. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 207-222.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1994). Çevre Eğitimi, İnsan Gücü ve Katılım Planlaması. *VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Özel İhtisas Komisyonu. Ankara.
- Engin, H. (2010). *Coğrafya Eğitiminde Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilirlik Eğitimi ve Çevre Eğitimi Konularının Kazandırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır, *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65(66), 3-13.
- Erten, S. (2007). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır?. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 70, 1-13.
- Erten, S. (2012). Türk ve Azeri öğretmen adaylarında çevre bilinci. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 88-100.
- Erten, S., ve Aydoğdu, C. (2011). Türkiyeli ve Azerbaycanlı öğrencilerde, ekosentrik, antroposentrik ve çevreye karşı antipatik tutum anlayışları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(41), 158-169.
- Figueiredo, M., Lopes, A. S., Firmino, R., ve de Sousa, S. (2004). Things we know about the cow”: Concept mapping in a preschool setting. In Concept maps: theory, methodology, technology. Proceedings of the 1st international conference on concept mapping (Vol. 1), Pamplona, Spain: Universidad Pública de
- Fjortoft, I. ve Sageie, J. (2000). The naturel environment as a playground for children: Landscape description and analysis of a natural landscape. *Landscape and Urban Planning*, 48(1/2), 83-9
- Gallick, B. ve Lee, L. (2009). “Cheesy pizza”: The pizza project. *Early Childhood Research and Practice*, 11(2). <http://ecrp.uiuc.edu/v11n2/gallick.html>.
- Glynn, S. (2007). The teaching-with-analogies model. *Science and children*, 44(8), 52.
- Grodzinska-Jurczak, M., Stepska, A., Nieszporek, K., ve Bryda, G. (2006). Perception of environmental problems among pre-school children in Poland. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 15(1), 62-76.
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir Gelişim İçin Okulöncesi Dönemde Çevre Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gülay-Ogelman, H. (2012). Teaching preschool children about nature: A project to provide soil education for children in Turkey. *Early Childhood Education Journal*, 40, 177-185.

- Gülay Ogelman, H. ve Güngör, H. (2015). Türkiye’deki okul öncesi dönem çevre eğitimi çalışmalarının incelenmesi: 2000-2014 yılları arasındaki tezlerin ve makalelerin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 180-194.
- Gülay, H. ve Ekici, G. (2010). MEB okul öncesi eğitim programının çevre eğitimi açısından analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(1), 74-84.
- Gülay, H. ve Öznacar, M. D. (2010). *Okulöncesi Dönem Çocukları İçin Çevre Eğitimi Etkinlikleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Haktanır, G. (2015). Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi. Çevre Eğitimi. Ankara: Türkiye Çevre Eğitimi Vakfı Yayını, 11-34.
- Haktanır, G. (2007). Okul öncesi dönemde çevre eğitimi. *İçinde Çevre eğitimi* (11-34). Ankara: Türkiye Çevre Eğitim Vakfı Yayını, 178.
- Hedefalk, M., Almqvist, J. ve Östman, H. (2014). Education for sustainable development in early childhood education: a review of the research literature, *Environmental Education Research*, 2014, 1-16.
- Heimlich, J. E. (2010). Environmental Education evaluation: Reinterpreting Education as a Strategy for Meeting Mission, *Evaluation and Program Planning*, 33(2), 180-185.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, S. (2008). *Çevre etiği ortaya çıkışı, gelişimi ve sonuçları*. Ankara: Orion.
- Koçak Tümer, B. ve Temel, F. (2018). Investigation the effects of environmental education program on children’ attitudes toward the environment. *Middle East Journal of Education(MEJE)*, 4(2), 1-11.
- Köklü Yaylacı, H. ve Feriver, Ş. (2020). *Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi ve sürdürülebilir kalkınma için eğitim*. R. Olgan (Ed.), Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi (s. 19-40). Ankara: Pegem Akademi.
- Kurt Gökçeli, F. (2015). *Çevre eğitim programının 48-66 aylık çocukların çevresel farkındalıklarına etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- MEB OÖEP (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Morgil, İ., Oskay, Ö., Yavuz, S. (2004, September). *The effects of project-based chemistry education on the environmental education*. 33rd. International Symposium IGIP/IEEE/ASEE, Switzerland.
- NAAEE (2010). *Early childhood environmental education programs: guidelines for excellence*. NAAEE Publications and Membership Office, Washington.
- Ogelman G.H., Önder A., Öznacar M.D., Gullaç E.T., Durkan N., Yılmaz ğ., 2015. “Çocukların Toprakla Eğlenceli Serüveni, Tipitop ve Arkadaşları ile Toprağı Tanıyoruz” – 5. Öğretmen ve Anne-Baba El Kitapları. Pegem Akademi. 1-5.
- Önder, A. ve Özkan, B. (2013). *Sürdürülebilir çocuk gelişimi: Okul öncesinde etkinliklerle çevre eğitimi*. Ankara: Anı.

- Palmer, J. (1993). Development of concern for the environment and formative experiences of educators. *Journal of Environmental Education*, 24, 26-30.
- Pieper, A. (1999) *Etiğe Geçiş*. İstanbul: Ayrıntı.
- Russo, S. (2001). Promoting attitudes towards environmental education depends on early childhood education. *Australian Primary and Junior Science Journal*, 17(4), 34-36.
- Sabo, H. M. (2010). Environmental Education for Early Childhood. 4. International Conference Education Facing Contemporary World Issues: 8-9 Ekim 2010-Piteşti: Bildiriler (s. 56-61). Piteşti.
- Smith, A. (2001). Early childhood a wonderful time for science learning. *Australian Primary and Junior Science Journal*, 17(2), 18-20.
- Şahin, F. (1998). *Okul öncesinde fen bilgisi öğretimi*. İstanbul: Beta Bas. Yay. Dağı. A.Ş.
- Temel, F. ve Toran, M. (2012). Montessori eğitim yöntemi. Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar (Ed: F.Temel). Ankara: Vize Yayıncılık.
- The World Bank (2008). The Little Green Book Data Book, *By Trh International Bank For Reconstruction and Development*, 2008, 1-244. Washington.
- Turtle, C., Convery I. , ve Convery, K. (2015). Forest schools and environmental attitudes: A case study of children aged 8–11 years. *Cogent Education*, 2(1), 1100103.
- Türkiye Çevre Vakfı (2015). Çevre Eğitimi. Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- WCED, (1987). Our Common Future. World Commission on Environment and Development, *Oxford University Press*, Oxford.
- Ural, S. (2013). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı, Gönen, E. (Ed.), *Çocuk edebiyatı*, (ss. 33-52). Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- UNESCO. (1978). Intergovernmental Conference On Environmental Education, *Tbilisi, USSR, 14-26 October 1977: Final Report*, Paris.
- UNESCO-UNEP (1994). International Environmental Education Programme, "Environmental Education Activities For Primary Schools", *Environmental Education Series*, 21, 1-99.
- Russo S. (2011). Promoting attitudes toward EE depends on early childhood education: What view do we hold?, *Australian Science Teachers' Association*, 17(4), 34-36.
- Yayla Ceylan, Ş. ve Ülker, P. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarında çevre eğitimi neden önemlidir?. (Ed.: H. Gülay Ogelman). *Çocuk ve çevre. Küçük Çocuklar ve Çevre Eğitimi El kitabı*. Ankara: Eğiten Kitap, s. 37-58. <http://tez2.yok.gov.tr>
- Şimşekli, Y. (2004). Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik çevre eğitimi etkinliklerine ilköğretim okullarının duyarlılığı. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1),s. 83-92.

- Smith, A. (2001). Early childhood- A Wonderful time for science learning. *Australian Primary & Junior Journal*, 17(2), 52-55.
- Taşkın, Ö. ve Şahin, B. (2008). Çevre kavramı ve altı yaş okul öncesi çocuklar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (23), 1-14.
- Tilbury, D. (1994). The critical learning years for environmental education. *Environmental education at the early childhood level. Washington, DC: North American Association for Environmental Education*, 11-13.
- Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş. & Yılmaz, M. (2008). *Çevre bilimi ve eğitimi*. Ankara: Gündüz.
- Yoleri, S. (2012). Çocuk ve çevre: okul öncesi çocuklar arasında çevre bilinci oluşturma. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 100-111.
- Young, G.L. (2011). *Environmental encyclopedia*. Gale Cengage, China.
- Wilson, R. A. (1996). Environmental education programs for preschool children. *Journal of Environmental Education*, 27(4), 71-81.

Bölüm -5-

FARKLI ÜLKELERDE ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ ÇEVRE EĞİTİM YAKLAŞIMLARI

Çevre insan yaşamındaki en önemli öğelerden biridir. İnsan ihtiyaçlarını karşılayacak çevresel ortam olmadan yaşayamaz. İnsanoğlu dünyada var olduğu andan itibaren sürekli çevre ile etkileşim halindedir. İnsan hem çevreyi etkilemiş hem de çevreden etkilenmiştir. Sürekli değişen ve gelişen yaşam koşulları, kentleşme ve sanayileşme gibi unsurlar beraberinde çevre sorunlarını da artırmaktadır. İnsanoğlu yaşamı için temel kaynak olan çevredeki kıt olan kaynakların yönetmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak zorundadır. Bunun için insanların çevre konusunda bilinçlenmesi ve çevreye karşı olumlu tutum ve davranışları edinmiş olması gerekmektedir. Bu bağlamda ise çevre eğitimi gündeme gelmiştir. Çevre eğitimi öğrenilmesi gereken konudan daha ziyade bir düşünme ve bunu davranışa dökme şeklidir. Bilindiği gibi kişinin değer, tutum, alışkanlık ve davranışlarının temeli erken dönemlerde atılmaktadır. Bunun için erken çocukluk döneminden itibaren nitelikli çevre eğitim programlarının uygulanması gerekli görülmektedir. Çevre eğitim programlarının uygulamalarının temeli ise teori ve araştırmalardan doğan model ve yaklaşımlar oluşturmaktadır. Çevre eğitimi yaklaşımlarının felsefesinin iyi bilinmesi ise program uygulamalarının içselleştirilerek gerçekçi ve ihtiyaca yönelik planlanması başarıya ulaşması için temel oluşturur. Bu bölümde erken çocukluk yıllarında çevre eğitim program uygulamalarının ilham kaynağı yani felsefesi olan model ve yaklaşımlar ele alınmıştır.

5.1. Çevre Eğitimi ile ilgili Yaklaşımlar

Çevre eğitimi kavramı, dünyada yaşanan çevresel sorunlardan sonra ilk olarak 1970'li yıllarda ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu tarihten sonra dünyada çevre eğitimine yönelik programlar geliştirilmeye başlanmıştır. Yerel ve ulusal olarak temeli atılan bu hareket, 1972 yılında Stockholm'de

Yararlanılan Kaynaklar

- Ağaç Bilim Okulu (2021). *Okul öncesi öğrencilerine yönelik ağaç bilim okulu*. <https://www.tubitak4004agacbilimokulu.com/proje-hakk305nda.html> adresinden alınmıştır.
- Andrachuk, H., Edgar, T., Eperjesi, P., Filler, C., Groves, J., Kaknevicus, J., Lahtinen, R., Mason, J., Molyneux, L., Morcom, L., Petrini, G., Piersol, L., Power, M., ve Young, J. (2014). *Forest and nature school in Canada: A head, heart, hands approach to outdoor learning*. (R. Carruthers Den Hoed, Ed.). Retrieved from <http://childnature.ca/wpcontent/uploads/2017/10/FSC-Guide-1.pdf>
- Aksoy, B. (2003). Problem çözme yönteminin çevre eğitiminde uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(14), 83-98.
- Arık, B., M. (2005). *Doğa Çantam 6-11 yaş çocukları için doğa eğitimi programı*. <https://dogaguncem.files.wordpress.com/2010/11/dogacantam.pdf> adresinden alınmıştır.
- Atasoy, E. (2015). *İnsan doğa etkileşimi ve çevre için eğitim*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Atasoy, E., ve Ertürk, H.(2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 105-122.
- Aktepe, S. ve Girgin S. (2009). Comparison of eco-schools and other primary schools in terms of environmental education. *Elementary Education Online*, 8, 401-414.
- Barrat Hacking, E., Scott, B., ve Lee, E. (2010). Evidence of impact of sustainable schools. Bath, U.K.: University of Bath, Center for Research in Education and the Environment. Downloaded April 16, 2010 from <http://publications.teachernet.gov.uk/eOrderingDownload/00344-2010BKT EN.pdf>
- Brody, M. (1995). Development of a curriculum framework for water education for educators, scientists and resource managers. *J Environ Educ*, 1995; 26(4): 18-29.
- Cevher Kalburan, F. N. (2009). *Çocuklar için çevresel tutum ölçeği ile yeni ekolojik paradigma ölçeği'nin geçerlik güvenirlik çalışması ve çevre eğitim prog-*

- ramının etkisinin incelenmesi*; Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) (2021). *Çekül bilgi ağacı*, <https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/cekul-bilgi-agaci> adresinden alınmıştır.
- Duffy, J.F., ve Czeisler, C.A. (2009). *Effect of light on human circadian physiology*. *Sleep Medicine Clinics*, 4.2: 165-77
- Eko-Okullar. (2021). *Programa üye ülkeler*. <http://www.ekookullar.org.tr/sayfasından> elde edilmiştir.
- Davis, B., ve Waite, S. (2005). Forest schools: An evaluation of the opportunities and challenges in early years. University of Plymouth report. Retrieved from <https://www.plymouth.ac.uk/uploads/production/document/path/6/6761/Forestschoofnalreport2.pdf>
- Geray, C., (2016). Çevre için eğitim, Ruhşen Keleş (Edt.) *İnsan çevre toplum içinde* (223-240), Ankara: İmge Kitabevi
- Griset, O. (2010). *Meet us outside!*. *The Science Teacher*. 77 (2): 40–46
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir gelişim için: Okul öncesi dönemde çevre eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güler, T. (2009). Ekoloji temelli bir çevre eğitiminin öğretmenlerin çevre eğitimine karşı görüşlerine etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 34 (151), 30-43.
- Gündüz, A. ve Temel, F. (2017) Coombes yaklaşımı: Deneyimleyerek ve açık hava müfredatı ile öğrenme 5. *Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi*, Ankara, Türkiye, 18 – 21 Ekim 2017, ss.115-116
- Heming, A. (2017). *What is a green school*. <https://www.centerforgreenschools.org/what-green-school> adresinden erişilmiştir.
- Khan, M. (2017). *Environment, engagement and education : Investigating the relationship between primary school grounds and children's learning: A case study from Bangladesh*. PhD Thesis. The University of Edinburgh
- Knapp, D.H., Volk, T.L. ve Hungerford, R.H. (1995)."Global Change", Environmental Education Modüle/ UNESCO-UNEP-IEEP.
- Lysklett, O. (2017). Nature preschool in Denmark, Sweden, Germany and Norway: characteristic and differences. In T. Waller, E. Arlemalm-Hagsée, E.B. Hansen Sandseter, L. Lee-Hammond & K. Lekies (Eds.), *The Sage handbook of outdoor play and learning* (pp. 242-150). London: Sage.

- Orman Okulları Derneği, (2021). Orman okulu nedir? <http://www.ormanokulu.org/> adresinden alınmıştır.
- Ozaner, F. S. (2007). *Çevre (doğa) eğitimi. çevre sorunlarına çağdaş yaklaşımlar - ekolojik, ekonomik, politik ve yönetsel perspektifler*. Marin, C. M. ve Yıldırım, U. (Ed). İstanbul: Beta
- Özdemir, O. (2007). "Yeni bir çevre eğitimi perspektifi: "Sürdürülebilir gelişme amaçlı eğitim". *Eğitim ve Bilim*. 32, 145, 24-39.
- Özoğlu, S.Ç. (1993). Yaygın eğitim düzeyinde çevre için eğitim, *Çevre İçin Eğitim Toplantısı*, 25-26 Ocak 1993, Türkiye Çevre Vakfı Yayını
- Öztürk, S. (2011). *Devrekani çayı alt havzası'nın yönetim planının geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Palmer, J. A. (2003). *Environmental education in the 21 st century, theory, practice, progress and promise*. New York, USA: Routledge.
- Porter, M. J. (2007). Water education the Project WET Way. *Waterlines*, 25(3), 2-4.
- Project Learning Tree Canada. (2021). *About Project learning tree canada*. <https://pltcanada.org/en/about-us/?v=e4b09f3f8402> adresinden alınmıştır.
- Project Learning Tree. (2021). <https://www.plt.org>. adresinden alınmıştır.
- Ramli, N.H., Masri, M.H., Zafrullah, M., Taib, H.M. ve Hamid, N.A. (2012). A comparative study of green school guidelines. *Proc.-Soc. Behav. Sci.*, 50 pp. 462-471.
- Rowe, S. and Humphries, S. (2012) *The Coombes Approach: Learning Through an Experiential and Outdoor Curriculum*. Bloomsbury Publishing.
- Sauvé, L. (2005). Currents in environmental education: mapping a complex and evolving pedagogical field. *Canadian Journal of Environmental Education*, 10(1), 11-37.
- Soydan, S., Öztürk Samur, A., Koçyiğit, S. ve Özenoğlu Kiremit, H. (2018). *Çocuk ve çevre* (2. Baskı). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Stone, D. (2008). "Getting an early start: Eco-education doesn't have to be expensive". *Newsweek*. 2: 11-80.
- TEMA (2021). *Minik tema eğitim programı*. <https://www.tema.org.tr/calismalarimiz/egitim/doga-egitim-programlari/minik-tema>, adresinden alınmıştır.

- Ünal, S. ve Dımışkı, E., (1998). Unesco uluslararası çevre eğitim programına (ieep) göre ortaöğretim çevre eğitimi için öğretmenlerin yetiştirilmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 10, 299-308.
- Williams-Sieğfredsen, J. (2017a). *Understanding the Danish forest school approach: Early years education in practice*. NY: David Fulton Book
- Woods, P. (1994). Teachers under siege: Resistance and appropriation in English primary schools. *Anthropology and Education Quarterly*, 25(3), 250–265.
- Yılmaz-Uysal, S. ve Ataş, B. (2020). Erken çocukluk dönemi çevre eğitimi ile ilgili ulusal ve uluslararası örnek program uygulamaları. Refika Olgan (edt.), *Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi içinde* (116- 144). Ankara: Pegem A

Bölüm

-6-

OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARINDA DOĞA YOLUYLA ÇEVRE EĞİTİMİ

6.1. Okul Dışı ÖĞrenme Ortamları

ÖĞrenme süreci formal, non-formal (yaygın) ve informal olmak üzere üç farklı türde gerçekteşmektedir. Formal öğrenme; planlı ve amaçlı olarak gerçekteşir. Formal öğrenmede yer, yöntem, süreç ve uygulama bellidir. Yaygın öğrenme ise açıktan öğrenme, uzaktan öğrenme gibi örgün eğitimin dışında düzenlenen eğitim faaliyetleridir. İnfomal öğrenmeye bakıldığında ise plansızdır ve aile, arkadaş çevresi, kitle iletişim araçları, sokak gibi ortamlarda gerçekteşebilir. İnfomal öğrenmeler, hayat boyu devam eder ve gelişigüzel öğrenmeleri içerir (Karademir, 2018).

Formal eğitim planlı ve programlıdır. Sadece istendik davranışlar kazandırılır ve belli bir süreci kapsar. İnfomal eğitim ise plansızdır ve sınırlı bir süresi yoktur. Hem istendik hem de istenmedik davranışlar kazanılabilir. Tablo 7.1'de formal, yaygın ve informal öğrenme türlerine ilişkin karakteristik özelliklere yer verilmiştir.

Tablo 7.1'de görüldüğü gibi formal öğrenmeler okullarda meydana gelirken yaygın öğrenmeler ise okul dışında gerçekteşir. Okul dışı öğrenme ortamları denilince hayvanat bahçeleri, müzeler, bilim merkezleri, kütüphaneler, sanat merkezleri, kültürel mekânlar, sergiler, botanik bahçeleri, ormanlık araziler, planetaryumlar, akvaryumlar, milli park ve bahçeler, kamp- lar ve fabrikalar akla gelmektedir. Sadece okulun yakın çevresi ya da bahçesi değil okul dışında bulunan ve çocukların eğitimlerine katkıda bulunacak öğrenme süreçlerine fayda sağlayacak her türlü ortam okul dışı öğrenme ortamlarının kapsamına dahil edilebilir.

Okul dışı öğrenme ortamlarında gerçekteşirilen etkinliklerde çocuklar daha aktif katılmakla birlikte öğrenme daha kolay olmaktadır ve

Yararlanılan Kaynaklar

- Ak, S. (2008). *İlköğretim öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinçlerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Ata, B. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde müzeler. Şimşek A.ve Kaymakçı S. (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi içinde (171-187)*. Ankara: Pegem.
- Atmaca, S. (2012). *Derslik dışı fen etkinlikleri ve bu etkinliklere dayalı öğretimin öğretmen adayları üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 105-122.
- Ay Selanik, T. (2010). Sosyal bilgiler dersinde çevre bilinci kazandırmada medya ürünlerinden yararlanmaya ilişkin öğrenci görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 76-93.
- Bajd, B. ve Lescanec, T. (2011). The influence of the eco-school and healthy school projects on environmental ly responsible behavior of primary school pupils. *School and Health*, 21, 79-85
- Balkan Kıyıcı, F. (2011). Hayvanat Bahçeleri. C. Laçın-Şimşek (Ed.) , *Fen öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları içinde (51-64)*. Ankara: Pegem.
- Balkan Kıyıcı, F. ve Atabek Yiğit, E. (2010) Science education beyond the classroom:a field trip to wind powerplant. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2 (1),225-243.
- Ballantyne, R.,Fien, J. ve Packer, J. (2001). Program effectiveness in facilitating inter generational influence in environmental education: Lessons from the field. *TheJournal of Environmental Education*, 32 (4), 8-15.
- Bilton, H. (2010). *Outdoorlearning in theearlyyears: management andinnovation*. Routledge.
- Bowker, R. ve Tearle, P. (2007). Gardening as a learning environment: A study of children's perceptions and understanding of school gardens as part of an international project. *Learning Environments Research*, 10(2), 83-100.

- Bozdoğan, A. E. ve Yalçın, N. (2006). Bilim merkezlerinin ilköğretim öğrencilerinin fene karşı ilgi düzeylerinin değişmesine ve akademik başarılarına etkisi: Enerji parkı. *Ege Eğitim Dergisi*, 7(2), 95-114.
- Bozdoğan, A. E. (2007). Students interests towards science fields about exhibitions in science centers: Feza Gursey Science Center in Turkey. *Natural Science Education*, 2 (19), 5 – 17.
- Bozdoğan, A. E. (2017). Türkiye’deki bilim merkezlerinin Facebook sosyal iletişim ağlarını kullanma düzeyleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(1), 25-45.
- Bozdoğan, A. E. (2019). Bilim merkezleri. A.İ. Şen (Ed.), *Okul dışı öğrenme ortamları içinde* (48–68). Ankara: Pegem.
- Braund, M.,&Reiss, M. (2004). *Learning science outside the classroom*. London, UK: Routledge Falmer.
- Buldur, A. (2018). *Çoklu ortamlar ile desteklenen çevre eğitimi programının çocukların çevreye yönelik tutum ve farkındalıklarına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Buldur, S., Bursal, M., Yücel, E., ve Erik, N.Y. (2018). Disiplinler arası bir doğa eğitimi projesinin ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik duyuşsal özelliklerine ve çevre bilinçlerine etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 284-303.
- Buldur, S. (2019). Çevre eğitiminde okul dışı öğrenme ortamları. Hastürk G. H. (Ed.), *Çevre eğitimi içinde* (369-389). Ankara: Pegem.
- Buldur, S., Bursal, M., Erik, N. Y., ve Yucel, E. (2020). The impact of an outdoor education project on middles chool students’ perception sand awareness of the renewable energy. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 134, 110364.
- Demir, M. K. (2007). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde gözlem gezisi yöntemini uygulama durumları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 323-341.
- Dilek, Ö. (2019). *Orman okulu uygulamalarının çocukların gelişimine yönelik katkısının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Dilek, Ö. ve Atasoy, V. (2020). Forest school applications in pre-school period: A case study. *International Electronic Journal of Environmental Education*, 10 (2), 195-215.

- Dilli, R. (2014). Doğa tarihi müzelerinin eğitimdeki rolü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (40), 81- 95.
- Dillon J.,Rickinson, M., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D. ve Benefield, P. (2006). The value of outdoor learning: evidence from research in the UK and elsewhere. *School Science Review*, 87(320), 107-111.
- Eko-okullar, (2020). Eko-Okullar Programı Nedir?. <http://www.ekookullar.org.tr/> adresinden erişildi.
- Erdoğan, M. (2011). Ekoloji temelli yaz doğa eğitimi programının ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi, duyuşsal eğilimler ve sorumlu davranışlarına etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(4), 2223-2237.
- Ertaş H., Şen A. İ. ve Parmaksızoğlu A., (2011). Okul dışı bilimsel etkinliklerin 9. Sınıf öğrencilerinin enerji konusunu günlük hayatla ilişkilendirme düzeyine etkisi, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 5(2), 178-198.
- Ertaş, H. ve Şen, A.İ. (2011). *Fen Öğretiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları*, Ankara: Pegem.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır. *Çevre ve İnsan Dergisi*, 65(66), 1-13.
- Erten, S. (2012). Türk ve Azeri öğretmen adaylarında çevre bilinci. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 88-100.
- Eshach (2007). Bridging in-school and out-of-school learning: formal, non-formal, and informal education. *Journal of Science Education and Technology*, 16(2), 171-189.
- Farmer, J.,Knapp, D., &Benton, G. M. (2007). An elementary school environmental education field trip: Long-term effects on ecological and environmental knowledge and attitude development. *The Journal of Environmental Education*, 38(3), 33-42.
- FEE Eco-School, (2021). Eco-Schools. Seven steps towards an Eco-School. Retrieved from: <https://www.ecoschools.global/>
- FSA (2021). History of Forest School. Retrieved from:<https://forestschoollassociation.org/history-of-forest-school/>

- Gerber, B. L., Marek, E. A., ve Cavallo, A. M. L. (2001). Development of an informal learning opportunities as say. *International Journal of Science Education*, 23(6), 569-583.
- Genç, M., Albayrak, S. ve Söğüt, S. (2019). Fen bilimleri öğretmen adaylarının okul dışı öğrenme ortamlarına ilişkin görüşleri. *ERPA 2019 International Congresses on Education*, Sakarya.
- Göreci, N.E. ve Demirarslan, D. (2021). Kamusal iç mekânlarda akvaryum. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(72), 1651-1670.
- Griffin, J., ve Symington, D. (1997). Moving from task-oriented to learning-oriented strategies on school excursionsto museums. *Science Education*, 81(6), 763-779.
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). *Sürdürülebilir Gelişim İçin Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güler, A. (2011). Planlı bir müze gezisinin ilköğretim öğrencilerinin tutumuna etkisi. *İlköğretim Online*, 10(1), 169-179.
- Hasol, D. (2020). Ansiklopedik mimarlık sözlüğü. İstanbul: Yem Yayın.
- Hofstein, A. ve Rosenfeld, S. (1996). Bridging the gap between formal and informal science learning. *Studies in Science Education*, 28, 87-112.
- İnan, N. (2008). Jeolojik miras ve doğa tarihi müzeleri. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 493, 80-84.
- Kahrıman-Pamuk, D. ve Olğan, R. (2020). Eko ve Eko olmayan okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin sürdürülebilir gelişim için eğitim uygulamalarını yordayan değişkenlerin karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 45(203), 327-345.
- Kahyaoğlu, M. (2016). Türkiye’de doğa eğitimi üzerine yapılan çalışmalarının analizi: Bir meta sentez çalışması. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-14.
- Karademir, E. (2018). Okul dışı ortamlarda fen öğretimi. O. Karamustafaoğlu, Ö. Tezel ve U. Sarı (Ed.). *Güncel yaklaşım ve yöntemlerle etkinlik destekli fen öğretimi içinde* (426-447). Ankara: Pegem.
- Karataş, A. (2011). Çevre bilincinin geliştirilmesinde doğa tarihi müzelerinin rolü. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-15.
- Karavaş, B. ve Var, M. (2016). Botanik bahçelerinde ziyaretçi tercihlerinin belirlenmesi ‘Nezahat Gökyiğit botanik bahçesi örneği’. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 16(1), 120-130.

- Keleş, Ö., Naim, Uzun, & Uzun, F. V. (2010). Öğretmen adaylarının çevre bilinci, çevresel tutum, düşünce ve davranışlarının doğa eğitimi projesine bağlı değişimi ve kalıcılığının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 384-401.
- Kılıç, H. E. (2019). Milli parklar. A.İ. Şen (Ed.), *Okul dışı öğrenme ortamları içinde* (188-210). Ankara: Pegem.
- Kıyıcı, F. B., & Yiğit, E. A. (2010). Sınıf duvarlarının ötesinde fen eğitimi: Rüzgar santraline teknik gezi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(1), 225-243.
- Kıyıcı, F. B., Yiğit, E. A., ve Darçın, E. S. (2014). Doğa eğitimi ile öğretmen adaylarının çevreokuryazarlık düzeylerindeki değişimin ve görüşlerinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 17-27.
- Laçın-Şimşek, C. (2011). Okul dışı öğrenme ortamları ve fen eğitimi. C. Lâçın-Şimşek, (Ed.). *Fen öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları içinde* (1-25). Ankara: Pegem.
- Lindon, J. (1999). Run the risk. *Nursery World*, 10-11.
- MEB, 2020. Okul dışı öğrenme ortamları. <https://ankara.meb.gov.tr/www/okul-disi-ogrenme-ortamlari/icerik/1550> adresinden erişildi.
- Mercan, G. ve Köseoğlu, P. (2019). Biyoloji öğretmen adaylarının yakın çevrelerindeki ağaçları tanıma düzeyleri: Ankara İli Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 538-560.
- Melber, L.H. ve Abraham, L.M. (1999). Beyond the classroom: Linking with informal education. *Science Activities*, 36, 3-4.
- Nuhoğlu, H. (2011). Botanik bahçeleri. C. Lâçın-Şimşek (Ed.). *Fen öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları içinde* (115-146). Ankara: Pegem.
- O'Brien, L. ve Murray, R. (2006). A marvellous opportunity for children to learn; a participatory valuation of forest schools in wales and england. Forestry Commission England. Retrieved from: <https://www.forestresearch.gov.uk/documents/805/fr0112forestschooolsreport.pdf>
- O'Brien, L. ve Murray, R. (2007). Forest School and its impacts on young children: Case studies in Britain. *Urban Forestry & Urban Greening*, 6(4), 249-265.

- Okur-Berberoğlu, E. O. B. ve Uygun, S. (2013). Sınıf dışı eğitimin dünyadaki ve Türkiye'deki gelişim durumunun örgün ve yaygın eğitim kapsamında incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 32-42.
- OMEP. (2011). *Education for sustainable development in the early years*. Retrieved from http://old.worldomep.org/files/1343134_wa-report-omep-esd-in-practice-2011-1-.pdf
- Onur, B. (2016). *Çocuk Çevre Doğa: Çevre ve Yurttaşlık Eğitimi*. Ankara: İmge Kitabevi
- OOD (2021). Orman Okulu Program. http://www.ormanokulu.org/?page_id=4057#1605042588934-182af061-81ff adresinden erişildi.
- Özcan, H. ve Yılmaz, Ş. (2018). Planetaryum gezisi ile fen bilgisi öğretmen adaylarının astronomi kavramlarındaki değişimin incelenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 12(1), 392-418.
- Özdemir, O. (2010). Doğa deneyimine dayalı çevre eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin çevrelerine yönelik algı ve davranışlarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(27), 125-138.
- Salmi, H. S. (1993). *Science centre education: motivation and learning in informal education*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Helsinki, Finland.
- Seçer, Z. (2012). Bank street (gelişimsel etkileşim) yaklaşımı. F. Temel (Ed.). *Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar*, içinde (193-227). Ankara: Vize Yayıncılık
- Shettel-Neuber, J. (1988). Secondandthird-generationzooexhibits: a comparison of visitor, staff, and animalresponses. *Environment and Behavior*, 20(4), 452-473.
- Sönmez, D. (2020). Türkiye'de orman okulu yaklaşımı ile ilgili tezlerin incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 623-638.
- Stocklmayer, S. ve Gilbert, J. (2003). *Informalchemicaleducation in international-handbook of scienceeducation*. Netherlands: ByKluwerAcademicPublishers.
- Şen, H. O. (2019). Koleksiyonları yerel, bölgesel ya da dünya geneline dayalı seramik müzesi örnekleri. *Journal of Arts*, 2(1), 16-36.

- Şen, A. İ. (2019). Okul dışı öğrenme nedir? A.İ. Şen (Ed.), *Okul dışı öğrenme ortamları içinde* (2-22). Ankara: Pegem.
- Şişman, G. T. ve Aksu, M. (2009). Yedinci sınıf öğrencilerinin alan ve çevre konularındaki başarıları. *İlköğretim Online*, 8(1), 243-253.
- TÜBİTAK (2017). Öğretmenler İçin Bilim Fuarları Kılavuzu, https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/Ogretmenler_icin_4006TUBITAK_Bilim_Fuarlari_Kilavuzlari.pdf adresinden erişildi.
- TÜRÇEV, (2019). *Eko okullar*. http://www.turcev.org.tr/v2/icerikDetay.aspx?icerik_id=19 adresinden erişildi.
- TÜRÇEV, (2020) . *Eko okullar*. http://www.turcev.org.tr/v2/icerikDetay.aspx?icerik_id=42 adresinden erişildi.
- Yavuz, M. (2012). *Fen eğitiminde hayvanat bahçelerinin kullanımının akademik başarı ve kaygıya etkisi ve öğretmen-öğrenci görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- WCED (1987). *World commission on environment and development, our common future*. Retrieved from <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>.

Bölüm

-7-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ ÇEVRE EĞİTİMİNDE ÖĞRETMENİN ROLÜ

Günümüzde, küresel iklim sorunlarının artması, doğal çevrenin ve ekolojik dengenin korunmasının gerekliliği, gelecek nesillerin daha sağlıklı, daha güvenli bir yaşam sürdürebilmesi için, çevreye karşı duyarlı bireyler yetiştirmek bir zorunluluk haline gelmiştir (Yoleri, 2012). Çevre eğitiminin temel amacı; bireyin doğal ortamı algılamasını sağlamak, çevreye ilişkin değer ve davranışlarını olumlu yönde etkileyerek doğal çevreyi koruma ve kullanma ile ilgili duyarlılığı geliştirmektir (Başal, 2003). Çocuklar, çevre hakkındaki öğrenmelerini ancak çevreyle etkileşime girerek kazanırlar. Diğer bir deyişle erken çocukluk döneminde çocuklar, çevreyle aktif katılım yoluyla temel kavramları edinirler (Lind, 1998; Yıldırım ve Akamca, 2017). Çevre eğitiminde genel olarak, deneyime dayalı eğitim, serüven eğitimi, açık alanda eğitim gibi kavramlar önem taşımaktadır (Gülay ve Önder, 2011). Çocukların doğa ile, hayvanlar, bitkiler, toprak ve açık hava alanları ile temas halinde olması ve dış mekanların eğitime entegre edilmesi gerekmektedir. Çevre eğitimi, çocukların çevreye yönelik tutum ve farkındalıklarının geliştirilmesi açısından önemlidir ancak burada üzerinde dikkatle durulması gereken bir diğer önemli konu da bunun niteliğidir. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özelliklerine bakıldığında çevre eğitimi çocukların çevreye karşı olumlu tutum geliştirmelerine izin vermenin yanı sıra psikomotor, bilişsel, duygusal, dilsel ve zihinsel gelişimlerine katkıda bulunacak şekilde tasarlanmalıdır.

Eğitmciler veya diğer yetişkinlerin çocuk-çevre ilişkisini geliştirmek için girişimlerde bulunmaları gerekir. Çoğu küçük çocuk, bu tür deneyim fırsatlarına sahip olamamaktadır. Günümüzde bu etkileşim en aza inmiş durumdadır. Yurt içi ve yurt dışında, farklı yıllarda uygulanan birçok çalışmada çocuklar vakitlerinin büyük kısmını kapalı alanlarda (iç mekanlarda) geçirmektedir (Cohen, 1984; Aktaş ve Arnas, 2019; Kesicioğlu ve Alisinanoğlu, 2009) ve araştırmalara göre, kent yaşamında büyüyen çocuklar, doğal

Yararlanılan Kaynaklar

- Ahi, B. (2019). Erken çocukluk döneminde çevre eğitiminde öğretmen. D. Kahriman-Pamuk (Ed.), Erken çocukluk döneminde çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akçay İ. (2006). Farklı ülkelerde okulöncesi öğrencilerine yönelik çevre eğitim. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi.
- Aktaş Arnas, Y. (2019). Çocuk merkezli öğrenme ortamları: okul öncesi çocuklar için bir okul tasarla. Pegem, Ankara.
- Bailie, P. E. (2010). From the one-hour field trip to a nature preschool, partnering with environmental organizations. *Young Children (NAEYC)*, 77-85.
- Başal, H.A. (2003). *Çocuklar İçin Uygulamalı Çevre Eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Bixler, R. D., Carlisle, C. L., Hammltt, W. E. & Floyd, M. F. (1994). Observed fears and discomforts among urban students on field trips to wildland areas. *The Journal of Environmental Education*, 26(1), 24-33.
- Cohen, Y. (1984). Residential treatment as a holding environment. *Residential Group Care & Treatment*, 2(3), 33-43.
- Dodge, D., Colker, L. & Heroman, C. (2003). *The creative curriculum for preschool*. Washington, DC: Teaching Strategies.
- Galizio, C., Stoll, J. & Hutchins, P. (2009, July). Exploring the possibilities for learning in natural spaces. *Young Children*, 42-50.
- Gülay, H. ve Ekici, G. (2010). MEB Okul Öncesi Eğitim Programının çevre eğitimi açısından analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(1), 74-84.
- Gülay, H. ve Önder, A. (2011). Okul öncesi dönemde çevre eğitimi. Ankara: Nobel.
- Gülay, H. ve Öznacar, M. D. (2010). Okulöncesi dönem çocukları için çevre eğitimi etkinlikleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Güler, T. (2009). Ekoloji Temelli Bir Çevre Eğitiminin Öğretmenlerin Çevre Eğitimine Karşı Görüşlerine Etkileri. *Education and Science*, 34-151.
- Haktanır, G. (2007). Okul öncesi dönemde çevre eğitimi. "Çevre Eğitimi" *Türkiye Çevre Vakfı Yayını*. 178, Ankara, 11-34

- Kandır, A., Özbey, S. ve İnal, G. (2010). *Okul öncesi eğitimde program (1) – kuramsal temeller*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Kesicioğlu, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). 60-72 aylık çocukların çevreye karşı tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 37-48.
- Kesicioğlu, O. S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Ebeveynlerin okul öncesi dönemdeki çocuklarına (60-72 ay) yaşattıkları doğal çevre deneyimlerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(29), 1-14.
- Kınık, B. Okyay, Ö. ve Aydoğan, Y. (2016). 24-36 Aylık Çocuklarda Aile Katılımlı Çevre Eğitiminin Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi . *Kastamonu Eğitim Dergisi* , Cilt:24 Sayı:5 , 2143-2456 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/27735/316748>
- Lewin-Benham, A. (2006). One teacher, 20 preschoolers, and a goldfish: Environmental awareness, emergent curriculum, and documentation. *YC Young Children*, 61(2), 28.
- Lewis, E., Mansfield, C. & Baudains, C. (2010, December). Going on a turtle egg hunt and other adventures: Education for Sustainability in early Childhood. *Australasian Journal of Early Childhood*, 35-4.
- Lind, K.K. (1998). Science in early childhood: Developing and acquiring fundamental concepts and skills. Paper presented at the Forum on Early Childhood Science, Mathematics, and Technology Education, Washington, 6–8 February. Available at <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED418777.pdf>. Accessed 30 May 2017.
- MacNaughton, G. & Williams, G.(2004). *Teaching Young Children: Choices in Theory and Practice*. Australia: Pearson Education.
- Malone, K. & Tranter, P. (2003). Children's environmental learning and the use, design and management of schoolgrounds. *Children Youth and Environments*, 13(2), 87-137.
- Okyay, Ö., Demir, Z. G., Sayın, A. ve Özdemir, K. (2021). Ekolojik Okuryazarlık Eğitiminin Okul Öncesi Öğretmenlerinin Ekolojik Farkındalığı ve Çevreye Yönelik Motivasyonlarına Etkisi. *Başkent University Journal of Education*, 8(1), 129-146.
- Özdemir, A. (2003). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin çevre bilgi ve bilinçlerinin araştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Phenice, L. A. & Griffore, R. J. (2003). Young children and the natural world. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 4(2), 167-171.
- Roth, C. E. (1992). Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education.
- Saz, B., Bay, D. N., Osmanpehlivan, E. ve Demir, İ. (2020). *Okul Öncesi Çocuklarının Çevre Kirliliği Algısının İncelenmesi*. <https://doi.org/10.34056/aujef.731982>
- Uludağ, G., Karademir, A. H. ve Cingi, M. A. (2017). Okul öncesi öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin davranış düzeylerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(41), 120-136.
- Yazıcı, Z. ve Cappellaro, E. (2020). Erken çocukluk dönemi çevre eğitiminde öğretmen. *Erken Çocukluk Dönemi Çevre Eğitimi*, Refika Ongan, Editör, Pegem A, Ankara.
- Yıldırım, G. ve Akamca, G. Ö. (2017). The effect of outdoor learning activities on the development of preschool children. *South African journal of education*, 37(2).
- Yoleri, S. (2012). *Çocuk ve çevre: okul öncesi çocuklar arasında çevre bilinci oluşturma*. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 100-111. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25115/265162> <https://patik-a.com/>

Bölüm

-8-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ ÇEVRE EĞİTİMİNDE AİLE VE TOPLUMUN ROLÜ

Günlük yaşam, çevre hakkında bilgi edinmek ve çevreyle etkileşimde bulunmak için çok zengin olanaklar sunar: beslenme alışkanlıklarımızdan giyim seçimlerimize, işe veya okula nasıl ulaşacağımızdan evimizi nasıl dekore edeceğimize, mesleki hayatlarımızı nerede sürdürdüğümüzden boş zamanlarımızı nasıl geçirdiğimize kadar hayatın her alanında, attığımız her adımda çevreyi etkileriz. Her eylemimizin, faaliyetlerimizin veya katıldığımız etkinliklerin tamamının sonuçlarını göz önüne aldığımızda, seçimlerimizin çok sayıda kesişen sistem içerisinde yer aldığını görürüz (Ardoin & Heimlich, 2021). Bu sistemler sosyal, kültürel, ekolojik ve ekonomik etkileşimlerden oluşabildiği gibi, daha karmaşık olan çevresel sorunlar, kaygılar ya da çevre ile ilgili politikaları da kapsar. Öyleyse çok daha büyük sistemler içerisinde yer alan bireyler olarak, günlük hayatımızı nasıl şekillendirdiğimiz çevremizi doğrudan etkiler (Matson, Clark, & Andersson, 2016).

Gould ve arkadaşları (2019), çevresel öğrenmeyi çeşitli biyofiziksel ve sosyo-kültürel ortamlarda, farklı bağlamlar ve deneyimlerle oluşturulan, yaşam boyu devam eden ve kişinin değerleri, inançları, kültürü, ideolojileri ve geçmiş yaşantılarından etkilenen bir olgu olarak tanımlar. Doğumla birlikte başlayan, insanın yaşamı boyunca devam eden, insan-çevre etkileşimi sonucunda meydana gelen bu öğrenme süreçlerinin bireyin içinde yaşadığı toplumun değerlerinden, tutumundan ve ideolojilerinden etkilenmemesi mümkün değildir (Rickinson, 2006). Günlük yaşamlarımızda çevresel öğrenmeyi aşlamak veya bu tür bir öğrenmenin ne olduğunu tanımak için bilinçli ve kasıtlı adımlar atmak şart değildir, aksine çevre, insanlara etkileşime girecek zengin olanaklar sunar.

İnsanların günlük yaşamlarında karşılaştıkları, resmi bir eğitim programı veya kasıt olmaksızın karşılaşılan yaygın ve tesadüfi öğrenme fırsatları farklı deneyimlere, problemlere ve çözümlerine, zaman-mekân arasında

Yararlanılan Kaynaklar

- Angermeier, P. L., Krometis, L. A., Stern, M. J., & Hemby, T. L. (2021). Exploring Relationships among Stream Health, Human Well-Being, and Demographics in Virginia, USA. *Ecological Indicators*, 121(107194).
- Ardoin, N. M., & Heimlich, J. E. (2021). Environmental learning in everyday life: foundations of meaning and a context for change. *Environmental Education Research*, 27(12), 1681-1699.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Barrable, A., & Booth, D. (2020). Increasing nature connection in children: A mini review of interventions. *Frontiers in Psychology*, 11, 492.
- Barraza, L., & Walford, R. A. (2002). "Environmental Education: A comparison between English and Mexican School Children. *Environmental Education Research*, 35(3), 171-186.
- Biddle, B. J. (1979). *Role Theory: Expectations, Identities, and Behaviors*. New York: Academic.
- Bonnett, M. (2021). Environmental consciousness, nature, and the philosophy of education: some key themes. *Environmental Education Research*, 1-11.
- Braun, T., & Dierkes, P. (2017). Connecting Students to Nature—How Intensity of Nature Experience and Student Age Influence the Success of Outdoor Education Programs. *Environmental Education Research*, 23(7), 937-949.
- Carlone, H. B., Huffling, L. D., Tomasek, T., Hegedus, T. A., Matthews, C. E., Allen, M. H., & Ash, M. C. (2015). Unthinkable" Selves: Identity Boundary Work in a Summer Field Ecology Enrichment Program for Diverse Youth. *International Journal of Science Education*, 37(10), 1524-1546.
- Chineka, R., & Yasukawa, K. (2020). Intergenerational learning in climate change adaptations; Limitations and affordances. *Environmental Education Research*, 26(4), 577-593.
- Cutter-Mackenzie, A., & Rousell, D. (2019). Education for what? Shaping the field of climate change education with children and young people as co-researchers. *Children's Geographies*, 17, 90-104.
- Davis, J. M. (2018). *Young children and the environment: Early education for sustainability* (2 b.). Cambridge: Cambridge University Press.

- Dikčius, V., Pikturnienė, I., Šeimienė, E., Pakalniškienė, V., Kavaliauskė, M., & Reardon, J. (2019). Who convinces whom? Parent and child perceptions of children's engagement in parental purchase decisions. *Journal of Promotion Management*, 25(2), 252-269.
- Elder, G. H. (1998). The Life Course as Developmental Theory. *Child Development*, 69(1), 1-12.
- Ernst, J., & Theimer, S. (2011). Evaluating the Effects of Environmental Education Programming on Connectedness to Nature. *Environmental Education Research*, 17(5), 577-598.
- Floyd, M. F., & Stodolska, M. (2019). Scholarship on Race and Ethnicity: Assessing Contributions to Leisure Theory and Practice. *Journal of Park and Recreation Administration*, 37(1), 80-94.
- Gould, R. K., Ardoin, N. M., Thomsen, J., & Wyman Roth, N. (2019). Exploring Connections between Environmental Learning and Behavior through Four Everyday-Life Case Studies. *Environmental*, 25(3), 314-340.
- Gredler, M. (2001). Lev S. Vygotsky's Cultural-Historical Theory of Psychological Development. M. Gredler içinde, *Learning and Instruction: Theory into Practice* (s. 275-311). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Gülay, H. (2011). Ağaç Yaş iken Eğilir: Yaşamın İlk Yıllarında Çevre Eğitiminin Önemi. *TUBAV Bilim Dergisi*, 4(3), 240-245.
- Gülay, H., & Ekici, G. (2010). MEB Okul Öncesi Eğitim Programının Çevre Eğitimi Açısından Analizi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 7(1), 74-84.
- Güven, S. (2001). Çocuk, Aile ve Çevre. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 3(3).
- Güven, S., & Yılmaz, N. (2017). Role and Importance of Family at Preschool Children Environmental Education. *European Journal of Sustainable Development*, 6(4), 105-114.
- Haktanır, G. (2007). *Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi* (Cilt 178). Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Haywood, N. (2018). Beauty in the foreground, science behind the scenes': families' views of science learning in a botanic garden. *Environmental Education Research*, 1-17.
- Heimlich, J. E. (2019). Queering STEM Learningscapes. W. Letts, & S. Fifield içinde, *STEM of Desire* (s. 161-176). Boston: Brill Sense.
- Heimlich, J. E., & Reid, A. (2016). Environmental Learning. M. A. Peters içinde, *Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory* (s. 1-6). Singapore: Springer-Verlag London Ltd.

- Heimlich, J. E., & Reid, A. (2016). Environmental Learning. M. A. Peters içinde, *Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory* (s. 1-6). Singapore: Springer-Verlag London Ltd.
- Hogan, K. (2002). A Sociocultural Analysis of School and Community Settings as Sites for Developing Environmental Practitioners. *Environmental Education Research*, 8(4), 413-437.
- Istead, L., & Shapiro, B. (2014). Recognizing the child as knowledgeable other: Intergenerational learning research to consider child-to-adult influence on parent and family eco-knowledge. *Journal of Research in Childhood Education*, 28, 115-127.
- Knafo, A., & Galansky, N. (2008). The influence of children on their parents' values. *Soc. Pers. Psychol. Compass*, 2, 1143-1161.
- Kocakurt, Ö., & Güven, S. (2005). Çevre, Aile ve Çocuk. *Eğitim ve Bilim*, 135, 34-38.
- Kuczynski, L., Pitman, R., Ta-Young, L., & Harach, L. (2016). Children's influence on their parent's adult development: Mothers' and fathers' receptivity to children's requests for change. *Journal of Adult Development*, 23, 193-203.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. New York: Cambridge University Press.
- Lawlor, M. A., & Prothero, A. (2011). Pester power – A battle of wills between children and their parents. *Journal of Marketing Management*, 27(5-6), 561-581.
- Lawson, F. D., Stevenson, K. T., Peterson, M. N., Carrier, S. J., Strnad, R., & Seekamp, E. (2018). Intergenerational learning: Are children key in spurring climate action? *Global Environmental Change*, 53, 204-208.
- Lewis, S., & James, K. (1995). Whose Voice Sets the Agenda for Environmental Education? Misconceptions Inhibiting Racial and Cultural Diversity. *The Journal of Environmental Education*, 26(3), 5-12.
- Liu, S. T., & Kaplan, M. (2006). An intergenerational approach for enriching children's environmental attitudes and knowledge. *Applied Environmental Education and Communication*, 5, 9-20.
- Louv, R. (2008). *Last child in the woods : Saving our children from nature-deficit disorder*. Chapel Hill, N.C.: Algonquin Books of Chapel Hill.
- Maiman, L. A., & Becker, M. H. (1974). The Health Belief Model: Origins and Correlates in Psychological Theory. *Health Education Monographs*, 2(4), 336-353.

- Matson, P., Clark, W. C., & Andersson, K. (2016). *Pursuing Sustainability: A Guide to the Science and Practice*. Princeton, NJ: Princeton Uni. Press.
- McClure, E. R., Guernsey, L., Clements, D. H., Bales, S. N., Nichols, J., Kendall-Taylor, N., & Levine, M. H. (2017). *STEM starts early: Grounding science, technology, engineering, and math education in early childhood*. New York: The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop.
- Newman, B. M., & Newman, P. R. (2017). *Development through Life: A Psychosocial Approach*. Boston, MA: Cengage Learning.
- NRC. (2009). *Learning Science in Informal Environments: People, Places, and Pursuit*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Paulsen, C. A., & Andrews, J. R. (2019). Using screen time to promote green time: Outdoor STEM education in OST settings. *Afterschool Matters*, 30, 24-32.
- Paulsen, C. A., Carroll, E., Paulsen, O., & Andrews, J. R. (2021). Engaging Children and Families in Active, Environmental Science Learning through Digital Media. *The International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 8(2), 43-58.
- Payne, P. (2005). Families, Homes and Environmental Education. *Australian Journal of Environmental Education*, 21, 81-96.
- Pearson, A. R., Schuldt, J. P., Romero-Canyas, R., Ballew, M. T., & Larson-Konar, D. (2018). Diverse Segments of the US Public Underestimate the Environmental Concerns of Minority and Low-Income Americans. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(49), 12429-12434.
- Peterson, N. M., Stevenson, K. T., & Lawson, D. F. (2019). Intergenerational learning can help conservation biology face its greatest challenge. *Biological Conservation*, 235, 290-294.
- Pramling Samuelsson, I., & Kaga, Y. (2008). *The contribution of early childhood education to a sustainable society*. Paris: UNESCO.
- Rickinson, M. (2006). Researching and Understanding Environmental Learning: Hopes for the Next 10 Years. *Environmental Education Research*, 12(3-4), 445-457.
- Rose, J., & Paisley, K. (2012). White Privilege in Experiential Education: A Critical Reflection. *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 34, 136-154.
- Sauvé, L. (1999). Environmental Education between Modernity and Postmodernity: Searching for an Integrating Educational Framework. *Canadian Journal of Environmental Education*, 4(1), 9-35.

- Sevinç, G., Kantar Davran, M., & Sevinç, M. R. (2018). Türkiye'de Kırdan Kente Göç ve Göçün Aile Üzerindeki Etkileri. *Journal of Economics Business and Political Researches*, 3(6), 70-82.
- Spiteri, J. (2020). Too Young to Know? A Multiple Case Study of Child-to-Parent Intergenerational Learning in Relation to Environmental Sustainability. *Journal of Education for Sustainable Development*, 14(1), 61-77.
- Stapleton, S. R. (2020). Toward Critical Environmental Education: A Standpoint Analysis of Race in the American Environmental Context. *Environmental Education Research*, 26(2), 155-170.
- Stern, M. J. (2018). *Social Science Theory for Environmental Sustainability: A Practical Guide*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Stern, M. J., Powell, R. B., & Frensley, T. (2021). Environmental education, age, race, and socioeconomic class: An exploration of differential impacts of field trips on adolescent youth in the United States. *Environmental Education Research*, 1-19.
- Tal, T., & Dierking, L. D. (2014). Learning Science in Everyday Life. *Journal of Research in Science Teaching*, 51(3), 251-259.
- Taştepe, T., Başbay, A. M., & Yazıcı, Z. (2016). Kent Merkezlerindeki Ekolojik Temelli Oyun Alanlarının Mekansal Açından İncelenmesi: Ankara-Antalya Örneği. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 13(02), 85-95.
- UNESCO. (2016). *Education 2030: Incheon declaration and framework for action. Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all*. Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002432/243278e.pdf> adresinden alındı
- Uzzell, D. L., Davallon, J., Fontes, P. J., Gottesdiener, H., Jensen, B. B., Kofeod, J., . . . Vognsen, C. (1994). *Children as Catalysts of Environmental Change: Report of an Investigation on Environmental Education*. Brussels: European Commission.
- Vaughan, C., Gack, J., Soloranzo, H., & Ray, R. (2003). The effect of environmental education on school children, their parents, and community members: a study of intergenerational and intercommunity learning. *J. Environ. Educ*, 34, 12-21.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Wilson, R. A. (1996). *Starting Early: Environmental Education during the Early Childhood Years*. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education [ED402147].

Bölüm -9-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE ÇEVRE OKURYAZARLIĞI

İklim değışikliği, hava ve su kirliliği, okyanusların asitlenmesi, arazi-lerdeki bozulma ve biyolojik çeşitlilikteki kayıp karmaşık, sosyal-ekolojik zorluklara neden olmakta ve dünya genelinde çevresel sorunlar endişe verici bir hızla artmaktadır (Barnosky ve Hadly, 2016). Bu olumsuz yönde değışen dünya koşullarına odaklanan bilim insanları sağlıklı, dirençli ve işler bir ekosistemin tüm canlılar için gerekli olduğunu belirtmektedir (UN Environment, 2019).

Küresel çevrenin korunması ve eski haline getirilebilmesi için bireysel tercihlerin yanı sıra daha büyük ölçekli, kolektif eylemler, insanların üretimi ve tüketimle ilgili davranışlarında büyük değışiklikler gerekmektedir (Mastrángelo vd., 2019; UN Environment, 2019). Küresel çevrenin korunmasında önemli araçlardan birisi de çevre eğitimidir.

Çevre eğitimi, çevre ve sürdürülebilir kaynakları ele alan, çevre okuryazarı vatandaşı yetiştirmeyi amaçlayan "bir yaklaşım, bir felsefe, bir araç ve bir mesleği" ifade eder (Monroe, Andrews, ve Biedenweg, 2008). Çevre eğitimi, bireyde çevre yanlısı olması için tutum, değer, bilgi, eğilim ve beceriler geliştirerek, insan-doğa etkileşimini zaman içinde artırmaya ve sürdürmeye teşvik eder (Mastrángelo vd., 2019; Monroe, 2003; UNESCO, 1978). Çevre eğitimi; çevresel ve sürdürülebilirlik konularıyla ilgili bilimsel ve sosyal koşullar sürekli değıştiği için bebeklikten yaşlılığa kadar, yalnızca bireysel olarak değil aynı zamanda toplumsal ortamlarda da sürekli eleştirel düşünme ve karar vermeyi gerektiren yaşam boyu süren bir eğitimidir. Çevre eğitiminin nihai amacı, çevre okuryazarı bir vatandaşı yetiştirmektir. Çevre okuryazarlığı sadece çevre hakkında temel bilgi gerektirmez, aynı zamanda "çevreye karşı olumlu ve şefkatli bir tutum" gerektirir. Çevre eğitiminin

Yararlanılan Kaynaklar

- Asbari, M., Wijayanti, L.M., Hyun, C.C., Purwanto, A. ve Santoso, P.B. (2020). Effect of Tacit and Explicit Knowledge Sharing on Teacher Innovation Capability, *Dinamika Pendidikan*, 14(2), 47-59, doi: <https://doi.org/10.15294/dp.v14i2.22732>
- Barnosky, A. D. ve Hadly, E. A. (2016). *Tipping Point for Planet Earth: How Close Are We to the Edge?* Thomas Dunne Books. New York, NY.
- Boise, P. (2009). *Go green rating scale for early childhood settings*. St. Paul, MN: Redleaf Press.
- Bredenkamp, S. (2015). *Erken Çocukluk Eğitiminde Etkili Uygulamalar. (Effective Practices in Early Childhood Education, 2nd Edition)*. (Çev. Hatice Zeynep İnan ve Taşkın İnan). 343-345. Ankara: Nobel.
- Chu, H.E., E.A. Lee, H.R. Ko, D.H. Shin, M.N. Lee, B.M. Min, K.H. Kang 2007 Korean Year3 Children's Environmental Literacy: A Prerequisite for a Korean Environmental Education Curriculum International Journal of Science Education 29 (6) 731-746.
- Curtis, D., and Carter, M. *Designs for Living and Learning: Transforming Early Childhood Environments* (Saint Paul, Minnesota: Redleaf Press, 2003)
- Deswari, N. ve Dadang, S. (2016). Upaya Peningkatan Environmental Literacy Peserta Didik di Sekolah Adiwiyata (Studi Inkuiri Naturalistik di SD Negeri 138 Pekanbaru) *Jurnal Pendidikan dan Pembelajaran Ilmu Pengetahuan Sosial* 5 (2)
- Erdogan, M., Kostova, Z. ve Marcinkowski, T. (2009) Components of Environmental Literacy in Elementary Science Education Curriculum in Bulgaria and Turkey. *Eurasia Journal of Mathematics, science and Technology Education*. 5(1): 15 – 26.
- Ernst, J. ve Burcak, F. (2019). Young Children's Contributions to Sustainability: The Influence of Nature Play on Curiosity, Executive Function Skills, *Creative Thinking, and Resilience*. *Sustainability*, 11, 4212, doi:10.3390/su11154212
- Finch, K. (2009). *A parent's guide to nature play: How to give your children more outdoor play and why you should!* Omaha, NE: *Green Hearts Institute for Nature in Childhood*.

- Gardner, H. (1999). *The disciplined mind: What all students should understand*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Gray, C., Gibbons, R., Larouche, R., Sandseter, E. B. H., Bienenstock, A., Brussoni, M. ve Tremblay, M. S. (2015). What is the relationship between outdoor time and physical activity, sedentary behaviour, and physical fitness in children? A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(6), 6455–6474. 779 <https://doi.org/10.3390/ijerph120606455>
- Harlan, J. ve Rivkin, M. (2008). *Science experiences for the early childhood years: An integrated affective approach*, 9th edn, Ohio: Pearson/Merrill Prentice Hall.
- Hines, J.M., Hungerford, H.R. ve Tomera, A.N. (1986). Analysis and synthesis of research on responsible pro-environmental behavior: a meta-analysis, *The Journal of Environmental Education*, 18(2), pp. 1–8.
- Hollweg, K. S., Taylor, J. R., Bybee, R. W., Marcinkowski, T. J., McBeth, W. C., ve Zoido, P. (2011). *Developing a framework for assessing environmental literacy*. Washington, DC: North American Association for Environmental Education.
- Kondo M., Fluehr J., McKeon T., Branas C. (2018). Urban green space and its impact on human health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*.15(3):445.
- Larimore R. (2016). Defining nature-based preschools. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*. 4(1):32–36.
- Louv, R. (2005). *Last Child in the Woods*, New York City, NY: Algonquin Books.
- Müller, U., Temple, V. A., Smith, B., Kerns, K., Eycke, K. T., Crane, J., & Sheehan, J. (2017). Effects of nature kindergarten attendance on children's functioning. *Children, Youth and Environments*, 27(2), 47–69. <https://doi.org/10.7721/chilyoutenvi.27.2.0047>
- Mastrángelo M.E., Pérez-Harguindeguy N., Enrico L., Bennett E., Lavorel S. ve Cumming G.S. (2019). Key knowledge gaps to achieve global sustainability goals. *Nature Sustainability*. :1–7. doi: 10.1038/s41893-019-0412-1.
- Monroe M.C. (2003). Two avenues for encouraging conservation behaviors. *Human Ecology Review*;10(2):113–125.

- Morrone, M., Mancl, K., ve Carr, K. (2001). Development of a metric to test group differences in ecological knowledge as one component of environmental literacy. *The Journal of Environmental Education*, 32(4), 33-42.
- Monroe, M. C., Andrews, E., ve Biedenweg, K. (2008). A framework for environmental education strategies. *Applied Environmental Education & Communication*, 6(3-4),205-216.<https://doi.org/10.1080/15330150801944416>
- McCurdy, L., K. Winterbottom, Mehta, S. ve Roberts, J. (2010). Using nature and outdoor activity to improve children's health. *Current problems in pediatric and adolescent health care*. 40(5) 102-117.
- McBride, B. B., Brewer, C. A., Berkowitz, A. R. ve Borrie, W. T. (2013). Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: What do we mean and how did we get here? *Ecosphere* 4(5):67. [http://dx.doi.org/ 10.1890/ES13-00075.1](http://dx.doi.org/10.1890/ES13-00075.1)
- NAAEE (North American Association for Environmental Education). (2004). *Guidelines for the Initial Preparation and Professional Development of Environmental Educators*. Washington, DC: North American Association for Environmental Education.
- NAAEE (North American Association for Environmental Education). (2010). *Early Childhood Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence*. Washington, DC: North American Association for Environmental Education.
- NAAEE (North American Association for Environmental Education). (2015). *What is Environmental Education?* Retrieved from <http://www.naaee.net/what-is-ee>
- Newhouse, N. (1991). Implications of attitude and behavior research for environmental conservation, *The Journal of Environmental Education*, 22(1), pp. 26-32.
- Purwanto, A., Nurjayadi, M., Suluya, R., & Ichsan, I. Z. (2020). An integrated e-module of environmental education and technology in natural science learning. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(3), 7014-7025.
- Roth, C. E. (1992). *Environmental literacy: Its roots, evolution and directions in the 1990s*. Columbus, OH: ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics and Environmental Education.

- Roth, C. E. (2002). *A Questioning framework for shaping environmental literacy* (US, Earthlore Associates & The Center for Environmental Education of Antioch New England Institute).
<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED348235.pdf>
- Simmons, D. (1995). *Working paper 2: Developing a framework for national environmental education standards*. In papers on the Development of Environmental Education Standards (pp. 53-58). Troy, OH: NAAEE.
- Setiawati, E., Usmaedi, ATN., Nuryati, ATM., Sirjon, Y., Aprilyati, S., ve AF Ruyiat. (2020). Develop Green Behaviour through Ecoliteracy for Early Children *Systematic Reviews in Pharmacy* 11 (11), 1551-1558
- Supriatna, N. (2017). *Ecopedagogy*. Bandung: PT. Remaja Rosdakarya Offset
- Sobel, D., Stires, A., Bailie, P. E., Fritz, R. W., Finch, K., ve Kenny, E. K. (2016). *Nature preschools and forest kindergartens: the handbook for outdoor learning*. First edition. St. Paul, MN: Redleaf Press.
- Wilson R.A. (2018). *Nature and young children: Encouraging creative play and learning in natural environments*. 3rd ed. Routledge; New York, NY: 2018.
- UN Environment. (2019). *Global environment outlook—GEO-6: Healthy planet, healthy people*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- UNESCO. (1978). Author; Paris, France: Intergovernmental conference on environmental education: Final report.
- Wilson R.A. (1996). Environmental education programs for preschool children. *The Journal of Environmental Education*. 27(4):28–33. doi: 10.1080/00958964.1996.9941473.

Editörler

Doç. Dr. Yaşar Barut - Dr. Öğr. Üyesi Kemal Özcan

Eğitim Psikolojisi

Yazarlar

Prof. Dr. Ayşenur Büyükgöze Kavas
Prof. Dr. Ercümen Ersanlı
Prof. Dr. Hatice Kumcağız
Prof. Dr. Seher Balcı Çelik
Doç. Dr. Volkan Duran
Doç. Dr. Yasin Demir
Doç. Dr. Yaşar Barut
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Nuri Dicle
Dr. Öğr. Üyesi Esat Şanlı
Dr. Öğr. Üyesi Kemal Özcan
Dr. Öğr. Üyesi Sare Terzi İlhan
Dr. Öğr. Üyesi Selda Karadeniz
Dr. Öğr. Üyesi Temel Kalafat
Dr. Öğr. Üyesi Tuba Akpolat
Öğr. Gör. Dr. Faruk Caner Yam
Arş. Gör. Dr. Nurdan Doğru Çabuker
Dr. Özgür Demirci Seyrek
Öğr. Gör. Halil İbrahim Ertuğ
Öğr. Gör. Mustafa Selim Altınışık
Arş. Gör. Zeynep Öznur Yazan

Eğitim Psikolojisi

Edit6rler : Doç. Dr. Yaşar Barut - Dr. 6đr. 6yesi Kemal 6zcan

ISBN : 978-625-7825-85-6
Baskı : Assum Basım ve M6cellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©T6m Hakları Saklıdır. Bu kitabın b6t6n hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın t6m6 ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, 6oğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan b6l6mlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

K6T6PHANE BİLGİ KARTI

Barut, Yaşar – 6zcan, Kemal

Eğitim Psikolojisi/ *Edit6rler* : Yaşar Barut - Kemal 6zcan

1.Basım. XII + 336 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-85-6

1.Eğitim , 2. Psikoloji , 3. Eğitim Psikolojisi

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1	
Eğitim Psikolojisinin Kapsamı ve Temel Kavramlar / Yaşar Barut - Mustafa Selim Altınışık	13
1.1. Bilim ve Bilimin Özellikleri	1
1.2. Psikolojinin Tanımı ve Tarihçesi	2
1.3. Psikoloji Yaklaşımları	3
1.3.1. Yapısalcılık Yaklaşımı	3
1.3.2. İşlevselcilik Yaklaşımı	4
1.3.3. Davranışçı Yaklaşım	5
1.3.4. Gestalt Yaklaşımı	5
1.3.5. Psikanalitik Yaklaşım	6
1.3.6. Hümanist Yaklaşım	7
1.3.7. Bilişsel Yaklaşım	8
1.3.8. Nörobiyolojik Yaklaşım	8
1.4. Psikolojinin Alt Dalları	9
1.4.1. Deneysel Psikoloji	9
1.4.2. Sosyal Psikoloji	9
1.4.3. Psikometrik Psikoloji	10
1.4.4. Uygulamalı Psikoloji	10
1.5. Eğitim Psikolojisi	12
1.5.1. Eğitim	12
1.5.2. Eğitim ve Psikoloji İlişkisi	13
1.5.3. Eğitim Psikolojisinde Araştırma Teknikleri	16
1.5.3.1. Betimsel Araştırma	16
1.5.3.2. İstatistiksel Araştırma	18
1.5.3.3. Deneysel Araştırma	18
Kaynakça	20
Bölüm 2	
Bedensel ve Devinimsel Gelişim / Temel Kalafat	25
2.1. Tanımlar	25
2.2. Fiziksel Gelişimi Etkileyen Faktörler	28
2.3. Dönemlere Göre Fiziksel ve Psikomotor Gelişim	30
2.3.1. Doğum Öncesi Dönemde Fiziksel ve Psikomotor Gelişim	30
2.3.2. Bebeklik Döneminde Fiziksel ve Psikomotor (Devinimsel) Gelişim	32
2.3.3. İlk Çocukluk (Erken Çocukluk) Döneminde Fiziksel ve Psikomotor Gelişim	36
2.3.4. Son Çocukluk Döneminde Fiziksel ve Psikomotor Gelişim	40

2.3.5. Ergenlik Döneminde Fiziksel ve Psikomotor Gelişim	41
2.4. Fiziksel ve Psikomotor Gelişimin Eğitim Açısından Doğurguları	44
Kaynakça	46

Bölüm 3	
Bilişsel ve Dil Gelişimi / Selda Karadeniz ÖzbeK	49
3.1. Bilişsel Gelişim	49
3.1.1. Bilişsel Gelişimi Etkileyen Faktörler	50
3.1.2. Bilişsel Gelişim Kuramları	51
3.1.2.1. Jean Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı	51
3.1.2.2. Lev Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Kuramı	64
3.1.2.3. Bruner'in Bilişsel Gelişim Kuramı	67
3.2. Dil Gelişimi	70
3.2.1. Dil Gelişim Kuramları	70
3.2.1.1. Noam Chomsky'nin Kuramı	71
3.2.1.2. Vygotsky'nin Sosyal Yapılandırmacı Teorisi	71
3.2.1.3. Davranışçı Kuram	73
3.2.1.4. Dil Gelişim Evreleri	73
Kaynakça	75

Bölüm 4	
Kişilik ve Ahlak Gelişimi / Zeynep Öznur Yazan -Ayşenur Büyükgöze Kavas	77
4.1. Kişilik ve Kişilik Gelişimi	77
4.1.1. Sigmund Freud'un Kişilik ve Gelişimine Yönelik Yaklaşımları / Kuramları / Kuramsal Yaklaşımları	78
4.1.1.1. Topografik Kişilik Kuramı	78
4.1.1.2. Yapısal Kişilik Kuramı	79
4.1.1.3. Psikoseksüel Gelişim Kuramı	80
4.1.2. Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	82
4.1.2.1. Psikososyal Gelişim Dönemleri	82
4.2. Ahlak Gelişimi	85
4.2.1. Piaget'in Ahlaki Gelişim Kuramı	86
4.2.2. Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı	87
4.3. Kişilik Gelişiminde Aile ve Öğretmenin Rolü	91
Kaynakça	94

Bölüm 5	
Gelişimde Bireysel Farklılıklar / Abdullah Nuri Dicle	97
5.1. Yaş	97
5.2. Cinsiyet	98
5.3. Zeka	99
5.4. Yetenek	102

5.5. İlgi	105
5.6. Değerler	107
5.7. Duygusal Zeka	110
5.8. Kişilik	112
5.9. Öğrenme Stilleri	114
5.10. Denetim Odağı	115
5.11. Psikolojik Doğum Sırası	116
5.12. Ebeveyn Tutumları	118
5.13. Motivasyon	120
Kaynakça	121

Bölüm 6 **Öğrenme ile İlgili Temel Kavramlar / Kemal Özcan** **129**

6.1. Eğitim	129
6.2. Öğretme	130
6.3. Öğrenme	130
6.4. Öğrenme ile İlgili Kavramlar	132
6.4.1. Davranış	132
6.4.2. Yaşantı	135
6.4.3. Uyarıcı	135
6.4.4. Tepki	136
6.4.5. Karşılık	136
6.4.6. Performans (Edim)	136
6.4.7. Duyum ve Algı	137
6.4.8. Zekâ	137
6.4.9. Kaygı	141
6.4.10. Olgunlaşma	141
6.4.11. Öğrencinin Hazır Bulunuşluk Düzeyi	142
6.4.12. Genel Uyarılmışlık Hali	142
Kaynakça	144

Bölüm 7 **Davranışçı Yaklaşım / Sare Terzi İlhan** **147**

7.1. Davranışçı Yaklaşım	147
7.2. J. B. Watson'un Davranışçı Yaklaşımına Katkıları	149
7.2.1. Watson ve Heyecan Teorileri	150
7.2.1.1. Korku Koşullanması Deneyleri	150
7.3. Ivan P. Pavlov ve Klasik Koşullanma	151
7.3.1. Pavlov ve Köpek Deneyi	151
7.3.2. Klasik Koşullanma Süreci	152
7.3.3. Klasik Koşullanmaya İlişkin Temel Kavramlar	153
7.3.4. Klasik Koşullanma ve İnsan Davranışları	155
7.4. Edward Thorndike ve Bağışıcılık	156
7.4.1. Deneme Yanılma Yoluyla Öğrenme	157

7.4.2. Thorndike'in Öğrenme ile İlgili Kanunları	158
7.5. B. Frederic Skinner ve Edimsel Koşullanma	159
7.5.1. Skinner ve Fare Deneyi	161
7.5.2. Edimsel Koşullanma Süreci	161
7.5.2. Edimsel Koşullanma ile İlgili Temel Kavramlar	162
7.5.3. Pekleştirme Tarifeleri	167
7.5.4. Edimsel Koşullanmada Temel İlkeler	169
7.5.5. Kaçınma Koşullanması	171
7.5.6. Sistemik Duyarsızlaştırma	172
Kaynakça	173

Bölüm 8	
Bilgiyi İşleme Kuramı / Volkan Duran – Tuba Akpolat	
	175
8.1. Bilgiyi İşleme Kuramı ve İlişkili Modeller	178
8.1.1. Çift Yönlü Depolama Modeli	181
8.1.2. İşlem Düzeyleri Modeli	184
8.1.3. Şema Teorisi	187
8.1.4. Aktivasyon Teorisi	190
8.1.5. Holografik Bellek Modeli	193
8.1.6. Bilgiyi İşleme Kuramı ve Eğitim	200
Kaynakça	203

Bölüm 9	
Beyin Temelli Öğrenme Kuramı / Halil İbrahim Ertuğ - Esat Şanlı	
	207
9.1. Beyin Temelli Öğrenmeye Giriş	207
9.2. Beyin Temelli Öğrenme İlkeleri	209
9.3. Beyin Temelli Öğrenmenin Amaçları	214
9.4. Beyin Temelli Öğrenme Stratejileri	216
9.5. Beyin Temelli Öğrenme ve Öğretim	221
Kaynakça	224

Bölüm 10	
Öğrenmede Yapılandırmacı Yaklaşım / Ercümen Ersanlı - Özgür Demirci Seyrek	
	227
10.1. Jean Piaget ve Yapılandırmacılık	229
10.2. Lev Semenovich Vygotsky ve Yapılandırmacılık	231
10.3. Yapılandırmacı Sınıf	233
10.4. Yapılandırmacı Ölçme ve Değerlendirme	236
Kaynakça	237

Bölüm 11	
Sosyal Bilişsel Öğrenme Yaklaşımı / Kemal Özcan	
	239
11.1. Sosyal Öğrenmenin Genel Prensipleri	243
11.2. Gözlem Yoluyla Öğrenme Süreçleri	244

11.3. Öğrenmeyi Sağlayan Dolaylı Yaşantılar	247
11.4. Sosyal Bilişsel Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler	248
11.5. Eğitimde Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı	252
11.6. Sosyal Bilişsel Öğrenme Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler	254
Kaynakça	255

Bölüm 12	
Hümanistik (İnsancıl) Yaklaşım / Nurdan Doğru Çabuker- Seher Balcı Çelik	257
12.1. Hümanist Yaklaşım Kuramı	257
12.1.1. Carl Rogers	260
12.1.2. Abraham Maslow	261
12.1.2.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi	262
12.1.3. Hümanistik Yaklaşım ve Eğitim	266
12.1.3.1. Hümanist Yaklaşımın İlke ve Yöntemleri	267
12.1.3.2. Hümanistik Eğitim Anlayışına Dayalı Öğretimde Strateji, Yöntem ve Teknikler	268
12.1.3.3. Hümanistik Eğitimde Sınıf ve Öğretmen	270
Kaynakça	273

Bölüm 13	
Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler / Hatice Kumcağz – Faruk Caner Yam	275
13.1. Öğrenen ile İlgili Faktörler	276
13.1.1. Türe Özgü Hazır Oluş	276
13.1.2. Olgunlaşma	277
13.1.3. Genel uyarılmışlık Hali ve Kaygı	278
13.1.4. Güdülenme (Motivasyon)	279
13.1.5. Biyolojik ve Fizyolojik Durum	283
13.1.6. Öğrenmenin Aktarılması (Eski Yaşantılar)	283
13.1.7. Dikkat (Konsantrasyon)	285
13.2. Öğrenme ile İlgili Faktörler	286
13.2.1. Öğrenilen Konunun Yapısı	286
13.2.2. Öğrenmeye ayrılan zaman	288
13.2.3. Geribildirim (Dönüt)	289
13.2.4. Öğrencinin Aktif Katılımı	291
13.3. Öğrenme Malzemesi ile İlgili Faktörler	291
13.3.1. Algısal Ayırt Edilebilirlik	292
13.3.2. Anlamsal Çağrışım:	292
13.3.3. Kavram Ağı yada Kavram Haritası	293
13.4. Öğrenmeyi Dolaylı Etkileyen Faktörler	293
13.4.1. Öğretmen ve Öğrenme Ortamı	293
Kaynakça	297

Bölüm 14	
Öğrenme Sürecinde Motivasyon / <i>Yasin Demir</i>	299
14.1. Motivasyon	299
14.1.1. Birincil Motivler	299
14.1.2. İkincil Motivler	300
14.1.3. İçsel Motivasyon, Dışsal Motivasyon ve Motivasyonsuzluk	300
14.2. Akademik Süreçlerde Motivasyon	301
14.3. Motivasyonun Gerekliği	301
14.4. Motivasyon Kaynakları	302
14.5. Motivasyon Kuramları	303
14.5.1. Öz Belirleme Kuramı (Deci ve Ryan)	303
14.5.1.1. Bilişsel Değerlendirme Kuramı	304
14.5.1.2. Organizmik Bütünleşme Kuramı	306
14.5.1.3. Nedensellik Yönelimi Kuramı	309
14.5.1.4. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı	310
14.5.1.5. Hedef İçerikleri Kuramı	312
14.5.1.6. İlişki Motivasyonu Kuramı	313
14.5.2. Başarı Hedef Kuramı	313
14.5.3. Eşitlik Kuramı (Adams)	314
14.5.4. Beklenti Kuramı	314
14.5.5. İnsan Motivasyonu Kuramı (Temel İhtiyaçlar Hiyerarşisi)	315
14.5.6. ERG Kuramı (Alderfer)	317
14.5.7. Başarma Motivasyonu Kuramı	319
14.5.8. Çift Faktör Kuramı (Herzberg)	319
Kaynakça	320

Bölüm -1-

EĞİTİM PSIKOLOJİSİNİN KAPSAMI VE TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Bilim ve Bilimin Özellikleri

İnsan varoluşundan itibaren; çevresindekileri anlama, karşılaştığı durumları açıklama, çeşitli olaylara karşı yöntemler belirleme ve tüm olup bitenleri anlamlandırma eğilimi içerisinde (Karagözoğlu, 2006). Bu eğilim insanı, algıladıklarını temellendirebileceği 'gerçek' ve 'doğru' bilgiyi aramaya yönlendirmiştir. İnsanın dünya serüveninde başlayan ve daha ötesini kapsayan bu bilgi arayışı; sezgi, yaşantı ve akıl süzgecinden geçme işlemlerini barındırmaktadır (Jones, 2004). Bu bağlamda; hem insan tarafından sınırları çizilen hem de insanın sınırlarını çizen iki yönlü ve kapsayıcı bir olgu olarak 'bilim' kavramı karşımıza çıkmaktadır (Cevizci, 2003).

Bilim; bilmek kelimesinin kökünden türeyen ve bilgi arayışını kapsayan, olguları bilimsel yöntemler ışığında açıklayan doğrulanabilir bilgiler olarak ifade edilebilir (Topdemir ve Ünat, 2019). Bilim; neden sonuç ilişkisi üzerine kurulmuş, sistemli ve birikimli bir yapıya sahiptir (Karasar, 2005). Bu yönüyle tutarlı bir ahenk içerir ve yeni bilgilerin oluşması için önceki bilgileri sınamayı gerektirir. Bilimin temel işlevlerini oluşturan açıklama, anlama ve kontrol basamakları, nedenselliğe ve tutarlılığa katkı sağlar (Yıldırım, 1997). Ayrıca nedensellik ve tutarlılık içerisinde elde edilen bilgilerden yola çıkarak genellemelere ulaşma hedeflenir. Tüm bunların yanında bilim; mantık ilkelerine ters düşmeyen, evrensel, yordayıcı ve bütünlendirici özelliklere sahiptir (Karasar, 2005).

Bilimin en önemli özelliklerinden birisi de bilimsel bilgiyi üretebilme işlevidir. Deneye, gözleme ve araştırmalara dayalı bilimsel yöntemlerle üretilen bilgiler kümelenerek bilim dallarının gelişmesine veya yeni bilim dallarının ortaya çıkmasına katkı sağlar. Psikoloji de benzer süreçlerden geçen bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

- Akbaş, A. (2021). Psikolojik danışmanın nihai hedefi hangisi olmalıdır: Kendini gerçekleştirme, tam fonksiyonda insan ya da güçlendirilmiş insan. *İş'te Davranış Dergisi*, 6(2), 114-122.
- Akbaba, S. ve Anlıak, Ş. (Ed.). (2007). *Eğitim psikolojisi* (2. Baskı). Lisans Yayıncılık.
- Akgün, Ö. (2013). Öğretim süreçleri ve öğrenme psikolojisi. *Sakarya University Journal of Education*, 2(3), 136.
- Aktaş, A. ve Korkut, Y. (2019). Sağlık bilimlerine psikolojinin büyük katkı yapacağı bir alan: sağlık psikolojisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 563-566.
- Aral, N. ve Duman, T. (2009). (Ed.). *Eğitim psikolojisi* (2. Baskı). Kriter Yayıncılık.
- Arkonaç, S. A. (2010). Kollektif bilinç/kollektif temsiller: Wundt ile Durkheim. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(21), 103-113.
- Arkonaç, S. A. (2005). *Psikoloji: Zihin süreçleri bilimi* (4. Baskı). Alfa Yayıncılık.
- Atıcı, M. (2001). Yüksek ve düşük yetkinlik düzeyine sahip öğretmenlerin sınıf yönetimi stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 28(28), 483-499.
- Atkinson, R. L., Smith, E. E., Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B., Bem, D. J. ve Maren, S. (2010). *Psikolojiye giriş* (5. Baskı; Ö. Öncül ve D. Ferhatoğlu, Çev.). Arkadaş Yayınevi.
- Bakırtaş, T. (2020). Modern psikoloji tarihi. *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 88-92.
- Bacanlı, H. (2021). *Eğitim psikolojisi* (28. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Bayar, P. (2011). Türkiye'de spor psikolojisinin gelişimi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(4), 131-136.
- Binbaşıoğlu, C. ve Binbaşıoğlu, E. (1992). *Endüstri psikolojisi*. Kadıoğlu Matbaa.
- Blakemore, S. J. ve Frith, U. (2005). *The learning brain: Lessons for education*. Blackwell Publishing.
- Brain, C. (2001). *Advanced psychology: applications, issues and perspectives*. Nelson Thornes.
- Bruning, R. H., Schraw, G. J. ve Norby, M. M. (2014). *Bilişsel psikoloji ve öğretim* (Z. N. Ersözlü ve R. Ülker, Çev.). Ankara: Nobel.
- Bruno, F. J. (1996). *Psikoloji tarihi* (G. Sevdiren, Çev.). Kibele Yayınevi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2022). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (32. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.

- Cevizci, A. (2003). *Paradigma felsefe terimleri sözlüğü* (1. Baskı). Engin Yayıncılık.
- Childers, JH ve Basse, DT (1980). Psikolojik eğitime Gestalt yaklaşımı. *İlkokul Rehberlik ve Danışmanlık*, 15(2), 120-126.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morris, K. (2000). *Research methods in education* (5. Baskı). Roulledge Salmer.
- Cüceloğlu, D. (2021). *İnsan ve davranışı* (23. Baskı). Remzi Kitapevi.
- Çelenk, S. (Ed.). (2021). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (4. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çuhadaroğlu, E. O. ve Yılmaz, K. (2007). Sınıf içi gözlem araç ve teknikleri: Kavramsal bir çözümleme. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 77-97.
- Danziger, K. (2013). Psychology and its history. *Theory & Psychology*, 23(6), 829-839.
- David, G. ve Myers, J. M. T. (2013). *Social psychology*. Worth Publishers.
- Demirel, Ö. (1999). *Plandan değerlendirmeye öğretme sanatı*. Pegem Akademi Yayınları.
- Duman, N. (2020). Adli Psikoloji'nin tarihine kısa bir bakış. *Muhakeme Dergisi*, 3(1), 29-36.
- Ebbinghaus, H. (2013). Memory: A contribution to experimental psychology. *Annals of Neurosciences*, 20(4), 155.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2009). *Eğitim psikolojisi* (18. Baskı). Arkadaş Yayınevi.
- Ergün, M. ve Özdaş, A. (1999). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ocak Yayınları.
- Ersanlı, K. ve Uzman, E. (Ed.). (2007). *Eğitim psikolojisi* (2. Baskı). Lisans Yayınları.
- Ertürk, S. (1994). *Eğitimde program geliştirme*. Meteksan Yayınevi.
- Eysenck, H. J. (1997). Personality and experimental psychology: The unification of psychology and the possibility of a paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1224.
- Eysenck, M. W. ve Keane, M. T. (2015). *Cognitive psychology: A student handbook*. Psychology Press.
- Fidan, N. (1986). *Okullarda öğrenme ve öğretme*. Yelkentepe Yayınları.
- Fidan, N. ve Erden, M. (1986). *Eğitim bilimine giriş*. Kadioğlu Matbaası.
- Gergen, K. J. (1973). Social psychology as history. *Journal of Personality and Social Psychology*, 26(2), 309-320.
- Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2017). *Psikolojiye giriş: psikoloji ve yaşam* (G. Sart, Çev.). Nobel Yayıncılık.

- Gifford, R., Steg, L. ve Reser, J. P. (2011). *Environmental psychology*. Wiley Blackwell.
- Gorsuch, R. L. ve Kuşat, A. (1998). Din psikolojisi. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(10), 225-250.
- Gözütok, T. T. (2013). *Rifat Bin Mehmed Emin'in ilm-i ahval-i ruh ve usul-i tefekkür adlı eserinin Türk psikoloji tarihindeki yeri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gül, Y. E. (2020). Eski Türk kültüründe terbiye kavramı ve terbiye yöntemleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 24(82), 531-546.
- Gürkaynak, İ. (1988). Çevresel psikoloji: Doğası, tarihçesi, yöntemleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 21(1), 1-9.
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve kültür* (6. Baskı). Remzi Yayınevi.
- Işık, Ş. (Ed.). (2020). *Eğitim psikolojisi*. (8. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- İlhan, N. ve Aygün Cengiz, S. (2013). Psikanalitik bir okuma denemesi: Düş olarak reklam. *Posseible Düşünme Dergisi*, 2(4), 1-25.
- Jones, E. (2004). *Freud hayatı ve eserleri* (E. Kapkın ve A. Teşken Kapkın, Çev.). Kabalıcı Yayınevi.
- Jones, R. (2004). The science and meaning of the self. *Journal of Analytical Psychology*, 49(2), 217-233.
- Kant, I. (2009). *Eğitim üzerine*. (A. Aydoğan, Çev.). Say Yayınları.
- Karagözoğlu, Ş. (2006). Bilim, bilimsel araştırma süreci ve hemşirelik. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 13(2), 64-71.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi* (17. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılıç, D. (2019). *Eğitim bilimine giriş* (5. Baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Kline, R. B. (1999). Book review: Psychometric theory. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 17(3), 275-280.
- Korman, H. (2016). Antik felsefede psikolojinin artalanı. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(15), 363-382.
- Kösterelioğlu, İ. (2008). Eğitim bilimine giriş dersinin bilişsel alan hedeflerinin gerçekleştirme düzeyi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(15), 61-74.
- Küçük, Z. A. ve Polat, S. (2013). İlköğretim okul yöneticilerinin eğitime ve eğitimin amaçlarına ilişkin görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 239-255.
- Lundin, R. W. (2010). *Structuralism*. The Corsini Encyclopedia of Psychology.

- Masterson, J. F., Tolpin, M. ve Sifneos, P. E. (2010). *Psikanalitik psikoterapilerin karşılaştırılması* (P. Üzeltüzenci, Çev.). Litera Yayıncılık.
- Mertens, D. M. (2019). *Eğitim ve psikolojide araştırma ve değerlendirme* (İ. Seçer, Çev.). Anı Yayınevi.
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşımlar* (6. Baskı; S. Özge, Çev.). Yayınodası Yayıncılık.
- Ocak, G. (Ed.). (2019). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayınları.
- Özakupınar, Y. (2013). *Psikoloji tarihi* (2. Baskı). Ötüken Yayınları.
- Özdemir, M. Ç. ve Bingöl, A. S. (Ed.). (2020). *Eğitim sosyolojisi*. (2. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özkan, H. H. (2006). Popüler kültür ve eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 29-38.
- Özmen, H. ve Karamustafaoğlu, O. (Ed.). (2019). *Eğitimde araştırma yöntemleri* (2. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Öztabağ, L. (1970). *Psikolojide ilk adım*. Remzi Kitabevi.
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2007). *Modern psikoloji tarihi* (Y. Aslay, Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Schunk, D. H. (2009). *Öğrenme teorileri* (M. Şahin, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Shaughnessy, J. J., Zechmeister, E. B. ve Zechmeister, J. S. (2016). *Psikolojide araştırma yöntemleri*. (İ. Göz, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Seçer, Z. (2019). *Gelişim psikolojisi*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Selçuk, Z. (2005). *Gelişim ve öğrenme* (12. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Schwarz, K. A. ve Pfister, R. (2016). Scientific psychology in the 18th century: a historical rediscovery. *Perspectives on Psychological Science*, 11(3), 399-407.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya* (21. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Slavin, R. E. (2013). *Eğitim psikolojisi: Kuram ve uygulama* (G. Yüksel, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şahin, C. (2010). *Eğitim sürecinde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik* (3. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Şahin, N. H. (2006). Türkiye’de klinik psikoloji: Var olan durum, sorunlar, geleceğe yönelik öngörüler ve öneriler. *Türk Psikoloji Bülteni*, 39(12), 2-19.

- Tanrıöğen, A. (Ed.). (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Topdemir, H. G. ve Unat, Y. (2019). *Bilim tarihi ve felsefesi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tuzcuoğlu, N. (1995). Psikanaliz kuramı ve özellikleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(7), 275-285.
- Türkçapar, M. H. ve Sargın, A. E. (2012). Bilişsel davranışçı psikoterapiler: Tarihçe ve gelişim. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 7-14.
- Xiem, N. T. (2018). John Stuart Mill's liberal thought on education and the dissemination of education in enforcing the right of liberty. *American Journal of Educational Research*, 6(5), 570-577.
- Wood, S. E., Wood, E. G. ve Boyd, D. (2011). *Mastering the world of psychology* (5. Baskı). MyPsychLab.
- Woolfolk, A. (2007). *Educational psychology* (10. Baskı). Allyn & Bacon.
- Yazgan İnanç, B., Kılıç Atıcı, M. ve Bilgin, M. (2018). *Gelişim psikolojisi: Bebeklik çocukluk ve ergenlik*. Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. (2021). *Eğitim psikolojisi* (24. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (1997). *Bilimsel düşünme yöntemi: Yazılar, bildiriler, tartışmalar*. Bilgi Yayınevi.

Bölüm

-2-

FİZİKSEL VE PSİKO-MOTOR (DEVİNİMSEL GELİŞİM)

Daha önce de tanımlandığı gibi gelişim, organizmada döllemeden başlayarak, bedensel-fiziksel, zihinsel, dilsel, duygusal ve sosyal yönden belli koşullar altında en son aşamasına kadar ulaşan sürekli bir ilerlemeyi ifade eder (Senemoğlu, 1997; s: 3). Verilen tanıma dikkat edilecek olursa gelişimin ilk aşamasında bedensel (fiziksel) gelişim vurgulanmaktadır. Çünkü döllemeden sonra gelişimin ilk süreci fiziksel anlamda organizmanın sürekli gelişiminin sağlanmasıdır. Sağlıklı fiziksel gelişim, gelişimin bütünlüğü ilkesi de dikkate alındığında tüm gelişim alanlarını olumlu yönde etkileyecektir. Bu nedenle çocuk ve ergenlerde fiziksel ve psikomotor gelişim sürecinin detayları hakkında bilgi sahibi olmak eğitimcilerin uygulamalarında büyük avantaj sağlayacaktır. Bu anlamda bu bölümde öncelikle fiziksel-psikomotor (devinimsel) gelişimin tanımı verilmiş, sonrasında ise çocuk ve ergenlerde fiziksel-psikomotor gelişimin genel seyrine ilişkin açıklamalar yapılmıştır.

2.1. Tanımlar

Tanımlara geçmeden önce ilk bilmemiz gereken nokta fiziksel-bedensel gelişim ile psikomotor gelişimin birbirinden farklı olduğudur. Bu bilgi ışığında aşağıdaki tanımları inceleyelim (Demircan ve Saçan, 2021; Jurimae ve Jurimae, 2000; Senemoğlu, 1997)

Fiziksel gelişim, boy, kilo ve hacimde artışın yanı sıra organların kendinden beklenen görevleri yerine getirecek duruma gelmesini de tanımlar.

Örnek: Bireyin boyunun uzaması bir bedensel gelişim göstergesidir. Bu anlamda boyu uzayan birey bisikletin pedallarına ayaklarının erişebileceği boy uzunluğuna ulaşmıştır. Bu durum bedensel gelişim olmasına rağmen bir psikomotor (devinimsel) gelişim göstergesi değildir.

Kaynakça

- Aydoğan, Y., Özyürek, A. ve Gültekin-Akduman, G. (2018). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Bağcıoğlu Ünver, G. (2014). Gelişimle ilgili temel kavramlar, gelişimin temel ilkeleri ve gelişimi etkileyen etmenler. A. Ulusoy (Ed.) Eğitim Psikolojisi içinde (ss. 29-45). Ankara: Anı Yayıncılık
- Ceyhan, A.A. (2011). Doğum öncesi gelişim, doğum ve yeni doğan bebeklerin özellikleri. E. Ceyhan (Ed.). Erken çocukluk döneminde gelişim I içinde (ss. 91-112). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2196.
- Demircan ve Saçan (2021). Fiziksel ve Motor Gelişim. Ed. Ayşe Dilek Öğretim Özçelik. Çocuk gelişimi içinde (ss: 1-28). Ankara: Pegema Yayıncılık.
- Durualp, En (2017). Doğum öncesi gelişim ve doğum. A. Köksal Akyol (Ed.). Erken çocukluk döneminde gelişim I: 0-36 ay içinde (ss. 112-149). Ankara: Anı Yayıncılık
- Gallahue, D. L. (1982). Assessing motor development in young children. *Studies in Educational Evaluation*, 8(3), 247-252.
- Haywood, K. M. (1993). Life-Span Motor Development (Second Edition). Canada: Human Kinetics Publishing.
- Jurimae, T. ve Jurimae, J. (2001). Growth, physical activity and motor development in prepubertal children. Boca Raton: CRC Press.
- Kırımı ve Peñçe (1997). Gebelikte sigara kullanımının fetüs ve plasenta gelişimine etkisi. *Van Tıp Dergisi*, 6 (1), 28-30.
- Özer, D.S.ve Özer, M.K. (2016). Çocuklarda motor gelişim. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Saygan, B., B. ve Uludağlı, N., P. (2021). Yaşam Boyu Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13 (2), 354-382.
- Senemoğlu, N. (1997). Gelişim-Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya (21. Basım). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Susman E., J., Dorn, L., D. ve Schiefelbein, V., L. (2003). Puberty, Sexuality and Health. Ed. Irwing B. Weiner. In *Handbook of Psychology-Volume 6-Deveelopmental Psychology* (p: 295-325).
- Thomas, K. T., ve Thomas, J. R. (2008). Principles of motor development for elementary school physical education. *The Elementary School Journal*, 108(3), 181-195. doi:10.1086/529101.
- Ünal, F. (2017). 0-12 yaş arası çocuklarda dengeli beslenmenin önemi. *Klinik tıppediatri dergisi*, 9 (6), 17-27.

- Yıldız, F., Ü. ve Temiz, G. (2005). Doğum öncesi gelişim. Konya: Atlas Yayınevi
- Resim 1: https://www.123rf.com/photo_97751726_vector-illustration-of-kids-playing-table-tennis.html
- Resim 2: <https://www.istockphoto.com/tr/search/2/image?mediatype=illustration&phrase=happy+children+friends+playing+in+park+swing+spring+nature+cartoon>
- Resim 3: <https://diyetzone.com/cocuklarda-beslenme/>
- Resim 4: <https://www.bilgiustam.com/dollenme-ve-zigot-olusumu/>
- Resim 5: <https://www.kromozom.gen.tr/cinsiyet-kromozomlari.html>
- Resim 6: <https://www.davranis.net/gelisim/dogum-oncesi-gelisim/>
- Resim 7: <https://www.sanal-hastane.com/bingildak-nedir/>
- Resim 8: <https://aysegulkarahan.com/2015/08/16/yenidogan-bebegin-refleksleri/>
- Resim 9: <https://sistem.nevsehir.edu.tr/bizdosyalar/da78c1a61e482fb467976413f65b49f0/0-2%20yas%20Motor%20Gelisim.pdf>
- Resim 10: <https://1specialplace.com/2018/04/16/preschool-childrens-speech-and-language-development-2-to-6-years/>
- Resim 11: <https://sas-smart.com/bulletin/316-ilkokula-yeni-baslayan-cocuklar-ve-aileleri-icin-oneriler>
- Resim 12: <https://sagligim.gov.tr/fiziksel-aktivite/ilkogretim-cagi-cocuklari-icin-egzersiz-programi.html>
- Resim 13: <https://view.genial.ly/609527e66fc1920d036c263b/interactive-content-secondes-de-la-fecondation-a-la-puberte>

Bölüm -3-

BİLİŞSEL DİL GELİŞİMİ

3.1. Bilişsel Gelişim

Henüz doğduğunda kendi varlığını bile algılamayan insan yavrusu nasıl oluyor da karmaşık problemleri çözebilecek bir bilişsel yapıya sahip olmaktadır? Bilim insanları bu sorulara yanıt aramak ve bilişsel gelişiminin karmaşıklığını anlamak için kuramlar üretmiştir ve bu kuramlara yönelik araştırmalar günümüzde de devam etmektedir. Bu bölümde odak olarak bebeklikten ergenliğe olan bilişsel gelişim ele alınacak olsa da gelişim ile ilgili araştırmaların yaşam boyu gelişimi içerecek şekilde ele alındığının bilinmesinde yarar vardır.

Bilişsel gelişimin ne olduğunu anlamak için öncelikle biliş kelimesinin kavram olarak zihninizde ne anlama geldiğini düşünerek başlayabilirsiniz. Bil- kökünden üretilen sözcüğün bilme kelimesine yakınlığını hissedebilir durumdadır. Bilişsel kavramını bazı kaynaklarda zihinsel gelişim ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Daha iyi değerlendirme yapılabilmesi için iki kavramında sözlük karşılıklarını incelemekte yarar vardır. Zihin kelimesi, Türk Dil Kurumuna göre “Canlının duygu ve davranışlar dışındaki ruhsal süreç ve etkinliklerinin bütünü, bellek, anlayış, kavrayış, bilinç, dimağ” şeklinde; Biliş kelimesi ise “Canlının, bir nesne veya olayın varlığına ilişkin bilgili ve bilinçli duruma gelmesi”, olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel kavramı ise “biliş ile ilgili olan, zekanın işleyişiyle ilgili olan” şeklinde izah edilmektedir (TDK, 2022).

Biliş kelimesi, Latince kökeni “cognosco” den üretilerek İngilizce’de “cognition” olarak kullanılmaktadır. Cognition “düşünce, deneyim ve duyu-lar yoluyla bilgi ve anlayış edinmenin zihinsel eylemi veya süreci” olarak ele alınmaktadır. Kısaca cognition bilmek ve anlamak ile ilgili süreçleri tanımlamaktadır. Bu nedenle bilişsel faaliyetler, düşünme ve bilme ile ilgili tüm

Kaynakça

- Acar, E. (2013). İlköğretim düzeyinde matematik yeterliliği için gerekli dört temel prensipten birisi" tersine çevirme prensibi" nedir? neden önemlidir? stratejileri nelerdir?. *Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute*, 16(30).
- Aydın, A. (2011). *Eğitim psikolojisi: gelişim-öğrenme-öğretim* (12. Baskı). Pegem Akademi.
- Bacanlı, H. (2012). *Eğitim Psikolojisi* (18.Baskı). Pegem Akademi
- Barth, B.M. (2015). Bruner's Ways of Knowing. From the Cognitive Revolution to the Digital Revolution: Challenges for the Schools and Teachers of Today. *Jerome S. Bruner beyond 100* (G. Marsico Ed.) (173-183 içinde). Springer
- Boeree, C.G. (2006). *Personality Theories*. Open Knowledge Books
- Brittanica. (2022). Jerome Bruner. Erişim adresi: <https://www.britannica.com/biography/Jerome-Bruner>
- Bütün Ayhan, A. (2009). Bilişsel Gelişim. N. Aral ve T Duman (Ed.) *Eğitim psikolojisi* (s. 93 132) içinde. Kriter Yayınevi.
- Citwa, P. (2010). The Educational Theory of Lev Vygotsky: a multi-dimensional analysis. Erişim Adresi: (PDF) The Educational Theory of Lev Vygotsky: a multi-dimensional analysis | Pumza Citwa - Academia.edu
- Erdener, E. (2009). Vygotsky'nin Düşünce Ve Dil Gelişimi Üzerine Görüşleri: Piaget'e Eleştirel Bir Bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 85-103.
- Ergin, T. (2014). Bilişsel Gelişim. H.Ergin ve S.A. Yıldız (Ed.) *Eğitim psikolojisi* (s. 103-142) içinde. Nobel Yayınevi.
- Ergün, M., & Özsüer, S. (2006). Vygotsky'nin yeniden değerlendirilmesi. *Afyon Karahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 269-292.
- Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız (Gelişim ve Öğrenme)*. Eser Ofset Matbaacılık.
- Goldin-Meadow, S., & Feldman, H. (1977). The development of language-like communication without a language model. *Science*, 197(4301), 401-403.
- Harden, R.M. (1999) What is a spiral curriculum?, *Medical Teacher*, 21:2, 141-143, DOI: 10.1080/01421599979752
- Keklik, İ. (2015). Bilişsel Gelişim. İ. Yıldırım (Ed.) *Eğitim psikolojisi* (s.65-100) içinde (5.Baskı). Anı Yayıncılık.
- Luo, Y., Baillargeon, R., Brueckner, L., & Munakata, Y. (2003). Reasoning about a hidden object after a delay: Evidence for robust representations in 5-month-old infants. *Cognition*, 88(3), B23-B32.
- Malim, T.& Birch, A. (1998). *Introductory Psychology*. Macmillan Education UK

- Marsico, G. (2015). Introduction. *Jerome S. Bruner beyond 100* (G. Marsico Ed.) Springer
- Oakley, L. (2004). *Cognitive Development*. Routledge Taylor& Francis Group
- Oates, J.& Grayson, A. (2006). *Cognitive and Language Development in Children*. Blackwell publishing
- Ozdem-Yilmaz, Y., & Bilican, K. (2020). Discovery Learning—Jerome Bruner. In *Science Education in Theory and Practice* (pp. 177-190). Springer, Cham.
- Özbay, Y. (2004). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Öğreti Yayınları, (5. Baskı), Ankara.
- Özyürek, A., Gürleyik, S., Özdemir, s., & Sancı, N. G. (2017). Çocuklarda sayı, sıvı ve uzunluk korunumu gelişiminin cinsiyet ve yaş değişkeni açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(216), 5-19.
- Piaget, J. (1971). *The Child's Conception of the World* (J & A Tomlinson, Trans.). (Original work published 1929). Routledge & Kegan Paul Ltd
- Santiago-Delefosse, M. J., & Delefosse, J. M. O. (2002). Spielrein, Piaget and Vygotsky: Three positions on child thought and language. *Theory & Psychology*, 12(6), 723-747.
- Santrock, J. W. (2015). *Life Span Development*. McGraw Hill Education.
- Senemoğlu, N. (2003). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya* (8.Baskı). Gazi Kitapevi.
- Slavin. E.R. (2005). *Educational Psychology: Theory and Practice (8th Edition)*. Allyn & Bacon**
- Takaya, K. (2008). Jerome Bruner's Theory of Education: From Early Bruner to Later Bruner. *Interchange*, Vol. 39/1, 1–19, DOI: 10.1007/s10780-008-9039-2
- Talu, E. & Gümüş, G. (2021). Ergenlerde benmerkezci düşünce yapısının riskli davranışlara etkisi. *Ulusal Eğitim Akademisi (UEAD)*, 5(1), 9-21.
- Trawick-Smith, J. (2010). *Early Childhood Development: A Multicultural Perspective (5th Edition)* Pearson
- Türk Dil Kurumu (TDK, 2022). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Witting, A.F. (2001). *Introduction to Psychology*. (2'th Ed.) McGRAW Hill Education
- Yazgan İnancı, B., Bilgin, M., & Atıcı Kılıç, M. (2012). Gelişim psikolojisi (8.Baskı). Pegem Akademi

Bölüm

-4-

KİŞİLİK VE AHLAK GELİŞİMİ

4.1. Kişilik ve Kişilik Gelişimi

Kişilik ile ilgili olarak günümüze kadar farklı tanımlamalar yapılmış olmakla birlikte kişilik genel olarak "bireyi diğer bireylerden ayırt eden, tutarlı olarak sergilenen bireye özgü özellikler bütünü" olarak tanımlanmaktadır (Can, 2019, s.125). Etrafımızdaki insanların özelliklerini nasıl tanımladığımızı bakarak kişiliklerine ilişkin örnekler bulabiliriz. Örneğin, "cömert, sevecen ve biraz mükemmeliyetçi" veya "arkadaşlarına sadık ve koruyucu" gibi. Kişilik, düşüncelerimizi, inançlarımızı, değerlerimizi ve beklentilerimizi de etkiler.

Kişilik gelişimi, bir kişinin ona özgü kişiliğini oluşturan duygu, düşünce ve davranış kalıplarının zaman içinde oluşumunu nitelendiren süreci ifade eder (Bhoite ve Shinde, 2019). Kişilik gelişiminde bireyin kendisinden ve çevresinden kaynaklanan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; genetik, çevre, sosyal etkileşimler, kültür gibi çeşitli etmenlerden oluşmaktadır (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015). Örneğin genetik, kişiliğin kalıtım yoluyla aktarabilir olduğunu belirtirken, çevre ve sosyal etkileşimler, kişiliğin zaman içinde şekillenebilir olduğunu veya kültür, bir topluluğun bireyci veya toplulukçu kültür özellikleriyle bağlantılı olarak kişiliğin gelişmesi üzerine etki edebileceğini gösterebilir. Dolayısıyla tüm bu etmenler birlikte değerlendirildiğinde kişiliğin dışarıdan gözlenebilen, zaman içinde tutarlı ve kişiye özgü yapısı meydana gelmektedir.

Kişilik gelişimi üzerinde çalışan araştırmacıların görüşleri arasında kısmen farklılıklar bulunmakla birlikte, günümüzde kişiliğin bireyin doğuştan getirdiği kalımsal özellikleri ile birlikte çevresel faktörlerin etkileşimine bağlı olarak şekillendiği kabul edilmektedir. Bireyin kişilik gelişiminde etkili olan doğuştan getirdiği özellikler genlerle anne babadan çocuklara geçen

Kaynakça

- Aküzüm, C. ve Saraçoğlu, M. (2022). Öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyleri ile değer öğretimi algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 20(43), 169-197. <https://doi.org/10.34234/ded.1097329>.
- Bhoite S, & Shinde L. (2019). An overview of personality development. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 138-141. <https://doi.org/10.31142/ijtsrd23085>
- Brown, C., & Lowis, M. J. (2003). Psychosocial development in the elderly: An investigation into Erikson's ninth stage. *Journal of Aging Studies*, 17(4), 415-426.
- Burger, J. M. (2004). *Kişilik*. (İ. D. Erguvan Sarioğlu, Çev.). Kaktüs Yayıncılık.
- Carpendale, J. I. M. (2000). Kohlberg and Piaget on stages and moral reasoning. *Developmental Review*, 20(2), 181-205. <https://10.1006/drev.1999.0500>.
- Cesur, S. ve Özkan Küyel, N. (2010). Ebeveyn tutumları ve gençlerin ahlaki muhakeme ve ahlaki yönelimleri arasındaki ilişkiler. *Psikoloji Çalışmaları*, 29, 66-91.
- Çekin, A. (2013). Öğretmen adaylarının ahlaki olgunluk düzeyleri. *Kastomonu Eğitim Dergisi*, 21 (3), 1035-1048.
- Dodge, K. A., & Rabiner, D. L. (2004). Returning to roots: On social information processing and moral development. *Child Development*, 75(4), 1003-1008. <https://10.1111/j.1467-8624.2004.00721.x>.
- Can, G. (2019). *Kişilik Gelişimi* (ed.) Binnur Yeşilyaprak, Eğitim Psikolojisi, Gelişim Öğrenme-Öğretim, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Freud, S. (1962). Civilization and its Discontents. (Strachey, J, Trans.). New York: W.W.
- Norton, ss. 34-91.
- Garrigan, B., Adlam, A. L., & Langdon, P. E. (2018). Moral decision-making and moral development: Toward an integrative framework. *Developmental review*, 49, 80-100. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2018.06.001>.
- Gillibrand, R., Lam, V., & O'Donnell, V. L. (2016). *Developmental Psychology* (2nd ed.). Pearson.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge.

- Kabaday, A. ve Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 878-898. <http://www.in-sanbilimleri.com>.
- Keil, F. (2014). *Developmental psychology: the growth of mind and behavior*. WW Norton & Company.
- Kohlberg, L. (1969). Stage and sequence: The cognitive developmental approach to socialization. In D. Goslin, (Ed.), *Handbook of socialization theory and research* (pp. 347-480). Rand McNally.
- Morris, C. G. (2002). *Psikolojiyi anlamak* (H. B. Ayvaşık, M. Sayıl, Çev. Ed.). Türk Psikologlar Derneği Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 1991).
- Nucci, L. (2015). Moral development and education. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 775-780. <https://10.1016/b978-0-08-097086-8.92152-4>.
- Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim Psikolojisi* (13. Basım). (G. Yüksel, Çev. Ed.). Nobel Yayıncılık (Orijinal eserin basım tarihi 1997).
- Santrock, J.W. (2018). *Eğitim Psikolojisi* (5. Basım). (D. M. Siyez, Çev. Ed.). Nobel Yayıncılık (Orijinal eserin basım tarihi 2008).
- Shaffer, D. R., & Kipp, K. (2010). *Developmental psychology: Childhood and adolescence* (8th ed.). Cengage Learning.
- Slavin, R.E. (2013). *Eğitim Psikolojisi* (10. Basım). (G. Yüksel, Çev. Ed.). Nobel yayıncılık (Orijinal eserin basım tarihi 2003).
- Syed, M., & McLean, K. C. (2017, April 24). Erikson's Theory of Psychosocial Development. <https://doi.org/10.4135/9781483392271.n178>.
- Yazgan-İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2015). *Kişilik kuramları* (10. Basım). Pegem Akademi.
- Yıldız, M. (2017). Değerler eğitimi grup rehberliğinin üniversite öğrencilerinin ahlaki gelişim düzeylerine etkisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (63), 85-102.
- Watts, J., Cockcroft, K., & Duncan, N. (Eds.). (2009). *Developmental psychology*. Juta and Company Ltd.

Bölüm -5-

GELİŞİMDE BİREYSEL FARKLILIKLAR

İnsanların her biri kendine has, benzersiz bir yapıya sahip olup birbirleri ile karşılaştırıldıklarında birbirlerinden tamamen farklılıklar göstermektedir. Bireyleri, yaşantılarını sürdürdükleri toplum içinde diğer bireylerden ayıran, kişiden kişiye değişen, aralarında az-çok fark yaratan, doğrudan gözlemlenemeyen nitelikler “bireysel farklılık” olarak adlandırılmakta olup, biyolojik-genetik, fiziksel, çevresel ve yaşantısal durumların doğrudan etkilemesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Güler, 2017; Ilgaz, 2018). Buna bağlı olarak ta bireylerin ilgileri, yetenekleri, değerleri, tutumları ve motivasyon düzeyi bireye özgü olup farklılıklar göstermektedir (Norwich, 2002). Kişiye ait yaş, cinsiyet, zeka, kişilik özellikleri, duygusal zeka, denetim odağı, öğrenme stilleri, doğum sırası değişkenleri de bireysel farklılıklar olarak kabul edilmektedir. Bu değişkenlerin her insanda farklı seviyelerde bulunması, birbirini karşılıklı olarak etkilemesi ile özellikle bireyin psikolojik yapısında doğrudan gözlemlenemeyen önemli bir etken oluşturmakta ve bireysel farklılıklara neden olmaktadır (Riding, 2005).

5.1. Yaş

İnsanları birbirinden ayıran bireysel farklılıklardan “yaş” kavramı ile ilgili literatürde birçok tanım bulunmaktadır. Yaş kavramı, TDK (2022) tarafından “Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman, hayatın çeşitli evrelerinden her biri” olarak açıklanmaktadır. Yaş, “bireyin doğumdan itibaren hayatta kaldığı süre” olarak tanımlanmaktadır (Doğan ve Akgünlü, 2019). İnsan oğlu için önemli olan gelişim evrelerini birbirinden ayırmak için de yaş kavramından sıklıkla söz edilmektedir. Yaş; takvim (kronolojik) yaşı, biyolojik yaş, psikolojik yaş ve sosyal yaş olmak üzere farklı boyutlarda ele alınmaktadır (Santrock, 2016).

Doğumdan itibaren geçen yıl sayısına veya bir başka ifade ile bireyin doğum gününden başlayarak, hesaplanan güne dek yaşadığı, yıl, ay ve gün

Kaynakça

- Adler, A. (2000). Yaşamın anlam ve amacı. İstanbul: Say Yayınları.
- Akar, F. (2015). Yetenek Yönetimi. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Akbaba, S. (2019). *Öğrenme psikolojisi* (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Akbaş, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akça, R. P. (2017). Ana- Babaların Çocuk Yetiştirmede Aşırı Koruyucu Olmaları. *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı: 29, 3-86.
- Akın, A., Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi Halk Sağlığı Özel Eki*, 25(4), 73-82.
- Aktay, A. (2008). Yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.
- Altan, M. Z. (1999). Çoklu zeka kuramı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (17), 105-117.
- Altınkurt, Y. ve Karaköse, Turgut (2009). Okul Yöneticilerinin ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü Çalışanlarının Değerlere Göre Yönetim ile İlgili Görüşlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 49-67.
- Altınöz, M. (2009). Yetenek Yönetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Amstrong, T. (2009). Multiple Intelligences in the classroom.(3ra. ed.) California: ASCD.
- Anastasi, A. (1998). Psychological Testing. (6-th ed.) New York: Macmillian Publishing Company.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı Konya örneği, *Değerler Eğitimi Dergisi* 1 (3). 121-144
- Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2012). Okulda Değerler Eğitimi-Yöntemler-Etkinlikler-Kaynaklar. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bacanlı, H., İlhan, T., ve Aslan, S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 261-279.
- Balaban Salı, J. (2004). "Öğrenmede Güdülenme", Yıldız Kuzgun ve Deniz Der-yakulu (Ed.), Eğitimde Bireysel Farklılıklar, 1. Baskı içinde (ss.167-198). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psycothema*. 18:13-25.
- Basow, S. A. (1992). *Gender Stereotypes and Roles* (3rd ed.). California: Brooks/Cole Publishing Company Pacific Grove.
- Baumrind, D. (1966). The Effects of Authoritative Parental Control on Child Behaviors. *Child Development*, 37(4), 887- 907.
- Baymur, F. (2016). *Genel psikoloji* (25.baskı). İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Bhasin, K. (1994). *Toplumsal Cinsiyet Bize Yüklenen Roller* (A. Coşkun, Çev.) İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bolat, Y. (2011). *Gazi Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Öğrencilerinin Sosyal Değerlere Bakışları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Bompa, T. O. and Carrera M. (2015). *Conditioning Young Athletes*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Buckingham, M., Vosburgh, R. M. (2001). The 21st Century Human Resources Function: It's The Talent, Stupid!. *Human Resource Planning*, 24 (4),17-23.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (İ. D. E., Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bursalıoğlu, Z. (2011). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cangöz, B. (2009). Yaşlılıkta Bilişsel ve Psikolojik Değişim. In *Geriatric: Yaşlı Sağlığına Multidisipliner Yaklaşım*. (Ed. Y.Gökçe-Kutsal) Ankara: Türk Eczacılar Birliği Eczacılık Akademisi Yayını No:4. (s. 99-104).
- Carroll, J. B. (1993). *Human cognitive abilities: A survey of factor analytic studies*. New York: Cambridge University Press.
- Cervone, D. & Pervin, L.A. (2016). *Kişilik psikolojisi* (Çev. Ed. M. Baloğlu). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Connell, R.W. (2005). *Masculinities*. California: University of California Press.
- Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources. Google Scholar
- Cüceloğlu, D. (2011). *İnsan ve davranış: psikolojinin temel kavramları* (22.baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çağdaş, A. (2002). *Anne Baba Çocuk İletişimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Çağlayan, T. (2007). Ebeveyn Tutumları. Ankara: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
- Çırakoğlu, M. (2003). İlköğretim birinci kademesinde çoklu zeka kuramı uygulamalarının erişiyeye etkisi Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çivitci, N., & Arıcıoğlu, A. (2012). Beş faktör kuramına dayalı kişilik özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 78-96.
- Çubukçu, Z., Özenbaş, D. E., Çetintaş, N., Satı, D., Şeker, Ü. Y. (2012). Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Gözünde Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 2(1), 25-38.
- Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), 77 – 90.
- Demirel, Ö. (2010). Eğitim Sözlüğü (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2020). *Eğitimde program geliştirme. Kuramdan uygulamaya* (27. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, S. (2005). Toplumsal Cinsiyet. L. Taşkın. Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği (7. bs.) (s.29-34). Ankara: Sistem Ofset Matbaacılık.
- Denham, S. A., Blair, K. A., DeMulder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach-Major, S., & Queenan, P. (2003). Preschool emotional competence: Pathway to social competence?. *Child development*, 74(1), 238-256.
- Diamond, M. (2000). IV. Sex and Gender: Same or Different?. *Feminism and Psychology*, 10(1), 46-54.
- Dinkmeyer, D., McKay, G. D., & Dinkmeyer Jr. D. (1978). Parent education leader's manual. CMTI Press.
- Doğan, F. B. & Akgünlü, F. (2019). Kronolojik, dental ve iskeletsel yaş arasındaki korelasyonun değerlendirilmesi . *Selcuk Dental Journal* , ODMFR 2019 Kongre Kitapçığı Özel Sayısı , 420-424 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/selcukdentj/issue/50164/645053>.
- Dökmen, Y. Z. (2004). Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar. Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Dunn, R. (1996). How to implement and supervise a learning style program. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Dunn, R., Beaudry, J. S. ve Klavas, A. (2002). Survey of research on learning styles. *California Journal of Science Education*, 2(2), 75-98.
- Erden, M. ve Altun, S. (2006). Öğrenme Stilleri. İstanbul: Yayıncılık Matbaası-MORPA Kültür Yayınları.

- Eryılmaz A., & Öğülmüş S. (2010). Ergenlikte öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 189-203.
- Felder, R. M., & Silverman, L. K. (1988). Learning and teaching styles in engineering education. *Engineering education*, 78(7), 674-681.
- Fichter, J. (1990). Sosyoloji Nedir? (Çev: N.Çelebi). Konya: Selçuk Üni. Yay.
- Gagne, F. (2004). Personel Talent. *High Ability Studies*, 15 (2).
- Gardner, D. C. & Warren, S. A. (1978). *Careers and disabilities: A career education approach*. Connecticut: Greylock Publishers.
- Gardner, H. (1995). "Multiple Intelligences" as a catalyst. *The English Journal*, 84 (8), 16-18.
- Gardner, H. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences* (3rd Edition). UK: Hachette
- Girgin, B. (2007). *Beş faktör kişilik modelinin işyerinde duygusal tacize (mobbing) etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: why it can matter more than IQ*. London: Bloomsbury Publishing.
- Greenberg, L. S. (2008). The clinical application of emotion in psychotherapy. *Handbook of emotions*, 4, 670-684.
- Gresham, F. M. (2000). Assessment of social skills in students with emotional and behavioral disorders. *Assessment for effective intervention*, 26(1), 51-58.
- Güler, C. (2017). Açık ve uzaktan öğrenmede bireysel farklılık olarak yaş. *AUAd*, 3(3),125-145.
- Hamilton, S. (1996). *Key ideas in psychology*. USA: Jessica Kingsley Publisher.
- Hidalgo, M. A., Ehrensaft, D., Tishelman, A. C., Clark, L. F., Garofalo, R., Rosenthal, S. M., & Olson, J. (2013). The gender affirmative model: What we know and what we aim to learn. *Human Development*, 56(5), 285-290.
- Hökekleli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. (2. Bas). İstanbul: Timaş Yayıncılık.
- Ilgaz H. (2018). Bireysel farklılıklar kapsamında çevrimiçi öğrenme araştırmalarına ilişkin sistematik bir derleme. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science]*, 11(4), 1003-1018.
- James, W. B., & Gardner, D. L. (1995). Learning styles: Implications for distance learning. *New directions for adult and continuing education*, (67), 19-31.
- Kaluger, G., & Meriem Kaluger, F. (1986). *Human development: The span of life*. USA: Times Mirror / Mosby College Publishing.

- Kaplan, A. (2008). Raven'in ilerleyen matrisler PLUS testinin 12-13 yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenirlik ve ön norm çalışmalarına göre üstün zekalı olan ve olmayan öğrencilerin mantıksal düşünme yeteneklerinin karşılaştırılması (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keefe, J. W. (1979). Learning style: An overview. In J. W. Keefe (Ed.) *Student learning styles: Diagnosing and prescribing programs* (pp. 1-17). Reston, VA: National Association of Secondary School Principals.
- Keleş, O. B. (2000). Eğitim yöneticilerinde sorun çözme ve denetim odağı ilişkisi. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kesici, Ş. (2012). İş motivasyonu. H. Izgar (Ed), Endüstri ve örgüt psikojisi. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Koman, E. (2001). Zeka ne değildir? *Çocuk Çocuk Ebeveyn Eğitimi Dergisi*, 7, 23-27.
- Köknel, Ö. (1982). Kişilik. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (2000). Meslek Danışmanlığı: Kuramlar-Uygulamalar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzgun, Y. (2005). Akademik Benlik Kavramı Ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Editörler). Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi: 2. (3.Basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzgun, Y. (2011). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş*. (7. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Lindsey, L. L. (1990). Gender Roles A Sociological Perspective. United States of America: Prentice Hall International Limited.
- Matsumoto, D. (2009). The Cambridge dictionary of psychology. New York: Cambridge University Press.
- Matthews, G., Zeidner, M. and Roberts, R. D. (2004). Emotional intelligence: Science and myth. Cambridge: MIT press.
- Mayer J.D., Geher G. (1996). Emotional intelligence and the identification of emotion. *Intelligence*. 22(2):89-113.
- Mayer, J. D. and Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey and D.J. Sluyter (Eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Implications for educators* (pp. 3-31) New York: Harper Collins.
- Mayer, J.D. ve Salovey, P. (1993). The Intelligence of Emotional Intelligence, *Intelligence*, 17, 433-436.

- Mehmedoğlu, A. U. (2006). Evrenselleşebilirlik ve Ahlak. (Editörler: Y. Mehmedoğlu, A.U. Mehmedoğlu), Küreselleşme Ahlak ve Değerler. 251-319. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Morrow, D. F., & Messinger, L. (Eds.). (2006). Sexual orientation and gender expression in socialwork practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people. Columbia University Press.
- Nevid, J.S. (2013). Psychology: Concepts and Applications, Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Norwich, B. (2002). Education, inclusion and individual differences: Recognising and resolving dilemmas. *British Journal of Educational Studies*, 50(4), 482-502. doi:10.1111/1467-8527.t01-1-00215
- Özbey, Ç. (2004). Çocuk Sorunlarına Yapıcı Çözümler. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Özdaşlı, K., ve Akman, H. (2012). İçsel ve dışsal motivasyonda cinsiyet ve örgütsel statü farklılaşması: Türk Telekomünikasyon A. Ş. çalışanları üzerinde bir araştırma. Süleyman Demirel Üni. Vizyoner Dergisi, 4(7), 73-81.
- Özdemir, S. (2013). *Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının çevre bilinci ve çevreye yönelik tutumlarının kişilik özellikleri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3), 217-239.
- Özgüven, İ. E. (2019). *Psikolojik testler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özlem, D. (2002). Kavramlar ve Tarihleri. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Pashler, H., McDaniel, M., Rohrer, D., & Bjork, R. (2008). Learning styles: Concepts and evidence. *Psychological science in the public interest*, 9(3), 105-119.
- Phares, E. J. (1976). Locus of control in personality. New Jersey: General Learning Press.
- Pintrich, P. R., & Schunk, D. H. (2002). Motivation in education: Theory, research, and applications. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Pişkin, M. (2012). Kariyer Gelişim Sürecini Etkileyen Faktörler. Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya. Yeşilyaprak, B. (Editör). (3. Baskı), s. 44-50. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Riding, R. (2005). Individual differences and educational performance. *Educational Psychology*, 25(6), 659-672. doi:10.1080/01443410500344712.
- Rokeach, M. (1973). Nature Of Human Values. New York: The Free Press.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized Expectancies For Internal Versus External Control Of Reinforcement. *Psychological Monographs*, (80), 1-28.

- Rotter, J. B. (1975). Some Problems And Misconceptions Related to The Construct Of Internal Vs. External Control Of Reinforcement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, (40), 313-321
- Sağlam, A. Ç. (2007). Eğitim Örgütlerinde Kuramdan Uygulamaya Güdüleme. Ankara: Nobel Yay.
- Salovey, P. and Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185-211.
- Salovey, P., Detweiler-Bedell, B.T., Detweiler-Bedell, J.B., Mayer, J.D. (2008). Emotional intelligence. In: Lewis M, Haviland-Jones JM, Barrett LF, editors. *Handbook of emotions*. 3rd ed. New York: The Guilford Press.
- Salovey, P., Grewal, D. (2005). The science of emotional intelligence. *Current Directions in Psychological Science*. 14(6):281-5.
- Santrock, J. W. (2016). Yaşamboyu Gelişim: Gelişim Psikolojisi (G. Yüksel, Çev.) Ankara: Nobel Yayınevi.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries: *Advances in experimental. Social Psychology*, 25, 1-65. Servisi.
- Sharf, R.S.. (2006). *Applying Career Development Theory to Counseling*. (4th ed.). Pacific Grove: CA: Brooks/Cole.
- Sıgır, Ü., & Gürbüz, S. (2011). Akademik başarı ve kişilik ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 10(1), 30-48.
- Silah, M. (2005). *Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yay.
- Smetana, J. G., Jambon, M., Conry-Murray, C., & Sturge-Apple, M. L. (2012). Reciprocal associations between young children's developing moral judgments and theory of mind. *Developmental psychology*, 48(4), 1144.
- Spearman, C.. (1927). *Abilities of Man: Their Nature and Measurement*. New York: Macmillan.
- Staggenborg, S. (1998). *Gender, Family, And Social Movements*. California: Pine Forge Press.
- Stein, Steven J. (2009). *Emotional Intelligence For Dummies*. Canada: John Wiley and Sons.
- Stewart, A. E. (2004). Can knowledge of client birth order bias clinical judgment? *Journal of Counseling and Development*, 82(2), 167-176.
- Stewart, A. E., Campbell, L. F. (1998). Validity and reliability of the White-Campbell psychological birth order inventory. *The Journal of Individual Psychology*, 54(1), 42-60.

- Şencan, H. (2016). Psikoteknik ve Uygulama Alanları. (Erişim tarihi: 14.05.2022 – 23.11) <http://www.abuyum.com/psikoteknik-ve-uygulama-alanlari-hk-makale/118/Page.aspx>.
- TDK, (2022). <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2022- 22.59)
- Türkiye Zeka Vakfı, (2022). Zeka Nedir? https://www.tzv.org.tr/#/zeka/zeka_nedir, Erişim Tarihi:11 Mayıs 2022, 22:09.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Uysal, E. (2006). *Farklı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş grubundaki çocukların çoklu zeka kuramına göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- VandenBos, G. R. (2015). APA dictionary of psychology (2nd ed.). Washington: American Psychological Association.
- Ventegodt, S., Andersen, N. J., Merrick, J. (2003). The Life Mission Theory III. Theory of Talent. *The Scientific World Journal*, 3, 1286-1293.
- Wechsler, D. (1958). *The Measurement and Appraisal of Adult Intelligence*. (4-th ed.). Baltimore: William & Wilkins.
- Woolfolk, A.E. (1998). *Educational Psychology*. The Ohio State University, U.S.A.
- Yavuzer, H. (1997). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Yelboğa, A. (2006). Kişilik özellikleri ve iş performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *“İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8(2), 196-211.
- Yeşilyaprak, B. (2017). Denetim odağı. Y. Kuzgun & D. Deryakulu (Editörler), *Eğitimde bireysel farklılıklar*. 233-252. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yılmaz, H. (2002). *Sevgili Anne ve Babacığım Lütfen Bu Kitabı Okur Musunuz?* Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yogev, Ş. P. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyetin kazanılması aile, okul ve arkadaş etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (1996). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zunker, V. G., & Osborn, D. S. (2002). *Using assessment results for career development* (6th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole-Thompson Learning.

Bölüm

-6-

ÖĞRENME İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

6.1. Eğitim

Eğitim, insanlık var olduğundan beri devam eden bir etkinlik alanıdır, çünkü insan doğaya uyum sağlamak ve çevresiyle etkileşime girmek için çeşitli beceriler kazanmak zorundadır (Selçuk, 1994). Eğitim farklı kurumlarca “terbiye”, “tedris”, “pedagoji” kavramlarıyla da ifade edilmiştir (Varış, 1998) (Bakırcıoğlu, 2012). Psikoloji sözlüğünde ise eğitim; bir özelliğin veya değişkenin düzenli, kesintisiz değişmesi şeklinde ifade edilmiştir (Budak, 2005). Eğitimin bir çok tanımı olmasına rağmen genel olarak, insanın kendi sahip olduğu özellikleri veya yetenekleri belirli bir amaç doğrultusunda geliştirmesi olarak tanımlanabilir (Senemoğlu, 2002) (Selçuk, 1994). Eğitim bir süreç olduğundan öğrenme ve öğretimi de kapsamaktadır (Koçak, 2012). Eğitim insanların veya toplumların gelişmesi için önemli bir kavramdır, ayrıca zaman ve mekân yönünden sürekli ve çok boyutlu olması da önemlidir (Varış, 1998). Eğitimin en temel amacı bireyi toplumun yararlı bir üyesi haline getirmektir (Küçükahmet, 1989).

Her toplum, kültürünü devam ettirebilmek amacıyla yeni nesillere aktarır. Toplumun bireylerini kendi kültürüne uygun şekilde yetiştirmesine “kültürleme” denir. Bu kültürel aktarım ailede başlayıp sokakta, okulda iş yerlerinde vb. devam eder. İstemli ve istemsiz devam eden bu süreçlerde yeni neslin gittikçe karmaşıklaşan bu süreci amacına uygun ve planlı olarak elde edebilmesi için uygun ortam ve etkinlikler düzenlenmesi işleme eğitimi denilmektedir. Bu sebeple eğitime “kasıtlı kültürleme süreci” tanımı da yapılmaktadır (Fidan & Erden, 1998).

Bunlardan yola çıkarak denielebilir ki; eğitim bir kültürlenme (kültürel tanım), davranış değiştirme (psikolojik tanım), çevresindeki olaylara anlamlı, sistematik ve eleştirel yaklaşmasını sağlayan bir süreçtir (felsefi tanım) ve toplumun standartlarını, inançlarını kazanmada etkili olan sosyal bir süreçtir (sosyolojik Tanım) (Coştu, 2012).

Kaynakça

- Bacanlı, H. (1999). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim Psikolojisi: Eğitimin Psikolojik Temelleri*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Baymur, F. B. (1972). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Can, Ş. (2005). Öğretme-Öğrenmede İpuçları Ve Pekiştiricilerin Rolü. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi Bahar Sayı 14*, 97-109.
- Coştu, B. (2012). Eğitimle İlgili Temel Kavramlar. M. Küçük, & S. Yaygın içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 1-11). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eğitimcilerin Eğitimi*. (2022, 08 01). <https://www.egiticininegitimi.gen.tr> adresinden alındı
- Erden, M., & Akman, Y. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız: Gelişim ve Öğrenme*. Samsun: Eser Ofset.
- Fer, S. (2009). *Öğretim Tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fidan, N., & Erden, M. (1998). *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Gömlüksiz, M. N. (2018). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Asos Yayınları.
- IQ_classification*. (2022, 08 17). https://stringfixer.com/tr/IQ_classification adresinden alındı
- Kaya, Z. (2012). *Öğrenme ve Öğretme Kuramlar, Yaklaşımlar, Modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Koçak, R. (2012). Temel Kavramlar. B. Oral içinde, *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları* (s. 3-28). Ankara: Pegem akademi.
- Küçükahmet, L. (1989). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Küçükıylmaz, A. (2011). *Eğitim Bilimine Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özden, Y. (2011). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özü, Ö. (2012). Çoklu Zeka Kuramı. Z. Kaya içinde, *Öğrenme ve Öğretme: Kuramlar, Yaklaşımlar, Modeller* (s. 119-139). Ankara: Pegem Akademi.

- Philips, D., & Soltis, J. (2005). *Öğrenme: Perspektifler* (Çev. S. Durmuş). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Pinter, R. (1991). *Eğitim Psikolojisi* (Çev. S.Akdeniz). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No:15.
- Selçuk, Z. (1994). *Eğitim Psikolojisi*. Atlas Kitapevi.
- Senemoğlu, N. (2002). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Seven, M. A., & Engin, A. O. (2010). Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 2*, 189 - 212.
- Söylemez, S., Koyuncu, M., & Amado, S. (2018). Utanç ve Suçluluk Duygularının Bilişsel Psikoloji Kapsamında Değerlendirilmesi. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology Cilt/Volume: 38, Sayı/Issue: 2*, 259-288.
- Teyfur, M. (2018). Çağdaş Öğrenme ve Öğretim Yaklaşımları-2. M. N. Gömleksiz içinde, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 223-266). Ankara: Asos Yayınları.
- Türkiye Zeka Vakfı. (2022, 08 12). <https://www.tzv.org.tr/> adresinden alındı
- Variş, F. (1998). *Eğitim Bilimine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Yerkes, R., & Dodson, J. (1908). The relation of strength of stimulus to rapidity of habitformation. *Journal of Comparative Neurology and Psychology*, 18,459-482.
- Yerkes-Dodson Kanunu. (2022, 08 17). <https://www.yeniisfikirleri.net/en-verimli-calismanin-formulu/yerkes-dodson-kanunu/> adresinden alındı

Bölüm -7-

DAVRANIŞÇI YAKLAŞIM

Psikoloji, insan ve hayvan davranışlarını ve zihinsel süreçlerini anlamaya ve açıklamaya çalışan bir bilim dalıdır (Gerrig ve Zimbardo, 2014: s. 2). Bu bilim dalı içerisinde insana dair açıklamalarda bulunan çok sayıda kuram bulunmaktadır. Psikoloji bilimi içerisinde geçmişten günümüze geçerliliğini koruyan, insan ve hayvan davranışlarını açıklamaya çalışan kuramlardan biri de Davranışçı Yaklaşımdır. Davranışçı yaklaşım, insan davranışlarını ve öğrenme süreçlerini açıklamada yaygın olarak kabul gören klasik yaklaşımlardandır. Öğrenme ile ilgili kuramsal eğilimler arasında önemli yer tutan Davranışçılık, öğrenme denildiğinde akla gelen ilk yaklaşımlardandır.

Bu bölümde ilk olarak Psikoloji bilimi içerisinde önemli bir yeri bulunan Davranışçı Yaklaşım açıklanacaktır. Ardından sırasıyla Davranışçı yaklaşım perspektifinden öğrenme süreçlerini açıklamak amacıyla John B. Watson'un Davranışçı Yaklaşımına Katkıları, Ivan Pavlov ve Klasik Koşullanma, Edward Thorndike ve Bağlaşımçılık, Frederic Skinner ve Edimsel Koşullanma, Clark Hull ve Davranışçı Yaklaşım Katkıları başlıklarına yer verilecektir.

7.1. Davranışçı Yaklaşım

Öğrenme süreçlerine ilişkin kuramsal bilgiler gözden geçirildiğinde, öğrenmeye ilişkin kapsamlı bilimsel çalışmaların büyük oranda Davranışçı yaklaşım ile başladığını söyleyebiliriz. Yaklaşık olarak yirminci yüzyıla kadar öğrenmeye ilişkin yapılan açıklamalar bilimsel kabul edilebilecek nitelikte değildir. Bu zamana kadar öğrenmenin nasıl gerçekleştiğine ilişkin ortaya konulan bilgiler daha çok felsefi kaynaklıdır. Yirminci yüzyıl ile birlikte Psikolojinin bir bilim dalı olarak gelişimi ile birlikte insan ve hayvan davranışlarını ve zihinsel süreçlerini açıklamaya yönelik kuramsal

Kaynakça

- Bacanlı, H. (2011). Eğitim Psikolojisi. (17. Baskı). Pegem Akademik Yayıncılık
- Cihangir Çankaya, Z. (2012). Davranışçı Öğrenme. Y. Özbay & S. Erkan (Ed.). Eğitim Psikolojisi içinde (s. 205 - 244). Pegem Akademik Yayıncılık
- Ersanlı, K. (2011). Öğrenmede Davranışsal Yaklaşımlar. B. Yeşilyaprak (Ed.). Eğitim Psikolojisi içinde (s. 198 - 245). Pegem Akademik Yayıncılık.
- Gerrig, R. G., & Zimbardo, P. G. (2014). Psikolojiye Giriş Psikoloji ve Yaşam. Çev. G. Sart. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Işık, Ş. (2013). Edimsel (Operant) Koşullanma. Ş. Işık (Ed.) Eğitim Psikolojisi içinde (s. 376 - 408). Pegem Akademik Yayıncılık
- Kararırmak, Ö. & Sahranc, Ü. (2010). Klasik Koşullanma. İ. Yıldırım (Ed.) Eğitim Psikolojisi içinde (s.375 - 400). Pegem Akademik Yayıncılık.
- Özeke Kocabaş, E. (2020). Davranışçı Kuram: J. B. Watson ve B. F. Skinner. D. Gençtanırım Kurt & E. Çetinkaya Yıldız. (Ed.) Kişilik Kuramları Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle içinde (s. 354 - 381). Pegem Akademik Yayıncılık.
- Schultz, D. P. & Schultz, S. E. (2007). Modern Psikoloji Tarihi. Çev. Y. Aslay. Kaknüs Psikoloji.
- Senemoğlu, N. (2011). Gelişim Öğrenme Öğretim Kuramdan Uygulamaya (20. Baskı). Pegem Akademik Yayıncılık.
- Slavin, R. S. (2013). Eğitim Psikolojisi Kuram ve Uygulama. Çev. Ed. G. Yüksel. Nobel Akademik Yayıncılık
- Yılmaz, M. T. (2010). Edimsel Koşullanma (Skinner). İ. Yıldırım. (Ed.). Eğitim Psikolojisi içinde (s. 401 - 424). Pegem Akademik Yayıncılık
- Kaynak: <https://www.cagrigunes.com/john-b-watson-1878-1958/>*
- <https://www.teknonce.com/ivan-pavlov-kindir-kisaca-hayati.html>*
- Kaynak: <https://beyinsizler.net/burhus-frederick-skinner-kindir/>*

Bölüm

-8-

BİLGİYİ İŞLEME KURAMI

Bilgi İşleme Kuramı, insan öğrenmesini bellek üzerinden bilgisayar metaforu ile açıklamaya çalışan bir kuramdır. Aslında insan belleğini bu şekilde çeşitli benzetmeler ve metaforlar üzerinden açıklamaya çalışmak yeni değildir. Tarih boyunca insan zihnini ve özellikle belleği açıklamak için pek çok metafor kullanılmıştır. Örneğin arşivler ve kütüphaneler gibi bilgiyi saklayan mekanlar; şarap mahzenleri ve depolar gibi malları saklayan yerler, güvercinlikler ve kuşhaneler gibi hayvan barınakları, hazine sandıkları ve mücevher kutusu gibi değerli şeyleri saklayan eşyalar bunlardan bazılarıdır. Sürekli değişen imgeler birer benzetim ve temsil aracı olarak bilgiyi işleme modellerimize her daim yansıtılmıştır (Draaisma, 2014).

Bellek, yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Bununla birlikte kişinin edindiği deneyimler ve bilgileri bilinçli ya da örtük olarak hatırladığı yerdir de (Avcu, 2019). Bu bağlamda belleğin, biriktirme ve hatırlama eylemleri ile tanımlanan aktif bir süreci ifade ettiği söylenebilir (Rossington & Whitehead, 2007). Platon belleği çok yumuşak ve sıvı olan bir balmumu tabletine benzetmiştir. Tablet üzerine basılmış mühürlerin izlerini koruması gibi algılar ve düşünceler belleğe iz bırakır ve orada saklanır. Dolayısıyla bilme ile hatırlama birbiriyle paralel çalışan iki kavramdır. Bir şeyi bilmek, onun imgesini bellekte tutmak demektir. Kişinin sahip olduğu "balmumunun" yapısı hatırlama ve bilme konularında birbirlerinden farklılaşmalarını sağlar (Gonzales, 2007). Belleğin "balmumu" analogisinde işleyiş, algılar yoluyla tecrübe edilen nesnelerin bellekte bir imge oluşturması ve sonrasında bunların hatırlanarak bilgi haline gelmesi şeklindedir (Özdemir, 2019). Sokrates algı yoluyla oluşmamış düşünceler için belleği "kafes" olarak tasarlamıştır. Sokrates kafes metaforunu, bilgili olmak ve bilgi sahibi olmak arasındaki farkı açıklamak için

Kaynakça

- Anderson, J. R. (1983). A spreading activation theory of memory, *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 22 (3), 261-295
- Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). Human memory: a proposed system and its control processes. In K. W. Spence (Ed.), *The psychology of learning and motivation: Advances in research and theory* (pp. 89-195). Academic Press.
- Barash, J. A. (2007). Belleğin kaynakları, *Cogito*, 50. sayı, 11-23.
- Bilge, U. (2018). *Aristoteles'in bellek kavramı*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Boyd, M. & Thomas, R. (1977). Posterior association cortex lesions in rats: Mazes, pattern discrimination, and reversal learning. *Physiological Psychology*. 5. 455-461. 10.3758/BF03337855.
- Brewer, W. (t.y). Schema Theory, Education Encyclopedia - StateUniversity.comEducation EncyclopediaLearning Theory - Constructivist Approach, <https://education.stateuniversity.com/pages/2175/Learning-Theory-SCHEMA-THEORY.html#:~:text=Bartlett's%20Schema%20Theory&text=In%20order%20to%20account%20for,old%20knowledge%20influences%20new%20information.>
- Cacioppo, J. T. Freberg, L.A. Cacioppo, S.J. (2022). *Discovering psychology*, Cengage.
- Carbon, C. C., & Albrecht, S. (2012). Bartlett's schema theory: The unreplicated "portrait d'homme" series from 1932. *Quarterly Journal Of Experimental Psychology*, 65(11), 2258-2270.
- Chennamsetti, P. (2008). *Learning processes and approaches: Examining their interrelationships to understand student learning*, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED503763.pdf>
- Choi, C. (2007). Strange but true: when half a brain is better than a whole one, <https://www.scientificamerican.com/article/strange-but-true-when-half-brain-better-than-whole/>
- Coltheart, M. (1980). Iconic memory and visible persistence. *Perception & Psychophysics*, 27(3), 183-228.
- Cowan, N. (2014). Working memory underpins cognitive development, learning, and education. *Educational Psychology Review*, 26(2), 197-223.
- Cowan, N. (1988). Evolving conceptions of memory storage, selective attention, and their mutual constraints within the human information processing system. *Psychological Bulletin*, 104, 163-191

- Craik, F. I., & Lockhart, R. S. (1972). Levels of processing: A framework for memory research. *Journal Of Verbal Learning And Verbal Behavior*, 11(6), 671-684. 10.1016/S0022-5371(72)80001-X.
- Crapanzano, V. (2004). *Imaginative horizons*, The University of Chicago Press
- Çağla, C. (2007). Bellek üzerine düşünmek, *Cogito*, 50. Sayı, 217-232.
- de Haan, E., Corballis, P. M., Hillyard, S. A., Marzi, C. A., Seth, A., Lamme, V., Volz, L., Fabri, M., Schechter, E., Bayne, T., Corballis, M., & Pinto, Y. (2020). Split-Brain: What We Know Now and Why This is Important for Understanding Consciousness. *Neuropsychology review*, 30(2), 224–233. <https://doi.org/10.1007/s11065-020-09439-3>
- Draaisma, D. (2014). *Bellek metaforları*, Metis Bilim.
- Eagleman, D. (2021). *Canlı Devre – Durmaksızın Değişen Beynin İçyüzü*, Domingo.
- Ekuni, R. Vaz, L. Bueno, O. (2011). Levels of processing: The evolution of a framework. *Psychology & Neuroscience*. 4. 333-339. 10.3922/j.psns.2011.3.006.
- Ewoldsen, D. R. (2020). Levels of processing theory. *The International Encyclopedia of Media Psychology*, 1–4. doi:10.1002/9781119011071.iemp0240
- Foster, P. S., Hubbard, T., Campbell, R. W., Poole, J., Pridmore, M., Bell, C., & Harrison, D. W. (2017). Spreading activation in emotional memory networks and the cumulative effects of somatic markers. *Brain Informatics*, 4(2), 85-93.doi: 10.1007/s40708-016-0054-2.
- Franklin, D. R., & Mewhort, D. J. K. (2015). Memory as a hologram: An analysis of learning and recall. *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 69(1), 115-135.doi: 10.1037/cep0000035. PMID: 25730645.
- Gibb, B. J. (2007). *The rough guide to the brain*. Penguin Books.
- Gonzalez, F. (2007). Wax tablets, aviaries, or imaginary pregnancies? On the powers in theaetetus' soul. *Études Platoniciennes*, (4), 273-293.
- Gülten, D. Ç. Ergin, H. Avcı, R. (2009). Bilgiyi işleme kuramı ve anlamlandırmanın matematik öğretimi üzerindeki etkisi, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 1-10
- Gott, P.S. (1973). Cognitive Abilities Following Right and Left Hemispherectomy, *Cortex*, 9 (3), 266-274
- Hartston, W. (2016). *Kimsenin bilmediği Şeyler*, İstanbul.
- Huizen, J. (2021). What to know about long-term memory and long-term memory loss, <https://www.medicalnewstoday.com/articles/long-term-memory>

- Jager, E. (t.y). Reading the book of the heart from the middle ages to the twenty-first century, <https://press.uchicago.edu/Misc/Chicago/391167.html>
- Iran-Nejad, A., & Winsler, A. (2000). Bartlett's Schema Theory and Modern Accounts of Learning and Remembering. *The Journal of Mind and Behavior*, 21(1/2), 5–35. <http://www.jstor.org/stable/43853902>
- Kurtuldu, M. K. (2007). *Bilgiyi işleme modeline dayalı piyano eğitiminde genel öğrenme stratejilerinin yeri ve görsel imajlar oluşturma yönteminin kullanılabilirlik düzeyi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Loveless, B. (2022). A Complete Guide to Schema Theory and its Role in Education, <https://www.educationcorner.com/schema-theory/>
- McLeod, S. A. (2008, October 24). *Information processing*. Simply Psychology. www.simplypsychology.org/information-processing.html
- McLeod, S. A. (2007, December 14). *Levels of processing*. Simply Psychology. www.simplypsychology.org/levelsofprocessing.html
- Minsky, M. (1974). A Framework for Representing Knowledge, <https://web.media.mit.edu/~minsky/papers/frames/frames.html>
- Ormrod, J. E. (2016). *Öğrenme Psikolojisi*, Nobel Akademi.
- Özeren, S. (2008). *Mimaride kurgulanan sanatın tasarımıda oluşturduğu bellek ve İMÇ örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üni, İstanbul.
- Prera, A (2021, Feb 01). *Sensory memory*. Simply Psychology. www.simplypsychology.org/sensory-memory.html
- Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*, Gazi Kitabevi.
- Sharifian, F. & Samani R. (1997). Hierarchical spreading of activation. In F. Sharifian (Ed.) Proc. of the Conference on Language, Cognition, and Interpretation, (pp. 1-10). Isfahan: IAU Press
- Sorensen, R. A. (1992). *Thought experiments*, Oxford University Press, New York
- Tavares, T. P., Kerr, E. N., & Smith, M. L. (2020). Memory outcomes following hemispherectomy in children. *Epilepsy & Behavior*, 112, 1-7. doi: 10.1016/j.yebeh.2020.107360.
- Tripathy, S. P., & Öğmen, H. (2018). Sensory memory is allocated exclusively to the current event-segment. *Frontiers in Psychology*, 9, 1435.
- Ülken, H. Z. (2004). *Türk tefekkürü tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Wagoner, B. (2013). Bartlett's concept of schema in reconstruction. *Theory & Psychology*, 23(5), 553-575.
- <http://www2.iath.virginia.edu/elab/hfl0257.html> Erişim Tarihi: 21.08.2022

<https://www.sciencedirect.com/topics/neuroscience/implicit-learning#:~:text=Implicit%20learning%20refers%20to%20the,relations%20between%20objects%20or%20events.> Erişim Tarihi: 21.08.2022

<https://www.thinkib.net/psychology/page/22793/multi-store-memory-model> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://www.britannica.com/topic/mind> Erişim Tarihi: 21.08.2022

<https://www.thinkib.net/psychology/page/22793/multi-store-memory-model> Erişim Tarihi: 22.08.2022

https://science.jrank.org/programming/Levels_of_Processing_Theory.html Erişim Tarihi: 22.08.2022

https://science.jrank.org/programming/Levels_of_Processing_Theory.html Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://thedecisionlab.com/biases/levels-of-processing-effect> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://www.instructionaldesign.org/theories/levels-processing/> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://www.britannica.com/topic/University-of-Cambridge> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://education.stateuniversity.com/pages/2175/Learning-Theory-SCHEMA-THEORY.html> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://dictionary.apa.org/spreading-activation> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://kostia.me/english-deutsch/patfits-division/#:~:text=One%20unlucky%20day%20Parfit%20suffers,body%20of%20the%20other%20brother.> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://www.discovermagazine.com/mind/how-does-the-brain-work-with-half-of-it-removed-pretty-well-actually> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://www.storytel.com/tr/tr/books/the-strange-case-of-dr-jekyll-and-mr-hyde-1556820> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://massivesci.com/articles/livewired-david-eagleman-review-brain-plasticity/> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://www.discovermagazine.com/mind/how-does-the-brain-work-with-half-of-it-removed-pretty-well-actually> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://evrimagaci.org/beyninin-90i-hasar-gormus-bir-adam-bilinc-kavramimiza-meydan-okuyor-4581> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://evrimagaci.org/beyninin-90i-hasar-gormus-bir-adam-bilinc-kavramimiza-meydan-okuyor-4581> Erişim Tarihi: 22.08.2022

<https://psychology.fas.harvard.edu/people/karl-lashley> Erişim tarihi: 22.08.2022

<https://neuroeducation.co/the-holographic-model/> Erişim Tarihi: 22.08.2022

Bölüm -9-

BEYİN TEMELLİ ÖĞRENME

“Öğrenme nasıl gerçekleşir?” sorusu eğitim uzmanlarının uzun zamandır üzerinde durduğu önemli konulardan biridir. Öğrenmenin hangi koşullar altında daha iyi gerçekleştiği, bilginin kalıcılığının nasıl sağlandığı gibi sorular ve öğrenmenin karmaşık olgusu bu alanda çeşitli yaklaşımların doğmasına neden olmuştur. Bilim insanlarının kendi araştırma ve gözlemlerine dayanarak ortaya koyduğu yaklaşımlar bir yandan bu sorulara cevap ararken aynı zamanda öğrenmenin farklı yönlerine de vurgu yapmıştır. Davranışçı, bilişsel ve yapılandırmacı ana başlığı altında toplanan öğrenme yaklaşımları ve bu yaklaşımlar çerçevesinde geliştirilen; tam öğrenme, sunuş yoluyla öğretim, kuantum öğrenme, proje tabanlı öğrenme, işbirlikçi öğrenme vb. pek çok model etkili öğrenme yöntemlerini açıklama çabasıdır. Tek ve mükemmel bir çözüm olmadığından günümüzde aynı anlayışla öğretimin kalitesini artırmak ve eğitim uygulamalarına rehberlik etmek amacıyla yeni öğrenme modelleri geliştirilmeye devam edilmektedir (Özden ve Gültekin, 2008). Bu amaçlar çerçevesinde geliştirilen modellerden biri de beyin temelli öğrenme modelidir.

9.1. Beyin Temelli Öğrenmeye Giriş

Yirmi birinci yüzyıla damgasını vuran bilimsel gelişmeler ve beraberinde getirdiği teknoloji her alanda olduğu gibi insan fizyolojisi ve anatomisi hakkında da yeni bilgiler edinmemizi sağladı. Özellikle gelişen görüntüleme teknikleri ile vücudumuzun en komplike organı kabul edilen beyin yapısı ve çalışma prensipleri hakkında birçok yeni bilgiye ulaşıldı. Beynin bilişsel fonksiyonları olan; algılama, bellek, dikkat, bilgi işleme gibi özellikleri hakkında elde edilen bilgiler daha sistematik bir şekilde öğrenme ortamıyla ilişkilendirildi. Bu noktadan hareketle ortaya atılan beyin temelli öğrenme modeli; beynin işleyiş kuralları ile öğretimin organize edilmesi anlayışıyla geliştirildi (Caine ve Caine, 2002).

Kaynakça

- Aparna, M. (2014). Fostering student creativity using brain-based learning. *Scholarly Research Journal*, 1/IV, 549-560.
- Caine, R. N., ve Caine, G. (1995). Reinventing schools through brain based learning. *Educational Leadership*, 32(7), 43-48.
- Caine, R. N., ve Caine, G. (2002). Beyin temelli öğrenme (Making Connections: Teaching And The Human Brain). (Çev. Ed. Gülten Ülgen), Ankara: Nobel Yayınları.
- Demir, R. (2016) *Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımına Dayalı Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretiminin Akademik Başarı Ve Kalıcılığa Etkisi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde program geliştirme* (10. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Duman, B. (2009). *Beyin Temelli Öğrenme*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2004), *Gelişim ve Öğrenme*, 13.baskı, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ginnis, P. (2002) *The Teacher's Toolkit: Raise classroom achievement with strategies for every learner*. Glasgow: Crown House Publishing Ltd.
- Holden, C. (1999). Music as a brain builder. *Science*, 283, 2007
- Jensen, E. (2005). *Teaching with the brain in mind*, virginia: Association for supervision and curriculum development.(2nd edition).
- Jensen, E. (2006). *Teaching with the brain in mind* (Çev.A. Doğanay), Nobel Kitabevi.
- Jensen, E. (2008). *Beyin Uyumlu Öğrenme*. Adana: Nobel Kitapevi,
- Keleş, E., ve Çepni, S. (2006). Brain and Learning, *Journal of Turkish Science Education*, 3, 2.
- Kutlu, O., Korkmaz, G. (2010). Beyin temelli öğrenmenin sosyal bilgiler dersi öğretiminde uygulanması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (39), 160-171
- Leeson, M. Ve Willis, J. (2004). *What's The Buzz About? Brain-Based Learning for All Students*.[http://www.naz.edu:900/~include/pdfs/poster/Brain% 20 based. pdf](http://www.naz.edu:900/~include/pdfs/poster/Brain%20based.pdf) 18 Mart 2011
- Mcgeehan, J. (2001). Brain-compatible learning. *Green Teacher*, 64, 7-13
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve Öğretme*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Özkalp, E. (2008) *Davranış Bilimlerine Giriş*. Anadolu Üniversitesi. ISBN 975-06-0095-9.

- Özden, M. ve Gültekin, M. (2008). The effects of brain-based learning on academic achievement and retention of knowledge in science course. *Electronic Journal of Science Education*, 12(1), 1-17.
- Saritepeci, M., ve Yıldız, H. (2014). Harmanlanmış öğrenme ortamlarının öğrencilerin derse katılım ve derse karşı motivasyonları üzerine etkisinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 15(1), 211- 223.
- Ramakrishnan, J. ve Annakodi, R. (2013). Brain based learning strategies. *International Journal of Innovative Research and Studies*, 2(5), 235-242

Bölüm -10-

YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM

Yapılandırıcı yaklaşımda öğrenciler anlam arayan etkin varlıklardır ve bu arayışı tatmin edici zihinsel yapılar oluşturup bunları test ederek, geliştirerek gerçekleştirirler (Driscoll, 2012). Öğrenenin aktif olarak sürecin içinde olduğu yapılandırıcı yaklaşımda öğrencinin görevi bilgiyi almak değil, bilgiyi araştırmaktır (Arslan, 2007). Bu yüzden öğrenci araştıran, zihinsel açıdan aktif, kişisel görüşlerini açıklayan, sunulan bilgileri ezberlemeyip anlayan ve yeni yorumlar getiren etkin bir karakterdir öğrenme sürecinde (Yapıcı, 2011). Her kazanılmış bilgi sonraki öğrenmelere bir çerçeve hazırlar. İnsanlar deneyimlerinden bilgi ve anlam inşa ederler Dolayısıyla her yeni öğrenme kendinden önceki öğrenmelerin üzerine yapılandırılır (Arslan, 2007). Böylelikle, eski ve yeni öğrenmelerin düşünme ve analiz yoluyla birleşmesi, güncellenmesi ve gelişmesi ile kişi kendi anlamlarını yapılandırarak öğrenmeyi gerçekleştirmiş olur ama tamamlanmış olmaz, çünkü bu dinamik süreç her öğrenme yaşantısında döngüsel olarak tekrarlanarak daha üst zihinsel yapılara evrilerek devam eder.

Yapılandırıcı yaklaşımda kesin bilgiler değil kişinin kendi tarafından değiştirilen bilgiler ve doğrular vardır. Çünkü her insan öğrenme sürecinde kendi bilgilerini kendi inanç ve deyimlerine göre kendisi yapılandırır (Schunk, 2011). Mevcut bilgileri ile problemlere çözüm üretebildikleri sürece yapılarını korurlar (Savaş, 2012). Mevcut yapılar artık geçerli olmadığında, durumu anlamlandırmasında yeterli olmadığı zaman dengesizlik durumu ortaya çıkar. Dengesizlik durumunda, eski kuralların yeni duruma uyumu anlamlı kılacak zihinsel yapıları sağlayabilmesi adına, güncellenme söz konusu olur.

Yapılandırıcı yaklaşımda öğrenme, öğrencinin çevresiyle etkileşimi sonucu gerçekleşir, doğrusal değildir ve yoruma dayalıdır (Ocak, 2010). Öğrenenler zihinsel anlamda daha üst düzeyde yeni bilgiyi sürekli mevcut

Kaynakça

- Akinoğlu, O. (2011). Yapılandırıcılık, Behçet Oral Editör(Ed.), *Öğrenme, öğretme kuram ve yaklaşımları* (ss.423-445). Pegem Akademi.
- Arslan, M. (2007). Constructivist approaches in education. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 40(1), 41-61.
- Bacanlı, H. (1997). *Gelişim ve öğrenme* (3. baskı), Nobel yayın dağıtım.
- Driscoll, M. P.(2012). Öğretim süreçleri ve öğrenme psikolojisi, (Çev., Ömer F. Tutkun, Seçil Okay, & Evrim Şahin).Anı yayıncılık.
- Honebein, P. C. (1996). Seven goals for the design of constructivist learning environments. *Constructivist learning environments: Case studies in instructional design*, 11-24.
- Koç, G., & Demirel, M. (2004). From behaviorism to constructivism: A new paradigm in education. *HU Journal of Education*, 27, 174-180.
- Köseoğlu, F. & Tümay, H. (2013). *Bilim eğitiminde yapılandırıcı paradigma: Teoriden öğretim uygulamalarına*. Pegem akademi.
- McCormick, C. B. (2003). Metacognition and learning. *Handbook of psychology*, 7, 79-102.
- Morf, A. (2006). An epistemology for didactics: speculations on situating a concept. M L. Editor & N. B. Editor& J, G. Editor(Eds.), *Constructivism and education* (pp.29-43). Cambridge University Press.
- Ocak, G. (2010). Yapılandırıcı öğrenme tutumlarına yönelik öğrenme tutumları, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(30), 835-857.
- Savaş, B. (2012). Yapılandırıcı öğrenme, Alim Kaya (Ed.), *Eğitim Psikolojisi*, (ss.423-445). Pegem Akademi.
- Schunk, H. (2011). *Öğrenme teorileri: Eğitsel bir bakışla* (Çev. Ed. Muzaffer Şahin). Nobel yayın.
- Slavin, R. E. (2013). *Eğitim psikolojisi: Kuram ve uygulama*. Nobel yayınevi.
- Uçar, E. & Yeşilyaprak, B. (2013). Öğrenmeden öğretime, B. Y. Editör (Ed.), *Eğitim psikolojisi* (ss. 338-428). Pegem Akademi.
- Yapıcı, M. (2011). Yapılandırıcılık. *Eğitim Psikolojisi* içinde (Ed. İbrahim Yıldırım). Anı yayıncılık.
- Yıldırım, F. S. (2017). Öğretmenlerin yapılandırıcı öğrenme ortamı hazırlama becerilerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Eğitim, Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 15-24.

Bölüm -11-

SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENME YAKLAŞIMI

En çok bilinen ve belki de en eski öğrenme kuramı davranışçı öğrenme kuramıdır. Bilim insanları Pavlov ve Skinner'in önceleri hayvanlar üzerinde yaptıkları koşullu refleks deneyleriyle, öğrenmenin aslında uyarıcıya gösterilen bir çeşit tepkiden kaynaklandığı fikrini ortaya koymuşlardır (Gültekin, Karadağ, & Yılmaz, 2007).

Öğrenmeyle ilgili yaklaşımların değişik sınıflandırma şekilleri olsa da bunları dört ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar nörofizyolojik yaklaşımlar, bilişsel yaklaşımlar, davranışçı yaklaşımlar ve bilişsel-davranışçı yaklaşımlar şeklindedir. Sosyal Bilişsel Öğrenme Yaklaşımı da Bilişsel-Davranışçı yaklaşımlar grubuna dâhil bir öğrenme yaklaşımıdır (Gültekin, 2012, s. 103).

Bireylerin toplumdaki diğer bireylerin davranışlarını gözlemleyerek kendi davranışlarını şekillendirdiği görüşü Plato ve Aristo'ya kadar uzanır. Yakın dönemde John Dewey okulun küçük bir toplum olduğunu öğrencilerin birbirini etkileyerek birbirlerinden öğrendiklerini savunmuştur. Yine yakın dönemlerden Lev Vygotsky "potansiyel gelişim alanı" kavramında öğrenmenin öğretene kişilerden rehberliğinde ve sosyal bir ortamda olması gerektiğine dikkat çekmiştir (Eyyam, Doğruer, & Meneviş, 2012).

Sosyal Öğrenme Kavramını ilk kullanan ise "insan hayatına tesir edebilen yaşam deneyimlerini etkileyebilme yeteneğine sahip bilinçli bir varlık" olarak tanımlayan Rotter olmuştur (Ersanlı, 2005).

Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramını geliştirerek, yaptığı çalışmalarla ortaya koyan asıl isim Bandura olmuştur (Ersanlı, 2005; Eyyam, Doğruer, & Meneviş, 2012; Gültekin, 2012, s. 103).

Kaynakça

- Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 21-41.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulaması. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*(14), 198-210.
- Bilici, İ. E. (2017). İnfomal Öğrenme, Çocuk ve Suç Olgusu. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (37):21-31.
- Coşkun, H. (2021). Sosyal Öğrenme ve Model Alma. M. A. Saraç içinde, *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. TÜBİTAK Bilim Yayınları. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/sosyal_ogrenme_ve_model_alma adresinden alındı
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirbaş, M., & Yağbasan, R. (2006). Sosyal Öğrenme Teorisi ile Kazandırılan Bilimsel Tutum Davranışlarının, Akademik Başarı, Cinsiyet ve Sosyo ekonomik Düzey Tarafından Yordanmasına İlişkin Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6 (2), 331-371.
- Erden, M., & Akman, Y. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Arkadaş yayınları.
- Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız: Gelişim ve Öğrenme*. Samsun: Eser Ofset.
- Eyyam, R., Doğruer, N., & Meneviş, İ. (2012). Sosyal Öğrenme Kuramı(Sosyal Bilişsel Kuram). *Öğrenme ve Öğretme: Kuramlar, Yaklaşımlar, Modeller* (s. 75). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Gültekin, M. (2012). Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı. *Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımlar* (s. 103). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Gültekin, M., Karadağ, R., & Yılmaz, F. (2007). Yapılandırmacılık ve Öğretim Uygulamalarına Yansımaları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 503-528.
- Kaplanoğlu, M. (2019, 3 21). *Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı*. <https://remcdbcrb.org/sosyal-bilissel-ogrenme-kurami/> adresinden alındı
- Korkmaz, B. (2022, 9 7). *Sosyal Öğrenme Kuramı – Albert Bandura*. <https://psikologbulentkorkmaz.com/> adresinden alındı
- Korkmaz, İ. (2003). Sosyal Öğrenme Kuramı. B. Yeşilyaprak içinde, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- pdrbirimi.com. (2018, 12 5). <https://pdrbirimi.com/> adresinden alındı
- pdrnedir.com. (2022, 09 07). *Sosyal Öğrenme Kuramı Nedir? Örnekleri Nelerdir?* <https://pdrnedir.com/> adresinden alındı

- psikotube.com. (2022, 09 08). *Sosyal Öğrenme Kuramı*. <https://www.psikotube.com/ogrenme-psikolojisi/albert-bandura-sosyal-ogrenme-teorisi-bobo-doll-deneyi/> adresinden alındı
- Rutledge, K. (2000). *Social Learning Theory – Notes on Ormond’s Psychology of Learning*. http://teachnet.edb.utexas.edu/lynda_abbott/Social.html adresinden alındı
- Samuel, W. (1981). *Searching for the Sources of Human Behavior*. Mc Graw-Hill Book Co.
- Tatlıoğlu, S. S. (2021). Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura. *Sosyoloji Notları*, 5(1), 15-30.
- Tuckman, B. (1991). *Educational Psychology: From Theory to Application*. Florida: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- uzmanhocam.com. (2022, 09 07). <https://www.uzmanhocam.com/> adresinden alındı
- Ülgen, G. (1995). *Eğitim Psikolojisi: Birey ve Öğrenme*. İkinci Basım. Ankara: Bilim Yayınları.
- Ültanır, Y. G. (1997). *Öğrenme Kuramları*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Wikipedia. (2022, 08 18). <https://en.wikipedia.org/> adresinden alındı

Bölüm -12-

HÜMANİSTİK YAKLAŞIM

12.1. Hümanist Yaklaşım Kuramı

İnsan davranışları açıklanırken, psikanalitik ve davranışçı kuramlar insanların biyolojik yanına odaklanmakta ve davranışlar fizyolojik ihtiyaçlardan kaynaklanan gerilimi azaltma olarak kabul edilmektedir (Kuzgun, 1972). Hümanistik yaklaşım, davranışçılık ve psikanalizin bir uzantısıdır ve davranışçılık ile psikanaliz arasında duran bir "üçüncü güç" tür. Bunların yanında davranışçılığın ve psikanalizin aksine hümanist görüş ayrıca insana bütünsel veya organizmacı bir bakış açısı getirir (Lenchitz,1971). Psikolojide, ilk olarak psikanalitik yaklaşım ortaya çıkmıştır. İkinci olarak davranışçı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Son olarak bu iki yaklaşıma tepki olarak hümanistik yaklaşım ortaya çıkmıştır. İnsanı açıklamaya çalışan diğer kuramlara bakıldığında hümanistik yaklaşımın insan doğasına en olumlu bakan kuram olduğu görülmektedir (Yıldız,2021).

Psikanalitik kuram insanların cinsellik ve saldırganlık dürtüleriyle dünyaya geldiğini, toplum kurallarının yaşamın ilk yıllarında ebeveynler ve çevre tarafından çocuğa öğretildiğini savunur. Bu kuralların toplum tarafından hoş karşılanmayanları bilinçaltına itilerek bastırılır, toplum tarafından desteklenenler ise içselleştirilerek süperegoyu oluşturur (Gençtan,1984). Ego aracılığıyla id'in meydana getirmiş olduğu dürtüler bastırılarak ya da biçim değiştirilerek kontrol altında tutulurlar. Psikanalitik kurama göre, fizyolojik ihtiyaçlarını toplum kurallarıyla çatışmadan karşılayabilen bireyler psikolojik olarak sağlıklı bireylerdir. Fizyolojik ihtiyaçlarını karşılarlarken, toplumun engellemesiyle karşılaşan bireyler patolojik belirtiler gösterebilmektedir (Kuzgun, 1972). Psikanaliz yaklaşım da hümanistik yaklaşımın ortaya çıkışında önemli etkileri olan diğer bir yaklaşımdır. Sigmund Freud, dinamik bir işlev olarak tanımlayan insanı aynı zamanda içgüdüsel ve sosyal bir varlık olarak da tanımlamışlardır. Abraham Maslow, Freud'un bize bireyin

Kaynakça

- Aktaş, Ş. & Gündüz, O. (2001). Yazılı ve Sözlü Anlatım, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Alp, E. (2019). Eğitimin İnsancillaştırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Arpa, P. (2010). Öğretim Teknolojilerinin Öğretim Strateji, Yöntem ve Tekniklerinin Seçimine ve Kullanımına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.
- Blumenfeld, S.L. (1993) Nea: Trojan Horse in American Education. (7th ed.) Idaho: Paradigm.
- Broadhurst, R. (2001). Managing Environments for Leisure and Recreation. London: Routledge.
- Buhler, C. (1971). Basic theoretical concepts of humanistic psychology. American Psychologist, 26(4), 378-386.
- Callahan, J. F. & Clark, L.H. (1998). Teaching in the Middle and Secondary Schools. New York: Macmillan Publishing Company.
- Demirel, Ö. (2003). Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Emrem, S. (2008). Olumlu Öğrenme Ortamı Yaratmada Öğretmen – Öğrenci Etkileşiminin Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeditepe Üniversitesi.
- Eren, E. (1989). Yönetim Psikolojisi. İstanbul: İşletme İktisadi Enstitüsü.
- Gage, N. & Berliner, D. (1991) Educational Psychology (5th ed.) Boston: Houghton, Mifflin.
- Gençtan, E. (1984). Psikanaliz ve Sonrası. İstanbul: Maya Yayınları.
- Hesapçioğlu, M. (1998). Öğretim İlke ve Yöntemleri. İstanbul: Beta.
- İşman, A. & Eskicumalı, A. (2001). Eğitimde Planlama ve Değerlendirme, Adapazarı: Değişim Yayınları.
- Khrizad, B. (2011). Mevlana'da Varoluşçu ve İnsancıl Yaklaşım Motifleri. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- Kirişçigil Doğan, F. (2012). Okul Öncesi Dönemde Öğretimde İnsancıl (Hümanist) ve Teknolojik (E-Kitap) Yöntemlerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kirschenbaum, H. (1975). The Catalogue for Humanizing Education. *Saragota Springs*.

- Kuzgun, Y. (1972). Kendini Gerçekleştirme. Erişim Tarihi: 20.06.2022. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/970/11942.pdf>.
- Küçükahmet, L. (2001). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Lenchitz, K. (1970). An Examination of The Relationship of Phenomenological Existential and Perceptual Theory to Humanistic Education. Doctoral Dissertations. University of Massachusetts Amherst.
- Maslow, A.H. (1970). *Motivation and personality*. 2nd ed. New York: Harper & Row,
- Mutaf Büyükarman, Ö.H. (2011). Grafik tasarım öğretiminde hümanistik ve teknik modele dayalı öğretim yöntemlerinin karşılaştırmalı uygulaması. Sanatta Yeterlik, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Marmara Üniversitesi.
- Özbay, Y., Şahin, M. & Koç, M. (2004). Öğretmen Eğitiminde İlişkisel-Sosyal ve İnsancıl Bir Yaklaşım. Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, (27), 28-33.
- Rogers, C. R. (1961). A Theory of Therapy, Personality, and Interpersonal Relationships: As Developed in the Client-Centered Framework. In S. Koch (Ed.), *Psychology: A Study of a Science. Formulations of the Person and the Social Context* (Vol. 3, pp. 184-256). New York: McGraw Hill.
- Schultz, D.P.& Schultz, S. E. (2002). *Modern Psikoloji Tarihi*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Sezen, Y. (1998). *Hümanizm ve Atatürk Devrimleri*. İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Stagner, R. (1961). Homeostasis, need reduction, and motivation. *Merrill-Palmer Quarterly*, 7, 49-68.
- Şahin, İ. (2004). Postmodern Çağ ve Hümanist Eğitim. 8. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. Malatya
- Şahin, M. (2018). *Hümanistik Öğrenme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Tan, Ş. & Erdoğan, A. (2004). *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Yıldız, N. C. (2021). Üniversite Öğrencilerinde Öğrenci Motivasyonu İle Sınav Kaygısı İlişkisinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Bölüm -13-

ÖĞRENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Öğrenmenin klasik tanımında bireylerin kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı ve istedik olarak davranışlarında değişimlerin olması olarak ifade edilmektedir. Öğrenme, öğrenenin yeni bir bakış açısı kazandığı ve öğrenme ürününü kendisi açısından yeniden yapılandığı kapsamlı bir süreçtir. Bir diğer ifade ile öğrenme, becerilerin, tutumların, bilgilerin ve kavramların kazanıldığı, anlaşıldığı, uygulandığı ve genişletildiği süreç olarak da ifade edilebilir. Çocuk ya da yetişkin tüm insanlar bilinçli veya bilinçli olmayan (örtük) bir şekilde öğrenme sürecine girerler. Öğrenme yoluyla, bireyler çevrelerine uyum sağlama yetkinlikleri ve yetenekleri geliştirme fırsatı elde ederler. Bu bağlamda öğrenme, bireylerin dolayısıyla toplumun gelişimde önemli bir yere sahip olan, sadece bireylerin refahları için değil aynı zamanda bireylerin içinde yaşadığı toplumun gelişimine anlamlı katkı sağlamasına fırsat sunan bir süreçtir.

Bireylerin öğrenmeye olan ilgileri, yetenekleri ve kapasiteleri büyük farklılıklar gösterir. Örneğin, aynı ailede bir çocuk elektrikli aletleri tamir etme, ev için alışveriş yapma vb. gibi pratik becerileri edinmede çok iyi olabilirken, erkek kardeşi ya da kız kardeş, aksine, bu konularda çok zayıf olabilir ve bunun yerine akademik görevlerde daha iyi olabilir. Bu nedenledir ki öğrenme süreci, bireyin kendisi, öğretmen, hazırlanan öğrenme programı, öğrenme süreci ve içerikle ilgili çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bu faktörler ile ilgili kapsamlı bilgiler edinilmesi, öğretmenlerin ve velilerin, çocuklarının öğrenme sürecini anlamalarına ve bu süreçte onlara rehberlik etmelerine yardımcı olacaktır. Öğrenmenin, toplumda ve genel olarak dünyada kişilerin ve toplumların gelişiminde her zaman önemli bir yerinin olduğu kabul edilmektedir (Battle ve Lewis, 2002). Öğrenme, öğrenenin yeni bir bakış açısı kazandığı, elde ettiği yaşantıdan kendine göre anlamlar çıkarttığı ve yaşantılarını kendine göre yeniden kurguladığı bir süreçtir (Demirel, 2005). Öğrenmenin öğrencinin zihninde gerçekleşen bir süreç olduğu ve bu

Kaynakça

- Açıköz, K.Ü. (2003). Öğrenme ve Öğretme. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Arslantaş, S. (2020) Dikkat ve dikkat eksikliği nedir? Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun (DEBH) tanımı ve özellikleri. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (Edit. Ahmet Kurnaz, Gökhan Şengün). Ankara: Pegem Akademi.
- Asikainen, H., Parpala, A., Virtanen, V., & Lindblom-Yläne, S. (2013). The relationship between student learning process, study success and the nature of assessment: A qualitative study. *Studies in Educational Evaluation*, 39, 211–217.
- Aydın, A. (2014). Eğitim Psikolojisi. Ankara : Pegem Akademi
- Bacanlı, H. (2002). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2015). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegem Akademi.
- Baş, G. (2010). The effects of multiple intelligences instructional strategy on the environmental awareness knowledge and environmental attitude levels of elementary students in science course. *International Electronic Journal of Environmental Education* 1(1), 53-80.
- Battle, J., & Lewis, M. (2002). The increasing significance of class: The relative effects of race and socioeconomic status on academic achievement. *Journal of Poverty*, 6(2), 21-35.
- Bertolini, K. A. (2012). "Student achievement factors." College of Education and Human Sciences, South Dakota State University, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED568687.pdf>
- Binbaşıoğlu, C. (1995). Eğitim Psikolojisi. Ankara : Binbaşıoğlu yayınları.
- Blume, B. D., Ford, J. K., Baldwin, T. T., & Huang, J. L. (2010). Transfer of training: A meta-analytic review. *Journal of Management*, 36(4), 1065–1105.
- Brookhart, S.M. (2008). How to give to your students effective feedback. Association for Supervision and Curriculum Development Alexandria, Virginia USA.
- Brookman-Byrne, A. (2020). Making feedback effective. <https://bold.expert/making-feedback>
- Bulut, A. (2021). "Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler". Öğretim İlke ve Yöntemleri (Edit. Fevzi Dursun, Ahmet Aykan). Ankara: Pegem Akademi.
- Cimermanova, I. (2018). The effect of learning styles on academic achievement in different forms of teaching. *International Journal of Instruction* 11(3), 219-232.
- Çırak, Y. (2011). "Öğrenmenin Doğası ve Temel Kavramları". Eğitim Psikolojisi (Edit. Alim Kaya). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2005). Eğitimde Yeni Yönelimler. Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Erden, M., Akman, Y. (2003). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara : Arkadaş Yayıncılık.
- Goddard, R. D. (2003). Relational networks, social trust, and norms: A social capital perspective on students' chances of academic success. *Educational Evaluations & Policy Analysis*, 25, 59-74.
- Gözütok, D.F. (2021). *Öğretim İlke Ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Hussein, G. (2010).The attitudes of undergraduate students towards motivation and technology in a foreign language classroom. *International Journal of Learning and Teaching*, 2 (2), 14-24.
- İkiz, E. (2007). "Öğrenmenin Kapsamı ve Etkileyen Faktörler". *Eğitim Psikolojisi* (Edit. Mehmet Engin Deniz). Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Kaplan, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin fen ve teknoloji dersi öğrenme ve öğretme ortamına yönelik düşünceleri. *Uygulama Journal of Education and Humanities: Theory and Practice* 2(4), 77-92
- Kılıç, M. (2015). "Öğrenmenin Doğası". *Eğitim Psikolojisi* (Edit. Binnur Yeşilyaprak). Ankara: Pegem Akademi.
- Komarudin, K. (2017). The relationship between intelligence and learning motivation on children's with special need in inclusive elementary school. *GU-IDENA: Jurnal Ilmu Pendidikan* 7(1), 100-105.
- Komisyon (2014).*Pedagogik Formasyon için Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Anı Y.
- McCoy, L. P. (2005). Effect of demographic and personal variables on achievement in eighth grade algebra. *Journal of Educational Research*, 98 (3), 131-135.
- Mc Manus, T. F. (2000).Individualising instruction in a web-based hypermedia learning environment: nonlinearity, advance organised, and self-regulated learners, *Journal of Interactive Learning Research* 11, 219-251.
- Öztemel, K. (2019). *Öğrenme psikolojisi*. *Eğitim Psikolojisi –Gelişim öğrenme* (Edit Cengiz Şahin). Ankara: Nobel yayınevi.
- Padhi, G. (2021) Factors affecting teaching-learning process. *International Journal of Creative Research Thoughts* 9(4), 2418-2423.
- Serin, O., Serin, B.N., & Şahin, F.S. (2009). Factors affecting the learning and studying strategies, and locus of control of the trainee teachers. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 1127-1136. doi:10.1016/j.sbspro.2009.01.203.
- Seven, M. A. ve Engin A. O. (2008). Öğrenmeyi etkileyen faktörler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 189-212.
- Yazıcı, H. (2009). *Motivasyon*. *Eğitim Psikolojisi* (Edit. Yaşar Özbay, Serdar Erkan. Ankara: Pegem Akademi.
- Watson,M, McSorley, M, Foxcroft, C. & Watson, A. (2004). Exploring the motivation orientation and learning strategies of first year university learners, *Tertiary Education and Management*, 10,193-207.

Bölüm -14-

ÖĞRENME SÜRECİNDE MOTİVASYON

14.1. Motivasyon

Motivasyon kelime olarak motive olmak, bir şey yapmak için harekete geçmek demektir (Ryan ve Deci, 2000). Türk Dil Kurumu ise motivasyon kavramının Türkçesini “isteklendirme, güdüleme” şeklinde adlandırmakta ve “kişinin, eyleminin yönünü, gücünü ve öncelik sırasını belirleyen iç ya da dış bir dürtünün etkisi ile eyleme geçmesi” olarak tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2022). Luthans’a (2012) göre motivasyon, fizyolojik veya psikolojik bir eksiklik veya ihtiyaçla başlayan, bir amaca veya teşvike yönelik bir davranışı veya dürtüyü harekete geçiren bir süreçtir. Cüceloğlu’na (2017) göre ise güdülenme bireyin isteklerini, arzularını, gereksinimlerini, dürtülerini ve ilgilerini ifade eden genel bir kavramdır.

Şayet bir kişi, herhangi bir eylemi yapmak için kendini zorlayan bir neden yahut ilham hissetmiyorsa o zaman bu kişiyi motive olamamış (güdülenememiş) olarak nitelendiririz. Öte yandan kişi herhangi bir amacı gerçekleştirmeye yönelik enerjilendirilmiş ya da harekete geçirilmiş ise bu durumda kişiyi motive olmuş (güdülenmiş) olarak kabul ederiz (Ryan ve Deci, 2000). Herhangi bir süreçte ya da amacın gerçekleştirilmesinde motivasyon düzeyi ne kadar yüksek olursa, istenilen kazanımların elde edilmesi de o kadar olası olması beklenir.

14.1.1. Birincil Motivler

Araştırmacılar çeşitli insan motivasyonlarını nasıl sınıflandıracakları konusunda henüz tamamen ortak bir kanaate sahip değildirler; ancak bazı motivasyonların öğrenilmemiş ve fizyolojik temelli olduğunu kabul etmektedirler. Bu gibi motivasyonlar çeşitli şekillerde fizyolojik, biyolojik, öğrenilmemiş veya birincil olarak adlandırılmaktadır. Bunlara birincil

Kaynakça

- Adams, J. S. (1963). Towards an understanding of inequity. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67(5), 422.
- Adams, J. S., & Freedman, S. (1976). Equity theory revisited: Comments and annotated bibliography. *Advances in Experimental Social Psychology*, 9, 43–90. doi:10.1016/s0065-2601(08)60058-1 .
- Akıncı-Özdurmuş, S. (2022). *Akran ve antrenörlerin motivasyonel iklime olan etkisi ve motivasyonel iklimle ilişkili psikolojik değişkenler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Alderfer, C. P. (1969). An empirical test of a new theory of human needs. *Organizational Behavior and Human Performance*, 4(2), 142–175. doi:10.1016/0030-5073(69)90004-x
- Alshmemri, M., Shahwan-Akl, L., & Maude, P. (2017). Herzberg's two-factor theory. *Life Science Journal*, 14(5), 12-16. doi:10.7537/marslsj140517.03
- Baard, P. P., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2004). Intrinsic need satisfaction: A motivational basis of performance and well-being in two work settings. *Journal of Applied Social Psychology*, 34(10), 2045–2068.
- Bingölbali, A., & Yavuz, C. (2021). Examination of the Opinions of Physical Education and Sports Teachers Working in Private Schools on the Approach of Education, Teaching and Management. *Journal of Educational Issues*, 7(2), 355-374.
- Bozanoğlu, İ. (2004). Akademik güdülenme ölçeği: Geliştirmesi, geçerliği, güvenirliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 83- 98.
- Cury, F., Biddle, S., Sarrazin, P., & Famose, J. P. (1997). Achievement goals and perceived ability predict investment in learning a sport task. *British Journal of Educational Psychology*, 67(3), 293-309.
- Cüceloğlu, D. (2017). *İnsan ve davranışı* (35. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Deci, E. L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1980). The empirical exploration of intrinsic motivational processes. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 13, pp. 39–80). New York: Academic Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Press.
- Demir, Y. & Özdemir, T. Y. (2020). An explanatory model of academic success. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 15(1), 275-293. doi: 10.29329/epasr.2020.236.15.

- Demir, Y. (2017). *Ergenlerde internet bağımlılığı, akademik güdülenme, akademik erteleme ve okula bağlanma arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Demir, Y., & Kutlu, M. (2018). Relationships among Internet addiction, academic motivation, academic procrastination and school attachment in adolescents. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(5), 315-332.
- Díaz-Morales, J. F., Cohen, J. R., and Ferrari, J. R. (2008). An integrated view of personality styles related to avoidant procrastination. *Personality and Individual Differences*, 45(6), 554-558.
- Dönmez, B. (2013). *Motivasyon*. İçinde Özdemir S. (Editör) *Eğitim yönetiminde kuram ve uygulama*. (185-227). Ankara: Pegem Akademi.
- Eren, E. (2011). *Yönetim ve organizasyon: Çağdaş ve küresel yaklaşımlar*. İstanbul: Beta.
- Fiske, A. P., & Rai, T. S. (2015). *Virtuous violence*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Fry, M. D. (2001). *The development of motivation in children*. In G.C. Roberts (Ed.) *Advances in motivation in sport and exercise*, 1, 1-50.
- Garbers, Y., & Konradt, U. (2014). The effect of financial incentives on performance: A quantitative review of individual and team-based financial incentives. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 87(1), 102-137.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.
- Heneman, H. G., & Schwab, D. P. (1972). Evaluation of research on expectancy theory predictions of employee performance. *Psychological Bulletin*, 78(1), 1-9. doi:10.1037/h0033093
- Howell, R. T., Chenot, D., Hill, G., & Howell, C. J. (2011). Momentary happiness: The role of psychological need satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, 12(1), 1-15.
- Kutlu, M. & Demir, Y. (2016). *Ergenlerdeki akademik erteleme davranışının incelenmesi*. 6. Uluslararası Canik Sempozyumu: Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Samsun.
- Luthans, F. (2011). *Organizational behavior* (12. Ed.). McGraw-Hill International Edition.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396. doi:10.1037/h0054346.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper.

- McClelland, D. (2005). *Achievement motivation theory*. In J. B. Miner (Ed.), *Organizational behavior I: Essential theories of motivation and leadership* (pp. 46–60). New York, NY: M. E. Sharpe.
- Nicholls, J. G. (1978). The development of the concepts of effort and ability, perception of academic attainment, and the understanding that difficult tasks require more ability. *Child Development*, 800-814.
- Nicholls, J. G. (1984). Achievement motivation: Conceptions of ability, subjective experience, task choice, and performance. *Psychological Review*, 91(3), 328.
- Porter, L. W., & Lawler, E. E. (1968). *Managerial attitudes and performance*. Homewood, III.: Irwin-Dorsey.
- Roberts, G. C. (2001). *Understanding the dynamics of motivation in physical activity: The influence of achievement goals on motivational processes*. In.. G.C. Roberts (Ed.) *Advances in motivation in sport and exercise*, 2, 51-78.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 54-67. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020>
- Ryan, R. M. (1982). Control and information in the intrapersonal sphere: An extension of cognitive evaluation theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43(3), 450–461.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2008). From ego depletion to vitality: Theory and findings concerning the facilitation of energy available to the self. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(2), 702–717
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-Determination Theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York, NY: Guilford Publishing.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101860. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
- Ryan, R. M., Connell, J. P., & Deci, E. L. (1985). *A motivational analysis of self-determination and self-regulation in education*. In C. Ames & R. E. Ames (Eds.), *Research on motivation in education: The classroom milieu* (pp. 13–51). Waltham, MA: Academic Press.
- Ryan, R. M., Deci, E. L., & Vansteenkiste, M. (2016). *Autonomy and autonomy disturbances in self-development and psychopathology: Research on motivation, attachment, and clinical process*. In D. Cicchetti (Ed.), *Developmental psychopathology: Vol. 1. Theory and method* (3rd ed., pp. 385–438). New York: Wiley.

- Ryan, R. M., Mims, V., & Koestner, R. (1983). Relation of reward contingency and interpersonal context to intrinsic motivation: A review and test using cognitive evaluation theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(4), 736–750
- Sheldon, K. M., Ryan, R. M., Deci, E. L., & Kasser, T. (2004). The independent effects of goal contents and motives on well-being: It's both what you pursue and why you pursue it. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(4), 475–486.
- Şahin, F., Yavuz-Tabak, B. & Tabak, H. (2017). The evaluation of academic incentive grant application in the context of motivation theories. *Journal of Higher Education and Science*, 7(2), 403-410. DOI: 10.5961/jhes.2017.217
- Şeker, S. E. (2014). Beklenti teorisi (Expectancy theory). *Ybs Ansiklopedisi*, 1(3), 15-17.
- Treasure, D. C. (2001). Enhancing young people's motivation in youth sport: An achievement goal approach. İçinde. G.C. Roberts (Ed.) *Advances in Motivation in Sport and Exercise*, 3, 79-100.
- Türk Dil Kurumu. (2022). *Bilim ve sanat terimleri sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi 26.05.2022.
- Vallerand, R. J., Pelletier, L. G., Blais, M. R., Briere, N. M., Senecal, C., & Vallieres, E. F. (1992). The academic motivation scale: A measure of intrinsic, extrinsic, and amotivation in education. *Educational and Psychological Measurement*, 52(4), 1003-1017. <https://doi.org/10.1177/0013164492052004025>
- Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation*. New York: Wiley.
- Walster, E., Berscheid, E., & Walster, G. W. (1973). New directions in equity research. *Journal of Personality and Social Psychology*, 25(2), 151-176.
- Wang, C. J., & Biddle, S. J. (2001). Young people's motivational profiles in physical activity: A cluster analysis. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 23(1), 1-22.

Editörler

Prof. Dr. Mustafa Koç - Prof. Dr. Murat İskender - Doç. Dr. Betül Düşünceli

EĞİTİM PSİKOLOJİSİ

Yazarlar

Prof. Dr. A. Haydar Şar
Prof. Dr. Mehmet Kandemir
Prof. Dr. Mustafa Koç
Prof. Dr. Selahattin Avşaroğlu
Prof. Dr. Tuncay Ayas
Doç. Dr. Betül Düşünceli
Doç. Dr. Gazanfer Anlı
Doç. Dr. Mehmet Emin Turan
Doç. Dr. Mustafa Tekke
Doç. Dr. Okan Bilgin
Doç. Dr. Tuğba Seda Çolak
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Yalnız
Dr. Öğr. Üyesi Abdi Güngör
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Sapancı
Dr. Öğr. Üyesi Pınar Özdemir
Dr. Öğr. Üyesi Yunus Altundağ
Arş. Gör. Muhammed Bahtiyar
Arş. Gör. Şehide Kelek
Arş. Gör. Zahide Tonga
Ecenur Koyuncu
Emin Kurtuluş
Melike Sarıkoç

Eğitim Psikoloğisi

Editörler : Prof. Dr. Mustafa Koç - Prof. Dr. Murat İskender - Doç. Dr. Betül Düşünceli

ISBN : 978-625-7825-86-3
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Koç, Mustafa – İskender, Murat – Düşünceli, Betül

Eğitim Psikoloğisi / *Editörler* : Mustafa Koç -Murat İskender - Betül Düşünceli

1.Basım. XIV + 386 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-86-3

1.Gelişim, 2.Öğrenme, 3.Eğitim Psikoloğisi

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar, İlkeler ve Araştırma Yöntemleri/ A. Haydar Şar - Melike Sarıkoç	13
1.1. Giriş	3
1.1.1. Gelişim ile İlgili Temel Kavramlar	3
1.1.2. Gelişimin İlkeleri	8
1.1.3. Gelişime Etki Eden Faktörler	10
1.1.4. Eğitim Psikolojisinde Kullanılan Araştırma Yöntemleri	12
1.1.4.1. Deneysel Yöntem	12
1.1.4.2. İlişkisel Tarama Yöntemi	12
1.1.4.3. Betimsel Araştırma Yöntemi	13
1.1.4.4. Eylem Araştırması Yöntemi	14
Kaynaklar	18
Bölüm 2 Fiziksel Gelişim / Abdullah Yalınız	21
2.1. Giriş	22
2.2. Psikomotor (Devinsel) Gelişim	22
2.3. Fiziksel Gelişim Aşamaları	23
2.3.1. Doğum Öncesi Dönemde Bedensel Gelişim	23
2.3.2. Doğum Sonrası Dönemlerde Bedensel ve Psikomotor Gelişim	24
2.4. Fiziksel Gelişimin Eğitim Süreçlerine ve İnsan Davranışına Yansımaları	33
Kaynaklar	37

Bölüm 3
Bilişsel Gelişim / Emin Kurtuluş - Betül Düşünceli

39

3.1. Giriş	40
3.2. Bilişsel Gelişimi Etkileyen Faktörler	41
3.3. Piaget ve Bilişsel Gelişim Kuramı	42
3.3.1. Bilişsel Gelişimde Temel Kavramlar	42
3.3.1.1. Şema	42
3.3.1.2. Fonksiyonel değişmezler	43
3.3.1.3. Dengeleme	44
3.3.2. Bilişsel Gelişim Dönemleri	44
3.3.2.1. Duyusal-Motor Dönem	45
3.3.2.2. İşlem Öncesi Dönem	48
3.3.2.3. Somut işlemler dönemi	50
3.3.2.4. İşlem Sonrası (Soyut İşlemler) Dönemi	52
3.4. Vygotsky ve Bilişsel Gelişim Kuramı	54
3.5. Piaget ve Vygotsky'nin Bilişsel Gelişim Kuramlarının Karşılaştırması	55
3.6. Bilişsel Gelişimin Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansımaları	56
Kaynaklar	59

Bölüm 4
Dil Gelişimi / Okan Bilgin

65

4.1. Giriş	67
4.2. Dil Gelişimi ile İlgili Yaklaşımlar	68
4.2.1. Davranışçı Yaklaşım	68
4.2.2. Etkileşimci Yaklaşımlar	69
4.2.3. Psikolinguistik (Biyolojik-Doğuşancı) Yaklaşım	69
4.3. Dili Oluşturan Unsurlar	70
4.4. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	71
4.4.1. Zeka	71
4.4.2. Sağlık Durumu	72
4.4.3. Cinsiyet	72
4.4.4. Sosyoekonomik Düzey	73
4.4.5. Aile	73

4.5. Dil Gelişim Dönemleri	74
4.5.1. Konuşma Öncesi Dönem	74
4.5.2. Konuşma Dönemi	76
4.6. Dil Gelişimi ile İlgili Bazı Temel Kavramlar	77
4.7. Dil ve Konuşmada Gecikme Nedenleri	79
4.8. Dil ve Konuşma Bozuklukları	80
4.9. Dil Gelişiminin Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansıması	81
Kaynaklar	85

Bölüm 5
Kişilik Gelişimi / Ahmet Sapancı

89

5.1. Giriş	91
5.2. Freud'un Kişilik Kuramları	91
5.2.1. Topografik Kişilik Kuramı	91
5.2.2. Yapısal Kişilik Kuramı	92
5.2.3. Psikoseksüel Gelişim Kuramı	95
5.3. Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	99
5.4. Marcia'nın Kimlik Statüleri	105
5.5. Hümanistik Yaklaşımına Göre Kişilik Gelişimi	106
5.5.1. Carl Rogers'ın Kişilik Kuramı	106
5.5.2. Abraham H. Maslow'un Kişilik Kuramı	108
5.6. Kişilik Gelişimi Kuramlarının Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansımaları	111
Kaynaklar	117

Bölüm 6
Ahlak Gelişimi / Pınar Özdemir

119

6.1. Giriş	121
6.2. Ahlaki Gelişim Kuramları	122
6.2.1. Psikanalitik Kuram	123
6.2.2. Bilişsel Gelişim Kuramları	125
6.2.2.1. J. Piaget'e göre Ahlaki Gelişim	125
6.2.2.2. L. Kohlberg'in Ahlak Gelişimi	127
6.2.2.3. Gilligan'ın Ahlaki Gelişime İlişkin Görüşleri	131
6.2.3. Sosyal Öğrenme Kuramcılarının Ahlaki Gelişim	131

6.3. Ahlaki Gelişimin Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansıması	133
6.4. Vaka İncelemesi	133
Kaynaklar	138

Bölüm 7 Sosyal Duygusal Gelişim / Mustafa Koç - Şehide Kelek	141
---	------------

7.1. Giriş	143
7.2. Sosyal Duygusal Gelişim ve Önemi	144
7.3. Yaşam Dönemlerine göre Sosyal Duygusal Gelişim	146
7.3.1. Bebeklik Dönemi (0-2 yaş)	147
7.3.2. Okul Öncesi Dönem (2-6 yaş)	150
7.3.3. Okul Dönemi (7-12 yaş)	154
7.3.4. Ergenlik Dönemi (12-20 yaş)	157
7.4. Sosyal Duygusal Gelişimin Eğitim Süreçlerine ve İnsan Davranışına Yansımaları	159
7.4.1. Sosyal Duygusal Öğrenme	162
Kaynaklar	169

Bölüm 8 Öğrenme Psikolojisi ile İlgili Temel Kavramlar ve Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler / Mehmet Kandemir - Zahide Tonga	175
---	------------

8.1. Giriş	177
8.2. Öğrenme Psikolojisi ile İlgili Temel Kavramlar	178
8.2.1. Eğitim	178
8.2.2. Öğretim	179
8.2.3. Öğrenme	180
8.2.3.1. Öğrenme Türleri	181
8.2.4. Davranış ve Davranış Türleri	182
8.2.4.1. Kaynağına Göre Davranış Türleri	183
8.2.4.2. Niteliğine Göre Davranışlar	186
8.2.5. Performans	187
8.3. Öğrenmeyi Etkileyen Faktörler	188
8.3.1. Öğrenen ile İlgili Faktörler	188
8.3.2. Öğrenme Yöntemi ile İlgili Faktörler	198
8.3.3. Öğrenme Malzemesi ile İlgili Faktörler	203

8.3.4. Öğrenme Ortamı ile İlgili Faktörler	206
8.4. Öğrenmeyi Etkileyen Faktörlerin Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansımaları	207
Kaynaklar	212

Bölüm 9	219
Davranışçı Kuramlar / Mehmet Emin Turan - Gazanfer Anlı	

9.1. Giriş	221
9.2. Klasik Koşullanma	221
9.2.1. Koşullanma Türleri	224
9.2.2. Klasik Koşullanmanın Temel Kavramları	226
9.2.3. Klasik Koşullanma Yöntemleri	228
9.2.4. Klasik Koşullanmanın Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansımaları	229
9.3. Bitişiklik Kuramları	231
9.3.1. John Broadus Watson (1878–1958)	231
9.3.1.1. Watson ve Davranışçılık	231
9.3.1.2. Küçük Albert Deneyi	233
9.3.1.3. Watson'ın Öğrenmeye Bakışı	234
9.3.2. Edwin Ray Guthrie (1886 - 1969)	234
9.3.2.1. Guthrie ve Öğrenme İlkeleri	234
9.3.2.2. Öğrenmenin Tek Yasası	235
9.3.2.3. Alışkanlıklar	235
9.3.2.4. Alışkanlıkları Yok Etme Yöntemleri	236
9.3.3. Bitişiklik Kuramlarının Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansımaları	238
9.4. Bağlaşımçılık (Bağ, Bağlantıcılık) Kuramı	239
9.4.1. Thorndike'in Temel Görüşleri	240
9.4.2. Thorndike'in Temel Yasaları	241
9.4.3. Thorndike'in Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Katkıları	242
9.5. Edimsel (Araçsal-Operant) Koşullanma	244
9.5.1. Edimsel Koşullanma ile İlgili Temel Kavramlar	244
9.5.2. Skinner'in Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Katkıları	253
Kaynaklar	257

Bölüm 10
Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı / *Tuncay Ayas - Muhammed Bahtiyar* **261**

10.1. Giriş	263
10.2. Gözlem Yoluyla ve Dolaylı Öğrenme	265
10.2.1. Gözlem Yoluyla Öğrenmenin Aşamaları	267
10.3. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramının Temel İlkeleri	269
10.4. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramının Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansımaları	272
Kaynaklar	276

Bölüm 11
Yapılandırmacı Yaklaşım / *Selahattin Avoşaroğlu - Ecenur Koyuncu* **277**

11.1. Giriş	278
11.2. Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı	279
11.3. Yapılandırmacı Yaklaşımın Temel İlkeleri	281
11.4. Yapılandırmacı Yaklaşımının Türleri	282
11.4.1. Bilişsel Yapılandırmacılık	282
11.4.2. Sosyal Yapılandırmacılık	283
11.4.3. Radikal Yapılandırmacılık	285
11.5. Yapılandırmacı Yaklaşımın Eğitim Öğretim Süreçlerine Yansımaları	285
11.6. Yapılandırmacı Yaklaşımında Ölçme ve Değerlendirme	288
11.7. Yapılandırmacı Yaklaşımında Öğrenci ve Öğretmen	289
Kaynaklar	293

Bölüm 12
Bilgiyi İşleme Kuramı / *Yunus Altundağ* **297**

12.1. Giriş	298
12.2. Bilgiyi İşleme Kuramı	300
12.2.1. Duyusal Kayıt	300
12.2.2. Kısa Süreli Bellek (Çalışan Bellek)	302
12.2.3. Uzun Süreli Bellek	305
12.2.3.1. Epizodik Bellek	306
12.2.3.2. Semantik Bellek	308
12.2.3.3. Prosedürel Bellek	308

12.3. Diğer Bilgi İşlem Kuramları	309
12.3.1. İşlem Kademeleri Kuramı	309
12.3.2. İkili Kodlama Kuramı	310
12.4. Öğrenme Sürecinde Unutma ve Hatırlama	310
12.4.1. Unutma	310
12.4.2. Hatırlama	313
12.5. Bilgi İşlem Kuramının Eğitim ve Öğretim Açısından Sonuçları	315
Kaynaklar	320

Bölüm 13 Beyin Temelli Öğrenme / Tuğba Seda Çolak	323
--	------------

13.1. Giriş	325
13.2. Beyin ve Yapısı-Öğrenmenin Fizyolojisi	326
13.3. Bellek Türleri ve Bellekle İlgili Araştırmalar	333
13.4. Dikkat	334
13.5. Hebb'in Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımı	335
13.6. Beyin Temelli Öğrenmenin Temel Öğeleri	337
13.7. Beyin Temelli Öğrenmenin Genel İlkeleri	337
13.8. Beyin Temelli Öğretim Yaklaşımının Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansımaları	339
Kaynaklar	345

Bölüm 14 İnsancıl (Hümanist) Yaklaşım / Abdi Güngör	347
--	------------

14.1. Giriş	349
14.2. Üçüncü Akım Olarak İnsancıl Yaklaşım	350
14.2.1. İnsancıl (Hümanistik) Yaklaşımın İnsan Doğasına Bakışı	351
14.3. İnsancıl Eğitim Ortamı	352
14.3.1. İnsancıl Yaklaşımın Eğitim İlkeleri	355
14.3.2. Öğretmenin Pedagojik Duruşu	356
14.3.3. İnsancıl Okul Kültürü Geliştirme	358
Kaynaklar	363

Bölüm 15 Öğrenme ve Motivasyon / Mustafa Tekke	365
---	------------

15.1. Giriş	366
-------------	-----

15.2. Öğrenme	367
15.3. Korku ve Ümit	368
15.3.1. Korku	369
15.3.2. Ümit	269
15.4. Korku ve Ödülün Dengelenmesi	371
15.5. 5D Düşünce Kuramı	372
15.6. Motivasyon	376
15.6.1. İçsel Motivasyon	377
15.6.2. Dışsal Motivasyon	378
15.7. Öğrenme ve Motivasyonun Eğitim Öğretim Süreçlerine ve İnsan Davranışlarına Yansımaları	379
Kaynaklar	382

Bölüm -1-

GELİŞİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR, İLKELER VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar:

1. Gelişim ile ilgili temel kavramları tanımlayabilmek,
2. Büyüme ve olgunlaşma kavramlarının farklarını tartışabilmek,
3. Gelişime etki eden faktörleri açıklayabilmek,
4. Gelişim ilkelerini açıklayabilmek,
5. Eğitimde araştırma yöntemlerini tanımlayabilmek,
6. Eğitimde araştırma yöntemlerinin kullanım alanlarını açıklayabilmek,
7. Eğitimde araştırma yöntemlerinin farklı yönlerini tartışabilmek.

Kaynaklar

- Arı, R. (2008). *Eğitim Psikolojisi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, B. (2016). Gelişimin doğası. İçinde B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi: Gelişim öğrenme-öğretim* (ss. 34). Pegem Akademi.
- Aydoğdu, Ü. R., Karamustafaoğlu, O. ve Bülbül, M. Ş. (2017). Akademik Araştırmalarda Araştırma Yöntemleri ile Örneklem İlişkisi: Doğrulayıcı Doküman Analizi Örneği. *Dicle University Journal of Ziya Gökalp Education Faculty*, (30).
- Carlson, Neil. R. (2011). *Fizyolojik Psikoloji*, 8. Basım (Çev. M. Şahin). Nobel Yay.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. Edam.
- Çepni, S. (2010). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*, 5. Baskı.
- Erişen, C. (2013). Deneysel Yöntem. *Farklı Pencereleler, Farklı Manzaralar: Sosyal Bilimlerde Yöntem Tartışmaları*, 121-146.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev. A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur) İmge Kitabevi.
- Kaptan, F. (1998). *Fen Bilgisi Öğretimi, İstanbul: MEB Öğretmen Kitapları Dizisi*. (1998) Fen Bilgisi Öğretimi, Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (1991). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Sanem Matbaacılık.
- Kaya, H. (2019). *Aysel Gürmen'in "Gelen'in öyküleri" üzerine çocuğun dil ve kişilik gelişimine katkısı bağlamında bir değerlendirme*. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/60818.pdf>
- Morgan, C. T. (2017). *Psikolojiye giriş*. (Çev. S. Karakaş ve R. Eski). Eğitim Yay.
- Onur, B. (1995). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik-Yaşlılık-Ölüm*. İmge Kitabevi.
- Santrock, J. W. (2019). *Yaşam boyu gelişim (Gelişim psikolojisi)*. (Çev. G. Yüksel). Nobel Yayın.
- Santrock, J. W. (2018). *Eğitim Psikolojisi*. (Çev. D.M.Siyez). Nobel Yayın.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Anı Yayıncılık.
- Singh, R., Bisht, N. ve Parveen, H. (2019). Principles, Milestones and Interventions for Early Years of Human Growth and Development: An Insight. *International Journal of Current Microbiology and Applied Sciences*.
- Slavin, R.E. (2013). *Eğitim Psikolojisi Kuram ve Uygulama* (Çev. G. Yüksel), Nobel Yayıncılık.

- Ummanel, A. ve Dilek, A. (2016). Gelişim ve öğrenme. İçinde S. Çelenk (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (ss. 35-52). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurtal, F. (2019). *Yaşamboyu gelişim*. Nobel Yayın. ([https://www.surepal.de/global assets/ surepal32](https://www.surepal.de/global/assets/surepal32). 27.07.2022).

Bölüm -2-

FİZİKSEL GELİŞİM

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Fiziksel gelişim ve psikomotor gelişim özelliklerini bilmek,
2. Fiziksel gelişimin dayandığı temel ilkeleri bilmek,
3. Fiziksel gelişim aşamaları ve dönemsel özeller hakkında bilgi sahibi olmak,
4. Refleks, devinsel gelişim ve öğrenilmiş davranış arasındaki farkları kavramak.

Kaynaklar

- Aral, N. ve Baran, G. (2011). *Çocuk Gelişimi*. İstanbul: Ya-pa Yayın,
- Aslanargun, E. ve Tapan, F. (2011). Okul öncesi eğitim ve çocuklar üzerindeki etkileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(11), 219-238.
- Brewer, J. A. ve Kieff, J. (1997). Fostering mutual respect for play at home and school. *Childhood Education*, 73(2), 92- 96.
- Çankırı, B. (2016). *Çocuk- Ergen Alay Edilme Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması, Geçerlik ve Güvenirliğinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü: İzmir.
- Çarman, K. B. (2016). Çocuklarda normal nöromotor gelişme. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(1), 17-19.
- Erşan, S. (2000). Okul öncesi çocuklarının gelişimsel özellikleri ve temel ihtiyaçları. *Okul Öncesi Eğitime Giriş*, 113-115.
- Fleming, J.S. ve Courtney, B.E. (1984). Dimensionality of self-esteem: II. hierarchical facet model for revised measurement scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(2), 404-421.
- İnce, O. T., Kondolot, M. ve Yalçın, S. S. (2011). Büyümenin izlenmesi ve büyüme duraklaması. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 5(3), 181-192.
- Radmilović, G., Matizević, V. ve Zavoreo, I. (2016). Comparison of psychomotor development screening test and clinical assessment of psychomotor development. *Acta Clinica Croatica*, 55, 600-660.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Vallejo, C., Ricardo, L., Galarza, N., Michelle, L., Guacho, S., José, M., Layedra, M. ve Jeanneth, M. (2022). Early stimulation, cognitive and neuromotor delay in pre-term infants. *Sinergias Educativas*, 7(2), 1-8.
- Wise, A. F. (2014). Designing pedagogical interventions to support student use of learning analytics. *LAK '14 Proceedings of the Fourth International Conference on Learning Analytics And Knowledge*. 203-211.
- Yalaz, K. (2015). *Temel Gelişimsel Çocuk Nörolojisi*. Ankara: Pelikan Yayınevi.
- Yiğit, R. ve Üğücü, G. (2019). Yüksek riskli yenidoğan ve bakımının tarihsel gelişimi: Dünya ve Türkiye. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(3), 200-211.

Bölüm -3-

BİLİŞSEL GELİŞİM

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Bilişsel gelişimin temel kavramlarını bilmek,
2. Bilişsel gelişimi etkileyen faktörleri kavramak,
3. Bilişsel gelişim dönemlerini kavramak,
4. Bilişsel gelişime katkıda bulunan Piaget ve Vygotsky arasındaki karşılaştırmayı bilmek,
5. Bilişsel gelişimin eğitime katkılarını bilmek.

Kaynaklar

- Adachi, M. (2021). The role of the adult in the child's early music socialization: A Vygotskian perspective. *Visions of Research in Music Education*, 16(5), 1-11.
- Adey, P. ve Shayer, M. (1990). Accelerating the development of formal thinking in middle and high school students. *Journal of Research in Science Teaching*, 27(3), 267-285.
- American Psychological Association. (t.y.). Symbolic function. In *APA dictionary of psychology*. Retrieved May 8, 2022, from <https://dictionary.apa.org/symbolic-function>
- Anderson-McNamee, J. K. ve Bailey, S. J. (2010). The importance of play in early childhood development. *Montana State University Extension*, 4(10), 1-4.
- APA. (t.y.). Identity. In *APA dictionary of psychology*. Retrieved May 12, 2022, from <https://dictionary.apa.org/identity>
- APA. (t.y.). Zone of proximal development. In *APA dictionary of psychology*. Retrieved July 17, 2022, from <https://dictionary.apa.org/zone-of-proximal-development>
- Appel, K. J. (1971). *Three studies in object conceptualization: Piaget's sensorimotor stages four and five* (Unpublished doctoral dissertation). University of Houston, The Faculty of the Department of Psychology, USA.
- Arı, R. (2005). *Eğitim psikolojisi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E. ve Nolen, S. (1999). Hilgard's introduction to psychology. Harcourt Brace Jovanovich.
- Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve öğrenme*. Nobel Yayınevi.
- Barr, R., Dowden, A. ve Hayne, H. (1996). Developmental changes in deferred imitation by 6-to 24-month-old infants. *Infant Behavior and Development*, 19(2), 159-170.
- Bashrin, S. D. (2015). *Piaget's pre-operational stage in children: a comparative study* (Unpublished doctoral dissertation). BRAC University, Department of English and Humanities, Bangladesh.
- Batanero, C., Godino, J. D. ve Navarro-Pelayo, V. (1997). Combinatorial reasoning and its assessment. In I. Gal & J. B. Garfield (Eds.), *The assessment challenge in statistics education* (pp. 239-252). IOS Press.
- Batson, C. D. (2014). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Psychology Press.
- Beard, R. M. (2013). *An outline of Piaget's developmental psychology*. Routledge

- Berk, L. E. (1994). Vygotsky's theory: The importance of make-believe play. *Young Children*, 50(1), 30-39.
- Berk, L.E. (2013). *Çocuk gelişimi. İmge*.
- Boeree, C. G. (2022, May 12). Personality theories, Jean Piaget. [https:// bempsiu-nisba.com/wp-content/uploads/2016/10/pt_piaget.pdf](https://bempsiu-nisba.com/wp-content/uploads/2016/10/pt_piaget.pdf)
- Bormanaki, H. B. ve Khoshhal, Y. (2017). The role of equilibration in Piaget's theory of cognitive development and its implication for receptive skills: a theoretical study. *Journal of Language Teaching & Research*, 8(5), 996-1005.
- Bowker, L. (1998). Variant terminology: frivolity or necessity?. *Euralex*, 98, 487-496.
- Braine, M. D. ve O'Brien, D. P. (1991). A theory of if: A lexical entry, reasoning program, and pragmatic principles. *Psychological Review*, 98(2), 182-203.
- Brainerd, C. J. (1978). *Piaget's theory of intelligence*. Prentice Hall.
- Chapman, M. (1992). Equilibration and the dialectics of organization. In H. Beilin, & P. B. Pufall (Eds.), *Piaget's theory: Prospects and possibilities* (ss. 39-59). Lawrence Erlbaum Associates.
- Cook, J. L. ve Cook, G. (2005). *Child development*. Allyn & Bacon.
- Crain, W. (2005). *Theories of development concepts and applications*. Pearson Education.
- Cruttenden, A. (1979). *Language in infancy and childhood: A linguistic introduction to language acquisition*. Manchester University Press.
- Doolittle, P. E. (1995, June 2-4). Understanding cooperative learning through Vygotsky's zone of proximal development [Conference presentation]. Lily National Conference on Excellence in College Teaching, Columbia.
- Dubinsky, E. (1991). Reflective abstraction in advanced mathematical thinking. In D. Tall (Ed.), *Advanced mathematical thinking* (pp. 95-126). Kluwer.
- Elkind, D. (1967). Egocentrism in adolescence. *Child Development*, 38(4), 1025-1034.
- Elkind, D., Larson, M. ve Van Doorninck, W. (1965). Perceptual decentration learning and performance in slow and average readers. *Journal of Educational Psychology*, 56(1), 50-56.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton and Company.
- Flavell, J. H., Miller, P. H. ve Miller, S. A. (2002). *Cognitive development*. Prentice Hall.
- Garnezy, N. (1991). Resilience in children's adaptation to negative life events and stressed environments. *Pediatric Annals*, 20(9), 459-466.

- Garrison, D. R. ve Anderson, T. (2003). *E-Learning in the 21st Century: A framework for research and practice*. Routledge.
- Ginn, W. Y. (2022, May 15). Jean Piaget (Intellectual development). <https://www.sk.com.br/sk-piaget.html>
- Güney, M. ve Baran, G. (2022). 48-60 aylık çocuklarda sembolik oyun ve bilişsel işlevler "Oyun ve Biliş". *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 132-150.
- Hall, V. C. ve Kingsley, R. (1968). Conservation and equilibration theory. *The Journal of Genetic Psychology*, 113(2), 195-213.
- Herrera, G., Alcantud, F., Jordan, R., Blanquer, A., Labajo, G. ve De Pablo, C. (2008). Development of symbolic play through the use of virtual reality tools in children with autistic spectrum disorders: Two case studies. *Autism*, 12(2), 143-157.
- Hunt, J. M. (1961). *Intelligence and experience*. Ronald.
- Jensen, B. B. ve Schnack, K. (1997). The action competence approach in environmental education. *Environmental Education Research*, 3(2), 163-178.
- Jones, M. G. ve Brader-Araje, L. (2002). The impact of constructivism on education: Language, discourse, and meaning. *American Communication Journal*, 5(3), 1-10.
- Joubish, M. F. ve Khurram, M. A. (2011). Cognitive development in Jean Piaget's work and its implications for teachers. *World Applied Sciences Journal*, 12(8), 1260-1265.
- Kallio, E. (1998). *Training of students scientific reasoning skills*. Jyvaskyla University Printing House.
- Kamii, C. (1999). *Young children reinvent arithmetic: Implications of Piaget's theory*. Teachers College Press.
- Kürkçüoğlu, B. Ü. (2010). 0-6 yaş arası çocukların temel gelişimsel özellikleri: Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. In İ. H. Diken (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi* (pp. 136-167). Pegem Yayınları.
- Libby, R. D. (1995). Piaget and organic chemistry: teaching introductory organic chemistry through learning cycles. *Journal of Chemical Education*, 72(7), 626-631.
- Lindenberger, U. (2001). Lifespan theories of cognitive development. In N. J. Smelser & B. Baltes (Eds.), *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (pp. 8848-8854). Elsevier Science.
- Lindgren, H. C. ve Suter, W. N. (1967). *Educational psychology in the classroom*. Wiley.

- Maclin, H. O., Maclin M. K. ve Solso, L. R. (2007). *Cognitive psychology*. Pearson.
- Mahn, H. ve John-Steiner, V. (2012). Vygotsky and sociocultural approaches to teaching and learning. In I. B. Weiner, W. M. Reynolds, & G. E. Miller (Eds.), *Handbook of Psychology, Educational Psychology* (pp. 117-145). Wiley.
- Matusov, E. ve Hayes, R. (2000). Sociocultural critique of Piaget and Vygotsky. *New Ideas in Psychology, 18*(2), 215-239.
- McCune, L. (1995). A normative study of representational play at the transition to language. *Developmental Psychology, 31*, 198-206.
- Muuss, R. E. (1967). Jean Piaget's cognitive theory of adolescent development. *Adolescence, 2*(7), 285-310.
- Nicolopoulou, A. (1993). Play, cognitive development, and the social world: Piaget, Vygotsky, and beyond. *Human Development, 36*(1), 1-23.
- Nisbett, R. E., Krantz, D. H., Jepson, C. ve Kunda, Z. (1983). The use of statistical heuristics in everyday inductive reasoning. *Psychological Review, 90*(4), 339-363.
- Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B., Loftus, G. R. ve Lutz, C. (2014). *Introduction to psychology*. Cengage Learning.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4*(4), 566-589.
- Özsezer, M. S. B. ve Canbazoglu, H. B. (2018). Picture in children's story books: Children's perspective. *International Journal of Educational Methodology, 4*(4), 205-217.
- Özyürek, A., Gürleyik, S., Özdemir, S. ve Sancı, N. G. (2017). Çocuklarda sayı, sıvı ve uzunluk korunumu gelişiminin cinsiyet ve yaş değişkeni açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 46*(216), 5-19.
- Pascual-Leone, J. (2012). Piaget as a pioneer of dialectical constructivism: seeking dynamic processes for human science. In E. Marti & C. Rodriguez (Eds.), *After Piaget* (pp. 15-41). Transaction Publishers.
- Piaget, J. (1931). Children's philosophies. In C. Murchison (Ed.), *A handbook of child psychology* (pp. 377-391). Clark University Press.
- Piaget, J. (1937). *The birth of intelligence in the child*. Delachaux & Niestle.
- Piaget, J. (1962). *Play, dreams, and imitation in childhood*. Norton.
- Piaget, J. (1964). Cognitive development in children: Piaget development and learning. *Journal, of Research in Science Teaching, 2*, 176-186.
- Piaget, J. (1967). *Six psychological studies*. Random House.

- Piaget, J. (1976). Piaget's theory. In Inhelder, B., Chipman, H.H., & Zwingmann, C. (Eds.), *Piaget and his school* (pp. 11-23). Springer Study Edition.
- Piaget, J. (1977). *The development of thought*. The Viking Press.
- Rathee, N. ve Islam, N. (2016). Piaget's stages of cognitive development of the child. *Fazl Ali College Journal*, 6, 110-117.
- Rips, L. J. (1994). *The psychology of proof: Deductive reasoning in human thinking*. Mit Press.
- Sanghvi, P. (2020). Piaget's theory of cognitive development: A review. *Indian Journal of Mental Health*, 7(2), 90-96.
- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam boyu gelişim*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Schnack, K. (1981). The idea and background of experiential education. *Pedagogical Orientation*, 1(2), 2-7.
- Schoenfeld, A. H., Hulbert, E. T., Petit, M. M., Ebby, C. B., Cunningham, E. P. ve Laird, R. E. (2017). *A focus on multiplication and division: Bringing research to the classroom*. Routledge.
- Shye, S. (1988). Inductive and deductive reasoning: A structural reanalysis of ability tests. *Journal of Applied Psychology*, 73, 308-311.
- Smagorinsky, P. (2018). Deconflating the ZPD and instructional scaffolding: Retranslating and reconceiving the zone of proximal development as the zone of next development. *Learning, Culture and Social Interaction*, 16, 70-75.
- Svoboda, C. P. (1973). Sources and characteristics of Piaget's stage concept of development: A historical perspective. *The Journal of Education*, 155(4). 28-39.
- Thayer, E. S. ve Collyer, C. E. (1978). The development of transitive inference: A review of recent approaches. *Psychological Bulletin*, 85(6), 1327-1343.
- Topping, K. J. (2005). Trends in peer learning. *Educational Psychology*, 25(6), 631-645.
- Tudge, J. R. ve Winterhoff, P. A. (1993). Vygotsky, Piaget, and Bandura: Perspectives on the relations between the social world and cognitive development. *Human Development*, 36(2), 61-81.
- Uttal, D. H., Marzolf, D. P., Pierroutsakos, S. L., Smith, C. M., Troseth, G. L., Scudder, K. V. ve DeLoache, J. S. (1998). Seeing through symbols: The development of children's understanding of symbolic relations. In O. N. Saracho, & B. Spodek (Eds.), *Multiple perspectives on play in early childhood education* (pp. 59-79). Suny Press.

- Vygotsky, L. S. (2016). Play and its role in the mental development of the child. *International Research in Early Childhood Education*, 7(2), 3-25.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in society. The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Wadsworth, B. (1977). *Piaget for the classroom teacher*. Longman Group.
- Walker, B. K. (2007). *Bridging the distance: How social interaction, presence, social presence, and sense of community influence student learning experiences in an online virtual environment*. Umi Press.
- Woolfolk, A. E., Winne, P. H. ve Perry, N. E. (2003). *Educational psychology*. Pearson Education Canada.
- Yıldırım, Y. (2016). Eğitim sosyolojisi perspektifi ile Piaget ve Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramları üzerine sosyolojik bir analiz denemesi. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 5(2), 617-628.
- Zajenkowski, M., Carelli, M. G. ve Ledzińska, M. (2015). Cognitive processes in time perspective. In M. Zajenkowski (Ed), *Time perspective theory; review, research and application* (pp. 243-255). Springer.
- <https://pixabay.com/tr/photos/kar-hayvan-sincap-kemirgen-memeli-17854/>
- <https://pixabay.com/tr/photos/kedi-evcil-hayvan-hayvan-y%c3%bcz-1151519/>

Bölüm

-4-

DİL GELİŞİMİ

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Dil gelişimi ile ilgili yaklaşımları kavramak,
2. Dili oluşturan unsurlar hakkında bilgi sahibi olmak,
3. Dil gelişimini etkileyen faktörleri yorumlamak,
4. Dil gelişim dönemlerini bilmek,
5. Dil gelişimi ile ilgili bazı temel kavramları açıklamak,
6. Dil/konuşma bozuklukları konusunda farkındalık kazanmak,
7. Dil gelişimi konusunda öğrendiklerini öğrencilerin eğitsel gelişimlerini desteklemek üzere kullanmak.

Kaynaklar

- Ahioğlu, E. N. (1999). *Sembolik oyunun 4 yaş çocuklarının dil kazanımına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Avcı, N. (2004). *Gelişimde 0-3 yaş: "Yaşama merhaba"*. Morpa Kùltür Yay. İstanbul.
- Aydın, O. (2003). "Okulöncesi dönemde çocuğun gelişim özellikleri" (Editör: Müzeyyen, Sevinç) *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, Morpa Kùltür Yayınları, İstanbul.
- Binbaşoğlu, C. (1995). *Eğitim psikolojisi. Education psychology*. (9. Baskı). Yargıcı Matbaa.
- Bishop, D.V.M., Nation, K. ve Patterson, K. (2014). When words fail us: insights into language processing from developmental and acquired disorders. *Phil. Trans. R. Soc.*, 369 (1634), 1821-1841.
- Chomsky, N.(2005).Three factors in language design. *Linguistic inquiry*,36(1),1-22.
- Chomsky, N. (2007). Of minds and language. *Biolinguistics*, 1, 009-027.
- Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çayırçimen, F. A. (1999). *Çocuk yuvalarında kalan ve ailesi ile birlikte yaşayan 6-7 yaş çocuklarının dil gelişimlerini incelenmesi (Ankara-Isparta Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çiyiltepe, M. (2005). *Dil ve konuşma gelişiminde sorunlara yol açan nedenler*, S. S. Topbaş (Ed.), Dil ve kavram gelişimi içinde, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Danyer, E. (2021). Primer enürezis nokturna tanısı almış çocuklarda alıcı dil, ifade edici dil ve artikùlasyonun değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- de Moraes, F. A. ve Soares, M. H. F. B. (2021). A Intersecção Do Jogo Pedagógico Com Jean Piaget. *Schème: Revista Eletrônica de Psicologia e Epistemologia Genéticas*, 13(2), 118-153.
- Dodd B. (2014). Differential diagnosis of pediatric speech sound disorder. *Current Developmental Disorders Reports*, 1, 189-196.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1995). Eğitim psikolojisi. *Ankara: Arkadaş Yayınevi*, 2, 188-227.
- Ergin, B. (2012). *5-6 yaş çocuklarının dil gelişim düzeyleri ile sosyal kabul durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Ethem, B. İ. (1997). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara, Sevinç Matbaası, 8.
- Fidan, Ö. (2014). Anadili edinimi. RÇ Eroğlu ve F. Yurtal (Editörler). *Eğitim psikolojisi el kitabı*, 309-328.
- Fish, M. ve Pinkerman, B. (2003). Language skills in low-SES rural Appalachian children: Normative development and individual differences, infancy to preschool. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 23(5), 539-565.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H. W. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi* (7. Baskı). İmge Yayın. Ankara.
- Gözalın, E. (2013). *Oyun temelli dikkat eğitim programının 5-6 yaş çocuklarının dikkat ve dil becerilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gregory, D. (2022). How not to decide whether inner speech is speech: Two common mistakes. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 1-22.
- Guitar, B. (2014). *Stuttering: An Integrated Approach to Its Nature and Treatment*. Philadelphia, PA: Lippincott Williams & Wilkins.
- Günay, Ş. Z. (2020). *Okul öncesi çocuklardaki dil ve konuşma bozuklukları hakkında okul öncesi öğretmenlerin farkındalığının belirlenmesi (Ordu İli Örnekleme)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Gürocağ, Ü. S. (2007). *Anasınıfına devam eden 60-72 ay çocukların dil gelişimi ve ince motor gelişimi açısından değerlendirilmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Hoff, E. (2003). The specificity of environmental influence: Socioeconomic status affects early vocabulary development via maternal speech. *Child Development*, 74(5), 1368-1378.
- Huang, Y. C. (2021). Comparison and contrast of Piaget and Vygotsky's Theories. In *7th International Conference on Humanities and Social Science Research (ICHSSR 2021)* (pp. 28-32). Atlantis Press.
- Huinck, W.J. (2016). Stuttering: Studies of therapy outcome and speech motor control. *Prieiga per internetą*. <http://repository.uibn.ru.nl/bitstream/2066/29838/1/29838.pdf> (Erişim tarihi: 02.02.2020).
- İnce, T. ve Aydın, A. (2017). *Dil gelişiminin izlenmesi ve değerlendirilmesi*. Gökçay G, Beyazova U, editör. İlk beş yaşta çocuk sağlığı izlemi. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(21), 1-21.

- Küçükkaragöz, H. (2004). *Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (Edt: Binnur Yeşilyaprak). Ankara: PegemA Yayıncılık, 99-101.
- Mansson, H. (2000). Childhood Stuttering: Incidence and Development. *Journal of Fluency Disorders*, 25, 47-57.
- Morgan, J. L. (1978). Two types of convention in indirect speech acts. *In Pragmatics* (pp. 261-280). Brill.
- Musulğüme, E. (2016). *Dil gelişimini destekleyici ebeveyn eğitim programının sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının dil gelişimine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Papalia, D. ve Olds, S. (1993). *A child's world: Infancy through adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Pope, C. ve Koçak, S. (2003). *Doğumdan bir yaşama kadar bebeğin aylık gelişimi*. Doruk Yayıncılık. Ankara.
- San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Kültür Yay.
- Şahin Çat, A. (2009). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların dil gelişimi ile annelerin okuma ilgi ve alışkanlıkları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Taner, M. ve Başal, H. A. (2005). Farklı sosyoekonomik düzeylerde okulöncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 395-420.
- Taştekin, A. (2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinin dil psikolojisi açısından temelleri. *Uludağ Üniversitesi I. Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretimi Bilgi Şöleni (UYTOB 2017)*, 17-19 Mayıs, Bursa.
- Temiz, G. (2002). *Okul öncesi eğitimin çocuğun dil gelişimine olan etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Temizyürek, F. (2008). *Çocukta dil gelişim süreci*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD), (7), 169-176.
- Topbaş, S. (2005). *Dil ve Kavram Gelişimi* (Edt: Seyhun Topbaş). Ankara: Kök Yayıncılık, 74.
- Ülgen, G. ve Fidan, E. (2000). *Çocuk Gelişimi*, Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
- Vygotsky, L. (1978). Interaction between learning and development. *Readings on the development of children*, 23(3), 34-41.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi*. 18. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 306.

Bölüm -5-

KİŞİLİK GELİŞİMİ

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Kişilik kavramının çok yönlü yapısını kavramak,
2. Freud'un topografik, yapısal ve psikoseksüel kişilik kuramlarını bilmek,
3. Psikoseksüel bir evreye saplantının (fiksasyonun) yetişkin kişilik yapılanması üzerindeki etkilerini bilmek,
4. Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerini ve her dönemde çözümlenmesi gereken gelişimsel krizleri kavramak,
5. Freud ve Erikson'un kişilik gelişimine yönelik görüşlerindeki benzerlik ve farklılıkları ayırt etmek,
6. Marcia'nın kimlik statülerini bilmek,
7. Hümanistik yaklaşımın kişilik gelişimine yönelik görüşlerini kavramak.

Kaynaklar

- Berger, K.S. ve Thompson, R.A. (1991). *The developing person through childhood and adolescence* (3rd ed.). Worth Publishers.
- Burger, J.M. (2006). *Kişilik* (Çev.: D. Sarioğlu). Kaknüs Yayınları
- Ewen, R.B. (2010). *An introduction to theories of personality*. Psychology Press.
- Feist, J., Feist, G. F. ve Roberts, T. (2018). *Theories of personality*. McGraw-Hill International Editions.
- Freud, S. (1964). *New introductory lectures on psycho-analysis*. In J. Strachey (Ed.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 22, pp. 1-182). The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.
- Jones, R. M. (1992). *Ego identity and adolescent problem behavior*. In G.R. Adams, T.P. Gullotta, & R. Montemayor (eds.), *Adolescent Identity Formation* (pp. 216-233). Sage
- Hjelle, L. A. ve Ziegler D. J. (1992) *Personality theories*. McGraw-Hill
- Kroger, J. (1990). Ego structuralization in late adolescence as seen through early memories and ego identity status. *Journal of Adolescence*, 13, 65-77.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551-558.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. *Handbook of Adolescent Psychology*, 9(11), 159-187.
- Maslow, A. H. (1968) *Toward a psychology of being*. Van Nostrand.
- Maslow, A. H. (1970) *Motivation and personality*. Harper & Row.
- Rogers, R. C. (1959) A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework, (Ed. S. Koch) *Psychology: A study of a science*. McGraw- Hill.
- Rogers, R. C. (1961) *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin.
- Shultz, D. ve Shultz, S. (2017). *Theories of personality*. Wadsworth, Cengage Learning.
- Vandenbos, G., R. (2020) *Apa yaşam boyu gelişim psikolojisi sözlüğü* (Şendil, G. ve Karakelle, S. Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık

Bölüm

-6-

AHLAKİ GELİŞİM

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Ahlak ve ahlaki gelişim kavramlarının ne olduğunu bilmek.
2. Ahlaki gelişimi psikanalitik kuram perspektifinde değerlendirmek.
3. Ahlak gelişimini bilişsel gelişim kuramları açısından açıklamak.
4. Sosyal öğrenme kuramlarının ahlaki gelişime bakışını kavramak.
5. Ahlaki gelişim kuramları arasındaki benzerlik ve farklılıkları ayırt etmek.
6. Bir davranışı ahlaki gelişim kuramları perspektifinde değerlendirmek.

Kaynaklar

- Aktan, C. C. (2009). Ahlak ve ahlak felsefesine giriş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 38-59.
- Akvardar, Y. ve Çalpak, E. (2015). *Psikanalitik kurama giriş*. Bağlam Yayıncılık.
- Bee, H. L. (2000). *Developing child.*, Allyn and Bacon.
- Bergling, K. (1990). *Moral development* (R. M. Thomes, ed.). The Encyclopedia of Human Development and Education: Theory, Research, and Studies. Pergamon Press.
- Carpendale, J. I. M. (2009). *Piaget's theory of moral development*, (U. Müller, J. I. M. Carpendale, & L. Smith Eds.), *The Cambridge companion to Piaget* (pp. 270-286). Cambridge University Press.
- Coles, R. (1981). Psychoanalysis and moral development. *American Journal of Psychoanalysis*, 41(2),101-120.
- Duska, R. veWhelan, M. (1975). *Moral development: A guide to Piaget and Kohlberg*. Paulist Press.
- Fleming, J. S. (2005). Piaget, Kohlberg, Gilligan, and others on moral development. *Psychological Perspectives on Human Development*, 7, 1-25.
- Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz ve sonrası* (8. Basım). Remzi Kitabevi.
- Hoffman, M. L. (2001). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge University Press.
- Holt, R. R. (1984). Freud's impact on modern morality and our world view. In *Darwin, Marx and Freud* (pp. 147-200). Springer.
- Jambon, M. ve Smetana, J. G. (2015). Moral development theories of. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2(15),788-795
- Jorgensen, G. (2006). Kohlberg and Gilligan: duet or duel? *Journal of Moral Education*, 35(2), 179-196.
- Kohlberg, L., Levine, C. ve Hower, A. (1983). Moral stages: A current formulation and a response to critics. *Contributions to Human Development*, 10, 174-185.
- Kohlberg, L. ve Hersh, R. H. (1977) Moral development: A review of the theory. *Theory Into Practice*, 16(2), 53-59.
- Lapsley, K. D. (1996). *Moral psychology*. Routledge

- Marble, K. E. ve Boseovski, J. J. (2020). Content counts: A trait and moral reasoning framework for children's selective social learning. *Advances in Child Development and Behavior*, 58, 95-136.
- Misket-Özcan, N. ve Sarıcı-Bulut, S. (2013). *Eğitim psikolojisi vaka incelemeleri*. Pegem Akademi.
- Nass, M. L. (1966). The superego and moral development in the theories of Freud and Piaget. *The psychoanalytic study of the child*, 21(1), 51-68.
- Öztürk, A. ve Akbaba, A. (2019). *Ahlak gelişimi* (İ. Yıldırım, Edt.). Eğitim Psikolojisi, (ss.121-139). Anı Yayıncılık.
- Piaget, J. (1932). *The moral judgment of the child*. Harcourt, Brace.
- Prescott, R. E. (2012). *Applying prospect theory to moral decision-making: The heuristic biases of moral decision-making under risk* (Doctoral dissertation) University of Walden, WL.
- Reiter, S. A. (1996). The Kohlberg–Gilligan controversy: lessons for accounting ethics education. *Critical Perspectives on Accounting*, 7(1), 33-54.
- Richardson, C., Sims, R. ve Killen, M. (2018). *Moral development*. Oxford University Press.
- Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi* (M. Sayıl ve Z. Uçanok, Çev.), Nobel Yayıncılık.
- Shaffer, D. R. ve Kipp, K. (2007). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. Cengage Learning.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Anı yayıncılık.
- Sunar, D. (2018). The Psychology of morality. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 3-16.
- Ulusoy, A., Güngör, A. A., Akyol, A. K., Subaşı, G., Ünver, G. ve Koç, G. E. (2007). *Eğitim psikolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2021). *Büyük Türkçe sözlük*. Erişim adresi: 01.06.2022, <http://www.tdk.gov.tr>.

Bölüm -7-

SOSYAL DUYGUSAL GELİŞİM

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Sosyal duygusal gelişimin ne olduğunu, temel kavram ve özelliklerini kavrayabilmek,
2. Sosyal duygusal gelişimin önemini kavrayabilmek,
3. Sosyal duygusal gelişimin diğer gelişim alanlarıyla eş zamanlı ilerleyişini ve karşılıklı gelişim etkisini fark edebilmek,
4. Yaşam dönemlerine göre sosyal duygusal gelişimin seyrini anlayabilmek ve öğrenmek,
5. Sosyal duygusal gelişimde kritik zaman dilimlerini kavrayabilmek,
6. Sosyal duygusal gelişimdeki sorun ve aksamaların olumsuz sonuçlarını kavrayabilmek,
7. Sosyal duygusal gelişimin yetişkin yaşama olan etkisi kavrayabilmek,
8. Sosyal duygusal gelişimin eğitim süreçlerine olan etkisini kavrayabilmek ve açıklayabilmek,
9. Yerinde ve yeterince sosyal duygusal gelişim için ebeveynlerin ve öğretmenlerin dikkat etmeleri ve sahip olmaları gereken tutum ve davranışları fark edebilme ve açıklayabilmek.

Kaynaklar

- Avcı, N. (2007). Gelişimde 0-3 yaş: Yaşama merhaba. Morpa Kültür Yayınları.
- Bacanlı, H. (2005). Sosyal beceri eğitimi. Nobel Yayın Dağıtım.
- Berk, L. E. (2013). Child development (9th ed.). Pearson.
- Bodrova, E. ve Leong, D. J. (2008). Developing self-regulation in kindergarten: Can we keep all the crickets in the basket? *Young Children*, 63(2), 56.
- Bornstein, M. H., Hahn, C. ve Haynes, O. M. (2010). Social competence, externalizing and internalizing behavioral adjustment from early childhood through early adolescence: Developmental cascades. *Development and Psychopathology*, 22(4), 717– 735. <https://doi.org/10.1017/S0954579410000416>
- Bowlby, J. (1980). Attachment and loss. Basic Books.
- Briggs, R. D., Stettler, E. M., Silver, E. J., Schrag, R. D. A., Nayak, M., Chinitz, S. ve Racine, A. D. (2012). Social-emotional screening for infants and toddlers in primary care. *Pediatrics*, 129(2), e377–e384. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-2211>
- Bronson, M. B. (2000). Self-regulation in early childhood: Nature and nurture. Guilford.
- Brüne, M. ve Brüne-Cohrs, U. (2006). Theory of mind-evolution, ontogeny, brain mechanisms and psychopathology. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, 30(4), 437–455. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2005.08.001>
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). (2022). What is the CASEL framework? <https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework/> adresinden 25.06.2022 tarihinde alınmıştır.
- Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). (2022). About CASEL. <https://casel.org/about-us/our-history/> adresinden 25.06.2022 tarihinde alınmıştır.
- Chapman, J. W., Tunmer, W. E. ve Prochnow, J. E. (2000). Early reading-related skills and performance, reading self-concept, and the development of academic self-concept: A longitudinal study. *Journal of Educational Psychology*, 92, 703-708.
- Christie, J. F. ve Roskos, K. A. (2006). Standards, Science, and the Role of Play in Early Literacy Education. In D. G. Singer, R. M. Golinkoff, ve K. Hirsh-Pasek (Eds.), *Play = learning: How play motivates and enhances children's cognitive and social-emotional growth* (pp. 57–73). Oxford University Press.

- Cohen, J. (1999). *Educating minds and hearts social emotional learning and the passage into adolescence*. Teachers College Press.
- Cole, D. A. (1991). Change in self-perceived competence as a function of peer and teacher evaluation. *Developmental Psychology*, 27(4), 682-688.
- Cole, P. M. (2014). Moving ahead in the study of the development of emotion regulation. *International Journal of Behavioral Development*, 38(2), 203–207. <https://doi.org/10.1177/0165025414522170>
- Cole, P. M., Michel, M. K. ve Teti, L. O. (1994). The development of emotion regulation and dysregulation: A clinical perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 73–100. <https://doi.org/10.2307/1166139>
- Cozolino, L. (2018). Terapi neden işe yarar: Zihnimizi kullanarak beynimizi geliştirmek (E. Kurtuluş, Çev.). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları (Original eserin basım tarihi 2016, 2. Baskı)
- Çağdaş, A., Seçer Şahin, Z. ve Arı, R. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Nobel Yayıncılık.
- Darwin, C. (1998). *The expression of the emotions in man and animals* (3rd ed.). Oxford University Press. (Original work published 1872)
- Denham, S. A. (2006). Social-Emotional Competence as Support for School Readiness: What Is It and How Do We Assess It? *Early Education and Development*, 17(1), 57-89. https://doi.org/10.1207/s15566935eed1701_4
- Denham, S. A., Bassett, H. H. ve Wyatt, T. (2008). The Socialization of Emotional Competence. In J. Grusec & P. Hastings (Eds.), *The handbook of socialization: Theory and research* (pp. 615- 637). Guilford Press.
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D. ve Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: a meta-analysis of school-based universal interventions. *Child development*, 82(1), 405-432. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x>
- Ekman, P. (2003). *Emotions revealed: Recognizing faces and feelings to improve communication and emotional life*. Holt.
- Ekman, P., Sorenson, E. R. ve Friesen, W. V. (1969). Pan-cultural elements in facial displays of emotion. *Science*, 164(3875), 86–88. <https://doi.org/10.1126/science.164.3875.86>
- Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P., Frey, K. S., Greenberg, M. T., Haynes, N. M., Kessler, R., Schwab-Stone, M. E. ve Shriver, T. P. (1997). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. ASCD.

- Fantuzzo, J., Bulotsky, R., McDermott, P., Mosca, S. ve Lutz, M. (2003). A multivariate analysis of emotional and behavioral adjustment and preschool educational outcomes. *School Psychology Review*, 32, 185–203.
<https://doi.org/10.1080/02796015.2003.12086193>
- Goleman, D. (1998). Duygusal zekâ neden IQ'dan daha önemli? (11. Baskı). (B. Seçkin Yüksel, Çev.) Varlık Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi, 1995).
- Greenberg, L. S. (2018). Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak. (1. Baskı). (S. B. Çelik, Çev. Ed.). Nobel (Orijinal eserin basım tarihi, 2002).
- Greenberg, M. T. (2010). School based prevention: Current status and future challenges. *Effective Education* 2(1), 27– 52. <https://doi.org/10.1080/19415531003616862>
- Greenberg, M. T., Domitrovich, C. E., Weissberg, R. P. ve Durlak, J. A. (2017). Social and emotional learning as a public health approach to education. *Future of Children*, 27(1), 13-32. <https://doi.org/10.1353/foc.2017.0001>
- Gross, J. J. ve Thompson, R. A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 3–24). Guilford Press.
- Grusec J. E. (2011). Socialization processes in the family: social and emotional development. *Annual Review of Psychology*, 62, 243–269.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.121208.131650>
- Hay, D. F., Payne, A. ve Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal Of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, 45(1), 84–108. <https://doi.org/10.1046/j.0021-9630.2003.00308.x>
- Hughes, F. P. (2010). *Children, play and development*. SAGE.
- Jacobs, J. E., Lanza, S., Osgood, D. W., Eccles, J. S. ve Wigfield, A. (2002). Changes in children's self-competence and values: Gender and domain differences across grades one through twelve. *Child Development*, 73(2), 509–527. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00421>
- Jones, S. M., ve Bouffard, S. M. (2012). Social and emotional learning in schools: From programs to strategies. *Society for Research in Child Development Social Policy Report*, 26(4), 1-33. <https://doi.org/10.1002/j.2379-3988.2012.tb00073.x>
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 33-38.

- Karraker, K. H. ve Lake, M. A. (1991). Normative stress and coping processes in infancy. In E. M. Cummings, A. L. Greene & K. H. Karraker (Eds.) *Life-span developmental psychology: Lifespan perspectives on stress and coping* (pp.85-108). Erlbaum.
- Kohut, H. (2004). *Kendiliğın çözümlenmesi: Narsisistik kişilik bozukluklarının psikanalitik tedavisine sistemli bir yaklaşım* (C. Atbaşoğlu, B. Büyükkal, C. İşcan, Çev.). Metis Ötekini Dinlemek (Orijinal eserin basım tarihi, 2002).
- Kopp, C. B. (1989). Regulation of distress and negative emotions: A developmental view. *Developmental Psychology*, 25(3), 343–354. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.25.3.343>
- Ladd, G. W. ve Troop-Gordon, W. (2003). The role of chronic peer difficulties in the development of children's psychological adjustment problems. *Child development*, 74(5), 1344–1367. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00611>
- Landry, S. H. ve Smith, K. E. (2010). Early social and cognitive precursors and parental support for self-regulation and executive function: Relations from early childhood into adolescence. In B. W. Sokol, U. Müller, J. I. M. Carpendale, A. R. Young, & G. Iarocci (Eds.), *Self and social regulation: Social interaction and the development of social understanding and executive functions* (pp. 386–417). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195327694.003.0016>
- Lewis, M. (2008). The emergence of human emotion. In M. Levis, J. M. Haviland-Jones, & L. Feldman-Barrett (Eds.), *Handbook of emotion* (pp. 304-319). Guilford Press.
- Lin, H. L., Lawrence, F. R. ve Gorrell, J. (2003). Kindergarten teachers' views of children's readiness for school. *Early Childhood Research Quarterly*, 18(2), 225-237. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(03\)00028-0](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(03)00028-0)
- Mahler, M., Pine, F. ve Bergman, A. (1975). *The psychological birth of the human infant*. Basic Books.
- Mandler, G. (1982). The construction of emotion in the child. In C. E. Izard (Ed.), *Measuring emotions in infants and children* (pp. 335- 343). Cambridge University Press.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551–558. <https://doi.org/10.1037/h0023281>

- McCallum, R. S. ve Bracken, B. A. (1993). Interpersonal relations between school children and their peers, parents, and teachers. *Educational Psychology Review*, 5(2), 155-176. <https://doi.org/10.1007/BF01323158>
- McHale, S. M., Dariotis, J. I. ve Izauh, T. J. (2003). Social development and social relationships in middle childhood. In R. M. Lerner, M. A. Easterbroolzs, & J. Mistry (Eds.), *Developmental psychology* (pp. 241-265). Wiley.
- McIntyre, L. L., Blacher, J. ve Baker, B. L. (2006). The transition to school: Adaptation in young children with and without intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(5), 349-361. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2006.00783.x>
- McLeod, J. D. ve Kaiser, K. (2004). Childhood emotional and behavioral problems and educational attainment. *American Sociological Review*, 69(5), 636-658. <https://doi.org/10.1177/000312240406900502>
- Mischel, W., Shoda, Y. ve Rodriguez, M. L. (1989). Delay of gratification in children. *Science*, 244(4907), 933-938. <https://doi.org/10.1126/science.2658056>
- Patrikakou E. N. (2005). School-family partnerships: Enhancing the academic, social and emotional learning of children. In E. N. Patrikakou, R. P. Weissberg, R. Redding & H. J. Walberg (Eds.), *School-family partnerships for children's success* (pp. 1-17). Teachers College Press.
- Putnam, S. P., Spritz, B. L. ve Stifter, C. A. (2002). Mother-child coregulation during delay of gratification at 30 months. *Infancy: the Official Journal of the International Society on Infant Studies*, 3(2), 209-225. https://doi.org/10.1207/S15327078IN0302_6
- Rice, F. P. ve Dolgin, K. G. (2008). *The adolescent: Development, relationships, and culture* (12th ed.). Pearson.
- Rodriguez, M. L., Mischel, W. ve Shoda, Y. (1989). Cognitive person variables in the delay of gratification of older children at risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(2), 358-367. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.2.358>
- Ruble, D. N., Eisenberg, R. ve Higgins, E. T. (1994). Developmental changes in achievement evaluation: Motivational implications of self-other differences. *Child Development*, 65(4), 1095-1110. <https://doi.org/10.2307/1131307>
- Schore, A. N. (2013). *Duygulanımın düzenlenmesi ve kendiliğın kökeni: Duygusal gelişimin nörobiyolojisi* (N. Batan, Çev.). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi, 1994).

- Squires, J., Bricker, D., Waddell, M., Funk, K. ve Clifford, J. (2014). *Social Emotional Assessment/Evaluation Measure (SEAM) (Research edition)*. Brookes Publishing.
- Stein, N. ve Levine, L. J. (1987). Thinking about feelings: The development and organization of emotional knowledge. In R. E. Snow & M. J. Farr (Eds.), *Aptitude, learning and instruction* (pp. 165-98). Erlbaum.
- Şahin, S. (2012). 0-6 yaş arası çocukların temel gelişim özellikleri: Fiziksel ve sosyal duygusal gelişim. İ. Diken (Ed), *Erken çocukluk eğitimi* (s. 170-206) içinde. Pegem Akademi.
- Thompson, R. A. (1991). Emotional regulation and emotional development. *Educational Psychology Review*, 3(4), 269–307. [https://doi.org/ 10.1007/BF01319934](https://doi.org/10.1007/BF01319934)
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 25–52. <https://doi.org/10.2307/1166137>
- Weissberg, R. P., Durlak, J. A., Domitrovich, C. E. ve Gullotta, T. P. (2015). Social and emotional learning: Past, present and future. In J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta (Eds.), *Handbook for social and emotional learning* (pp. 3-19). Guilford Publications.
- Yavuzer, H. (2019). *Çocuk psikolojisi* (44. baskı). Remzi Kitabevi.
- Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's approach*. The Guilford Press.
- Zeman, J., Cassano, M., Perry-Parrish, C. ve Stegall, S. (2006). Emotion regulation in children and adolescents. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 27(2), 155–168. <https://doi.org/10.1097/00004703-200604000-00014>

Bölüm

-8-

ÖĞRENME PSİKOLOJİSİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE ÖĞRENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Öğrenme ile ilgili temel kavramları tanımlamak ve aralarındaki ilişkileri açıklamak,
2. Öğrenme-davranış-performans arasındaki farklılıkları kavramak,
3. Davranışın kökenlerine ilişkin bilgileri açıklamak,
4. Davranış türlerini açıklamak ve bunlara örnekler vermek,
5. Öğrenmeyi etkileyen bireysel faktörleri açıklamak,
6. Öğrenmeyi etkileyen yöntemden kaynaklanan faktörleri açıklamak,
7. Öğrenmeyi etkileyen öğrenme malzemesinden kaynaklanan faktörleri açıklamak,
8. Öğrenmeyi etkileyen öğrenme ortamından kaynaklanan faktörleri açıklamak.

Kaynaklar

- Adams, J. A. (1971). A closed-loop theory of motor learning. *Journal of motor behavior*, 3(2), 111-150.
- Akpan, B. (2020). Classical and Operant Conditioning-Ivan Pavlov; Burrhus Skinner. In *Science Education in Theory and Practice* (pp. 71-84). Springer, Cham.
- Anshel, M. H. (1991). *Dictionary of the sport and exercise science*. Illinois.
- Arı, R. (2021). *Eğitim Psikolojisi-Gelişim ve öğrenme*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Ataç, F. (1999). *İnsan yaşamında psikolojik gelişim*. Alkım Yayınevi.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. ve Nolen-Hoeksema, S. (2010). Hilgard's Introduction to Psychology (Psikolojiye Giriş), (6. Baskı), Çev. Yavuz Alogan, Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Avşaroğlu, S. (2021) Sosyal bilişsel öğrenme kuramı. M. E. Deniz (Ed.) *Eğitim psikolojisi*. (13. Baskı) kitabı içinde (s. 341-364). Pegem Akademi.
- Bacanlı, H. (2006). *Gelişim ve öğrenme*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2021). *Eğitim psikolojisi*. (28. Basım). Pegem Akademi.
- Bandura, A. (1978). Social learning theory of aggression. *Journal of Communication*, 28(3), 12-29.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W.H. Freeman.
- Bandura, A. ve Walters, R.H. (1963). *Social learning and personality development*. Holt Rinehart and Winston
- Başaran, İ. E. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Ekinoks Yayınları.
- Black, P. ve Wiliam, D. (2009). Developing the theory of formative assessment. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 21(1), 5.
- Blackman, D. (2017). *Operant conditioning: An experimental analysis of behaviour*. Routledge.
- Bloom, B. S. (1995). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme*. (Çev. D.A. Özçelik). Milli Eğitim Yayınları.
- Boekaerts, M. ve Boscolo, P. (2002). Interest in learning, learning to be interested. *Learning and Instruction*, 12, 375-382.
- Bozorgi, S. (2009). On the Relationship between Locus of Control and the Grade Point Average of the Iranian Azad University EFL Students. *Online Submission*.
- Britt, S. H. (1934). The relationship between transfer of learning and ge of previous associations. *The American Journal of Psychology*, 46(1), 113-116.

- Brown, G. T. L. (2018). *Assessment of student achievement*. Routledge.
- Bryce, J. (2006). *Schools and lifelong learners*. In J. Chapman, P. Cartwright & E.J. McGilp (Eds.), *Lifelong learning, participation and equity* (pp. 243-263). Dordrecht: Springer.
- Butler, D. L. ve Winne, P. H. (1995). Feedback and self-regulated learning: A theoretical synthesis. *Review of Educational Research*, 65(3), 245-281.
- Camadan, F. (2019). Öğrenmenin doğası ve temel kavramları. A. Kaya (Ed.) *Eğitim psikolojisi* kitabı içinde (s. 229-259). Pegem Yayıncılık.
- Clark, D. (1999). Instructional technology foundations and theories of learning. *Gestalt theory*.
- Combs, W. (2016). *Constructed responses for learning*. Routledge.
- Csikszentmihalyi, M. (1988). 'The flow experience and its significance for human psychology'. Csikszentmihalyi, M. & Csikszentmihalyi, I. S.(Ed), *Optimal experience: Psychological Studies of flow in Consciousness* (p. 15-35). Cambridge University Press.
- Cüceloğlu, D. (2021). *İnsan ve davranışı*. Remzi Kitap Evi.
- Dalton, C. C. ve Gottlieb, L. N. (2003). The concept of readiness to change. *Journal of Advanced Nursing*, 42(2), 108-117.
- Davidoff, L. (1987). *Introduction to psychology*. McGraw-Hill Inc.
- Dembo, M. H. (1991). *Applying educational psychology in the classroom*. (4th Ed.). Longman.
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde program geliştirme*. Pegem Yayıncılık.
- Dikmen, M., Şimşek, M. ve Tuncer, M. (2018). Öğrenme stilleri ile öğrenmeye yönelik tutum arasındaki ilişki. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57).
- Domjan, M. (2000). *Koşullanma ve öğrenmenin temelleri*. (Çev. Hasan Çetinkaya). Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Eagly, A. H. ve Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Erden, M. (2005). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Epsilon Yayınları.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi*. (4. Baskı). Arkadaş Yayınevi.
- Ertürk, S. (2013). *Eğitimde program geliştirme*. Edge Akademi.
- Feldman, S. Robert (1996). *Understanding psychology*. McGraw-Hill.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme* (3. Baskı). Pegem Akademi.

- Fraser, K. ve Edwards, J. (1985). The effects of training in concept mapping on student achievement in traditional classroom tests. *Research in Science Education, 15*, 158-165.
- Freedman, J. L., Sears, D. O. ve Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal Psikoloji* (Çev: Ali Dönmez), (4. Baskı). İmge Kitabevi.
- Frieman, J. (2002). *Learning and adaptive behavior*. Thompson Learning.
- Goldberg, E. (2001). *The executive brain: Frontal lobes and the civilized mind*. Oxford University Press.
- Goleman, D. (1998). *İşbaşında duygusal zekâ*. Varlık Yayınları.
- Gorostiza, E. A. (2018). Does cognition have a role in plasticity of “innate behavior”? A perspective from drosophila. *Frontiers in Psychology, 9*, 1502.
- Gottlieb, G. (2014). *Synthesizing nature-nurture: Prenatal roots of instinctive behavior*. Psychology Press.
- Gross, R. (2015). *Psychology: The science of mind and behaviour* (7th Ed.). Hodder Education.
- Hashempour, S. ve Mehrad, A. (2014). The effect of anxiety and emotional intelligence on students’ learning process. *Journal of Education & Social Policy, 1*(2), 115-122.
- Hedges, L., Yalın, H. İ. ve Özdemir, S. (1996). *Millî eğitimi geliştirme projesi: Her yönüyle öğretmen olabilme*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Hidi, S. (2006). Interest: A unique motivational variable. *Educational Research Review, 1*, 69-82.
- Hilgard, E. R. ve Bower, G. H. (1981). *Theories of learning* (5th ed.). Perntice-Hall Inc.
- Hollan, P. C. (2008). Cognitive versus stimulus-response theories of learning. *Learning & behavior, 36*(3), 227-241.
- Hoque, M. E. (2016). Three domains of learning: Cognitive, affective and psychomotor. *The Journal of EFL Education and Research, 2*(2), 45-52.
- Hunt, E. (2001). [Review of the book *Intelligence reframed: Multiple intelligence in the 21st century*, by H. Gardner]. *Contemporary Psychology, 46*(1), 5-7.
- İkiz, E. (2021). Öğrenmenin kapsamı ve etkileyen faktörler. M. E. Deniz (Ed.) *Eğitim psikolojisi*. (13. Baskı) kitabı içinde (s. 198-258). Pegem Akademi.
- Jonsson, A. ve Panadero, E. (2018). Facilitating students’ active engagement with feedback. In A. A. Lipnevich, & J. K. Smith (Eds.), *The Cambridge handbook of instructional feedback*. Cambridge University Press.
- Kaplan, H. I. ve Sadock, B. J. (1998). *Synopsis of psychiatry*. Williams & Wilkins.

- Kazazoğlu, S. (2013). Türkçe ve İngilizce derslerine yönelik tutumun akademik başarıya etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 294-307.
- Kılıç, M. (2020). Öğrenmenin doğası. B. Yeşilyaprak (Ed.) *Eğitim psikolojisi. Gelişim-öğrenme-öğretim*. (23. Baskı) kitabı içinde (s. 166-196). Pegem Akademi.
- Köse, E. (2020). *Öğretmen adayları öğretmenler ve eğitimciler için eğitim temeli temel kavramlar* (1. Baskı). Pegem Akademi.
- Krapp, A. (2002). Structural and dynamic aspects of interest development: Theoretical considerations from an ontogenetic perspective. *Learning and Instruction*, 12, 383-409.
- Lahey, B. B. (2001). *Essentials of psychology*. McGraw-Hill.
- Leahey, T. H. (2004). *A history of psychology*. Pearson Prentice Hall.
- Liotti, M. ve Panksepp, J. (2004). Prevalance of persistent primary reflexes and motor problems in children with reading difficulties. *Dyslexia*, 10, 316-338.
- Lipnevich, A. A. ve Smith, J. K. (2009). Effects of differential feedback on students' examination performance. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 15(4), 319.
- Long, M., Wood, C., Littleton, K., Passenger, T. ve Sheehy, K. (2011). *The Psychology of Education*. Routledge.
- Main, J. D. ve Rowe, M. B. (1993). The relation of locus-of-control orientation and task structure to problem-solving performance of sixth-grade student pairs. *Journal of Research in Science Teaching*, 30(4), 401-426.
- Malina, R., Bouchard, C. ve Bar-Or O. (2004). *Growth, maturation, and physical activity*. Human Kinetics Press.
- Martin, D. J. (1994). Concept mapping as an aid to lesson planning: A longitudinal study. *Journal of Elementary Science Education*, 6(2), 11-30.
- Mason, B. J. ve Bruning, R. (2001). Providing feedback in computer-based instruction: What the research tells us. Center for Instructional Innovation, University of Nebraska-Lincoln, 14.
- May, C. R. ve Campbell, R. M. (1981). Readiness for learning: Assumptions and realities. *Theory Into Practice*, 20(2), 130-134.
- Mialaret, G. (2005). *Eğitim bilimlerinin gelişimi*. (Çev. Hüseyin Izgar, Musa Gürsel). Nobel Yayıncılık.
- Moon, S. M. (2002). Developing personal talent. *Personal talent, intelligence and special abilities. Development of human potential: Investment into our future*, 11-21.

- Morgan, C. T. (2011). Öğrenmenin ilkeleri. (Çev. İffet Dinç) *Psikolojiye giriş* kitabı içinde. Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Nevid, J. S., Rathus, S. A. ve Greene, B. (2003). *Abnormal psychology in a changing world*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Nevis, E. C. (2013). *Organizational consulting: A Gestalt approach*. Gestalt Press.
- Novak, J. D. ve Cañas, A. J. (2007). Theoretical origins of concept maps, how to construct them, and uses in education. *Reflecting education*, 3(1), 29-42.
- Novak, J. D. ve Cañas, A. J. (2008). The theory underlying concept maps and how to construct and use them. http://www.ssu.ac.ir/fileadmin/tem_plates/fa/Moavenatha/Moavenate-Amozeshi/edicupload/olymp-3.pdf
- Okebukola, P. A. ve Jegede, O. J. (1989). Students' anxiety towards and perception of difficulty of some biological concepts under the concept-mapping heuristic. *Research in Science & Technological Education*, 7(1), 85-92.
- Öner, N. (1990). *Sınav Kaygısı Envanteri El Kitabı*. İstanbul Yükseköğretimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı Yayını.
- Özgüven, İ. E. (2022). *Psikolojik testler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öztürk, B. (1999). Öğrenme ve öğretilmede dikkat. *Milli Eğitim Dergisi*, 144, 51-58.
- Panadero, E. ve Lipnevich, A. A. (2022). A review of feedback models and typologies: Towards an integrative model of feedback elements. *Educational Research Review*, 35, 100416.
- Pierce, R., Stacey, K. ve Barkatsas, A. (2007). A scale for monitoring students' attitudes to learning mathematics with technology. *Computers & Education*, 48(2), 285-300.
- Pink, D. H. (2013). *Drive* (Çev. Levent Göktem). İstanbul: Mediacat Kitapları.
- Popham, W. J. (2005). Students' Attitudes Count. *Educational leadership*, 62(5), 84.
- Roskies, E. (1998). Savaş ya da kaç tepkisi: Strese gösterilen ilk tepkiler. N. Hisli-Şahin(Çev. ve ed). *Stresle başa çıkma: Olumlu bir yaklaşım* kitabı içinde (s. 23-27). Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Rotter, J. B. (1966). Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement. *Psychological Monographs*, 80(609), 1-28.
- Sahrañç, Ü. (2019a). Öğrenmeyi etkileyen etkenler. İ. Yıldırım (Ed.) *Eğitim psikolojisi* kitabı içinde (s. 364-386). Anı Yayıncılık.
- Sahrañç, Ü. (2019b). Temel öğrenme ortamları. İ. Yıldırım (Ed.) *Eğitim psikolojisi* kitabı içinde (s. 333-362). Anı Yayıncılık.
- Salkind, N. J. (Ed.). (2008). *Encyclopedia of educational psychology*. SAGE publications.

- Schraw, G., Flowerday, T. ve Lehman, S. (2001). Increasing situational interest in the classroom. *Educational Psychology Review*, 13(3), 211-224.
- Seker, S. E. (2015). Motivasyon teorisi. *YBS Ansiklopedisi*, 2(1).
- Selçuk, Z. (2018). *Eğitim psikolojisi*. (23. Basım). Nobel Yayın.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. (27. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Shuell, J. (1994). Cognitive conception of learning. *Review of Educational Research*, 56(4), 411- 426.
- Sikandar, A. (2015). John Dewey and his philosophy of education. *Journal of Education and Educational Development*, 2(2).
- Skinner, B. F. (2019). *The behavior of organisms: An experimental analysis*. BF Skinner Foundation.
- Slavin, R. E. (2013). Cooperative learning and achievement: *Theory and research*.
- Solso, R. L., Maclin, M. K. ve Maclin, O. H. (2011). *Bilişsel psikoloji* (Çev. Ayşe Ayçiçeği-Dinn). Kitabevi Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2015). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. (17. Baskı). Anı Yayıncılık
- Stadler, M. A. ve Frensch, P. A. (1998). *Handbook of implicit learning*. Sage Publications, Inc.
- Stahl, S. A. ve Nagy, W. E. (2007). *Teaching word meanings*. Routledge.
- Sünbül, M. A. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (5. Baskı). Eğitim Yayınevi.
- Tapola, A., Veermans, M. Ve Niemivirta, M. (2013). Predictors and outcomes of situational interest during a science learning task. *Instructional Science*, 41, 1047-1064.
- Tinbergen, N. (2020). *The study of instinct*. Pygmalion Press, an imprint of Plunkett Lake Press.
- Turner, K. L., Hughes, M. ve Presland, K. (2020). Learning loss, a potential challenge for transition to undergraduate study following COVID19 school disruption. *Journal of Chemical Education*, 97(9), 3346-3352.
- Turner, V. S., O'Sullivan, R. O. ve Kheirbek, M. A. (2022). Linking external stimuli with internal drives: A role for the ventral hippocampus. *Current Opinion in Neurobiology*, 76, 102590.
- Tyler, R. W. (2014). Eğitim programlarının ve öğretimin temel ilkeleri [Basic principles of curriculum and instruction]. (Çev. M. E. Rüzgar ve B. Aslan). Pegem Akademi.

- Uçar, M. E. (2020). Öğrenme psikolojisi ile ilgili temel kavramlar. Ş. Işık (Ed.) *Eğitim psikolojisi* (8. Baskı) kitabı içinde (s. 317-340). Pegem Akademi.
- Variş, F. (1998). Eğitimde program geliştirme teori ve teknikler. Alkım Yayıncılık.
- Weber, K., Martin, M. ve Patterson, B. (2010). Teacher behavior, student interest and affective learning: Putting theory to practice. *Journal of Applied Communication Research*, 29, 71-90.
- Weininger, O. (1972). Ready or not: Some psychological aspects of readiness in relation to learning effectiveness. *Education*, 93(2), 141-147.
- White, S. H. (1968). The learning-maturation controversy: Hall to hull. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 14(3), 187-196.
- William, D. (2018). Feedback: At the hard of -but definitely not all of- formative assessment. In A. A. Lipnevich, & J. K. Smith (Eds.), *The Cambridge handbook of instructional feedback* (pp. 3-28). Cambridge University Press.
- Wong, L. (2015). *Essential study skills*. Cengage Learning.
- Woods, D. (2003). *Çocuklarda düşünme ve öğrenme*. (Çev. Mine Özlü). Doruk yayınları.
- Woolfolk, A. (2017). *Educational psychology*. Pearson.
- Yeşilyaprak, B. (2001). Duygusal zekâ ve eğitim açısından doğurguları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 25(25), 139-146.
- Zhou, M. ve Brown, D. (2015). *Educational learning theories*. (2nd Ed.). GALILEO Open Learning Materials. <https://sadir.ws/bitstream/handle/123456789/433/ALG%20Educational%20Learning%20Theories.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Zimmerman, B. J., Bandura, A. ve Martinez-Pons, M. (1992). Self-motivation for academic attainment: The role of self-efficacy beliefs and personal goal setting. *American educational research journal*, 29(3), 663-676

Bölüm

-9-

DAVRANIŞCI KURAMLAR

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Davranışçı kuramlarının temel koşullanma modellerini bilmek,
2. Davranışçı kuramlarının temel kavramlarını bilmek,
3. Davranışçı kuramlar çerçevesinde, öğrenmeyi davranışsal bir perspektiften tanımlamak,
4. Günlük yaşantıdaki olayları ve davranışları davranışçı kuramlar çerçevesinde değerlendirebilmek,
5. Davranışçı kuramların eğitim üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek.

Kaynaklar

- Alver, B. (2016). Klasik (tepkisel) koşullanma: Pavlov. C. Şahin (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (ss. 175–184) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Baer, D. M. (1961). Effect of withdrawal of positive reinforcement on an extinguishing response in young children. *Child Development*, 67–74.
- Burns, M. K., VanDerHeyden, A. M. Ve Boice, C. H. (2008). Best practices in delivery of intensive academic interventions. *Best practices in school psychology*, 4(5.)
- Carter, K. ve Seifert, C. (2018). *Learn psychology*. Jones & Bartlett Learning.
- Chance, P. (2009). *Learning and behavior*. Wadsworth.
- Chang, R., Stout, S. ve Miller, R. (2004). Comparing excitatory backward and forward conditioning. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 57(1), 1–23. <https://doi.org/10.1080/02724990344000015>
- Cizek, G. J. ve Cizek, G. J. (2003). *Detecting and preventing classroom cheating: Promoting integrity in assessment*. Corwin Press.
- Clifford, G. J. (1968). *The sane positivist; a biography of Edward L. Thorndike*. Wesleyan University Press.
- Domjan, M. (2000). *The Essentials of Conditioning and Learning* (Vol. 2). Scarborough: Wadsworth.
- Driscoll, M. P. (2017). *Öğretim süreçleri ve öğrenme psikolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Dylla, K. V., Galili, D. S., Szyszka, P. Ve Lüdke, A. (2013). Trace conditioning in insect-keep the trace! *Frontiers in Physiology*, 67(4), 1-12. <https://doi.org/10.3389/fphys.2013.00067>
- Ferster, C. B. ve Skinner, B. F. (1977). Schedules of reinforcement. New York: Appleton-Century-Crofts, 1957. *Behavioristic Psychology*, 289.
- Gardner, A. W., Wacker, D. P. ve Boelter, E. W. (2009). An evaluation of the interaction between quality of attention and negative reinforcement with children who display escape-maintained problem behavior. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 42(2), 343–348.
- Guthrie, E. R. (1952). *The psychology of learning*. Harper & Row.
- Hackenberg, T. D. (2013). Token reinforcement: A review and analysis. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, 91(2), 257–286.
- Hediger, H. K. P. (1981). The Clever Hans Phenomenon from an animal psychologist's point of view. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 364, 1–17. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.1981.tb34459.x>
- Hergenhahn, B. R. (2009). *An introduction to the history of psychology*. Wadsworth.
- Hergenhahn, B. R. ve Olson, M. H. (1997). *An introduction to theories of learning*. Prentice Hall.
- Hineline, P. N. ve Rachlin, H. (1969). Escape and avoidance of shock by pigeons pecking a key. *Journal of the experimental analysis of behavior*, 12(4), 533–538.

- İlhan, T. (2017). Klasik (tepkisel) koşullanma ve bitişiklik kuramları. Ş. Işık (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (ss. 345–379) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Killeen, P. R., Posadas-Sanchez, D., Johansen, E. B. ve Thraillkill, E. A. (2009). Progressive ratio schedules of reinforcement. *Journal of Experimental Psychology: Animal Behavior Processes*, 35(1), 35.
- Kuhlman, H. (2010). *Living Walden Two: BF Skinner's behaviorist utopia and experimental communities*. University of Illinois Press.
- Lefrançois, G. R. (2000). *Theories of human learning: What the old man said*. Wadsworth.
- Lynn, R. (2001). *Eugenics: A reassessment*. Greenwood Publishing Group.
- Mayer, R. E. (2014). EL Thorndike's enduring contributions to educational psychology. İçinde *Educational psychology: A century of contributions* (ss. 113–154). Routledge.
- Negus, S. S. (2019). Core outcome measures in preclinical assessment of candidate analgesics. *Pharmacological Reviews*, 71(2), 225–266. <https://doi.org/10.1124/pr.118.017210>
- Olson, M. H. ve Hergenhahn, B. R. (2016). *An introduction to theories of learning*. Routledge.
- Ormrod, J. E. (2016). *Öğrenme psikolojisi* (6. bas çev). Mustafa Baloğlu (Çev Ed). Ankara: Nobel.
- Ormrod, J. E. (2018). *Öğrenme psikolojisi*. Nobel Akademik.
- Otrar, M. (2018). Öğrenmede davranışçı yaklaşım. A. Bakioğlu (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (ss. 193–223) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pfungst, O. (1911). *Clever Hans: The horse of Mr. von Osten*. Henry Holt and Company.
- Premack, D. (1959). Toward empirical behavior laws: I. Positive reinforcement. *Psychological review*, 66(4), 219.
- Pritchard, A. (2009). *Ways of learning*. Routledge.
- Raygor, R. (2005). *The science of psychology*. USA: McGraw Hills, 236–275.
- Samhita, L. ve Gross, H. J. (2013). The “Clever Hans Phenomenon” revisited. *Communicative & Integrative Biology*, 6(6), e27122. <https://doi.org/10.4161/cib.27122>
- Schloss, P. J. ve Smith, M. A. (1994). Increasing appropriate behavior through related personal characteristics. *Applied Behavior Analysis in the Classroom*, Boston: Allyn & Bacon.
- Schunk, D. H. (2009). *Öğrenme teorileri*. Çev. Ed.: M. Şahin). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Schunk, D. H. (2012). *Learning theories: An educational perspective*. Pearson.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim* (25. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Singh, A. K. (1991). *The Comprehensive History of Psychology*. Motilal Banarsidass. <https://books.google.com.tr/books?id=dXZnwvs6gYIC>

- Singh, S., Lewis, R. L., Barto, A. G. ve Sorg, J. (2010). Intrinsically motivated reinforcement learning: An evolutionary perspective. *IEEE Transactions on Autonomous Mental Development*, 2(2), 70–82.
- Skiba, R ve Raison, J. (1990). Relationship between the use of timeout and academic achievement. *Exceptional Children*, 57(1), 36–46.
- Skinner, B. F. (1938). *The behavior of organisms; an experimental analysis*., D. Appleton-Century Company, Incorporated.
- Skinner, B. F. (1948). 'Superstition'in the pigeon. *Journal of experimental psychology*, 38(2), 168.
- Skinner, B. F. (1954). *The science of learning and the art of teaching*. Cambridge, Mass, USA, 99, 113.
- Skinner, B. F. (1958). Reinforcement today. *American Psychologist*, 13(3), 94.
- Skinner, B. F. (1965). Review Lecture-The technology of teaching. *Proceedings of the Royal Society of London. Series B. Biological Sciences*, 162(989), 427–443.
- Skinner, B. F. (1966). What is the experimental analysis of behavior? *Journal of the Experimental Analysis of behavior*, 9(3), 213.
- Skinner, B. F. (1973). The free and happy student. *The Phi Delta Kappan*, 55(1), 13–16.
- Skinner, B. F. (1982). *Skinner for the classroom* (R. Epstein, Ed.). Champaign, IL: Research Press.
- Skinner, B. F. (2005). *Walden two*. Hackett Publishing.
- Skinner, B. F. (2019). *The behavior of organisms: An experimental analysis*. BF Skinner Foundation.
- Slavin, R. E. (2013). *Eğitim psikolojisi*. Çev. Edt. G. Yüksel). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Terry, W. S. (2013). *Öğrenme ve bellek: Temel ilkeler, süreçler ve işlemler*. Anı Yayıncılık.
- Thorndike, E. L. (1898). Animal intelligence: An experimental study of the associative processes in animals. *The Psychological Review: Monograph Supplements*, 2(4), i.
- Thorndike, E. L. (1903). *Educational psychology*. Lemcke and Buechner.
- Thorndike, E. L. (1906). *The principles of teaching, based on psychology* (ss. xii, 293 p.). A. G. Seiler. file://catalog.hathitrust.org/Record/001117474
- Thorndike, E. L. (1911). Animal intelligence: Experimental studies. İçinde *Animal intelligence: Experimental studies*. Macmillan Press. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.55072>
- Thorndike, E. L. (1913a). Educational psychology, Vol 1: The original nature of man. İçinde *Educational psychology, Vol 1: The original nature of man*. Teachers College. <https://doi.org/10.1037/13763-000>
- Thorndike, E. L. (1913b). *Educational Psychology...* (C. 2). Teachers college, Columbia university.

- Thorndike, E. L. (1932). *The fundamentals of learning*. <https://psycnet.apa.org/record/2006-04535-000>
- Todes, D. (2000). *İvan Pavlov: Hayvan makinesini araştırırken*. Tübitak.
- Todes, D. P. (2014). *Ivan Pavlov: A Russian life in science*. Oxford University Press.
- Trump, C. E., Ayres, K. M., Quinlan, K. K. ve Zabala, K. A. (2020). Differential reinforcement without extinction: A review of the literature. *Behavior Analysis: Research and Practice*, 20(2), 94–107. <https://doi.org/10.1037/bar0000169>
- Ulman, J. D. (1998). Applying behaviorological principles in the classroom: Creating responsive learning environments. *The Teacher Educator*, 34(2), 144–156. <https://doi.org/10.1080/08878739809555193>
- Uz Baş, A. (2017). Klasik koşullanma ve bitişiklik kuramları. A. Kaya (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (ss. 261–309) içinde. Pegem Akademi.
- Walters, G. C. ve Grusec, J. E. (1977). Punishment WH Freeman. *San Francisco California*.
- Watson, J. B. (1913). Psychology as the behaviorist views it. *Psychological Review*, 20(2), 158–177. <https://doi.org/10.1037/h0074428>
- Watson, J. B. (1930). *Behaviorism*. University of Chicago Press.
- Watson, J. B. ve Rayner, R. (1920). Conditioned emotional reactions. *Journal of Experimental Psychology*, 3(1), 1–14. <https://doi.org/10.1037/h0069608>
- Weiner, H. (1970). Instructional control of human operant responding during extinction following fixed-ratio conditioning. *Journal of the Experimental Analysis of Behavior*, 13(3), 391–394.
- Wolpe, J. ve Plaud, J. J. (1997). Pavlov's contributions to behavior therapy: The obvious and the not so obvious. *American Psychologist*, 52(9), 966–972. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.52.9.966>
- Yüksel, G. (2017). Davranışçı öğrenme kuramları. N. Aral ve T. Duman (Ed.), *Eğitim Psikolojisi* (ss. 293–338) içinde. Pegem Akademi.

Bölüm -10-

SOSYAL BİLİŞSEL ÖĞRENME KURAMI

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Sosyal bilişsel öğrenme kuramının tarihsel arka planını öğrenmek,
2. Sosyal bilişsel öğrenme kuramının felsefesini ve temel kavramlarını bilmek,
3. Sosyal bilişsel öğrenmeyi etkileyen faktörler ve öğrenme süreçlerini kavramak,
4. Sosyal bilişsel öğrenmenin temel ilkelerini açıklamak,
5. Sosyal bilişsel öğrenme kuramının eğitim alanına katkılarını öğrenmek.

Kaynaklar

- Bandura, A. (1977a). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bandura, A. (1977b). *Social Learning Theory*. Prentice Hall.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, 2(1), 21-41. <https://doi.org/10.1111/1467-839X.00024>
- Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
- Bandura A. (2005). The evolution of social cognitive theory. In K. G. Smith & M. A. Hitt (Eds.) *Great Minds in Management*. (pp. 9-35). Oxford University Press.
- Bandura, A. (2006). Toward a Psychology of Human Agency. *Perspectives on Psychological Science*, 1(2), 164-180. <https://www.jstor.org/stable/40212163>
- Bandura, A., Ross, D. ve Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575-582. <https://doi.org/10.1037/h0045925>
- Bandura, A. ve Walters, R. H. (1963). *Social learning and personality development*. Holt, Rinehart & Winston.
- Gebauer, M. M., McElvany, N., Köller, O. ve Schöber, C. (2021). Cross-cultural differences in academic self-efficacy and its sources across socialization contexts. *Social Psychology of Education*. <https://doi.org/10.1007/s11218-021-09658-3>
- Grusec, J. E. (1994). Social learning theory and developmental psychology: The legacies of Robert R. Sears and Albert Bandura. In R. D. Parke, P. A. Ornstein, J. J. Rieser, & C. Zahn-Waxler (Eds.), *A century of developmental psychology* (pp. 473-497). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10155-016>
- Panadero, E. (2017). A Review of Self-regulated Learning: Six Models and Four Directions for Research. *Frontiers in Psychology*, 8. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2017.00422>
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Pegem Yayınevi

- Waller, B. N. (2004). Comparing Psychoanalytic and Cognitive-Behavioral Perspectives on Control. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 11(2), 125-128. <https://doi.org/10.1353/ppp.2004.0058>
- Whitham, S., Sterling, L., Lin, C. E. ve Wood, J. J. (2021). Social Cognitive Learning Theory. İçinde F. R. Volkmar (Ed.), *Encyclopedia of Autism Spectrum Disorders* (ss. 4418-4427). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-91280-6_484

Bölüm -11-

YAPILANDIRMACI YAKLAŞIM

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının temellerini açıklamak,
2. Yapılandırmacı yaklaşımın temel ilkelerini kavramak,
3. Yapılandırmacı yaklaşımın türlerini irdeleyebilmek,
4. Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenme ve öğretme sürecini açıklayabilmek,
5. Yapılandırmacı yaklaşımda ölçme ve değerlendirme sürecini kavramak,
6. Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenci ve öğretmen özelliklerini açıklayabilmek.

Kaynaklar

- Altun, S., ve Büyükduman, F. İ. (2007). Yapılandırmacı öğretim tasarımı uygulamasına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri bir örnek olay incelemesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 7-39.
- Arslan, M. (2007). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 41-61.
- Aslan, D. (2015). *Fen liselerindeki öğretim sürecinin yapılandırmacı yaklaşım açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Aydın, H. (2007). *Felsefi temeller ışığında yapılandırmacılık*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, H. (2012). *Felsefi temeller ışığında yapılandırmacılık* (2. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık, 21-23.
- Aydın, M. Z. (2016). *Din öğretiminde yöntemler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, N. (2009). *Yapılandırıcı yaklaşımın öğrencilerin üst düzey bilişsel becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Bircan, M. A. (2014). *İlkokul 1.sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı'nın yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına uygunluk düzeyi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Boğar, Y. (2010). *İlköğretim 7. sınıflarda maddenin yapısı ve özellikleri konusunun kavranmasında yapılandırmacı öğretim modeli ve cinsiyetin etkilerinin araştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Brooks G. ve M. G. Books (1993). The courage to be constructivist. *Educational Leadership*, 3(57), 18-24.
- Çeliköz, M. (2017). *Eğitim programları ve öğretim alanındaki eğitim bilimcilerin yapılandırmacılıkla ilgili görüşlerinin analizi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Çolak, E. ve Yabas, D. (2017). Öğretmen adaylarının ders planlarının yapılandırmacı yaklaşımı uygulamaya yönelik öz yeterlilik inanç düzeyleri açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 86-103.
- Demirci, R. (2005). *İlköğretim 4 matematik öğretmen kılavuzu*. TOP Yayıncılık.
- Demircioğlu, İ. H. (2015). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar tarih bölümü özel öğretim yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2000). *Eğitimde program geliştirme*. Pegem Yayınevi.

- Deniz Z. Y. ve Tay, A. (2021). Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. A. Kaya (Ed.), *Eğitim Psikolojisi*, Pegem Akademi.
- Erdem, E. (2001). *Program geliştirmede yapılandırmacılık yaklaşımı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Erişti, B. (2014). Beyin temelli öğrenme ve yapılandırmacılık. G. Can (Ed.), *Eğitim Psikolojisi*. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Ev, H. (2012). *Din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde probleme dayalı öğrenme*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Göçmen, E. (2019). *Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin yapılandırmacı yaklaşım yeterlik düzeyleri (Isparta örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Gültekin, M., Karadağ, R. ve Yılmaz, F. (2007). Yapılandırmacılık ve Öğretim Uygulamalarına Yansımaları. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 504.
- Güven, M. (2019). Yapılandırmacı yaklaşım. C. Bayrak (Ed.), *Eğitim Psikolojisi*, 150-175. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Henson, R. (2005). What can functional neuroimaging tell the experimental psychologist?. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology Section A*, 58(2), 193-233.
- Kaptan, F. ve Korkmaz H. (2001). *İlköğretimde Fen Bilgisi Öğretimi*. İlköğretimde Etkili Öğretme ve Öğrenme Öğretmen El Kitabı, Modül 7. MEB.
- Karakuş, F. (2021). Öğrenme öğretme yaklaşımları. T. Yanpar Yelken-C. Akay (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, 141-143. Anı Yayıncılık.
- Karatay, H. (2010). Türkçe dersi öğretim araçlarında yapılandırmacılık: Metinlerarasılık. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 155-178.
- Kaya, O. (2005). *Kimya öğretiminde yapılandırıcı yaklaşım ile geleneksel yaklaşımın karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Koç, G. E. ve Demirel, M. (2004). Davranışçılıktan yapılandırmacılığa: eğitimde yeni bir paradigma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 174-180.
- Kösterelioğlu, İ. ve Yapıcı, M. (2016). Etkinlik temelli öğrenme sürecinin öğretmen adaylarının yapılandırmacı öğrenme ortamı algılarına etkisi. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1342-1354.

- Kurtdede-Fidan, N. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının yapılandırmacı kurama ilişkin algılarının belirlenmesi: Fenomenografik bir çalışma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 263-281.
- Küçük, Ö. (2015). *Ortaokullardaki branş öğretmenlerinin yapılandırmacı öğrenme kuramını uygulama düzeyleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Lektorsky, V. (1992). *Özne, nesne, biliş*. (Alpagut, Ş. Çev.). Akış Yayıncılık.
- Metin, T. (2017). *İlkokul matematik dersinde yapılandırmacı yaklaşımla eğitim görmüş ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeylerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Kocatepe Üniversitesi.
- Mirzaoğlu, D. (2014). Eğitimde yapılandırmacı yaklaşım. M. Bilen (Ed.), *Eğitimde İlke ve Yöntemler* (2. Baskı), 149. Yargı Yayınevi.
- Oral, A. N. (2009). *11. sınıf tarih ders kitaplarında birinci dünya savaşı konusunun yapılandırmacı yaklaşıma göre yeniden tasarlanmasının öğrenci başarılarına etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Öcal, E. ve Doğan, A. (2016). Eğitici drama yönteminin 6. Sınıf öğrencilerinin fen bilgisi dersinde akademik başarılarına etkisi. *Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-9. Özden, Y. (2005). *Öğrenme ve öğretme* (7. Baskı). Pegem A Yayıncılık.
- Saban, A. (2004). *Öğrenme öğretme süreci: Yeni teoriler ve yaklaşımlar*. Nobel Yayıncılık.
- Sabancı, A. (2014). Sınıf Yönetiminin Temelleri. M. Çelikten-M. Teyfur (Ed.), *Yapılandırmacı Yaklaşıma Göre Sınıf Yönetimi* (3. Baskı), 7. Anı Yayıncılık.
- Saçlı, F. (2013). *Yaratıcı drama eğitiminin aday beden eğitimi öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerileri ve eğilimleri üzerine etkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Şara, E. (2015). *İlkokul 2. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinin yapılandırmacı yaklaşıma göre incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Savaş, B. (2021). Yapılandırmacı öğrenme. A. Kaya (Ed.), *Eğitim Psikolojisi*, (13. Baskı). Pegem Akademi.
- Şimşek, N. (2004). Yapılandırmacı öğrenme ve öğretime eleştirel bir yaklaşım. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama* 3(5), 115-119.
- Şaşan, H. H. (2002). *Yapılandırmacı öğrenme*. <http://talimterbiye.mebnet.net>. Erişim Tarihi:17.06.2022.

- Şimşek, N. (2004). Yapılandırmacı öğrenme ve öğretime eleştirel bir yaklaşım. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 3(5), 115-139.
- Şirin, A. (2008). Oluşturmacılığın kuramsal temelleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 17, 198-207.
- Tas, G. (2006). Maddenin iç yapısına yolculuk ünitesinin öğretiminde yapılandırmacı yaklaşımın etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Taşpınar, M. (2010). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri*. Data Yayıncılık.
- Tay, A. ve Tay, B. (2009). Hayat bilgisi öğretiminde yapılandırmacılık. B. Tay (Ed.), *Hayat Bilgisi Öğretimi*, 49-67. Maya Akademi.
- Titiz, O. (2005). *Yeni öğretim sistemi*. Zambak Yayınları.
- Tokatlı, M. Ö. (2018). *Ortaokul müzik öğretmenlerinin yapılandırmacı yaklaşım ile ilgili algı düzeylerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Tuncil-Can, R. (2017). *4. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı kazanımlarının program etkinliklerinin ve ders kitaplarının yapılandırmacılık açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Tural, A. (2011). *Sosyal bilgilerde yapılandırmacı yaklaşım ile kavram öğretimine yönelik model geliştirme* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Yaşar, Ş. (1998). *Yapısalcı kuram ve öğrenme-öğretme süreci*. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Selçuk Üniversitesi, 695-701.
- Yurdakul, B. (2021). Yapılandırmacılık. Ö. Demirel (Ed.), *Eğitimde Yeni Yönelimler* (9. Baskı), 39-65. Pegem A Yayıncılık.

Bölüm -12-

BİLGİYİ İŞLEME KURAMI

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar:

1. Bilgiyi işleme kuramının temel kavramlarını tanımak,
2. Bilgiyi işleme sürecinde duysal kayıt, kısa süreli bellek ve uzun süreli belleğin rolünü tanımak
3. Hatırlama ve unutma süreçlerini anlamak,
4. Sınıfta öğrenilen bilginin etkili bir şekilde nasıl anlamlandırılacağını öğrenmek,
5. Kalıcı öğrenmede bilgiyi işleme kuramına dayalı yardımcı teknikleri tanımak.

Kaynaklar

- Ackerman, P. L., Beier, M. E. ve Boyle, M. O. (2005). Working memory and intelligence: The same or different constructs?. *Psychological bulletin*, 131(1), 30-60. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15631550/>
- Ashcraft, M. H. ve Radvansky, G. A. (2010). *Cognition*.(5. Baskı) Pearson.
- Aydın, O. (2007). *Bilgi işlem yaklaşımı ve öğrenme*. S. Akababa ve Ş. Anliak (Ed.)Eğitim Psikolojisi (s.325-352). Lisans Yayıncılık.
- Baddeley, A. (2013). *Essentials of human memory*. Psychology Press.
- Black, J.E. (2003). *Environment and Development of the Nervous System*. I.B. Weiner (Ed.) Handbook of Psychology, (s655-665). John Wiley & Sons. Inc. <https://doi.org/10.1002/0471264385.wei0323>
- Feldman, R.S. (2010). *Psychology and your life*. McGraw-Hill.
- Godden, D. R. ve Baddeley, A. D. (1975). Context-dependent memory in two natural environments: On land and underwater. *British Journal of psychology*, 66(3), 325-331.
- Griggs, R. A. (2012). *Psychology: A concise introduction*. Worth Publishers.
- Jenkins, J. G. ve Dallenbach, K. M. (1924). Obliviscence during sleep and waking. *The American Journal of Psychology*, 35(4), 605-612. <https://www.jstor.org/stable/pdf/1414040.pdf>
- Karami, A. (2020). The use of schema theory, information-processing theory, and sociocultural theory in teaching culturally unfamiliar texts in second/foreign language classrooms. *Educational Practice and Theory*, 42(2), 23-38. <https://doi.org/10.7459/ept/42.2.03>
- Krull, D. S. (2014). *Introduction to psychology*. Kona Publishing and Media Group.
- Lieberman, D. A. (2012). *Human learning and memory*. Cambridge University Press
- Mayer, R. E. (2008). Applying the science of learning: evidence-based principles for the design of multimedia instruction. *American psychologist*, 63(8), 760-769. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.63.8.760>
- Rubin, D. C. (2006). The basic-systems model of episodic memory. *Perspectives on psychological science*, 1(4), 277-311. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2006.00017.x>
- Schacter, D. L., Gilbert, D.T. ve Wegner, D.M. (2011). *Introducing psychology*. Worth Publishers.

- Shipstead, Z., Redick, T. S. ve Engle, R. W. (2012). Is working memory training effective?. *Psychological bulletin*, 138(4), 628-654. <https://doi.org/10.1037/a0027473>
- Slavin, R. E. (2015). Eğitim Psikolojisi: Kuram ve Uygulama (G. Yüksel, Çev. Ed.). Nobel Yayıncılık.
- Thompson, R. F. (2000). *Memory: brain systems*. A.E. Kazdin (Ed.) Encyclopedia of Psychology, (s. 175-178). Oxford University Press.
- Tulving, E. ve Craik, F.I.M.(2000). *The Oxford handbook of memory*. Oxford University Press
- Unsworth, N. ve Engle, R. W. (2007). The nature of individual differences in working memory capacity: active maintenance in primary memory and controlled search from secondary memory. *Psychological review*, 114(1), 104-132. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.114.1.104>
- Wyra, M., Lawson, M. J. ve Hungi, N. (2007). The mnemonic keyword method: The effects of bidirectional retrieval training and of ability to image on foreign language vocabulary recall. *Learning and instruction*, 17(3), 360-371. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2007.02.008>
- Yalçın, İ. (2019). *Bellek*. Ş. Işık (Ed.)Psikolojiye Giriş (319-345). Pegem Akademi, Yayıncılık.

Bölüm -13-

BEYİN TEMELLİ ÖĞRENME

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Öğrenme ve beyin arasında bağlantı kurmak,
2. Beyni öğrenmeye hazır hale getirecek yardımcı unsurları tanımak,
3. Beyin temelli öğrenme yaklaşımının temellerini bilmek,
4. Limbik sistem ve beynin bölümlerinin öğrenme sürecindeki rolünü kavramak.

Kaynaklar

- Aşkın-Tekkol, İ., Başar, T., Şen, Z. Ve Turan, S. (2017). Öğrenmede İnsanı Odağa Almak: Beyin Araştırmaları Doğrultusunda Bir Tartışma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(3), 1187-1202
- Boss, S. (2011). Six tips for brain-based learning. Edutopia presents. [Çevrim-içi: <http://www.edutopia.org/brain-based-learning-strategies-resource-guide>, Erişim tarihi 07.07.2022.]
- Brown, P.C., Roediger, H.L. ve McDaniel, M.A. (2014). *Aklında Kalsın: Başarılı Öğrenme Bilimi*. Ankara: Buzdağı Yayınevi.
- Butler, A.C. ve Roediger, H.L. (2008). Feedback enhances the positive effects and reduces the negative effects of multiple-choice testing. *Memory & Cognition*, 36, 604-616.
- Caine, R.N. ve Caine, G. (1990). Understanding a brain-based approach to learning and teaching. *Educational Leadership*, 48(2), 66-70.
- Cozolino, L. (2018). *Terapi Neden İşe Yarar: Zihnimizi kullanarak Beynimizi değiştirmek* (1. baskı). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve Davranışı* (15. baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Gerrig, R.J. ve Zimbardo, P.G. (2012). *Psikolojiye Giriş: Psikoloji ve Yaşam*. Ankara: Nobel yayıncılık.
- Jensen, E. P. (2008). A fresh look at brain-based education. *Phi Delta Kappan*, 89, 408-417.
- Lally, P., Van Jaarsveld, C.H.M., Potts, H.W.W. ve Wardle, J. (2010). How are habits formed: Modelling habit formation in the real World. *European Journal of Social Psychology*, 40, 998-1009. doi: 10.1002/ejsp.674
- Openheimer, D., Diemand-Yauman, C., ve Vaughn, E.B. (2010). Fortune favors the bold(and italicized): Effects of disfluency on educational outcomes. *Cognition*, 118, 111-115.
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye Giriş* (1. baskı). İstanbul: Kaknüs Psikoloji.
- Schore, A.N. (2012). *Gelişimsel Nörobiyoloji ve Bağlanma Kuramı: 1-2 Ekim 2011 Atölye Çalışması Metinleri*. İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Schunk, D.H. (2011). *Öğrenme Teorileri: Eğitimsel Bir Bakış*. Çev. Ed. M. Şahin. Ankara: Nobel yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya* (23. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Sousa, D. A. (2011). Mind, brain and education: The impact of educational neuroscience on the science of teaching. *Learning Landscapes*, 5 (1), 37-43.

Web 1 <https://knowablemagazine.org/article/health-disease/2020/what-does-a-synapse-do>

Web 2 https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1511_The_Limbic_Lobe.jpg

Web 3 <https://biologydictionary.net/cerebrum/>

Wolfe, P. (2001). *Brain Matters: Translating Research into Classroom Practice*. USA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Bölüm -14-

İNSANCIL (HÜMANİST) YAKLAŞIM

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. İnsancıl yaklaşım ve insancıl yaklaşımın temel öğreti ve insan anlayışını bilmek.
2. İnsancıl yaklaşıma dayalı insancıl eğitimin temel ilkelerini bilmek.
3. İnsancıl eğitim ortamının özelliklerini bilmek.
4. İnsancıl yaklaşımın gerekliliğini ve faydalarını kavramak.
5. İnsancıl eğitimi benimseyen öğretmenin pedagojik duruşunu bilmek.

Kaynaklar

- Adler, A. (2021). *İnsanı tanıma sanatı*. (K. Şipal, Çev.). Say Yayınları.
- Aloni, N. (2007). *Enhancing humanity*. Springer.
- Aloni, N. (2011). Humanistic education: From theory to practice. In W. Veugelers (Ed.) *Education and humanism: Linking autonomy and humanity* (pp. 35-46). Sense Publishers.
- Arnold, J. (1998). Towards more humanistic English teaching. *ELT* 52(3), 122-147. <https://doi.org/10.1080/15210960801997924>
- Buşoı, S. (2015). Humanistic education for sustainable development. *Review of International Comparative Management*, 16(2), 151-158.
- Chong, M. D. (2018). Humanistic education for the future 'crime fighters'. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 13, 10-28.
- Holt, J. (1967). *How children fail*. New American Library.
- Johnson, K. ve Johnson, H. (1998). *Encyclopedic dictionary of applied linguistics: A handbook for language teaching*. Blackwell Publishers.
- Khatib, M., Sarem, S. N. ve Hamidi, H. (2013). Humanistic Education: Concerns, Implications and Applications. *Journal of Language Teaching & Research*, 4(1), 45-51. <https://doi.org/10.4304/jltr.4.1.45-51>
- Kirschenbaum, H. (1982). What humanistic education is... and is not. *Elementary School Guidance & Counseling*, 17(1), 25-27.
- Maslow, A. H. (1956). Self-actualizing people: A study of psychological health. In C. E. Moustakas (Ed.) *The self: Explorations in personal growth*. Harper & Row.
- Moss, D. (2015). The roots and genealogy of humanistic psychology. In K. J. Schneider et al. (Eds.) *The handbook of humanistic psychology: Theory, research, and practice* (pp. 3- 18), Sage Publications.
- Patterson, C. H. (1987). What has happened to humanistic education. *Michigan Journal of Counseling and Development*, 18(1), 8-10.
- Polkinghorne, D. E. (2015). The Self and humanistic psychology. In K. J. Schneider et al. (Eds.) *The handbook of humanistic psychology: Theory, research, and practice* (pp. 87- 104), Sage Publications.
- Rogers, C. R. (1963). The concept of the fully functioning person. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 1(1), 21-33. <https://doi.org/10.1037/h0088567>
- Rogers, C. R. ve Freiberg, H. J. (1970). *Freedom to learn*. Macmillan College Publishing Company, Inc.

- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2015). A history of modern psychology (10th ed.). Cengage Learning.
- Waterman, A. S. (2013). The humanistic psychology–positive psychology divide: Contrasts in philosophical foundations. *American Psychologist*, 68(3), 124–133. <https://doi.org/10.1037/a0032168>
- Yeşilyaprak, B. (2016). 21. yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri. Ankara: Nobel.

Bölüm -15-

ÖĞRENME VE MOTİVASYON

Bu bölümde elde edilecek kazanımlar

1. Öğrenme stillerini tanımak,
2. Öğrenme nedir kavramak,
3. Öğrenmedeki bireysel farklılıkların önemini fark etmek.
4. 5D düşünme yaklaşımını tanımak,
5. Korku ve ümit dengesinin öğrenme sürecindeki önemini fark etmek,
6. Motivasyon nedir kavramak,
7. İçsel ve dışsal motivasyon arasındaki farkı bilmek,

Kaynaklar

- Adler, A. (1964). *Social interest: A challenge to mankind* (Vol. 108). Capricorn Book
- Adler, A. (1970). *Superiority and social interest: A collection of later writings*. Northwestern University Press.
- Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., Raths, J., & Wittrock, M. C. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Longman.
- Ansari, S. I. (2021). *Surreal Snow*. <https://5dthinking.org/@5dthinkingteam/blog/show/the-surreal-snow#blog>.
- Aslan, E. (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4, 7-14.
- Aslan, M. ve Doğan, S. (2020). Dışsal motivasyon, içsel motivasyon ve performans etkileşimine kuramsal bir bakış, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 291-301. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/983139>.
- Babayiğit, Ö. ve Erkuş, B. (2017). Sınıf öğretmenlerinin derslerde kullandıkları pekiştiriciler ve cezaların etkililiği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (2), 567-580.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Prentice Hall.
- Bronfenbrenner, U. (2005). *Making Human Beings Human* (1. basım). Sage Publications.
- Buscaglia, L. F. ve Ebcioğlu, N. (1989). *Kişilik: Tümüyle insan olabilme sanatı*. İnkılap Kitabevi.
- Cameron, J. ve Pierce, W. D. (1994). Reinforcement, reward, and intrinsic motivation: A meta-analysis. *Review of Educational research*, 64(3), 363-423.
- Crandall, R. (1980). Motivations for leisure. *Journal of leisure research*, 12(1), 45-54.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve davranışı*. Remzi.
- Çelik, A. (2004). *Dini değerler bağlamında kişilik gelişimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi.
- Deci, E. L., Vallerand, R. J., Pelletier, L. G. ve Ryan, R. M. (1991). Motivation and education: The selfdetermination perspective. *Educational Psychologist*, 26(4), 325-346.
- Deci, E.L. ve Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Plenum.

- Demir, M.K., Şahin, Ç. ve Kartal, O.Y. (2012). Öğretmen Adaylarının Sınıf İçi Disiplin Sağlamada Tercih Ettikleri Ceza Uygulamalarının İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 71-86
- Derman, M.T. ve Başal, H.A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2(1), 115-144.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2000). *Gelişim ve öğrenme-öğretme* (8. basım). Arkadaş Yayınevi.
- Frankl, V. E. (1966). Self-transcendence as a human phenomenon. *Journal of Humanistic Psychology*, 6(2), 97-106. <https://doi.org/10.1177/002216786600600201>
- Gençtanırım, D. (2017). Bireysel farklılıklar. In Ş. Işık, *Eğitim Psikolojisi* (5. Baskı). Pegem Akademi.
- Gottschalk, L.A. (1974). A hope scale applicable to verbal samples. *Archives of General Psychiatry*, 30, 779-785.
- Gökcan, M. (2016). Havf ve recâ (korku ve ümit) dengesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16 (2), 171-192.
- Gültekin, F. (2013). *Eğitimde Ödül-Ceza Dengesi*. Aile Akademisi.
- Gündoğdu, H. (2007). *İlköğretim okullarındaki sınıf öğretmenlerinin sınıf disiplinini sağlamada kullandıkları yöntemlerin öğrenciler üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Beykent Üniversitesi.
- Hoffman, M.L. (2001). A comprehensive theory of prosocial moral development. In D. Stipek ve A. Bohart (Eds.), *Constructive and destructive behavior*. (pp.61-86). American Psychological Association.
- Ismail, N. A. H. ve Tekke, M. (2015). Rediscovering Rogers's self theory and personality. *Journal of Educational, Health And Community Psychology*, 4(3), 28-36.
- Johnson, D. ve Johnson, R. (1985). Motivational process in cooperative, competitive and individualistic learning situations. In C. Ames & R. Ames (Eds.). *Research on motivation in education*. Academic.
- Koltko-Rivera, M. E. (2006). Rediscovering the later version of Maslow's hierarchy of needs: Self-transcendence and opportunities for theory, research, and unification. *Review of General Psychology*, 10(4), 302-317. doi:10.1037/1089-2680.10.4.302
- Komaraju M. ve Karau S.J. (2005). The relationship between the Big Five personality traits and academic motivation. *Personality and Individual Differences*, 39, 557-567.

- Kuzgun, Y. (1972). Kendini gerçekleştirme. Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi, 10(1), 162-178.
- Lepper, M. R., Greene, D., ve Nisbett, R. E. (1973). Undermining children's intrinsic interest with extrinsic reward: A test of the "overjustification" hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 28(1), 129.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Maslow, A. H. (1969). The farther reaches of human nature. *Journal of Transpersonal Psychology*, 1(1), 1-9.
- Massachusetts Institute of Technology (2005) *Primitive brain is smarter than we think*, MIT Study Shows." ScienceDaily. ScienceDaily, 14 March 2005. www.sciencedaily.com/releases/2005/03/050308134448.htm.
- Pekçağlayan, N. (1991). Davranış bozukluklarının ve problem durumlarının çözümünde uygulanan teknikler. In Şule Bilir (Ed.), *Okulöncesi Eğitimcileri İçin El Kitabı 1*, (s. 45-51). Hüner.
- Pintrich, P. R. ve De Groot, E. V. (2003). A Motivational Science Perspective on the Role of Student Motivation in Learning and Teaching Contexts. *Journal of Educational Psychology*, 95(4), 667-686. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.95.4.667>
- Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton- Mifflin
- Ryan, R.M. ve Deci, E.L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54-67.
- Sayar, K. (2011) *Merhamet*. Timaş Yay.
- Schneider, K. J. ve Krug, O. T. (2010). *Existential-humanistic therapy*. American Psychological Association.
- Schultz, G.F. ve Switzky, H.N. (1990). The development of intrinsic motivation in students with learning problems. *Preventing School Failure*. 34, 14-20.
- Senemoğlu, S. (2003). Türkiye'de sınıf öğretmeni yetiştirme uygulamaları, sorunlar, öneriler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(5), 154-193.
- Snyder, C. R., Sympson, S. C., Michael, S. T. ve Cheavens, J. (2000). *The optimism and hope constructs: Variants on a positive expectancy theme*. American Psychological Association

- Snyder, C.R. (1995). Conceptualizing, Measuring and Nurturing Hope, *Journal of Counseling and Development*, 73 (1), 355-360
- Sönmez, V. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Tekke, M. (2019). Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinin En Son Düzeyleri: Kendini Gerçekleştirme ve Kendini Aşmışlık. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1-9. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.7c.4s.17m>
- Tekke, M. ve Çoşkun, M. (2019). Kendini Tanıma Kendini Gerçekleştirme Kendini Aşmışlık Potansiyelin Tam Kullana Kişi: Kişiler arası İletişim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 790-797. <https://doi.org/10.17755/esosder.454355>
- Tekke, M. ve Senturk, U. (2018). Sınıf İçi Eğitimde Korku Ve Ümit Dengesi. In S. Baskın & Ö. Gedikli (Eds.), *Akşemseddin Uluslararası İnsan , Toplum ve Spor Bilimleri Sempozyumu* (p.382-37). Saybilder.
- Tekke, M. ve Yıldız, A. (2020). Benlik Saygısı, Özyeterlilik ve İçsel Motivasyon ile Deneyime Açıklık Arasındaki İlişki: Meta-Analiz. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(7), 828-837. <https://doi.org/10.17755/esosder.645766>
- Tekke, M., Ozer, B., ve Tas, E. (2018). Türkiye ' de Sınıf İçi Eğitimde Cezanın Etkisi : Disiplin Kurallarının Bilimsel Uygulanması. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 19-27.
- Uçar, E. (2017). Öğrenme psikolojisi ile ilgili temel kavramlar, In Ş. Işık, *Eğitim Psikolojisi* (5. Baskı). Pegem Akademi.
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi* (18. Basım), Remzi.
- Zamani, A., Bagher, M. ve Talatapeh, B. (2014). Discussion of the Motivation in the Islamic and Non-Islamic Worlds. *J. Appl. Environ. Biol. Sci.*, 4(4), 68-73

Editörler

Doç. Dr. Pınar Bağçeli Kahraman - Doç. Dr. Vedat Bayraktar

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EDEBİYATI

Yazarlar

Doç. Dr. Gülhan Güven
Doç. Dr. Mehmet Ulucan
Doç. Dr. Pınar Bağçeli Kahraman
Doç. Dr. Vedat Bayraktar
Dr. Öğr. Üyesi E. Hande Aydos
Dr. Öğr. Üyesi Evren Karataş Ülger
Dr. Öğr. Üyesi Murat Bartan
Dr. Öğr. Üyesi Özge Özel
Dr. Öğr. Üyesi Zübeyde Doğan
Öğr. Gör. Dr. Gülseren Erhan
Öğr. Gör. Dr. Mehmet Gültekin
Arş. Gör. Dr. Ayşegül Deniz

Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatı

Editörler : Doç. Dr. Pınar Bağçeli Kahraman-Doç. Dr. Vedat Bayraktar

ISBN : 978-625-7825-67-2
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Bağçeli Kahraman, Pınar - Bayraktar, Vedat

Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatı

Editörler : Pınar Bağçeli Kahraman - Vedat Bayraktar

1.Basım. XII + 284 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-67-2

1. Çocuk edebiyatı, 2. Çocuk edebiyatı ürünleri, 3. Okuma alışkanlığı

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatı

Editörler:

Pınar Bağçeli Kahraman / *Bursa Uludağ Üniversitesi*

Vedat Bayraktar / *Gazi Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar

1.Bölüm:

Evren Karataş Ülger / *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*

2.Bölüm:

Mehmet Ulucan / *Fırat Üniversitesi*

3.Bölüm:

Gülhan Güven / *Gazi Üniversitesi*

4.Bölüm:

Zübeyde Doğan / *Dokuz Eylül Üniversitesi*

5.Bölüm:

Ayşegül Deniz / *Hacettepe Üniversitesi*

6.Bölüm:

Murat Bartan / *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi*

7.Bölüm:

Gülseren Erhan / *İnönü Üniversitesi*

8.Bölüm:

Özge Özel / *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*

9.Bölüm:

Mehmet Gültekin / *Adıyaman Üniversitesi*

10.Bölüm:

Vedat Bayraktar / *Gazi Üniversitesi*

11.Bölüm:

E. Hande Aydos / *İstanbul Kültür Üniversitesi*

12.Bölüm:

Pınar Bağçeli Kahraman / *Bursa Uludağ Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz

V

Bölüm 1

Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatı Temel Kavramlar / *Evren Karataş Ülger*

1

1.1. Çocuk ve Çocukluk	1
1.2. Çocukluk Tarihi	2
1.2.1. Batı Dünyasında Tarihsel Olarak Çocuğa Bakış	2
1.2.2. Türk Toplumunda Çocuğa Yönelik Bakışın Tarihî Seyri	4
1.2.3. Günümüzde Çocuğa Bakış	6
1.3. Çocuk Edebiyatı	7
1.4. Çocuk Edebiyatının Tarihçesi	8
1.4.1. Batı Dünyasında Çocuk Edebiyatının Tarihî Seyri	8
1.4.2. Türk Çocuk Edebiyatının Tarihsel Gelişimi	10
Yararlanılan Kaynaklar	18

Bölüm 2

Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatı Türleri / *Mehmet Ulucan*

21

2.1. Şiir	23
2.2. Ninni	26
2.3. Masal	27
2.4. Destan	33
2.5. Efsane/Söylence	36
2.6. Fabl	38
2.7. Bilmece	39
2.8. Tekerleme	40
2.9. Fıkra	42
2.10. Biyografi ve Otobiyografi	44
2.11. Anı/Hatıra	47
2.12. Hikâye ve Roman	48

2.12.1. Çizgi Roman ve Çizgi Film	52
2.13. Gezi Yazıları/Seyâhatnâmeler	53
2.14. Doğa, Fen ve Başvuru Kitapları	54
2.15. Gazete ve Dergiler	56
2.16. Dramatizasyon ve Tiyatro	57
Yararlanılan Kaynaklar	59

Bölüm 3 Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatı Yapıtlarında Bulunması Gereken Özellikler / Gülhan Güven	61
---	-----------

3.1. Resimli Hikaye Kitaplarının Dış Yapı Özellikleri	62
3.1.1. Boyutlar	62
3.1.2. Kâğıt	62
3.1.3. Kapak-Cilt	63
3.1.4. Sayfa Düzeni (Mizanpaj)	63
3.1.5. Harfler/Yazı	64
3.1.6. Resimler	65
3.2. Kitapların İç Yapı Özellikleri	67
3.2.1. Konu	67
3.2.2. Tema	69
3.2.3. Plan	70
3.2.4. Kahraman	70
3.2.5. Dil ve Anlatım	71
Yararlanılan Kaynaklar	77

Bölüm 4 Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatının Çocuğun Gelişim Alanlarına Katkısı / Zübeyde Doğan	79
--	-----------

4.1. Dil Gelişimi ve Çocuk Edebiyatı	80
4.2. Sosyal-Duygusal Gelişim ve Çocuk Edebiyatı	83
4.3. Bilişsel Gelişim ve Çocuk Edebiyatı	86
4.4. Fiziksel ve Psikomotor gelişim ve Çocuk Edebiyatı	87
4.5. Kitap Önerileri	88
Yararlanılan Kaynaklar	93

Bölüm 5 Erken Çocukluk Döneminde Resimli Çocuk Kitapları / Ayşegül Deniz	97
---	-----------

5.1. 0-3 Yaş Dönemine Yönelik Hazırlanan Resimli Kitaplar	98
---	----

5.2. Resimli Öykü Kitapları	104
5.3. Sessiz Kitaplar	116
5.4. Alfabe Kitapları	119
5.5. Sayma Kitapları	123
5.6. Fen ve Müracaat (Başvuru) Eserleri	126
Yararlanılan Kaynaklar	131

Bölüm 6
Farklı Materyaller kullanarak Hikaye Anlatma Teknikleri /
Murat Bartan

137

6.1. Materyal Kullanmadan Anlatım	138
6.2. Materyal Kullanarak Anlatım	140
6.2.1. Hikâye Kitabı ile Anlatım	141
6.2.2. Hikâye Kartı ile Anlatım	142
6.2.3. Hikâye Panoları ile Anlatım	143
6.2.4. Televizyon veya Film Şeriti İle Anlatma	144
6.2.5. Kuklalar ile Anlatma	145
6.2.6. Hikâye Önlüğü İle Anlatma	148
6.2.7. Teknolojik Aletler ile Anlatma	148
6.2.8. Storigami ile Anlatma	149
Yararlanılan Kaynaklar	151

Bölüm 7
Kitap Okuma Teknikleri ve Okuma Sonrası Etkinlikler /
Gülseren Sağsöz

153

7.1. Kitap Okuma Teknikleri	153
7.1.1. Sesli Okuma	154
7.1.2. Diyaloğa Dayalı Okuma	156
7.1.3. Tekrarlanan Etkileşimli Okuma	158
7.1.4. Dijital Kitap Okuma	160
7.2. Öykü Sonrası Etkinlikleri	161
7.2.1. Öykü Tamamlama ve Öykü Oluşturma	161
7.2.2. Kitapla İlgili Söyleşi ve Tartışma	162
7.2.3. Sanatsal Çalışmalar	164
7.2.4. Drama	165
7.2.4.1. Dramatizasyon	166
7.2.4.2. Sözsüz Oyun (Pandomim)	167
7.3. Uygulama Örnekleri	167
Yararlanılan Kaynaklar	184

Bölüm 8
Öyküleştirme (Storyline) Yöntemi / Özge Özel **187**

8.1. Storyline Yönteminin Tarihçesi	187
8.2. Dünyada ve Türkiye’de Storyline Yöntemi	189
8.3. Storyline Yönteminin Yapısı	190
8.4. Storyline Yönteminde Öğretmenin Rolü	193
8.5. Storyline Yönteminin Planlanması	195
8.6. Çocuk Edebiyatında Storyline Yöntemi	196
Yararlanılan Kaynaklar	204

Bölüm 9
Özel Konulara Göre Yazılmış Çocuk Kitapları / Mehmet Gültekin **207**

9.1. Okuyucu Yanıt Teorileri	208
9.1.1. İşlemsel Teori	208
9.1.2. Yorumlayıcı Topluluklar Teorisi	209
9.1.3. Fenomonolojik Okuma Teorisi	209
9.1.4. Keyif Teorisi	210
9.2. Bishop’un Çocuk Edebiyatında Geliştirdiği Ayna ve Pencere Metaforu	210
9.3. Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatında Otantiklik	212
9.4. Farklılıkları İçeren Çocuk Kitapları Örnekleri	214
9.4.1. Farklılıklar Güzeldir Temalı Kitaplar	214
9.4.2. Özel Gereksinimli Bireyler Temalı Kitaplar	214
9.4.3. Geleneksel Kadın Rollerine Karşı Temalı Kitaplar	217
9.4.4. Kadın Rol Model Temalı Kitaplar	218
9.4.5. Geleneksel Erkek Rollerine Karşı Temalı Kitaplar	219
9.4.6. Mültecilik Temalı Kitaplar	219
9.4.7. Boşanma Temalı Kitaplar	220
9.4.8. Çocuk Hakları Temalı Kitaplar	222
9.4.9. Ölüm Temalı Kitaplar	222
9.5. Erken Çocukluk Döneminde Çeviri Kitapları	223
9.6. Erken Çocukluk Döneminde Farklılıkları İçeren Kitapların Seçimi	225
Yararlanılan Kaynaklar	227

Bölüm 10
Erken Çocukluk Dönemi Edebiyatının İşlevi / Vedat Bayraktar **231**

10.1. Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Edebiyatının İşlevi	231
--	-----

10.2. Erken Çocukluk Döneminde Çocuğu Nitelikli Edebiyat Ürünleri ile Tanıştırma	234
10.3. Erken Çocukluk Döneminde Okuma Kültürünü Kazandırma	236
10.4. Okuma Kültürünün Oluşturulmasında Aile ve Öğretmenin Rolü	242
Yararlanılan Kaynaklar	245

Bölüm 11
Ebeveynlerin Çocuk Kitap İlişkisindeki Rolü ve Kitap Seçimi /
E. Hande Aydos

249

11.1. Erken Çocukluk Döneminde Resimli Kitaplar	249
11.2. Erken Çocukluk Döneminde Kitap Seçimi	250
11.3. Erken Çocukluk Döneminde Okuma Alışkanlığı	252
11.4. Erken Çocukluk Döneminde Okuma Alışkanlığı Geliştirmede Kitap Seçimi	254
11.5. Erken Çocukluk Döneminde Okuma Alışkanlığı Kazandırmada Ebeveynlerin Rolü	256
Yararlanılan Kaynaklar	262

Bölüm 12
**Erken Çocukluk Döneminin Desteklenmesinde Çocuk
Kütüphaneleri / Pınar Bağçeli Kahraman**

265

12.1. Çocuk Kütüphanelerinin Tarihi	268
12.2. Çocuk Kütüphanelerinin Özellikleri	270
12.3. Kütüphanelerin Çocukların Gelişimlerine Katkıları	273
12.4. Dil ve Okuryazarlık Becerileri Katkısı	273
12.5. Diğer Gelişim Alanlarına Katkısı	278
Yararlanılan Kaynaklar	281

Bölüm -1-

ÇOCUK ve ÇOCUK EDEBİYATININ TEMEL KAVRAMLARI

“İnsanın ana yurdu çocukluğudur” diyor Brezilyalı yazar Jorge Amado. Gerçekten de uzun ya da kısa, sonlu yaşamımız çocukluk çağında yaşadıklarımızın/yaşamadıklarımızın, edindiklerimizin/edinemediklerimizin şekillendirdiği bir haritayla belirlenir. Dünyaya uyum süreci diyebileceğimiz çocukluk çağı, nasıl bir yetişkin olacağımızı, toplumsal yaşamdaki konumumuzu da belirler. Bu nedenle son derece dikkatli ve etkin bir biçimde işlenmesi gereken bu çağın sadece birey olarak bizim değil, dalga dalga ait olduğumuz toplumun ve geniş anlamda da tüm bir dünyanın kaderinde etkili olacağı unutulmamalıdır. İnsanoğlunun ilk kritik eşiği ana kucaktan beşiğe kadar küçücük bir uzamda başlar. Bu küçük dünyayı açılmayan ise temelde dildir. Anne sesinden ya da çocuğa bakım verenlerden duyulan ilk ninniler “ağzımızda anamızın ilk sütü” gibi dilimizin ve çocuk edebiyatının da ilk örnekleridir. Öyleyse dünyaya geldiğimiz ilk eşikten itibaren çocuk olarak tanımlandığımız bu yaşamı bizim için anlaşılabilir bir dizgeye dönüştüren ilk varlığımız ana dilimiz ve onun ilk edebî görünümleridir. Dolayısıyla, çocuğu çocuk edebiyatından bağımsız düşünmek de mümkün değildir.

1.1. Çocuk ve Çocukluk

Çocuk edebiyatı kavramını irdelerken kavramın iki bileşenini önce ayrı ayrı değerlendirmek yararlı olacaktır. “Çocuk” kavramını fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve hukuki bağlamda ve pek çok alt başlıkta tanımlamak mümkündür. Çocuk denilince aklımıza 2 ila 14 yaş aralığındaki insan yavrusu gelmelidir. Zira kelimenin sözlük anlamı budur. 0-2 yaş bebeklik çağı, 14 yaş ve sonrası ise ergenlik çağı sınıflandırması altında değerlendirilir (Tüfekçi Can, 2014). Öyleyse çocuğu bebeklikten çıkmış, ergenliğe girmemiş insan yavrusu diye daha belirleyici biçimde tanımlamak mümkündür. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre ise “18 yaşına kadar her insan çocuk sayılır”. Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre de çocuk

Yararlanılan Kaynaklar

- Akyüz, M. (2018). Çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından Muzaffer İzgü'nün çocuk romanlarındaki karakterler. *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilim Araştırmaları Dergisi*, 15, 305-318.
- Anaz, Z. (2018). Mavisel Yener'in çocuk kitaplarında sözlü edebiyat ürünleri. *Asya Studies Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5, 21-35.
- Arıcı, A. F. (2016). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Pegem.
- Arıcı, A. F. ve Günaydın Y. (2020). Millî kimliğin inşasında bir model olarak Kazım Karabekir'in çocuk oyunları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(4), 1503-1518.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve gençlik edebiyatı*. Anı.
- Balta, E.E. (2017). Kemalettin Tuğcu'nun eserlerinde kötülüğe maruz kalan çocuklar. *Uluslararası Türkçe, Edebiyat, Kültür, Eğitim Dergisi*, 6(3), 1520-1535.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.
- Baş, B. (2012). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı*. Kriter.
- Karakuş Tayşi, E. (2019). Sevim Ak'ın öykülerinin duyarlık eğitimi açısından incelenmesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 19, 303-324. <https://doi.org/10.30767/diledeara.542628>
- Kuzu, T. (2008). Aytül Akal'ın masallarıyla çocukta çevre bilinci geliştirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 327-339.
- Maden, S. (2010). Türkiye'de çocuk tiyatrosu düşüncesi ve öz tiyatro. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(3), 234-246.
- Meriç, C. (1987). Çocuk edebiyatı. *Çocuk edebiyatı yıllığı/1987 içinde* (s. 3-14). M. R. Şirin (Ed.), Gökyüzü Yayınları.
- Neydim, N. (2003). *Çeviri çocuk edebiyatı*. Bu Yayın.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi*. İmge.
- Özbaşı, S. (2020). Fatih Erdoğan'ın kitaplarında fantastik öğeler. *Çocuk Edebiyat Dil Eğitimi Dergisi*, 3(1), 89-104.

- Özgül, M. K. (2005). Edebiyatın çocukluğu, çocukluğun edebiyatı. *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104-105, 362-376.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem.
- Sever, S. & Karagül, S. (2014). Oğuz Tansel'in derleyip yazdığı masal kitaplarında yer alan sözvarlığı öğelerinin incelenmesi. *Folklor Edebiyat Dergisi*, 20(73), 173-188.
- Sinar, A. (2006). Türkiye'de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7), 175-225.
- Şimşek, T. & Yakar, M. Y. (2012). Çocuk ve edebiyat. T. Şimşek (Ed.). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı Kitabı içinde* (s. 13-44). Grafiker.
- Şimşek, T., Arslan, M. A. & Yakar, M. Y. (2012). Çocuk ve edebiyat. T. Şimşek (Ed.). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı Kitabı içinde* (s. 45-70). Grafiker.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatı kültürü*. Kök.
- Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatı/kuramsal yaklaşım*. Eğitim Kitabevi.
- Uğurlu, S. B. (2010). Çocuk edebiyatı eleştirisi. *Turkish Studies*, 5(3), 1921-1945. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1219>
- Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. Özgür.

Bölüm

-2-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EDEBİYATI TÜRLERİ

Edebiyat, bir yanıyla millî, diğer yanıyla evrenseldir. Edebî eserler, dil ürünlerinden oluştuğu için millî; bu ürünler içer(d)ikleri bakımından evrenseldir. İster çocuklar için ister yetişkinler için söylenmiş veya yazılmış olsun, bütün edebiyat ürünlerinde; bu özellikler her zaman belirgindir. Çocuk edebiyatı ürünleri de taşıdıkları bu özellikleri sayesinde önem arz ederler.

Edebî metinler, millî ve evrensel boyutlarıyla bütün kazanımların bireye/çocuğa sunulmasını sağlar. Bu yüzden çocuk edebiyatı, bütün tür ve çeşitleriyle bireye/çocuğa gerçek hayatı tanımada yardımcı olur. Bir birey/çocuk, gerçek hayatta karşılaştığı nesne, olay, durum ve düşünceleri daha önce maruz kaldığı edebî ürünlerdeki kazanımlarıyla daha kolay algılar, anlar, tanır ve yargılar. Çünkü çocuk edebiyatı ürünlerinin hitap ettiği dönem, ninnilerle başlayıp masallar, efsaneler, destanlar, fabller vd. edebî türlerle devam edip ergenlik dönemine kadar süren çok önemli bir süreçtir. Bu süreçte karşılaşılan nesne, olay, durum ve düşünceler; dil, zihin ve beden gelişimi sayesinde daha kolay çözümlenir ve özümser. Böylece birey/çocuk gerçek hayata hazırlanmış olur.

Gerçek hayatta; iyilik kötülük, güzellik çirkinlik, azlık çokluk, açlık tokluk, zenginlik fakirlik, kolaylık zorluk, doğruluk yanlışlık gibi zıtlık(lar) taşıyan kavramlar hep olmuş ve olmaya devam etmektedir. Birey/çocuk tarafından edebî metinlerde karşılaşılan bu kavramlarla gerçek hayatın bütünüyle zıtlıklardan oluşmadığı, aksine bir uyum ve dengenin sürekliliğinin söz konusu olduğu görülür. Bu yanılla edebî metinlerin, gerçek hayatın bir parçası ve aynası olduğu anlaşılmaktadır.

Edebî metinlerin herhangi bir tür veya şeklinin sadece çocuklar veya yetişkinlere yönelik olduğu kesin olarak savunulamaz. Ancak öncelikli oluşları söz konusu olabilir. Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuklar için mutlaka

Yararlanılan Kaynaklar

- Bilkan, A. F. (2005). Çocuk edebiyatı -kavram ve mahiyet-, *HECE Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı 104-105*, s.7-17
- Boratav, P. N. (1982). *100 Soruda Türk halk edebiyatı*, Gerçek Yay..
- Cahit Zarifoğlu (2007) Yedi güzel adam'dan biri, *HECE S. 126-127-128*.
- Çelebioğlu, Emine (2005), Cahit Zarifoğlu'nun çocuk şiirleri, *HECE Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı 104-105*, s.420-287424.
- Durmuş, İ. (2010), *Şiir mad.*, *TDV İslam Ans.* 39, s. 144-161.
- Gönen, M. (Ed.). (2017). *Çocuk edebiyatı*. Eğiten Kitap.
- Gürel, N. R. (2005). Balkanlar'da Türk çocuk edebiyatı, *HECE Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı 104-105*, 380-388.
- Kanık, O. V. (2012). *Nasrettin Hoca hikâyeleri*, Yapı Kredi.
- Karaaliğlu, S. K. (YTY), *Kompozisyon sanatı*, İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Nurdağ, S. (2005). Bir eğitim aracı olarak piyesler, *HECE Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı104-105*, s.279-287.
- Oğuzkan, A. F. (2006), *Çocuk edebiyatı*, Anı.
- Şimşek, T. (Ed.), Arıcı vd. (2011). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı*. Grafiker Yay.
- Yalçın, A. & Aytaş, G. (2003). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ.
- Yardımcı, M. (2013). *Türk halk edebiyatında nesir ve nazım-nesir karışık türler*, Kanyılmaz Yay.
- Yeşilorman, M. (2004). *Çocuğun siyasal dünyası siyasal sosyalleşmenin sosyo-ekonomik ve kültürel temelleri*, Adana Nobel Kitabevi.
- Yetiş, K. (1994), *Destan mad.*, *TDV İslam ans.* 9. 202-209.
- Yüce, K. ve Nuhoglu, M.M. (Ed.). (2007). *Çocuk edebiyatı*. Lisans.

Bölüm

-3-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EDEBİYATI YAPITLARINDA BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Çocukların okulöncesi eğitim ve öğretim yaşamında çocuk edebiyatı eserleri, yaşamlarını kurgulamalarına temel oluşturur ve kişilik kazanmalarında etkili rol oynar. Çocukların görsel gelişiminin temellerinin atıldığı dönem okulöncesidir. Görme ile öğrenme arasında kuvvetli bir bağ vardır. Bu nedenle çocuklar dünyayı ilk önce bakma ve görme yoluyla algılamaya çalışırlar. Okulöncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan resimli hikaye kitapları öğrenmelerinde katkı sağlayan önemli araçlardır. Çocuklar ilk başlarda ebeveynleri ve öğretmen vasıtasıyla hikaye kitapları ile etkileşime girerler. Görsel etkileşim ile, çocuklarda estetik algısının gelişmesi ve görsel sanat eğitiminin temelleri atılmış olur. Çocukları kitaplara çeken en önemli etmen kitapların görsel dünyasıdır, dolayısıyla algısal olarak tanıştıkları bu dünya kavramsal gelişmelerinde de önemli rol oynar. Hikaye kitaplarının okulöncesi dönemindeki çocuklara katkı sağlayabilmesi için görsel dilin belirli bir nitelik taşıması gerekmektedir. Bu nitelikler çocukların algısal ve kavramsal dünyasına uygun olması, sanatsal nitelikler bulundurması ve resimlerin eserdeki metinlerle bağlantılı olması gibi özellikler içerebilir. İyi bir vasma sahip hikaye kitaplarının resimlemelerinin de aynı vasma barındırmasının, çocukların yaşamlarının olumlu şekilde biçimlendirmesine katkı sağladığı önemli bir gerçektir. Bu nedenle doğru görsel yapıtlarla etkileşim sağlanarak; çocukların bilişsel, duyuşsal ve algısal gelişimleri desteklenmelidir.

Hikaye kitapları metni, resimleri, anlatım ve dili ile çocuğa göre başarılı bir biçimde kurgulandığı zaman işlevini yerine getirebilir. Farklı bir deyişle hikaye kitapları erken dönemden başlayarak çocukların estetik duygularını ve gelişimlerini destekleyen uyarılardır. Sever'e göre çocuklara renk ve çizginin estetik dili ile anadilinin anlatım güzelliğinin duyumsatılması,

Yararlanılan Kaynaklar

- Becer, E. (2006). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Dost Kitabevi Yayınları.
- Bölükbaş, F. (2003). "Beyaz lale" öyküsünün şiddet çocuk psikolojisi bağlamında değerlendirilmesi. *Çocuk Edebiyatına ve Çocuk Hekimliğine Yansıyan Şiddet Sempozyumu*. Osmangazi Üniversitesi Basımevi.
- Demirel, Ş. (2010). *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı*. PegemA
- Güleç, H. Ç. ve Geçgel, H. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Kök Yayıncılık.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök.
- Oğuzkan, F. (1979). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*. Kandıoğlu Matbaası.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem.
- Sever, S. (2010). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2015). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem Yayıncılık.
- Yalçın, A., Aytaş, G. (2011). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ.
- Zengin, A. Y., Zengin, N. (2009). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Truva

Bölüm

-4-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EDEBİYATININ ÇOCUĞUN GELİŞİM ALANLARINA KATKISI

Okul öncesi dönemde çocuklar, çevrelerindeki hemen herşeyi merak edip keşfetmeye çalışırlar. Bu noktada, çocuk edebiyatı, çocukların hayal güçlerini geliştirerek ve farklı dünyaları tanımalarına yardım ederek söz konusu meraklarını gidermede önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Gönen 1993). Bebeklikten itibaren söylenen ninniler, anlatılan ve/veya okunan masal ve öyküler, aynı zamanda çocuklara anadillerinin özelliklerini yakından tanıma ve sosyal çevrelerine tanıdıklaşma için de bir araç olmaktadır (Şahin, 2021). Kitaplar, çocuklara anadilinin inceliklerini öğrenme fırsatı sağlarken, aynı zamanda onların farklı duyguları anlamalarında ve problem durumlarıyla başa çıkma yollarını öğrenmelerine de olanak sağlamaktadır. Çocuklar okul öncesi dönemde henüz okumayı bilmediklerinden çocuk edebiyatı kitaplarıyla büyüklerini dinleyerek tanışırlar.

Çocuk kitapları, çocuğa uygun sade bir dille yazılmış olan, onlara kitap okuma sevgisi aşılarken, edebiyat, sanat ve estetik duyarlılıklarını da geliştirmeyi hedef alır (Şirin, 2016). Çocuk kitapları bir edebiyat eserinde olması gereken her niteliği taşımakla birlikte eğitici yönüyle de dikkat çeken yazılı eserlerdir. 0-6 yaş dönemi çocuk kitapları genellikle resimli çocuk kitapları olarak adlandırılmakta ve hem görsel hem de yazılı metni içermektedir. Resimli çocuk kitapları, gerek kullanılan görseller gerekse sade ve akıcı dili ile çocukların merak duygusunu uyandırıp zevk almalarını sağlar (Gönen ve Aydos, 2016). Resimli kitaplar çocuklarının ilgisini çekmekte, onlara anne babasıyla birlikte kaliteli zaman geçirmeleri için ortam sağlamaktadır. Bu bağlamda aileler ve öğretmenler kitaplar aracılığıyla kavramları, problem çözme, duyguları ifade etmeyi, paylaşmayı, toplumsal değerler gibi toplumsal yaşamı destekleyecek birçok konu hakkında konuşma fırsatı bulurlar.

Yararlanılan Kaynaklar

- Altun, D. & Sarı, B. (2018). A decade of early literacy research trends in Turkey: A thematic review. *Journal of Education and Future*, 13, 13-32. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jef/issue/35229/390811> adresinden 22.12.2021 tarihinde alınmıştır.
- Barton-Hulsey, A., Lorang, E., Renfus, K., & Sterling, A. (2020). Maternal input and child language comprehension during book reading in children with down syndrome. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 29(3), 1475–1488. https://doi.org/10.1044/2020_AJSLP-19-00156
- Bay, D. N. (2020). Resimli çocuk kitaplarının meb okul öncesi eğitim programındaki temel kavramlar açısından incelenmesi. *International Primary Education Research Journal*, 4 (1), 12-24 .
- Bidzan-Bluma, I., & Lipowska, M. (2018). Physical activity and cognitive functioning of children: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(4), 800. <https://doi.org/10.3390/ijerph15040800>
- Carson V., Hunter S., Kuzik N., Wiebe S.A., Spence J.C., Friedman A., Tremblay M.S., Slater L., Hinkley T. (2016). Systematic review of physical activity and cognitive development in early childhood. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 19, 573–578. doi: 10.1016/j.jsams.2015.07.011
- Darling-Churchill, K.E. & Lippman, L. (2016). Early childhood social and emotional development: Advancing the field of measurement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, 1-7, <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2016.02.002>.
- Deborah, R., Reni, P. S., Abel, J.S. & Priyanka, A. (2019). Importance of play in the development of language and social skills - A Case study on twins. *International Journal of Health Sciences & Research*, 9 (4), 338-342.
- Dickinson, D. K., Griffith, J. A., Golinkoff, R. M., & HirshPasek, K. (2012). How Reading Books Fosters Language Development around the World. *Child Development Research*. <https://downloads.hindawi.com/archive/2012/602807.pdf>

- Dickinson, David & Griffith, Julie & Golinkoff, Roberta & Hirsh-Pasek, Kathy. (2012). How Reading Books Fosters Language Development around the World. *Child Development Research*, 10.1155/2012/602807.
- Dowdall, N., Melendez-Torres, G.J., Murray, L., Gardner, F., Hartford, L. and Cooper, P.J. (2020), Shared picture book reading interventions for child language development: A Systematic review and meta-analysis. *Child Development*, 91,383-399. <https://doi.org/10.1111/cdev.13225>
- Ekinci-Vural, D. (2018). Sosyal duygusal gelişim. İçinde Ç. Gür (Ed.). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (36-72 Ay)* (s.151-168). Pegem
- Ergül, C., Sarica Kesiktaş, A. & Akoglu, G. (2016). Etkileşimli kitap okuma: Dil ve erken okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesinde etkili bir yöntem. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(2), 193-204. DOI: 10.21565/ozelegitimdergisi.246307
- Fettig, A., Schultz, T. R. & Ostrosky, M. M. (2016). Storybooks and beyond: Teaching problem solving skills in early childhood classrooms. *Young Exceptional Children*, 19(3), 18–31. <https://doi.org/10.1177/1096250615576803>
- Gönen, M. (1993). Anaokulu öğretmenlerinin beş ve altı yaş çocukları için kullandıkları masal ve hikâye kitaplarının niteliklerinin incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 7(2), 83-88.
- Gönen, M. & Aydos, E. H. (2016). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve fiziki özelliklerinin incelenmesi . *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (1). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbid/issue/17335/181022> adresinden 19.12.2021 tarihinde alınmıştır.
- Huitt, W. & Hummel, J. (2003). Piaget's theory of cognitive development. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University.<http://www.edpsycinteractive.org/topics/cognition/piaget.html> adresinden 09.01.2022 tarihinde alınmıştır.
- Institute of Medicine (IOM) and National Research Council (NRC). (2015). Child development and early learning. Transforming the workforce for children birth through age 8: A Unifying Foundation [https:// www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK310550/](https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK310550/) adresinden 09. 01. 2022 tarihinde alınmıştır

- Johnson, C. D. (2003). The role of child development and social interaction in the selection of children's literature to promote literacy acquisition. *Early Childhood Research & Practice, 5* (2), 1-12.
- Kotaman, H., & Balci, A. (2017) Impact of storybook type on kindergarteners' storybook comprehension, *Early Child Development and Care, 187* (11), 1771-1781, DOI: 10.1080/03004430.2016.1188297
- LaPrairie, C. (2018). *Assessment and analysis of receptive and expressive english language development in spanish speaking ells and native english speakers using the pre-klba*. Masters Theses. 3489. <https://thekeep.eiu.edu/theses/3489>
- Lile Diamond, L. (2018). Problem solving in the early years. *Intervention in School and Clinic, 53*(4), 220–223. <https://doi.org/10.1177/1053451217712957>
- Milli Egitim Bakanligi [MEB]. (2013). Okul öncesi eğitim programı (36-72 aylık çocuklar için). Ankara: MEB. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> adresinden 09.01.2022 tarihinde alınmıştır.
- Milli Egitim Bakanligi [MEB]. (2021). Oturum 7; resimli çocuk kitapları. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/Resimlicocukkitaplari0-36.pdf> adresinden 09.01.2022 tarihinde alınmıştır.
- Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H. & Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 108*(7), 2693–2698 <https://doi.org/10.1073/pnas.1010076108>
- Montag, J. L., Jones, M. N. & Smith, L. B. (2015). The words children hear: Picture books and the statistics for language learning. *Psychological Science, 26*(9), 1489–1496. <https://doi.org/10.1177/0956797615594361>
- Noriaki, Y., Jungho, K., Masatoshi, K., Motoaki, S. & Ryuta, K. (2017). Social interaction affects neural outcomes of sign language learning as a foreign language in adults. *Frontiers in Human Neuroscience*. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2017.00115>.
- Orhan, R., Ayan, S. (2018). Psiko-Motor ve gelişim kuramları açısından spor pedagojisi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2*(8), 523-540.

- Rose, E., Lehl, S., Ebert, S. & Weinert, S. (2018). Long-term relations between children's language, the home literacy environment, and socioemotional development from ages 3 to 8. *Early Education and Development*, 29(3), 342-356, DOI: 10.1080/10409289.2017.1409096
- Sildir, E. & Tüfekci, A. (2018). Hikaye kitaplarının sosyal duygusal alan kazanımlarını desteklemeleri yönünden incelenmesi. *Eğitim Ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5, 265-286.
- Şahin, M. (2012). Masalların çocuk gelişimine etkilerinin öğretmen görüşleri açısından incelenmesi. *Milli Folklor Dergisi*, 23 (89), 208-219.
- Şirin, R. M. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı edebiyatın amacı ve işlevi, *Türk Dili Dergisi*. https://tdk.gov.tr/wpcontent/uploads/2016/11/3_Mustafa%20Ruhi%20%C5%9E%C4%B0R%C4%B0N%20_%20Edebiyat%20ve%20%C3%87ocuk%20Edebiyat%C4%B1%20Edebiyat%C4%B1n%20Amac%C4%B1%20ve%20%C4%B0%C5%9Flevi.pdf adresinden 09.11.2021 tarihinde alınmıştır.
- Tishman, S., & Perkins, D. (1997). The language of thinking. *Phi Delta Kappan*, 78(5), 368-374. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/language-thinking/docview/218475622/se-2?accountid=10527> adresinden 09.11.2021 tarihinde alınmıştır.
- Uyanık Balat, G., Kılıç, Z., Değirmenci Ş. & Ünsal F.Ö. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarında yer alan temel kavramların incelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 424-441.
- Van den Heuvel-Panhuizen, M., Elia, I. & Robitzsch, A. (2016). Effects of reading picture books on kindergartners' mathematics performance. *Educational Psychology*, 1-24. doi:10.1080/01443410.2014.963029.
- Zeece, P.D. (2004). Promoting empathy and developing caring readers. *Early Childhood Education Journal*, 31, 193-199 (2004). <https://doi.org/10.1023/B:ECEJ.0000012314.00539.12>

Bölüm -5-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARI

Resimli çocuk kitapları, erken çocukluk dönemindeki çocuklara yönelik yazılmış olan önemli çocuk edebiyatı ürünleri arasında yer alır. Resimli çocuk kitapları “0-6 yaş arası çocukların gelişimine katkıda bulunmak, okuma alışkanlığı kazandırmak için büyük resimli ve az yazılı hazırlanmış kitaplar” olarak tanımlanabilir (Uzuner Yurt, 2012: 75). Resimli kitaplar, küçük çocuklar için dil ve kavram gelişimi açısından önemli bir öğrenme kaynağıdır. Çocuklara ana dillerinin yapısına ve işleyişine ilişkin bilgilere yer veren, dilin doğru kullanımının yer aldığı önemli görsel ve dilsel uyarıları içeren araçlar ve dilin öğrenilmesi sürecinde çocuklara zengin bir dil çevresi oluşturmak açısından etkili materyaller olarak değerlendirilirler.

Çocuk edebiyatı, çocukların öğrenmelerinde ve yaşamlarında önemli bir role sahiptir. Çocuklar resimli kitaplardan edindikleri deneyimler yoluyla dil, sosyal-duygusal, bilişsel olarak gelişir. Kitaplar, yeni sosyalleşen çocuğun kişilerarası ilişkileri ve yaşamı keşfetmesini sağlar (Gönen ve Veziroğlu, 2015; Jalongo 2004; Sever, 2013).

Erken çocukluk dönemi çocuğun kitaplarla tanıştığı ve ileride kitaplarla kuracağı bağın temelini oluşturduğu bir dönemdir. Bu döneme yönelik hazırlanmış olan çocuk kitapları yazılı ve görsel bileşenleri ile çocukların tüm gelişim alanlarının desteklenmesinde önemli bir uyarandır. Bu nedenle bu yaşlarda çocuklar pek çok farklı kitap ile karşılaşmalıdır. Erken çocukluk döneminde okul öncesi döneme yönelik olarak yazılmış resimli çocuk kitapları 0-3 yaş ve 3-6 yaş dönemi olarak iki grupta incelenebilir. Ancak yetişkinler çocukların yaşlarına uygun olarak belirtilen kitapları seçerken ve çocuklara okurken, çocukların bireysel özelliklerinin ve tercihlerinin de önemli olduğunu gözden kaçırmamalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Alkan Ersoy, Ö. ve Bayraktar, V. (2018). Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı kavramı ve çocuk kitaplarının özellikleri. A. Turla (Ed.), *Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı* (ss. 54-87). Ankara: Hedef CS Yayıncılık.
- Arizpe, E., Colomer, T., & Martínez Roldán, C. (2014). *Visual journeys through wordless narratives: An international inquiry with immigrant children and 'The Arrival'*. London: Bloomsbury.
- Barone, D. M. (2010). *Children's literature in the classroom: Engaging lifelong readers*. New York: Guilford Publications.
- Bassa, Z. (2015). Çocuk kitaplarında resimleme. M. Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (s. 179-221) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Beckett, S. (2012). *Crossover picturebooks: A genre for all ages*. London: Routledge.
- Both de Vries, A. C., & Bus, A. G. (2014). Visual processing of pictures and letters in alphabet books and the implications for letter learning. *Contemporary Educational Psychology*, 39(2), 156-163.
- Brabham, E. G., Murray, B. A., & Bowden, S. H. (2006). Reading alphabet books in kindergarten: Effects of instructional emphasis and media practice. *Journal of Research in Childhood Education*, 20, 219-234.
- Bulut, K. (2019). Dil öğretiminde çocuk edebiyatı eğitiminin önemi. E. Akın. (Ed.), *Çocuklar için edebiyat eğitimi* (ss.97-112) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Crawford, P. A. & Hade, D. D. (2000). Inside the picture, outside the frame: Semiotics and the reading of wordless picture books. *Journal of Research in Childhood Education*, 15(1), 66-80.
- Çakmak Güleç, H. ve Geçgel, H. (2017). *Çocuk edebiyatı okul öncesinde edebiyat ve kitap*. Ankara: Hedef Yayınları.
- Evans, M. A., Saint Aubin, J., & Landry, N. (2009). Letter names and alphabet book reading by senior kindergarteners: An eye movement study. *Child development*, 80(6), 1824-1841.
- Jalongo, M. R. (2004). *Young children and picture books*. Washington: National Association for the Education of Young Children.
- Gönen, M., Aydos, E. H., Şentürk, Ç., Karaca, G., Kahraman, N. C. ve Tuna, P. (2013). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve fiziki özelliklerinin incelenmesi. *Süirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 111-123.

- Gönen, M. (2015). Cumhuriyet öncesi ve cumhuriyet döneminde okul öncesi çocuk edebiyatı. M.Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (s. 15-31) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Gönen, M. ve Veziroğlu, M. (2015). Çocuk edebiyatının genel hedefleri. M. Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (ss. 1-11) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H., Kehci, A., Ulutaş, Z. ve Kahve, Ö. (2016). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 724-735.
- Günşen, G. (2021). Fen eğitiminde resimli çocuk kitaplarının kullanımı. Gönen, M. ve Uyanık, G. (Ed.), *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve etkinlik örnekleri* (ss. 141-164) içinde. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Harris, T. L., & Hodges, R. E. (Eds.). (1995). *A dictionary of reading and related terms*. Newark, DE: International Reading Association.
- Hojnoski, R., Polignano, J., & Columba, H. L. (2016). Increasing teacher mathematical talk during shared book reading in the preschool classroom: A pilot study. *Early Education and Development*, 27(5), 676-691.
- Karakuş, C. (2019). *Çocuk ve kitap*. Nobel Yayıncılık.
- Karatay, H. (2012). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (s. 77-125) içinde. Grafiker Yayınları.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Körükçü, Ö. (2012). Okulöncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarının bulunması gereken temel özellikler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 243-254.
- Kümmerling Meibauer, B. ve Meibauer, J. (2011). Early-concept book: Acquiring nominal and verbal concepts. B. Kümmerling Meibauer. (Ed.), *Emergent literacy children's books from 0 to 3* (s. 91-114) içinde. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Kümmerling Meibauer, B. & Meibauer, J. (2018). Early-concept books and concept books. B. Kümmerling Meibauer (Ed.), *Routledge companion to picturebooks* (ss. 149-157) içinde. New York: Routledge.
- Lynch Brown M. C., Tomlinson M. C. & Short G. K. (2011). *Essentials of children's literature*. Pearson.

- Massey, S. L., Pence, K. L., Justice, L. M., & Bowles, R. P. (2008). Educators' use of cognitively challenging questions in economically disadvantaged preschool classroom contexts. *Early Education and Development, 19*(2), 340-360.
- McDonald, J. (2007). Selecting counting books. *Young Children, 62*(3), 38-42.
- Murphy, G. L. (2002). *The big book of concepts*. Cambridge MA: The MIT Press.
- Nespeca, S. M. & Reeve, J. B. (2003). *Picture Books plus: 100 Extension Activities in Art, Drama, Music, Math, and Science*. Chicago: American Library Association.
- Nikolajeva, M. (2003). Verbal and visual literacy: The role of picture books in the reading experience of young children. N. Hall, J. Larson, & J. Marsh. (Ed.), *Handbook of early childhood literacy* (s. 235-248) içinde. London: SAGE.
- Nikolajeva, M., & Scott, C. (2019). *How picturebooks work*. New York & London: Routledge.
- Nodelman, P. (2001). A is for...what? The function of alphabet books. *Journal of Early Childhood Literacy, 1*, 235-253.
- Norton, D. E., & Norton, S. E. (2011). *Through the eyes of a child: An introduction to children's literature*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education, Inc.
- Nowak, S. N., & Evans, M. A. (2013). Parents' goals for and perceptions of alphabet books. *Reading and Writing, 26*(8), 1265-1287.
- Özdemir Beceren, B. ve Arı Arat, C. (2021). Çocuk edebiyatının çocuğun gelişim alanlarına katkısı. Gönen, M. ve Uyanık, G. (Ed.), *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve etkinlik örnekleri* (ss. 23-52) içinde. Nobel Yayıncılık.
- Perger, P., & Major, K. (2018). Counting in children's picture books: Digging deeper. *Teachers and Curriculum, 18*(1), 27-32.
- Robertson, S. J. L., & Reese, E. (2017). The very hungry caterpillar turned into a butterfly: Children's and parents' enjoyment of different book genres. *Journal of Early Childhood Literacy, 17*(1), 3-25.
- Sarıkaya, B. (2019). Çocuk edebiyatı eserlerinde bulunması gereken özellikler. E. Akın. (Ed.), *Çocuklar için edebiyat eğitimi* (ss. 207-238) içinde. Anı Yayıncılık.
- Serafini, Frank. (2014). Exploring wordless picture books. *The Reading Teacher, 68*(1), 24-26.

- Seven, S. (2010). Çocuk kitapları. Ş. Demirel. (Ed), *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı* (s. 105-114) içinde. Pegem Akademi.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayıncılık.
- Strasser, J. & Seplocha, H. (2007) Using picture books to support young children's literacy. *Childhood Education*, 83(4), 219-224.
- Tanju, E. (2015). Edebi türler açısından çocuk edebiyatı. M. Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (ss. 93-158) içinde. Eğiten Kitap.
- Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatı giriş*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Turla, A. (2015). Okul öncesi dönemde hikaye okuma teknikleri A. Turla. (Ed.), *Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı* (ss. 235-246). Ankara: Hedef CS Yayıncılık.
- Tür, G. ve Turla, A. (1999). *Okul öncesinde çocuk, edebiyat ve kitap*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Uzuner Yurt, S. (2012). Çocuk yayınları. T. Şimşek.(Ed.),*Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (s. 71-80) içinde.Ankara: Grafiker Yayınları.
- Van Kleeck, A., Vander Woude, J. & Hammett, L. (2006). Fostering literal and inferential language skillsin Head Start preschoolers with language impairment using scripted book-sharing discussion. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 15, 85-96.
- Verhallen, M. J. & Bus, A. G. (2011). Young second language learners' visual attention to illustrationsin storybooks. *Journal of Early Childhood Literacy*, 11(4), 480-500.
- Veziroğlu Çelik, M. (2021). Erken çocukluk dönemi çocuk edebiyatı türleri. Gönen, M. ve Uyanık, G. (Ed.), *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve etkinlik örnekleri* (ss. 53-83) içinde. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Veziroğlu Çelik, M. (2016). Çocuk edebiyatı ve gelişimsel uygunluk II-okul öncesi dönem. S. Erdoğan ve M. Ören. (Ed.), *Çocuk edebiyatı ve medya* (ss. 46-71) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2129.
- Walsh, B. A. & Blewitt, P. (2006). The effect of questioning style during storybook reading on novel vocabulary acquisition of preschoolers. *Early Childhood Education Journal*, 33(4), 273-278.

- Wasik, B. A. (2010). What teachers can do to promote preschoolers' vocabulary development: Strategies from an effective language and literacy professional development coaching model. *The Reading Teacher*, 63(8), 621-633.
- Yılar, Ö ve Celepoğlu, A. (2013). Çocuk yayınları ve bu yayınlarda bulunması gereken temel unsurlar. Ö. Yılar ve L. Turan. (Ed.), *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı* (s. 37-65) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldız, C., Yazıcı, D. N., & Durmuşoğlu, M. C. (2016). 2010-2015 yılları arasında yayımlanmış resimli çocuk kitaplarının resimleme özelliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1).
- Zucker, T. A., Justice, L. M., Piasta, S. B., & Kaderavek, J. N. (2010). Preschool teacher's literal and inferential questions and children's responses during whole class shared reading. *Early Childhood Research Quarterly*, 25, 65-83.

Resim Kaynakları

- Resim 1. *Yaşadığım Yer*. [Anonim. (2017). Tiny Love].
- Resim 2. *Neşeli Arkadaşlar Banyo Kitabı*. [Anonim. (2018). Playgro].
- Resim 3. *Baby Einstein: Rainbow Bath!*. [Halpern, R. (2019). Editors of Phoenix International Publications].
- Resim 4. *Hayvanları Tanıyalım 123*. [Anonim. (2018). Fisher Price].
- Resim 5. *Touch and Teach Sea Turtle*. [Anonim. (2020). VTech].
- Resim 6. *Dokun Hisset Doğum Günü*. [Anonim. (2017). İstanbul: ABC Yayınevi].
- Resim 7. *Bebeğimin İlk Kitabı Kelimeler*. [Anonim. (2017). İstanbul: Martı Yayınları].
- Resim 8. *İlk Sözcüklerim Meyveler*. [Anonim. (2021). İstanbul: Beyaz Balina Yayınları].
- Resim 9. *İlk Kitabım Renkler*. [Anonim. (2016). İstanbul: Remzi Kitabevi].
- Resim 10. *İlk Kitabım Renkler*. [Oğuzcan, M ve Dokuyucu, E. (2010). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları].
- Resim 11. *İlk Kitabım Şekiller*. [Anonim. (2018). İstanbul: İndigo Kitap].
- Resim 12. *İlk Kitabım Hayvanlar*. [Anonim. (2005). İstanbul: Doğan ve Egmont Yayıncılık].
- Resim 13. *Mavi Tavuk*. [Freedman, D. (2015). (N. Gün, Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayınları].
- Resim 14. *Boşluk*. [Llenas, A. (2017). (S. Öge, Çev.). İstanbul: Nesin Yayınevi].

- Resim 15-16. *Hoşgeldiniz*. [Barroux, B. (2017). (O. Aydın, Çev.). İstanbul: Redhouse Kidz Yayınları].
- Resim 17. *Bir Dostluk Masalı*. [Isern, S. (2017). (Res. M. Somà). (S. Kıvrak, Çev.). İstanbul: Uçanbalık Yayıncılık].
- Resim 18. *Bu Benim Dansım*. [Lozano, L. (2019). (S. Özkan, Çev.). İstanbul: Beta Kids].
- Resim 19. *Küçük Astronot Doruk*. [Scholz, B. (2019). (L. Çınar, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları].
- Resim 20. *Eğer Bir Fareciğe Kurabiye Verirsen*. [Numeroff, L. (2017). (Res. F. Bond). (Y. Yener, Çev.). İstanbul: Bilgi Yayınevi].
- Resim 21. *Bay Tam Ters*. [MacRae, T. (2017). (Res. E. Odriozola). (E. Pervane, Çev.). İstanbul: Nesin Yayınevi].
- Resim 22. *Ay'ı Kim Çaldı?*. [Stratton Would, H. (2012). (Res. V. Gerasimov). (D. Çebi, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları].
- Resim 23. *Ama Bu Balığım Parmakları Var*. [Hendra, S. (2016). (M. Hendek, Çev.). İstanbul: Pearson Yayınları].
- Resim 24. *Kaşal*. [Maclear, K. (2017). (Res. I. Arsenault). (G. Çağlayan, Çev.). İstanbul: Hep Kitap].
- Resim 25. *Ben Sandalye Değilim*. [Burach, R. (2018). (N. Hatırnaz, Çev.). İstanbul: Beyaz Balina Yayınları].
- Resim 26. *Dalga*. [Lee, S. (2017). (D. A. Balcı, Çev.). İstanbul: Meav Yayınları].
- Resim 27. *Ver Elini*. [Ferri, G. (2017). (G. Gökçeer, Ed.). İstanbul: Meav Yayınları].
- Resim 28. *The Very Hungry Caterpillar's ABC*. [Carle, E. (2016). The World of Eric Carle Brdbk Edition].
- Resim 29. *Animal ABC*. [Harding, M. (2018). Wonder House Books].
- Resim 30. *Bilmecelerle abc*. [Göknil, C. (2010). İstanbul: Can Çocuk Yayınları].
- Resim 31. *Kapağın Altında Ne Var Sayılar Kitabım*. [Anonim. (2017). İstanbul: Mikado Yayınları].
- Resim 32. *Roald Dahl's 123*. [Dahl, R. (2018). (Res. Q. Blake). Puffin].
- Resim 33. *Yeraltında*. [Milbourne, A. (2010). (Res. S. Riglietti). (Ş. Bayrak Sallantur, Çev.). Ankara: Tübitak Yayınları].
- Resim 34. *Gökyüzü Ne Kadar Yüksek*. [Milbourne, A. (2017). (A. Zülal, Çev.). Ankara: Tübitak Yayınları].
- Resim 35. *Çocuklar İçin Büyük Resimli Sözlük*. [Anonim. (2017). İstanbul: Remzi Kitabevi].

Bölüm

-6-

FARKLI MATERYALLER KULLANARAK HİKÂYE ANLATMA TEKNİKLERİ

Erken çocukluk dönemi, çocuk edebiyatının etkilerinin en belirgin olarak görüldüğü dönemdir. Bu dönemde kullanılan çocuk edebiyatı türleri, çocukların gelişimlerinin her alanına katkı sağlamakta ve daha sonraki yaşlarda kullanacakları birçok becerinin temelini kazandırmaktadır. Çocuk edebiyatı türleri içinde hikâyeler bu katkıyı sunan en etkin ürünlerden biridir. Hikâyeler gerçeğe yakın karakterlerin başından geçen gerçeğe yakın durumların anlatıldığı (Oğuzkan, 2013) çocukları eğitmek için kullanılan eski bir edebiyat türü olarak tanımlanır (Arıcı, 2018). Hikâye anlatımı ise, insan dilinin gelişiminden bu yana tüm kültürlerde güçlü bir şekilde yer alan etkili bir eğitim aracı (Phillips, 2000) bir başka ifade ile eğitimin en eski formu olarak görülmektedir (Duran ve Topbaşoğlu, 2017). Hikâye anlatımı, özellikle erken çocukluk eğitimi düşünüldüğünde, okuma becerisinin eksik olduğu küçük yaşlarda çok daha önemli bir konu haline gelmektedir.

Erken çocukluk eğitiminde hikâye anlatımı çocukların alıcı ve ifade edici dil becerilerini desteklediği gibi kelime hazinelerini de artırmaktadır. Hikâye anlatımı, çocuklara problem çözme becerisi kazandırmakta, onların hayal güçlerini geliştirmekte ve iç dünyalarını yansıtma açısından önemli bir etkinlik olarak görülmektedir (Zembat ve Zülfikar, 2006). Hikâyeler ayrıca çocukların görsel algı ve estetik gelişimini desteklerken (Merchant & Thomas, 2013), yeni sözcükler ve kavramlar edinmelerinde katkıda bulunmakta (Walsh ve Blewitt, 2006), ayrıca çocukların yeni cümle yapıları ile karşılaşmasını sağlamakta (Martini ve Senechal, 2012) ve dil gelişimi bütüncül olarak desteklenmektedir. Yazılı dil, sözlü dilde bulunmayan cümle yapısı ve kelime oluşumu öğelerini tanıtır. Hikâyelerde geçmiş veya şimdiki zamanı belirlemek için çekimlerin kullanılması çocuğun dildeki cümle yapılarını anlamasını sağlayabilir (Mokhtari ve Thompson, 2006). Hikâye kitapları, çocukların bir olay örgüsünün neden-sonuç sıralaması yapılarına olanak tanır ve böylece çocuklar olayların belli bir sıra izlediğini ve durumlar arasında neden-sonuç ilişkisi olduğunu öğrenirler (Alpöge, 2003).

Yararlanılan Kaynaklar

- Akçay, A. ve Akçay, N. O. (2017). Hikâye kartlarının çocukların görsel ifade becerileri üzerindeki etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(3), 417-432.
- Arıcı, A.F.(2018).*Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem Akademi
- Bartan, M. (2020). The use of storytelling methods by teachers and their effects on children's understanding and attention span. *Southeast Asia Early Childhood Journal*, 9 (1). 75-84.
- Beaty, J.J. ve Pratt, L. (2011). *Early literacy in preschool and kindergarten: A multicultural perspective* (3rd ed.). Boston, MA: Pearson Education, Inc.
- Bektaş, H. (2010). *Okulöncesi öğretmenlerinin Türkçe dil etkinliklerinde kullandıkları hikâye anlatım yöntemlerinin incelenmesi: Karaman ili örneği*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Bennett, Ruth. (2002) *Teaching reading with puppets*. (ERIC Document Reproduction Service No. ED462242)
- Bozkurt Ünlü, H. (2021). Hikâye okuma ve anlatma teknikleri. F. Alisinanoğlu (Ed.), *Çocuk edebiyatı ve medya* (s. 80-99). Nobel
- Çakmak Güleç, H. ve Geçgel, H. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Duran E. ve Topbaşoğlu, N. (2017). Hikâye anlatıcılığı ve eğitimde kullanımı. *International Journal of Language Academy*, 14, 109-124.
- Işıkoğlu Erdoğan. N., Akay, B.(2015), Okul öncesi eğitimde hikâye okuma ve öğretmen sorularının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 34-46.
- Işıkoğlu Erdoğan N. (2018). Edebiyat uygulamaları. S. Erdoğan ve M. Ören (Ed.). *Çocuk edebiyatı ve medya* (s.130-152). Auzef Yayınları.
- Işıkoğlu, N. & Şimşek, Z. C. (2020). Erken çocukluk eğitimi öğretmenlerinin hikâye anlatma kitap okuma uygulamaları tercihleri ve nedenleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8 (4) , 1519-1533 . DOI: 10.16916/aded.785633
- Martini, F., & Sénéchal, M. (2012). Learning literacy skills at home: Parent teaching, expectations, and child interest. *Canadian Journal of Behavioural Science*. 44(3), 210.
- Mayesky, M. (2009). *Creative activities for young children* (9. Ed.). Delmar, Cengage Learning.

- Miller, S., & Pennycuff, L. (2008). Power of story: Using storytelling to improve literacy learning. *Journal of Cross-Disciplinary Perspectives in Education*, 1(1), 36–43.
- Mokhtari, K. and Thompson, B. (2006). How problems of reading fluency and comprehension are related to difficulties in syntax awareness skills among fifth graders.. *Reading Research and Instruction*, 46: 73–94.
- Nicolopoulou, A., Cortina, K. S., Ilgaz, H., Cates, C. B., & de Sá, A. B. (2015). Using a narrative- and play-based activity to promote low-income preschoolers' oral language, emergent literacy, and social competence. *Early Childhood Research Quarterly*, 31, 147–162.
- Oğuzkan, A.F.(2013). *Çocuk edebiyatı*. Anı.
- Olğan, R. (2013). Öykü kitabı ile farklı materyaller kullanarak öykü anlatma yöntemleri. İçinde M. Gönen (Ed.) *Çocuk edebiyatı* (s. 239-249), Eğiten Kitap.
- Phillips, L. (2000). Storytelling: The seeds of children's creativity. *Australian Journal of Early Childhood*, 25(3), 1–5.
- Speaker, K. M., Taylor, D., & Kamen, R. (2004). Storytelling: Enhancing language acquisition in young children. *Education*, 125(1), 3–14.
- Şimşek, C, Z. (2021). Çocuk edebiyatında hikâye anlatma ve hikâye okuma teknikleri. M,S, Gönen ve G,Uyanık (Eds.), *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve etkinlik örnekleri* (s. 113-136), Nobel.
- Turgut, G. ve Kışla T. (2015). Bilgisayar destekli hikâye anlatım yöntemi: alanyazın araştırması. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 6(2), 97-121.
- Turla, A. (2018). Okul Öncesi Dönemde Hikâye anlatma teknikleri. A.Turla (Ed.) *Çocuk edebiyatı* (s.133-143). Hedef CS basın Yayın.
- Varol, İ. , Ala, S. & Eti, M. (2020). Okul öncesi eğitimde türkçe etkinliklerinde kullanılan hikâye anlatım tekniklerinin çocukların dikkat süresi üzerine etkisi. *Temel Eğitim*, 2 (1) , 26-39 .
- Zembat, R. ve Zülfikar, S. (2006). Okul öncesi öğretmenlerinin sohbet ve hikâye etkinliklerinde kullandıkları öğretim yöntemlerinin incelenmesi. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 6(2), 587-608.
- <https://tr.pinterest.com/pin/850195235875342127>
- <https://www.imagineforest.com/blog/story-cubes-game/>
- <https://childhood101.com/literacy-spot-30-felt-board-stories/>

Bölüm

-7-

KİTAP OKUMA TEKNİKLERİ VE OKUMA SONRASI ETKİNLİKLER

Erken çocukluk döneminde yetişkinler tarafından anlatılan, okunan masal, öykü gibi anlatılar, çocuk kitap etkileşimi adına ilk olumlu davranışların kazanılmasına olanak tanır. İlgi çekici bir okuma ya da anlatım, çocukların dinleme becerisine ilişkin yaşantılar kazandırmayı sağlar (Sever, 2012). Okulöncesi dönemde çocuk edebiyatı, çocuklarda dinleme becerisini desteklemekle birlikte yazı farkındalığı ve sözcük okuma kazanımını da olumlu yönde etkiler. Bu kazanımlar çocukların erken okur-yazarlık becerilerini geliştirir (Mandel-Morrow ve Gambrell, 2018, s.352). Dinleme alışkanlığı ve erken okur-yazarlık becerilerinden sonra ardışık olarak “okuma-yazma”, “okuma alışkanlığı”, “eleştirel okuma” ve “evrensel okuryazarlık” becerileri kazanılır (Sever, 2012). Birbiriyle iç içe geçen ve birbirini bütünleyen bu becerilerin desteklenmesi için çocukların gelişim düzeylerine uygun, onlara göre seçilmiş kitapların farklı tekniklerle okunması gerekir.

7.1. Kitap Okuma Teknikleri

Çocukların bilişsel, dil, toplumsal ve kişilik gelişimlerini desteklemek ve onları okul yaşantısına daha iyi hazırlamak için yapılması gereken en temel uğraş onlara kitap okunmasıdır (Sever, 2012). Duyusal bir zenginlik ve çeşitlilik sunarak, çok çeşitli duygu durumlarını yaşatarak çocukların duygularının eğitilmesi için de kitaplar gereklidir (Aslan, 2019). Bu nedenle çocuklar daha fazla kitapla karşılaşmalıdır. Ancak çocuklara kitaplar nasıl okunmalı sorusu da önemli bir sorudur. Alanyazında okuma bilmeyen çocuklarla birlikte kitap okumada farklı teknikler kullanılmaktadır. Bu okuma teknikleri sesli okuma, diyaloga dayalı okuma, dijital ortamda öykü okuma (Işıkoğlu-Erdoğan, 2016; Işıtan, 2013) ve tekrarlanan etkileşimli okuma (McGee ve Schickedanz, 2007) olarak sınıflandırılmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Adıgüzel, Ö. (2014). *Eğitimde yaratıcı drama*. (5. Baskı). Pegem Akademi
- Adıgüzel, Ö. (2008). Okulöncesinde çocuk edebiyatı ve drama. Güneş, Z. (Ed.). *Okulöncesinde çocuk edebiyatı içinde* (181-210). Anadolu Üni.
- Acosta-Tello, E. (2019). Reading Aloud: Engaging Young Children during a Read Aloud Experience. *Research in Higher Education Journal*, 37. 1-7 <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1233113.pdf>
- Aerila, J.-A., & Rönkkö, M.-L. (2015a). Enjoy and interpret picture books in a childcentered way. *The Reading Teacher*, 68(5), 349-356. <https://doi.org/10.1002/trtr.1313>
- Aerila, J.-A., & Rönkkö, M.-L. (2015b). Integrating literature with craft in a learning process with creative elements. *Early Childhood Education Journal*, 43(2), 89-98. doi: 10.1007/s10643-013-0626-1
- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi*. Pegem Akademi
- Djonov, E., Torr, J., & Stenglin, M. (2018). *Early language and literacy: Review of research with implications for early literacy programs at NSW public libraries*. Department of Educational Studies, Macquarie University.
- Elmonayer, R.A. (2013). Promoting phonological awareness skills of Egyptian kindergarteners through dialogic reading. *Early Child Development and Care*, 183(9), 1229–1241. <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.703183>
- Kaya, M. (2015). *Okuma kültürü ve çocuk edebiyatı*. <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/608.pdf>
- Rahn, N., Grygas-Coogle, C., Storie, S. (2016). Preschool children’s use of thematic vocabulary during dialogic reading and activity-based intervention. *The Journal of Special Education*, 50(2), 98 –108 <https://doi.org/10.1177/0022466915622202>
- Işıkoğlu-Erdoğan, N. (2016). Edebiyat uygulamaları. Erdoğan, S. ve M. Ören, M. (Eds.). *Çocuk edebiyatı ve medya içinde* (130-152). Anadolu Üni.

- Işıkoğlu-Erdoğan, N., Şimşek, Z. C., & Canbeldek, M. (2017). Ev merkezli diyaloga dayalı okumanın 4-5 yaş çocuklarının dil gelişimine olan etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2), 789-809.
- Işıtan, S. (2013). Kitap okuma modelleri ve öykü sonrası etkinlikler. Gönen, M.(Ed.). *Çocuk edebiyatı içinde* (s. 251-263). Eğiten Kitap.
- Lonigan, C. J., & Whitehurst, G. J. (1998). Relative efficacy of parent and teacher involvement in a shared-reading intervention for preschool children from low-income backgrounds. *Early Childhood Research Quarterly*, 13, 263–290. [http://dx.doi.org/10.1016/S0885-2006\(99\)80038-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0885-2006(99)80038-6)
- Mandel-Morrow, L., & Gambrell, L. B. (2018). Erken dönemde edebiyat temelli öğretim. S. B. Neuman ve D.K. Dickinson (Eds). *Erken okuryazarlık araştırmaları el kitabı içinde* (348-360). (Çev. Pektaş, D.). Nobel yayınları
- McGee, L. M., Schickedanz, J. A. (2007). Repeated interactive read-alouds in preschool and kindergarten. *The Reading Teacher*, 60(8), 742-751. <https://doi.org/10.1598/RT.60.8.4>
- Mete, M. (2020). Okul öncesi eğitimde müzikli öykü ve drama. *Erken çocuklukta ritim, dans ve orff eğitimi içinde* (39-54). M. S. Gönen (Ed). Pegem Akademi
- Öztürk, A. (2010). *Çocuk edebiyatı ve okul öncesi eğitimde Türkçe dil etkinlikleri*. Eğiten Kitap.
- Pantaleo, S. (2017). Critical thinking and young children's exploration of picturebook artwork. *Language and Education*, 31(2), 152–168. <https://doi.org/10.1080/09500782.2016.1242599>
- Pantaleo, S. (2018). Learning about and through picturebook artwork. *Reading Teacher*, 71(5), 557–567. <https://doi.org/10.1002/trtr.1653>
- Rao, S. M., Newlin-Haus, E., & Ehrhardt, K. (2016). Repeated interactive read-aloud: Enhancing literacy using story props. *Childhood Education*, 92(3), 226-235. <https://doi.org/10.1080/00094056.2016.1180900>
- Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem.
- Sim, S., Berthelsen, D., Walker, S. Nicholson, J. & Fielding-Barnsley, R. (2014). A shared reading intervention with parents to enhance young children's early literacy skills. *Early Child Development and Care*, 184(11), 1531-1549. <https://doi.org/10.1080/03004430.2013.862532>

- Tetik, G., & Işıkoğlu-Erdoğan, N. (2017). Diyaloga dayalı okumanın 48-60 aylık çocukların dil gelişimine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(2), 535-550.
- Uzmen, S. (2005). Okulöncesinde çocuk yazını ve drama. *Çocukta yaratıcılık ve drama içinde* (232-244). Öztürk, A. (Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Uzmen, S. (2005). Okulöncesinde çocuk yazını ve yaratıcılık. Öztürk, A. (Ed.). *Çocukta yaratıcılık ve drama içinde* (50-64). Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Wiseman, A. (2011). Interactive read alouds: Teachers and students constructing knowledge and literacy together. *Early Childhood Education Journal*, 38, 431-438. <https://doi.org/10.1007/s10643-010-0426-9>
- Whitehurst-Russ G. (2002). Dialogic reading: An effective way to read aloud with young children. <https://www.readingrockets.org/article/dialogic-reading-effective-way-read-aloud-young-children>
- Whitehurst, G. J., Arnold, D. S., Epstein, J. N., Angell, A. L., Smith, M., & Fischel, J. E. (1994). A picture book reading intervention in day care and home for children from low-income families. *Developmental Psychology*, 30(5), 679. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.30.5.679>
- Whitehurst, G. J., Falco, F. L., Lonigan, C. J., Fischel, J. E., DeBaryshe, B. D., Valdez-Menchaca, M. C., & Caulfield, M. (1988). Accelerating language development through picture book reading. *Developmental Psychology*, 24(4), 552-559. <https://doi.org/doi:10.1037/0012-1649.24.4.552>
- Wright, T. S. (Winter, 2019). Reading to Learn from the Start: The Power of Interactive Read-Alouds. *American Educator*, 42(4), 4-8. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1200226.pdf>
- Wong, K. M., Cheung, M. W. W., & Chiu, K. M. (2021). Learning art through picture books with young children. *Art Education*, 74(4), 33-38. <https://doi.org/10.1080/00043125.2021.1905434>
- Zevenbergen, A. A., & Whitehurst, G. J. (2003). Dialogic reading: A shared picture book reading intervention for preschoolers. *On reading books to children: Parents and teachers*, (177-200). Van Kleeck, A., Stahl, S. A., Bauer, E. B. (Eds.) Routledge.

Bölüm

-8-

ÖYKÜLEŞTİRME (Storyline) YÖNTEMİ

Storyline yöntemi yapılandırmacı yaklaşım kuramı üzerine tasarlanmış olup çıkış noktası 'gerçek değişkendir' ilkesidir. Bu yöntem seksenli yılların başında İskoçya'da geliştirilmiştir (Tepetaş, 2011). Birçok ülkede kendi ismiyle kullanılırken, Türkiye'de Yiğit (2007) tarafından 'Öyküleştirme Yöntemi' olarak Türkçeleştirilmiştir. Ancak 2012 yılında İzlanda'da yapılan 5. Uluslararası Storyline Konferansı'nda bu yöntemin ülkeler arası farklılıklara ve karmaşıklara yol açmaması için değiştirilmemesi ve tıpkı 'Regilio Emilia', 'High Scope', 'Head Start' ve 'Montessori' gibi tüm ülkelerde kendi ismiyle kullanılması gerektiğinin altı çizilmiştir (Tepetaş Cengiz, 2017). Bu nedenle ülkemizde de 'Öyküleştirme Yöntemi' yerine 'Storyline Yöntemi' olarak anılmaktadır.

8.1. Storyline Yönteminin Tarihçesi

Öğretmen eğitimcileri ve öğretmenler arasında iş birliği ile geliştirilmiş olan Storyline aktif öğrenme, uyarlanmış eğitim ve ortaklığı temel alan ve ilk olarak 1965 yılında İskoçya'da ortaya çıkmış bir strateji ve yöntemdir (Solstad, 2006). Storyline'in hem strateji hem de yöntem olarak adlandırılmasını Harkness (1997) araştırmalarımızın sonucunda Storyline'in hem yöntem hem de strateji olduğu kanısına vardık diyerek açıklamıştır. Bu yeni yöntem sayesinde ders kitaplarına bağlı kalarak, geleneksel verilen eğitime yeni bir soluk getirilmiş ve çocuklar pasif bir rolden aktif bir role geçirilmiştir (Tepetaş Cengiz, 2017). Bu yeni yöntem sayesinde öğrenci merkeze alınmış ve disiplinler arası bir bakış açısı geliştirilmiştir. Ayrı ayrı ders olarak işlenen fen, matematik, tarih, İngilizce, sanat, edebiyat, coğrafya gibi dersler tek bir genel başlık altında toplanarak bir araya getirilmiştir.

Eğitimde yapılan bu yeniliklerle birlikte, öğretmenler de modern yöntemlere ihtiyaç duymuşlardır (Cresswell, 1997). Bununla birlikte, Jordanhill

Yararlanılan Kaynaklar

- Bell, S. (2003). Storyline as motivation for language teaching. storyline approach in the foreign language classroom. trainer's handbook. assessment in the storyline. Comenius Project 112381-CP-1-2003-1-DE-COMENIUS-C21.2003-2006.
- Bell, S. (2003). Storyline, feelings and respect. *Paper Presented At The International Conference On Imagination And Education*, Vancouver, July 16-19. www.İerg.Net/Confs/2003/Proceeds/Bell.Pdf.
- Bell,S. (2007). Storyline: past, present, future (Ed.S.Bell, S.Harkness Ve G.White), Glasgow: Enterprising Careers University Of Strathclyde.
- Bell,S. & Harkness, S. (2006). *Storyline: promoting language across the curriculum*. Royston: UKLA.
- Creswell, J. (2007). John Dewey and the storyline method. S. Bell, S. Harkness & G. White, (Edts.), *Storyline: past, present, future içinde* (86-96). Glasgow, Enterprising Careers University of Strathclyde.
- Creswell, J. (1997). *Creating words, constructing meaning: the scottish storyline method*. (Ed.J.Creswell). (S:7-13), Potsmouth, NH:Heinemann.
- Emo, W., & Emo, K. R. (2020). How does teaching with storyline affect teachers, students and families?. *Teaching through stories, Renewing the scottish storyline approach in teacher education*, 141- 166.
- Güney, S. Y. (2003). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımına ilişkin bir durum çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Harkness, S. (1997). *Creating words, constructing meaning: the scottish storyline method*. (Ed.J.Creswell). (S:İi-Xiii) , Potsmouth, NH: Heinemann.
- Mitchell-Barrett, R. (2010). *An analysis of the storyline method in primary school; its theoretical underpinnings and its impact on pupils' intrinsic motivation*, Doctoral Dissertation, Durham University.
- Omand, C. (2020). The importance of effective questioning on learning processes in a storyline. *Teaching through stories. Renewing the scottish storyline approach in teacher education*, 303-321.

- Sertsöz, A., & Temur, Ö. D. (2017). 6 yaş çocuklarına öyküleştirme yöntemi ile verilen matematik eğitiminin çocukların matematik başarılarına etkisinin incelenmesi. *Academy Journal Of Educational Sciences*, 1(1), 1-10.
- Smogorzewska, J. (2012). Storyline and associations pyramid as methods of creativity enhancement: comparison of effectiveness in 5-year-old children. *Thinking skills and creativity*, 7(1), 28-37. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2011.12.003>
- Solstad, A. G. (2006, October). Storyline—a strategy for active learning and adapted education—a partnership project between teacher education and practice schools. In *31st Annual ATEE Conference* (Pp. 21-25).
- Storyline Türkiye. [Http://Www.Storylineturkiye.Org](http://www.storylineturkiye.org)
- Tepetaş, G. Ş. (2011). *6 yaş çocuklarının temel kavram bilgi düzeylerini desteklemeye yönelik öyküleştirme yöntemine dayalı bir eğitim uygulaması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tepetaş Cengiz, G. Ş. (2017). Storyline Yöntemi. Gönen M. (Ed.), *erken çocukluk döneminde çocuk edebiyatı*. (265-285). 5. Baskı. Eğiten Kitap.
- Yaralı, K. T., & Aytar, F. A. G. (2020). Öyküleştirme yöntemiyle oluşturulan eğitim programının okul öncesi çocukların eleştirel düşünme becerileri üzerindeki etkililiği. *Eğitim ve Bilim*, 46(205), 137-159.
- Yiğit, E. (2007). *Öyküleştirme yönteminin 6. Sınıf sosyal bilgiler programı ülkemizin kaynakları ünitesindeki öğrenci başarısı üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Bölüm

-9-

ÖZEL KONULARA GÖRE YAZILMIŞ ÇOCUK KİTAPLARI

Erken çocukluk dönemi edebiyatında farklı konuları içeren kitaplar dünyada uzun süredir var olsa da Türkiye’de bu konular son günlerde daha fazla dikkat çekmektedir. Larrick’in Amerika’da 1965 yılında yaptığı çalışma farklı konular alanında yapılan ilk çalışma olarak kategorize edilebilir. Bu çalışmada Larrick (1965) Amerika’da bir yılda yayınlanan 5000 civarında çocuk kitabını incelemiş ve Siyahi karakterlerin eksiliğinden bahsederek, kitaplarda çok az bulunan Siyahi karakterin olumsuz, kötü ve önyargılarla sunulduğunu bulmuştur. Bu bulgular Amerika’daki araştırmacıların dikkatini çekmiş ve 1960 yıllarının ikinci yarısında farklılıkları içeren kitap sayıları artmıştır (Giblin, 1986). Fakat bu artış uzun süreli olmamış ve siyahi karakterleri içeren kitaplar bu karakterleri hala önyargılı olarak sunmaya devam etmiştir (örneğin, hizmetçi olarak çalışan ikincil Siyahi karakter, geleneksel kadın rolleri yapan Siyahi kadın karakter gibi).

1982 yılında farklılıkları konu edinen çocuk kitapları çokkültürlü eğitimin ve sosyal adaletin önem kazanmasıyla artmaya başlamıştır (Colby ve Lyon, 2004; Vandergrift, 1993). Yayın evlerinin farklı konulardaki kitaplara ilgileri artınca bu alandaki kitapların sayısında artış olmuştur. Dahası, artan kitaplar sadece Siyah-Beyaz gibi ırksal farklılıkların yanında birçok konuyu da içermiştir. Eleştirel teorinin akademide daha sık kullanılmasıyla birlikte ötekileştirme, farklılıklar ve sosyal adalet konuları gündeme gelerek bunun çocuk edebiyatındaki yansıması da görülmüştür. Bu alanda en çok cinsiyet (Clark ve diğ., 1993; Crisp ve Hiller, 2011; Liang ve diğ., 2013) ve cinsel oryantasyon (Crisp ve Hiller, 2011; Kidd, 2007; Rawson, 2011) konuları dikkat çekmiştir. Türkiye’de ise cinsiyet kavramını inceleyen bazı araştırmalar vardır (Çınar, 2015).

Ülkemizde erken çocukluk edebiyatını inceleyen içerik analizleri genelde farklılıklara değinmemekte ve bu konu üzerinde detaylı araştırma bulunmamaktadır. Dahası, çocuk kitaplarının çoğunluğu tekçil bir bakış

Yararlanılan Kaynaklar

- Adichie, C. N. (2009, October 7). The danger of a single story [Video file]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=D9Ihs241zeg>, Erişim Tarihi:10.12.2021
- Bailis, L. A. (1978) Death in children's literature: A conceptual analysis, *Journal of Death and Dying*, 4(8), 295-303.
- Barthes, R. (1975). *The pleasure of the text*. Hill and Wang, 1975.
- Beach, R. (1993). A teacher's introduction to reader-response theories. *Urbana, Il: National Council of Teachers of English*, c1993.
- Bellos, D. (2011). Is that a fish in your ear?: Translation and the meaning of everything. Farrar, Straus, and Giroux.
- Bishop, R. S. (2007). *Free within ourselves: The development of African American children's literature*. Heinemann.
- Bishop, R.S. (1990). Mirrors, windows, and sliding glass doors. *Perspectives*, 6(3), ix-xi.
- Clark, R., Lennon, R., & Morris, L. (1993). Of Caldecotts and Kings: Gendered images in recent American children's books by Black and Non-Black Illustrators. *Gender & Society*, 7(2), 227-245.
- Colby, S. A., & Lyon, A. F. (2004). Heightening awareness about the importance of using multicultural literature. *Multicultural Education*, 11(3), 24-28.
- Crisp, T., & Hiller, B. (2011). Telling tales about gender: A critical analysis of Caldecott medal-winning picturebooks, 1938-2011. *Journal of Children's Literature*, 37(2), 18-29.
- Çınar, P. (2015). Resimli çocuk kitaplarında giyimiyle kadın karakterler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 48(1), 1-18.
- Deszcz-Tryhubczak, J. (2016). Using literary criticism for children's rights: Toward a participatory research model of children's literature studies, *The Lion and The Unicorn*, 40(2), 215-231.
- Dilek, A. (2014). 4-6 yaş çocuk kitaplarındaki kadın kahramanların mesleksel analizi. *Journal of Qafqaz University*, 2(1), 94-102.
- Eagleton, T. (1996). *Literary theory: An introduction*. Malden, Mass: Blackwell Pub., 1996ç

- Ehnholt, K. A., & Yule, W. (2006). Practitioner Review: Assessment and treatment of refugee children and adolescents who have experienced war-related trauma. *Child Psychology and Psychiatry*, 47(12), 1197-1210.
- Esposito, N. (2001). From meaning to meaning: the influence of translation techniques on non-English focus group research. *Qualitative Health Research*, 11(4), 568-579.
- Fish, S. E. (1980). *Is there a text in this class? : The authority of interpretive communities*. Harvard University Press.
- Gambier, Y., & Doorslaer, L. v. (2010). *Handbook of translation studies*. Amsterdam, John Benjamins Publishing.
- Giblin, J. C. (1986). Children's books publishing in America: 1919 to now. *Children's Literature in Education*, 17(3), 150-158.
- Gibson, L. R. & Zaidman, L. M. (1991). Death in children's literature: Taboo or not taboo. *Children's Literature Association Quarterly*, 16(4), 232-234.
- Guilfoyle, B. M. (2015). Colorblind ideology expressed through children's picture books: A social justice issue. *Jesuit Higher Education*, 4(2), 37-56.
- Gultekin, M., & May, L. (2020). Children's literature as fun-house mirrors, blind spots, and curtains. *The Reading Teacher*, 73(5), 627-635.
- Horning, K. (2017). The Cooperative Children's Book Center (CCBC). Alıntı <https://ccbc.education.wisc.edu/books/multicultural.asp>, Erişim Tarihi : 11.12.2021
- Iser, W. (1978). *The act of reading: A theory of aesthetic response*. Johns Hopkins University Press, c1978
- Kazour, F., Zahreddine, N. R., Maragel, M. G., Almustafa, M. A., Soufia, M., Haddad, R., & Richa, S. (2017). Post-traumatic stress disorder in a sample of Syrian refugees in Lebanon. *Comprehensive Psychiatry*, 72, 41-47.
- Kidd, K. (2007). "Not censorship but selection": Censorship and/as prizing. *Children's Literature in Education* (40), 197-216.
- Kramer, P. A. & Smith, G. G. (1998). Easing the pain of divorce through children's literature. *Early Childhood Education Journal*, 26, 89-94.

- Larrick, N. (1965). The-all-White world of children's books. *Journal of African Children's & Youth Literature*, (3), 1-10.
- Liang, L. A., Watkins, N. M., & Williams, V. S (2013). A step toward global awareness: An examination of USBBY outstanding international books for the primary grades. *Journal of Children's Literature*, 39(1), 16-24.
- Metcalfe, E. (2003). Exploring cultural difference through translating children's literature. *META*, 36(1). 322-327.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.
- Rawson, C. H. (2011). Are all lists created equal?: Diversity in award-winning and bestselling young adult fiction. *Journal of Research in Libraries and Young Adults*, 1(3). [http:// www.yalsa.ala.org/jrlya/2011/06/ are-all-lists-created-equal-diversity-in-award-winning-and-bestselling-young-adult-fiction/](http://www.yalsa.ala.org/jrlya/2011/06/are-all-lists-created-equal-diversity-in-award-winning-and-bestselling-young-adult-fiction/)
- Rosenblatt, L. M. (1995). *Literature as exploration*. Modern Language Association of America, 1995.
- Tschida, C. M., Ryan, C. L., & Ticknor, A. S. (2014). Building on windows and mirrors: Encouraging the disruption of "single stories" through children's literature. *Journal of Children's Literature*, 40(1). 28-39.
- UNICEF (2021) Çocuk haklarına dair sözleşme (<https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>), Erişim Tarihi: 10.12.2021
- Vandergrift, K. E. (1993). A feminist perspective on multicultural children's literature in the middle years of the twentieth century. *Library Trends*, 41(3), 345-377.
- <https://ccbc.education.wisc.edu/literature-resources/ccbc-diversity-statistics/books-by-and-or-about-poc-2018/>, Erişim Tarihi: 10.12.2021

Bölüm -10-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ EDEBİYATININ İŞLEVİ

Erken çocukluk döneminde çocuğun gelişimde en önemli araçlardan biri çocuk edebiyatı ürünleridir. Çünkü çocukların gelişimini destekleyecek yeni keyifli deneyimler için olanak sağlar. Çocuk edebiyatı genellikle çocuklar için yetişkinler tarafından yazılmış olan edebiyattır. Çocuklara kurgulanmış yaşamdan olaylar sunar. Çocuk edebiyatı, çocukların hayal, duygu ve düşüncelerine hitap eden yazılı ve sözlü eserler olarak tanımlanabilir (Oğuzkan, 2000). Bu dönemde genel olarak kullanılacak çocuk edebiyatı türleri, hikâyeler, tekerlemeler, parmak oyunları, bilmeceler ve şairlerdir. Bu edebiyat ürünlerinin çeşitli işlevleri vardır. Erken çocukluk dönemindeki bu eserlerin işlevlerine aşağıdaki bölümde yer verilmiştir:

10.1. Erken Çocukluk Döneminde Çocuk Edebiyatının İşlevi

Her insani etkinlik gibi edebiyatın da belli bir amacı ve işlevi vardır. Edebiyat yapıtlarının amacını işlevi belirler. Çocuk edebiyatının işlevleri denildiğinde aklımıza bu eserlerin ne işe yaradığı ve neye hizmet ettiğine yönelik bir dizi içerik gelir (Duran ve Can, 2021). Ancak edebiyatın işlevlerini tanımlamak tartışmalı bir konudur. Bu nedenle edebiyatın işlevlerine yönelik tanımlara bakıldığında farklılıklar olduğu görülmektedir. Edebiyatın işlevleri ile ilgili yapılan tanımlamalara bakıldığında; Karakuş (2014), "Bireyin dilini iyi kullanma, okumayı sevme ve alışkanlık haline getirme, estetik duygu geliştirme ve topluma yararlı olma, çocuk bakış açısı ve çocuğa görelilik ilkelerine uygun olarak hazırlanmış, nitelikli eserlerle tanıştırma" olarak açıklarken; Sever (2015b) ise "Çocuklara nitelikli eserler aracılığıyla dil bilinci ve duyarlılığı kazandırma, eğlendirerek edebiyata ilgi duymalarını sağlama, okuma isteği ve alışkanlığı kazandırma" olarak ifade eder. Bir başka tanımda ise Şirin (2016a) da "Çocuğa okuma kültürünü kazandırma" olarak belirtmiştir. Yapılan tanımlara bakıldığında tanımlarda farklılıklar olmakla beraber tanımlarda görülen ortak nokta çocuğun nitelikli eserler

Yararlanılan Kaynaklar

- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*, Pegem yay.
- Aslan, C. (2007a). Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri. S. Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyat Sempozyumu* (ss. 189-200). Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aslan, C. (2016). Özerk benlikli birey yetiştirme sürecinde çağdaş dil ve edebiyat öğretimi ortamlarının önemi (Türkçe/ Türk Dili Edebiyatı). *İlköğretim Online*, 15 (3), 723-741.
- Avcı, Koran Güner ve Dilek, (2018). Okul öncesi dönemde edebiyat türleri ve özel konular, Ayşe Turla (Ed.) *Çocuk edebiyatı içinde* (43-67) Ankara: Hedef CS.
- Bayraktar, V. & Temel, F. (2018). Yazı Farkındalığı Becerileri. F. Temel. (Ed.). *Dil ve Erken Okuryazarlık içinde* (s.63-88). Ankara: Hedef CS.
- Beyazova, U. (2006). Kitap çocuk ilişkisi. Sedat Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu içinde* (s.533-537) .Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Bülbül, M. , Türkoğlu, S. & Küzeci, D. (2015). Edebiyat ve toplumsal işlevi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (29), 1-11.
- Barratt-Pugh, C., & Rohl, M. (2000). *Literacy learning in the early years*. Allen & Unwin.
- Biemiller, A. (2003). Vocabulary: Needed if more children are to read well. *Reading Psychology*, 24, 323-335.
- Cabell, S., Q., McGinty, A., S. & Justice, L., M. (2007). Assessing print knowledge. In K. L. Pence (Eds.), *Assessment In Emergent Literacy*, (pp. 327-377). Plural.
- Christie, J.,F.; Enz,B,J.; Vukelich, C.&Roskos, K.,A.(2013). *Teaching language and literacy*. Boston: Pearson
- Demma, R., & Hickey,M. (2016). Reading aloud to infants and toddlers at home and in the classroom promotes early language and literacy skills. <http://www.ececonsortium.org/wp-content/uploads/2014/08/ECEC-Issue-Brief-ReadingAloud-toInfants-and-Toddlers.pdf>, Erişim Tarihi:14.12.2021

- Detemple, J. M. (2001). Parents and reading boks together. K. D. Dickinson and P. O. Tabors, (Eds.), *begining literacy with language*. Paul H. Brookes Publishing
- Dilidüzgün, S. (2007). *Çağdaş çocuk yazını*. Morpa.
- Donoghue, M.R.(2009). *Language arts*. Sage .
- Duran, E. & Can, B. (2021). Kavramsal olarak çocuk edebiyatı. Ayfer Şahin (Ed.) *Çocuk Edebiyatı içinde (1-24)*. Ankara: Pegem A.
- Duymaz, A. (2002). *İrfanı arzulayan sözler tekerlemeler*. Akçağ Yayınları.
- Ersoy, Ö. & Bayraktar, V. (2018). Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve özellikleri. A. Turla (Ed.) *Çocuk edebiyatı içinde (10-40)*, Hedef CS.
- Gönen, M. (2014). Alanın bileşenleri bağlamında çocuk edebiyatı öğretiminin amacı ve işlevi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cıvı (756), 277-278.
- Gönen, M., Uzmen, S.& Çakmak, H. (1994) . Türkiye'deki resimli çocuk kitaplarının fizik, içerik ve resimlendirilme yönünden incelenmesi. 10. *Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri içinde (s. 363-372)*. Ya-Pa.
- Gönen, M., Ünüvar, P., Bıçakçı, M., Koçyiğit, S., Yazıcı, Z., Orçan, M., Aslan, D., Güven, G. & Özyürek, A. (2010). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin dil etkinliklerini uygulama biçimlerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (19), 23-40.
- Gönen, M. & Veziroğlu, M. (2017). Çocuk edebiyatının genel hedefleri. M. Gönen (Ed.) *Çocuk Edebiyatı*. (4.Baskı), Eğiten.
- Griffith, P.L., Beach, S.A., Ruan, J. & Dunn L.(2008). *Literacy for young children*. Corwn Press.
- Güleryüz, H.(2006). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Pegem A.
- Gültekin, A.(2009). *Çocuk ve gençlerde okuma kültürü oluşturmada çocuk ve gençlik edebiyatı eğitiminin önemi*. Ankara: Eğitim Sen Yayınları
- Gürkan,T. (1993). Okul öncesi eğitimde kitap. 9.*Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri içinde (s. 50-53)*. Ya-Pa.
- Huck, C.,S.; Kiefer, B.,Z.; Hepler,S. & Hickman, J. (2004) *Children's literature in the elementary school*. (Eight Edition). McGraw-Hill Pulication.
- İnan, D.D. (2005). *İlköğretim I. kademe öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının incelenmesi*. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

- Karakuş, N. (2014). Türkiye’de çocuk edebiyatı öğretiminin başarılmasını engelleyen sebepleri. *Türk Dili, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, CVII (756), 286-288
- Kargın, T., Ergül, C., & Güldenoğlu, B. (2016). *Erken okuryazarlık testi (EROT)*. Eğiten Kitap.
- Kaya, M. (2014). Okuma kültürü ve çocuk edebiyatı. *Türk Dili*, 756, 608-622.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Engin Yayınevi.
- Machado, J. M. (2003). *Early childhood experience in language arts emerging literacy*. Delmar Learning.
- Morrison, G. S. (2007). *Early childhood education today*. Person Merrill Prentice Hall
- Morrow, L. M. (2007). *Developing literacy in preschool*. The Guilford.
- Mullen, G. (2017). More than words: using nursery rhymes and songs to support domains of child development. *Journal of Childhood Studies*, 42(2): 42-53
- Oğuzkan, F. (2000). İyi bir çocuk kitabın, çocuğun ruhsal ve düşünsel gelişimine katkısı var mıdır? M. R. Şirin (Ed.). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (ss.210-212). Çocuk Vakfı Yayınları.
- Oğuzkan, F.A. (2021). *Çocuk edebiyatı*.(11. Baskı). Ankara: Anı.
- Oktay, A. (2002). *Yaşamın sihirli yılları:okul öncesi dönem* 4. Baskı. Epsilon Yayınevi.
- Özel,A.(2011). *Okul öncesi dönemde görsel açıdan çocuk kitapları*. Editör (O.Ramazan, K.Efe, G.Gülçin). I.Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi. İstanbul. İstanbul:Ya-Pa Yayın Pazarlama. 3-6 Ekim 2006, 241-250.
- Sarar-Kuzu, T. (2006). Ülkemizde, çocuk ve gençlerin okuma kültürü edinme sürecindeki temel sorunlar. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. 203, 641-651.
- Sawyer, W.E.(2009). *Growing up with literatür* (5. Baskı). Delmar.
- Sever, S. (2007). Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır?. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri* (ss. 41-56), Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sever, S. (2015a). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2015b). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem Yayıncılık.

- Sevinç, M. (2003). Okul öncesi dönemde okuma yazma kavramlarının gelişimi. M.Sevinç (Ed.). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar* (ss. 177-183), Morpa Yayınevi.
- Soderman, A. K., Gregory, K.M. & McCarty, L.T. (2005). *Scaffolding emergent literacy*. Pearson Education.
- Sünbül, A. M., Yılmaz, E., Demirer, V., Ceran, D. Işık, A., Cintas, D., Çalışkan, M. ve Alan, S. (2010). *İlköğretim öğrencileri kitap okuma alışkanlıkları. (5-6-7-8. sınıflar)*. Konya ili araştırma raporu. Konya.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve çocuk edebiyatı, edebiyatın amacı ve işlevi. *Türk Dili Dergisi*, CX(780), 12-31.
- Tanju, H.E. (2017). Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı. Mübeccel Gönen (Ed.), *Çocuk Edebiyatı içinde* (ss.93-155). Eğiten.
- Temizyürek, F. (2014). Çocuk edebiyatı öğretimi üzerine. *Türk Dili Dergisi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, 301-303.
- Trawcik-Smith, J. (2018). *Early childhood development: A multicultural perspective*. Pearson.
- Tuncer, N. (2000). Çocuk ve kitap. M. R. Şirin (Ed.). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, (ss.198-202). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TÜBA Türkiye Bilimler Akademisi (2011). *Türkçe bilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi
- Türkyılmaz, M. (2011). Öğretmen adaylarının çocuk ve gençlik edebiyatı algıları üzerine bir araştırma. S. Sever (Ed.), *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyat Sempozyumu*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ulusoy, M., & Altun, D. (2018). Okul öncesi öğretmen adaylarının çocuk edebiyatı ve resimli çocuk kitapları ile ilgili metaforları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 1206-1221.
- Vacca, J.A.L., Vacca, R.T., Gove, M.K, Burkey, L. C., Lenhart, L. A. & McKeon, C.A. (2012). *Reading and learning to read*. (8. Bs.), Pearson Education Inc.

Bölüm -11-

EBEVEYNLERİN ÇOCUK KİTAP İLİŞKİSİNDEKİ ROLÜ VE KİTAP SEÇİMİ

11.1. Erken Çocukluk Döneminde Resimli Kitaplar

Erken çocukluk dönemi çocukların gelişimleri ve pek çok beceriyi edinmesi açısından en kritik dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem boyunca çocuklar hayatlarının diğer dönemlerinden daha hızlı büyür ve gelişirler. Bu nedenle, çocukların desteklenmesi, ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik uyarılar sunulması bütüncül gelişimlerini destekleyerek bilişsel kapasiteleri, kişilikleri ve sosyal davranışları üzerinde kalıcı bir etki gösterdiğinden yaşama daha iyi hazırlanmaları ve daha güçlü atılmaları için büyük bir adım olacaktır (Bredekamp, 2015; UNICEF, 2003). Erken çocukluk döneminde çocuğun gelişiminin hızı ve bu dönemdeki gelişim süreçleri ile öğrenme yaşantılarının ileriki yıllara katkısı göz önünde bulundurulduğunda bu dönemde çocuğun gelişiminde yetişkinlerin sunduğu imkânlar ve çocuklarla kurduğu etkileşim önemlidir. Bilhassa ebeveynlerin çocuklarını desteklemek için uyarıları çeşitlendirmesi ve bunun yanı sıra nitelikli bir etkileşim içerisinde olması büyük önem taşımaktadır.

Bu noktada, çocukların karşılaştıkları uyarıların çeşitliliği ve niteliği de büyük önem taşımaktadır. Resimli çocuk kitapları da bu uyarılardan biridir ve çocukların erken yaşta itibaren karşılaştıkları ilk sanat eserleridir. Erken yaşlardan itibaren edebi eserlerle tanışan birey, çevresine karşı duyarlı olan, dünyayı edebiyatla algılayan, farklı görüş ve bakış açılarını tanımaya istekli olan, eleştirel düşünen ve yorum yapan biri haline gelir (Uçan, 2005). Bu nedenle, çocuğun erken yaşlardan itibaren kitaplarla tanışması, gelişimine ve ilgisine uygun eserler aracılığıyla farklı bakış açıları edinerek hayata yönelik algı ve bilgisinin oluşup gelişmesi açısından önem taşımaktadır. Resimli çocuk kitapları da erken çocukluk eğitimi yıllarından itibaren çocuklara anadilin güzelliğini hissettirip bunu öğrenmeleri için güçlü bir araç

Yararlanılan Kaynaklar

- Aksalıoğlu, A. & Yılmaz, B. (2007). Öğrencilerin televizyon izlemeleri ve bilgisayar kullanmalarının okuma alışkanlıkları üzerine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 3-28.
- Alver, K. (2005). Çocuk ve edebiyat (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı). *Hece Dergisi*, 104-105, 307-308.
- Arıcı, A. F. (2016). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Banaz, E., Özbilen, U. & Güven, A. Z. (2020). Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin metinlere yönelik okuma motivasyonları. *International Journal of Language Academy*, 8(3), 240-247.
- Bredenkamp, S. (2015). *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar. (Effective Practices in Early Childhood Education, 2nd Edition)*. (Çev. Hatice Zeynep İnan ve Taşkın İnan). 343-345. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Budak, S. (2009). Psikoloji sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Devrimci, H. (1993). *İlkokul 5. sınıf çocuklarında okuma alışkanlığının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Dilidüzgün, S. (2002). *Çocuk edebiyatı ve eğitimsel özellikleri*. M. Sevinç (Ed.). Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar (ss:197-203). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dökmen, Ü. (1994). *Okuma becerisi, ilgisi ve alışkanlığı üzerine psiko-sosyal bir araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Erkan, Ç. E. R. (2019). Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocuğa göre olmasını sağlayan başat bir değişken: Eğitsel özellikler. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 3(1), 1-11.
- Gönen, M. (1984). Okul öncesi çağı çocuğu ve resimli kitaplar. *Okul Öncesi Eğitimi Dergisi*, 16 (28), 20-21.
- Gönen, M. (1998). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, M. R. Şirin (Ed.) *Çocuk Edebiyatı Kültürü* (ss.43-46). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Gönen, M., Öncü, E. & Iştan, S. (2004). İlköğretim 5., 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının incelenmesi. *Millî Eğitim*, 164, 7-35.

- Güneş, F. (2019). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kurnaz, H., & Yıldız, N. (2015). Ortaokul öğrencilerinin okuma motivasyonlarının çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmesi. *Sosyal Araştırmalar Dergisi Turkish Journal of Social Research*, 19(3), 53-70.
- Ortaklıklar ve Ağlar Hibe Programı (2019). Türkiye okuma kültürü araştırması <http://okuyayplatformu.com/wp-content/uploads/2020/02/okuma-kulturu-arastirmasi.pdf> sayfasından, Erişim Tarihi: 17.10.2021
- Öztürk, D. & Aksoy, E. (2016). İlköğretim öğrencilerinin okuma alışkanlığına ilişkin veli görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 562-591.
- Öztürk Samur, A. Y. S. E., & Çiftçi, Y. (2019). Ailelerin nitelikli çocuk edebiyatı ürünlerini seçebilme yetkinlikleri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 327-354.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary educational psychology*, 25(1), 54-67.
- Sancı, D. (2002). *İlköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin toplumsal, kültürel ve ekonomik durumlarının okuma motivasyonlarına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayınevi.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınevi.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2016). *Çocuk, çocukluk ve çocuk edebiyatı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Telli, A. (2021). *Ortaokul öğrencilerinin okuma güdülenmeleri ile ebeveynlerinin eğitim düzeyi ve okuma kültürü görünümleri arasındaki ilişki üzerine bir inceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Temizyürek, F., Şahbaz, N. K., & Gürel, Z. (2016). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- TÜİK. (2016). <http://t24.com.tr/haber/tuik-verilerine-gore-turkiyede-kitap-okumaya-ayrilan-zaman-gunde-sadece-1-dakika,370472> adresinden 15.10.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Uçan, H. (2005). Çocuk kadar saf, temiz olabilmek/kalabilmek (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı). *Hece Dergisi*, 104-105, 18-23.

- Ungan, S. (2008). Okuma alışkanlığımızın kültürel altyapısı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 218-228.
- UNICEF (2003). The State of The World's Children 2003. Erişim Tarihi: 22.08.2021. <https://www.unicef.org/sowc03/contents/pdf/SOWC03-eng.pdf>.
- Wang, J. H. Y., & Guthrie, J. T. (2004). Modeling the effects of intrinsic motivation, extrinsic motivation, amount of reading, and past reading achievement on text comprehension between US and Chinese students. *Reading research quarterly*, 39(2), 162-186.

Bölüm -12-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNİN DESTEKLENMESİNDE ÇOCUK KÜTÜPHANELERİ

Çocuk aileyi temel alan bir çevre içerisine doğmaktadır. Çocuğun gelişimi bu çevre ile girdiği etkileşimlerle sağlanmaktadır. Bronfenbrenner çocuğun gelişimi üzerinde etkili olan aile, okul gibi karmaşık bir çevrenin olduğunu belirtmekte ve bu çevreyi katmalara ayırmaktadır. Çocuğun doğrudan etkileşime girdiği küçük ve yakın ortamlardan uzak ortamlara doğru bir değişim söz konusudur. Bu nedenle çocuğun gelişiminde onu etkileyen tüm etmenlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çocuk ne kadar çok farklı uyaranlarla desteklenirse gelişimi de o kadar desteklenmiş olacaktır (Docket ve Perry, 2016; McBlain, 2018; Ryan, 2001). Dolayısıyla çocuklar sadece evde değil, okul, doğa, kütüphane gibi farklı ortamlarda etkin bir şekilde öğrenmekte ve bu sayede gelişimleri desteklenmektedir. Bu ortamda aile, okul ve toplumun etkileşimde olması önemlidir. Böylece toplum içerisindeki farklı yapılarıdaki aileler, çocuklarının gelişim özelliklerine göre desteklenecektir. Kakırman Yıldız (2020) çocukların gelişimlerinin desteklenmesinde kitap ve kütüphanenin önemine değinmiş ve çocuklar için yürütülen çalışmaların artırılması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Çocukların bireysel gelişimlerini desteklemek amacıyla kurulan, evrensel değerleri içinde barındıran çocuk kütüphaneleri, bireyin, toplumun ve devletin yaşamının sağlıklı olmasına da katkı sunmaktadır (Akkaya ve Odabaş, 2019). Çocuk kütüphaneleri çocuklarda okuma sevgisinin başlamasına katkı sağlayan, kütüphane kullanmayı alışkanlık haline getirmeye destek olan ilk kurumdur. Ayrıca çocukların hayal güçlerini geliştiren, bilgiye erişime becerisinin temelleri de çocuk kütüphanesinde atılmaktadır (Cevher, 2015). Bebekler, okul öncesi dönem çocukları, özel gereksinimli çocuklar, ebeveynler, bakıcılar gibi farklı kullanıcıları olan, drama, hikaye okuma saatleri, farklı yaratıcı etkinlikler ile çocuklara okuma alışkanlığı

Yararlanılan Kaynaklar

- Akkaya, M. A., & Odabaş, H. (2019) (Eds.). *Kütüphane deneyiminin beşiği olarak çocuk kütüphaneleri*. Bilgi Merkezleri: Kütüphaneler–Arşivler–Müzeler (pp. 82-125). Hiperyayın.
- Altunbay, M., & Üstten, A. U. (2020). Okuma kültürünün bir göstergesi olarak kitaplık ve kütüphane kullanımı üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 916-930.
- Cevher, N. (2015). *Ankara'daki halk kütüphanesi çocuk bölümlerinin çocukların okuma alışkanlığındaki rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Chen, P., Rea, C., Shaw, R., & Bottino, C. J. (2016). Associations between public library use and reading aloud among families with young children. *The Journal of pediatrics*, 173, 221-227. [https://doi.org/ 10.1016/j.jpeds.2016.03.016](https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2016.03.016)
- Crist, B., Donovan, C. V., Doran-Myers, M., & Hofschire, L. (2020). Supporting parents in early literacy through libraries (SPELL): an evaluation of a multi-site library project. *Public Library Quarterly*, 39(2), 89-101. <https://doi.org/10.1080/01616846.2019.1622070>
- Demircan, C. (2006). Türkiye'deki çocuk kütüphanelerinin halk kütüphanelerine devredilmelerinden önceki niceliksel durum 1995-2000. *Türk Kütüphaneciliği*, 20(2), 177-194.
- Dockett, S. & Perry, B. (2016). *Okula geçiş algılar, beklentiler, deneyimler*. N. Semra Erkan (Ed.), Nobel.
- Dörtlemez, Y. H. (2013). Dünya ve Türkiye'de kütüphaneler. *İstihdamda İşkur*, 30-35.
- Erdoğan, T. (2013). Okul öncesi dönemde okuma yazmaya hazırlık. T. Erdoğan (Editör), *İlkokula (ilköğretime) hazırlık ve ilkokul (ilköğretim) programları içinde*, 109-131. Ankara: Eğiten Kitap.
- Gönen, M., Öncü, E. & Işıtan, S. (2004). İlköğretim 5., 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin okuma alışkanlıklarının incelenmesi. *Millî Eğitim*, 164, 7-35.
- Gönen, M., Temiz, N. & Akbaş, S. C. (2015). Erken çocukluk döneminde çocuk kütüphanelerinin rolü ve önemi: bir kütüphane programı örneği. *Millî Eğitim Dergisi*, 45(208), 76-89.

- Güneş, A., & Çakmakkaya, İ. (2019). Çocuk kütüphanelerinde STEM/STEAM eğitimi ve makerspace hizmeti. *Bilgi Ve Belge Araştırmaları*, (11), 25-39.
- Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği (1982), <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264443/halk-ve-cocuk-kutuphanleri-yonetmeligi.html>, Erişim Tarihi: 05.06.2021 tarihinde
- Herkes İçin Kütüphane Yerel Dönüşüm, Küresel Dönüşüm Projesi (2021) <http://hik.bilgiyonetimi.net/> Erişim Tarihi: 21.06.2021
- IFLA (2007). Guidelines for library services to babies and toddlers . <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/100.pdf> Erişim Tarihi: 05.06.2021
- IFLA (2018) IFLA Guidelines for library services to children aged 0-18. https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18.pdf, Erişim Tarihi: 06.06.2021
- Kakırman YILDIZ, A. (2019). Çocuk kütüphanelerinin temel hizmet ilkeleri. A. Kakırman Yıldız (Ed.). *Dünyanın iyiliği için çocuk kütüphaneleri*. Hiper yayın.
- Kakırman YILDIZ, A. (2020). *Çocuk kütüphanelerinde okul öncesi dönem*. Hiperlink eğitim.
- Kakırman Yıldız, A. (2021). Erken çocukluk döneminin desteklenmesinde çocuk kütüphaneleri. M. S. Gönen ve G. Uyanık. *Okul öncesinde çocuk edebiyatı ve etkinlik örnekleri* (pp. 375-388). Nobel.
- Karagöz Aslıyüksel, M. (2018). Halk kütüphaneleri: geçmişten geleceğe yönelimler ve yeni roller, H. Odabaş, M.A. Akkaya (Ed.), Hiperkitap, ss.387-405.
- Karaman Benli, G. (2020). Çocuk ve kütüphane. Ş. Ceylan (Ed.), *Çocuk edebiyatı*. (pp. 421-450), Eğiten.
- Keseroğlu, H.S. (2019). Kütüphane üstüne bir deneme. M.A. Akkaya & H. Odabaş (Eds.). *Bilgi Merkezleri: Kütüphaneler-Arşivler-Müzeler* (pp. 11-20). Hiper yayın.
- Lopez, M. E., Caspe, M. & Simpson, C. (2017) Engaging families in public libraries, *Public Library Quarterly*, 36(4), 318-333, <https://doi.org/10.1080/01616846.2017.1354364>
- McBlain, S. (2018). *Learning theories for early years practice*. Sage.

- McDonald, A. (2006). The ten commandments revisited: the qualities of good library space. *LIBER quarterly*, 16(2). <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/241452>, Erişim Tarihi: 11.06.2021
- Mills, J. E., Campana, K., Carlyle, A., Kotrla, B., Dresang, E. T., Urban, I. B., ... & Burnett, K. (2018). Early literacy in library storytimes, Part 2: a quasi-experimental study and intervention with children's storytime providers. *The Library Quarterly*, 88(2), 160-176.
- New York Public Library (2021). <https://www.nypl.org/education/kids> Erişim Tarihi: 23.06.2021
- Özen ALTINKAYNAK, Ş. (2019). Okul öncesi dönemde erken okuryazarlık becerilerinin gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 37-49.
- Peterson, S. S., Jang, E., Jupiter, C., & Dunlop, M. (2012). Preschool early literacy programs in Ontario public libraries. *Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*, 7(2). <https://doi.org/10.21083/partnership.v7i2.1961>
- Ramos, A. M., & Vila, I. (2015). The role of public libraries in promoting reading within the family. *IFLA journal*, 41(4), 364-369. <https://doi.org/10.1177/0340035215596351>
- Rankin, C. (2016). Introduction: Library services for the early years. *Library Trends*, 65(1), 1-4.
- Roskos, K., & Neuman, S. B. (2001). Environment and its influences for early literacy teaching and learning. Neuman, S.B. & Dickinson, D.K. (Eds.) *Handbook of early literacy research* (pp.281-294), The Guilford .
- Ryan, D. P. J. (2001). *Bronfenbrenner's ecological systems theory*. https://www.dropoutprevention.org/wp-content/uploads/2015/07/paquetteryanwebquest_20091110.pdf Erişim Tarihi: 20.06.2021
- Sayer, R. C. (2007). *Çocuk kütüphanelerinde elektronik yayınların kullanımı ve yaygınlaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı. Ankara.
- Sensenig, V. J. (2012). *Libraries and literacy in ecological perspective*. Unpublished Doctoral Dissertation in Educational Theory and Policy. The Pennsylvania State University The Graduate School College of Education, Pennsylvania.

- Starting Well (2021) <https://www.startingwell.org.uk/bookstart/> adresinden 23.06.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Taylor, M., Pratt, M. E., & Fabes, R. A. (2019). Public libraries as a context for the study of learning and development. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 23(2), 51-62.
- Türkben, T. (2019). Çocuk kütüphanelerinin okuma alışkanlığı üzerindeki etkilerinin öğretmen adaylarının görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, (77), 363-388.
- UNICEF (1989). *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. <https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, Erişim Tarihi: 11.06.2021
- Vancouver Public Library (2021). <https://www.vpl.ca/> adresinden 23.06.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Vimercati, A., & Pirola, A. (2011). Come! I'll see you in the library. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 35(3), 391-394.
- Whitehurst, G. J., & Lonigan, C. J. (2001). Emergent literacy: Development from prereaders to readers. *Handbook of Early Literacy Research*, 1, 11-29.
- Yarar, S., & İnan, H. Z. (2015). Kurum/ev erken dil ve okuryazarlık gözlem aracının geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 10(15), 821-840.
- Yavuzdemir, M. (2019). Contribution of information literacy education to public cohesion of syrian immigrant in public libraries. *Western Balkans Information and Media Literacy Conference Proceedings*, Bihac, Bosnia and Herzegovina (20-21 June 2021), 77-88.

Editörler

Prof. Dr.Zülfü Demirtaş - Prof. Dr.Z. Nurdan Baysal- Dr.Öğr. Üyesi Tuba Aydın Güngör

EĞİTİME GİRİŞ

Yazarlar

Prof. Dr. İlhan Günbayı
Prof. Dr. Z. Nurdan Baysal
Doç. Dr. Fatma Çobanoğlu
Doç. Dr. Hasan Yücel Ertem
Doç. Dr. Suzan Canlı
Dr. Öğr. Üyesi Emine Saklan
Dr. Öğr. Üyesi Gülnur Candan Hamurcu
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Baş
Arş. Gör. Dr. Elif Sarıcan
Arş. Gör. Dr. Erkan Bozkurt
Arş. Gör. Dr. Nidan Oyman Bozkurt
Arş. Gör. Dr. Özge Öztekin Bayır
Arş. Gör. Dr. Sevgi Yıldız
Büşra Kıran Akça

Eğitime Giriş

Editörler :

Prof. Dr. Zülfü Demirtaş

Prof. Dr. Z. Nurdan Baysal

Dr.Öğr. Üyesi Tuba Aydın Güngör

ISBN : 978-625-7825-84-9

Baskı : Assum Basım ve Mücellit

Basım sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Demirtaş, Zülfü – Baysal, Z. Nurdan - Aydın Güngör, Tuba

Eğitime Giriş /

Editörler : Zülfü Demirtaş - Z. Nurdan Baysal- Tuba Aydın Güngör

1.Basım. XII + 284 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, izin yok.

ISBN : 978-625-7825-84-9

1.Eğitim, 2.Öğretim, 3. Öğretimin öğeleri

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Eğitime Giriş

Edit6rler:

Zülfü Demirtaş / *Fırat Üniversitesi*

Z. Nurdan Baysal / *Marmara Üniversitesi*

Tuba Aydın Güng6r / *Artvin Çoruh Üniversitesi*

B6l6mler ve Yazarlar

1. B6l6m:

Fatma Çobanoğlu / *Pamukkale Üniversitesi*

2. B6l6m:

Gölnur Candan Hamurcu / *Erciyes Üniversitesi*

3. B6l6m:

Suzan Canlı / *Niğe Ömer Halisdemir Üniversitesi*

4. B6l6m:

Z. Nurdan Baysal / *Marmara Üniversitesi*

Büşra Kıran Akça

5. B6l6m:

Nidan Oyman Bozkurt / *Uşak Üniversitesi*

6. B6l6m:

Erkan Bozkurt / *Uşak Üniversitesi*

7. B6l6m:

Emine Saklan / *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

8. B6l6m:

Hasan Yücel Ertem / *Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi*

9. B6l6m:

İlhan Günbayı / *Akdeniz Üniversitesi*

10. B6l6m:

Özge Öztekin Bayır / *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

11. B6l6m:

Sevgi Yıldız / *Ordu Üniversitesi*

12. B6l6m:

Muhammet Baş / *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi*

13. B6l6m:

Elif Sarıcan / *Marmara Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 Temel Kavramlar / Fatma Çobanoğlu	1
1.1. Eğitim	1
1.1.1. Formal Eğitim	5
1.1.2. İnformal Eğitim	8
1.2. Öğrenme	10
1.3. Öğretim	12
1.4. Eğitim Programı	13
1.5. Öğretim Programı	15
Yararlanılan Kaynaklar	16
Bölüm 2 Eğitimin Amaçları ve İşlevleri / Gülnur Candan Hamurcu	19
2.1. Eğitimin Amaçları	19
2.2. Eğitimin İşlevleri	23
2.2.1. Açık İşlevleri	23
2.2.1.1. Bireysel İşlevi	23
2.2.1.2. Toplumsal İşlevi	24
2.2.1.3. Felsefi İşlevi	25
2.2.1.4. Ekonomik İşlevi	27
2.2.1.5. Siyasal İşlevi	28
2.2.2. Eğitimin Gizil İşlevi	28
Yararlanılan Kaynaklar	30
Bölüm 3 Eğitimin Bilimsel Temelleri / Suzan Canlı	33
3.1. Bilgi	34
3.2. Bilim	36

3.3. Eğitim ve Bilim İlişkisi	38
3.4. Bilimsel Araştırma ve Eğitim	40
3.5. Eğitimde Bilimsel Araştırma ve Paradigma	41
3.6. Eğitimde Bilimsel Araştırma Türleri	42
3.7. Eğitim Araştırmalarının Raporlaştırılması	44
3.7.1. Problem Durumu	44
3.7.2. Literatür Taraması ve Teorik Çerçeve	47
3.7.3. Yöntem	48
3.7.4. Bulgular	54
3.7.5. Tartışma	54
3.7.6. Sonuç ve Öneriler	54
3.7.7. Kaynakça	54
Yararlanılan Kaynaklar	56

Bölüm 4
Eğitimin Psikolojik Temelleri / Z. Nurdan Baysal - Büşra Kıran
Akça

59

4.1. Gelişim	60
4.1.1. Gelişim Psikolojisi ve Eğitim	60
4.1.2. Gelişim ve Eğitim Psikolojisinde Temel Kavramlar	61
4.1.3. Gelişimin İlkeleri	62
4.1.4. Gelişim Dönemleri	64
4.1.5. Gelişim Alanları	67
4.2. Öğrenme	68
4.2.1. Öğrenme Psikolojisi ve Eğitim	69
4.2.1.1. Davranışçı Yaklaşımlar	70
4.2.1.2. İşaret-Gestalt Kuramı	72
4.2.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	73
4.2.1.4. Bilgi-İşleme Kuramı	74
Yararlanılan Kaynaklar	76

Bölüm 5
Eğitimin Sosyal Temelleri / Nidan Oyman Bozkurt

79

5.1. Toplum Kavramı	79
5.2. Sosyoloji ve Eğitim İlişkisi	80
5.3. Sosyal Bir Varlık Olarak İnsan	81
5.4. Eğitimin Sosyal İşlevleri	82

5.4.1. Eğitimin Açık İşlevleri	83
5.4.2. Eğitimin Gizil İşlevleri	84
5.5. Eğitim ve Diğer Sosyal Kurumlar	85
5.5.1. Eğitim ve Aile	85
5.5.2. Eğitim ve Politika	86
5.5.3. Eğitim ve Ekonomi	87
5.5.4. Eğitim ve Hukuk	87
5.5.5. Eğitim ve Din	88
5.6. Sosyal Olgular ve Eğitim	89
5.6.1. Sosyal Kontrol ve Eğitim	89
5.6.2. Sosyal Sorumluluk ve Eğitim	90
5.6.3. Sosyal Tabakalaşma ve Eğitim	91
5.6.4. Sosyal Hareketlilik ve Eğitim	92
5.6.5. Sosyal Bütünleşme ve Eğitim	93
5.6.6. Sosyal Değişme ve Eğitim	93
5.6.7. Küreselleşme ve Eğitim	94
5.6.8. Bilgi Toplumu ve Eğitim	95
5.7. Okul-Çevre İlişkileri	96
5.7.1. Sosyal Bir Kurum Olarak Okul	96
5.7.2. Okul-Çevre İlişkilerinin Önemi	97
5.7.3. Okul-Çevre İlişkileri Sorunları	98
5.7.4. Okul-Aile İşbirliği	98
5.8. Eğitimin Sosyal Sorunları	99
Yararlanılan Kaynaklar	102

Bölüm 6	105
Eğitimin Felsefi Temelleri / Erkan Bozkurt	

6.1. Felsefe	105
6.2. Eğitim Felsefesi	109
6.3. Eğitime Etki Eden Felsefi Akımlar	111
6.3.1. İdealizm	111
6.3.2. Realizm	112
6.3.3. Natüralizm	114
6.3.4. Pragmatizm	115
6.3.5. Varoluşçuluk	116
6.3.6. Materyalizm	117
6.4. Eğitim Felsefesi Kuramları	119
6.4.1. İlerlemecilik	119

6.4.2. Daimicilik	121
6.4.3. Esasicilik	123
6.4.4. Yeniden-Yapılandırıcılık	124
Yararlanılan Kaynaklar	126

Bölüm 7 Eğitimin Ekonomik Temelleri / Emine Saklan	127
---	------------

7.1. Eğitim-Ekonomi İlişkisi	127
7.2. Ekonominin Temel Kavramları	130
7.3. Eğitimin Bireysel ve Toplumsal Getirileri	133
7.3.1. Eğitimin Bireysel Getirileri	134
7.3.2. Eğitimin Toplumsal Getirileri	134
7.4. Eğitimin Maliyeti	136
7.5. Eğitim Finansmanı	137
7.6. Ekonomik Kalkınma, Ekonomik Büyüme ve Eğitim	142
Yararlanılan Kaynaklar	145

Bölüm 8 Eğitimin Politik Temelleri / Hasan Yücel Ertem	149
---	------------

8.1. Eğitim ve Politika	150
8.2. Eğitim Politikaları ve Kültür	151
8.3. Eğitim Politikaları ve Eğitim Sistemi	153
8.4. Devlet, Yönetim ve Eğitim Politikaları	156
8.5. Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim Politikaları Uygulamaları	158
8.6. Uluslararası Yaklaşımlarda Eğitim Politikaları	162
Yararlanılan Kaynaklar	166

Bölüm 9 Eğitimin Tarihî Temelleri / İlhan Günbayı	171
--	------------

9.1. Antik Çağda Eğitim	171
9.2. Orta Çağda Eğitim	176
9.3. Yeni Çağda Eğitim	181
9.4. Yakın Çağda Eğitim	184
Yararlanılan Kaynaklar	190

Bölüm 10		191
Eğitimin Hukuki Temelleri / Özge Öztekin Bayır		
10.1. Temel Kavramlar		191
10.2. Hukukun Kaynakları		194
10.3. Hukuk Kurallarının Özellikleri		196
10.4. Hukukun İşlevleri		196
10.5. Eğitim ve Hukuk İlişkisi		196
10.6. Ulusal Düzeyde Türk Milli Eğitim Sisteminin Hukuki Dayanakları		198
10.6.1. Anayasa		198
10.6.2. Tevhid-i Tedrisat Kanunu		200
10.6.3. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu		201
10.6.3.1. Türk Eğitim Sisteminin Genel Amaçları		201
10.6.3.2. Türk Eğitim Sisteminin Temel İlkeleri		202
10.6.4. 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu		205
10.6.5. 652 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname		206
10.6.6. 6287 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (4+4+4)		206
10.6.7. 7354 Sayılı Öğretmenlik Meslek Kanunu		207
10.7. Uluslararası Düzeyde Hukuki Dayanaklar		208
10.7.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi		209
10.7.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi		210
10.7.3. Çocuk Hakları Bildirgesi		210
10.7.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme		211
Yararlanılan Kaynaklar		213

Bölüm 11		217
Bir Meslek Olarak Öğretmenlik / Sevgi Yıldız		
11.1. Öğretmenlik Mesleği Yetkinlik ve Yeterlikleri		219
11.2. Öğretmenlerin Mesleki Gelişimleri		223
11.2.1. Aday Öğretmen Yetiştirme Süreci		225
11.3. Öğretmenlerin Hakları, Sorumlulukları ve Etik İlkeler		226
11.3.1. Öğretmenlerin Hakları		226
11.3.2. Öğretmenlerin Sorumlulukları		227

11.3.3. Eğitim-Öğretim Hizmeti Verenler için Mesleki Etik İlkeler	228
11.4. Öğretmen Yetiştirme	231
11.4.1. Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi	232
11.5. Öğretmenlerin İstihdamı	234
11.6. Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Eğitiminde Gelişmeler	236
Yararlanılan Kaynaklar	240

Bölüm 12	
Eğitim ve Öğrenme Ortamı Olarak Okul ve Sınıf / <i>Muhammet Baş</i>	243

12.1. Öğretme ve Öğrenme Kavramlarına Güncel Bakış	245
12.2. Paradigma Değişimi	250
12.3. Öğrenme ve Öğretmen Ortamı Olarak Sınıf	252
12.4. Sınıfın Boyutları	255
12.4.1. Sınıfın Fiziksel Özellikleri	257
12.4.2. Sınıf Ortamı ve Psiko-sosyal Katılım	259
12.4.3. Planlama, Değerlendirme, Geribildirim Verme ve Motivasyon	260
Yararlanılan Kaynaklar	263

Bölüm 13	
21. Yüzyılda Eğitime Yönelik Yaklaşımlar / <i>Elif Sarıcan</i>	269

13.1. 21. Yüzyılda Bireyden Beklenen Yeterlikler	269
13.1.1. Eleştirel Düşünme Becerisi	270
13.1.2. Yaratıcı Düşünme Becerisi	272
13.1.3. Problem Çözme Becerisi	274
13.2. 21. Yüzyılda Öğrenme-Öğretme Yaklaşımları	275
13.2.1. İşbirlikli Öğrenme Modeli	276
13.2.2. Farklılaştırılmış Öğretim Modeli	277
13.2.3. Proje Tabanlı Öğretim Modeli	278
13.3. 21. Yüzyılda Öğretmen Yeterlikleri	280
Yararlanılan Kaynaklar	283

Bölüm -1-

TEMEL KAVRAMLAR

Eğitim, bireyler için mutlu ve kaliteli bir yaşamın kapısını aralayan, yeteneklerini geliştiren, bağımsız ve özgür yapan; toplum için de ekonomik kalkınmayı ve toplumsal barışı inşa eden bir olgudur. Eğitimin bu kadar önemli etkilere sahip olması, elbette üzerinde çok düşünülmesine ve tartışılmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, özellikle kavramları doğru anlamlandırmanın ve ortak bir dil kullanmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

Eğitim bilimleri alanı da hukuk, tıp, matematik ve diğer alanlar gibi kendine özgü bazı kavramlara sahiptir. Bu kavramların üzerinde durulması, eğitim bilimlerinin kapsamının ne olduğunun net bir şekilde anlaşılabilmesi için yöneticilere, öğretmenlere, eğitim alanlara ve öğretmen adaylarına kolaylık sağlar. Bu bölümde, eğitimde sıklıkla kullanılan bazı temel kavramlar üzerinde durulmuştur.

1.1. Eğitim

Yaşamın her döneminde mutluluk ve refah arayan insanoğlu için temel çözüm yollarından birisi eğitim olmuştur. İnsanlık tarihi boyunca eğitimden toplumsal yarar sağlaması beklenmiştir (Yılmaz ve Sarpkaya, 2017, s. 4). Bunun yanında, toplumlar, her geçen gün hükümetlerin uzun vadeli eğitim politikalarını şekillendirme ve uygulama kapasitesine ve eğitim sisteminin çağdaş sorunları çözebilme yeteneğine karşı giderek daha az güven duymaktadırlar. Ne var ki, yine de “daha adil bir toplum yaratma” hayali için eğitimi gerekli bir koşul olarak görmektedirler (Tedesco vd., 2014). Örneğin, Avrupa’nın başarısında eğitimin kilit role sahip olduğu belirtilen Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) 2006 yılında hazırladığı raporda, eğitime büyük yatırım yapan ülkelerin ekonomik ve sosyal olarak bu seçimden yararlandığı; hatta bu yatırımın sadece eğitim fırsatlarından yararlanan bireylere değil, tüm topluma somut faydalar sağladığı belirtilmektedir. Acaba bu kadar büyük önem atfedilen “eğitim” nedir?

Yararlanılan Kaynaklar

- Bay, E. (2011). Eğitim bilimleri ile ilgili temel kavramlar (ed. R. Y. Kıncal), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 11-23), Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Bayram, A. (2021). Eğitim ile ilgili temel kavramlar (ed. V. Sönmez), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 1-19), 16. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Biesta, G. (2015). What is Education For? On Good Education, Teacher Judgment, and Educational Professionalism, *European Journal of Education*, 50(1), 75- 87.
- Bolat, Y. (2017). Eğitim programı okuryazarlığı kavramı ve eğitim programı okuryazarlığı ölçeği. *Electronic Turkish Studies*, 12 (18), 121-138.
- Büyükalın Filiz, S. (2011). Eğitim ile ilgili temel kavramlar (ed. Ç. Özdemir), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 1-29), Ankara: Pegem Akademi.
- Chazan, B. (2022). What Is "Education"?. In: Principles and Pedagogies in Jewish Education. Palgrave Macmillan, Cham. Erişim Adresi: [https://doi.org/ 10.1007/978-3-030-83925-3_3](https://doi.org/10.1007/978-3-030-83925-3_3)
- Demirel, Ö. (2003). *Eğitim sözlüğü*, 2. Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2009). *Öğretme sanatı*, 14. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2017). *Eğitimde program geliştirme: kuramdan uygulamaya*, Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. Ve Kaya, Z. (2010). Eğitim ile ilgili temel kavramlar (ed. Ö. Demirel ve Z. Kaya), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 3-21). 5. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Ertürk, S. (1993). Eğitimde program geliştirme, Ankara: Meteksan Yayınları.
- Eskicumalı, A. (2011). Eğitimin temel kavramları (ed. Y. Özden, S. Turan). Eğitim bilimine giriş içinde (s. 2-22), Ankara: Pegem Akademi.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme*, 3. Baskı, Ankara: Pegem Akademi
- Görgen, İ. (2014). Program geliştirmede temel kavramlar (Ed. H. Şeker), *Eğitimde program geliştirme-kavramlar yaklaşımlar* içinde (s. 1-18), 3. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karlı, D. (2010). Eğitim biliminin iki temel kavramı, (ed. D. Karlı), *eğitim bilimine giriş* içinde (s. 11-27), 3. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Kesici, A. (2018). Durkheim'in görüşleri doğrultusunda küreselleşme olgusu ve eğitimin küresel işlevi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(2), 977-988.

- Kıroğlu, K. (2009). Eğitimin temel kavramları (ed. K. Kıroğlu, C. Elma). Eğitim bilimine giriş içinde (s. 2-16), Ankara: Pegem Akademi.
- Küçükahmet, L. (2000). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*, 11. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2021). *Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim 2020/21*. Erişim Adresi: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/10141326_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2020_2021.pdf
- OECD (2006). The Lisbon Council Policy Brief: The Economics of Knowledge, Why education is key for Europe's success. Erişim Adresi: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/36278531.pdf>
- Oktay, A. (2007). Eğitimin temel kavramları ve eğitim düşüncesinin tarihsel gelişimi (ed. A. Oktay). Eğitim bilimine giriş içinde (s. 2-23), Ankara: Pegem Akademi.
- Santrock, J. W. (2018). *Eğitim psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*, 23. Baskı. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Tedesco, J.C., Operti, R. & Amadio, M. The curriculum debate: Why it is important today. *Prospects*, 44, 527–546 (2014). <https://doi.org/10.1007/s11125-014-9326-x>
- Variş, F. (1996). *F*, 6. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Yılmaz, K. (2010). Eğitimin temel kavramları, (ed. H. B. Memduhoğlu, K. Yılmaz), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 1-17), 2. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Yılmaz, S. ve Sarpkaya, R. (2017). Eğitimin temel kavramları, (ed. A. Tanrıöğen, R. Sarpkaya), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 1-36), 7. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yücel, C. (2010). Eğitimle ilgili temel kavramlar, (ed. C. Celep), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 1-24), 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- 1739 Sayılı Temel Eğitim Kanunu. Kabul tarihi: 24/6/1973, Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>

Bölüm

-2-

EĞİTİMİN AMAÇLARI VE İŞLEVLERİ

Eğitim yaşam süresince devam eden; aile, okul ve sonrasında kültürel, sosyal boyutlarıyla tüm yaşantımız boyunca etkili olan bir süreci içermektedir. Kısaca eğitim için “yaşamın aynasıdır” da denilebilir. Bireyin olgunlaşması, tecrübe sahibi olması, olaylara farklı açılardan bakabilmesi eğitim sayesinde olmaktadır. Eğitim sayesinde düşüncelerimiz ve davranışlarımız değişir ve gelişir. İnsanın hayata karşı vermiş olduğu mücadelede ayakta kalmasını sağlayan onu iyiye ve doğruya yönelten bir kavram olarak karşımıza çıkan eğitim ilk insan var olduğundan bu zamana kadar hayatımızın her alanında kendisini göstermektedir.

Ülkemizde “eğitim” kelimesinin kullanımı 1950’li yıllarda başlamıştır (Çoban, 2021). Türkçe bir kelime olan eğitimin eski dildeki anlamı terbiyedir. Terbiye ise Arapça olup beslemek, büyütmek, düzeltmek anlamlarına karşılık gelmektedir (Arslanoğlu, 2012). John Stuart Mill (Durkheim, 2016), eğitim için “kendi başımıza yaptığımız ve bizi doğamızın kusursuzluğuna yaklaştırma amacıyla diğerlerinin bizim için yaptığı tüm şeyleri kapsamaktadır ve eğitim, amacı tamamen farklı olan şeyler - yasalar, yönetim biçimleri, endüstriye sanatlar ve hatta insan iradesinden bağımsız olan iklim, toprak ve yerel konum gibi fiziksel fenomenler- tarafından üretilen, insanın karakteri ve yetileri üzerindeki dolaylı etkileri bile içermektedir.” der. Eğitime yönelik farklı tanımlar olsa da birey, toplum ve devlet açısından eğitimin birçok amaca ve işleve sahip olduğu söylenebilir. Bu amaçlar, zamana ve toplumsal koşullara bağlı olarak değişebilmektedir (Ünsal ve Gökdaş, 2020).

2.1. Eğitimin Amaçları

Her bir toplumda eğitimin işlevsel durumu, toplumdaki amaçlar doğrultusunda şekillenir. Bundan dolayı eğitim sisteminin yapılanma aşamasında öncelikle başlangıç noktası amaçlar olarak ortaya çıkar. Sonrasında eğitim işlevleri gündeme gelir (Tezcan, 2012). Amaç kelimesi Türkçe sözlükte (TDK, 2005) “ulaşılacak istenen sonuç, maksat” olarak tanımlanmıştır. Milattan sonra 870-950 yılları arasında yaşamış ve Muallim-i Sani (ikinci öğretmen) olarak anılan Farabi’ye göre eğitimin amacı bireyi topluma yararlı olacak şekilde yetiştirmektir. Yine o dönemlerde yaşamış tıp eğitimi ile ilgili yaptığı eserler ile tanınan İbn-i Sina’ya göre eğitimin amacı, insanların yeteneklerinin geliştirilmesi, eğitim yoluyla kötülüklerden arındırılması ve mutluluğa ulaşmasının sağlanmasıdır (Akyüz, 2012). Eğitimin temel amacı “bireyin

Yararlanılan Kaynaklar

- Akyüz, Y. (2012). *Türk eğitim tarihi* (23. Baskı). Pegem A Yayıncılık. <https://depo.pegem.net/>
- Altan, C. (2011). Eğitim-siyasal eğilim ilişkisi: Mersin örneği. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 313-329. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/>
- Arslanoğlu, İ. (2012). Eğitim felsefesi. Nobel Yayıncılık. <https://www.kitapyurdu.com/>
- Ateş, Ö. (2021). Eğitimin amaçları ve işlevleri. N. Güçlü ve M. Bülbül (Ed.) Eğitime giriş içinde (s. 30-57). Nobel Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786257228916.01>
- Aydın, M. (1991). Eğitim yönetimi. Hatiboğlu Yayınları. <https://www.kitapyurdu.com/>
- Bates, A. T. (2020). 9.2 S (Student) Öğrenciler. *Dijital Çağda Öğretim 2. Baskı*. Açık Ders Kitapları. <http://acikderskitabi.com/>
- Brubacher, J. S. (1983). Eğitimin amaçları (Çev. Büyükdüvenci, S.). *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 16(1), 413-426. <https://dergipark.org.tr/>
- Cevizci, A. (2009). Felsefe, A. Cevizci (Edt.), *Felsefe ansiklopedisi*. Ebabel Yayıncılık. <https://www.kitapyurdu.com/>
- Carnoy, M., & Tural, N. (1989). Eğitim ve ekonomi ilişkisi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 22(1), (485-504). <https://dergipark.org.tr/>
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 33-41. <https://dergipark.org.tr/>
- Çam, E., & Giriş, S. B. (1998). *Siyaset bilimine giriş*. (5. Baskı). Der Yayınları. <https://www.deryayinevi.com.tr/>
- Çelik, F. (2006). Türk eğitim sisteminde hedefler ve hedef belirlemede yeni yönelimler. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(11), 1-15. <https://app.trdizin.gov.tr/>
- Çoban, Ö. (2021). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. N. Güçlü ve M. Bülbül (Ed.) Eğitime giriş içinde (s. 2-28). Nobel Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786257228916.01>
- Değirmencioğlu, C. (2000). Eğitimin felsefi temelleri: Eğitim-felsefe ilişkisi- Eğitim felsefesi. L. Küçükahmet, C. Değirmencioğlu, T. E. Uğuzman, A. F. Öksüzoğlu, İ. E. Özdemir ve A. Korkmaz (Edt.), *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Demirel, Ö. (2006). Öğretimde planlama ve değerlendirme – *Öğretme sanatı* (10. Baskı). Pegem A Yayıncılık. <https://depo.pegem.net/>
- Demirel, Ö. (2015). Eğitimde program geliştirme – *Kuramdan uygulamaya* (22. Baskı). Pegem A Yayıncılık. <https://www.turcademy.com/tr>
- Doğan, S. (2014). Eğitimin işlevleri. İçinde C. T. Uğurlu (Ed.), *Eğitim bilimine giriş*. Eğiten Kitap Yayıncılık. <https://www.egitenkitap.com/>

- Doğanay, A. & Sarı, M. (2007). Öğretim amaçlarının belirlenmesi, ifade edilmesi ve uygun içeriğin seçilmesi. A. Doğanay (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (s. 37-81). Pegem A Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/1554>
- Downes, S. (2007). Learning networks in practice. *Emerging technologies for learning*, 2(4), 20. <https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/>
- Durkheim, E. (2016). *Eğitim ve sosyoloji*. Pinhan Yayıncılık Çev: Ergenekon, P. <https://www.idefix.com/>
- Erden, M. & Akman, Y. (1998). *Gelişim-öğrenme-öğretme: Eğitim psikolojisi*. Arkadaş Yayınları. <https://www.nadirkitap.com/>
- Erdoğan, İ. (1995). Eğitimde sistem arayışları: Yerelleşme. Yaşadıkça eğitim, 42, 7-11.
- Ergün, M. (2014). *Eğitim felsefesi*. Pegem A Yayıncılık. <https://docplayer.biz.tr/>
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Hacettepe Üniversitesi Basımevi. <https://www.nadirkitap.com/>
- Fidan, M. (2020). Mutlu okulun bileşenleri. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 107-123. <https://dergipark.org.tr/>
- Gelişli, Y. (2017). Eğitimin işlevleri. İçinde M. Ç. Özdemir ve A. S. Arslangilay (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş*. Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786053641797.02>
- Genç, S. Z., & Eryaman, M. Y. (2008). Değişen değerler ve yeni eğitim paradigması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 89-102. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/>
- Güçlü, M. (2020). Eğitimin işlevleri. İçinde H. Ünsal (Ed.), *Eğitime giriş*. Nobel Yayınevi. <https://www.nobelyayin.com/>
- Güçlü, M. (2020). Eğitimin politik temelleri (3. Baskı). İçinde G. Ekici (Ed.), *Eğitime giriş*. Vizetek Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9786257228190.05>
- Günay, D. (2018). Türkiye’de lisansüstü eğitim ve lisansüstü eğitime felsefi bir bakış. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 71-88. <https://doi.org/10.32329/uad.450965>
- <https://www.ahika.gov.tr/assets/upload/dosyalar/onuncu-kalkinma-plani.pdf>
- İpek, C. (2014). Eğitimin toplumsal temelleri. İçinde H. B. Memduhoğlu ve K. Yılmaz (Ed.), *Eğitim bilimine giriş*. Pegem Akademi.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Pegem A Yayıncılık. <http://www.jret.org/>
- Kesim, E. (2008). *Eğitim ve toplumsal kurumlar*. Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını, 908. <https://docplayer.biz.tr/>
- Kızılluluk, H. (2007). Ekonominin eğitimin amaçları ve içeriği üzerindeki etkileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8 (1), 21-30. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/>
- Korkmaz, A. (2006). Eğitimin ve ekonomi arasındaki ilişkiler, L. Küçükahmet (Ed.) *Eğitim bilimine giriş*, 96-97. Nobel Yayınevi. <https://dergipark.org.tr/>
- Köksalan, B. (2013). Eğitim ve toplum. İçinde M. Taşpınar (Ed.), *Eğitim bilimine giriş*. Edge Akademi
- Küçükahmet, L. (2009). *Program geliştirme ve öğretim* (24. Baskı). Nobel Yayıncılık. <https://www.kitapyurdu.com/>

- Küken, A. G. (1996). *Felsefe açısından eğitim*. Alfa Yayıncılık. <https://www.kitapyurdu.com/>
- MEB. (2018). *Matematik dersi öğretim programı (1-8. sınıflar)*. Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/>
- MEB. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı (1-3. sınıflar)*. Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/>
- MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (1-8. sınıflar)*. Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/>
- Noddings, N. (2005). The aims of education. In Flinders, D. J. & R. Eski (Ed.) *The Curriculum Studies Reader* (331-345) (2. Edition). Routledge Falmer. <https://books.google.com.tr/>
- Sarpkaya, R. (2013). Türk eğitim sisteminin amaçları ve temel ilkeleri. R. Sarpkaya (Ed.), *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi içinde* (s. 1-32). Anı Yayıncılık. <https://www.academia.edu/>
- Sönmez, V. (2008). *Eğitim felsefesi*, (8. Baskı). Anı Yayıncılık. <https://aniyayincilik.com.tr/>
- Şişman, M. (2016). *Eğitim bilimine giriş* (16. Baskı). Pegem A Yayıncılık. <https://doi.org/10.14527/9789756802106>
- TDK (2005). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tezcan, M. (2012). *Eğitim sosyolojisi (13. Baskı)*. Anı Yayıncılık. <https://www.nadirkitap.com/>
- Tezcan, Ö., Sefer, A. D. A., & Baysal, Z. N. (2016). Eğitim alanında eylem araştırmaları. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (32), 133-148. <https://dergipark.org.tr/>
- Resmi Gazete. (1973). *Milli eğitim temel kanunu*. 24 Haziran 1973 tarih ve 14574 sayılı Resmi Gazete. Retrieved from <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Ünsal, S. & Gökdaş, A. (2020). Eğitimin işlevlerinin gerçekleşme düzeyinin öğretmen algılarına göre incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 9 (4), 1133-1157. <https://doi.org/10.30703/cije.675779>
- Varış, F., Gürkan, T., Pektaş, S., Gözütok, D., Gürbüzürk, O. & Babadoğan, C. (1991). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yeşilyurt, E. (2013). Öğretmen adaylarının öğretmen öz-yeterlik algıları. *Elektronik sosyal bilimler dergisi*, 12(45), 88-104. <https://dergipark.org.tr/>
- Yıldırım, N. (2013). Okul gelişimi. İçinde S. Özdemir (Ed.), *Eğitim yönetiminde kuram ve uygulama* (ss. 355-380). Pegem Akademi. <https://depo.pegem.net/>
- Zabun, B. Eğitimin siyasal sosyalleştirme işlevi: Cumhuriyet dönemi ilk sosyoloji öğretim programı ve ders kitaplarında siyasal sosyalleştirme. *Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı: 31. <http://www.akademikbakis.org/>

Bölüm

-3-

EĞİTİMİN BİLİMSEL TEMELLERİ

Yirminci yüzyılda eğitim bir bilim alanı olarak görülmüş ve eğitim alanında çok sayıda bilim dalı oluşmuştur. Bu bilim dalları eğitim yönetimi, eğitim ekonomisi ve planlaması, eğitim hukuku, eğitim psikolojisi, eğitim felsefesi, eğitim teknolojisi vb. olup eğitimin farklı yönlerini konu edinmekte ve eğitim bilimleri çatısı altında toplanmaktadır. Böylelikle eğitim bilimleri alanında eğitimin farklı yönlerini içeren araştırmalar yapılarak bilimsel yöntemlerle bilgiler toplanmakta, bu bilgilere dayalı kuramlar geliştirilmekte, kestirimler yapılmakta ve eğitimcilere öneriler sunulmaktadır (Başaran, 1999).

Eğitimsel araştırmalar ilk olarak öğrenme üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırılan diğer bir konu ise program geliştirme çalışmaları olup toplum için en önemli bilgilerin neler olduğu, hangi derslerin öğrencilere verilmesi gerektiği, ders saatlerinin nasıl olması gerektiği vb. konulara ilgi duyulmuştur. Türkiye’de eğitimde araştırma kavramı ve bunun öğrencilere öğretilmesi ise 1950 yıllarında *Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü*’nde gerçekleştirilmiştir. Ders programına *Eğitim Araştırmaları* dersi eklenmiş ve bu ders bir Amerikalı tarafından verilmiştir. Kurum olarak ise ilk defa Milli Eğitim Bakanlığı 1953’te *Test ve Araştırma Bürosu*’nu açmış, daha sonraları kurumların sayısı artmıştır. Bazı yüksekokulların ve üniversitelerin ders programlarına *Araştırma Teknikleri* veya *Eğitim Araştırmaları* dersleri konulmuştur. Eğitim fakültelerinde de bu dersler önemsenmiştir (Kaptan, 1998).

Eğitim alanına yönelik alınan kararların etkililiğinde önemli olan nesnel, geçerli ve güvenilir bilgilerin elde edilmesi eğitimsel araştırmalarla mümkündür (Balcı, 2001). Eğitimsel araştırmalardan elde edilen sonuçlar eğitim sorunlarının çözülmesi, eğitimin güncel, dinamik ve etkili olmasına katkıda bulunur (Arslan, 2018); öğrenme, başarı, motivasyon, zeka ve

Yararlanılan Kaynaklar

- Alkan, V., Şimşek, S., & Armağan-Erbil, B. (2019). Karma yöntem: Öyküleyici alan yazın incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 559-582. <http://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.5m>
- Anderson, G., & Arsenault, N. (2005). *Fundamentals of educational research*. (2nd Edition). Falmer Press.
- Arslan, A. (2018). Eğitimin bilimsel temelleri. A. Arslan (Ed.), *Eğitime giriş* (2. Baskı, s. 187-208) içinde. Nobel.
- Arslan, A. G., & Tertemiz, N. (2004). İlköğretimde bilimsel süreç becerilerinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 479-492.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. (3. Baskı). Pegem A.
- Başaran, İ. E. (1999). *Eğitime giriş*. (4. Baskı). Umut Yayın-Dağıtım.
- Bhattacharjee, A. (2012). *Social science research: Principles, methods, and practices*. (2nd Edition). Textbooks Collection, 3. https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=oa_textbooks
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (22. Baskı). Pegem Akademi.
- Çaparlar, C. Ö., & Dönmez, A. (2016). Bilimsel araştırma nedir, nasıl yapılır? *Turk J Anaesthesiol Reanim*, 44, 212-218. <http://doi.org/10.5152/TJAR.2016.34711>
- Dikeçligil, B. (2005, Kasım 16-18). *Bilimsel paradigmaların oluşumunda ve dönüşümünde sosyolojik bağlam*. Bilimde Modern Yöntemler Sempozyumu, Kocaeli, Türkiye.
- Fırat, M., Kabakçı-Yurdakul, I., & Ersoy, A. (2014). Bir eğitim teknolojisi araştırmasına dayalı olarak karma yöntem araştırması deneyimi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 65-86. <http://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.2s3m>
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. (3rd Edition). Sage.
- Fraenkel, J.R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. (8th Edition). Mc Graw Hill.
- Johnson, R. B., & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.

- Kabakçı-Yurdakul, I. (2016). Nitel veri analizinin temelleri. I. Kabakçı-Yurdakul (Ed.), *Nitel veri analizinde adım adım NVivo kullanımı* (1. Baskı, s. 1-20) içinde. Anı.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri*. (11. Baskı). Tekışık Web Ofset.
- Karagöz, Y. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (2. Baskı). Nobel.
- Karasar, N. (2007a). *Bilimsel araştırma yöntemi* (17. Baskı). Nobel.
- Karasar, N. (2007b). *Araştırmalarda rapor hazırlama*. (14. Baskı). Nobel.
- Kerlinger, F. N. (1977). The influence of research on education practice. *Educational Researcher*, 6(8), 5-12.
- Kırbaşı, D., & Çevik, F. E. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri ve araştırma etiği*. (1. Baskı). Nobel Tıp.
- Köroğlu, C. Z., & Köroğlu, M. A. (2016). Bilim kavramının gelişimi ve günümüz sosyal bilimleri üzerine. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (25), 1-15.
- Köseoğlu, F., Tümay, H., & Budak, E. (2008). Bilimin doğası hakkında paradigma değişimleri ve öğretimi ile ilgili yeni anlayışlar. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 221-237.
- Lodico, M. G., Spaulding, D. T., & Voegtler, K. H. (2006). *Methods in educational research: From theory to practice*. (1st Edition). Jossey-Bass.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2016). *Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi* (2. Baskı). (S. Akbaba-Altun & A. Ersoy, Çev.). Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1973). Milli Eğitim Temel Kanunu. *Resmi Gazete*, (14574). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- National Research Council. (2002). *Scientific research in education*. The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/10236>.
- Neuman, W. L. (2010). *Toplumsal araştırma yöntemleri*. (4. Baskı).Yayın odası.
- Onwuegbuzie, A. J., & Collins, K. M. T. (2007). A typology of mixed methods sampling designs in social science research. *The Qualitative Report*, 12(2), 281-316.
- Şişman, M. (1998). Eğitim yönetiminde kuram ve araştırmada alternatif paradigma ve yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 16, 395-422.
- Teddle, C., & Tashakkori, A. (2015). *Karma yöntem araştırmalarının temelleri* (1. Baskı). (Y. Dede & S. B. Demir, Çev.). Anı.
- Tekin, H. (2003). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. (15. Baskı).Yargı.

- Uçak, N. Ö. (2010). Bilgi: Çok yüzlü bir kavram. *Türk Kütüphaneciliği*, 24(4), 705-722.
- Uçak, N. Ö., & Birinci, H. G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(2), 187-204.
- Uslu, F. (2011). Bilimselliğin kriteri ve sınırları problemi: Bilim, bilim olmayan ve sahte bilim. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10(19), 5-35.
- Yaşar, E. (2018). Akademik intihal, nedenleri ve çözüm önerileri. *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları Dergisi*, 1(1), 34-44.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8. Baskı). Seçkin.
- Žukauskas, P., Vveinhardt, J., & Andriukaitienė, R. (2018). *Management culture and corporate social responsibility*. (1st Edition). IntechOpen. <http://dx.doi.org/10.5772/65483>
- Walliman, N. (2011). *Research methods: The basics*. (1st Edition). Routledge.

Bölüm

-4-

EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

İnsan olarak hem kendimizin hem diğerlerinin davranışlarının nedenlerini merak ederiz. Yaşantı ve deneyimlerimiz arttıkça, yeni öğrenmelerimizle bilgi sahibi oldukça dünyayı anlamlandırmamız da mümkün olur. Bu farkındalığı geliştirebilmemiz için psikoloji öğretilerine sahip olmamız çok yarar sağlar. Böylece insana, insanın ruh haline, davranışlarına, tepkilerine anlam verir, sorunları zamanında tanımlar, çözümler üretebilir, daha mutlu yaşama ve yaşatabilme şansına sahip olabiliriz. Konumuz eğitim olduğunda ise öğrencilerimiz/çocuklarımız... Onları daha iyi anlayabilir, onlara her konuda yardımcı olabilir ve onlar için yeni yollar açabiliriz.

Öğrencilerimiz sağlıklı bir gelişim gösteriyor ise öncelikle kendini anlama ve tanıma çabası içerisine girmekte, sosyal bir varlık olarak da diğerleriyle etkileşim içerisinde uyumlu bir yaşam sürmeye çalışmaktadır. Anne karnında başladığımız bu gelişim süreci ölüncüye kadar sürmektedir. Takdir edersiniz ki bu her birimiz için farklı süreyi kapsamakta, farklı yaşanmakta, anlamlandırılmakta ve sonuçlandırılmaktadır. Yaşam boyu devam eden bu süreçte birbiriyle iç içe geçmiş ve birbiri üzerinde etkisi olan birden fazla gelişim alanından söz ederiz: *Fiziksel, bilişsel, dilsel, ahlaki, sosyo-duygusal ve kişiliğe* dair gelişim süreçlerinden bahsederken bu alanların ne kadar farklı olsa da daima etkileşim içerisinde olduğunu unutmamalıyız. Bir taraftan gelişen bir varlık olmakla birlikte bir taraftan da öğrenen bir varlık oluşumuz bizi eşsiz kılmaktadır. Öğrenme, yaşamın her anında gerçekleşebilmektedir. Peki insan için bu kadar önemli olan öğrenme etkinliği nasıl gerçekleşmekte, nasıl temellenmektedir? Uzun zamandır zihnimizi meşgul eden bu soruya farklı zamanlarda farklı kuramlardan, kuramcılardan –davranışçılar, sosyal öğrenmeciler, gestalt ve insancıl yaklaşımçılar, bilgi işleme kuramcıları- farklı cevaplar verilmiştir ve verilmeye de devam edecek gibi görünmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Aydın, A. (2011). *Eğitim psikolojisi- gelişim-öğrenme-öğretim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, B. (2020). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, B. (2012). Gelişimin doğası. B. Aydın, F. Bilge, M. Bilgin, G. Can, K. Er-sanlı, M. Kılıç, . . . E. Uçar, & B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* (s. 29-55) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Bacanlı, H. (2003). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Barut, Y. (2016). Eğitimin psikolojik temelleri. A. Tanrıöğen, D. Ekiz, F. Merter, M. Yüceol, İ. Gülbayı, M. Yalçınkaya, . . . E. Yılmaz, D. Ekiz, & H. Durukan (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 63-90) içinde. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (1974). *Eğitim Psikolojisi - modern eğitimin psikolojik temelleri*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.
- Bee, H., & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ciccarelli, S. K., & White, J. N. (2018). *Psikoloji - bir keşif gezintisi*. (D. N. Şahin, Çev. Ed.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cole, L., & Morgan, J. J. (1985). *Çocukluk ve gençlik psikolojisi*. (B. H. Vassaf, Çev.) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Çakır, M. A. (2010). Eğitimin psikolojik temelleri. H. Ö. Beydoğan, M. Sarıtaş, G. Ocak, R. Yeşil, M. Şanal, M. A. Çakır, . . . K. Keskinlik, & K. Keskinlik (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 159-190) içinde. Ankara: Sempati Yayınları.
- Çalışkan, M., & Demir, Z. (2006). Sosyal-bilişsel öğrenme kuramı. Y. Yavuzer, Z. Demir, M. Çalışkan, *Eğitim psikolojisi - gelişim ve öğrenme* (s. 147-150) içinde. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çalışkan, M., Yavuzer, Y., & Demir, Z. (2006). Davranışçı yaklaşımlar. Y. Yavuzer, Z. Demir, M. Çalışkan, *Eğitim psikolojisi - gelişim ve öğrenme* (s. 113-145) içinde. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Eagleman, D. (2020). *Beyin - senin hikayen*. İstanbul: Domingo Yayıncılık.
- Erden, M. (2020). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Geldard, K., & Geldard, D. (2013). *Ergenler ve gençlerle psikolojik danışma*. (M. Pişkin, Çev. Ed.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gerrig, R. J., & Zimbardo, P. G. (2018). *Psikoloji ve yaşam - psikolojiye giriş*. (A. A. Özdoğru, Çev. Ed., & G. Sart, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Goldstein, E. B. (2020). *Bilişsel psikoloji*. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Gündoğdu, H. (2010). Eğitimin psikolojik temelleri. R. Sarpkaya, R. Baştürk, K. Çelik, P. Y. Sarpkaya, M. H. Gündoğdu, M. Uras, . . . A. Kurşunoğlu, A. Tanrıöğür, & R. Sarpkaya (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 131-153) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güven, E., & Sezginsoy, B. (2009). Müzik alanında üstün bir yetenek: İdil Biret (Görüş ve Önerileri). *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 123-142.
- Hasırcı, S., Sevimli, D., & Durusoy, E. A. (2009). *Gelişim ve öğrenme*. Adana: Nobel Kitabevi.
- Hoy, A. W. (2015). *Eğitim psikolojisi*. (D. Özen, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ömeroğlu, E. (2007). 6-12 yaş çocuklarının gelişimi. E. Ömeroğlu, & İ. Ulutaş, *Çocuk ve ergen gelişimi* (s. 13-16) içinde. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Öztürk, B., & Kısaç, İ. (2012). Bilgiyi işleme modeli. B. Aydın, F. Bilge, M. Bilgin, G. Can, K. Ersanlı, M. Kılıç, . . . E. Uçar, & B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi -gelişim-öğrenme-öğretim* (s. 304-334) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Santrock, J. W. (2019). *Yaşam boyu gelişim - gelişim psikolojisi*. (G. Yüksel, Çev. Ed.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Saygılı, S. (2012). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2007). *Modern psikoloji tarihi*. İstanbul : Kaknüs Yayınları.
- Selçuk, Z. (2012). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Slavin, R. E. (2019). *Eğitim psikolojisi*. (G. Yüksel, Çev. Ed.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Solso, R. L., Maclin, M. K., & Maclin, O. H. (2011). *Bilişsel psikoloji*. (A. Ayçiçeği-Dinn, Çev.) İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Şentürk, H. (2018). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ormrod, J. E. (2021). *Öğrenme psikolojisi*. (M. Baloğlu, Çev. Ed.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tanhan, F. (2011). Eğitimin psikolojik temelleri. A. Yayla, B. Tunç, C. Topsakal, C. İpek, F. Tanhan, G. Özden, . . . T. Karaköse, H. B. Memduhoğlu, & K. Yılmaz (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 91-116) içinde. Ankara: Pegem Akademi.

- Ulusoy, A. (2015). Eğitim-öğrenme ilişkisi ve temel kavramlar. A. Ulusoy, A. G. Aytar, A. K. Akyol, G. Subaşı, G. B. Ünver, & G. K. Erdamar, & A. Ulusoy (Ed.), *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (s. 139-150) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2015). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yılmaz, M. (2010). Eğitimin psikolojik temelleri. H. Kıran, A. Balcı, R. Sarpkaya, C. Yücel, E. Doğan, A. Üstün, . . . M. Yılmaz, & C. Celep (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 231-260) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, N. (2010). Eğitimin psikolojik temelleri. S. Altuntaş, N. Yılmaz, Z. Demirtaş, İ. Gül, İ. B. Arabacı, Y. Kop, . . . C. E. Demir, & Z. Cafoğlu (Ed.), *Eğitim bilimine giriş - temel kavramlar* (s. 45-91) içinde. Ankara: Grafiker Yayınları.

Bölüm

-5-

EĞİTİMİN SOSYAL TEMELLERİ

Eğitim, bireyde yaşantılar yoluyla istendik davranış değişikliği oluşturma süreci olarak tanımlanır. İstendik kavramı, içinde bulunulan toplumun beklentilerine uygunluğu ifade eder. Dolayısıyla eğitimin toplumdaki belirli gereksinimleri karşılayan toplumsal bir kurum olması, onun çeşitli sosyal boyutlarıyla beraber incelenmesini gerektirir. Bu sebeple eğitimin sosyal temellerinin anlaşılması aslında toplumun iyi anlaşılmasına bağlıdır. Bu bölümde eğitim bağlamında topluma ilişkin temel kavramlar açıklanacaktır.

5.1. Toplum Kavramı

Toplum, aynı tarihsel süreçte aynı toprak parçasını paylaşan ve ortak bir kültüre sahip olarak yaşamını sürdürmek ve temel çıkarlarını gerçekleştirmek için işbirliği yapan insanlar olarak tanımlanmaktadır. Darwin'in hayvanlar için öne sürdüğü doğal seleksiyon (ayıklanma/seçilim) kuramının Sosyal Darwinci düşünürler tarafından insanlar, hatta modern dünya için de geçerli olduğu vurgulanmaktadır. Bunun nedeni olarak türler arası ve her türün kendi arasındaki yaşam mücadelesi gösterilebilir. Zayıf olanların elendiği ve güçlülerin yaşamaya devam ettiği bu süreçte canlıların evrimi gerçekleşir. İnsan ise akıl sahibi bir varlık olarak doğadaki diğer canlı türlerinden ayrılır ve hayatta kalmak için paylaşmayı, doğada sadece tüketmek yerine üretmeyi öğrenir. Bu üretici ekonomiye geçişle birlikte tarım ürünlerinin korunması amacıyla yerleşik hayata geçilmiştir. Bu durum bir yandan mal birikimi ve mülkiyetin diğer yandan mal ve toprak ele geçirmek amacıyla yapılacak savaşların temelini oluşturmuştur. Göçebe hayatın düzensizliğinden kurtulan insan, tarımın zorladığı düzenli bir yaşama başlamıştır. Bitkilerin evcilleştirilmesini sırasıyla hayvanların evcilleştirilmesi izlemiş ve toplumsal işbölümünden uygar bir topluma uzanan süreci başlatmıştır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akyüz, E. (2006) Eğitimin hukuki temelleri. Ş. Erçetin ve N. Tozlu (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş*. (s. 65-111). Ankara: Hegem Akademisi Yayınları.
- Althusser, L. (1994) *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aristoteles. (2000). *Politika*. (M. Tuncay, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: USAK Yayınları.
- Balamir Bektaş, R. & Gelgeç Bakacak, A. (2009). Modernitenin sosyal kontrol söyleminin değişen görünümleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 26(1), 33-48.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 61-82.
- Beşballı, S. G. & Tarı Özgür, M. (2011, Haziran 23-25). *Politik yozlaşma ile mücadelede eğitimin rolü üzerine bir değerlendirme* [Kongre Bildirisi]. Uluslararası 9. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi. Saraybosna, Bosna Hersek.
- Bilen, M. (1994). Eğitim kurumu olarak aile, ailede toplumsallaşma. S. Koç (Ed.), *Aile ve Eğitim* (s. 62-75). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Bingöl, B. (2012). Türkiye için bir eğitim hukuku teorisinin gerekliliği. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2), 25-38.
- Bozkurt, E., Bayar, A. & Üstün, A. (2018). Okul yöneticilerinin okul çevre ilişkileri ile ilgili sorunları ve çözüm önerileri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2561-2574.
- Çekin, A. (2013). Din ve eğitiminin toplumsal yönü üzerine değerlendirmeler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 36-48.
- Doğan, İ. (2012). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Erol, N. (2011). Toplumsal değişme ve eğitim: temel ilişkiler, çelişkiler ve tartışmalar. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 5(9), 109-122.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gönç Şavran, T. (2019). Modern sosyoloji tarihi. S. Suğur (Ed.), *Modern Sosyoloji Tarihi* (s. 30-56). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Hatipoğlu, A. (2016). Eğitim ve siyasal değişme: Türk devriminin eğitime yüklediği anlam. *Sosyoloji Dergisi*, Armağan Sayısı, 99-117.

- Hesapçıoğlu, M. & Dündar, S. (2011). *Türkiye’de eğitimde fırsat eşitliği ve post-modernizm*. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan; veya bir din ve dünya devletinin içeriği, biçimi ve kudreti*. (6. Baskı) (S. Lim, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İnan, M. & Demir, M. (2018). Eğitimde fırsat eşitliği ve kamu politikaları: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 337-359.
- Kağıtçıbaşı, Ç. & Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karaman Kepenekçi, Y. & Taşkın, P. (2019). *Eğitim Hukuku*. İstanbul: Siyasal Kitabevi.
- Karataş, İ. H. (2015). Eğitimin toplumsal temelleri. S. Turan, Y. Özden (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 110-130). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Locke, J. (2012). *Yönetim üzerine ikinci inceleme; sivil yönetimin gerçek kökeni boyutu ve amacı üzerine bir deneme* (2. Baskı) (F. Bakırcı, Çev.). Ankara: Ebabel Yayınları.
- Özdemir, A. & İlhan, A. (2021). Beyin göçü: öğrencileri yurt dışı eğitime yönlendiren sebepler bağlamında nitel bir araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1159-1186.
- Ritzer, G. (2013). *Modern Sosyoloji Kuramları*. Ankara: De Ki Basım Yayın.
- Rousseau, J. J. (1999). *Toplum sözleşmesi ya da siyasal tüze üzerine* (2. Baskı) (A. Erenuluğ, Çev.). İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Saran, M., Coşkun, G., İnal Zorel, F. & Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi: Ege üniversitesi topluma hizmet uygulamaları dersi üzerine bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, 22(6), 3732-3747.
- Şahin, İ. (2007). Türkiye eğitim sisteminde değişim. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 5(20), 30-51.
- Şenel, A. (1995). *Siyasal düşünceler tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şeren, M. (2017). Bir bilim olarak eğitimin sosyal temelleri. Ç. Özdemir (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (s. 79-97). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Tabak, H. (2019). Türk eğitim sisteminde eğitimde fırsat eşitliğine kuramsal bakış: roller ve sorumluluklar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(2), 370-393.

- Tezcan, M. (1981). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*. Ankara: Ankara Őniversitesi Basımevi.
- Tunçel, A. (2021). Değerler eğitimi açısından modern eğitimin kökenlerinin eleştirisi. A. Tunçel (Ed.), *Rehberim Felsefe: Eğitime Felsefeye Bakışlar* (s. 99-116). İstanbul: Maltepe Őniversitesi.
- Türkkahraman, M. & Tutar, H. (2009). Sosyal değişme, bütinleşme ve çzölme bağlamında toplumda farklı kültür ve anlayışların yeri ve önemi. *Alanya İşletme Faköltesi Dergisi*, 1(1), 1-16.
- Varış, F. (1985). *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Őniversitesi Basımevi.
- Yalçın, E. (2019). Toplumsal tabakalaşma sistemlerinin genel incelenmesi. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 8(20), 158-179.
- Zencirkıran, M. (2018). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Bölüm

-6-

EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİ

Eğitim, tarih boyunca toplumlar için hayati önemini hiç kaybetmemiş bir olgudur. Özellikle modern dönemle beraber eğitimin kitleselleşmesi ve devlet eliyle yürütülmeye başlanması eğitim konusunda kuramsal birçok çalışmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Fakat eğitim konusundaki kuramsal çalışmalar sadece modern dönemde değil insanlık tarihi boyunca çeşitli kültürlerde görülmektedir. Bu bölümde kuramsal bir çalışmanın temel aldığı en önemli etkinlik olarak insanlık tarihinin eşsiz ve özgün düşünce ürünlerini ortaya koyan felsefenin eğitime ilişkin etkilerini ele alacağız. Bunun için öncelikle felsefenin ne olduğu ile ilgili tarihsel bir giriş yapmak uygun olacaktır. Daha sonra, felsefenin başlıca uğraş alanlarını özetleyerek felsefenin eğitimle olan ilişkilerini, çeşitli felsefi akımların eğitimle ilgili görüşlerini ve eğitim alanında ortaya çıkan başlıca felsefi-kuramsal çalışmalarını sırasıyla anlatılacaktır.

6.1. Felsefe

Felsefe sözcüğü köken olarak Antik Yunancada sevgi anlamına gelen "*phileo*" ve bilgelik anlamına gelen "*sophia*" sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş *philosophia* sözcüğünden gelmektedir. Sözcük kökeninden de anlaşılacağı gibi felsefe sözcüğü 'bilgelik sevgisi' anlamına gelmektedir. İlk olarak M.Ö. 6.-7. yüzyıllarda Antik Yunanda ortaya çıktığı haliyle felsefe, doğayı (varlığı), insanı ve toplumu anlama çabasında, başlıca insan aklı ve gözlemine dayanarak gerekçeler öne süren düşünsel bir etkinliktir. 18. yüzyılda yaşamış olan Alman filozof Immanuel Kant felsefeyi, "kendisini akla dayanan nedenlerle meşru kılmak veya haklı çıkarmak iddiasında olan bir zihinsel etkinlik biçimi" olarak tanımlamıştır (aktaran: Arslan, 2016, s. 29) Çotuksöken'e (2000, s. 15) göre ise, "Felsefe, düşünmenin varolanla kurduğu

Yararlanılan Kaynaklar

- Arslan, A. (2007). *İlk çağ felsefe tarihi 2: Sofistlerden Platon'a*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, A. (2016). *Felsefe giriş* (23. baskı). Ankara: Vadi Yayınları.
- Burbules, N. C. (2018). Philosophy of education. P. Smeyers (Eds.) *International handbook of philosophy of education, (1417-1427)*, Springer.
- Cevizci, A. (2018). *Eğitim felsefesi* (5. baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Çotuksöken, B. (2000). *Felsefi söylem nedir?* İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Gökberk, M. (2003). *Felsefe tarihi* (14. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Guttek, G. L. (2001). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. (Çev. N. Kale). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kellner, G. F. (1971). *Introduction to the philosophy of education* (2. baskı). New York: Macmillan.
- Ozmon, H. A. & Craver, S. M. (2003). *Philosophical foundations of education* (7. baskı). New Jersey: Pearson Education.
- Platon. (2001). *Phaidon*. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Platon. (2006). *Sokrates'in savunması*. İstanbul: Say Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2017). *Emile ya da eğitim üzerine* (8. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bölüm -7-

EĞİTİMİN EKONOMİK TEMELLERİ

Bu bölümde eğitim ve ekonomi ilişkisi; eğitimin ekonomik temelleri; ekonomi ile ilgili temel kavramlar; eğitimin bireysel ve toplumsal getirileri; eğitimin maliyeti; eğitimin finansmanı, ekonomik kalkınma, ekonomik büyüme ve eğitim başlıklarına yer verilmektedir.

7.1. Eğitim-Ekonomi İlişkisi

Eğitim ekonomisi en genel anlamda sınırlı kaynakların eğitimde nasıl dağıtılacağı konusunu ele almaktadır. Eğitim ekonomisinin, birçok ülkede politika oluşturma süreci üzerinde önemli etkiye sahip, hızla ilerleyen bir alan olduğu söylenebilir. Tohumlarını 1776'da yayınlanan '*Milletlerin Zenginliği*' adlı eseri ile atan Adam Smith, toplumun üretken kapasitesini artırmak için eğitime yatırım yapılabileceğini öne sürmektedir (Smith, 1776). Bununla birlikte, eğitim ekonomisinin kurucu babası 1964'te son derece etkili olan '*İnsan Sermayesi (Human Capital)*' kitabını yazan ve bireylerin neden fiziksel sermayeye yapılan yatırımlara benzer bir şekilde eğitim ve öğretime yatırım yaptığını açıklamaya çalışan Gary Becker'dir (Spence, 1973). Woodhall (1987) tıpkı bir makineye yapılan yatırımın üretim kapasitesini artırması gibi, eğitim ve öğretimin de insangücünün üretim kapasitesini artırdığına dikkat çekmektedir.

Eğitim ekonomisinin ne ile ilgili olduğu konusunu temellendirmek için hem eğitimin hem de ekonominin tanımlarının gözden geçirilmesinde fayda vardır. Eğitim ve ekonomi birbirinden ayrı tutulamayan iki kavram olarak düşünülebilir. *Eğitim*, bireyin çok yönlü gelişimine katkı sağlayan, üretkenliğini artıran, özellikle örgün eğitim yoluyla bireyi bilgi, beceri, zihin, karakter yönünden geliştiren ve yetiştiren süreçlerin tümü olarak ele alınırken *ekonomi*, kıt kaynakların sınırsız insan isteklerini karşılamak için nasıl kullanıldığını incelemektedir. Ek olarak, bir ülkede üretimin yapılabilmesi

Yararlanılan Kaynaklar

- Alkin, K. (2014). *Genel ekonomi*. Ankara: Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu.
- Assa, J. (2020, October 22). *What is a developed country?* <https://developingecconomics.org/2020/10/22/what-is-a-developed-country/> adresinden alındı
- Buyruk, H. (2020). An exploration of human capital theory and its effects on the world of education. J. A. Morales, & S. Abegglen (Ed.), *Understanding Education and Economics: Key Debates and Critical Perspectives* içinde (s. 64-76). Routledge: Taylor & Francis Group.
- Demir, D. (2011). *Türkiye'deki illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri: İstatistiksel bir analiz (1990-2010)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Ekinci, E. (2018). Eğitimin ekonomik temelleri. Ö. Demirel, & Z. Kaya (Ed.), *Eğitime Giriş* içinde (s. 163-194). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- ERG. (2019). *Eğitimin yönetişimi ve finansmanı*. İstanbul: ERG. https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR_YonetisimVeFinansman.16.05.19.rev1_.pdf adresinden alındı
- Gökçe, F. (2009). *Değişme sürecinde devlet ve eğitim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Hanushek, E. (2017). *Ekonomik kalkınmanın sırrı becerilerde*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ekonomik-kalkinmanin-sirri-becerilerde/915872#> adresinden alındı.
- Harbison, F. H. (1971). Human resources as the wealth of nations. *American Philosophical Society* 115(6), 426-431.
- Hesapçioğlu, M. (2001). *Türkiye'de makro düzeyde insan kaynakları planlaması*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hill, A. J., & Jones, D. B. (2017). Does partisan affiliation impact the distribution of spending? Evidence from state governments' expenditures on education. *Journal of Economic Behavior & Organization* (143), 58-77. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jebo.2017.09>.
- Karakütük, K. (2020). *Eğitimde bütçe yönetimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Karakütük, K. (2021). *Eğitim planlaması*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kaynak, M. (2005). *Kalkınma iktisadı*. Ankara: Gazi Yayıncılık.
- Kongar, E. (1998). Kalkınma ve gelişme stratejilerinde kültür politikalarının yeri. *Kültür Girişimi Kültür Politikaları Sempozyumu*. İstanbul.
- Korkmaz, A. (2006). Eğitimin ve ekonomi arasındaki ilişkiler. L. Küçükahmet (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* içinde (s. 96-97). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Kurt, T. (2021). Eğitimin ekonomik temelleri. T. Çalık, & M. M. Arslan (Ed.), *Eğitime giriş* içinde (s. 156-188). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kurul, N. (2012). *Eğitim finansmanı* (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Lovenheim, M., & Turner, S. (2018). *Economics of education*. New York: Worth Publishers.
- Marin, L. M., & Halpern, D. F. (2011). Pedagogy for developing critical thinking in adolescents: Explicit instruction produces greatest gains. *Thinking skills and creativity*, 6(1), 1-13. doi:<https://doi.org/10.1016/j.tsc.2010.08.002>
- MEB (2021). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, Resmi İstatistik Programı Yayını, Ankara.
- MEB (2021). Millî Eğitim Bakanlığı 2021 yılı bütçe raporu. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_12/30125920_2021_BUTCE_SUNUYU.pdf
- McMahon, W. W. (1999). *Education and Development: Measuring the Social Benefits*. Oxford: Oxford University Press.
- Parasız, M. İ. (2006). *İktisada giriş*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Pekin, T. (2010). *Ekonomiye giriş*. İzmir: Zeus Kitabevi.
- Schultz, T.W. (1961) Investment in human capital. *American Economic Review*, 51(1), 1-17.
- Schwab, K. (2015). *The global competitiveness report*. World Economic Forum. https://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf adresinden alındı
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle kalkınma*. Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Serin, N. (1979). *Eğitim ekonomisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sianesi, B., & Reenen, J. V. (2002). *The Returns to Education: A Review of the Empirical Macro-Economic Literature*. The Institute for Fiscal Studies Working Paper, WP02/05.
- Smith, A. (1776). *Milletlerin zenginliği*. (H. Derin, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sönmez, E. (2021). Eğitimle ilgili uluslararası sınavlar, kurumlar ve kuruluşlar. F. Ş. Murat Gürkan Gülcan içinde, *Karşılaştırmalı eğitim: Tematik bir yaklaşım* (s. 277-304). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Spence, M. (1973). Job market signalling. *Quarterly Journal of Economics* (87), 355–374.
- Stiglitz, J. E. (2000). *Economics of the public sector*. New York and London: W.W. Norton & Company.

- Şirin, S. (2017). *Selçuk Şirin ile Güncel Eğitim Sorunları Üzerine*. [https:// tedmem.org/soylesi/selcuk-sirin-ile-guncel-egitim-sorunlari-uzerine](https://tedmem.org/soylesi/selcuk-sirin-ile-guncel-egitim-sorunlari-uzerine) adresinden alındı
- Taş, S. (2012). Eğitimin ekonomik temelleri. M. D. Karşlı (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* içinde (s. 137-159). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- TEDMEM. (2014). *Dünya Bankası Direktörü Martin Raiser: Eğitim ve ekonomi*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- TEDMEM. (2021). *Bir bakışta eğitim 2021: Türkiye üzerine değerlendirme ve öneriler*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- TÜİK. (2020). *TÜİK Eğitim Harcamaları İstatistikleri*. TÜİK. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Egitim-Harcamalari-Istatistikleri-2020-37199> adresinden alındı
- Ünal, I. (1996). *Eğitim ve yetiştirme ekonomisi*. Ankara: Epar Yayınları.
- Wahlberg, H. J., & Bast, J. L. (2003). *Education and capitalism: How overcoming our fear from markets and economics can improve America's schools*. Stanford: Hoover Press.
- Woodhall, M. (1987). Economics of education: a review in economics of education: Research and studies. G. Psacharopoulos (Ed.), *Economics of Education Research and Studies*. Oxford: Pergamon Press.
- Woodhall, M. (2001). Eğitimde Maliyet Analizi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32(1), 259-275.

Bölüm

-8-

EĞİTİMİN POLİTİK TEMELLERİ

Eğitim politikaları hiç kuşkusuz ki öğrenciler başta olmak üzere okul yöneticisinden öğretmene, yardımcı personelden veliye kadar tüm eğitim paydaşları için büyük önem arz etmektedir. Hatta eğitim politikalarının etkisi ve sonuçları göz önüne alındığında toplumun tüm kesimlerinin eğitim politikaları ile ilişkili olduğu ifade edilebilir. Eğitim politikalarının önemine ilişkin olarak sadece eğitim alanı içinde olanların değil, toplumun diğer bileşenlerinin de eğitim politikalarına dair farkındalığını artırmak ve temel yapı ve süreçleri gözler önüne sermek için önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu bağlamda öncelikle eğitim fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının, ardından da konuyla ilgili olan bireylerin faydalanması hedefiyle bu kitap bölümü kaleme alınmıştır. Eğitim politikaları bölümünün amacı lisans düzeyindeki eğitim fakültesi öğretmen adaylarının, lisansüstü düzeyde eğitim alan araştırmacıların ve alana ilgi duyan eğitim gönüllülerinin eğitim politikaları ile ilgili temel bilgi düzeylerini geliştirmek, farklı bakış açıları takınmalarına yardımcı olmak ve vizyon geliştirmelerine zemin oluşturmaktır. Bu amacın gerçekleşmesi noktasında genel konu altı temel alt başlığa ayrılmıştır. İlk kısımda eğitim ve işlevleri politika kavramı ile ilişkilendirilerek eğitim politikası kavramına genel bir giriş yapılacaktır. İkinci kısımda eğitim politikası toplumsal düzende ele alınarak kültür ile etkileşimine vurgu yapılacaktır. Üçüncü kısımda eğitim politikaları ve eğitim sistemi arasındaki ilişkiye değinilecektir. Dördüncü kısımda eğitim politikaları kavramı devlet, yönetim ve demokrasi gibi yapı ve süreçlerle birlikte değerlendirilecektir. Beşinci kısımda Türkiye Cumhuriyeti tarihinden eğitim politikalarının gelişimi ile örnekler sunulacaktır. Son kısımda ise eğitim politikaları uluslararası kurum ve yaklaşımlar ışığında ele alınacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akça, Y. Şahan, G., & Tural, A. (2017). Türkiye'nin kalkınma planlarında eğitim politikalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 3(Special Issue 2), 394-403.
- Akyüz, Y. (2018). *Türk eğitim tarihi-MÖ 1000-MS 2018*. Ankara: PegemA.
- Altay, Ş. (1983). *Hukuk ve sosyal bilimler sözlüğü*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Althusser, L. (2016). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (5. Baskı, Çev. Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Avrupa Birliği Başkanlığı (2021). Fasil 26-Eğitim ve kültür. https://www.ab.gov.tr/fasil-26-egitim-ve-kultur_91.html adresinden erişilmiştir.
- Avrupa Birliği Resmi Gazetesi. (2021). Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030) 2021/C 66/01.
- Aypay, A.(2015). *Eğitim politikası*. Ankara: Vadi Yayınevi.
- Aytekin, G. K., & Tertemiz, N. I. (2018). PISA sonuçlarının (2003-2015) eğitim sistemi ve ekonomik göstergeler kapsamında incelenmesi: Türkiye ve Güney Kore örneği [Investigation of PISA 2003-2015 results in terms of education system and economic indicators. Sample of Turkey and South Korean]. *Journal of Kırşehir Education Faculty*, 19(1), 103-128. doi: 10.29299/kefad.2018.19.004.
- Balcı, A. (2005). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü*. Ankara: Tek Ağaç.
- Bhave, V. (2008). *What is essential and implied?* In M. Hern eds., *Alternative Education: Deschooling Our Lives*. Kalkedon. İstanbul.
- Birkland, T. A. (2010). *An Introduction to the policy process: theories, concepts, and models of public policy making*. Third Edition. New York: M. E. Sharpe.
- Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli N. M., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *Teachers College Record*, 111(1), 180-213.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Çakır, C. (2017). Geçmişten günümüze Türk eğitim sistemindeki gelişmeler: bir kamu politikası aktörü olarak milli eğitim şuraları özelinde bir değerlendirme. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 9(2), 31-48.
- Çam, E. (1995). *Siyaset bilimine giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çelik, V. (2012). *Okul kültürü ve yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Deniz, M. (2001). Milli eğitim şuralarının tarihçesi ve eğitim politikalarına etkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye.
- Doğan, S. (2015). *Eğitimin işlevleri. Eğitim Bilimine Giriş* içinde (Ed. Celal Tayyar Uğurlu). Ankara: Eğiten Kitap
- Erden, M. (2015). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelken Tepe Yayınları.
- Freire, P. (1991). *Ezilenlerin pedagojisi* (Çeviren E. Özbek ve D. Hattatoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gençer, G. (2009). *Avrupa Birliği eğitim ve gençlik programları: Erasmus programı ve Türkiye yükseköğretiminde programın uygulanması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul
- Giroux, H. A. (1981). Hegemony, resistance, and the paradox of educational reform. *Interchange on Educational Policy*, 12, 3-26.
- Glaeser, E. L., Ponzetto, G. A., & Shleifer, A. (2007). Why does democracy need education?. *Journal of economic growth*, 12(2), 77-99.
- Gül, O. K. (2018). Maarif kongresi, heyet-i ilmiyeler ve uluslararası ortaöğretim öğretmenleri kongresi üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 509-523.
- Heywood, A. (2015). *Key concepts in politics and international relations*. Macmillan International Higher Education.
- Hoy, W. K., & Miskel C. G. (1987). *Educational administration: Theory, research, and practice*, 3rd edition. New York: Random House.
- Hwang, J., Choi, K. M., Bae, Y., & Shin, D. H. (2018). Do teachers' instructional practices moderate equity in mathematical and scientific literacy?: An investigation of the PISA 2012 and 2015. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 16(1), 25-45. doi: 10.1007/s10763-018-9909-8.
- Kapluhan, E. (2014). 1921 Maarif Kongresi'nin Türk eğitim tarihindeki yeri ve önemi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 123-134.
- Karakök, T. (2011). Menderes Dönemi'nde 1950-1960 Türkiye'de Eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 89-97.
- Kaya, H. E. (2016). *Yaşam boyu yetişkin eğitimi*. Ankara: Nobel.
- Kuperminc, G. P., Leadbeater, B. J., Emmons, C., & Blatt, S. J. (1997). Perceived school climate and difficulties in the social adjustment of middle school students. *Applied Developmental Science*, 1(2), 76-88.

- Küçüker, E. (2012). Türkiye’de kalkınma planları kapsamında yapılan eğitim planlarının analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 9-26.
- Lee, Y. H., & Wu, J. Y. (2012). The effect of individual differences in the inner and outer states of ICT on engagement in online reading activities and PISA 2009 reading literacy: Exploring the relationship between the old and new reading literacy. *Learning and Individual Differences*, 22(3), 336-342. doi: 10.1016/j.lindif.2012.01.007.
- Lunenburg, F. C., & Ornstein, A. (2021). *Educational administration: Concepts and practices*. SAGE Publications.
- Merey, Z. (2020). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi*. Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2021). Geçmişten günümüze eğitim şuraları. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328> erişilmiştir.
- Oliver, M., McConney, A., & Woods-McConney, A. (2019). The efficacy of Inquiry-Based instruction in science: A comparative analysis of six countries using PISA 2015. *Research in Science Education*, 1-22. doi: 10.1007/s11165-019-09901-0.
- Özkan, M., Özer-Özkan, Y. Ö., & Güvendir, M. A. (2019). Investigation of turkey and singapore schools in terms of teacher professional development and teacher behaviors hindering learning variables *Education and Science*, 44(198), 309-325. doi: 10.15390/EB.2019.7806.
- Program for International Student Assessment. (2019). *PISA 2018: Highlight indicators*. <https://gpseducation.oecd.org/IndicatorExplorer?plotter=h5&query=2&indicators....> adresinden erişilmiştir.
- Peterson, R. L., & Skiba, R. (2010) Creating school climates that prevent school violence. *A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 74(3), 155-163.
- Rafferty, T. J. (2003). School climate and teacher attitudes toward upward communication in secondary schools. *American Secondary Education*, 31(2), 49-70.
- Reparaz, C., & Sotés-Elizalde, M. A. (2019). Parental involvement in schools in Spain and Germany: Evidence from PISA 2015. *International Journal of Educational Research*, 93(2019), 33-52. doi: 10.1016/j.ijer.2018.10.001.
- Resmi Gazete. (1940). Köy Enstitüleri Yasası. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4491.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). Kalkınma planları. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/> adresinden erişilmiştir.

- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). On birinci kalkınma planı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/12/On_Birinci_Kalkinma_Plani_2019-2023.pdf adresinden erişilmiştir.
- Şahin, M. C. (2012). Demokrat Parti dönemi Türkiye’inde din, siyaset ve eğitim ilişkileri.. *Toplum Bilimleri*, 6(12), 31-54.
- Tangülü, Z. (2012). Demokrat Parti dönemi eğitim politikaları (1950-1960). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 389-410.
- Taşdöven, Z. (2013). *Demokrat parti dönemi eğitim anlayışı (1950-1960)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, Türkiye.
- TEDMEM. (2019). Dünya standartlarında 21. yüzyıl okul sistemi nasıl inşa edilmeli? <https://tedmem.org/wp-content/uploads/2019/07/dunya-standart-larinda-21-yuzyil-okul-sistemi-nasil-insa-edilmeli.pdf> adresinden erişilmiştir, 16.06. 2022.
- Tezcan, M. (1985). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tezcan, M. (1978). Kültür ve eğitim ilişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 3(15), 1-16.
- Topçu, İ. (2015). *Eğitimin siyasal temelleri. Eğitim Bilimine Giriş* içinde (Ed. Celal Tayyar Uğurlu). Ankara: Eğiten Kitap
- Türk Dil Kurumu. (2022). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 02.03.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Yavuz, E., & Çetin, B. (2017). PISA 2012 analysis of school variables affecting problem solving competency: Turkey-Serbia comparison. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 8(4), 435-452. doi: 10.21031/epod.334610.
- Yılmaz, M. (2021). Türkiye’de din eğitimi politikaları: yasal-kurumsal çerçeve ve aktörler [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Karaman.
- Yorulmaz, Y. İ., Çolak, İ., & Ekinci, C. E. (2017). An evaluation of PISA 2015 achievements of OECD countries within income distribution and education expenditures. *Turkish Journal of Education*, 6(4), 169-185. doi: 10.19128/turje.329755.
- Yurttaş Kumlu, G. D. (2018). *The prediction level of Turkish students’ PISA achievement by their accessing to information and communication technologies*. (Unpublished master's thesis). Hacettepe University, Ankara.
- Yüksek Öğretim Kurulu (2022). Bologna süreci. <https://uluslararası.yok.gov.tr/uluslararasıilasma/bologna> adresinden erişilmiştir.

Bölüm -9-

EĞİTİMİN TARİHİ TEMELLERİ

Eğitim; kültürün aktarılması sürecidir. Eğitim tarihi ise kültürün gelecek nesillere nasıl aktarıldığının yollarını ve yöntemlerini inceler. Bir bakıma eğitim tarihi bu kültür aktarım sürecinin nasıl işlediğinin ve geliştiğinin bir tarihidir denilebilir. Eğitim tarihi, aynı zamanda, medeniyet tarihidir. Geniş anlamda eğitim tarihinin düşünce ve kültür tarihine de denk olduğunu söyleyebiliriz.

Eğitim tarihinin başlangıç noktası, bir insanın ailesinin yaşamaya, bir anne ve babanın da çocuğunu sevmeye başladığı tarihe kadar iner. O günden bu yana gelip geçmiş çeşitli toplumların kendilerini izleyen nesilleri hangi niyet ve amaç için yetiştirdiklerini, bunun için de ne tür eğitim örgütleri kurduklarını araştırır; hangi düşüncelerin, ne gibi sistemleri ortaya attıklarını, bu sistemlerin uygulama esnasındaki sonuçlarını inceler (Koçer, 1980).

Çağımızda toplumlar hızla değişmektedir. İnsanoğlunun bu hızlı değişmelere ayak uydurabilmesi ancak eğitim yoluyla olabilir. Eğitim tarihi de eğitim alanındaki gelişmeler ve bizlerin bu gelişmelerin neresinde olduğumuzu bize bildirerek, belirlediğimiz gelecek için yapılacak planlara ışık tutar.

Bu bölümde çağlar boyunca Batı dünyasında ve Türk milletinde eğitimin amacının ne olduğu, nasıl bir insan yetiştirmeyi düşündüğü, hangi yöntem ve teknikleri kullandığı ve ne kadar yol aldığı konularına değinilecektir.

9.1. Antik Çağda Eğitim

M.Ö. 8. yüzyıldan başlayıp M.S. 5. yüzyılda sona eren dönem Antik Çağ'ı kapsamaktadır. Antik Çağ'a, Klasik İlk Çağ da denmekte ve bu çağ, Antik Yunan ve Roma kültürlerini kapsamaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akyüz, Yahya (2004). Türk Eğitim Tarihi. Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Aydın, A. (2002). Düşünce Tarihi ve İnsan Doğası. İstanbul: Alfa Basım, Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Aytaç K.(1998). Avrupa Eğitim Tarihi, İstanbul: Marmara Üni. İlahiyat Fak.Vakfı Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. (2005) Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyükkaragöz, S.S.&Çivi, C. (1999). Genel Öğretim Metotları. İstanbul: Özeğitim Yayın.
- Erden, M.(1998). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. İstanbul: Alkin Yayınları.
- Ergün, M. (1982). Atatürk Devri Eğitim Sistemi. Ankara: A.Ü.D.T.C.F. Yayınları.
- Ergün, M. (1994). Eğitim Sosyolojisine Giriş. Ankara:Ocak Yayınları.
- Ergün, M. (1999). Eğitim Felsefesi. Ankara: Ocak Yayınları.
- Koçer, H.A. (1980). Eğitim Tarihi.İstanbul: M. Üniversitesi Basımevi.
- Kansu, N. A.(1952). Pedagoji Tarihi . İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Life In Ancient Rome (2006) School. The Kids Went To School. <http://hometown.aol.com/donnclass/Romelife.html#SCHOOL> adresinden 26.06.2006 alınmıştır.
- Ögel, B. (2001). Düünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
- Poyraz,H.&Dere, H. (2003).Okul Öncesi Eğitimin İlke ve Yöntemleri. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Serter, N. (1997). 21. Yüzyıla Doğru İnsan Merkezli Eğitim. İstanbul: Sarmal Yay.
- Sönmez,V.(1991). Eğitim Felsefesi, Ankara:Adım Yayıncılık.
- Schools The Romans (2006).Families and Children. 26.06.2006 <http://www.bbc.co.uk/schools/romans/families.shtml> adresinden alınmıştır.
- Şenel, A. (1990). Siyasal Düşünceler Tarihi. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tan, H.(1992).Rehberlik ve Psikolojik Danışma, 12. Baskı, Ankara: Alfa Yayınları.
- Tezcan, M. (1999). Eğitim Sosyolojisi. Ankara:
- Tezcan, M. (2003). Eğitimin Siyasal Temelleri. (Editörler: Veysel Sönmez, Mahmut Tezcan v.d., Öğretmenlik Mesleğine Giriş), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988). Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı. Ankara:TTK Yayınları.

Bölüm -10-

EĞİTİMİN HUKUKİ TEMELLERİ

İnsanın bütün yönlerini geliştirmeyi amaçlayan eğitimin bir bilim olarak bilimsel, psikolojik, sosyal, felsefi, ekonomik, politik ve tarihi temellerinin yanı sıra hukuksal temelleri de bulunmaktadır. Bu bağlamda, bu bölümde hukukla ilgili temel kavramlara, eğitim-hukuk ilişkisine, Türk eğitim sisteminin şekillenmesinde rol oynayan ulusal ve uluslararası hukuksal dayanaklara yer verilmiştir.

10.1. Temel Kavramlar

Hukuk :“Toplumu düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasaların bütünü” (Türk, Dil Kurumu [TDK], 2022) şeklinde tanımlanan hukuk kavramı, çok boyutlu bir yapıya sahip olup hem bir süreç hem de bir toplumsal kurum olarak nitelendirilmektedir. Etimolojik kökeni incelendiğinde, Arapça bir kelime olan *hak* kelimesinin çoğulu olarak dilimize geçtiği bilinmekle birlikte hukuk kavramının temel ögesinin hak olduğu çıkarımı yapılabilir (Işıқтаç, 1998). Bireylerin başka bireylerle, toplumla ve devletle olan ilişkilerini düzenleyen yasaları konu olan bir bilim ve disiplin alanı olarak da tanımlayabileceğimiz ve yaptırım gücünü devletten alan hukuk (Anayurt, 2021; Köse, 2021), aynı zamanda toplumun dirlik ve birliğini sağlayan kurallar bütünü şeklinde ele alınmaktadır (Erkılıç, 2021). Üzerinde uzlaşılmış tek bir tanım olmamakla birlikte, hukukla ilgili olarak yapılan tanımların odak noktasının toplumsal düzeni sağlama ve yaptırım gücü olduğu göze çarpmaktadır.

Toplumsal düzen ve hukuk: Toplumsal yaşam, ortak bir yaşam düzeni gerektirmektedir. Bu düzen ise bazı kuralların geçerli olmasıyla mümkündür. Anayurt (2021) tarafından “toplum içerisinde bireylerin çıkar çatışmalarını uzlaştırmak, birbirleriyle olan ilişkilerini ve davranışlarını

Yararlanılan Kaynaklar

- Akça, Y., Şahan, G., & Tural, A. (2017). Türkiye'nin kalkınma planlarında eğitim politikalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (UKSAD), 3(2), 394-403.
- Akyıldız, S. (2020). Eğitimin hukuksal temelleri. İçinde H. Özmen, & D. Ekiz (Ed.), *Eğitime giriş* (s. 126-141). Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, E. (2020). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Akademi
- Akyüz, Y. (2021). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Anayurt, Ö. (2021). *Hukuka giriş ve hukukun temel kavramları*. Ankara: Seçkin.
- Avrupa Konseyi (1950). *Avrupa insan hakları sözleşmesi*. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
- Birleşmiş Milletler (1948). *İnsan hakları evrensel bildirgesi*. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- Birleşmiş Milletler (1959). *Çocuk hakları bildirgesi*. [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1386\(XIV\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1386(XIV))
- Birleşmiş Milletler (1989). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. <https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>
- Coşkun, U. (2012). Yeni anayasa ve eğitim. *Liberal Düşünce Dergisi*, 66, 111-121.
- Çalışkan, A. Z. (2007). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında eğitim ve öğrenim hakkı. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(3-4), 295-314.
- Çallı, Y. (2009). *Türk anayasa hukukunda eğitim hakkı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çeçen, M. A., & Çiftçi, Ö. (2008). Millî Eğitim Şûralarında Türkçenin eğitimi ve öğretimiyle ilgili görüş ve kararlar, *Millî Eğitim Dergisi*, 179, 25-37.
- Çoruk, A. (2019). Planlı kalkınma dönemindeki milli eğitim şûra kararlarının kalkınma planlarındaki eğitime ilişkin hedefler çerçevesinde değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(4), 297-318.
- Demir, K. (2019). Eğitimin hukuksal temelleri. İçinde M. Şahin, & T. Aytaç (Ed.), *Eğitime giriş* (s. 66-84). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirtaş H., & Güneş. H. (2002). *Eğitim yönetimi ve denetimi sözlüğü*. Ankara: Anı.
- Deniz, M. (2001). *Millî Eğitim Şûralarının tarihçesi ve eğitim politikalarına etkileri*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta
- Devlet Memurları Kanunu (1965). *T.C. Resmi Gazete*, 657, 14 Temmuz 1965.

- Eriş, S. (2006). *1961–1987 yıllarında gerçekleştirilen milli eğitim şuraları ve alınan kararların uygulamaları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Erkılıç, T. A. (2021). Eğitimin hukuksal temelleri. İçinde V. Sönmez (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 265-285). Ankara: Anı.
- Ertürk, S. (1993). Eğitimi program geliştirme. Ankara:Meteksan.
- Gözler, K. (2019). *Hukukun temel kavramları*. Bursa: Ekin.
- Gözler, K. (2021). *Hukuka giriş*. Bursa: Ekin.
- Gözübüyük, Ş. (2020). *Hukuka giriş ve hukukun temel kavramları*. Ankara: Turhan.
- Gülcan, M. G. (2019). Eğitimi hukuku. Ankara: Pegem Akademi.
- Işıktaç, Y. (1998). Bir hukuk tanımı vermenin zorunluluğu. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2).
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961). *T.C. Resmi Gazete*, 222, 5 Ocak 1961.
- Karaman-Kepenekçi, Y., & Taşkın, P. (2019). *Eğitim hukuku*. Ankara: Siyasal.
- Köse, A. (2021). Eğitimin hukuksal temelleri. İçinde N. Cemaloğlu, & F. Şahin (Ed.), *Eğitime giriş* (s. 135-168). Ankara: Pegem Akademi.
- Kuluçlu, E. (2008). Türk hukuk sisteminde normlar hiyerarşisi ve sayıştay denetimine etkileri. *Sayıştay Dergisi*, 71, 3-22.
- Merey, Z., & Kaymakçı, S. (2018). Millî Eğitim Şûraları'nda vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitime ilişkin alınan kararların değerlendirilmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 819-854.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2021). *20. Millî eğitim şurası kararları*.https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_12/08163100_20_sura.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu (1992). *T.C. Resmi Gazete*, 3797, 30 Nisan 1992.
- Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). *T.C. Resmi Gazete*, 1739, 14 Haziran 1973.
- Okur, M. (2005). Millî mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında millî ve modern bir eğitim sistemi oluşturma çabaları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 199-217.
- Özdemir, F. & Kaplan, A. (2017). Öğretmen adaylarının bakış açısından Türk eğitim sisteminin sorunları ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri. *Electronic Turkish Studies*, 12(28), 577-592.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Şişman, M. (2019). *Eğitime giriş*. Ankara: Pegem Akademi.

- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921). 85, 20 Ocak 1921.
- Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1924). *T. C. Resmi Gazete*, 491, 20 Nisan 1924.
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924). *T. C. Resmi Gazete*, 430, 3 Mart 1924.
- Tofur, S. (2015). *21. yy. Türk eğitim politikalarının oluşturulmasında kaynaklık eden belgelerin Fullan'ın kavramsallaştırması açısından değerlendirilmesi: 1980–2014*(Yayımlanmamış doktora tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Türk Dil Kurumu. (2022). Güncel Türkçe sözlük. [Erişim Tarihi, 2022, 22 Mayıs]
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1961). *T.C. Resmi Gazete*, 334, 9 Temmuz 1961.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). *T.C. Resmi Gazete*, 2709, 9 Kasım 1982.
- Ünal, A., & Sarpkaya, R. (2021). *Eğitim hakkı*. Ankara: Anı.
- Yamaç, M. (2020). Türkiye Devleti'nin ilk anayasası 1921 Teşkilat-ı Esasiye kanunu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(TBMM' nin 100. Yılı ve Millî İrade Özel Sayısı), 204-220.

Bölüm -11-

BİR MESLEK OLARAK ÖĞRETMENLİK

Meslek, gündelik dilde uğraş alanı olarak görülmele birlikte, bir uğraşın meslek olabilmesi için birtakım özelliklere sahip olması gerekir. Buna göre meslek; özel bilgi, beceri ve tutum gerektiren uğraş alanları olarak tanımlanabilir. Öğretmenlik, eğitim-öğretim hizmetlerinin sürdürülmesinden sorumlu olunan profesyonel bir meslek olup, toplumsal sistemlerin idamesinde önemli bir yere sahiptir. Öğretmenlik mesleğinin sürdürülebilmesi için öğretmenlerin kendi branşlarından çok daha fazlasını kapsayan alan, mesleki ve genel kültür bilgilerine, bu bilgileri uygulamada etkili bir şekilde kullanma becerilerine ve hem mesleğe hem de tüm topluma karşı belirli davranış örüntülerini içeren tutumlara sahip olmaları gerekmektedir.

Öğretmenlik sadece ders süreci içerisindeki branş bilgisinin kazandırılması olarak görülmemelidir zira bu öğretimin belli bir kesitine karşılık gelmektedir. Öğretmenlik okul içi-dışı tüm alanları, ders içi-dışı tüm süreçleri kapsayan, davranış ve düşünceleriyle rol model olma ve yeni nesilleri yetiştirerek toplumsal değişim ve gelişimin itici gücünü oluşturma ayrıcalığına sahip, pek çok açık ve gizli işlevi içeren entelektüel bir meslektir. Buna göre öğretmen sadece öğretimi sürdüren kişi değil, öncelikle eğitimcidir. “Bana bir harf öğretinin kırk yılı kölesi olurum” anlayışıyla öğretmenlik başta dinler olmak üzere pek çok sosyal yapı tarafından yüksek önem atfedilmiş bir meslektir. Bu önem doğrultusunda öğretmenlik kutsal bir meslek olarak tanımlanmıştır. Ancak öğretmenliğe bu kutsallığı atfeden özellik “öğretmekten” gelmemektedir. Zira mesleğin yetkinlik ve yeterlikleri dâhilinde duygusal boyutunun öne çıkması ve *kalbe dokunmak* olarak dile getirilen öğrenci ve öğretmen arasında kurulan bağ, öğretmenliği diğer tüm mesleklerden ayırtmakta ve tüm toplumlar nezdinde kutsallaştırmaktadır.

Öğretmenlik Meslek Kanunu’na (2022) göre “Öğretmenlik, eğitim ve öğretim ile bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas

Yararlanılan Kaynaklar

- 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.657.pdf>
- Aday Öğretmenlik ve Öğretmenlik Kariyer Basamakları Yönetmeliği (2022). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/05/20220512-3.htm>
- Altun Aslan, E. (2019). Türkiye’de özel okullaşma. *BEÜ SBE Dergisi*, 8(1), 263-276.
- Aydın, İ. (2015). *Eğitim ve öğretimde etik*. Pegem Akademi.
- Başaran, İ. E. (1993). *Eğitim psikolojisi, modern eğitimin psikolojik temelleri*. Kadıoğlu Matbaası.
- Başaran, İ. E. ve Çinkır, Ş. (2013). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Siyasal Kitabevi.
- Boyacı, A. (2017). *Sürdürülebilir bir toplum için insani kalkınma sürecinde kapsayıcı eğitim ve öğretmenlik*. İçinde insani ve kültürel kalkınma sürecinde eğitimi ve öğretmenliği yeniden düşünmek, 79-106. Yükseköğretim Kurulu Eğitim/Eğitim Bilimleri Fakültesi Dekanlar Toplantısı.
- Çelik, Z. ve Bozgeyikli, H. (2019, Mart). *Dünyada ve Türkiye’de öğretmen yetiştirme, istihdam ve mesleki gelişim politikaları* (Odak Analiz No. 2). EBSAM.
- Çelikkaleli, Ö. (2011). Yetişkin eğitimcisi öğretmenlerin tükenmişlik ve mesleki yetkinliklerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(4), 38-53.
- Doğanay, A. (2017). *Nitelikli öğretmen yetiştirmede fakülte-okul işbirliğinin rolü ve önemi*. İçinde insani ve kültürel kalkınma sürecinde eğitimi ve öğretmenliği yeniden düşünmek, 25-45. Yükseköğretim Kurulu Eğitim/Eğitim Bilimleri Fakültesi Dekanlar Toplantısı.
- Erdem, A. R. (2013). *Öğretmen yetiştirmenin bugünü ve geleceği: sorunlar ve çözüm önerileri*. Anı Yayıncılık.
- Erdoğan Gür, D. ve Horzum, M. B. (2019). *Öğretmen gelişim modeli öğretmen performansını üzerine değerlendirme*. SETA Yayınları. https://setav.org/assets/uploads/2019/02/R128_Ogretmen_Gelisim_Modeli.pdf
- Esen, Y. D. Temel, F. ve Demir, E. (2017). Türkiye’deki öğretmenlerin karşılaştıkları mesleki sorunların ikili karşılaştırma yöntemi ile ölçeklenmesi. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 8(1), 47-62.
- Gül, İ. ve Köse, H. S. (2021). Aday öğretmenlerin aldıkları hizmet öncesi eğitim ile kişisel mesleki yetkinliklerinin incelenmesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 49, 447-466.

- Gündüz, B. ve Çelikkaleli, Ö. (2009). Okul psikolojik danışmanlarında mesleki yetkinlik inancı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 119-133.
- Güneş, F. (2012). Bologna süreci ile yükseköğretimde öngörülen beceri ve yetkinlikler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 1-9.
- Güneş, F. (2016). Öğretmen yetiştirme yaklaşım ve modelleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(3), 413-435.
- Karaman Kepenekci, Y. ve Taşkın, P. (2017). Eğitim hukuku. Siyasal kitabevi.
- Kesen, İ. ve Öztürk, M. (2019). *Etkili öğretmen mesleki gelişimi etkinlik temelli öğretmen eğitimi yaklaşımı*. SETA yayınları.
- MEB (2006a). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/13161921_YYretmenlik_MesleYi_Genel_YETERYLKLERi_onaylanan.pdf
- MEB (2006b). *Milli Eğitim Bakanlığı hizmet içi eğitim faaliyetlerinin değerlendirilmesi*. https://www.meb.gov.tr/earged/earged/Hie_degerlendirme.pdf
- MEB (2009). *Eğitim-öğretim hizmeti verenler için mesleki etik ilkeler*. http://per.sonel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_06/02032141_mesleki_etik_ilkeler.pdf
- MEB (2014). *Öğretmenlik alanları, atama ve ders okutma esasları*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_06/30161256_9_cizelgeveesaslar.pdf
- MEB (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEYI_GENEL_YETERLYKLERY.pdf
- Öğretmen Strateji Belgesi 2017-2023* (2017). http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/09140719_Strateji_Belgesi_Resmi_Gazete_sonrasY_ilan.pdf
- MEB (2021a). *Sözleşmeli öğretmenliğe başvuru ve atama duyurusu*. http://personel.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/23142319_Eylul_2021_Yik_Atama_Duyurusu.pdf adresinden erişildi.
- MEB (2021b). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2020/2021*. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/10141326_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2020_2021.pdf
- MEB (2022a). *Öğretmenlik Meslek Kanunu*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/02/20220214-1.htm>
- MEB (2022b). *Güncel eğitim politikaları ve 20. milli eğitim şurası tavsiye kararları*. https://cdn.eba.gov.tr/icerik/2022/03/Guncel_Egitim_Politikalari_ve_20_Milli_Egitim_Surasi_Tavsiye_Kararlari.pdf
- MEB (2022c). *Mesleki gelişim faaliyetleri*. <https://oygm.meb.gov.tr/www/mesleki-gelisim-tanitim/icerik/7>

- Millî Eğitim Bakanlığı öğretmenlerinin atama ve yer değiştirme yönetmeliği (2015). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=20694&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Nonoyama Tarumi, Y. ve Williams, J. D. (2014). *Family background versus school resources and teacher quality: Findings from the 2011 trends in international mathematics and science study*. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225953>
- OECD (2018). *World Class: How to build a 21st-century school system, Strong Performers and Successful Reformers in Education*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/4789264300002-en>
- Özer, B. (2008). *Öğretmenlerin mesleki gelişimi*. A. Hakan (Ed.), *Öğretmenlik meslek bilgisi alanındaki gelişmeler*, (s. 195–216), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Sunar, L., Kaya, Y. ve Otrar, M. (2016). *Türkiye sosyoekonomik statü endeksi* (Araştırma Raporu Sy 113K506).
- Şimşek, H. (2011). *Eğitim sisteminde öğretmenin rolü ve öğretmenlik mesleği*. H. B. Memduhoğlu ve K. Yılmaz (Eds), *Eğitim bilimine giriş*, (s. 253-277), Pegem Akademi.
- TEDMEM (2022). *Eğitimi değerlendirme raporu*. (TEDMEM Değerlendirme Dizisi 8). <https://tedmem.org/download/2021-egitim-degerlendirme-raporu?Wpdmdl=3948&refresh=62bf01d4270a51656685012>
- Uygun, S. (2003). Türkiye’de dünden bugüne özel okullara bir bakış (gelişim ve etkileri). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 107-120.
- Varkey Foundation (2021). *Teacher status index*. <https://www.drdatastats.com/kuresel-ogretmen-statusu-endeksi-varkey-foundation-global-teacher-status-index/>
- Yıldız, S. (2019). *Eğitim fakülteleri için yeniden yapılandırma model önerisi* (Yayın numarası 606493)[Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- YÖK (2022). *Eğitim birimlerine göre öğrenci ve öğretim elemanları sayıları, 2021–2022*. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- Yüksel, S. (2010). *Türk üniversitelerinde eğitim fakülteleri ve öğretmen yetiştirme*. Pegem Akademi.
- Zuzovsky, R. ve Donitsa-Schmidt, S. (2017). Comparing the effectiveness of two models of initial teacher education programmes in Israel: concurrent vs. consecutive. *European Journal of Teacher Education*, 40(3), 413-431.

Bölüm -12-

EĞİTİM VE ÖĞRENME ORTAMI OLARAK OKUL VE SINIF

Günümüz dünyasında çağdaş bireylerin yeni bilgi ve değer üretme veya mevcut bilgi ve değerleri zengin ve yeni bağlamlarda verimli ve eleştirel bir şekilde kullanabilme ve yeteneklerini geliştirmenin önemi, eğitimciler tarafından yaygın olarak kabul edilmektedir. Sürekli daha rekabetçi hale gelen bir toplumda ve dönemde yaşıyoruz; bu nedenle geleceğimizi emanet edeceğimiz yeni nesillerin tam donanımlı ve iyi eğitim almış olmaları, büyük önem arz etmektedir. Eğitim, geleceğe yatırım yapmak ve inanmakla ilgilidir. Medeniyetler geliştikçe ve toplumun bilgi/beceri beklentisi daha karmaşık hale geldikçe, eğitim hem toplumsal bağlamda hem bireysel bağlamda daha da önemli hale gelmektedir (Houston, 2009). Öğretme ve öğrenme süreci geleneksel olarak, eğitimin bir kamu yararı ve devletin sorumluluğu olarak kabul edildiği sosyal, politik ve ekonomik bir bağlamda gerçekleşmektedir (Saha ve Dworkin, 2009). Eğitimciler için öğrencilerini bilgi çağına, ekonomi dünyasına ve geleceğe hazırlamak, yeni eğitim felsefelerini ve modellerini sürece entegre etmek bir zorunluluk haline gelmiştir. Öğretmenlere devlet, toplum ve iş dünyasının baskı ve yönlendirmeleri sonucu çağdaş, reformcu, teknik ve pedagojik becerileri öğretmek ve bu becerileri uygulamaları için yeni fırsatlar yaratılması gerektiği ifade edilmiştir (Tin, 2002).

Eğitim öğretimin nihai amacı, öğrencilerin toplumda kendilerinden beklenilene yerine getirebilmeleri için şimdi ve gelecekte gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarına yardımcı olmaktır. Cheng (2001)'e göre, yeni bin yıldaki zorluklarla yüzleşirken okulda verilen eğitimi ve öğretmen eğitimini ve eğitim süreçlerini yeniden düşünmek ve yapılandırmak için yeni bir paradigmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Hükümetlere daha fazla hesap verebilirlik ve şeffaflık konusunda yapılan baskılar, gıda ve su kıtlığı, eğitim eksikliği ve eşitsizliği, güvenlik sorunları, ekonomik fırsat eksikliği ve işsizlik,

Yararlanılan Kaynaklar

- Alonso-Tapia, J., & Pardo, A. (2006). Assessment of learning environment motivational quality from the point of view of secondary and high school learners. *Learning and Instruction, 16*(4), 295-309. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2006.07.002>
- Ayua, G. (2017). *Effective Teaching Strategies Orientation and Refresher Workshop for Teachers*, Benue, Nigeria.
- Barri, M. (2020, 11/01). Evaluation of Physical Aspects of Classroom Environment in Terms of the Humanistic Approach: A Comprehensive Theoretical Framework. *Journal of Education and Training Studies, 8*, 1-21. <https://doi.org/10.11114/jets.v8i11.4974>
- Baxodirovna, B. U. (2019). Different student groupings and seating arrangements. *Journal of Critical Reviews, 7*(2), 2020.
- Black, P., & Wiliam, D. (2010). Inside the black box: Raising standards through classroom assessment. *Phi Delta Kappan, 92*(1), 81-90.
- Brau, B., Fox, N., & Robinson, E. (2018). Behaviorism. In R. Kimmons (Ed.), *The Students' Guide to Learning Design and Research*. EdTech Books.
- Cappella, E., Kim, H. Y., Neal, J. W., & Jackson, D. R. (2013). Classroom peer relationships and behavioral engagement in elementary school: the role of social network equity. *American journal of community psychology, 52*(3-4), 367-379. <https://doi.org/10.1007/s10464-013-9603-5>
- Cheng, Y. C. (2001). New Education and New Teacher Education. *New teacher education for the future: International perspectives, 33*.
- Cunningham, B. M. (2008). Using action research to improve learning and the classroom learning environment. *Issues in Accounting Education, 23*(1), 1-30.
- Darch, C. B., & Kame'enui, E. J. (2004). *Instructional classroom management: A proactive approach to behavior management*. White Plains, Longman
- De Freitas, S. (2018). Are games effective learning tools? A review of educational games. *Journal of Educational Technology & Society, 21*(2), 74-84.
- Demirel, Ö. (2000). *Eğitimde Program Geliştirme*. Pegem A Yayınevi.
- Dillemans, R., Lowyck, J., Van derPerre, G., Claeys, C., & Elen, J. (1998). *New technologies for learning: Contribution of ICT to innovation in education*. Leuven University Press; Leuven.
- Dovey, K., & Fisher, K. (2014). Designing for adaptation: The school as socio-spatial assemblage. *The Journal of Architecture, 19*(1), 43-63. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/13602365.2014.882376>

- Doyle, W. (2005). Ecological Approaches to Classroom Management. In *e Handbook of Research on Teaching* (3rd. ed.). American Educational Research Association.
- Dunn, R. (1992). Learning styles network mission and belief statements adopted. *Learning Styles Network Newsletter*, 13(2).
- Finelli, C. J., Klinger, A., & Budny, D. D. (2001). Strategies for improving the classroom environment. *Journal of Engineering Education*, 90(4), 491-497.
- Finn, J. D. (1993). *School Engagement & Students at Risk*. U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics.
- Fong, C., & Slotta, J. D. (2018). Supporting communities of learners in the elementary classroom: the common knowledge learning environment. *Instructional Science*, 46(4), 533-561. <https://doi.org/10.1007/s11251-018-9463-3>
- Fraser, B. J. (1998). Science learning environments: Assessment, effects and determinants. *International handbook of science education*, 1, 527-564.
- Fraser, B. J. (2001). Twenty thousand hours: Editor's introduction. *Learning Environments Research*, 4(1), 1-5.
- Fraser, B. J., & Walberg, H. J. (1991). *Educational environments: evaluation, antecedents and consequences*. Pergamon Press.
- Grubaugh, S., & Houston, R. (1990). Establishing a classroom environment that promotes interaction and improved student behavior. *The Clearing House*, 63(8), 375-378.
- Guardino, C. A., & Fullerton, E. (2010). *Changing Behaviors by Changing the Classroom Environment*.
- Gurney, P. (2007). Five Factors for Effective Teaching. *New Zealand Journal of Teachers' Work*, 4(2), 89-98.
- Harbour, K. E., Evanovich, L. L., Sweigart, C. A., & Hughes, L. E. (2014). A Brief Review of Effective Teaching Practices That Maximize Student Engagement. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 59(1), 5-13. <https://doi.org/10.1080/1045988x.2014.919136>
- Harwell, S. H., Gunter, S., Montgomery, S., Shelton, C., & West, D. (2001). Technology integration and the classroom learning environment: Research for action. *Learning Environments Research*, 4(3), 259-286.
- Hill, M. C., & Epps, K. K. (2010). The impact of physical classroom environment on student satisfaction and student evaluation of teaching in the university environment. *Academy of Educational Leadership Journal*, 14(4), 65.

- Hits. (2020). *High Impact Teaching Strategies: Excellence in Teaching and Learning*. Department of Education and Training. <https://www.education.vic.gov.au/Documents/school/teachers/support/high-impact-teaching-strategies.pdf>
- Houston, W. R. (2009). Teachers in history. In *International handbook of research on teachers and teaching* (pp. 15-23). Springer.
<https://poorvucenter.yale.edu/ClassroomSeatingArrangements>
- Hugerat, M. (2016). How teaching science using project-based learning strategies affects the classroom learning environment. *Learning Environments Research, 19*(3), 383-395.
- Jia, Q. (2010). A brief study on the implication of constructivism teaching theory on classroom teaching reform in basic education. *International Education Studies, 3*(2), 197-199.
- Johnson, L. M. (2006). Elementary school students' learning preferences and the classroom learning environment: Implications for educational practice and policy. *The Journal of Negro Education, 75*(3), 506-518.
- Kennedy, R. (2021). *Traditional vs Non-traditional Schools*. <https://www.private-schoolreview.com/blog/traditional-vs-non-traditional-schools>
- Kwan, Y. W., & Wong, A. F. L. (2014). The constructivist classroom learning environment and its associations with critical thinking ability of secondary school students in Liberal Studies. *Learning Environments Research, 17*(2), 191-207. <https://doi.org/DOI.10.1007/s10984-014-9158-x>
- Kyriazi, T. (2015). Using technology to introduce frequent assessments for effective learning: Registering student perceptions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 197*, 570-576.
- Lang, M. (1999). Review of New Technologies for Learning: Contribution of ICT to innovation in education. *Education and Information Technologies, 4*(4), 425-427. <https://doi.org/https://libgen.li/edition.php?id=17375859>
- Larkin, T., & Budny, D. (2000, 01/01). Why Bother Learning about Learning Styles and Psychological Types? *ASEE Annual Conference Proceedings*.
- Levy, J., & Wubbels, T. (2005). *Do you know what you look like?: Interpersonal relationships in education*. Routledge.
- Li, Y. W. (2016). Transforming Conventional Teaching Classroom to Learner-Centred Teaching Classroom Using Multimedia-Mediated Learning Module. *International Journal of Information and Education Technology, 6*(2), 105-112. <https://doi.org/10.7763/ijiet.2016.V6.667>
- Loes, C. N., & Pascarella, E. T. (2015). The Benefits of Good Teaching Extend beyond Course Achievement. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning, 15*(2), 1-13.

- MacLeod, J., Yang, H. H., Zhu, S., & Li, Y. (2018). Understanding students' preferences toward the smart classroom learning environment: Development and validation of an instrument. *Computers & Education, 122*, 80-91. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2018.03.015>
- Macsuga-Gage, A. S., Simonsen, B., & Briere, D. E. (2012, 2012/12/01). Effective Teaching Practices that Promote a Positive Classroom Environment. *Beyond Behavior, 22*(1), 14-22. <https://doi.org/10.1177/107429561202200104>
- Malik, R. H., & Rizvi, A. A. (2018). Effect of Classroom Learning Environment on Students' Academic Achievement in Mathematics at Secondary Level. *Bulletin of Education and Research, 40*(2), 207-218.
- Martin, S. H. (2002). The Classroom Environment and Its Effects on the Practice of Teachers. *Journal of Environmental Psychology, 22*(1-2), 139-156. <https://doi.org/10.1006/jevpe.2001.0239>
- Martin, S. H. (2004). Environment-Behaviour Studies in the Classroom. *The Journal of Design and Technology Education, 9*(2).
- Marzouki, O. F., Idrissi, M. K., & Bennani, S. (2017). Effects of social constructivist mobile learning environments on knowledge acquisition: A meta-analysis. *International Journal of Interactive Mobile Technologies, 11*(1), 18-39.
- Neo, T.-K. K. (2003). Using multimedia in a constructivist learning environment in the Malaysian classroom. *Australasian Journal of Educational Technology, 19*(3).
- Ni, A. Y. (2018). Comparing the Effectiveness of Classroom and Online Learning: Teaching Research Methods. *Journal of Public Affairs Education, 19*(2), 199-215. <https://doi.org/10.1080/15236803.2013.12001730>
- Oder, T., & Eisenschmidt, E. (2016). Teachers' perceptions of school climate as an indicator of their beliefs of effective teaching. *Cambridge Journal of Education, 48*(1), 3-20. <https://doi.org/10.1080/0305764x.2016.1223837>
- OECD. (2021). *Building the future of education*. <https://www.oecd.org/education/future-of-education-brochure.pdf>
- Prameswari, S. J., & Budiyanto, C. (2017). The development of the effective learning environment by creating an effective teaching in the classroom. *IJIE (Indonesian Journal of Informatics Education), 1*(1). <https://doi.org/10.20961/ijie.v1i1.11960>
- Puteh, M., Ahmad, C. N. C., Noh, N. M., & Adnan, M. (2015). The Classroom Physical Environment and Its Relation to Teaching and Learning Comfort Level. *International Journal of Social Science and Humanity, 5*(3), 237-240. <https://doi.org/10.7763/ijssh.2015.V5.460>

- Ramli, N. H., Ahmad, S., & Masri, M. H. (2013). Improving the Classroom Physical Environment: Classroom Users' Perception. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 101, 221-229. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.07.195>
- Reeve, J., & Tseng, C.-M. (2011). Agency as a fourth aspect of students' engagement during learning activities. *Contemporary Educational Psychology*, 36(4), 257-267.
- Rotgans, J. I., & Schmidt, H. G. (2011). Cognitive engagement in the problem-based learning classroom. *Advances in health sciences education : theory and practice*, 16(4), 465-479. <https://doi.org/10.1007/s10459-011-9272-9>
- Rowe, K. (2009). Effective teaching practices for students with and without learning difficulties: Issues and implications surrounding key findings and recommendations from the national inquiry into the teaching of literacy. *Australian Journal of Learning Disabilities*, 11(3), 99-115. <https://doi.org/10.1080/19404150609546813>
- Saha, L. J., & Dworkin, A. G. (2009). Introduction: New perspectives on teachers and teaching. In *International handbook of research on teachers and teaching* (pp. 3-11). Springer.
- Schreiber, L. M., & Valle, B. E. (2013). Social constructivist teaching strategies in the small group classroom. *Small Group Research*, 44(4), 395-411.
- Sharpe, K., & Planel, C. (2001). Pupil assessment and classroom culture: a comparative study of the language of assessment in England and France. *Curriculum and assessment*, 1, 41.
- Shute, V. J. (2008). Focus on formative feedback. *Review of educational research*, 78(1), 153-189.
- Siemens, G. (2017). Connectivism. *Foundations of learning and instructional design technology*, 2(1). <https://open.byu.edu/pdfs/print/lidtfoundations/connectivism.pdf>
- Smith, F. (1995). Let's declare education a disaster and get on with our lives. *Phi Delta Kappan*, 76(8), 584.
- Taylor, P. C., Fraser, B. J., & Fisher, D. L. (1997). Monitoring constructivist classroom learning environments. *International journal of educational research*, 27(4), 293-302.
- Tin, L. K. (2002). Effective teaching in the information era: Fostering an ICT-based integrated learning environment in schools. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education & Development*, 5(1), 21-45.
- Volkwein, J. F., & Cabrera, A. (1998). *Student measures associated with favorable classroom experiences* Minneapolis.

- Voskoglou, M. G. (2022). Connectivism vs Traditional Theories of Learning. *American Journal of Educational Research*, 10(4), 257-261. <https://doi.org/10.12691/education-10-4-15>
- Waxman, H. C., Huang, S.-Y. L., & Wang, M. C. (1997). Investigating the classroom learning environment of resilient and non-resilient students from inner-city elementary schools. *International journal of educational research*, 27(4), 343-353.
- Weimer, M. (2002). *Learner-centered teaching: Five key changes to practice*. Jossey-Bass.
- Weinstein, C. S., Mignano, A. J., & Romano, M. E. (2007). Elementary classroom management: Lessons from research and practice.
- Westwood, P. (1996). Effective teaching. *Australian Journal of Teacher Education*, 21(1). <https://doi.org/10.14221/ajte.1996v21n1.5>
- Wilson, B. G. (1996). Introduction: What is a constructivist learning environment? In B. G. Wilson (Ed.), *Constructivist learning environments: Case studies in instructional design* (pp. 3-8). Educational Technology Publications.
- Wordu, N. C., & Wichendu, O. E. (2018). Enhancing teacher-learner communication strategies in the classroom for effective lesson delivery in the 21st century. *Glob. J. Human-Social Sci. Linguist. Educ*, 18(7), 1-17.
- Wright, T. (2005). Classrooms as Multidimensional Contexts. In T. Wright (Ed.), *Classroom Management in Language Education* (pp. 88-114). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230514188_5
- Yelland, N. (2001). *Teaching and learning with information and communication technologies (ICT) for numeracy in the early childhood and primary years of schooling*. Department of Education, Training and Youth Affairs Australia.
- Zhan, H. (2008). *The effectiveness of instructional models with collaborative learning approaches in undergraduate online courses*. ProQuest, UMI Dissertation Publishing.
- Zwaagstra, M. (2020). *Traditional classroom setup safer, and better for learning*. <https://www.thespec.com/opinion/contributors/2020/10/21/traditional-classroom-setup-safer-and-better-for-learning.html>

Bölüm -13-

21. YÜZYILDA EĞİTİMDE YENİ YAKLAŞIMLAR

21. yüzyıl her alanda olduğu gibi eğitim alanında da hızlı değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak bilinmektedir. Eğitimle hedeflenen, bireyde var olan potansiyeli ortaya çıkarmaktır. Bu durum iki temel sebepten kaynaklanmaktadır. Bunlardan birincisi toplumsal hedeflerin gerçekleştirilmesi diğeri de bireysel hedeflerin gerçekleştirilmesidir. Bu hedefler doğrultusunda 21. yüzyılda bireyden beklenen yeterliklerin tartışılması eğitimin hedeflerini değiştirmektedir. 21. yüzyılın eğitim yaklaşımlarını daha iyi anlayabilmek için bu yüzyılda bireyden beklenenlerin “neler olduğu?” sorusu üzerinde durmak gerekir.

Günümüzde bireyden beklenen yeterlikler özellikle düşünme becerileriyle ilişkili olarak görülmektedir. Eleştirel, yaratıcı ve problem çözme becerileri gibi üst düzey düşünme becerileri olarak bilinen becerilerin örgün öğrenme ortamlarında kazandırılması eğitimin önemli hedefleri arasında görülmektedir. Bu yeterlikler öğrenen merkezli öğrenme ortamlarını zorunlu kılmaktadır. Uygun öğrenme ortamlarının hazırlanması da eğitim programlarının uygulayıcısı olan öğretmenlerin sorumluluğudur. Bu nedenle bireyden beklenen yeterliklerin değişmesi doğrudan öğretmenden beklenen yeterlikleri de etkilemektedir. Eğitim tek boyutlu bir olgu olmadığından eğitimde yaşanan değişiklikler de tek bir boyut üzerinden tanımlanamaz. Bu bölümde eğitimde yaşanan değişimler; değerler ve düşünme becerileri bağlamında bireyden beklenen yeterlikler, yeni anlayış ve modeller ile öğrenme ortamlarının düzenlenmesinde önemli sorumluluğu olan öğretmenlerden beklenen yeterlikler olarak üç başlıkta incelenmiştir.

13.1. 21. Yüzyılda Bireyden Beklenen Yeterlikler

Günümüzde bireyden beklenen yeterlikler düşünüldüğünde bunların hem beceri hem de değerlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Bir yandan

Yararlanılan Kaynaklar

- Akinođlu, O. (2003). Bir eđitim deęeri olarak eleřtirel dűřünme. *Deęerler Eđitimi Dergisi*, 1(3), 7-26.
- Aslan, E. (2001). Kavram boyutunda yaratıcılık. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 2(16), 15-21.
- Baysal, Z. N., Arkan, K., ve Bağcı, M. S. (2011). Sınıf öğretmenliği programı öğretmen adaylarının sosyal bilgiler programının problem çözmeye ve karar verme becerilerini kazandırmadaki etkililiğine yönelik görűřleri. *İlköğretim Online*, 10(2), 539-549.
- Cin řeker, Z. (2022). Türkçe derslerinde metinlerle eleřtirel dűřünme becerisinin geliřtirilmesi baęlamında işlevsel bir yaklařım önerisi: Çocuklar için felsefe (P4C), *Uluslararası Sosyal Bilimler Eđitimi Dergisi*, 8(1), 98-122. DOI: 10.47615/issj.1094455
- Çimşir, S., ve Baysal, Z. N. (2019). Marmara üç aşamalı bilişsel karar verme becerilerini geliştirme modeli" nin akademik başarısı düşük ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin problem çözmeye becerisine etkisi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 337-351.
- Fisher, R. (2022). *Çocuklara dűřünmeyi öđretmek*. (Z.N. Baysal ve E. Sarıcan, Çev. Ed.). Pegem Akademi. (Orijinal eserin basım tarihi 1995, 2. Baskı).
- Fisher, R. (2022). Eleřtirel Dűřünme. Z.N. Baysal ve E. Sarıcan (Çev. Ed.) ve E. Bakiler ve B. Firidin-řimřek (Çev.) *Çocuklara dűřünmeyi öđretmek*. (2. baskı, ss.76-145) içinde. Pegem Aka. (Orijinal eserin basım tarihi 1995, 2. Baskı).
- Fisher, R. (2022). Problem çözmeye. Z.N. Baysal ve E. Sarıcan (Çev. Ed.) ve ř. Berk ve S. Saran-Yıldız (Çev.) *Çocuklara dűřünmeyi öğretmek*. (2. baskı, ss.111-145) içinde. Pegem Akademi. (Orijinal eserin basım tarihi 1995, 2. Baskı).
- Fisher, R. (2022). Yaratıcı Dűřünme. Z.N. Baysal ve E. Sarıcan (Çev. Ed.) ve O. Çanakçı ve A. Kakabay (Çev.) *Çocuklara dűřünmeyi öđretmek*. (2. baskı, ss.39-75) içinde. Pegem Aka. (Orijinal eserin basım tarihi 1995, 2. Baskı).
- Güneş, F. (2021). 21. yüzyılda ilkokul değişen rolleri. *İlkokul üzerine güncel konular* içinde (Ed. Z.N. Baysal, E. Sarıcan, N. şener), ss.2-19, Pegem Akademi.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Smith, K. A. (1998). Cooperative learning returns to college what evidence is there that it works?. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 30(4), 26-35.
- Karadağ-Yılmaz, R. (2021). Bireysel farklılıklar ve farklılaştırılmış öğretim. *İlkokul üzerine güncel konular* içinde (Ed. Z.N.Baysal, E. Sarıcan, N. şener), ss. 167-197, Pegem Akademi.
- Keyser, M. W. (2000). Active learning and cooperative learning: understanding the difference and using both styles effectively. *Research Strategy*, 17, 35-44.
- Kılıç, İ. ve Özel, M. (2015). Proje tabanlı öğrenme yönteminin fen ve teknoloji derslerinde uygulamaları hakkında öğretmen ve veli görűřlerinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 5(2), 7-20.

- Kızıltan, Ö., ve Dombaycı, M. A. (2020). Çocuk ve felsefe ilişkisi açısından dört katlı düşünme modeli. *Dört Öge*, (17), 1-24.
- Kurt, U. (2021). Probleme dayalı, işbirlikli ve proje tabanlı öğrenme yöntemlerinin öğrencilerin problem çözme becerilerine etkisini inceleyen çalışmaların meta-analizi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı Matematik Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Liang, W., & Fung, D. (2020). Development and evaluation of a WebQuest-based teaching programme: Students' use of exploratory talk to exercise critical thinking. *International Journal of Educational Research*, 104, DOI: 101652.
- MEB, (2007). Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri. *Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü*.
- Öteleş-Ulukaya, Ü. (2019). Sosyal bilgiler dersinde proje tabanlı öğrenme yönteminin öğrencilerin akademik başarısına, derse karşı tutumuna ve sınıf ortamına ilişkin demokratik tutumuna etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı.
- Özden, Y. (2005). Öğrenme ve öğretme. Pegem Akademi.
- Sarıcan, E. (2021). Mutlu bireyler için ilkokulda kişisel nitelikleri geliştirmek. *İlkokul üzerine güncel konular* içinde (Ed. Z.N.Baysal, E. Sarıcan, N. Şener), ss. 358-371, Pegem Akademi.
- Slavin, R. E. & Oickle, E. (1981). Effects of cooperative learning teams on student achievement and race relations: treatment by race interactions. *Sociology of Education*, 54, 174-180.
- Slavin, R. E. (1987). Developmental and motivational perspectives on cooperative learning: A reconciliation. *Child Development*, 58, 1161-1167.
- Slavin, R. E. (1996). Cooperative learning in middle and secondary schools. *Clearing House*, 69, 200-205.
- Taş, F. ve Sırmacı, N. (2018). Farklılaştırılmış öğretim tasarımının öğrencilerin bilişüstü becerilerine ve matematik akademik başarılarına etkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 336-351.
- Tomlinson, A.C. (2015). Üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin bulunduğu sınıflarda karma öğretim. Çev. S. Emir ve A. Aksu. Anı Yayıncılık.
- Tomlinson, C. A. (2014). The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners. Ascd.
- Yeşilyurt, E. (2021). Eleştirel düşünme ve öğretimi: tüm boyut ve öğelerine kavramsal bir bakış. *Journal of International Social Research*, 14(77), 815-828.
- Yıldızlar, M. (2009). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Zorbaz, K. Z. ve Çeçen, M. A. (2009). Project-based teaching and its usage in Turkish instruction. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 42(1), 87-104.

Editörler

Prof. Dr. Esra Dereli - Doç. Dr. Güneş Salı

**ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE
GELİŞİM**

Yazarlar

Prof. Dr. Esra Dereli
Doç. Dr. Güneş Salı
Doç. Dr. Kazım Biber
Doç. Dr. Meral Taner Derman
Doç. Dr. Müge Yurtsever Kılıçgün
Doç. Dr. Suat Kol
Dr. Öğr. Üyesi Elif Mercan Uzun
Dr. Öğr. Üyesi F. Betül Şenol
Dr. Öğr. Üyesi Munise Duran
Öğr. Gör. Dr. Deniz Ekinci Vural
Öğr. Gör. Dr. Vahide Yiğit Gençten
Öğr. Gör. Ufuk Kandaz
Nilüfer Yiğit

Erken Çocukluk Döneminde Gelişim

Editörler : Prof. Dr. Esra Dereli - Doç. Dr. Güneş Salı

ISBN : 978-625-7825-65-8
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Dereli, Esra - Salı, Güneş

Erken Çocukluk Döneminde Gelişim / Editörler : Esra Dereli - Güneş Salı

1.Basım. XIV + 394 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-65-8

1.Çocukluk kuramları, 2.Çocukların gelişim alanları, 3.Gelişimin desteklenmesi

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Erken Çocukluk Döneminde Gelişim

Editörler :

Esra Dereli / *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
Güneş Salı / *Yozgat Bozok Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar

1.Bölüm:

Vahide Yiğit Gençten / *Adıyaman Üniversitesi*

2.Bölüm:

Deniz Ekinci Vural / *Dokuz Eylül Üniversitesi*

3.Bölüm:

Elif Mercan Uzun / *Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi*
Nilüfer Yiğit / *Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

4.Bölüm:

Müge Yurtsever Kılıçgün / *Erzincan B. Yıldırım Üniversitesi*

5.Bölüm:

Güneş Salı / *Yozgat Bozok Üniversitesi*

6.Bölüm:

Suat Kol / *Sakarya Üniversitesi*

7.Bölüm:

Kazım Biber / *Balıkesir Üniversitesi*

8.Bölüm:

Munise Duran / *İnönü Üniversitesi*

9.Bölüm:

Esra Dereli / *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

10.Bölüm:

Fatma Betül Şenol / *Afyon Kocatepe Üniversitesi*

11.Bölüm:

Meral Taner Derman / *Bursa Uludağ Üniversitesi*

12.Bölüm:

Ufuk Kandaz / *Karadeniz Teknik Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 Erken Çocukluk Dönemi ve Özellikleri / Vahide Yiğit Gençten	1
1.1. Erken Çocukluk Dönemleri	6
1.2. Bütün Çocuk Kavramı	6
1.3. Bireysel Farklar ve Çocuğun Gelişimine Etkisi	7
1.4. Çevre ve Çocuğun Gelişimine Etkisi	9
1.5. Erken Çocukluğun Önemi	11
1.6. Erken Çocukluk Döneminde Öğrenme	13
1.6.1. Bilmeyi Öğrenme	15
1.6.2. Yapmayı Öğrenme	16
1.6.3. Olmayı Öğrenme	19
1.6.4. Birlikte Yaşamayı Öğrenme	20
1.6.5. Kendini ve Toplumu Dönüştürmeyi Öğrenme	22
1.7. Erken Çocukluk Eğitimi	23
Yararlanılan Kaynaklar	25
Bölüm 2 Gelişimle İlgili Temel Kavramlar / Deniz Ekinci Vural	29
2.1. Gelişim	29
2.1.1. Gelişimin Temel İlkeleri	31
2.2. Gelişim Alanları	33
2.3. Gelişim Dönemleri	34
2.3.1. Bebeklik Dönemi (0-3 Yaş)	35
2.3.2. İlk Çocukluk-Oyun Dönemi (3-6 Yaş)	36
2.3.3. İkinci Çocukluk (İlkokul) Dönemi (7-11 Yaş)	37
2.3.4. Ergenlik Dönemi (12-18 yaş)	38
2.4. Gelişime Etki Eden Faktörler	39
2.4.1. Biyolojik Faktörler	39
2.4.2. Çevre	41
2.4.3. Tarihsel Zaman	42
Yararlanılan Kaynaklar	43

Bölüm 3
Erken Çocukluk Gelişimine Temel Olan Düşünürler /
Elif Mercan Uzun- Nilüfer Yiğit

45

3.1. John Locke	45
3.2. Jean Jacques Rousseau	46
3.3. Johan Heinrich Pestalozzi	48
3.4. Friedrich Wilhelm Froebel	48
3.5. John Dewey	50
3.6. Maria Montessori	51
3.7. Olgunlaşma Kuramı	55
3.8. Davranışçı Kuram	55
3.9. Bilişsel Gelişim Kuramı	60
3.9.1. Piaget'in bilişsel gelişim dönemleri	63
3.10. Sosyokültürel Gelişim Kuramı	69
3.11. Bilgiyi İşleme Kuramı	72
3.12. Psikoanalitik Kuram	74
3.13. Psikososyal Gelişim Kuramı	78
3.14. Ekolojik Sistemler Kuramı	80
Yararlanılan Kaynaklar	83

Bölüm 4
Erken Çocukluk Döneminde Duyusal ve Fiziksel Gelişimi /
Müge Yurtsever Kılıçgün

89

4.1. Duyu Gelişimi	89
4.1.1. Duyu Sisteminin Genel Özellikleri	89
4.1.2. Duyu Sisteminin Gelişimi	91
4.1.3. Duyu Sisteminin Gelişiminde Beyin Esnekliğinin Önemi	92
4.1.4. Duyusal Bütünleşme Teorisine Göre Duyusal Gelişim	94
4.1.5. Duyu Sisteminin Öğrenme Üzerindeki Etkileri	97
4.1.5.1. Denge sistemi	100
4.1.5.2. Dokunsal Sistem	100
4.1.5.3. Beden Farkındalığı Sistemi	101
4.1.5.4. Görsel Sistem	102
4.1.5.5. İşitme Sistemi	103
4.1.6. Duyu Sistemlerinde Aşırı Uyarılma	103
4.2. Fiziksel Gelişim	104
4.2.1. Büyüme Desenleri	104
4.2.2. Fiziksel Gelişimin Değerlendirilmesi	109
4.2.2.1. Büyüme Eğrileri	109
4.2.3. Motor Becerilerin Edinimi	117

4.2.3.1. Kaba Motor Beceriler	118
4.2.3.2. İnce Motor Beceriler	118
4.2.4. Beyin Gelişimi	120
4.2.5. Fiziksel Gelişimi Etkileyen Faktörler	121
Yararlanılan Kaynaklar	123

Bölüm 5

Erken Çocukluk Döneminde Motor Gelişimi / Güneş Salı

133

5.1. Motor Gelişimin Tanımı ve Önemi	133
5.2. Motor Gelişimle İlgili Tanımlar ve Kavramlar	136
5.3. Motor Gelişim Alanları	138
5.3.1. Büyük Kas Motor Gelişimi	138
5.3.2. Küçük Kas Motor Gelişimi	139
5.4. Motor Yetenekler	139
5.4.1. Dikkat	140
5.4.2. Kuvvet	140
5.4.3. Denge	141
5.4.4. Tepki Hızı	142
5.4.5. Eş Güdüm (Koordinasyon)	142
5.4.6. Esneklik	142
5.5. Gallahue Motor Gelişim Kuramı	143
5.6. Motor Gelişim Dönemleri	146
5.6.1. Refleksif Hareketler Dönemi	146
5.6.1.1. Birincil (İlkel) Refleksler	147
5.6.1.2. Duruşa İlişkin Refleksler	148
5.6.2. İlkel Hareketler Dönemi	148
5.6.3. Temel Hareketler Dönemi	150
5.6.4. Özelleşmiş Hareket Dönemi (Sporla İlişkili Hareketler)	154
5.6.4.1. Geçiş Evresi	155
5.6.4.2. Uygulama Evresi	155
5.6.4.3. Yaşam Boyu Kullanma Evresi	156
5.7. Motor Gelişimi Etkileyen Faktörler	156
5.7.1. Bireysel Faktörler	156
5.7.2. Çevresel Faktörler	158
5.7.3. Fiziksel Görev Faktörleri	159
5.8. Erken Çocukluk Döneminde Motor Gelişimin Değerlendirilmesi	160
5.8.1. Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlik Testi	160
5.8.2. Temel Hareket Modelleri Değerlendirme Ölçeği	161
5.8.3. Temel Motor Becerilerinin Gelişimsel Sıra Envanteri	161

5.8.4. Temel Motor Yetenek Testi – Yenilenmiş	162
5.8.5. Motor Performans Testi	162
5.8.6. Büyük Kas Motor Gelişim Testi	162
5.8.7. Okul Öncesi Çocukların Motor Performansları Değerlendirme Testi	163
5.8.8. Bayley-III Bebek ve Çocuk Gelişimi Değerlendirme Ölçeği	163
5.8.9. Ohio State Üniversitesi Büyük Kas Motor Gelişim Değerlendirmesi	164
5.8.10. Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi	165
5.8.11. Denver Gelişimsel Tarama Testi II	165
5.8.12. Nörosensori Motor Değerlendirme Anketi	166
5.8.13. Ankara Gelişim Tarama Envanteri	166
5.8.14. Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı	166
5.9. Erken Çocuklukta Motor Gelişimin Desteklenmesi	167
Yararlanılan Kaynaklar	174

Bölüm 6	179
Erken Çocukluk Döneminde Bilişsel Gelişimi / Suat Kol	

6.1. Temel Kavramlar	179
6.1.1. Bilişsel Gelişimin Önemi	180
6.2. Bilişsel Gelişim Kuramları	180
6.2.1. Bilgiyi İşleme Kuramı	181
6.2.1.1. Bilişsel Süreçler	182
6.2.1.2. Bellek ve Bellek Türleri	183
6.2.2. Jean William Fritz Piaget (1896-1980)	186
6.2.2.1. Temel Kavramlar	186
6.2.2.2. Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı	189
6.2.3. Lev Semyonovich Vygotsky (1896-1934)	195
6.2.3.1. Vygotsky'in Sosyokültürel Gelişim Kuramı	196
6.2.3.2. İşbirlikli Öğrenme	199
6.2.3.3. Yakınsal/k Gelişim Alanı (Zone of Proximal Development)	199
6.2.3.4. Yapı İskelesi (Scaffolding)	200
6.2.4. Jerome Seymour Bruner (1915-2016)	201
6.2.4.1. Bruner'in Bilişsel Gelişim Kuramı	202
6.3. Erken Çocuklukta bilişsel Gelişimin Desteklenmesi	205
Yararlanılan Kaynaklar	206

Bölüm 7
Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimi / Kazım Biber **213**

7.1. Dil Gelişimi	213
7.2. Dilin Bileşenleri	215
7.2.1. Fonoloji	216
7.2.2. Morfoloji	217
7.2.3. Söz Dizimi	218
7.2.4. Anlam Bilgisi	219
7.2.5. Kullanım Bilgisi	220
7.3. Dil Gelişim Kuramları	222
7.3.1. Davranışçı Kuram	222
7.3.2. Doğuşancı Kuram	225
7.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı	227
7.3.4. Bilişsel Kuram	227
7.3.5. Pragmatik Kuram	230
7.3.6. Etkileşimci Kuram	230
7.4. Dil Kullanımındaki Evreler	231
7.4.1. Konuşma Öncesi Dönem (Ağulama Evresi 0-12 Ay)	232
7.4.1.1. Yeni Doğan Dönemi (Ağlama / 0-2 Ay)	232
7.4.1.2. Gııldama Dönemi (2-3 Ay)	233
7.4.1.3. Mırıldanma Dönemi (3-6 ay)	233
7.4.1.4. Mırıldanmanın Tekrarı Dönemi (6-9 Ay)	234
7.4.1.5. Başkalarının Seslerini Taklit Dönemi (9-12 ay)	235
7.4.2. Konuşma Dönemi	235
7.4.2.1. Ses, Sözcük Dönemi (9-12 ay)	236
7.4.2.2. Tek Sözcük Dönemi (12-18 ay)	236
7.4.2.3. İki Sözcüklü İfadeler Dönemi (18-24 ay)	237
7.4.2.4. Üç ve Daha Fazla Sözcüklü İfadeler (İlk Gramer Dönemi 2-3 Yaş)	237
7.4.2.5. Gramer Kurallarına Uygun Konuşma Dönemi (3-6 Yaş)	238
7.5. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	239
7.6. Dil Gelişimini Destekleme Stratejileri	242
Yararlanılan Kaynaklar	245

Bölüm 8
Erken Çocukluk Döneminde Sosyal Gelişim / Munise Duran **249**

8.1. Temel Kavramlar	249
8.2. Sosyal Gelişim Kuramları	251
8.2.1. Etoloji Kuramı ve Bağlanma Teorisi	251

8.2.2. Psikoanalitik Kuram	254
8.2.2.1. Psikoseksüel Kuram	255
8.2.2.2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	258
8.2.3. Ekolojik Sistemler Kuramı	262
8.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Albert Bandura	263
8.2.5. Sosyokültürel Kuram ve Lev Semenoviç Vygotsky	265
8.3. Sosyal Gelişime Etki Eden Unsurlar	268
8.3.1. Ailenin Rolü	268
8.3.2. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Rolü	271
8.3.3. Oyunun Rolü	272
8.3.4. Akran İlişkilerin Rolü	273
Yararlanılan Kaynaklar	276

Bölüm 9
Erken Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim / Esra Dereli

279

9.1. Erken Çocuklukta Duygusal Gelişimin Tanımı ve Önemi	279
9.2. Duygusal Gelişimle İlgili Temel Kavramlar	281
9.3. Duygunun Tanımı ve Özellikleri	283
9.3.1. Duyguların Görevleri	284
9.4. Duygusal Gelişim	285
9.4.1. Erken Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim	286
9.4.1.1. Bebeklik Döneminde Duygusal Gelişim	286
9.4.1.2. İlk Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim	288
9.4.1.3. Okul Döneminde Duygusal Gelişim	289
9.5. Duygusal Gelişim Kuramları	290
9.5.1. Etolojik Kuramlar	290
9.5.1.1. Bağlanma Kuramı	291
9.5.2. Psikodinamik Modeller	296
9.5.2.1. Ayrışma/ Bireleşme Kuramı	296
9.5.2.2. Psikoseksüel Kuram	298
9.5.2.3. Psikososyal Gelişim Kuramı	299
9.5.3. Davranışçı Kuramlar	299
9.5.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	300
9.5.5. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi	300
9.5.6. Bilişsel Farklılık Teorisi	301
9.6. Duygusal Yetkinlik ve Duygusal Yetkinliğin Bileşenleri	301
9.6.1. Duyguları Tanıma	301
9.6.2. Duyguları İfade Etme	302
9.6.3. Duyguları Anlama Becerisi	303
9.6.4. Duygu Düzenleme	303
9.6.5. Duygu Sosyalizasyonu (Duygu Sosyalleştirme)	304

9.7. Erken çocuklukta Görülen Başlıca Duygusal Problemler	305
9.8. Erken Çocuklukta Duygusal Gelişimle İlgili Alanlar	306
9.9. Erken Çocuklukta Duygusal Gelişimin Desteklenmesi	307
Yararlanılan Kaynaklar	310

Bölüm 10

Erken Çocukluk Döneminde Kişilik Gelişimi / F.Betül Şenol

315

10.1. Kişilik	315
10.1.1. Kişiliğin Boyutları	316
10.1.2. Mizaç	317
10.1.3. Karakter	318
10.2. Erken Çocuklukta Kişilik Gelişimi Kuramları	319
10.2.1. Psikoanalitik Kuram	320
10.2.1.1. Topoğrafik Kişilik Kuramı	320
10.2.1.2. Yapısal Kişilik Kuramı	321
10.2.1.3. Psikoseksüel Teori	322
10.2.2. Psikososyal Gelişim Kuramı	325
10.2.2.1. Psikososyal Gelişim Dönemleri	325
10.2.3. Bireysel Psikoloji Kuramı	328
10.2.4. Kişilerarası İlişkiler Kuramı	330
10.2.5. Biyoloji Temelli Faktör Analitik Ayırıcı Özellik Kuramı	333
10.3. Erken Çocukluk Döneminde Kişilik Gelişimi	335
Yararlanılan Kaynaklar	336

Bölüm 11

Erken Çocukluk Döneminde Ahlak Gelişimi / Meral Taner Derman

341

11.1. Tanımlar ve Kavramlar	341
11.2. Kuramların Ahlak Gelişimine Yaklaşımları	343
11.2.1. Psikanalitik Kuram	343
11.2.2. Davranışçı Kuram	344
11.2.3. Sosyal Öğrenme	344
11.2.4. Bilişsel Kuram	345
11.2.4.1. Piaget'e Göre Ahlak Gelişimi	345
11.2.4.2. Kohlberg'e Göre Ahlak Gelişimi	348
11.2.4.3. Dewey'e Göre Ahlak Gelişim	355
11.2.4.4. Rest'in Dört Bileşenli Ahlak Modeli	355
11.2.4.5. Carol Gilligan'a Göre Ahlak Gelişimi	356
11.2.5. Toplumsal Alan Kuramı	357

11.2.6. Ahlaki Temeller Kuramı	358
11.2.7. Ekoloji Kuramı	359
11.3. Ahlaki Gelişim Dönemleri	359
11.3.1. Bebeklik Döneminde Ahlak Gelişimi	360
11.3.2. Okul Öncesi Dönemde Ahlak Gelişimi	360
11.3.3. İlkokul Döneminde Ahlak Gelişimi	362
Yararlanılan Kaynaklar	364

Bölüm 12	369
Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Gelişim / <i>Ufuk Kandaz</i>	

12.1. Cinsel Gelişim ve Temel Kavramlar	369
12.2. Cinsel Gelişim Kuramları	370
12.2.1. Psikoanalitik Kuramına Göre Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Eğitim	371
12.2.1.1. Sigmund Freud'un Yaklaşımı	371
12.2.1.2. Erik Erikson'un Yaklaşımı	374
12.2.2. Bilişsel Gelişim Kuramına Göre Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Eğitim	376
12.2.3. Öğrenme Kuramına Göre Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Eğitim	378
12.2.4. Cinsel Şema/Cinsiyet Şemaları Kuramı	378
12.3. Cinsel Gelişimi Etkileyen Faktörler	379
12.4. Cinsel Eğitim	380
12.5. Erken Çocukluk Döneminde Cinsel Gelişim	382
12.5.1. Okulöncesi Çocukların Cinsel Eğitimi	382
12.5.2. Okulöncesi Çocukların Cinsel Gelişimi ve Eğitiminde Ailenin Rolü	383
12.5.3. Okulöncesi Çocukların Cinsel Gelişimi ve Eğitiminde Öğretmenlerin Rolü	385
12.5.4. Okulöncesi Çocuklarda Görülen Cinsel Davranışlar ve Cinsel Davranış Sorunları	387
12.6. Erken Çocukluk Döneminde Cinsellikle İlgili Sorular	389
Örnek Sorular	389
Yararlanılan Kaynaklar	392

Bölüm -1-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ VE ÖZELLİKLERİ

Erken çocukluk dönemi dünyanın birçok yerinde “doğum öncesi dönemden sekiz yaşına kadar uzanan ve yaşam boyu beyin gelişiminin en yoğun olduğu dönem” olarak tanımlanmaktadır (UNICEF, 2018, s. 2). Bu dönemin sekiz yaşına kadar olan süreç için kabul edilmesinin sebeplerinden bir tanesi, çocuğun büyümesi ve gelişmesi için en önemli yılları temsil etmesi ve çocuğa verilen bakımın en yoğun olduğu zaman dilimi olmasıdır. Bir diğer sebep ise çocuğun yaşadığı süreçlerin bir bütünlük arz etmesi ve çocuğun doğumdan oyun çağına, okul öncesi eğitime ve ilköğretim düzeyine kadar herhangi bir kesintiye uğramadan sorunsuz ve sürekli bir şekilde gelişiminin desteklenmesi gerekliliğidir. Erken çocukluk gelişimi, farklı kültür ve toplumlarda farklı biçimlerde tanımlansa da sürecin önemine yapılan vurgu bakımından benzerlik taşır. Örneğin;

Kenya Hükümeti: Erken çocukluk bakımı ve gelişimi, “korunmasız ve marjinalleştirilmiş olanlar dahil tüm çocukları gebelikten itibaren sekiz yaşına kadar hedefleyen bir çerçevedir... ve tüm bu çocukların beslenme, sağlık, bakım, koruma, eğitim ve teşvikten oluşan aynı ihtiyaçları vardır...” (Kenya, 2006, s. 1).

Zambiya Hükümeti: Erken çocukluk bakımı ve gelişimi, “her bir küçük çocuğun hayatta kalma, korunma ve doğumdan sekiz yaşına kadar optimal fiziksel ve psiko-sosyal gelişmeyi sağlayacak bakım, teşvik, sağlık ve beslenme, erken çocukluk eğitimi ve toplumsal gelişim hakkını gerçekleştirme için bir destek sağlanmasıdır...” (Zambia, 2017, s. 1).

Ülkemizde ise: Erken çocukluk dönemi, “beyin gelişiminin ve sinaptik bağlantıların kurulma oranının en yoğun ve hızlı yaşandığı dönemdir. Beyin gelişimi çocuğun bilişsel, dil, motor, sosyal ve duygusal gelişimi için güçlü

Yararlanılan Kaynaklar

- AÇEV. (2021). *Teorik Yaklaşımlar*. <https://www.acevokuloncesi.org/ogrenme-ortami/aile-katilimi/teorik-yaklasimlar/>
- Baker, K., & Donnelly, M. (2001). The Social Experiences of Children with Disability and the Influence of Environment: A framework for intervention. *Disability & Society*, 16(1), 71-85.
- Bauer, R., & Westmoreland, H. (2019). *What is Whole Child Education*. Center for Family Engagement, National PTA.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (1989). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. *İnsan Hakları Derneği*. Retrieved Kasım 20, from <https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarina-da-slee/>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press.
- Brown, B., Weltzman, M., Bzostek, S., Kavanaugh, M., Aufseeser, D., Bagley, S., Berry, D., & Auinger, P. (2004). *Early Child Development in Social Context: A Chartbook*. The Commonwealth Fund.
- Buchanan, A. (2014). Risk and Protective Factors in Child Development and the Development of Resilience. *Open Journal of Social Sciences*, 2, 244-249.
- Charlesworth, R. (2012). Developmentally Appropriate Practice is for Everyone. *Childhood Education*, 74(5).
- Combes, B. P. Y. (2001). The Early Years Revolution – Learning to know, to do, to be, to live together and to transform society beings at birth. Congreso Europeo: Aprender a ser, aprender a vivir juntos, Santiago de Compostela, Paris, France.
- Davies, D. (2011). *Child development: A practitioner's guide*. The Guildford Press.
- Duncan, G. J., Dowsett, C. J., Claessens, A., Magnuson, K., Huston, A. C., & Klebanov, P. (2007). School readiness and later achievement. *Developmental Psychology*, 43(6), 1428-1446.
- Elliott, A. (2006). Early childhood education: Pathways to quality and equity for all children. *Australian Education Review*, 50, 1-75.
- Erşan, Ş. (2017). Okul Öncesi Çocuklarının Özellikleri ve Temel İhtiyaçları. In *Okul Öncesi Eğitime Giriş* (pp. 115-137). Eğiten Kitap.

- Fox, S., Levitt, P., & Nelson, C. (2010). How the timing and quality of early experiences influence the development of brain architecture. *Child Development, 81*(1), 28-40.
- Grantham-Mcgregor, S., Cheung, Y. B., Cueto, S., Glewwe, P., Richter, L., & Strupp, B. J. (2007). Developmental potential in the first 5 years for children in developing countries. *The Lancet, 369*(9555), 60-70.
- Heckman, J. J., & Masterov, D. V. (2007). *The productivity argument for investing in young children*. IZA (Institute for the Study of Labour).
- Hillis, S., Mercy, J., Amobi, A., & Kress, H. (2016). Global prevalence of past-year violence against children: a systematic review and minimum estimates. *Pediatrics, 137*(3).
- Hutchison, E. D. (2005). The Life Course Perspective: A Promising Approach for Bridging the Micro and Macro Worlds for Social Workers. *The Journal of Contemporary Social Services, 86*(1), 143-152.
- Kargı, E. (2019). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. PEGEM.
- Kenya (2006). National Early Childhood Developmental Policy Framework. *Republic of Kenya*. <https://planipolis.iiep.unesco.org/sites/default/files/ressources/kenyaecdpolicyframework.pdf>
- Kochhar-Bryant, C. A., & Heishman, A. (2010). *Effective Collaboration for Educating the Whole Child*. SAGE.
- Kolb, B., Myschasiuk, R., Muhammad, A., & Gibb, R. (2013). Brain Plasticity in the Developing Brain. *Progress in Brain Research, 207*, 35-64.
- Kuppens, S., Moore, S. C., Gross, V., Lowthian, E., & Siddaway, A. (2019). The Enduring Effects of Parental Alcohol, Tobacco, and Drug Use on Child Well-being: A Multilevel Meta-Analysis. *Development and Psychopathology, 32*(2), 1-14.
- Lea, A. J., Tung, J., Archie, E. A., & Albert, S. (2018). Developmental plasticity. *Evolution Medicine and Public Health, 2017*(1), 162-175.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review, 50*(4), 430-437.
- Masten, A. S., & Gewirtz, A. H. (2006). Resilience in Development: The Importance of Early Childhood. *Encyclopedia on Early Childhood Development, 1-6*.
- MEB. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Milli Eğitim Bakanlığı.

- Moore, T. G. (2008). Early Childhood Intervention: Core Knowledge and Skills. CCCH Working Paper 3, Parkville, Victoria.
- Rauf, A. A., Ismail, M. A., Balakrishnan, V., & Haruna, K. (2018). Dyslexic Children: The Need for Parents Awareness. *Journal of Education and Human Development*, 7(2), 91-99.
- Rusmayadi, R., & Herman, H. (2019). Effects of Social Skills on Early Childhood Independence. *Journal of Educational Science and Technology (EST)*, 159-165. <https://doi.org/10.26858/est.v5i2.9274>
- Rutter, M. (2002). Nature, Nurture, and Development: From Evangelism through Science toward Policy and Practice. *Child Development*, 73(1), 1-21.
- Sandstrom, H., & Huerta, S. (2013). *The Negative Effects of Instability on Child Development: A Research Synthesis*. Urban Institute.
- Sharma, A., & Cockerill, H. (2014). *Mary Sheridan's from birth to five years: Children's developmental progress*. Routledge.
- Shaughnessy, M. F., & Kleyn, K. (2012). The Importance of Early Childhood Education. In *Handbook of Early Childhood Education*. Nova Science Publishers Inc.
- Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000). *From neurons to neighbourhoods: The science of early childhood development*. National Academy Press.
- Slade, S., & Griffith, D. (2013). A whole child approach to student success. *KEDI journal of educational policy*(Special Issue), 21-35.
- Taybaş, Ç. (2016). Canlıların Beyin Büyüklükleri. *Sinirbilim*. Retrieved Mart 14, from <https://sinirbilim.org/canlilarin-beyin-buyuklukleri/>
- UNICEF. (2018). Early Childhood Development in the UNICEF Strategic Plan 2018-2021. *Unicef, for every child*. <https://www.unicef.org/sites/default/files/2019-05/Early%20Childhood%20Development%20in%20the%20UNICEF%20Strategic%20Plan%202018-2021.pdf>
- Vandenbroeck, M., Leanerts, K., & Beblavy, M. (2018). *Benefits of early childhood education and care and the conditions for obtaining them* (EENEE Analytical Report No. 32, Issue).
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- WHO. (2015). *Health 2020: Social protection and health*. WHO.

Yiğit, R., & Ugucu, G. (2020). *Çocukluk Dönemlerinde Büyüme ve Gelişme*. Çukurova Nobel Tıp Kitapevi.

Zambia. (2017). Early Childhood Care, Development and Education in Zambia. *PMRC Zambia*. <https://www.pmrzambia.com/wp-content/uploads/2017/12/Early-Childhood-Care-Development-and-Education-in-Zambia-Infographic.pdf>

Bölüm

-2-

GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Gelişim

Gelişim organizmanın dölleme ile başlayarak bedensel, zihinsel ve sosyal-duygusal olarak sürekli ilerleme kaydeden değişimi olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda gelişim bireyin bedensel ve ruhsal yapısının düzenli olarak değişerek kendisinden beklenen görevleri yerine getirecek duruma gelmesi olarak da tanımlanmaktadır. Gelişim sürecinde kazanılan yeni beceriler ve özellikler daha önce edinilenler ile bütünleştirilir ve süreç birikimli olarak devam eder. Gelişim büyüme, olgunlaşma ve öğrenmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Atay, 2009, s.17; Gür, 2018, s.2; Öztürk-Aynal, 2017, s.2).

Büyüme: Büyüme vücut ağırlığı ve boy artışının yanı sıra iç organlardaki yapısal değişiklik ve hacim değişimlerini de içeren bir kavramdır. Büyüme vücut hücrelerinin çoğalması ya da hücre büyümesi ile gerçekleşmektedir. Gelişim sürecinde büyüme vücut ağırlığı ve boy uzunluğu bazen hızlı bazen de yavaş olarak görülmektedir (Öztürk-Aynal, 2017, s.3).

Bireyin büyüme sürecini çevresel ve genetik birçok faktör etkilemektedir. Bu nedenle büyüme hızı bireyden bireye değişiklik göstermektedir. Özellikle bedensel büyümenin devam ettiği bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde büyümeyi değerlendirme kriteri olarak yaş kavramı kullanılmaktadır. Yaşa göre ağırlık, yaşa göre boy, yaşa göre baş çevresi gibi büyüme kriterleri bulunmaktadır. Böylece büyüme sürecinde olabilecek normalden sapmalar belirlenebilmektedir (Öztürk-Aynal, 2017, s.3).

Gelişim ve büyüme kavramları zaman zaman karıştırılabilmektedir. Büyüme daha çok sayısal değerlerle ifade edilmekte ve fiziksel özellikler için kullanılmaktadır. Oysa gelişim bireydeki niteliksel değişimleri ve ruhsal özellikleri ifade etmektedir. Çocuğun kapı koluna ulaşacak kadar uzaması büyüme, parmaklarının kalem tutabilecek olgunluğa ulaşması, çocuğun öğrenmenin sonucu kalem tutabilmesi ve yazabilmesi ise gelişime örnektir. Görüldüğü gibi büyümeye göre gelişim daha karmaşık ve kapsamlı bir kavramdır (Gürsoy & Özaslan, 2016, s.6).

Olgunlaşma: Olgunlaşma beden organlarının kendilerinden beklenen fonksiyonları yerine getirebilecek olgunluğa ulaşması olarak tanımlanmaktadır. Olgunlaş-

Yararlanılan Kaynaklar

- Aslan, D. (2019). Gelişim ile ilgili temel konular. (s.84-109). A. Köksal Akyol (Edt). *Erken çocukluk döneminde gelişim I* (0-36 ay). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Atay, M. (2009). Erken çocukluk döneminde gelişim I, (1th ed). Ankara: Kök yayıncılık.
- Aydın, B. (2002). Gelişimin doğası, (s. 31-51). B. Yeşilyaprak (Edt.). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bağcıoğlu-Ünver, G. (2015). Gelişimle ilgili temel kavramlar, gelişimin temel ilkeleri, gelişimi etkileyen etmenler. Ulusoy, A. (Edt). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergin, B., Koçak, N. (2018). Dil gelişimi. (s.109-142). Ç.Gür (Edt.). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. (s. 1-24). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Can, G. (2011). Gelişimin Doğası. (Ed. E. Ceyhan). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1-24
- Gür, Ç., (2018). Erken çocukluk dönemi ve gelişim . Ç.Gür (Edt.). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. (s. 1-24). Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Gürsoy, F. & Özaslan, H.,(2016). Çocuk gelişimine giriş. (s. 2-24) N. Aral (Edt.). *Çocuk Gelişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Köksal-Akyol, A. & Cesur, E. 2016, Ahlak gelişimi. (s.118-141). N. Aral (Edt.). *Çocuk Gelişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk- Aynal, Ş. (2017). Gelişimle ilgili temel kavramlar ve gelişimin ilkeleri. Ş. Öztürk-Aynal (Edt.). *Çocuk gelişimi- I*. Ankara: Eğiten Kitap Yayınevi.
- San-Bayhan P, Artan İ. (2004). Çocuk gelişimi ve eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2005). Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya. (9 th Ed.) Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tepeli K., (2011). Fiziksel Gelişim. M. Engin Deniz (Edt.). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim* (1. Baskı) içinde (s. 55-89). Ankara: Ertem Basım.
- Yalçın, H., (2010). *Çocuk gelişimi*. (1th ed.). Nobel Yayınevi.
- Yıldız-Bıçakçı, M. & Durualp, E. (2016). Sosyal ve duygusal gelişim. (s.129-156). N. Aral (Edt.). *Çocuk gelişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

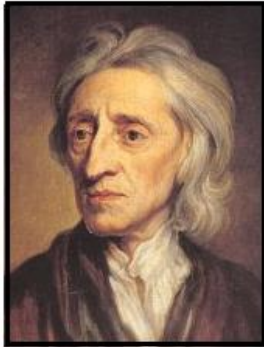
Bölüm -3-

ERKEN ÇOCUKLUK GELİŞİMİNE TEMEL OLAN DÜŞÜNÜRLER İlgili Gelişim Kuramları

Bireyin gelişimi birçok araştırmacının merak ettiği ve açıklamaya çalıştığı bir alandır. Bu konuyu aydınlatmaya yönelik çalışmalardan hareketle bireyin gelişimini doğru bir şekilde açıklamaya yönelik kuramlar geliştirilmiştir. Bu kuramların ortak noktaları olduğu gibi birbirinden ayrılan birçok noktası vardır. Genel olarak incelendiğinde çocuğun gelişimini açıklamaya yönelik kuramlarda bazılarında sınırları belirli bir gelişim aşaması olmasa da çocukların benzer yaşlarda aynı gelişim aşamalarından geçtikleri varsayılır. Bununla birlikte gelişim aşamalarının evrensel olduğu ve dünyanın neresinde olursa olsun tüm çocukların bu gelişim aşamalarından geçtiği ve gelişim aşamalarının sırasının değişmeyeceği ileri sürülmektedir. Buna karşılık kuramlar tek tek ele alındığında kültürel duyarlılık noktasında eleştirildikleri görülmektedir (Özgün, 2018, s. 44-46). Bu bölümde erken çocukluk eğitimi alanına katkı sağlayan düşünürler ve kuramlar detaylı olarak ele alınarak incelenmektedir.

3.1. John Locke

Locke (1633-1704) davranışçı kuramın öncülerinden olan ve modern eğitim felsefesinin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Davranışçı yaklaşım

ma paralel bir şekilde yeni doğan bir bebeğin beynini boş bir levhaya benzeten Locke, çocuğun doğuştan ne iyi ne de kötü olduğunu, çocukların zihinlerinin sosyal çevre ile girdikleri etkileşimler ve kazandıkları beceriler sonucunda dolduğunu belirtmektedir. Bu noktada ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını şekillendirebilecek olan ilk öğretmenleri olduğunu ileri sürmektedir. Çocuklara fiziksel ceza verilmesinden kaçınılmasını

Yararlanılan Kaynaklar

- Androne, M. (2014). Notes on John Locke's views on education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 137, 74 – 79.
- Ashcraft, M. H. (2002). *Cognition*. New Jersey: Prentice Hall.
- Bacanlı, H. (2012). *Davranışçı yaklaşım* (Z. Kaya Ed.). Öğrenme ve öğretme, kuramlar, yaklaşımlar, modeller (s: 29-47) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Bayhan, P. S. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 198-210.
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Berk, L. (2013). *Bebekler ve çocuklar, doğum öncesinden orta çocukluğa*. (N. Işıklı Erdoğan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Best, R. (2016) Exploring the spiritual in the pedagogy of Friedrich Froebel. *International Journal of Children's Spirituality*, 21(3-4): 272-282, <https://doi.org/10.1080/1364436X.2016.1231664>.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, MA: Harvard.
- Bybee, R.W., & Sund, R.B. (1990). *Piaget for Educators* (Second Edition). Waveland Press.
- Cangöz, B. (2005). Geçmişten günümüze belleği açıklamaya yönelik yaklaşımlara kısa bir bakış. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1): 51-62.
- Collins, P. M. (1976). Rousseau's philosophy (or philosophies?) of education. *The Irish Journal of Education*, 2, 51-80.
- Commodari, E. & Di Blasi, M. (2014). The role of the different components of attention on calculation skill. *Learning and Individual Differences*, 32, 225-232.
- Çelen, H.N. (2010). *Öğrenme psikolojisi kuramlar* (2. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

- Davis, O.S., Arden, R., & Plomin, R. (2008). G in middle childhood: Moderate genetic and shared environmental influence using diverse measures of general cognitive ability at 7, 9 and 10 years in a large population sample of twins. *Intelligence*, 36(1): 68-80. <https://doi.org/10.1016/j.intell.2007.01.006>
- Dere, Z. (2019). *Yaşamın ilk yıllarında bilişsel gelişim* (H. Gülay Ogelman Ed.). Gelişim bağlamında yaşamın ilk yılları erken çocukluk döneminde gelişim (s: 177-226) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Didin, E.& Köksal Akyol, A. (2018). *Bilişsel gelişim*. (A. K. Akyol Ed.). Erken çocukluk döneminde gelişim II (s.109-141). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dixon, S. D. (2006). Understanding children: theories, concepts and insights. *Encounters with Children Pediatric Behavior and Development* (Fourth Edition) in (p. 12-43). <https://doi.org/10.1016/B0-32-302915-9/50006-9>
- Dönmez, N.B., Abidoğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdemir, N., ve Gümüşcü, Ş. (2000). *Okul öncesi dönemde dil gelişimi etkinlikleri*. İstanbul Ya-Pa Yayınları.
- Ekinci Vural, D. (2018). *Sosyal-duygusal gelişim* (Ç. Gür, Ed.). Erken çocukluk döneminde gelişim içinde (s. 151-170). Ankara: Pegem Akademi.
- Erdiller Yatmaz, Z. B. (2021). *Erken çocukluk eğitiminin felsefesi temelleri* (E. Aktan Acar, Ed.). Erken çocukluk eğitimine giriş (s: 9-36) içinde. Ankara: Nobel.
- Gander, M.J. & Gardiner, H. W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi* (4. Baskı). (B. Onur, Yay. Haz.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gauvain, M. (2008). Vygotsky's sociocultural theory. *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development*, 404-413, <https://doi.org/10.1016/B978-012370877-9.00170-5>.
- Gustafsson, C. (2018). *Montessori education* (M. Fleer and B. van Oers, Eds.). International handbook of early childhood education Vol. I (p: 1439-1456) in. Sipsrenger.
- Gülay Ogelman, H. (2019). *Gelişim bağlamında yaşamın ilk yılları erken çocukluk döneminde gelişim*. (Ed. H. Gülay Ogelman). Ankara: Eğiten Kitap.
- Günce, G. (1973). *Çocukta zihin gelişimi Piaget kuramına toplu bakış*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Gür, Ç. (2018). *Erken çocukluk dönemi ve gelişim*. (Ç. Gür, Ed.). Erken çocukluk döneminde gelişim içinde (s. 1-24). Ankara: Pegem Akademi.

- Jamwal, B. S. (2017). Rousseau and his educational philosophy. *Scholarly Research Journal for Humanity Science & English Language*, 4(14): 6530-6537.
- Kagan, J., Arcus, D., Snidman, N., Feng, W.Y., Hendler, J., & Greene, S. (1994). Reactivity in infants: A cross-national comparison. *Developmental Psychology*, 30(3): 342-345.
- Kayılı, G. (2019). *Yaşamın ilk yıllarında sosyal gelişim* (H. Gülay Ogelman Ed.). Gelişim bağlamında yaşamın ilk yılları erken çocukluk döneminde gelişim (s: 227-268) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Mercan Uzun, E., & Yazıcı, D. N. (2018). *Ahlak gelişimi* (Ç. Gür, Ed.). Erken çocukluk döneminde gelişim içinde (s. 203-226). Ankara: Pegem Akademi.
- Merey, Z., & Çiftçi, S. (2020). Maria Montessori (Z. Merey, Ed.). Farklı perspektiflerden çocuk eğitimi doğu ve batı düşünürlerinin eğitime yaklaşım biçimi (s: 421-446) içinde. Ankara: Nobel.
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. (Çev. Zeynep Gültekin). Ankara: İmge Kitapevi.
- Morrison, G. S. (2021). *Günümüzde erken çocukluk eğitimi*. S. Sönmez (Çev. Ed.) ve K. Karedeniz Akdoğan (Çev). Öğretme ve öğrenmeye uygulanan kuramlar: Uygulama için dayanaklar (s. 1-36) içinde. Nobel. (Orjinal eserin yayın tarihi 2018, 4. Baskı).
- Munakata, Y. (2006). *Information processing approaches to development*. (D. Kuhn & R. S. Siegler, Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 2. Cognition, perception, and language* (6TH ed), (p. 426-423) Hoboken, NJ: Wiley.
- Özgün, Ö. (2018). *Çocuk gelişimi kuramları* (F. Turan ve A.İ. Yükselen Ed.). Çocuk gelişimi I bebeklik döneminde gelişim içinde (s. 44-80). Ankara: Hedef CS.
- Peckover, C. (2012). Realizing the natural self: Rousseau and the current system of education. *Philosophical Studies in Education*, 43, 84-94.
- Piaget, J. (1959). *The language and thought of the child* (Third Edition). Routledge & Kegan Paul London and Henley New York: The Humanities Press Inc.
- Platz, D. & Arellano, J. (2011). Time tested early childhood theories and practices. *Education*, 132(1): 54-63.

- Ramazan, O., &Güven, G. (2019). *Yaşamın ilk yıllarında fiziksel gelişim* (H. Gülay Ogelman Ed.). Gelişim bağlamında yaşamın ilk yılları erken çocukluk döneminde gelişim (s: 108-176) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Santrock, J.W. (2017). *Yaşam boyu gelişim, gelişim psikolojisi*. (G. Yüksel, Çev. Ed.) Ankara: Mc Graw Hill-Nobel (Orijinal eserin yayın tarihi 2017, 13. Basımdan Çev.)
- Sellars, M. & Imig, D. (2021). Pestalozzi and pedagogies of love: pathways to educational reform. *Early Child Development and Care*, 191(7-8): 1152-1163, <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1845667>.
- Senemoğlu, N. (2003). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Selvi, K., Sönmez, B. ve Özüdoğru, F. (2014). John Dewey: Okul, toplum ve eğitim. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel sayı, 25-34.
- Siegler, R.S. (2007). Cognitive variability. *Developmental Science*, 10(1): 104-109.
- Sikandar, A. (2015). John Dewey and his philosophy of education. *Journal of Education and Educational Development*, 2(2): 191 – 201.
- Simatwa, E. M. W. (2010). Piaget's theory of intellectual development and its implication for instructional management at presecondary school level. *Educational Research and Reviews*, 5(7): 366-371.
- Singer, D.G. & Revenson, T.A. (1996). *How a child thinks* (Revised Edition). New York: Published by the Penguin Group.
- Slavin, R.E. (2013). *Eğitim psikolojisi kuram ve uygulama* (G. Yüksel, Çev. Ed.). Ankara: Pearson-Nobel.
- Sniegowski, S. J. (1994). *Froebel and early childhood education in America*. U.S. Department of Education, Washington DC, ED.385386.
- Taş, I. (2019). *Yaşamın ilk yıllarında cinsel gelişim* (H. Gülay Ogelman Ed.). Gelişim bağlamında yaşamın ilk yılları erken çocukluk döneminde gelişim (s: 408-444) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Taşkın, N. (2018). *Erken çocukluk eğitime temel olan görüşler* (G. Haktanır, Ed.). Erken çocukluk eğitime giriş (s: 55-76) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Temel, F. & Toran, M. (2012). *Montessori eğitim yöntemi* (F. Temel, Ed.). Erken çocukluk eğitiminde yaklaşımlar ve programlar (s: 141-192) içinde. Ankara: Vize Yayıncılık.

- Terry, W.S. (2013). *Öğrenme & bellek, temel ilkeler, süreçler ve işlemler* (3. Baskı) (B. Cangöz, Çev. Ed.) ve (A. Aydın, Çev.) Klasik koşullanma (s. 85-148) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2007).
- Toran, M. (2012). *Çocukluğun ve erken çocukluk eğitiminin tarihi ve kuramsal temelleri* (N. Avcı ve M. Toran Ed.). Okul öncesi eğitime giriş (s: 1-19) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.
- Trawick-Swith, J. (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim, Çok kültürlü bir bakış açısı*. (B. Akman, Çev. Ed.) Ankara: Nobel.
- Tüfenkçi, S. ve Çetin, M. (2017). Rousseau’da insan doğası ve değerler eğitimi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(32), 487-506.
- Ülke Kürkçüoğlu, B. (2014). *Bilişsel gelişim* (İ.H. Diken Ed.). Erken çocukluk eğitimi (s. 135-168). Ankara: Pegem Akademi.
- Ünsal, F.Ö.& Çelik, H. (2021). *Sosyal gelişim* (E. Ahmetoğlu ve E.A. Yavuz Ed.). Erken çocukluk döneminde gelişim (s: 185-222) içinde. Ankara: Nobel.
- Vygotsky, L.S. (1998). *Düşünce ve dil*. (S. Koray, Çev.). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Wadsworth, B.J. (2015). *Piaget’in duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı*. (Z. Selçuk, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Williams, M. K. (2017). John Dewey in the 21st century. *Journal of Inquiry & Action in Education*, 9(1): 91-102.
- Wood, D. (2003). *Çocuklarda düşünme ve öğrenme*. (M. Özünlü, Çev.). Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Woolfolk Hoy, A. (2015). *Eğitim psikolojisi* (D. Özen, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2016). Eğitim sosyolojisi perspektifi ile Piaget ve Vygotsky’nin bilişsel gelişim kuramları üzerine sosyolojik bir analiz denemesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2): 617-628.
- <https://www.sozkimin.com/friedrich-frobel-kimdir-sozleri-ve-hayati-1231.html>
- <https://montessori.kapadokya.edu.tr/dr>
- <https://1000kitap.com/yazar/Erik-H-Erikson>

Bölüm

-4-

ERKEN ÇOCUKLUKTA DUYUSAL VE FİZİKSEL GELİŞİM

4.1. Duyu Gelişimi

4.1.1. Duyu Sisteminin Genel Özellikleri

Diğer vücut sistemleri de dahil olmak üzere, temel vücut işlevlerini kontrol ve koordine eden sistem, sinir sistemidir. Sinir sisteminin temel görevi, vücudun dengeleşimini (homeostaz) sağlamaktır. Bu işlevin yerine getirilmesinde duyuların önemli bir yeri vardır. Çünkü duyular, vücut içinden ve dışından gelen bilgilerin alınarak beyne iletilmesinde görev yapan yapılardır. Her duyu organının yapısında; belli bir enerji türüne duyarlı özelleşmiş hücre grubu bulunmaktadır. Almaç adı verilen bu özelleşmiş hücreler, ortamdaki değişiklerin (uyaran) elektrokimyasal sinyallere dönüştürülmesinden sorumludur. Uyarıların almaçlar tarafından elektrokimyasal sinyallere dönüştürülmesi sonucu uyarılar oluşmaktadır. Böylece uyarılar sinir yolları aracılığıyla beyindeki ilgili yapıya iletilebilir hale gelmektedirler. Uyarıların beyinde ilgili merkezlere ulaştırılması sonucu ise duyum oluşmaktadır (Pınar, 2020, s.1-43).

Uyarı ve duyum oluşumunda etkili olan bazı temel ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkelerden ilki **“mutlak duyu eşiği”ne sahip olma ilkesidir**. Uyarı oluşumunu sağlayan en düşük uyarı şiddetine **“mutlak duyu eşiği”** denilmektedir. Uyarılara **“ya hep ya hiç prensibi”** ile tepki verilmektedir. **Mutlak duyu eşiği** ilkesine göre; ortamdaki gelen uyarıların almaçlar üzerinde uyarı oluşturabilmesi için belirli bir şiddete sahip olması gereklidir. Mutlak duyu eşiğinin altındaki değerlerdeki uyarılara uyarı oluşturulmamaktadır. Sadece mutlak duyu eşiğinde ve onun üstündeki değerlere sahip uyarılar için uyarı oluşturulabilmektedir. Bu süreçte uyarıların iletimi için gerekli olan enerji, sinir hücreleri tarafından sağlanmaktadır. Bu nedenle her sinir hücresindeki uyarı birbirinin aynıdır. Uyarılan sinir hücresi sayısı, uyarının şiddetini belirlemektedir. Uyarının şiddeti arttıkça

Yararlanılan Kaynaklar

- Alnajjar, F., Itkonen, M., Berenz, V., Tournier, M., Nagai, C., & Shimoda, S. (2015). Sensory synergy as environmental input integration. *Frontiers in neuroscience*, 8, 436. <https://doi.org/10.3389/fnins.2014.00436>
- Atalar, M. H. (2019). Beyin gelişimi ve miyelinasyon. *Türk Radyoloji Seminerleri*, 7, 294-305. <https://doi.org/10.5152/trs.2019.809>
- Atay, M. (2009). *Erken çocukluk döneminde gelişim 1*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Ayres A. J. (1972). *Sensory integration and learning disorders* (1st ed). Western Psychological Services. <https://archive.org/details/sensoryintegrati00ayre/page/n7/mode/2up>
- Ayres, A. J., & Robbins, J. (2005). *Sensory integration and the child: Understanding hidden sensory challenges* (25th ed). Western Psychological Services.
- Aytekin, Ç. (2016). Fiziksel büyüme ve motor gelişim (N. Baysal Metin, Ed). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (s.51-81). Ankara: Pegem Akademi.
- Bartrip, J., Morton, J., & De Schonen, S. (2001). Responses to mother's face in 3-week to 5-month-old infants *British Journal of Developmental Psychology*, 19(2), 219-232. <https://doi.org/10.1348/026151001166047>
- Bavelier D. & Neville H. J. (2004). Cross-modal plasticity: Where and how?. *Nat Rev Neurosci*, 3(6), 443-452. <https://doi.org/10.1038/nrn848>. PMID: 12042879.
- Bell, S. M. V. (1968). *The relationship of infant-mother attachment to the development of the concept of object-permanence*. The Johns Hopkins University.
- Bengoetxea, H., Ortuzar, N., Bulnes, S., Rico-Barrio, I., Lafuente, J. V., & Argandoña, E. G. (2012). Enriched and deprived sensory experience induces structural changes and rewires connectivity during the postnatal development of the brain. *Neural plasticity*, 305693, 1-10. <https://doi.org/10.1155/2012/305693>
- Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve çocuklar. Doğum öncesinden orta çocukluğa* (N.I. Erdoğan, Çev). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Biel, L. (2014). *Sensory processing challenges: Effective clinical work with kids & teens*. WW Norton & Company. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=kOGHAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR9&dq=Biel+2014+sensory&ots=GqunA8fpjh&sig=EjuiEjJ7JJeHZZYa2sP53tPQNgl&redir_esc=y#v=onepage&q=Biel%202014%20sensory&f=false

- Bilir, Ş. (1994). *Anne ve çocuk sağlığı* (5. Baskı). Ankara: Alkım Kitapçılık ve Yayıncılık.
- Bradley, R. M., & Mistretta, C. M. (1975). Fetal sensory receptors. *Physiological reviews*, 55(3), 352-382.
- Bogin, B. (2015). Human growth and development. In *Basics in human evolution* (pp. 285-293). Academic Press.
- Boothroyd, A. (1997). Auditory development of the hearing child. *Scandinavian Audiology. Supplementum*, 46, 9-16.
- Bredenkamp, S. (2015). *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar* (H. Z. İnan, T. İnan Çev). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bundy, A. C., & Murray, A. E. (2002). Sensory integration: A. Jean Ayres' theory revisited. In A. C. Bundy, S. J. Lane, & E. A. Murray (Eds.), *Sensory integration: Theory and practice* (pp. 3-33). Philadelphia: F. A. Davis.
- Burnett, R., Cornett, N., Rekart, G., Donahoe-Fillmore, B., Brahler, C. J., Aebker, S., & Kreill, M. (2011). Investigating the associations between core strength, postural control and fine motor performance in children. *Journal of Student Physical Therapy Research*, 4(2), 40-47. https://ecommons.udayton.edu/dpt_fac_pub
- Callaway, C. W., Chumlea, W. C. Bouchard C. Et al. (1988). Circumferences. In *Anthropometric standardization reference manual*. (Ed. T.G. Lohman, A.F. Roche & R. Martorell) (pp.39-54), Human Kinetics Books.
- Calvert, G., Spence, C., & Stein, B. E. (Eds.). (2004). *The handbook of multisensory processes*. MIT press. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=CZS_yDoFV7AC&oi=fnd&pg=PA19&dq=Calvert,+G.,+Spence,+C.,+%26+Stein,+B.+E.++&ots=8e2ddxXepE&sig=LoreXZxmZJ_KCEyW Lt6E9Vuj-1o&redir_esc=y#v=onepage&q=Calvert%2C%20G.%2C%20Spence%2C%20C.%2C%20%26%20Stein%2C%20B.%20E.&f=false
- Casadei K, Kiel J. (2021). *Anthropometric measurement*. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK537315/>
- Cech, D. J. (2011). *Functional movement development across the life span* (2. ed). Elsevier Health Sciences. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=tEtc84KTyrwC&oi=fnd&pg=PP1&dq=donna+j,+functional+movement&ots=8u7K129Ddp&sig=ulMuA0uCBOSUjmBszD 87Wb7 Wao 4&redir_esc=y#v=onepage&q=donna%20j.%20functional%20movement&f=false

- Celleno, L., & Tamburi, F. (2009). Structure and function of the skin. In *Nutritional Cosmetics* (pp. 3-45). William Andrew Publishing.
- Centers for disease control and prevention (2015). *Physical Activity Facts* <https://www.cdc.gov/healthyschools/physicalactivity/facts.htm>
- Chuang, T. Y., & Kuo, M. S. (2016). A motion-sensing game-based therapy to foster the learning of children with sensory integration dysfunction. *Educational Technology & Society*, 19 (1), 4-16.
- Clark, J. E. (2007). On the problem of motor skill development. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 78(5), 39-44. <https://doi.org/10.1080/07303084.2007.10598023>
- Clark-Gambelunghe, M. B., & Clark, D. A. (2015). Sensory development. *Pediatric Clinics*, 62(2), 367-384. <https://doi.org/10.1016/j.pcl.2014.11.003>
- Çiçek B. (2012). Türk çocuklarında cilt kıvrım kalınlığı referansları. *Türkiye Klinikleri Pediatrik Bilimler Dergisi, Türk Çocuklarında Antropometrik Çalışmalar Özel Sayı*, 8(4), 54-56.
- De Sá, C. D. S. C., Boffino, C. C., Ramos, R. T., & Tanaka, C. (2018). Development of postural control and maturation of sensory systems in children of different ages a cross-sectional study. *Brazilian journal of physical therapy*, 22(1), 70-76. <https://doi.org/10.1016/j.bjpt.2017.10.006>
- Del Àguila, K. & Reyes, D. (2017). Neuroeducation: importance of perceptual motor skills for learning the pyramid of human development. *Educació*. (2017) 23:107–124.
- Delemarre-van de Waal, H. A. (1993). Environmental factors influencing growth and pubertal development. *Environmental Health Perspectives*, 101(2), 39-44.
- Diaz-Pier, S., Naveau, M., Butz-Ostendorf, M., & Morrison, A. (2016). Automatic generation of connectivity for large-scale neuronal network models through structural plasticity. *Frontiers in Neuroanatomy*, 10, 57. <https://doi.org/10.3389/fnana.2016.00057>
- Diehm, D. (2018, August 23). *Baby spine curves – Whats normal? Family life chiropractic* <https://familylifechiropractic.com.au/baby-spine-curves-whats-normal/>
- Douglas, P. (2021, June 28). *Hey baby! Are you upset because you're overstimulated?* <https://medicalrepublic.com.au/hey-baby-are-you-upset-because-youre-overstimulated/47951>

- Draper, S. (2011). *How many senses do humans have?* <http://www.psy.gla.ac.uk/~steve/best/senses.html>
- Edwards, S. J., Buckland, D. J., & McCoy-Powlen, J. D. (2002). *Developmental and functional hand grasps* (2. ed). Slack.
- Etiler, N., & Velipaşaoğlu, S. (2004). Çocukluk döneminde beslenmenin değerlendirilmesi: Birinci basamakta antropometrinin kullanımı. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 13(2), 50-53.
- Familyeducation (t.y.). *Too Much Stimulation, or Too Little?* <https://www.familyeducation.com/life/personality-development/too-much-stimulation-or-too-little>
- Feldman, D. E. & Brecht, M. (2005). Map plasticity in somatosensory cortex. *Science*, 310(5749), 810-815. <https://doi.org/10.1126/science.1115807>
- Gallahue, D. L., Ozmun, J. C., & Goodway, J. D. (2014). *Motor gelişimi anlamak. Bebekler, çocuklar, ergenler, yetişkinler.* (D. S. Özer & A. Aktop, Çev). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- General Radiology (2017). *Comments off on safe patient movement and handling techniques* <https://radiologykey.com/safe-patient-movement-and-handling-techniques-2/>
- Gessel, A. (1971). *The first five years of life: A guide to the study of the preschool child.* Methuen.
- Gokhale, R. & Kirschner, B. (2003). Assessment of growth and nutrition, *Best Pract. Res. Clin. Gastroenterol.*, 17(2), 153-162. [https://doi.org/10.1016/S1521-6918\(02\)00143-9](https://doi.org/10.1016/S1521-6918(02)00143-9)
- Graven, S. N., & Browne, J. V. (2008). Sensory development in the fetus, neonate, and infant: introduction and overview. *Newborn and Infant Nursing Reviews*, 8(4), 169-172. <https://doi.org/10.1053/j.nainr.2008.10.007>
- Gültekin, T. T. D., (2011). *Okul öncesi 3-6 yaş arası çocuklarda obezitenin antropometrik verilerle incelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) [Tez No:302098]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fizik Antropoloji Anabilim Dalı.
- Günöz, H. (2002). *Ergenlik (Püberte).* *Pediatric Cilt I (s.120-131)* (O. Neyzi ve T. Yüksel Ertuğrul, ed), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Hall, C. A., Reynolds III, C. F., Butters, M., Zisook, S., Simon, N., Corey-Bloom, J., ... & Shear, M. K. (2014). Cognitive functioning in complicated grief. *Journal of psychiatric research*, 58, 20-25. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2014.07.002>

- Haywood, K. M., & Getchell, N. (2019). *Life span motor development* (7th ed). Human Kinetics.
- Hemispheres occupational therapists (2020). *Hemispheres Pyramid of Development and Learning*. <https://hemispheres.org.uk/articles/hemispheres-pyramid-of-development-and-learning>
- Huelke D. F. (1998). An overview of anatomical considerations of infants and children in the adult world of automobile safety design *Annual Proceedings / Association for the Advancement of Automotive Medicine*, 42, 93-113.
- Institute of Medicine (2013). *Educating the student body: Taking physical activity and physical education to school*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Jeste, S. S., & Nelson, C. A. (2009). Event related potentials in the understanding of autism spectrum disorders: an analytical review. *Journal of autism and developmental disorders*, 39(3), 495-510. <https://doi.org/10.1007/s10803-008-0652-9a>
- Kaminoff, L. & Matthews, A. (2012). *Yoga anatomy* (2.nd ed).Human Kinetics.
- Kırkıncıoğlu, M., Fıçıcıoğlu, C. , Çam, H. , Mıkla, Ş. , Aydın, A. & Bağrıaçık, N. (1995). 0-6 yaş arası Türk çocuklarında biceps triceps subskapüler ve suprailiak deri kıvrım kalınlıkları ve kol çevresi persantil değerleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 30 (1) <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpedar/issue/13250/159943>
- Kliegman, R. M., Behrman, R. E., Jenson, H. B., & Stanton, B. M. (2007). *Nelson textbook of pediatrics* e-book. Elsevier Health Sciences.
- Koziol, L.F., Budding, D.E. & Chidekel, D. (2011). Sensory integration, sensory processing, and sensory modulation disorders: putative functional neuroanatomic underpinnings. *Cerebellum*, 10, 770-792 (2011). <https://doi.org/10.1007/s12311-011-0288-8>
- Kranowitz, C. S. (2005). *The out-of-sync child: Recognizing and coping with sensory processing disorder*. Penguin.
- Lane, S. J. (2002). Sensory modulation. In A. C. Bundy, S. J. Lane, & E. A. Murray (Eds.), *Sensory integration: Theory and practice* (pp. 101–122). F A Davis.
- Lane, S. J., Mailloux, Z., Schoen, S., Bundy, A., May-Benson, T. A., Parham, L. D.,&Schaaf,R.C.(2019). Neural foundations of ayres sensory integration. *Brain sciences*, 9(7), 153. <https://doi.org/10.3390/brainsci9070153>

- Lázaro, A., & Berrueto, P. (2009). La pirámide del desarrollo humano. *Revista Iberoamericana de Psicomotricidad y Técnicas Corporales*, 9(2), 15-42.
- Lessard, N., Paré, M., Lepore, F., & Lassonde, M. (1998). Early-blind human subjects localize sound sources better than sighted subjects. *Nature*, 395(6699), 278-280. <https://doi.org/10.1038/26228>
- Lickliter, R. (2011). The integrated development of sensory organization. *Clinics in Perinatology*, 38(4), 591-603. <https://doi.org/10.1016/j.clp.2011.08.007>
- Mangano, J. (2018, June 18). *What is typical leg alignment in early childhood?* Pediatric Physical Therapy <https://azopt.net/leg-alignment/>
- Matkovic, V. (1996). Skeletal development and bone turnover revisited. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, 81(6), 2013-2016.
- Mergner, T., & Rosemeier, T. (1998). Interaction of vestibular, somatosensory and visual signals for postural control and motion perception under terrestrial and microgravity conditions—a conceptual model. *Brain research reviews*, 28(1-2), 118-135.
- Mielnick, M. (2017). *Understanding sensory processing disorders in children: A Guide for Parents and Professionals*. Jessica Kingsley Publishers.
- Mistretta, C. M., & Bradley, R. M. (1978). Effects of early sensory experience on brain and behavioral development. In *Studies on the Development of Behavior and the Nervous System* (Vol. 4, pp. 215-247). Elsevier.
- Nandi, R., & Luxon, L. M. (2008). Development and assessment of the vestibular system. *International Journal of Audiology*, 47(9), 566-577. <https://doi.org/10.1080/14992020802324540>
- Nelson, C. A. (2000). The neurobiological bases of early intervention. In J. P. Shonkoff & S. J. Meisels (Eds.), *Handbook of early childhood intervention* (pp. 204-227). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511529320.012>
- Neville, H. J., & Lawson, D. (1987). Attention to central and peripheral visual space in a movement detection task: an event-related potential and behavioral study. II. Congenitally deaf adults. *Brain research*, 405(2), 268-283. [https://doi.org/10.1016/0006-8993\(87\)90296-4](https://doi.org/10.1016/0006-8993(87)90296-4)
- Neyzi, O., Günöz, H., Furman, A., Bundak, R., Gökçay, G., & Darendeliler, F. (2008). Türk çocuklarında vücut ağırlığı, boy uzunluğu, baş çevresi ve vücut kitle indeksi referans değerleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 51(1), 1-14.

- Oden. A. (2006). Ready bodies learning minds (2. ed.) 0-9747827-3-4 ready bodies us Texas
- Orçan Kaçan, M. (2015). Fiziksel gelişim (s.51-84). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. (E. Arslan, Ed). Ankara: Eğiten Kitap.
- Ornitz, E. M., Atwell, C. W., Walter, D. O., Hartmann, E. E., Kaplan, A. R. (1979). The maturation of vestibular nystagmus in infancy and childhood. *Acta Oto-laryngo-logica*, 88, 244-256 . <https://doi.org/10.3109/00016487909137166>
- Papalia, D. E., Olds, S. W., & Feldman, R. D. (2007). *Human development*. McGraw-Hill.
- Pekcan, G. (2008). *Beslenme durumunun saptanması. Diyet el kitabı*. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Beslenme ve Fiziksel Aktiviteler Daire Başkanlığı <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/A%2014.pdf>
- Pheragh D. (2020). Coping with sensory processing disorder in children. <https://www.scribd.com/audiobook/466785102/Coping-with-Sensory-Processing-Disorder-in-Children>
- Phillips, D. (2002). Central auditory system and central auditory processing disorders: Some Conceptual Issues. *Seminars in Hearing*, 23, 251-262. <https://doi.org/10.1055/s-2002-35875>.
- Physiopedia (t.y.). Centre of gravity https://www.physio-pedia.com/Centre_of_Gravity
- Pınar, L. (2020). *Sinir sistemi ve kas fizyolojisi* (7. baskı). Ankara: Akademisyen Kitapevi. ISBN: 9786052586327
- Piaget, J. (1954). *The construction of reality in the child*. (M. Cook, Trans.). Basic Books. <https://doi.org/10.1037/11168-000>
- Piek, J. P. (2006). Infant motor development. human kinetics. [https:// books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=Snf4kqqmgNgC&oi=fnd&pg=PA1&dq=Piek,+J.P.+\(2006\).+Infant+Motor+Development&ots=cBTC0P6PXg&sig=Hbyjcdze-E0R3hshS6z3dyvlhrQ&redir_esc=y#v=one_page&q=Piek%2C%20J.P.%20\(2006\).%20Infant%20Motor%20Development&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=Snf4kqqmgNgC&oi=fnd&pg=PA1&dq=Piek,+J.P.+(2006).+Infant+Motor+Development&ots=cBTC0P6PXg&sig=Hbyjcdze-E0R3hshS6z3dyvlhrQ&redir_esc=y#v=one_page&q=Piek%2C%20J.P.%20(2006).%20Infant%20Motor%20Development&f=false)
- Poskitt, E. M. E. (2000). Body mass index and child obesity: are we nearing a definition?. *Acta Paediatrica*, 89(5), 507-509. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2000.tb00327.x>

- Privitera, A. J. (2018). Sensation and perception. In B. Andrew (Ed.) *General psychology*. Valparaiso University Psychology Curricular Materials. https://scholar.valpo.edu/psych_oer/
- Roeder, B., Teder-Saajeva, W., Sterr, A., Roessler, F., Hillyard, S. A., & Neville, H. J. (1999). Improved auditory spatial tuning in blind humans. *Nature*, 400(6740), 162-166. <https://doi.org/10.1038/22106>
- Rowley, S., & Williams, J. (2015). *Multi-sensory stimulation and infant development*. *Research Review Educational Series* (p.1-6). <https://www.research-review.com.au/getmedia/3334ba98-e03e-4183-8fb5-95e8c318487a/Educational-Series-Multisensory-Stimulation-and-infant.development.pdf.aspx?ext=.pdf>
- Santrock, J. W. (2018). *Yaşam boyu gelişim* (G. Yüksel Çev). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Shaw, C. A., McEachern, J. C., & McEachern, J. (Eds.). (2001). *Toward a theory of neuroplasticity*. Psychology Press. ISBN 978-1-84169-021-6.
- Sidar Albayrak, S. (2019). Duyu'lmak istiyorum. Duyu bütünleme'nin çocuk beyninin gelişimindeki mucizevi etkisi. İstanbul: Sola Unitas.
- Smith Roley, S., Mailloux, Z., Miller-Kuhaneck, H. & Glennon, T. (2007). Understanding Ayres' sensory integration. *OT Practice* 12(7). http://digitalcommons.sacredheart.edu/ot_fac
- Smith, M. C. (2019). *Sensory integration: Theory and practice*. FA Davis. https://books.google.com.tr/books?id=6jDEDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Soto-Faraco, S., Spence, C., Lloyd, D., & Kingstone, A. (2004). Moving multi-sensory research along: Motion perception across sensory modalities. *Current Directions in Psychological Science*, 13(1), 29-32.
- Stivalet, P., Moreno, Y., Richard, J., Barraud, P. A., & Raphel, C. (1998). Differences in visual search tasks between congenitally deaf and normally hearing adults. *Cognitive Brain Research*, 6(3), 227-232. [https://doi.org/10.1016/S0926-6410\(97\)00026-8](https://doi.org/10.1016/S0926-6410(97)00026-8)
- Tannenbaum, A. S. (2001). The sense of consciousness. *Journal of theoretical biology*, 211(4), 377-391. <https://doi.org/10.1006/jtbi.2001.2355>
- Tarakci, D., & Tarakci, E. (2016). Growth, development and proprioception in children. OMICS Group eBooks file:///C:/Users/HP/Downloads/Kitapblm-growth-development-and-proprioception-in-children.pdf

- Tecklin J. (2008). *Pediatric Physical Therapy* (4th ed). Lippincott Williams & Wilkins. [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=YX8pztQH X0MC&oi=fnd&pg=PA1&dq=Tecklin+J.+\(2008\).+Pediatric+Physical+Therapy+&ots=ed1KxGiRPe&sig=vdhonjjEM9F4WvbrdPAGJIHb5Vg&redir_esc=y#v=onepage&q=Tecklin%20J.%20\(2008\).%20Pediatric%20Physical%20Therapy&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=YX8pztQH X0MC&oi=fnd&pg=PA1&dq=Tecklin+J.+(2008).+Pediatric+Physical+Therapy+&ots=ed1KxGiRPe&sig=vdhonjjEM9F4WvbrdPAGJIHb5Vg&redir_esc=y#v=onepage&q=Tecklin%20J.%20(2008).%20Pediatric%20Physical%20Therapy&f=false)
- Terblanche, A. (2019). *Nine senses as bands of perception in consciousness*. https://www.researchgate.net/profile/Ari-Terblanche/publication/33323661_Nine_Senses_as_Bands_of_Perception_in_Consciousness/links/5ce6ded292851c4eabba1692/Nine-Senses-as-Bands-of-Perception-in-Consciousness.pdf
- Tierney, A. L., & Nelson III, C. A. (2009). Brain development and the role of experience in the early years. *Zero to three*, 30(2), 9-13.
- Trawick-Smith J. (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim. Çok kültürlü bir bakış açısı* (5. Baskı) (B. Akman Çev). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Vaida, N. (2012). A study on various factors affecting growth during the first two years of life. *European Scientific Journal*, 8(29), 16-37.
- Van Sant, A. F. (2005). Concepts of neural organization and movement. In Patricia C. Montgomery & Barbara H. Connolly (Eds). *Clinical applications for motor control* (p.25-50). SLACK Incorporated. <http://repository.umpwr.ac.id:8080/bitstream/handle/123456789/388/Clinical%20Applications%20for%20Motor%20Control.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Walk, R. D. (1966). The development of depth perception in animals and human infants. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 31(5), 82-108. <https://doi.org/10.2307/1165648>
- Watson, E. H., & Lowrey, G. H. (1958). Normal physical measurements. In E. H. Watson & G. H. Lowrey, *Growth and development of children* (pp. 46-96). Year Book Publishers. <https://doi.org/10.1037/14417-004>
- WHO Multicentre Growth Reference Study Group, & de Onis, M. (2006). WHO motor development study: Windows of achievement for six gross motor development milestones. *Acta Paediatrica*, 95, 86-95.
- Williams, H. G. (2014). *Motor control: Fine motor skills*. Pediatric Skills for Occupational Therapy Assistants, E-Book, 460.

https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=E87sAwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA460&dq=principles+of++fine+motor+development&ots=IemZPNHPrQ&sig=0JZGocuUFRQ03ebaqmCQBpU_3Iw&redir_esc=y#v=onepage&q=principles%20of%20%20fine%20motor%20development&f=false

Williams, M.S., & Shellenberger, S. (1996). *How does your engine run? A leader's guide to the ALERT program for self-regulation*. Albuquerque, Therapy Works.

Withrow, R. L. (2007). Sensory integration dysfunction: Implications for counselors working with children. *Journal of School Counseling*, 5(18), 1-18.

World Health Organization (2008). WHO child growth standards: training course on child growth assessment. Measuring a Child's growth https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43601/9789241595070_B_eng.pdf?sequence=2&isAllowed=y

WHO (2008a). *WHO child growth standards: Training course on child growth assessment. Girl's growth record*. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43601/9789241595070_GirlsGrowth_eng.pdf?sequence=10&isAllowed=y

WHO (2008b). *WHO child growth standards: Training course on child growth assessment. Boy's growth record*. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43601/9789241595070_BoysGrowth_eng.pdf?sequence=9&isAllowed=y

Yurdakök, K. (1995). Büyümenin izlenmesi. *Sürekli Tıp Dergisi*, 4(3), 101-106.

Bölüm -5-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE MOTOR GELİŞİM

5.1. Motor Gelişimin Tanımı ve Önemi

Bilim insanları farklı alanlardaki gelişimlerden bahsederken bilişsel gelişim veya sosyal gelişim gibi kavramlar kullanırlar. Hareket becerilerindeki gelişimden söz ederken de motor (psikomotor) gelişim kavramı kullanılmaktadır. Motor gelişim yaşam döngüsü boyunca motor davranıştaki kesintisiz değişimdir. Hem süreç hem ürün olarak incelenir. Süreç olarak motor gelişim bireyin doğum öncesi dönemden başlayarak yaşlılık dönemine kadar motor davranışlarındaki değişimi etkileyen temel biyolojik, çevresel ve görevsel taleplerin araştırılmasını içerir. Ürün olarak ise motor gelişim zaman içerisindeki tanımlayıcı, normatif değişiklikler olarak kabul edilir ve genellikle motor davranış ve motor performanstaki yaşa bağlı değişiklikler olarak görülür (San-Bayhan & Artan, 2014, s.168; Gallahue, Ozmun & Goodway, 2014, s.14-15; AYTEKİN, 2016, s.60).

Motor gelişim, fiziksel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişimine paralel olarak organizmanın isteme bağlı hareketlilik ve hareketle ilgili becerileri kazanma sürecidir (San Bayhan & Artan, 2014, s.168; Şahin, 2017, s.114-138). Bu süreçte, yaşam döngüsü boyunca hareket görevinin gerekleri, bireyin biyolojisi ve çevre koşulları arasındaki etkileşimin meydana getirdiği motor davranıştaki kesintisiz değişim devam eder (Gallahue vd., 2014, s.3). Özünde hareket olan becerilerin kazanılmasını içeren ve doğum öncesi dönemde başlayıp ömür boyu devam eden bir süreçtir (Mengütay, 2005, s.25; Sevimay Özer & Özer, 2012, s.86; San Bayhan & Artan, 2014, s.168). Motor gelişim süreci, bireyin bir bütün olarak gelişiminde önemli rol oynar. Çocuk hareket yeteneği kazandıkça denemeler yapar, nesnelere eline alır, ağzına götürür, yere vurur böylece onların niteliklerini öğrenir. Bu yolla zihinsel

Yararlanılan Kaynaklar

- Anderson, P.J., De Luca, C.R., Hutchinson, E., Roberts, & G., Doyle, L.W. (2010) Underestimation of developmental delay by the new Bayley-III Scale. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 164(4), 352-356.
- Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş., & Çimen, S. (2001). *Çocuk gelişimi 1*. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.
- Assaiante, C., Mallau, S., Viel, S., Jover, M., & Schmitz, C. (2005). Development of postural control in healthy children: a functional approach. *Neural Plasticity*, 12(2-3), 109-118.
- Aşçı, H. & Kirazcı, S. (2014). Spor bilimlerinin psikoloji temelleri. *Spor bilimlerine giriş*. N. Mirzeoğlu (Editör). (Altıncı Basım). s.137-178. Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.
- Avcı, N. (2004). *Gelişimde 0-3 Yaş: Yaşama merhaba*. (İkinci Basım). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aytekin, Ç. (2016). Fiziksel büyüme ve motor gelişim. *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* içinde (s.55-82). E.N. Baysal Metin (Edit.). Ankara: Pegem Akademi.
- Bayley, N. (1993). Bayley scales of infant development. II Manual. San Antonio: Harcourt Brace.
- Berk, L.E. (2013). *Bebekler ve çocuklar. Doğum öncesinden orta çocukluğa* (Çev.Edit: Nesrin Işıkoğlu Erdoğan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Blauw-Hospers, C.H., & Hadders-Algra, M. (2005). A systematic review of the effects of early intervention on motor development. *Developmental medicine and child neurology*, 47(6), 421-432.
- Boz, M. & Güngör Aytar, A. (2012). Büyük kas motor gelişim-2 (TGMD-2) testinin Türk çocuklarına uyarlama çalışması. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12, 17-24.
- Burns, Y., Ensbey, R., & Norrie, M. (1989). The neurosensory motor developmental assessment part I and part II. *The Australian Journal of Physiotherapy*, 35, 141-157.
- Cobb, J.L. (2001). *The child*. California: Myfield Publishing Company.
- Erol, N., Sezgin, N. & Savaşır, I. (1994). *Gelişim Tarama Envanteri* ile ilgili geçerlik çalışmaları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 8(29), 16-22.

- Gallahue, D.L. (1982). *Understanding motor development in children*. Jhon Wiley, Newyork.
- Gallahue, D.L. & Ozmun, J.G. (2006). *Understanding motor development: Infants, children, adolescents, adults*. 6th Ed. New York McGraw-Hill Companies, 524 p., New York.
- Gallahue, D. L., Ozmun, J. C., & Goodway, J. D. (2014). *Motor gelişimi anlamak. Bebekler çocuklar, ergenler, yetişkinler* (Çev. Edit: D. S. Özer A. Aktop) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Giagazoglou, P., Kokaridas, D., Sidiropoulou, M., Potsiaouras, A., Karra, C.,& Neofotistou K. (2013). Effects of a trampoline exercise intervention on motor. performance and blance ability of children with inttellectual disabilities. *Research Development Disability*, 34, 2701-2707.
- Gizir, Z. (2017). Motor gelişim. *Erken çocukluk döneminde gelişimi I 0-36 ay içinde* (s.197-238). A. Köksal Akyol (Edit). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gizir, Z. (2018). Temel hareketler dönemi. *Erken çocukluk döneminde gelişimi II 0-36 ay içinde* (s.85-108). A. Köksal Akyol (Edit). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gümüşdağ, H. & Yıldırım, M. (2018). *Spor bilimlerinde çocuklarda motor gelişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. ISBN: 978-605-320-843-3
- Haywood, K. M. & Getchell, N. (2005). *Life span motor development*. (Fourth Edition). USA: Human Kinetics.
- Johnson, S.,Marlow, N. (2006). Developmental screen or developmental testing? *Early human development*, 82(3), 173-183.
- Karakaş, G. (2018). *Hafif düzeyde zihinsel engelli çocuklara uygulanan serbest zaman aktivitelerinin fiziksel uygunluk ve motor gelişimleri üzerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.
- Kaya Kara, Ö. (2011). *Bir yaş altındaki riskli çocukların normal gelişim açısından incelenmesi* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kitamura, F.,& Matsunaga, K. (1990). Field dependence and body balance. *Perceptual Motor Skills*, 71, 723-724.
- Leblanc, J. & Dickson, L. (2011). Çocuklar ve spora ilişkin gerçekçi yaklaşımlar. *Çocuklar ve spor*. D. Erben (Çev.). G. K. Gül (Çev. Editörü). (İlk Basım). Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.

- MEB (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi Psiko-motor gelişim*. (MEGEP) Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi Kitapçığı, Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (<http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>)
- Mengütay, S. (2005). *Çocuklarda hareket gelişimi ve spor*. (İlk Basım). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Mengütay, S. (2005). *Çocuklarda hareket gelişimi ve spor*. (İlk Basım). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Mohammadi, V., Alizadeh, M., & Gaieni, A. (2012). The effects of six weeks strength exercises on static and dynamic balance of young male athletes. *Procedia - Social Behaviour Sciences*, 31, 247-250.
- Morris, M.A., Atwater, E.A., Williams, J.M. & Wilmore, H.J. (1980). Motor performance and anthropometrics screening measurements for preschool age children. A.M. Morris (ed.) *Motor Development: Theory into practice. Manager of motor skills*.
- Mülazımoğlu Ballı, Ö. (2006). *Bruininks-Ooseretsky motor yeterlik testinin geçerlik, güvenilirlik çalışması ve beş-altı yaş grubu çocuklara uygulanan cimnastik eğitim programının motor gelişimine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Mülazımoğlu Ballı, Ö. & Gürsoy, F. (2012). Bruininks-Oseretsky motor yeterlik testinin beş-altı yaş grubu Türk çocuklar için geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3), 104-118.
- Müniroğlu, S. (1995). *Anaokullarına devam eden 4-5 yaş çocukların motor gelişimlerine etki eden faktörler üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Özer, D.S., & Özer, K. (2005). *Çocuklarda motor gelişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özer, D.S., & Özer, K. (2014). *Çocuklarda motor gelişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Payne, V.G. & Isaacs, L.D. (2012). *Human motor development: A life span approach*. 5th ed., 497 p., McGraw-Hill. Boston.
- Salı, G. (2020). 0-36 aylık çocuklarda motor gelişim. *Bebeklik döneminde gelişim ve eğitim içinde* (s.149-196). E. Dereli, G. Salı (Eds.). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Salı, G. (2021). *Çocuklarda motor gelişim. Bebeklik çocukluk ergenlik* (1. Baskı). İstanbul: Kriter Yayınevi. ISBN: 978-625-8012-17-0

- San-Bayhan, P. & Artan, İ. (2014). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Savaşır, I., Sezgin, N., & Erol, N. (1992). 0-6 yaş çocukları için gelişim tarama envanteri geliştirilmesi: Ön çalışmalar. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 3(2), 33-42.
- Sayın, M. (2011). *Hareket ve beceri öğretimi*. Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.
- Sevimay, D. (1986). Okul öncesi çağı çocuklarının motor performanslarının incelenmesi. Bilim uzmanlığı tezi (basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sevimay Özer, D. & Özer, M.K. (2012). *Çocuklarda motor gelişim*. (Yedinci Baskı) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Slentz, K.L., & Krogh, S.L. (2001). *Early childhood development and its variations*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. London: Mahwah, New Jersey ISBN 0-8058-2884-2
- Sparto, P.J., Redfern, M.S., Jasko, J.G., Margaretha, L., Casselbrant, E.M., Mandel, J., & Furman, M. (2006) The influence of dynamic visual cues for postural control in children aged 7-12 years. *Experimental Brain Research*, 168, 505-516.
- Şahin, S. (2017). Bebeklik döneminde motor gelişim. *Çocuk gelişimi I bebeklik döneminde gelişim* içinde (s.114-138). F. Turan, A. İ. Yükselen (Eds.). Ankara: Hedef Yayıncılık. ISBN:978-605-9877-06-0
- Temel, F., Ersoy, Ö., Avcı, N. & Turla, A. (2004). Gazi erken çocukluk gelişimi değerlendirme aracı "GEÇDA". Ankara: Rekmay Ltd. Şti. ss.88
- Vander Zanden, J.W. (1985). *Human development*. Published by McGraw-Hill Companies ISBN 10: 0072825952 ISBN 13 : 9780072825954
- Yalaz, K., Anlar, B. & Bayoğlu, B. (2010). *Denver II Gelişimsel Tarama Testi "Türkiye Standardizasyonu"*. Ankara: Gelişimsel Çocuk Nörolojisi Derneği.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. & Kılıç Atıcı, M. (2013). *Gelişim psikolojisi. Çocuk ve ergen gelişimi*. Pegem Akademi ISBN: 978-9944-919-68-5

Bölüm

-6-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE BİLİŞSEL GELİŞİM

6.1. Temel Kavramlar

Bilişsel gelişim nedir? Biliş sözcüğü Türk Dil Kurumu'na (TDK) (2021) göre canlının, bir nesne veya olayın varlığına ilişkin bilgili ve bilinçli duruma gelmesi anlamına gelmektedir. Bilişsel gelişim ise bireyin çevresi ile etkileşimi sonucu ortaya çıkan zihinsel değişimleri kapsar. Ayrıca organizmanın bilmesi, öğrenmesi olarak da ifade edilebilir. Öğrenme bir uyarıcı ile bir tepkinin eşleştirilmesi, yani bir uyarıcıya karşı gösterilen bir tepkinin pekiştirilmesi olarak tanımlanabilir (Bacanlı, 2004). Bireyin öğrenme serüveni doğumdan itibaren belirli bir algı düzeyine geldikten sonra yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreçte çocukluktan itibaren yaş ve gelişim düzeyi ile bireysel farklılıklar da göz önüne alınarak öğrenme farklı biçimlerde devam eder. Doğumdan itibaren çevresi ile duyularını kullanarak etkileşime giren bebek, motor hareketler ile öğrenme tanılama, anlamlandırma ve keşfetme çabası içine girer ve bu yaşam boyu devam eder. Bu süreç temel olarak bilişsel gelişim olarak adlandırılmaktadır. Çocukta bilişsel gelişimin nasıl gerçekleştiği, biyolojik ya da çevreye bağlı etmenlerin hangisinin daha baskın olduğu konusunda bilim insanlarının farklı bakış açıları mevcuttur. Örneğin Piaget çocuğun bilişsel gelişiminde olgunlaşmanın önemini ön plana çıkarırken, Vygotsky sosyal çevrenin daha önemli olduğu görüşündedir.

Bilişsel gelişim insanlara soyut ve somut olarak nedenleri öğrenmelerini, mantıklı düşüncelerini, etrafındakilerle ilgili bilgileri örgütlemeyi sağlamaktadır (Kürkçüoğlu, 2010). Ayrıca gelişim düzeyine ve zengin uyarıcı çevrenin de etkisiyle bu öğrenme süreçlerinin çeşitliliği ve niteliği farklılaşmaktadır. Çocuk, bilişsel gelişimin aşamalarından birini nesnelere değişmezliğini keşfederek başarır. Bu onun için zorlu ve vazgeçilmez bir süreçtir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Ahioğlu-Lindberg, E. N. (2011). Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 19(1), 1-10.
- Akbulut Kılıçoğlu, N. (2017). Bilişsel ve dilsel gelişim. A. Arı (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (s. 97-118). Eğitim.
- Akman, Y., Erden, M. (2014). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretme* (21. Baskı). Arkadaş.
- Akpınar, B. (2011). Biliş ve üstbiliş (metabiliş) kavramlarının zihin felsefesi açısından analizi, *Turkish Studies* 6(4), 353-365.
- Alıcı, T. (2010). *Öğrenmenin bilimsel temelleri*. Palme.
- Altunay, Z. M. (2010). *Şizofrenlerde semantik bellek süreçleri normal popülasyona kıyasla farklı mıdır?* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Arı, R. (2017). *Eğitim psikolojisi (gelişim ve öğrenme)*. Nobel.
- Arslan, F. (2000). 1-3 yaş dönemindeki çocuğun oyun ve oyuncak özelliklerinin gelişim kuramları ile açıklanması. *C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 4(2), 40-43.
- Atak, H. (2017). Piaget ve vygotsky'nin kuramlarında çocukların toplumsallaşma süreci. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 9(2), 163-176. doi:10.18863/pgy.281372.
- Aylar, E. (2012). Bir örnek olay incelemesi: sosyo-kültürel teori bağlamında geleceğe yönelik hedefler ve öz-düzenleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 20(3), 767-782.
- Bacanlı, H., (2004). *Gelişim ve öğrenme* (9. Basım). Nobel.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi* (3. Baskı). Nobel.
- Balaban, N. (1995). Seeing the child, knowing the person." Ayers, W. (Ed.), *To Become a Teacher* içinde (s. 49-57). Teachers College Press.
- Başkale, H., Bahar, Z. (2008). Piaget'in bilişsel gelişim kuramıyla ilgili bir gözden geçirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi* 1(2), 133-147.
- Bayhan, P., Saranlı, A. G. (2010). Vygotsky'nin kuramına dayanan kendine yönelik konuşma davranışının okul öncesi dönemdeki gelişimi ve uygulamalarda kullanımı. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 819-834.

- Bayraktar, M. M. (2017). *Jean piaget'nin bilişsel gelişim kuramına yöneltilen eleştiriler bağlamında Türkiye'de yapılan din eğitimi çalışmalarının değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Berk, L. (2002). *Child development* (5. Ed). Allyn and Bacon.
- Bodrova E. & Leong D.J. (2018) *Tools of the mind; a vygotskian early childhood curriculum*. Fleeer M., van Oers B. (eds) *International Hand book of early childhood education* içinde. Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-024-0927-7_56
- Boydak, H. A. (2017). *Öğrenme stilleri* (22 Basım). Beyaz.
- Bozhovich, E. D. (2009). Zone of proximal development: the diagnostic capabilities and limitations of indirect collaboration. *Journal of Russian & East European Psychology*, 47(6), 48–69. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2753/RPO1061-0405470602>. Erişim tarihi: 15.08.2021.
- Bozkurt, H., Özmuşul, B. (2021). Zihinsel gelişim ilkelerine göre ilkököl birinci sınıf matematik ders kitabındaki etkinliklerin incelenmesi. *Journal of Social Sciences & Humanities* 5(2), 129-143.
- Bruner, J. S. (1963). *The process of education*. Vintage Books.
- Bruner, J. S. (1966). *Toward a theory of instruction*. Harvard University Press.
- Budak, Y., Gençtanırım Kurt D., Kula, S. S. (2018). Bilişsel gelişimde farklı bir görüş geliştiren henry wallon ve jean piaget'nin görüşlerinin karşılaştırılması olarak incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi* 48, 415-436.
- Charles, C. M. (2003). *Öğretmenler için piaget ilkeleri*. (Çev. G. Ülgen). Nobel.
- Cüceloğlu, D. (2019). *İnsan ve davranışı* (27. Baskı). Remzi.
- Çekirdekçi, S., Toptaş, V. (2017). Bruner'in zihinsel gelişim ilkelerine göre ilkököl matematik ders ve çalışma kitaplarında geometri. *IJETSAR (International Journal Of Education Technology and Scientific Researches)*, 2, 72-86.
- Çekirdekçi, S., Toptaş, V., Çekirdekçi, N. (2016). Bruner'in zihinsel gelişim ilkelerine göre yapılan bilgisayar destekli eğitimin 3. sınıf geometri dersi başarısına ve öğrenilenlerin kalıcılığına etkisi. *Cumhuriyet International Journal of Education-CIJE (USOS Özel Sayı)*, 5, 82-96.
- Çolakradioğlu, O. (2014). Bilişsel gelişim. A. R. Ç. Eroğlu, F. Yurtal (Ed.) *Eğitim psikolojisi el kitabı* içinde (s. 97-180). Mentis.

- Dönmez, A. (1992). Bilişsel sosyal şemalar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi* 14, 131-146.
- Engin, A. O., Calapoğlu, M., Gürbüzöğlü, S. (2008). Uzun süreli bellek ve öğrenme. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2, 251-262.
- Erberk-Özen, N. ve Rezaki, M. (2007). Prefrontal korteks: bellek işlevi ve bunama ile ilişkisi". *Türk Psikiyatri Dergisi* 18(3), 262-269.
- Erden. M., Akman, Y. (2014). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretme* (21. Baskı). Arkadaş.
- Erdener, E. (2009). Vygotsky'nin düşünce ve dil gelişimi üzerine görüşleri: piaget'e eleştirel bir bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 7(1), 85-103.
- Ergül, A. (2007). *Boehm okul öncesi temel kavramlar testi 3'ün 36-47 aylık çocuklar için Türkçeye uyarlama çalışması*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Ergün, M., Ersüer, S. (2006). Vygotsky'nin yeniden değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi* 8(2), 269-292.
- Ertmer, P. A., & Newby, T. J. (2013). Behaviorism, cognitivism, constructivism: Comparing critical features from an instructional design perspective. *Performance improvement quarterly*, 26(2), 43-71.
- Goldstein E. B. (2014). *Cognitive psychology: connecting mind, research, and everyday experience*. Wadsworth Cengage Learning.
- Gömleksiz, M. (1995). Kubaşık öğrenme teknikleri. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2(12), 36-41.
- Gülten, D. Ç., Ergin, H., Avcı, R. (2009). Bilgiyi işleme kuramı ve anlamlandırmanın matematik öğretim üzerindeki etkisi, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* 12(2), 1-10.
- Gün Duru, E., Köse, S. (2016). Müziksel ezber üzerine nitel bir çalışma. *The Journal of Academic Social Science Studies* (43), 121-131.
- Güneş, F. (2003). Okuma-yazma öğretiminde cümlenin önemi, *Türklük Bilimi Araştırmaları* (13), 39-48.
- Güneş, F. (2009). Türkçe öğretiminde günümüz gelişmeleri ve yapılandırıcı yaklaşım. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6(11), 1-21.
- Güneş, F. (2015). Eğitim ve zihinsel değişim. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4(1), 1-20.
- Gürel, E., Tat, M. (2010). Çoklu zekâ kuramı: tekli zekâ anlayışından çoklu zekâ yaklaşımına. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 3(11), 339-357.

- Güven, M. (2004). *Öğrenme stilleri ile öğrenme stratejileri arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Hughes, F. P. (1991). *Children, play, and development*. Allyn & Bacon.
- Hulme, C., Maughan, S. & Brown G. D. A. (1991). Memory for familiar and unfamiliar words: Evidence for a long-term memory contribution to short-term memory span. *Journal of Memory and Language* 30(6), 685-701.
- Ilgar, M. Z., Coşkun Ilgar, S. (2018). Sternberg'in başarılı (üçlü) zekâ kuramı. *Turkish Studies* 13(18), 781-800.
- Ilgaz, H. (2013). *E-öğrenme ortamları için sürdürülebilir dikkat düzeyi ile bağlamsal ipucu kullanımının örtük bellek performansına etkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- İnanç, B. Y., Bilgin, M., Atıcı, M., K. (2007). *Gelişim psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi* (12. Baskı). Pegem Akademi.
- Johnson, W. D. & Johnson, T. R. (1994) *Learning together and alone: cooperative, competitive and individualistic learning* (Fourth Edition). Allyn and Bacon.
- Johnson-Crowley, N. (2004). An alternative framework for teacher preparation in nursing. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 35(1), 34-42.
- Kapanadze, D. Ü. (2019). Vygostky'nin sosyo- kültürel ve bilişsel gelişim teorisi bağlamında türkçe öğretiminin değerlendirilmesi. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (47), 181-195.
- Karabekiroğlu, K., Gımsal, A. & Berkem, M. (2005). Psikiyatrik bozukluklarda bellek sorunları. *Anatolian Journal of Psychiatry* 6, 188-196.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 1-21.
- Korkmaz, Ö., Mahiroğlu, A. (2007). Beyin, bellek ve öğrenme. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 15(1), 93-104.
- Kök, T. (2016). *Oyun mekânları tasarım ölçütlerinin "yapılandırılmış çevre" bağlamında değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
- Kürkçüoğlu, B. Ü. (2010). 0-6 yaş arası çocukların temel gelişimsel özellikleri: Bilişsel gelişim ve dil gelişimi, İ. H. Diken (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi* içinde. (s. 20). Pegem.
- Levine, L. E., & Munsch, J. (2016). *Child development from infancy to adolescence: an active learning approach*. Sage.

- Luke, J. (2012). *The impact of manipulatives on students' performance on money word problems*. Unpublished Master's Diserttion. Georgia State University.
https://scholarworks.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1089&context=epse_diss. Erişim Tarihi, 21.07.2021.
- Malik, S., A. (2017). Revisiting and re-representing scaffolding: The two gradient model. *Cogent Education*, 4(1), 1-13. DOI: 10.1080/2331186X.2017.1331533
- Mesulam, M. (2004). *Davranışsal ve bilişsel nörolojinin ilkeleri*. Yelkovan.
- Miller J. G. (1994) Cultural diversity in the morality of caring: Individual-oriented versus duty-oriented interpersonal codes. *Cross Cult Res*, 28, 3-39.
- Nuhoğlu, H., Eliçin, Ö. (2013). Nokta belirleme tekniğinin (touch math) matematik becerilerinin öğretiminde kullanımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 14(1), 21-36.
- Oktay, A., Gürkan, T., Zembat, R. ve Unutkan, Ö. P. (2003). *Ne yapıyorum? neden yapıyorum? nasıl yapmalıyım?* Ya-Pa.
- Ormrod, J., E. (2021). *Human learning: Öğrenme psikolojisi*. (Çev. Ed. Mustafa Baloğlu). Nobel.
- Orhan, R., Ayan, S. (2018). Psiko-motor ve gelişim kuramları açısından spor pedagojisi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)* 8(2), 523-540.
- Öncü, T. (1999). Lev s. vygotsky'nin gelişim kuramı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi* 39(1-2), 227-236.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 4(4), 566-589.
- Özkök Kayhan. E. (2010). *İlköğretim birinci kademe çocuklarında okuduğunu anlama ile sözcük bilgisi, görsel algı ve kısa süreli bellek arasındaki ilişki*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Öztürk, B., Kısaç, İ. (2020). Bilgiyi işleme modeli. B. Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi Gelişim Öğrenme- Öğretim* (23. Baskı) (s. 275-303). Pegem.
- Piaget, J. & Inhelder, B. (1969). *Mental imagery in the child*. Basic Books.
- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. (M. Cook, Trans.). W W Norton & Co. <https://doi.org/10.1037/11494-000>
- Piaget, J. (1971). *The theory of stages in cognitive development*. In D. R. Green, M. P. Ford, & G. B. Flamer, *Measurement and Piaget*. McGraw-Hill.

- Piaget, J. (1981). *Intelligence and affectivity: Their relation during child development*. (Trans & Ed T. A. Brown & C. E. Kaegi). Annual Reviews.
- Polat, M. (2014). Beyin temelli öğrenmenin açılımı nedir? *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3(2), 265-274.
- Santrock, W. J. (2020). *Yaşam boyu gelişim (13. basımdan çeviri)*. Nobel.
- Sarp, N., Tosun, A. (2011). Duygu ve otobiyografik bellek. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* 3(3), 446-465.
- Sayar, F., Cangöz, B. (2013). Genç ve yaşlı bireylerin duygusal bellek işlevleri açısından karşılaştırılması. *Turkish Journal of Geriatrics* 16(2), 177-184.
- Schacter, D., L. (1992). Priming and human memory systems: perceptual mechanisms of implicit memory. *Journal of Cognitive Neuroscience* 4(3), 244-256. <https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3627272/SchacterPrimingMultiple.Pdf>, Erişim Tarihi: 02.08.2021.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya (27. Baskı)*. Anı.
- Shoab A. M. (2017). Revisiting and re-representing scaffolding: the two gradient model, *Cogent Education* 4(1), 1-13. DOI: 10.1080/ 2331186X. 2017. 1331533.
- Smith, S. M., Gerkens, D. R., Shah, J. J., & Vargas-Hernandez, N. (2005). In Creativity and Innovation in Organizational Teams, L. Thompson & H.S. Choi (Eds) *Empirical studies of creative cognition in idea generation* içinde. (s. 3-20). Lawrence Erlbaum Associates. [https://doi.org/ 10.4324/ 9781410615732](https://doi.org/10.4324/9781410615732).
- Sönmez, V. (2000). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Anı.
- Stein, K. F. (1995). Schema model of the self-concept. *Image The Journal Of Nursing Scholarship* 27, 187-193.
- Şener, T. (2021). Piaget bilişsel gelişim kuramı. [https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/ 48252 /mod_resource/content/0/Bili%C5%9Fsel %20geli%C5%9Fim.pdf](https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/48252/mod_resource/content/0/Bili%C5%9Fsel%20geli%C5%9Fim.pdf). Erişim tarihi: 08. 07. 2021.
- Tay, B. (2005). Sosyal bilgiler ders kitaplarında öğrenme stratejileri. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 6(1), 209-225.
- Toptaş, H., Erdal, B., Kındap Tepe, Y., Çiğdem, B., Topaktaş, S. (2021). Hüzünlü ve neşeli müziklerin kısa süreli bellek üzerine etkisi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 63-79.
- Trawick-Swith, J. (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim çok kültürlü bir bakış açısı*. (B. Akman, Çev. Ed.), Nobel.

- Tulving, E. & Donaldson, W. (1972). *Organization of memory*. Academic Press.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2021). Güncel Türkçe sözlük. <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 26.07.2021.
- Türkoğlu, S., Çetin, F. H., Tanır, Y., Karatoprak, S. (2019). Çalışma belleği ve nörogelişimsel hastalıklar. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 26(2):52-62.
- Türköz, Y. (2007). *Okulöncesi çocuklarda bağlanma örüntüsünün kişilerarası problem çözme ve açık bellek süreçlerine etkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Vygotsky, L. S. & Cole, M. (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Cambridge.
- Vygotsky, L. S. (1986). *Thought and language (second edition, revised)*. MIT. s. (Original work Published 1934)
- Yapıcı, Ş., Yapıcı, M. (2005). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Anı.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk eğitimi el kitabı*. Remzi.
- Yavuzer, H. (2019). *Çocuk psikolojisi*. Remzi.
- Yeşilyaprak, B., Uçar, E. (2021). Öğrenmeden öğretime. B. Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim (24. Baskı) içinde (s.337-398)*. Pegem.
- Yıldırım, Y. (2016). Eğitim sosyolojisi perspektifi ile piaget ve vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramları üzerine sosyolojik bir analiz denemesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5(2), 617-628.
- Yılmaz, S. (2005). Bilgi işleme modeline dayalı bir dersin fen bilgisi öğretmen adaylarının manyetizma konusundaki başarılarına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 236-243.
- Yurdakul, B. (2016). Eğitimde davranışçılıktan yapılandırılmacılığa geçiş için bilgi, gerçeklik ve öğrenme olgularının yeniden anlamlandırılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4 (2), 109-120.
- Zaretsky, V. K. (2009). The zone of proximal development what vygotsky did not have time to write. *Journal of Russian and East European Psychology*. 47(6), 70-93. doi:10.2753/RPO1061-0405470604.

Bölüm

-7-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DİL GELİŞİMİ

7.1. Dil Gelişimi

Konuşma, dil ve iletişim, çocuklar için kritik gelişim alanlarıdır. Hayatımız boyunca hayati bir rol oynarlar, etrafımızda olup bitenleri anlamamıza, temel ihtiyaçlarımızı, duygularımızı iletmemize, sohbet etmemize, düşünmemize ve öğrenmemize, ilişkiler geliştirmemize, sorunları çözmemize ve daha pek çok şeye yardımcı olurlar. Ayrıca bilişsel, sosyal ve okuryazarlık gelişimi dahil olmak üzere gelişimin diğer birçok yönünü de destekler.

Erken çocuklukta dil gelişimini ele almadan önce bazı kavramların açıklanması yararlı olacaktır. *Ses*, konuşma ve dil, birbirimizle iletişim kurmak için kullandığımız araçlardır. Ses, ciğerlerimizdeki havanın gırtlığımızdaki ses telleri arasına itilerek onların titreşmesiyle ortaya çıkan enerjidir. *Konuşma*, dili ifade etmenin bir yoludur. Dili oluşturan tanınabilir sesleri üretmek için dilin, dudakların, çenenin ve ses yolunun tam olarak koordine edilmiş kas hareketlerini içerir. Dil, insanların fikirlerini anlamlı bir şekilde ifade etmelerini sağlayan bir dizi ortak kuraldır. Dil, sözlü, yazılı, işaret, göz kırpması, ağız hareketleri gibi yollarla ifade edilebilir.

Dil, başkalarıyla iletişim kurma yeteneğidir. Dilin anlaşılması ile konuşmanın anlaşılması arasında önemli farklılıklar vardır. Dil, sözlü, yazılı, kullanılan işaretler, jestler veya yüz ifadeleri olsun, tüm iletişim biçimlerini kapsar. Konuşma, en etkili iletişim şekli olan ve en önemli kabul edilen yaygın olarak kullanılan dil becerisidir. Toplumsal yapının ve kültürün aktarılması, büyük ölçüde dile dayandığı gibi, kavram oluşumu, düşünme, ilişkiler kurma, problem çözme gibi alanlarda da dil gelişimi ve bilişsel gelişim karşılıklı etkileşime girmektedir. Bütün bunlar dilin, çocuğun bilişsel ve sosyal gelişiminde ne denli önemli bir yer kapsadığını ortaya koymaktadır (Aydn

Yararlanılan Kaynaklar

- Aksoy, P. ve Baran, G. (2017). Dil gelişimi. Aysel Köksal Akyol (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim 1*(ss. 270-293). Anı Yayıncılık.
- Alpöge G. (1991). *Çocuk ve Dil*. 1. baskı. Altan Matbaacılık.
- Arıca, E. (2003). *Otistik çocukların dil kullanımındaki farklılaşmalar*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Artar, M. (1998). *Ankara'da yaşayan 9-26 aylık çocuklarda aile bilgisine dayalı dil normlarının saptanması*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Atay, M. (2009). *Erken çocukluk döneminde gelişim 1*. 1. baskı. Kök Yayıncılık.
- Aydın Yılmaz, Z. (2007). *Sınıf öğretmenlerine Türkçe öğretimi*. Nobel
- Aydoğan, Y., Özyürek, A. & Gültekin Akduman, G. (2017). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Vize Yayıncılık. .
- Avcı, N. (2004). *Gelişimde 0-3 yaş*. 1. baskı. Morpa Yayınları.
- Aydın, B. (2002). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Pegem Yayıncılık.
- Bacanlı H. (2003). *Gelişim ve öğrenme*, 6. baskı. Nobel Yayıncılık.
- Berk, L. E. (2013). *Çocuk gelişimi*. Onur, B. (Çev. Edt.). İmge Yayıncılık.
- Balcı, H. A (2019). *Anlambilim ve Edimbilim Arasındaki Dilbilimsel İlişki*. Türkiye Vizyonu Multidisipliner Çalışmalar, (Edt. Bülent Kırmızı, Bahar İşigüzel) ss.424-433, Ekin Yayınevi. Bursa.
- Başal, H. A. (2003). *Nasıl mutlu çocuk yetiştirebilirim?* Morpa Yayıncılık.
- Baştürk, M. (2004). *Dil Edinim Kuramları ve Türkçenin Anadili Olarak Edinimi*. Pegem Yayıncılık.
- Bauman-Waengler, J. (2004). *Articulatory and phonological impairments: A clinical focus*. Pearson Education, Inc., MA.
- Baykoç, D.N, Abidoğlu, Ü., Dinçer, Ç., Erdemir, N. & Gümüşçü Ş. (2000). *Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi Etkinlikleri*, 3. baskı. Ya-Pa Yayıncılık.
- Biber, K. (2022). Maki Okulöncesi Eğitim Kurumlarındaki uygulama örnekleri program el notları. Balıkesir
- Bloom, L., & Lahey, M. (1978). *Language Development and Language Disorders*. Wiley.

- Bozkurt, C. (2016). *Çocukta bilişsel gelişme ve dil edinimi*. <http://alatrakya.blogspot.com/2016/04/dil-edinimi-cafer-bozkurt.html>.
- Bulut, A. ve Sönmez, K. (2005). Türkçe öğretiminde beden dili ve anlatım. *Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 85-91.
- Cüceloğlu D. (2011). *İnsan ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları*, 22. baskı. Remzi Kitabevi.
- Demir, T. (2006). *Türkçe dilbilgisi*. Kurmay Yayınları.
- Duran, M. & Kenanoğlu, D.(2020). Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimi Üzerine Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8 (1), ss.15-35
- Ervin-Tripp, S., Guo, J., & Lampert, J. (1990). Politeness and persuasion in children's control acts. *Journal of Pragmatics*, 14, 307-31.
- Erden, M. , & Akman, Y. (1997). *Eğitim Psikolojisi*. Arkadaş Yayınları.
- Foster, S. (1990). *The communicative competence of young children: A modular approach*. London: Longman.
- Grunwell, P. (1989). Developmental phonological disorders and normal speech development: A review and illustration. *Child Language Teaching and Therapy*, 5, 304-319.
- Güleryüz, F. (1990). *48-60 aylar arasındaki Türk çocuklarının dil yapılarının incelenmesi*. [Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü].
- Güneş, F. (2011). Dil öğretim yaklaşımları ve Türkçe öğretimindeki uygulamalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 123-148.
- Güvendir, E., & Yıldız I. G. (2014). *Dil edinimi*, 1. baskı. Anı Yayıncılık.
- İnci, R., Sağlam, M., Erdoğan, G. (2018). *İki Dilliliğin Çocuklarda Yeni Dil Öğrenimine Etkisi*, Özet bildiri- (12.04.2018- 13.04.2018) 1.Uluslararası Sağlık Yaşam Kongresi
- Jamber, I. (2016). *Language Development At Early Childhood*, International Conference on Education (IECO) Proceeding, ISBN: 978-602-6988-21-8 Vol. 1, July 2016, P. 279-289
- James, S. L. (1990). *Normal language acquisition*. London: College-Hill
- Kandemir, M. (2016). Bilişsel gelişim. Ş. Işık (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (s. 89-146). Ankara: Pegem Akademi.

- Köksal Akyol, A. (2014). Bilişsel gelişim. A. Ulusoy (Ed.). *Eğitim psikolojisi* içinde (s. 73- 108). Ankara: Anı.
- Küçükkaragöz, H. (2018). *Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi*. 20. baskı. Pegem Akademi.
- Keklik S. (2011). Türkçede on bir yaşına kadar çocuklara öğretilmesi gereken, birleşim gücü yüksek ilk bin kelime, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(4), ss.80-95.
- Locke, J. (1994). Developmental paths to phonology. In Williams, E.J. and Langsam, J., editors. *Children's phonology disorders: Pathways and patterns*. Rockville, MD: American Speech-Language-Hearing Association.
- Maviş, İ. (2015). Çocukta dil edinim kuramlar. S. Topbaş (Ed.). *Dil ve kavram gelişimi* içinde (s. 39-73). Kök Yayıncılık.
- Mayes, L.C., & Cohen, D.J. (2006). *Yale Üniversitesi Çocuk Araştırma Merkezi Çocuğunuzu Anlama Rehberi*. 1. baskı. Beyaz Balina Yayınları.
- MEB. (2013). Çocuk gelişimi ve eğitimi: Dil gelişimi. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Dil%20Geli%C5%9Fimi.pdf
- Ninio, A., & Snow, C. (1996). *Pragmatic development*. Boulder, CO: Westview Press
- Owens, R.G. (2019). *Language development: An introduction*. 8th Edition. Pearson.
- Özdemir, A. (2002). *Bilişsel gelişim kuramları ışığında Türkçenin ana dil olarak öğretiminde yeni yaklaşımlar*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Öztürk, H. (1995). *Okulöncesi eğitim kurumlarına giden ve gitmeyen ilkökul birinci sınıf öğrencilerinin alıcı ve ifade edici dil düzeyleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2011). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Yayınları.
- Seçilmiş, S. (1996). *Anaokuluna giden ve gitmeyen erken çocukluk dönemindeki çocukların dil gelişimi ile ilgili becerilerin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü].
- Santrock, J.W. (1998). *Child Development*. 8th edition. Mc Graw Hill Companies, USA.

- Senemoğlu, N. (1989). Okulöncesi eğitimde dilin önemi, *Milli Eğitim Vakfı Dergisi*, 4(14), 21-22.
- Shriberg, L. D., Kwiatkowski, J. (1982). Phonological disorders III: A procedure for assessing severity of involvement. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 47, 256-270.
- Temel, Z. F., Bekir, H., & Yazıcı, Z. G. (2014). *Erken çocuklukta dil edinimi*. Vize Yayınları.
- Temiz, G. (2002). *Okulöncesi eğitimin çocuğun dil gelişimine olan etkisi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Topbaş, S. (2001). *Dil gelişiminin sosyal temelleri: Çocukta dil ve kavram gelişimi*. Seyhun Topbaş (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. No: 1318, AÖF: 717. 75-93.
- Topbaş, S. (2015). *Sesbilgisel gelişim*. S. Topbaş (Ed.). Dil ve kavram gelişimi içinde (s. 75-108). Ankara: Kök.
- Trawick-Swith, J. (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Akman, B. (Çev.Ed.) Nobel Yayıncılık.
- Tutkun, C. (2020). Bilişsel ve Dil Gelişimi. (Ed: Zarife Seçer). İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Uyar, N. (1995). *Anaokuluna Devam Eden 60-72 Aylık Çocuklara Destekleyici Olarak Uygulanan Eğitimde Drama Programının Çocukların Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi*. [Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Bilim Uzmanlığı Tezi].
- Ülgen, G. (1995). *Eğitim psikolojisi: Birey ve öğrenme*. Bilim Yayınları
- Ülgen, G. & Fidan, E. (1991). *Çocuk gelişimi*. Milli Eğitim Basımevi.
- Wells, G. (1985). *Language development in the pre-school years*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Yule, G. (2008). *Pragmatics*. Oxford University Press.
- Yavuzer, H. (2010). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. (8. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1993). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.

Bölüm

-8-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE SOSYAL GELİŞİM

İnsanoğlu sosyokültürel bir varlıktır. Doğum ile başlayan ve yaşadığı çevreye uyum sağlamaya çalışan insanoğlu ilk sosyalleşme girişimlerinde bulunur. Sosyal gelişim dinamik ve insanın hayatı boyunca devam eden bir süreçtir. Sosyal gelişim, bireyin yaşam sürecinde diğer insanlarla, toplumun yapısıyla, gelenek, görenek ve kültürü ile edindiği yaşantılar sonucu oluşan değişimler olarak tanımlanabilir (Ulusoy, 2002). Bu bağlamda sosyal gelişimin diğer gelişim alanlarından, çevresindeki diğer insanlar ile olan etkileşim ve deneyimlerinden, yaş, cinsiyet, bireysel farklılıklar, aile yapıları, çocuğun akranları, okul çevresi ve kitle iletişim araçlarından etkilendiğini söylemek mümkündür (Çağdaş & Seçer, 2002, s.9; Schunk, 2012, s.118).

Sosyal gelişimin iyi olması çocukların ilerleyen hayatlarında onlara insan ilişkilerinde kolaylık sağlayacaktır. Böylelikle bireyler diğer insanlar ile çatışmadan ve sorun yaşamadan olumlu ilişkiler kurarak toplumsal yaşamlarını sürdürecektir. Sosyal gelişimi iyi olan çocuğun iletişim becerileri de iyidir. Bu sayede arkadaş edinme, toplumun norm ve kurallarını anlama ve uygulayabilme konusunda daha kolay ilerleme gösterirler. Ayrıca bu çocuklar akademik olarak da derse katılma oranı yüksek, dersle ilgili, görev ve sorumluluklarını bilerek yerine getirirler. Eğitim ortamlarında rahatlıkla konuşabilmeyi, fikirlerini savunabilmeyi, paylaşımcı olmayı, işbirliği halinde çalışmayı severler.

8.1. Temel Kavramlar

▪ *Sosyalleşme*. Bireyin yaşadığı çevrenin, toplumun inançlarını kültürünü, tutumlarını ve toplumun kendinden beklediği davranışları öğrenmesine sosyalleşme denir (Bayhan & Artan, 2009). Bu bağlamda sosyalleşme doğumla birlikte başlar (Giddens, 2006, s.163). Bebeğin ihtiyaçlarını gidermek için ağlaması ve yetişkinlerin de bebeğin ihtiyaçlarını gidermek için gösterdikleri tepkiler karşılıklı bir etkileşime yol açar ve böylece sosyalleşme deneyimleri başlamış olur.

Yararlanılan Kaynaklar

- Battelle for Kids, (2019). Framework for 21st century learning definitions
- Bandura, A. (1965). Influence of models' reinforcement contingencies on the acquisition of imitative responses. *Journal of personality and social psychology*, 1(6), 589.http://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_Framework_DefinitionsBFK.pdf
- Bandura, A. (1965). Influence of models' reinforcement contingencies on the acquisition of imitative responses. *Journal of personality and social psychology*, 1(6), 589-595
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual review of psychology*, 52(1), 1-26.
- Baumrind, D. (1967). Child-care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 43-88.
- Bayhan, P. & Artan, İ. (2009). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Ankara: Morpa
- Bedard, K., & Dhuey, E. (2006). The persistence of early childhood maturity: International evidence of long-run age effects. *The Quarterly Journal of Economics*, 121(4), 1437-1472.
- Benveniste, D. (2015). *Sigmund Freud and libido development*.<https://www.nwaps.org/sites/default/files/Freud%20and%20Libido%20Development.pdf>
- Berk, E. L. (2013). Tarih, teori ve araştırma stratejileri. Nesrin Işıkoğlu Erdoğan (Çev.), *Infants and Children Prenatal through Middle Childhood*. Nesrin Işıkoğlu Erdoğan (Çev. Ed.), Ankara: Nobel
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard university press.
- Campbell, P., & Siperstein, G. N. (1994). *Improving social competence: A Resource for Elementary School Teachers*. Allyn and Bacon, 160 Gould Street, Needham Heights, MA 02194-2310.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., Yeh, E. A. J., & Huddleston-Casas, C. A. (2006). Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home contexts. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(3), 209-227.
- Crick, N. R., Ostrov, J., & Werner, N. (2006). A longitudinal study of relational aggression, physical aggression, and children's social-psychological adjustment. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 34, 127 – 138
- Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Çağdaş, A., Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ramazan Arı (Ed.) Ankara: Nobel

- Demir Yıldız, C. (2018). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde yöneticilerin karar verme davranışını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Turkish Studies*,12(28), 223-244.
- Dodge, K. A., & Price, J. M. (1994). On the relation between social information processing and socially competent behavior in early school-aged children. *Child development*, 65(5), 1385-1397.
- Eder, R. A., & Mangelsdorf, S. C. (1997). The emotional basis of early personality development: Implications for the emergent self-concept. In *Handbook of personality psychology* (pp. 209-240). Academic Press.
- Ergün, M., Özsüzer, S. (2006). Vygotsky'nin yeniden değerlendirilmesi. Afyon Kocatepe Üni., Eğitim Fak. Sosyal Bilimler Dergisi 8(2), 269-292
- Giddens, A. (2006). *Sociology*. Cambridge Polity Press
- Gürses, İ., Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 153-166.
- Hart, C. H., Olsen, S. F., Robinson, C. C., & Mandlco, B. L. (1997). The development of social and communicative competence in childhood: Review and a model of personal, familial and extrafamilial processes. *Communication Yearbook*, 20, 305-373).
- Hartup, W. W. & Laursen, B. (1993). Conflict and context in peer relations. In C. H. Hart (Ed.), *Children on playgrounds: Research perspectives and applications* (pp.44-84). Albany: State Universty of New York Press.
- Jenson, W. R., Sloane, H. N., & Young, K. R. (1988). *Applied behavior analysis in education: A structured teaching approach*. Prentice Hall.
- Karen, R. (1998) : *Becoming attached*, New York: Oxford University Press.
- Ladd, G.W. (2006). Peer rejection, aggressive or withdrawn behavior, and psychological maladjustment from ages 5 to 12: An examination of four predictive models. *Child development*, 77(4), 822-846.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen & E. M. Hetherington, *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4th ed.). New York: Wiley.
- Maccoby, E.E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental Psychology*, 28, 1006-1017.
- McFall, R. M. (1982). A review and reformulation of the concept of social skills. *Behavioral assessment*, 4(1), 1-33.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *2013 Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara
- Milli Eğitim Bakanlığı.(2013).0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı. Ankara

- Nelson, L. J., Rubin, K. H., & Fox, N. A. (2005). Social withdrawal, observed peer acceptance, and the development of self-perceptions in children ages 4 to 7 years. *Early Childhood Research Quarterly*, 20(2), 185-200.
- Oğuzkan, F. (1981). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumları Yay
- Öncü, T. (1999). Lev S. Vygotskys theory of development. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi* 39(1-2), 227-236
- Parten, M.B. (1932). Social participation among pre-school children. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27(3), 243-269
- Piaget, J. (1999). *Play, dreams and imitation in childhood*. London, Routledge And Kegan Paul
- Piaget, J. (2013). *Play, dreams and imitation in childhood*. Routledge. <http://urlbu.com/c4920>
- Power, T. G. (2013). Parenting dimensions and styles: a brief history and recommendations for future research. *Childhood Obesity*, 9(s1), S-14.
- Sağlık, G.N. (2021) Psikanalitik kuram ve sosyal hizmet. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 435-455.
- Sandstrom, M.J. (2007). A link between mothers' disciplinary strategies and children's relational aggression. *British Journal of Developmental Psychology*, 25(3), 399-407.
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Pegem
- Schunk, H.D. (2012). *Learning theories an educational perspective*. Sixth Edition. Pearson
- Trawick-Smith, J. (1988). Let's say you're the baby, OK? Play leadership and following behavior in young children. *Young children*, 43(5), 51-59.
- Trawick-Smith, J. (1992). A descriptive study of persuasive preschool children: How they get others to do what they want. *Early Childhood Research Quarterly*, 7(1), 95-115
- Trawick-Smith, J. (2017). *Early childhood development (A multicultural perspective)*. 7th edition. Pearson
- Trower, P. (1982). Toward a generative model of social skills: A critique and synthesis. *Social skills training: A practical handbook for assessment and treatment*, 399-427.
- Tüzün, O., Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Ulusoy, A. (2002). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Anı
- Wheeler, H., & Connor, J. (2009). *Parents, early years and learning: Parents as partners in the early years foundation stage-principles into practice*. JKP.

Bölüm

-9-

ERKEN ÇOCUKLUKTA DUYGUSAL GELİŞİM

9.1. Erken Çocuklukta Duygusal Gelişimin Tanımı ve Önemi

Duygular, birey ve çevresi arasında ilişki kurmak, ilişkileri değiştirmek ve ilişkileri ortadan kaldırmak için çabadır. Duygular hisleri ve deneyimleri, fizyoloji ve davranışları, bilişi ve kavramları içerir. Duygular, belli bir durumun sonucunda ortaya çıkarlar ve duyguları yaşayan kişiler tarafından yapılırlar (Ergin, 2015, ss.144). Duygu bir olay, kimse ya da nesnenin insanın iç dünyasında oluşturduğu, uyandırdığı yankı, etki, tepki, izlenimdir (Goleman, 2016, ss.55). Çocukların iç ve dış dünyalarından etkilerin veya herhangi bir olayın ona hoş gelip gelmeme hali duygusal gelişimdir. Duygusal gelişim, bireyin duygularını tanıması, anlaması, uygun şekillerde ifade edebilmesi ve kontrol edebilmesinin gelişimidir. Çocukların duygusal gelişimi bilişsel, dil ve sosyal gelişimine paralel olarak gerçekleşir (Baran, 2015, ss.101-115; Barish, 2009, ss.11-15).

Çocukların duygusal gelişimlerinin ilk başladığı anne karnından itibaren çevresindeki bireylerle kurduğu bilinçli ve bilinçsiz etkileşimler çocukların duygusal yetkinliklerini kazanmalarında oldukça önemlidir. Anne ile bebek arasında oluşan ilk duygusal bağ daha sonra bebeğin yakın çevresindeki bireylere doğru genişlemektedir. Erken çocukluk döneminde çocuklarla duygular ve diğer içsel durumlar hakkında konuşmak, ebeveynlerin dil ve duygu düzenlemenin bütünleşmesini teşvik etmesinin bir yolu olabilir. Çünkü bu tür bir dil, çocukların duyguları anlama ve duygusal yeterliliği ile bağlantılıdır. Duygular ve diğer içsel durumlarla ilgili ebeveynlerin konuşmaları, çocukların ihtiyaçlarını anlamalarına ve iletmelerine yardımcı olan terimleri kullanmalarına zemin hazırlar. Arzular, bilişler, algılar ve duygular dahil olmak üzere gözlemlenemeyen iç durumların isimlendirilmesi duygusal gelişimle ilgilidir. Çocukların yaşadıkları içsel durumlara yönelik problemler üzerine konuşmak ebeveyn- çocuk arasındaki bağın kurulması

Yararlanılan Kaynaklar

- Akçay, Ç.E. (2019). *60-72 aylık çocukların mizaç özelliklerinin problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi*. (Publication No. 547597) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Akpakır, Z. (2020). *An examination of the relationship between self-concept and attachment pattern of 5-6 years old children and selftheory, psychological well-being of mothers*. (Publication No. 619925) [Master dissertation, University of Bahçeşehir]. Ulusal Tez Merkezi.
- Atkinson, R.L. Atkinson, R.C., & Hilgard, E.R.(1995). *Psikolojiye giriş II*. (Çeviren. K. Akay, M. Akay, A. Yavuz). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Avcı, N. (2003). *Gelişimde 0-3 yaş "yaşama merhaba"*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Baran, G. (2015). Duygusal gelişim. Y. Fazlıoğlu (Eds), *Erken çocukluk gelişimi ve eğitimi*, (s.101-119). İstanbul: Kriter Yayıncılık
- Barish, K. (2009). *Emotions in child psychotherapy. An integrative framework*. Oxford University Press,
- Berk, L.E. (2013). *Çocuk gelişimi*. (Çeviren B. Onur ve A. Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi
- Bohnert, A.M., Crnic, K.A., & Lim, K. G. (2003). Emotional competence and aggressive behavior in school-age children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31(1), 79–91.
- Bowlby, J. (2020). *Bağlanma*. (Çeviren T.V. Soylu). 4. Basım. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Buss, D.M. (2008). Human nature and individual differences: Evolution of human personality. O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 29–60). The Guilford Press.
- Chang, L. (2003). Variable effects of children's aggression, social withdrawal, and prosocial leadership as functions of teacher beliefs and behaviors. *Child Development*, 74, 535-548.
- Cole, P.M., Michel, M. K., & Teti, L. O. (1994). The development of emotion regulation and dysregulation: A clinical perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 73–100.

- Cole, P.M., Martin, S., & Dennis, T. A. (2004). Emotion regulation as a scientific construct: Methodological challenges and directions for child development research. *Child Development, 75*(2), 317-333.
- Denham S.A., & Burton, R. (2003). *Social and emotional prevention and intervention programming for preschoolers*. New York: Plenum.
- Denham, S.A., Bassett, H.H., & Zinsser, K. (2012). Early childhood teachers as socializers of young children's emotional competence. *Early Childhood Education Journal, 40*(3), 137-143.
- Dereli, E. (2020). Erken çocukluk döneminde duygusal gelişimin değerlendirilmesi. G. Yıldırım & G. Özyılmaz (Eds.), *Çocuğu tanıma ve değerlendirme* (s.89-121). Pegem Ankara: Akademi Yayınları.
- Dökmen, Ü. (2019). *İletişim çatışmaları ve empati sanatta ve günlük yaşamda*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Edwards, N.M. (2018). *Early social-emotional development: Your guide to promoting children's positive behavior*, Brookes Publishing,
- Eisenberg, N., Cumberland, A., & Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry, 9*(4), 241-273.
- Elksnin, L., & Elksnin, N. (2003). Fostering social-emotional learning in the classroom. *Education, 124*, 63-76.
- Emde, R.N. (2000). Next steps in emotional availability research. *Attachment and Human Development, 2*(2), 242-248.
- Ergin, H. (2015). Duygusal gelişim. H. Ergin & S.A. Armağan Yıldız (Eds.), *Gelişim Psikolojisi* (s.144-183). Nobel Yayınları.
- Gallese, V. (2003). The roots of empathy: The shared manifold hypothesis and the neutral basis of intersubjectivity. *Psychopathology, 36*(4), 171-180.
- Goleman, D. (2016). *Duygusal zeka-neden IQ'dan daha önemli*. (Çeviren B. Seçkin-Yüksel). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gratz, K.L., & Roemer, L. (2004). Multidimensional Assessment of Emotion Regulation and Dysregulation: Development, Factor Structure, and Initial Validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 26*, 41-54.
- Gross, J.J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology, 39*(3), 281-291.

- Gross, J.J., & Thompson, R.A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 3–24). Guilford Press.
- Gross, J.J., John, O.P. & Richards, M.J. (2000). The dissociation of emotion expression from emotion experience: a personality perspective, *Personality and Social Psychology Bulletin*. 26(6), 712-726.
- Güngör, A. (2007). Toplumsal ve duygusal gelişim. A. Ulusoy (Eds), *Eğitim psikolojisi* (s. 164-176).2. Basım. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Harris, P.L. (1989). *Children and emotion*. Oxford: Blackwell.
- Honig, A.S. & Brophy, H.E. (1996). *Talking with your baby: family as the first school*. Syracuse University Pres.
- Izard, C.E., & Ackerman, B.P. (2000). Emotions and self-concepts across the life span, K. W., Schaie, M.P. Lawton (Eds). *Focus on Emotion and Adult Development* (pp.1-27). Springer Publishing Company.
- Landers, C. (1999). *Erken çocukluk gelişiminde bakım yönlendiriciler için rehber: Okula hazırlık altıncı ve yedinci yıllar*. (Çeviren E. Düzen). MEB ve Unicef Türkiye Temsilciliği.
- Leahy, R.L., Tirsch, D., & Napolitano, L.A. (2011). *Emotion Regulation in Psychotherapy*. Guilford Press.
- Lindon, J. (2012). *What does it mean to be five? A practical guide to child development in the early years foundation stage*. Step Forward Publishing Limited.
- Mahler, M.S., Pine, F., & Bergman, A. (2012). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. 2. basım (Çeviren A.N. Babaoğlu). İstanbul: Metis Yayınları.
- Mayer, J.D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence ? P. Salovey and D. Sluyter (Eds). *Emotional development and emotional intelligence: educational implications* (pp. 3-34). Basicbooks, Inc
- MEB (2013). T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü 0-36 Aylık Çocuklar İçin Eğitim Programı. <http://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/0-36program.pdf>.
- Miller, P.H. (2017). *Gelişim psikolojisi kuramları*. 2. Baskı, (Çeviren Z. Gültekin). Ankara: İmge Kitabevi.
- Nesse, R.M., & Ellsworth, P.C. (2009). Evolution, emotions, and emotional disorders. *American Psychologist*, 64(2), 129–139.

- Nyklíček, I., Vingerhoets, A., & Zeelenberg, M. (2011). Emotion regulation and wellbeing: A view from different angles. I. Nyklíček, A. Vingerhoets & M. Zeelenberg (Eds.), *Emotion regulation and well-being* (pp. 1-13). Guilford Press.
- Ömeroğlu, E. & Ulutaş, İ. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Pedük, Ş. (2011). Duygusal gelişim. N. Aral ve G. Baran (Eds), *Çocuk gelişimi*, (s. 223-229). İstanbul: Ya-pa Yayıncılık.
- Plucker, J.A., & Stocking, V.B. (2001). Looking outside and inside: Self-concept development of gifted adolescents. *Exceptional Children*, 67(4), 535-548.
- Pons, F., Harris, P., & de Rosnay, M. (2004). Emotion comprehension between 3 and 11 years: Developmental periods and hierarchical organizations. *European Journal of Developmental Psychology*, 1, 127-152.
- Pound, L.(2011). Influencing Early Childhood Education Key figures, philosophies and ideas. McGraw-Hill Education Open University Press.
- Ramey, T.C., & Ramey, S.L. (1999). *Right from birth: building your child's foundation for life*. Goddard Press.
- Robinson, M. (2008). *Child development 0–8. A Journey through the early years*. McGraw-Hill Education Open University Press.
- Rothbart, M.K., & Bates, J.E. (2007). Temperament in children's development. N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology. Social, Emotional, and Personality Development*(Vol. 3). 6.Edition. Wiley Publishing.
- San -Bayhan, P., & Artan, İ. (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa yayınları.
- Santrock, J.W. (2011). *Yaşam boyu gelişim*. 13. Basım, (Çeviren G. Yüksel). Ankara: Nobel Yayınları.
- Sardoğan, M.E., & Karahan, T.F. (2007). Kişilik gelişimi. A. Kaya (Eds), *Eğitim psikolojisi* (s.135-170). 2. Basım. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Serivastava, N. (2006). *Educational pschology*. Pragun Publications.
- Silk, J.S., Shaw, D.S., Skuban, E.M., Oland , A.A., & Kovacs, M. (2006). Emotion regulation strategies in offspring of childhood-onset depressed mothers. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(1), 69-78.

- Simanowitz, V. & Pearce, P. (2003). *Personality development*. McGraw-Hill Education Open University Press.
- Skibbe, L.E., Connor, C.M., Morrison, F.J., & Jewkes, A.M. (2011). Schooling effects on preschoolers' self-regulation, early literacy, and language growth. *Early Childhood Research Quarterly*, 26, 42-49.
- Sroufe, L.A. (1997). *Emotional development: The organization of emotional life in the early years*. Cambridge University Press.
- Steiner, C. (2014). *Akıllı bir kalple duygusal okuryazarlık* (Çev. M. Şahin & F. Erden). Ankara: Nobel Yayın.
- Thompson, R.A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the Society For Research in Child Development*, 59, 25-52.
- Türk- Düdükçü, F., & Taş-Aslan, F. (2020). Paternal-infant attachment and determination of factors affecting attachment. *Archives of Health Science and Research*, 7(1), 43-52.
- Wang, Q., & Fivush, R. (2005). Mother-Child conversations of emotionally salient events: Exploring the functions of emotional reminiscing in European-American and Chinese Families. *Social Development*, 14(3), 473-495.
- Woolfolk- Hoy, A. (2015). *Eğitim psikolojisi*. 1. Basım, (Çeviren D. Özen). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Wolff, W. (2014). *The personality of the preschool child: the child's search for his self*. Heinemann Publishing.
- Yavuzer, H. (2003a). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna: Çocuk psikolojisi*. 25 basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2003b). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu*. 9. Baskı. İstanbul: Remzi kitabevi.

Bölüm -10-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE KİŞİLİK GELİŞİMİ

10.1. Kişilik

Geçmiş zamanlardan bu zamana kadar bireyleri anlamak ve kişilikleri hakkında yorum yapabilmek için pek çok tanım yapılmıştır (Taymur & Türkçapar, 2012, s.154). Kişilik kavramı Latince’de “persona” sözcüğüne dayanmaktadır. Klasik Roma tiyatrosunda oyuncular rollerine göre farklı maskeler takıyorlardı. Bu maskelere persona adını veriyorlardı. Çiçero’nun persona sözcüğünü, kişinin gerçekte olmadığı şekilde görünmesi, kişinin yaşamdaki rolü, yaşamdaki rolündeki tüm özellikleri, görünüşü ve asaleti olmak üzere dört ayrı biçimde açıkladığı görülmektedir. Bu şekilde bireysel farklılıklara vurgu yapılarak kişiliğe atıfta bulunmaktadır (Eroğlu, 1996, s.138; Sevi, 2009, s.1-2).

Kişilik bireysel özelliklere göre farklılaştığından bireysel farklılıkları temel alan tanımlamalarla karşılaşılmaktadır. Bireyler arasında benzerlikler olsa da tüm bireyler diğerlerinden ayrılan kalıcı ve benzersiz özelliklere sahiptir. Bireysel farklılıklar bağlamında kişilik, farklı durumlara tepki olarak değişebilen özelliğe sahip kalıcı ve benzersiz özellikler kümesidir. Bu noktada bireysel farklılıklar insan doğasına dair benzersiz ve kişisel vizyon sunmaktadır (Schultz & Schultz, 2017, s.6). Kişilik açıklanırken bireysel farklılıklarla birlikte insanın doğası kavramı da temel alınmaktadır. İnsan doğası, bireylerin güdülerini, yaşama dair hedeflerini, psikolojik mekanizmalarını, kararlarını, tepkilerini ve diğer bireylerle etkileşimini içermektedir (Buss, 2008, s.29-30; Dekay & Buss, 1992, s.185). Kişilik, bireyleri diğer bireylerden ayıran, doğuştan getirilen ve sonradan edinilen, zihinsel, duygusal, sosyal ve fiziksel özelliklerin devamlılık gösteren yönlerinin tamamıdır (Özdemir, Özdemir, Kadak & Nasıroğlu, 2012, s.566).

Başka bir tanımda kişilik, bireylerin yakın ve uzak çevresindeki bireylerle oluşturduğu, bireyleri diğerlerinden ayırt eden, standartlaşmış ve

Yararlanılan Kaynaklar

- Abrevaya, E. (2006). Anal erotizim, cinsellik ve yüceltme. *Cogito*, 49 (kış), 157-167.
- Adler, A. (1997). *Understanding human nature*. Oneworld Publications Oxford.
- Adler, A. (2015). *The education of children*. Routledge.
- Ansbacher, L., & Ansbacher, R.R. (1956). *The individual psychology of Alfred Adler*. Harper Torch.
- Arkar, H. (2008). Cloninger'in mizaç ve karakter boyutları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 11(3), 115-124.
- Artan, İ. (2016). Cinsel gelişim ve eğitim. E.N. Baysal Metin (Eds.). *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (ss. 227-262). Pegem Akademi.
- Aslan, D. (2017). Gelişim ile ilgili temel konular. A. Köksal Akyol (Eds.), *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I* (ss. 83-109). Anı Yayıncılık.
- Aytekin, H. (2021). *İnsan ilişkileri ve iletişim*. Pegem Akademi.
- Bakioğlu, A., & Silay, N. (2011). *Yükseköğretim ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi*. Nobel Yayınları.
- Batra, S. (2013). The psychosocial development of children: Implications for education and society-Erik Erikson in context. *Contemporary Education Dialogue*, 10(2), 249-278.
- Bayhan, P.S. & Artan, İ. (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Morpa Yayınları.
- Berk, L. (2013). *Bebekler ve çocuklar doğum öncesinden orta çocukluğa*. Nobel Yayınları.
- Berkowitz, M.W. (2002). The science of character education. In Damon, W. (Eds.), *Bringing in a New Era in character education* (pp. 43-63). Hoover Institution Press Publication.
- Buss, D.M., (2008). Human nature and individual differences: Evolution of human personality. In John ,O.P., Robins, R. W., & Pervin, L.A. (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (ss. 29-60). The Guilford Press.
- Candan, F., & İlden, S. (2017, 03-07 Mayıs). 'A clocwork orange' filmi üzerine Freudyen kişilik kuramları çerçevesinden psikanalitik bir bakış. II. Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu, Muğla, Türkiye.

- Chess S., Thomas A. (1991). Temperament and the concept of goodness of fit. In Strelau J., Angleitner A. (Eds), *Explorations in temperament perspectives on individual differences* (p. 15-28). Springer.
- Cloninger, C.R. (1994). Temperament and personality. *Current Opinion in Neurobiology*, 4, 266- 273.
- Constantino, J. N., Cloninger, C. R., Clarke, A. R., Hashemi, B., & Przybeck, T. (2002). Application of the seven-factor model of personality to early childhood. *Psychiatry research*, 109(3), 229-243.
- Cüceloğlu, D. (2003). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*, Remzi Kitabevi.
- Çatalbaş, M. (2018). *Okul öncesi eğitim programındaki karakter eğitiminin incelenmesi ve okul öncesi öğretmenlerinin karakter eğitimi hakkındaki görüşleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi]. Kahramanmaraş.
- Darling-Fisher, C.S. (2019). Application of the modified Erikson psychosocial stage inventory: 25 years in review. *Western Journal of Nursing Research*, 41(3), 431-458.
- DeKay, W.T., & Buss, D.M. (1992). Human nature, individual differences, and the importance of context: Perspectives from evolutionary psychology. *Current Directions in Psychological Science*, 1(6), 184-189.
- Demircioğlu, H. (2016). Sosyal duygusal gelişim. E.N. Metin (Eds.). *Okul öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* (ss. 163-196). Pegem Akademi.
- Eker, S. (2012). Alfred Adler'in Kişilik Kuramı'nın demokrasi düşüncesi açısından önemi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(22), 157-180.
- Ellis, A., Abrams, M., & Abrams, L. (2008). *Personality theories: Critical perspectives*. Sage.
- Erikson, E. H. (1994). *Identity: Youth and crisis*. WW Norton & Company.
- Eroğlu, F. (1996). *Davranış Bilimleri* (3.baskı). Beta Yayınevi.
- Evans III, F.B. (2005). *Harry Stack Sullivan interpersonal theory and psychotherapy*. Routledge.
- Eysenck, H.J. (1998). *Dimensions of personality*. Transaction Publishers.
- Feist, J., & Feist, G. J. (2008). *Theories of personality*. Edisi Ketujuh.
- Gray, J. (1981). A critique of Eysenck's theory of personality. In H.J. Eysenck (Eds.) *A model for personality* (p. 246-272). Springer.

- Hartshorne, J.K., Salem-Hartshorne, N. & Hartshorne, T.S. (2009). Birth order effects in the formation of long-term relationships. *The Journal of Individual Psychology*, 65(2), 156-176.
- Herzhoff, K., Kushner, S. C., & Tackett, J. L. (2017). Personality development in childhood. J. Specht (Eds.) In *Personality Development Across The Lifespan* (p. 9-23). Academic Press.
- Ilgaz Yıldırım, B. (2014). *Çalışanların beş faktör kişilik özellikleri ile iş tatminleri arasındaki ilişki: Alanya'daki beş yıldızlı oteller üzerine bir uygulama* [Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. Antalya.
- Jones, M. C., Burks, B. S., & Jones, H. E. (1936). Personality development in childhood: A survey of problems, methods and experimental findings. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 1(4), 1-205.
- King, L. A. (2021). *Psikoloji Bilimi* (Çev. A. Öztürk, M. Kurt & Ö. İnözü). Palme Yayınevi.
- Küçükturan, A.G. & Keleş, S. (2017). Sosyal duygusal gelişim. A. Köksal Akyol (Eds.). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim I.* (s. 317-362). Anı yayıncılık.
- Maree, J.G. (2021). The psychosocial development theory of Erik Erikson: Critical overview, *Early Child Development and Care*, 191(7-8), 1107-1121.
- McCrae, R.R. (2010). The Place of the FFM in Personality Psychology. *An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 21(1), 57-64.
- Myers, D.G., & Dewall, C.N. (2016). *Psikoloji* (Çev. A.D. Batıgün). Palme Yayıncılık.
- Öner, B. (2017). Cuniçiro Tanizaki'nin 'anahtar' romanının yapısal kişilik kuramı öğeleri üzerinden değerlendirilmesi. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 69-76.
- Özdemir, O., Özdemir, P.G., Kadak, M.T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özdemir, Y. & Şimşek, A.H. (2019). Sosyal hizmet bakış açısıyla bireysel psikoloji. İ. Sanberk (Eds.) *Psikoloji araştırmaları* (ss. 159-175). Akademisyen Kitabevi.

- Palombo J., Koch B. J., & Bendicson H.K. (2009). *Harry Stack Sullivan (1892–1949)*. In: *Guide to psychoanalytic developmental theories*. Springer.
- Roisman, G. I., Masten, A. S., Coatsworth, J. D., & Tellegen, A. (2004). Salient and emerging developmental tasks in the transition to adulthood. *Child development*, 75(1), 123-133.
- Rosenthal, D.A., Gurney, R.M., & Moore, S.M. (1981). From trust on intimacy: A new inventory for examining Erikson's stages of psychosocial development. *Journal of Youth and Adolescence*, 10(6), 525-537.
- Rothbart, M.K. (2011). *Becoming who we are: Temperament and personality in development*. Guilford Press.
- Schultz, D.P. & Schultz, S.E. (2017). *Modern psikoloji tarihi*, Kaknüs Psikoloji.
- Sevi, E.S. (2009). *Psikobiyolojik kişilik modeli ve beş faktör kişilik kuramı: Mizaç ve karakter envanteri (TCI) ile beş faktör kişilik envanterinin (5FKE) karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi]. İzmir.
- Shiner, R. L., & Masten, A. S. (2002). Transactional links between personality and adaptation from childhood through adulthood. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 580-588.
- Smith, M.M., Sherry, S.B., Vidovic, V., Saklofske, D.H., Stoeber, J., & Benoit, A. (2019). Perfectionism and the five-factor model of personality: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 23(4), 367–390.
- Soto, C.J., Kronauer, A., & Liang, J.K. (2016). Five-factor model of personality. In S. K. Whitbourne (Ed.), *Encyclopedia of adulthood and aging* (pp. 506–510). Wiley.
- Sullivan, H.S. (2011). *The interpersonal theory of psychiatry*. Routledge.
- Syed, M., & McLean, K.C. (2017, April 24). Erikson's Theory of Psychosocial Development. In E. Braaten & B. Willoughby (Eds.), *Encyclopedia of intellectual and developmental disorder* (p.1-7). Sage.
- Şahinoğlu, N. (2010). *Tukenmişlik sendromu ile mizaç ve karakter boyutları arasındaki ilişkiler*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi]. İzmir.
- Taymur, İ. & Türkçapar, M.H. (2012). Kişilik: Tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 4(2), 154-177.

- Totan, T. & Bektaş, M. (2010). Öğretmen adaylarının mizaç, karakter ve kimlik özellikleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 19-43.
- Ulaş, Ö. (2020). Kişilerarası ilişkiler kuramı: H. S. Sullivan. Gençtarım Kurt, D. & Çetinkaya Yıldız, E. Ç. (Eds.) *Kişilik kuramları gerçek yaşamdan kişilik analizi örnekleriyle*. (ss. 239-266). Pegem Akademi.
- Üçok, B. & Öztumur, G. (2020). Psikanalitik Kuram: S. Freud. Gençtarım Kurt, D. & Çetinkaya Yıldız, E.Ç. (Eds.). *Kişilik kuramları gerçek yaşamdan kişilik analizi örnekleriyle* (ss.66-101). Pegem Akademi.
- Yazgan-İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2020). *Kişilik kuramları*. Pegem Akademi.
- Yılmaz Esencan, T., & Rathfisch, G. (2017). Psikoseksüel gelişim kuramının kadın hastalıkları ve doğum hemşireliği alanına yansımaları. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 3(2), 68-82.

Görsel Kaynaklar

- Feist, J., & Feist, G. J. (2008). Theories of personality. Edisi Ketujuh.

Bölüm -11-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE AHLAK GELİŞİMİ

Günümüze gelene kadar geçen süreçte yaşanan sosyal değişimler, ahlaki gelişimin önemini daha da arttırmıştır. Ahlaki davranışlar, gelişim ve sosyal etkileşim için güçlü bir temeldir. Aynı zamanda, hem toplum hem de çocukların bilişsel, duygusal ve psikolojik sağlığı için en önemli bileşenlerinden biridir (Barashkova ve diğ., 2019).

Doğruyu yanlış bilmek, insanlığın ayırt edici özelliklerinden biri olmuştur. Doğruyu-yanlış bilmek, iyiyi-kötüyü ayırmak ve iyi olmayı seçmek önemlidir ve her ebeveynin erken çocukluk döneminde çocuklarına kazandırması gereken becerilerdir. Çocuklar büyüdüklerinde ahlaki aşılama zor olacağı için çok küçük yaşlardan itibaren kazandırılmalıdır (Korotaeva ve Chugaeva, 2019).

11.1. Tanımlar ve Kavramlar

Ahlak: Literatürde ahlak ile ilgili çeşitli tanımlar olduğu görülmektedir. Örneğin, Piaget'e (1965) göre ahlak, adaletin bireyler arasında karşılıklılık ve denklik için bir endişe olduğu yerde, sosyal düzen ve adalet kurallarına duyulan hayranlıktır. Kohlberg (1971) ise ahlakı, karar verme ve buna göre hareket etme kapasitesi olarak değerlendirmiştir. Literatürdeki diğer tanımlardan yola çıkarak ahlakın, insanların toplum içinde sosyal etkileşimleri ve ilişkilerini düzenlemek adına konulmuş, bireylerin uymak zorunda olduğu, toplumu ilgilendiren yazısız kurallar, değerler ve davranış biçimleri bütünü olarak tanımlanabildiğini ve bireyin doğru ile yanlış arasındaki farkı görebilmesini, toplum yaşamındaki görev ve sorumluluklarını öğrenebilmesini ve uygulayabilmesini sağlamaya yardımcı olduğunu söylemek mümkündür (Can, 2015; Güngör, 2000; TDK, 2016). Aynı zamanda, güven, hak, adalet ve refah kavramlarını içine alan kurallar sistemi olarak ahlak; bireyin iyi-kötü, doğru-yanlış, haklı-haksız durumları bilinçli olarak yorumlayarak, bireylerin birbirine karşı nasıl davranmaları gerektiğine dair öngörülere göre davranış sergilemesini sağlayan bilişsel bir yapıdır (Çiftçi Arıdağ, 2015; Danovitch ve Keil, 2007; Killen ve Smetana, 2015; Özgün, 2021; Smetana, 1999). İnsanlarda var olan ahlak ile ilgili yargılar değişime dirençlidir, fakat yaşantıların farklılaşmasıyla ve toplumda yaşanan değişikliklerle birlikte ahlak yapısında değişimler görülebilmektedir (Kabadayı ve Aladağ, 2010).

Yararlanılan Kaynaklar

- Akbaş, O. (2008). Değerler eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Aydın, A. (2014). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* (13. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, M. Z. (2008). *Okulda ahlak eğitimi ve ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi* (3. baskı). Nobel Yayın Dağıtım.
- Barashkova, E.V., Drobysheva-Razumovskaya, L.I., & Dorfman, L.Y. (2019). Integrative musical psychology. *The Education and Science Journal*, 21(2), 96-112.
- Bargh, J. A. (1994). The four horsemen of automaticity: Awareness, intention, efficiency, and control in social cognition. In R. S. Wyer, Jr. & T. K. Srull (Eds.), *Handbook of social cognition: Basic processes; Applications* (pp. 1-40). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Başal, H. A. (2019). *Gelişim ve psikoloji*, (Genişletilmiş 6. Baskı), Beta Yayınevi.
- Bebeau, M. J. (2006), Evidence-based character development, In N. Kenny & W. Shelton, (Eds.), *Lost Virtue (Advances in Bioethics, Vol. 10)*, (pp. 47-86). Emerald Group Publishing Limited, [https://doi.org/10.1016/S1479-3709\(06\)10004-7](https://doi.org/10.1016/S1479-3709(06)10004-7)
- Bebeau, M. J., Rest, J. R., & Narvaez, D. (1999). Beyond the promise: A perspective on research in moral education. *Educational Researcher*, 28(4), 18-26. <https://doi.org/10.3102/0013189X028004018>
- Bencik Kangal, S. (2021). Ahlak gelişimi, E. N. Baysal Metin (Edt.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi*, (4. Baskı), Pegem Akademi.
- Berk, L. (2013). *Bebekler ve çocuklar- Doğum öncesinden orta çocukluğa*, N. Işıkoğlu Erdoğan (Çev. Edt.), (7. Baskı), Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bhattacharjee, D. (2018). *Moral development in children—Stages and concepts*, (February 2, 2018), <https://parenting.firstcry.com/articles/moral-development-in-children/>
- Blasi, A. (2004). Moral functioning: Moral understanding and personality. In D. K. Lapsley & D. Narvaez (Eds.), *Moral development, self, and identity* (pp. 335-347). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Brimi, H. (2008). Academic Instructors or Moral Guides? Moral Education in America and Teacher's Dilemma. *The Clearing House*, 82(3), 125-130.
- Can, G. (2015). Kişilik gelişimi. B. Yeşilyaprak. (Ed.), *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim*, (ss. 125-163) (14. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S. & Çok, F. (2012). Ahlak Gelişimine klasik ve yeni kuramsal yaklaşımlar, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1211-1225.

- Çiftçi Arıdağ, N. (2015). Ahlâk gelişimi. A. Kaya. (Ed.) *Eğitim psikolojisi* (ss. 149-191). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Danovitch, J. H., & Keil, F. C. (2007). Choosing between hearts and minds: Children's understanding of moral advisors. *Cognitive Development*, 22(1), 110–123. <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2006.07.001>
- Darley, J.M. & Shultz, T.R. (1990). Moral rules: Their content and acquisition. *Annual Review of Psychology*, 41(1), 525-556.
- Didin, E. & Tozduman Yaralı, K. (2018). Examination of preschool education program in terms of moral components, *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 9(31), 174-193.
- Dr. Sears (2021). *Five stages of moral growth of children*, [https://www. askdrsears.com/topics/parenting/discipline-behavior/morals-manners/5-stages-moral-growth-children/](https://www.askdrsears.com/topics/parenting/discipline-behavior/morals-manners/5-stages-moral-growth-children/)
- Encyclopedia of Children's Health (2021). *Moral development*, <http://www.healthofchildren.com/M/Moral-Development.html#ixzz7C1euSI8W>
- Feldman, R.S. (2015). *The essentials of understanding psychology*, (11th edition). McGraw-Hill Education.
- first5la (2020). *Ages and stages: Ethical and moral development*, <https://www.first5la.org/article/ethical-and-moral-development/>
- Galotti, K. M. (1989). Approaches to studying formal and everyday reasoning. *Psychological Bulletin*, 105(3), 331-351.
- Gilligan, C. (2003). Hearing the difference: Theorizing connection. *Anuario de Psicologia*, 34(2), 155-161.
- Graham, J., Haidt, J., Kolea, S. P., Motyl, M., Iyer, R., Wojcik, S. P. & Ditto, P. H. (2013). Moral foundations theory: The pragmatic validity of moral pluralism. *Advances in Experimental Social Psychology*, 47(2013), 55-130.
- Green, M. & Piel, J. A. (2010). *Theories of human development: a comparative approach*. (2nd ed). Psychology Press.
- Grusec, J. E., Chaparro, M. P., Johnston, M., & Sherman, A. (2014). The development of moral behavior from a socialization perspective. In M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development* (pp. 113–134). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203581957.ch6>
- Güngör, E. (2000). *Ahlâk psikolojisi ve sosyal ahlâk*, Ötüken Yayınları.
- Harper, C. A., & Harris, A. J. (2017). Applying moral foundations theory to understanding public views of sexual offending. *Journal of Sexual Aggression*, 23(2), 111-123.
- Hoffman, M. L. (1977). Moral internalization: Current theory and research. *Advances in experimental social psychology*, 10(1977), 85-133).
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development. Implications for caring and justice*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511805851>

- Jafee, S. & Hyde, J. S. (2000). Gender differences in moral orientation: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 126(5), 703-726.
- Kabadayı, A. & Aladağ, K.S., (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 878-898.
- Kağıtçıbaşı Ç. (2012). *Günümüzde insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş* (13. Basım), Evrim Yayınları.
- Kaplow, L. & Shavell, S., *Human nature and the best consequentialist moral system*, (February 2002). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=304384> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.304384>
- Killen, M., & Smetana, J. G. (2015). Origins and development of morality. In M. E. Lamb & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology and developmental science: Socioemotional processes* (pp. 701–749). John Wiley & Sons, Inc.. <https://doi.org/10.1002/9781118963418.childpsy317>
- Kohlberg, L. (1963). The development of children's orientations toward a moral order. *Human Development*, 6(1-2), 11-33.
- Kohlberg, L. (1971). Stages of moral development as a basis for moral education. In C. M. Beck, B. S. Crittenden, & E. V. Sullivan (Eds.), *Moral education: Interdisciplinary approaches* (pp. 23-92), Toronto University Press.
- Kohlberg, L. (1981). *The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice (Essays on moral development, Volume 1)*. Harper & Row.
- Korotaeva, E., & Chugaeva, I. (2019). Socio-moral development of preschool children: Aspects of theory and practice. *Behavioral Sciences*, 9(129), 1-8. <https://doi.org/10.3390/bs9120129>
- Korsgaard, C. M., Korsgaard, C. M., Cohen, G. A., Geuss, R., Nagel, T., & Williams, B. (1996). *The sources of normativity*. Cambridge University Press
- Mariaye, M. H. S. (2005). The role of the school in providing moral education in a multicultural society: The case of Mauritius, (Publication No: 0818601). [Doctoral dissertation, University of South Africa], ProQuest Dissertations Publishing. <https://core.ac.uk/download/pdf/43165127.pdf>.
- MEB (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi- Ahlak gelişimi*, http://ismek.ist/files/ismekOrg/file/2014_hbo_program_modulleri/Ahlak_Gelisimi.pdf, Ankara.
- Meriç, A. & Özyürek, A. (2018). Okul öncesi dönem çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin incelenmesi. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 137-166. <https://doi.org/10.26466/opus.378956>
- Miller, P. H. (2008). *Gelişim psikolojisi kuramları*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Morin, A. (2021). *A guide to the moral development of preschoolers* (Updated on March 30, 2021), <https://www.verywellfamily.com/a-guide-to-the-moral-development-of-preschoolers-4144880>

- Orchids-The International School (2021). *Moral development in children-stages and what should you do*. (03 March 2021), Available on: <https://www.orchidsinternationalschool.com/blog/parents-corner/moral-development-in-children/>
- Özgün, Ö. (2021). Ahlak gelişimi. M.E. Deniz, (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim* (10. Baskı), Pegem Akademi.
- Özsarı, E. & Öğretir Özçelik, A. D. (2020). Toplumsal Alan Kuramına göre Türkiye’de orta çocukluk dönemindeki ahlaki gelişim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 53(3), 1051-1074, <https://doi.org/10.30964/au-ebfd.555606>.
- Öztürk, A. ve Akbaba, A. (2011). Ahlâk gelişimi, İ. Yıldırım (Ed.), *Eğitim psikolojisi*, Anı Yayıncılık.
- Piaget, J. (1932). *The moral development of the child*. Kegan Paul.
- Piaget, J. (1965). *The moral judgment of the child*. The Free Press.
- Power, F. C., Higgins, A. & Kohlberg L. (1989). *Lawrence Kohlberg’s approach to moral education*. Columbia University Press.
- Saygılı, N. & Akkaynak, M. (2021). 60-72 Aylık çocukların ahlaki yargı düzeyleri ile prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(1), 339-358.
- Schmidt, M. F., Svetlova, M., Johe, J., & Tomasello, M. (2016). Children's developing understanding of legitimate reasons for allocating resources unequally. *Cognitive Development*, 37(2016), 42-52.
- Skitka, L. J., Bauman, C. W., & Sargis, E. G. (2005). Moral conviction: Another contributor to attitude strength or something more? *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(6), 895–917. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.6.895>
- Smetana, J. G. (1981). Preschool children's conceptions of moral and social rules. *Child Development*, 52(4), 1333–1336. <https://doi.org/10.2307/1129527>
- Smetana, J. G. (2006). Social-cognitive domain theory: Consistencies and variations in children's moral and social judgments. In M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development* (pp. 119–153). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Smetana, J.G. (1999). The role of parents in moral development: a social domain analysis. *Journal of Moral Education*, 28(3), 311-21.
- Smith, A.F. (1978). Lawrence Kohlberg's cognitive stage theory of the development of moral judgment. *New Directions for Student Services*, 1978(4), 53-67. <https://doi.org/10.1002/ss.37119780406>
- Stein, R., & Nemeroff, C. J. (1995). Moral overtones of food: Judgments of others based on what they eat. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21(5), 480-490.
- TDK (2016). Genel Türkçe Sözlük. Türk Dil Kurumu. <http://www.tdk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 10 Eylül 2016).

- Tomasello, M. (2018). The normative turn in early moral development, *Human Development*, 61(4-5), 248–263. <https://doi.org/10.1159/000492802>
- Topbaşı, F. (2006). *Okul öncesi dönem 6 yaş grubu çocukların törel (ahlâki) gelişiminde dramanın yeri ve önemi*, [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ulusal Tez Merkezi.
- Tuzcuoğlu, S. (2014). Kişilik gelişimi, B. Aydın. (Ed.), *Eğitim psikolojisi (Gelişim ve öğrenme)* (3. baskı) (ss. 123-155). Nobel Akademik Yayıncılık
- Vozzola, E. C. (2014). *Moral development: Theory and applications*. Routledge/Taylor & Francis Group.
- Wikipedia (2021). *James Rest*, https://en.wikipedia.org/wiki/James_Rest
- Wörle, M., & Paulus, M. (2018). Normative expectations about fairness: The development of a charity norm in preschoolers. *Journal of Experimental Child Psychology*, 165, 66–84. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2017.03.016>
- Yaşartürk, İ. (2019). İlkokul öğrencilerinin adalet, dürüst olma, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine yönelik yargılarının Kohlberg'in ahlak gelişim kuramına göre incelenmesi, [Yüksek lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü], Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz, O. (2016). İnsan ahlakı evrimin bir ürünü mü? *Bilim ve Ütopya*, (İnsan Sosyalliğinin Evrimi Özel Sayısı), 1- 14.
- Yılmaz, O., Harma, M., Bahçekapılı , H. G. & Cesur, S. ((2016). Validation of the moral foundations questionnaire in Turkey and its relation to cultural schemas of individualism and collectivism, *Personality and Individual Differences*, 99(2016), 149-154

Bölüm -12-

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE CİNSEL GELİŞİM

12.1. Cinsel Gelişim ve Temel Kavramlar

• **Cinsel gelişim:** Erken çocukluk dönemi, gelişimin her alanında davranış, tutum ve beceri edinilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Çocuk bu yıllarda kendini tanıma, temel fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama, cinsel kimlik kazanma, sosyal beceri geliştirme ve kişiler arası iletişim kurabilme, duygularını tanıma ve ifade edebilme gibi birçok bilgi ve beceriyi kazanması gerekmektedir. Erken çocukluk yılları çocuğun meraklı olduğu, çevresini keşfedip sorular sorduğu bir dönemdir ve çevresinde gördüklerine karşı fikir oluşturmaya başlar (MEB. 2013, s.12).

• Cinsel gelişim sadece fizyolojik boyutları olan bir gelişim alanı değildir. Doğumla başlayan cinsel gelişim, çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca değişmeye devam etmekte ve yetişkinlikte yansıtılan cinsel davranış ve tutumların oluşmasını sağlamaktadır. Cinsel gelişim, fizyolojik, bilişsel, sosyal ve duygusal boyutları olan, fiziksel olarak meydana gelen değişimler (üreme organlarının büyümesi, sesin kalınlaşması vb), cinsel kimlik kazanımı, cinsiyet rollerinin oluşması, cinsel bilgi aktarımını anlamayı kapsayan bir gelişim alanı olarak tanımlanmaktadır (Akalin, 2008, s.55-67).

▪ **Cinsiyet :** Bireyin kadın ya da erkek olarak gösterdiği biyolojik, fizyolojik ve genetik özelliklere cinsiyet denir (Akın, 2007, s.2). Cinsiyet, üreme sırasında dişi ve erkek olarak ayırt edilen ve doğuştan gelen bir özelliktir (Atay, 2011, s.59).

▪ **Cinsellik :** Kişilerin yaşamları boyunca kendini ve bedenini algılayış biçimi, kadın ve erkek olarak nasıl hissettiği, davranış biçimleri, giyim tarzı, konuşma ve hareketleri olarak ifade edilir. Cinsellik dört farklı boyutta açıklanmaktadır. Bunlar etik, kültürel, psikolojik ve biyolojik olarak ifade

Yararlanılan Kaynaklar

- Adatepe Yapıcı, S. (2020). Okul Öncesi Çocukların Cinsel Gelişimi Ve Eğitimi: Aile Hekimliği Ve Pediatri Araştırma Görevlilerinin Bilgi ve Tutumları. S.3-26. Uzmanlık Tezi. Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı.
- Akalın, A. (2008). Öğretmen Ve Öğretmen Adayları İçin Cinsel Sağlık Eğitimi. Cinsel Kimlik Gelişimi İçinde S.55-67. İstanbul: Ceren Yayın Dağıtım.
- Akın, A. (2007). Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayrımcılığı ve Sağlık. Toplum Hekimliği Bülteni Cilt 26, Sayı 2,S.1-9.
- Atay, M. (2011). Cinsel Gelişim ve Eğitimi. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim 2 içinde S.59-61.Ankara. Kök Yayıncılık.
- Artan, İ. (2017). Cinsel Gelişim ve Eğitim. E.Nilgün Metin Bayşal(Ed.).Doğum öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi(2.Baskı).S.227-262. Ankara. Pegem Akademi
- Artan, İ. (2015). Okulöncesi Dönemde Cinsel Sorular. İsmihan Artan(Ed.). Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim-22. Cinsel Gelişim ve Eğitim. S.61-82.Ankara.HedefCs.
- Aydoğdu, F. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimi ve Cinsel Eğitim. Çocuk Gelişimi-2.S.72-84.Ankara. Eğiten Kitap.
- Bayramoğlu, L. (2015). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılarının İncelenmesi. S.118. Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Dökmen, Z.Y. (2016). Toplumsal Cinsiyet .İstanbul. Remzi Kitapevi.
- Güzelyurt, T. (2020). Okul Öncesi Dönemde Cinsel Eğitim ve Cinsel İstismardan Korunma: Resimli Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir İnceleme. Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi. Cilt 4, Sayı 1, 2020, 54-69
- Güzelyurt, T.-Yalçınkaya, Ö.-Saluci,Ü.-Öglü,H.-Ürüm,R. (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Cinsel Eğitime İlişkin Görüşleri. Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi – ÇEDED.S.110-122.
- Karagöz,M. (2021). Toplumsal Cinsiyet Rollerini ile Cinsel Doyum ve Cinsel özgüven Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.S.9-10. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. Okul Öncesi Programı (2013). <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> 02.01.2022 tarihinde alınmıştır.
- MEGEP (2015.) 0-72 Ay Cinsel ve Ahlak Gelişimi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, S.11. Ankara.
- San Bayhan P.;Artan, İ. (2007a). Cinsel gelişim ve Cinsellik. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. S.261-291. İstanbul. Morpa.
- San Baysan,; P.-Artan, İ. (2007b). Kişilik Gelişimi ve Sosyal Duygusal Gelişim. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. S.195-258. İstanbul. Morpa.
- Saranlı, A. G. (2015). Cinsel gelişim Teorileri. İsmihan Artan (Ed.) Cinsel Gelişim ve Eğitim içinde S.31-45. Ankara. HedefCs
- Tortamış Özkaya, B. (2020). Erken Çocuklukta Duygusal ve Sosyal Gelişim. S.390-397). Nesrin Işıkoğlu Erdoğan (Çev.Ed.) Bebekler ve Çocuklar Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa. Ankara. Nobel Akademi.
- Tuzcuoğlu, N., & Tuzcuoğlu, S. (2004). Çocuğun cinsel eğitimi-Anne ben nasıl doğdum? S. 21-23. İstanbul: Morpa Yayınları
- İşler,S. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuğu Olan Ebeveynlerin Cinsel Gelişime ve Cinsel Eğitime Yönelik Bilgi Düzeylerinin ve Tutumlarının İncelenmesi. S.20-29 . Yüksek Lisans Tezi. Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs. Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- İşler, S. ve Gürşimşek, A. I. (2018). 3-6 yaş çocuklarının cinsel eğitiminin gerekliliği ile ilgili ebeveyn görüşlerinin incelenmesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38 (3), 845-867. Çalışma ilk yazarın yüksek lisans tezinden uyarlanmıştır.
- Önder Demirbaş, Ö. (2019). Okul Öncesi Kurumlarda Çalışan Çocuk Gelişimcilerin Sınıftaki Çocuklarda Gözledikleri Cinsel Davranışlar ve Bunlara Verdikleri Tepkilerin İncelenmesi. S.17-45. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Hacettepe Üniversitesi.
- Özgüven, E. (2000). Cinsel Gelişim ve Eğitim. Esra Ceyhan (Ed.).Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi içinde (s.183-206). Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özkızıklı, S.; Okutan, N. Ş. (2015). Bebeklik Ve Okulöncesi Dönemde Cinsel Gelişim ve Eğitimi. İsmihan Artan (Edt.). Cinsel Gelişim ve Eğitim. S.48-54). Ankara. Hedef Cs.

- Öztürk M.O.; Uluşahin A. (2020). Cinsel Uyum Sorunları. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları içinde S.443-464). Ankara. Nobel Tıp Kitabevleri.
- Yağın Güler, S.; Alabay, E. (2018). Children's Questions and Answers of Parents: Sexual Education Dilemma. Volume 14 Number 6, S.138-151. International Journal of Progressive Education,
- Yörükoğlu, A. (2002). Cinsel gelişim ve Cinsel Eğitim. Çocuk Ruh Sağlığı. S.231-243. Ankara. Özgür Yayınları
- Zeren, F.; Gürsoy, E. (2018). Neden Cinsel Sağlık Eğitimi?. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. Cilt:8(1): S.29-33

Editörler

Doç. Dr. Mehmet Murat – Doç. Dr. Emrullah Yılmaz

Karakter ve Değer Eğitimi

Yazarlar

Doç. Dr. Cevdet Epçaçan
Doç. Dr. Emine Karasu Avcı
Doç. Dr. Emrullah Yılmaz
Doç. Dr. Fatih Çınar
Doç. Dr. Melike Özyurt
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Kalyon
Dr. Öğr. Üyesi Enver Durualp
Dr. Öğr. Üyesi F. Özge Maviş Sevim
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Kabakçı
Dr. Öğr. Üyesi Sevda Gülşah Yıldırım
Öğr. Gör. Dr. Bahar Mete Oflu
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Tamer Kaya

Karakter ve Değer Eğitimi

Editörler : Doç. Dr. Mehmet Murat - Doç. Dr. Emrullah Yılmaz

ISBN : 978-625-7825-79-5
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Murat, Mehmet – Yılmaz, Emrullah

Karakter ve Değer Eğitimi / *Editörler* : Mehmet Murat - Emrullah Yılmaz

1.Basım. XII + 276 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-79-5

1. Ahlak, 2. Karakter, 3. Eğitim

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Karakter ve Değer Eğitimi

Edit6rler:

Mehmet Murat / *Gaziantep Üniversitesi*
Emrullah Yılmaz / *Bartın Üniversitesi*

B6lmler ve Yazarlar

1. B6lm:

Ayşe Kalyon / *Trabzon Üniversitesi*

2. B6lm:

Fatih ınar / *Süleyman Demirel Üniversitesi*

3. B6lm:

Sevda Gülşah Yıldırım / *Kahramanmaraş Sütçü Imam Üniversitesi*

4. B6lm:

Bahar Mete Otlu / *Dokuz Eylül Üniversitesi*

5. B6lm:

Ömer Faruk Kabakçı / *Bursa Uludağ Üniversitesi*

6. B6lm:

Mehmet Tamer Kaya / *Afyon Kocatepe Üniversitesi*

7. B6lm:

F. Özge Maviş Sevim / *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

8. B6lm:

Emrullah Yılmaz / *Bartın Üniversitesi*

9. B6lm:

Cevdet Epçaçan / *Siirt Üniversitesi*

10. B6lm:

Emine Karasu Avcı / *Kastamonu Üniversitesi*

11. B6lm:

Enver Durualp / *Bartın Üniversitesi*

12. B6lm:

Melike zyurt / *Gaziantep Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 TEMEL KAVRAMLAR / Ayşe Kalyon	1
1.1. Karakter	2
1.2. Kişilik	4
1.3. Değer	5
1.4. Erdem	7
1.5. Ahlak	8
1.6. Mizaç	10
Yararlanılan Kaynaklar	13
Bölüm 2 DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI / Fatih Çınar	15
2.1. Değerlerin İşlevleri	20
2.2. Değerlerin Göreceliği ve Mutlaklığı	21
2.3. Değerlerin Sınıflandırılması	22
2.3.1. Spranger'in Değerler Sınıflaması	24
2.3.2. Allport-Vernon Değerler Çalışması	26
2.3.3. Rokeach'ın Değerler Sınıflaması	27
2.3.4. Schwartz'ın Temel İnsani Değerler Kuramı	30
2.3.5. Türkiye'de Değer Sınıflamaları	32
Yararlanılan Kaynaklar	35
Bölüm 3 DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI / Sevdâ Gülşah Yıldırım	37
3.1. Geleneksel Yaklaşımlar	39
3.1.1. Telkin Etme (Aşılama/Aktarma) Yaklaşımı	39
3.1.2. Etkili Karakter Eğitimi Yaklaşımı	41
3.2. Modern Yaklaşımlar	46

3.2.1. Değer Belirginleştirme/Değer Açıklama	46
3.2.2. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	48
3.2.3. Değer Analizi Yaklaşımı	53
3.3. Yeni Yaklaşımlar	55
3.3.1. Alan Temelli Ahlak Eğitimi Yaklaşımı	55
3.3.2. Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı	56
3.3.3. Değer İçselleştirme	57
3.4. Diğer Yaklaşımlar	60
3.4.1. Gözlem Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı	60
3.4.2. Aksiyon/Eylem Öğrenme Yaklaşımı	61
3.4.3. Örtük Program	63
3.4.4. Öğretme ve Öğrenme Döngüsü Bağlamında Değerleme Süreci Modeli	64
Yararlanılan Kaynaklar	69

Bölüm 4 **KARAKTER GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ / Bahar Mete Otlu**

73

4.1. Karakter Gelişimi	74
4.2. Karakter Eğitimi	77
4.2.1. Karakter Eğitiminin Önemi	78
4.2.2. Karakter Eğitiminin Amacı	70
4.2.3. Karakter Eğitiminin Tarihiçesi	80
4.2.4. Karakter Eğitiminin Temel İlkeleri	82
4.3. Karakter Gelişimi ve Eğitimi Etkileyen Faktörler	83
4.3.1. Karakter Gelişimi ve Eğitiminde Aile	83
4.3.1.1. Karakter Gelişimi ve Eğitiminde Ebeveyn Tutumlarının Etkisi	83
4.3.2. Karakter Gelişimi ve Eğitiminde Ahlak	88
4.3.3. Karakter Gelişimi ve Eğitiminde Çevre	91
4.3.4. Karakter Gelişimi ve Eğitiminde Okul	91
4.4. Karakter Eğitime Yönelik Yapılabilecek Etkinlikler	92
Yararlanılan Kaynaklar	95

Bölüm 5 **ÇEVRENİN KARAKTER GELİŞİMİNDE ÖNEMİ / Ömer Faruk Kabakçı**

99

5.1. Aile	104
-----------	-----

5.2. Okul ve Eğitim	110
5.3. Diğer Çevre Faktörleri	115
5.3.1. Akranlar	117
5.3.2. Diğer Yetişkinler ve Modeller	118
5.3.3. Medya	119
5.3.4. Salgın Hastalıklar	120
5.3.5. Göçmenlik ve Mültecilik	121
5.3.6. İş ve Çalışma	121
5.3.7. Diğer Dolaylı Faktörler – Sosyal Duygusal Faktörler	122
Yararlanılan Kaynaklar	125

Bölüm 6
BİRLİKTE YAŞAMA KÜLTÜRÜ VE DEMOKRASİ ANLAYIŞI
İÇİN KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİ / Mehmet Tamer Kaya

129

6.1. Birlikte Yaşama Kültürü	130
6.2. Birlikte Yaşamayı Sağlayan Temel Değerler	134
6.2.1. Empati	135
6.2.2. Hoşgörü	135
6.2.3. Sevgi ve Merhamet	136
6.2.4. İnsan Onurunu Koruma	137
6.2.5. Sosyal Adalet	137
6.2.6. Vatan Sevgisi	137
6.3. Birlikte Yaşamayı Zorlaştıran Etkenler	138
6.4. Türkiye’de Birlikte Yaşama Kültürü	140
6.5. Demokratik Vatandaşlık ve Eğitimi	143
Yararlanılan Kaynaklar	145

Bölüm 7
EĞİTİM FELSEFESİ VE HEDEFLERİ YÖNÜNDEN KARAKTER
VE DEĞER EĞİTİMİ / F. Özge Maviş Sevim

149

7.1. Felsefe, Amaçları ve Konu Alanları	150
7.2. Temel Felsefi Yaklaşımlar ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	152
7.2.1. İdealizm ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	153
7.2.2. Realizm ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	154
7.2.3. Pragmatizm ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	155
7.2.4. Natüralizm ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	156

7.2.5. Varoluşçuluk ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	157
7.3. Eğitim Felsefesi	158
7.4. Eğitim Felsefesi Yaklaşımları ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	159
7.4.1. Daimicilik ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	160
7.4.2. Esasicilik ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	161
7.4.3. İlerlemecilik ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	163
7.4.4. Yeniden Kurmacılık ve Karakter ve Değer Eğitimi ile İlişkisi	164
7.5. Geçmişten Günümüze Türkiye’de Eğitim Hedefleri	165
7.6. Günümüz Eğitim Hedefleri ile Karakter ve Değer Eğitimi İlişkisi	167
Yararlanılan Kaynaklar	169

Bölüm 8
MODERN VE ÇOK KÜLTÜRLÜ TOPLUMLARDA DEĞERLER
KRİZİ VE EĞİTİM / Emrullah Yılmaz **171**

8.1. Değerin Tanımı	174
8.2. Değerlerin Ortaya Çıkışı	174
8.3. Değerlerin Özellikleri	176
8.4. Değer Krizi Anlam ve Önemi	177
8.4.1. Değer Krizinin Nedenleri	178
8.5. Modern Toplumlarda Değerler Krizi	181
8.6. Çok Kültürlü Toplumlarda Değerler Krizi	184
8.7. Değerler Krizini Önleme	185
8.7.1. Değerler Krizinin Önlenmesinde Eğitimin Rolü	187
Yararlanılan Kaynaklar	191

Bölüm 9
KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN
/ Cevdet Epçaçan **193**

9.1. Rol Model	195
9.2. Karakter ve Değer Eğitimi Açısından Söylem ve Eylemleriyle Öğretmen Tipleri	198
9.3. Karakter ve Değer Eğitiminde Öğretmenlerin Rol Model Olmasının Önündeki Engeller	200

9.4. Karakter ve Değer Eğitiminde Rol Model Olarak Öğretmenin Sorumlulukları	202
Yararlanılan Kaynaklar	209

Bölüm 10
İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DEĞERLER / Emine Karasu
Avcı

213

10.1. Kök Değer	217
10.2. İlköğretim Düzeyinde Okutulan Dersler ve Değerler	218
10.3. Öğretim Programlarının Özel Amaçlarında Değerler	221
10.4. Öğretim Programlarının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar Başlığı Altında Değerler	223
10.5. İlköğretim Programlarında Derse Özgü Değerler	225
10.5.1. İlkokul Öğretim Programlarında Derse Özgü Değerler	225
10.5.2. Ortaokul Öğretim Programlarında Derse Özgü Değerler	226
Yararlanılan Kaynaklar	228

Bölüm 11
TÜRK EĞİTİM VE KÜLTÜR TARİHİNDEN DEĞER EĞİTİMİYLE İLGİLİ ÖRNEKLER / Enver Durualp

233

11.1. Eski (İslamiyet Öncesi) Türklerde Değerler Eğitimi	233
11.2. İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Değerler Eğitimi	241
11.3. Ahilik Teşkilatı ve Değerler Eğitimi	246
11.4. Osmanlı'da Değerler Eğitimi	247
11.5. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Değerler Eğitimi	249
Yararlanılan Kaynaklar	251

Bölüm 12
TÜRKİYE'DE DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARI VE ARAŞTIRMALARI / Melike Özyurt

255

12.1. Türkiye'de Değerler Eğitimi Uygulamaları	256
12.1.1. Millî Eğitim Şûra Kararlarında Değerler Eğitiminin Yeri	257
12.1.2. Öğretim Programlarında Değerler Eğitiminin Yeri	260
12.2. Türkiye'de Değerler Eğitimi Araştırmaları	265

12.2.1. Edebi Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelendiği Araştırmalar	265
12.2.2. Film ve Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelendiği Araştırmalar	267
12.2.3. Masal ve Destanların Değerler Eğitimi Açısından İncelendiği Araştırmalar	268
12.2.4. Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelendiği Araştırmalar	269
12.2.5. Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelendiği Araştırmalar	270
Yararlanılan Kaynaklar	272

Bölüm -1-

TEMEL KAVRAMLAR

Bu bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Mizaç, kişilik, karakter, ahlak, erdem ve değerler arasındaki ilişkiyi değerlendirebilirler.
2. Karakter eğitiminde okulların işlevlerine yönelik bakış açısı geliştirebilirler.
3. Kişilik yapısının neleri içerdiği ve nasıl geliştiğine yönelik bilgi sahibi olabilirler.
4. Ahlaki gelişimde ailenin etkilerine yönelik değerlendirmelerde bulunabilirler.
5. Değerlerin yapısı ve davranışlar üzerindeki etkisini açıklayabilirler.

Yararlanılan Kaynaklar

- Adler, A. (2004). *Yaşamın anlam ve amacı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Akbaba, S. (2012). Ahlak ve gelişimi. Y. Özbay ve S. Erkan (Ed.), *Eğitim psikolojisi* içinde (4. Baskı, s. 166-203). Ankara: PegemAkademi.
- Arkar, H., Sorias, O., Tunca, Z., Şafak, C., Alkın, T., Binnur Akdede, B., Şahin, S., Akvardar, Y., Sarı, Ö., Özerdem, A. ve Cimilli, C. (2005). Mizaç ve karakter envanteri'nin Türkçe formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(3), 190-204.
- Arslan, A. (2002). *Felsefeye giriş* (6. baskı). Ankara: Vadi.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J. ve Nolen-Hoeksema, S. (2002). *Psikolojiye giriş* (Y. Alogan, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Beck, A. T. (1996). Beyond belief a theory of modes personality and psychopathology. P. M. Salkovskis (Ed.), *Frontiers of cognitive therapy* (pp. 1-25) içinde. New York: Guilford Press.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Ciccarelli, S. K. ve White, J. N. (2016). *Psikoloji: Bir keşif gezintisi* (3. basımdan çeviri, D. N. Şahin, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, Çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (1990). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Damon, W. (1988). *The moral child: Nurturing children's natural moral growth*. New York: The Free Press.
- Doğan, İ. (2004). *Sosyoloji: Kavramlar ve sorunlar* (6. Baskı). Ankara: PegemA Yay.
- Feather, N. T. (1994). Attitudes toward high achievers and reaction to their fall: Theory and research concerning tall poppies. M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Cilt 26, pp. 1-73,) içinde. London: Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60151-3](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60151-3)
- Fromm, E. (1994). *Erdem ve mutluluk: Ahlak psikolojisi üzerine bir inceleme* (2. Baskı, A. Yörükkan, Çev.). Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2014). *Psikoloji ve yaşam* (19. basımdan çeviri, G. Sart, Çev.). Ankara: Nobel.
- Güngör, E. (2000). *Değerle psikolojisi üzerinde araştırmalar: Ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişme*. İstanbul: Ötügen.
- Halstead, J. M. (1996). Values and values education in schools. J. M. Halstead ve M. J. Taylor (Ed.), *Values in Education and Education in Values* (pp. 2-13) içinde. London: Falmer Press.
- Halstead, J. M. ve Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Huitt, W. (2004). Moral and character development. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. Retrieved from <http://www.edpsycinteractive.org/morchr/morchr.html> (01.06.2022)

- Huitt, W. ve Vessels, G. (2002). Character education. J. Guthrie (Ed.), *Encyclopedia of Education* (2. Baskı, pp. 259-263) içinde. New York: Macmillan.
- Kohlberg, L. (1970). Education for justice: A modern statement of the Platonic view. N. F. Sizer and T. R. Sizer (Ed.), *Moral education: Five lectures* (pp. 56-83) içinde. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kulaksızoğlu, A. (2007). *Ergenlik psikolojisi* (9. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lickona, T. (1992). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam Books.
- Lickona, T. (1996). Eleven principles of effective character education. *Journal of Moral Education*, 25(1), 93-100.
- Millî Eğitim Temel Kanunu (Kanun No. 1739). *Resmî Gazete Sayısı* 14574 (24 Haziran 1973). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1739&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Millon, T., Grossman, S., Millon, C., Meagher, S. ve Ramnath, R. (2020). *Modern yaşamda kişilik bozuklukları*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Onur, B. (2007). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm* (7. Baskı). Ankara: İmge.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Peterson, C. ve Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford: Oxford University Press.
- Piaget, J. (1948). *The moral judgment of the child*. New York: Free Press.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A. ve Evans, D. E. (2000). Temperament and personality: origins and outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(1), 122-135.
- Santrock, J. W. (2012). *Ergenlik* (14. basımdan çeviri, D. M. Siyez, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Santrock, J. W. (2018). *Eğitim psikolojisi* (5. basımdan çeviri, D. M. Siyez, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York: The Free Press.
- Slavin, R. E. (2013). *Eğitim psikolojisi: Kuram ve uygulama* (10. basımdan çeviri, G. Yüksel, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Strelau, J. (1987). The concept of temperament in personality research. *European Journal of personality*, 1(2), 107-117.
- Şenol, S. (2006). *Çocuk ve gençlik ruh sağlığı*. Ankara: HYB Yayıncılık.
- Taymur, İ. ve Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirilmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 154-177.
- Thomas, A. ve Chess, S. (1977). *Temperament and development*. New York: Brunner/Mazel.
- Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde*. <https://www.tdk.gov.tr/>
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. (2011). *Kişilik kuramları*. Ankara: PegemAkademi.

Bölüm

-2-

DEĞERLERİN SINIFLANDIRILMASI

İkinci bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Alanyazındaki değer tanımlarını ve bu tanımlar arasındaki ayrımı açıklayabilirler.
2. Değer kavramının özellikleri ve işlevlerini analiz edebilirler.
3. Değerlerin göreceliği ve mutlaklığı ile ilgili değerlendirmede bulunabilirler.
4. Alanyazındaki değer sınıflamalarına yönelik bilgi sahibi olurlar.
5. Değer sınıflamalarındaki farklılıkları sıralayabilirler.

Yararlanılan Kaynaklar

- Acat, M. B., ve Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1461-1474.
- Akarsu, B. (2002). Değişen dünyada bilim ve değerler. Ş. Yalçın içinde, *Bilgi ve Değer (Bilgi ve Değer Sepozyumu Bildirileri)*. Ankara: Vadi.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. Kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü .
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi*, 1(3), s. 121-144.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış*, 7(19), 39-45.
- Aydın, M. Z., ve Gürler, Ş. A. (2012). *Okulda değerler eğitimi yöntemler-tetkinlikler-kaynaklar* (1. Basım). Ankara: Nobel.
- Bilsky, W., ve Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European journal of personality*, 8(3), 163-181.
- Çınar, A. (2013). *Değerler felsefesi ve psikolojisi*. Bursa: Emin Yayınları.
- Çınar, F. (2019). Kavramsal çerçeve. V. Aktepe, ve M. Gündüz içinde, *Karakter ve Değer Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirutku, K. (2021). Beşerî değerler: Kuramlar, görgül çalışmalar ve değer eğitimi önerileri. A. F. Ersoy, ve P. Ünüvar içinde, *Karakter ve Değerler Eğitimi* (s. 51-84). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dilmaç, B., ve Ulusoy, K. (2014). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güncel Türkçe Sözlük*. (2022). 2022 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Gündüz, M. (2016). Classfying values by categories. *Journal fo Education and Trainig Studies*, s. 212-220.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Johansson, E., Emilson, A., ve Puroila, A. M. (2018). Mapping the field: What are values and values education about? *Values education in early childhood settings* (s. 13-31). içinde Springer.
- Kaymakcan, R., ve Meydan, H. (2014). *Ahlak değerler ve eğitimi*. İstanbul: DEM.
- Keskin, Y. (2016). Değerlere genel bir bakış:Tanımı, özellikleri, işlevi ve sınıflandırılması. M. Köylü içinde, *Değerler Eğitimi* (19-52). Ankara: Nobel.

- Lickona, T. (1996). Eleven Principles of Effective Character Education. *Journal of Moral Education*, 25(1), 93-100.
- Oles, P. K., ve Hermans, H. J. (2002). Values. R. Ferná'ndez-Ballesteros içinde, *Encyclopedia of Psychological Assessment II*. Sage publications.
- Oles, P. K., ve Hermans, H. J. (2010). Allport-Vernon Study of Values. I. B. Weiner, ve W. E. Craighead içinde, *The Corsini Encyclopedia of Psychology* (Volume 4 b., s. 67-68). John Wiley ve Sons.
- Ozankaya, Ö. (1975). Değer maddesi. *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*. içinde Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-240.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. London: Collier-Macmillan.
- Sagiv, L., ve Roccas, S. (2017). What personal values are and what they are not: Taking a cross-cultural perspective. L. Sagiv, ve S. Roccas içinde, *Values and behavior: Taking a cross-cultural perspective* (s. 3-15). Springer.
- Sağlam, H. İ. (2021). *Karakter ve değer eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. M. P. Zanna içinde, *Advances in Experimental Social Psychology* (Cilt 25, s. 1-65). Academic Press.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? . *Journal of social issues*, 50(4), 19-45.
- Schwartz, S. H. (2006). *Basic human values: An overview*.
- Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., . . . Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of personality and social psychology*, 103(4), 663-688.
- Soykan, Ö. N. (2003). Alman felseefesi. A. Cevizci içinde, *Felsefe Ansiklopedisi* (s. 256-282). İstanbul: Etik.
- Spranger, E. (2001). *İnsan tipleri bir kişilik psikolojisi*. (A. Aydoğan, Çev.) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2018). *Değerler eğitimi sosyolojik yaklaşım*. Ankara: Anı.
- Ulusoy, K. (2021). *Karakter, Değerler ve ahlak eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Bölüm

-3-

DEĞER EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI

1. Değer eğitimi yaklaşımları hakkında bilgi sahibi olabilirler.
2. Geleneksel ve modern değer eğitimi yaklaşımları arasındaki ayrımı fark edebilirler.
3. Modern değer eğitimi yaklaşımlarında tercih edilebilecek yöntem ve teknikler konusunda fikir sahibi olabilirler.
4. Değer eğitimi yaklaşımlarının sınıf içi uygulama sürecinde güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin farkındalık kazanabilirler.
5. Değer eğitimi yaklaşımları arasından eğitim anlayışlarına uygun yaklaşımı seçebilirler.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Arthur, J. (2014). Traditional approaches to character education in Britain and America. In L. Nucci, T. Krettenauer, & D. Narváez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (2nd ed.) (pp. 43-60). Routledge.
- Bacanlı, H. (2017). *Değer bilinçlendirme yaklaşımı*. İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Bacanlı, H. & Dombaycı, M. (16-18 Kasım 2012). *Değer eğitiminde değer boyutlandırma yaklaşımı*. II. Uluslararası Değerler Eğitimi Sempozyumunda sunuldu, İstanbul.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3, 193-209.
- Bilici, Ş. (2018). *Türkiye’de sosyal bilgiler ile Almanya’da değerler ve normlar derslerinde değer eğitiminin çoklu durum çalışmasıyla karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Carr, D. (2014). Four perspectives on the value of literature for moral and character education. *The Journal of Aesthetic Education*, 48(4), 1-16.
- Çiftçi, N. (2001). *Almanya ve Türkiye’deki Türk lise öğrencilerinin ahlaki yargı yeteneklerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg’in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-77.
- Domain-Based Moral Education. (b.t.). Retrieved from www.moraledk12.org.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Ekşi, H. & Katılmış, A. (2014). *Karakter eğitimi el kitabı* (3. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Fernandes, L. (27 June-1 July 1999). *Value personalisation: A base for value education*. Paper presented at the 3rd The International Conference on Teacher Education, Israel.
- Halstead, M., & Taylor, M. J. (1996). *Values in education and education in values*. London: The Falmer Press.
- Johnson, A. P. (2014). *Education psychology: Theories of learning and human development*. National Science Press. Retrieved from www.opdt-johnson.com.
- Kağıtçıbaşı, Ç. & Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar* (16. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi
- Kanad, H. F. (1958). *Terbiye sosyolojisi*. Ankara: Yeni Matbaa.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 ways to enhance values and morality in the schools and youth settings*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

- Kirschenbaum, H. (2000). From values clarification to character education: A personal journey. *Journal of Humanistic Counseling, Education & Development*, 39(1), 4-20.
- Kirschenbaum, H. (2013). *Values clarification in counseling and psychotherapy: practical strategies for individual and group settings*. New York: Oxford Uni. Press.
- Kohlberg, L. (1958). *The development of modes of moral thinking and choice in the years 10 to 16*. (Unpublished doctoral dissertation). Chicago Uni., USA.
- Kohlberg, L. (1980a). Educating for a just society: An updated and revised statement. In B. Munsey (Ed.), *Moral development, moral education and Kohlberg* (pp. 455-469). Alabama: Religious Education Press.
- Kohlberg, L. (1980b). Stages of moral development as a basis for moral education. In B. Munsey (Ed.), *Moral development, moral education and Kohlberg* (pp.15-98). Alabama: Religious Education Press.
- Kohlberg, L. (1987). Conscience as principled responsibility: On the philosophy of stage six. In G. Zecha & P. Weingartner (Eds.) *Conscience: An interdisciplinary view* (pp. 3- 25). Holland: D. Reidel Publishing Company.
- Kohlberg, L. (2000). The cognitive-developmental approach to moral education. In P. K. Smith & A. D. Pellegrini (Eds.), *Psychology of education* (V. 3) (pp. 597-614). London: Routledge Falmer.
- Kohn, A. (1997). How not to teach values: A critical look at character education, *PhiDelta Kappan*, 78(6), 429-439.
- Kuhmerker, L. (1978). Developments in Kohlberg's theory and scoring of moral dilemmas. *Occasional Paper*, 6, 1-23.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. Newyork: Bantam Books.
- Lickona, T. (1997). The teacher's role in character education, *Journal of Education*, 179(2), 63-79.
- Midgette, A. J., Ilten-Gee, R., Powers, D. W., Murata, A., & Nucci, L. (2018). Using lesson study in teacher professional development for domain-based moral education. *Journal of Moral Education*, 47(4), 498-518. DOI: 10.1080/03057240.2018.1445982
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2005). Sosyal bilgiler öğretim programı. URL: <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx>'den alınmıştır.
- Nucci, L. & Powers, D. W. (2014). Social cognitive domain theory and moral education. In L. Nucci, T. Krettenauer, & D. Narváez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (2nd ed.) (pp. 121-139). Routledge.
- Quisumbing, L. R. & de Leo, J. (2005). *Learning to do: Values for learning and working together in a globalized world: an integrated approach to incorporating values education in technical and vocational education and training*. Germany: UNESCO-UNEVOC International Centre for Technical and Vocational Education and Training.

- Revans, R. W. (1982). What is action learning? *Journal of Management Development*, 1(3), 64-75.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Senemoğlu, N. (2009). *Kuramdan uygulamaya gelişim öğrenme ve öğretim* (14. Baskı). Ankara: PegemA Yayınları.
- Simon, S. & Massey, S. (1973). Values clarification. *Educational Leadership*, 30(8), 738-739.
- Simon, S. B., Howe, L. W. & Kirschenbaum, H. (1995). *Values clarification*. USA: Warner Books.
- Snarey, J. & Samuelson, P. L. (2014). Lawrence Kohlberg's revolutionary ideas. In L. Nucci, T. Krettenauer, & D. Narváez (Eds.), *Handbook of moral and character education* (2nd ed.) (pp. 61-83). Routledge.
- Superka, D. P., Ahrens, C., Hedstorm, J. E., Ford, L. J. & Johnson, P. L. (1976). *Values education sourcebook: conceptual approaches, materials analyses, and an annotated bibliography*. Colorado: Social Science Education Consortium.
- Tekdemir, V. (2015). Doğruluk. A. Akın, A. Akın, & Ü. Akın (Editörler) *Psikolojide güncel kavramlar 6: Değerler* (ss.171-186). Ankara: Nobel Akademik Yay..
- Titus, D. N. (16 September 1994). *Values education in American secondary school*. Paper presented at the Kutztown University Education Conference, USA.
- Trevino, L. K. (1986). Ethical decision making in organizations: A person-situation interactionist model. *Academy of Management Review*, 11(3), 601-617.
- Türk Dil Kurumu –TDK- (b.t.). "yaklaşım". <http://tdk.gov.tr>'den alınmıştır.
- Veugelers, W. & Vedder, P. (2003). Values in teaching. *Teacher and Teaching*, 9(4), 377-389.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitime genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, XIX, 499-522.
- Yazıcı, S. & Yazıcı, A. (2011). *Felsefi, psikolojik ve eğitim boyutlarıyla karakter*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yıldırım, S. G. (2019). *Değerler eğitime yönelik bir model önerisi: Değer içselleştirme*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Yıldırım, S. G. & Demirel, M. (2020). *Değer ve değer eğitimi*. İstanbul: İdeal Yay..
- Yıldırım, S. G. & Demirel, M. (2021). Değerler eğitime yönelik bir model önerisi: Değer içselleştirme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 943-993.
- Yiğittir, S. & Kaymakçı, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.

Bölüm -4-

KARAKTER GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ

Bu bölüm kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar:

1. Kişilik, mizaç, karakter kavramlarını açıklayıp ayrımlarını yapabilir.
2. Karakter eğitimine ilişkin temel kavramları açıklayabilir.
3. Karakter gelişiminde ve eğitiminde ebeveyn tutumlarının etkisini değerlendirebilir.
4. Karakter gelişiminde ve eğitiminde okulun rolünü ve etkisini değerlendirebilir.
5. Karakter gelişimi ve eğitimi ile ahlak gelişimi arasındaki bağlantıyı açıklayabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Anderson, D. R., (2000). Character education: who is responsible? *Journal Of Instructional Psychology*, 27 (3), 139-142.
- Aydoğdu, F.,ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 11(2), 469-585.
- Battistich, V. (2005). "Character education, prevention, and positive youth development". University of Missouri-St. Louis, http://www.character.org/wpcontent/uploads/2011/12/White_Paper_Battistich.pdf (16.10. 2017).
- Berens L.V. (1999). *Sixteen personality types: descriptions for self-discovery*. Telos Publications, California.
- Berkowitz, M. W. (2000). *Character education, prevention, and positive youth development*. University of Missouri, St. Louis, ss. 31–38.
- Berkowitz, M. W. ve Bier, M. C. (2005). *What works in character education, character education partnership*. St. Louis, USA.
- Ceylan, E. (2019). Küreselleşme Sürecinde Yerel Kimliğin Durumu. *Javstudies International Journal of Academic Value Studies*, 5(2), 304-312.
- Çağdaş, A., ve Seçer, Z. (2005). *Anne baba eğitimi*. Konya: Eğitim.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S. ve Çok, F. (2012). Ahlak Gelişimine Klasik ve Yeni Kuramsal Yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1211-1225.
- Çetinkaya, B. (2016). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çinemre, S. (2013). Bir Ahlak Eğitimcisi Olarak Lawrence Kohlberg. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi Dergisi*, 22, (1) 143-164.
- Davis, D. H. (2006). Character education in America's public schools. *Journal of Church and State*, 48 (1), 5–14.
- Demir, E. (2006). *Birey ve Aile Yaşamına İlişkin Konularda İnternet Kullanımının Etkisinin Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, K. E. (2007). *Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekinci-Vural, D. (2022). Erken çocukluk döneminde gelişim. Esra Dereli ve Güneş Salı (Ed.), *Gelişimle ilgili temel kavramlar* (s. 29-43). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.

- Ekşi, H., ve Katılmış, A. (2015). *Karakter eğitimi el kitabı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2016). *Uygulama örnekleriyle değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gander, M. J. ve Gardiner, H.W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. B. Onur (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Geçtan, E. (2003). *Psikodinamik psikiyatri ve normaldışı davranışlar*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gilligan, C. (2003). Hearing the difference: theorizing connection. *Anuario de Psicologia*, 34 (2), 155-161.
- Hökekleli, H. (2007). *Çocukta ahlak gelişimi ve eğitimi*. R. Kaymakcan ve M. Uyanık (Eds.), Teorik ve pratik yönleriyle ahlak, İstanbul: Dem Yay.
- Karatay, Y.H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı. *Turkish Studies*, 6(1), 1439-1454.
- Katılmış, A. (2010). *Sosyal Bilgiler Derslerindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, A., Bozaslan, H., ve Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 208-225.
- Kaya, M. (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (9), 193- 204.
- Koçyiğit, S., Tuğluk, M. N. ve Kök, M. (2007). Çocuğun Gelişim Sürecinde Eğitimsel Bir Etkinlik Olarak Oyun. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), 324-342.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergen psikolojisi*. (6. Basım). İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Kuzgun, Y. (1972). *Anababa Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Küçükler, B. ve Tekin, U. (2018). 7-8. Sınıf Özel Okul Öğrencilerinin Sınav Kaygısı ile Anne-Baba Tutumları ve Mükemmeliyetçi Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Aydın Sağlık Dergisi*, 4(2), 55-68.
- MEB (1973). *Milli Eğitim Temel Kanunu*. "1739 Sayılı Kanun", Resmî Gazete, 14574, 24 Haziran, 1973.

- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1)1, 93-108.
- Milson, A. J., ve Ekşi, H. (2003). Öğretmenlerin Karakter Eğitiminde Yetkinlik Duygusu Konusunda Bir Ölçme Aracına Doğru: Karakter Eğitimi Yetkinlik Skalası (KEYİS) ve Türkçeye Uyarlanma Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 99-130.
- Safran, M. (2009). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sak, R., Şahin-Sak, İ. T., Atli, S. ve Şahin, B. K. (2015). Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972-991.
- Sanrock, J. W. (2014). *Ergenlik (Adolescence)*. (14. Basım). (Çev: D. M. Siyez). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sargın, N. (2001). *Çocuklarda ruh sağlığı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sırrı, V., ve Mehmedoğlu, A.U. (2015). Karakter Eğitimi: Dün, Bugün, Yarın. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 121-144.
- Soysal, M. (2010). *İlköğretimde 7-12 Yaş Arası Çocuklarda Ahlaki Karakter Özellikleri ve Eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şişman, M. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Turiel, E. (2002). *The culture of morality: Social development, context, and conflict*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Tüzüntürk S. (2009). Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi: Suç İstatistikleri Üzerine Bir Uygulama, *Uludağ Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 28 (2), 2009, s.71-91.
- Yavuzer, H. (2006). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer H. (2013) *Ana-baba-çocuk*. 24. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2016). *Ana baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu A. (1985). *Çocuk Ruh Sağlığı*. 21. Basım. İstanbul: Özgür Yayınları.

Bölüm -5-

ÇEVRENİN KARAKTER GELİŞİMİNDE ÖNEMİ

Bu bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Aile ve okulun karakter üzerindeki etkisini açıklayabilir.
2. Karakteri etkileyen çevre faktörlerini sıralayabilir.
3. Karakter gelişimini çevre tutumlarıyla ilişkilendirebilir.
4. Çevrenin karakteri ve değerleri etkileyen özelliklerini örnekleyebilir.
5. Karakter gelişimi ve çevre ilişkisini açıklayabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Armstrong, T. (2006). *The best schools how human development research should inform educational practice*. VA, Alexandria: ASCD.
- Aktepe, V. & Yalçınkaya, E. (2016). *Okul Ortamında Değerler Eğitiminin Öğrenci Görüşlerine Göre Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2), 113-131.
- Baran, A.G. (2005). *Ergenlerin arkadaş-akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örnekleme*. bilig, 32, 83-108.
- Bee, H. & Boyd, D. (2020). *Çocuk gelişim psikolojisi* (Çev. Okhan Gündüz). İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Bozdemir, E. (2011). *Ergenlerin mükemmeliyetçilikleri ile mizah duyguları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Brooks, B.D. & Goble, F.G. (1997). *The case for Character education the role of the school in teaching values and virtue*. Northridge, CA: Studio 4 Productions.
- Broome, S.A., Henley, N.W. & Mordaszewski, E. (2002). *Teaching character in the middle grades 36 weeks of Daily lessons for grades 6-8*. Chapel Hill, NC: Character Development Publishing.
- Boshamer, C.M., Broome, S.A., Henley, N.W. & Mordaszewski, E. (2008). *Teaching character...in the teenage years 36 weeks of Daily lessons for grades 7-12*. Greensboro, NC: Character Development Group.
- Çağlayan, A. (2006). *Ahlak pusulası ahlak ve değerler eğitimi*, İstanbul: DEM.
- Çelikkaya, T., & Seyhan, O. (2016). Değerlerin Kazanılmasında Etkili Faktörler. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 167-191.
- Comte-Sponville, A. (2004). *Büyük erdemler risalesi* (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dolgin, K.G. (2014). *Ergenlik psikolojisi gelişim, ilişkiler ve kültür*. (D. Özen, Çev.) İstanbul: Kaknüs.
- Elksnin, L. K. & N. Elksnin. *Teaching Social-emotional Skills at School and Home*, Denver: Love Publishing Company, 2006.
- Emniyet Genel Müdürlüğü (2013). *EMCDDA 2013 Ulusal raporu*. TUBİM.
- Erdem Artan, İ., Börü, D., İslamoğlu, G., Yurtkoru, S., Sipahi, B., Çalışkan, K. ve Ergun, S. (2005). *Üniversite gençliği değerler araştırması*. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı, İstanbul: TESEV.

- Garcia, D. & Moradi, S. (2012). Adolescents' temperament and character: A longitudinal study on happiness. *Journal of Happiness Studies*, 13(5), 931-946.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı (2013). *Gençlik ve Spor Bakanlığı Stratejik Planı 2013-2017*. Ankara: GSB.
- Gordon, T. (2019). *Etkili öğretmenlik eğitimi* (Çev. Sermin Karakale). İstanbul: Profil Kitap.
- Griffith, M. (2021). *Okulsuzluğun kitabı tüm dünyayı çocuğunuzun dersliği olarak nasıl kullanabilirsiniz?* (Çev. Duygu Kurat) İstanbul: Yeniinsan.
- Gust, J. (1995). *Developing character-building values a whole language approach esteem-building thematic units*. US: Good Apple.
- Gümüş Gers, Z. (2012). *Farklı türlerdeki liselere devam eden ergenlerin iletişim becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi.
- Hart, D., Atkins, R., & Ford, D. (1998). Urban America as a context for the development of moral identity in adolescence. *Journal of Social Issues*, 54(3), 513-530.
- Isaacs, D. (2006). *A guide for parents and teachers character building*. Portland, OR: Four courts press.
- İstanbul MEM (2011). *Değerler Eğitimi*. B.08.4.MEM.4.34.00.24/10836
- Jacobs, D.T. & Jacobs-Spencer, J. (2001). *Teaching virtues building character across the curriculum*, Plymouth, UK: Rowman & Littlefield Education.
- Kazgan, G. (2006). *İstanbul gençliği gençlik değerleri araştırması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (2020). *İnsan ve değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kessler, R. *Soul Of Students, Soul Of Teachers: Welcoming The Inner Life To School*, In L. Lantieri (Ed.), *Schools With Spirit Nurturing The Inner Lives Of Children and Teachers*, Boston: Beacon Press, 2001.
- Kındap, Y. (2011). *Kendini Belirleme Kuramı temelinde ergenlikte destekleyici ebeveynlik, akademik ve sosyal uyum ve kendini belirleme düzeyi arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Louv, R. (2016). *Doğadaki son çocuk çocuklarımızdaki doğa yoksunluğu ve doğanın sağaltıcı gücü*. (Çev. Ceyhan Temürcü). Ankara: Tübitak Yayınları.
- Macit, M. (2015). *Değerlerin kaynakları ve oluşumunu etkileyen faktörler*, 39-60, İçinde Çalışan gençlik ve değerler (Ed. Özcan Güngör) Ankara: Akçağ Yayınları.

- MEB (2010). 18. *Milli Eğitim Şurası Kararları*. Tebliğler Dergisi, 2639(Ek), 1823-1836.
- MEB (2009). *Milli Eğitim Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı*. Ankara.
- Novick, B., Kress, J. S. & Elias, M. J. *Building Learning Communities With Character: How to Integrate Academic, Social and Emotional Learning*. Alexandria, VA, USA: Association for supervision & Curriculum development, 2002.
- Osmangazi Üniversitesi (2011). *Değerler Eğitimi Sempozyumu*, 26-28 Ekim, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Patti, J. & L. Lantieri. *Waging Peace In Our Schools Social and Emotional Learning Through Conflict Resolution*, In J. Cohen (Ed.), *Educating Minds and Hearts Social Emotional Learning and the Passage into Adolescence* (126-136), New York: Teachers College Press, 1999.
- Payton, W. J., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R. & Et Al. "Social and Emotional Learning: A Framework for Promoting Mental Health and Reducing Risk Behaviors in Children and Youth". *Journal Of School Health*, 70, 5, 2000: 179-185.
- Pekel Uludağlı, N. (2011). *Suçta karışmış ve karışmamış ergenlerin aile, akran, mahalle özellikleri ile psikolojik ve akademik niteliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Pekel Uludağlı, N. ve Sayıl, M. (2009). Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: Ebeveyn ve akranların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12 (23), 14-24.
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (2004). *Character strengths and virtues a handbook and classification*. New York, NY: Oxford University Press.
- Pinker, S. (2016). *Köy etkisi yüzyüze iletişim bizi nasıl daha güçlü, daha mutlu ve daha becerikli hale getirir* (Çev. Donat Taneri), İstanbul: Butik Yayıncılık.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye giriş*, (Çev.Tamer Geniş). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ryan, K. & Bohlin, K.E. (1999). *Building character in schools practical ways to bring moral instruction to life*. CA, San Francisco: Josey-Bass.
- Shoshani, A., & Aviv, I. (2012). The pillars of strength for first-grade adjustment- Parental and children's character strengths and the transition to elementary school. *The Journal of Positive Psychology*, 7(4), 315-326. doi: 10.1080/17439760.2012.691981
- Tarhan, N. (2011). *Güzel insan modeli*, Ankara: Timaş yayınları.

- Thomas, K.J., Cunha, J.D. & Santo, J.B. (2022). Changes in character virtues are driven by classroom relationships: a longitudinal study of elementary school children. *School Mental Health*, 14, 266–277.
- Twenge, J.M. 2018 İ-nesli bugünün “süper bağlantılı” gençleri neden bu kadar duyarsız, hoşgörülü ama daha mutsuz ve erişkin olmaya hiç hazır değil? ve bu bizim için ne anlama geliyor. i Gen İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Ulaşan Özgüle, E. T. (2011). *Mediating role of self-regulation between parenting, attachment, and adjustment in middle adolescence*. Unpublished doctoral dissertation, Middle East Technical University, Ankara.
- Vatandaş, C. (2013). *Türkiye gençlik raporu*. İstanbul: SEKAM.
- Vimont, M.P. (2012). Developmental systems theory and youth assets: A primer for the social work researcher and practitioner. *Child and Adolescence Social Work Journal*, 29, 499-514.
- Yıldız Peker, A. (2012). *Lise öğrencilerinde risk alma davranışının akran baskısı, ana baba tutumları ve çok boyutlu algılanan sosyal desteğe göre yordanması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi.

Bölüm

-6-

BİRLİKTE YAŞAMA KÜLTÜRÜ VE DEMOKRASİ ANLAYIŞI İÇİN KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİ

Bu bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Birlikte yaşama kültürünün gereklerini analiz edebilir,
2. Birlikte yaşamayı sağlayan temel değerleri açıklayabilir,
3. Birlikte yaşamayı zorlaştıran etkenleri açıklayabilir,
4. Türkiye’de birlikte yaşama kültürünü etkileyen unsurları değerlendirebilir,
5. Demokratik vatandaşlık eğitiminin katkılarını sıralayabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Ağırman, C. (2006). İdeal bir davranış biçimi olarak 'empati' ve hadislerde 'empati' örnekler. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 10(2), 23-53.
- Aksan, G., ve Alkın, R. C. (2014). A Critical reading on the discourse of global citizenship in social science. L. Mwanri ve J. Waldenmaier (Ed), in *Complex migration of global citizens* (1-11). Oxford: Inter-Disciplinary Press.
- Arslan, Z. (2006). Öğretmenlerde dindarlık, değerler ve iş doyumunu üzerine bir araştırma. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Asar, M. (2008). Türkiyeli göçmenlerin sosyal ve kültürel konumu, günümüzde işçi göçü. *Die Gaste*, 2(8).
- Aslan, Ö. (2001). Hoşgörü ve tolerans kavramlarına etimolojik açıdan analitik bir yaklaşım. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 357-380.
- Ateş Özçiçek, Z. (2017). *Birlikte yaşama kültürü ve felsefesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, M. Z. (2003). *Ahlak öğretiminde örnek olay incelemesi yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, M. Ş. (2011) *Açık toplumda din eğitimi/yeni paradigma ihtiyacı*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, İ. (2015). Demokratik değerler ve okulda demokrasi ve sorumluluk eğitimi. K. Karakütük (Ed.) *Prof. Dr. Mahmut Adem'e 80. Yaş Armağanı* içinde (155- 156). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.
- Aydın, M. Ş. ve Osmanoğlu, C. (2015) *Kültürlerarası din eğitimi*, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- Aygün, E. (2013). *Türkiye'de öteki kavramı ve birlikte yaşama kültürü: Alevi-sünni ilişkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Bakır, K. (2012). *Demokratik eğitim: John Dewey'in eğitim felsefesi üzerine*. 2.Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Beetham, D., & Boyle, K. (1998). *Demokrasinin temelleri*. Vahit Bıçak (Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Berkowitz, M. W., Althof, W., & Jones, S. (2008). Educating for civic character. J. Artur, I, Davies & C. Hahn (Ed.). *Education for Citizenship and Democracy* içinde (399-409). London: The Sage Book.

- Coşkun, V. (2009). Anayasal Vatandaşlık. *Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi*, 105.
- Çetinkaya, K. (2012). Birlikte yaşama kültüründe İnsan: Kutsal metinlerdeki olumlu ifadeler üzerine bir analiz. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 147- 160.
- Çiçek, M. H. (2008). *Farklı kültürlerin birlikte yaşama formülü*, 2. Baskı. Ankara: Beyan Yayınları.
- Çuhadar, B. (2017). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programı ve ders kitaplarında birlikte/bir arada yaşama kültürü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Delgado, M. M. (2018). Civility, empathy, democracy and memory: Exploring the 'we'in compromised times. *Performance Research*, 23(4-5), 328-336.
- Demir, T. (2010). Türk dünyasında bir eğitim ve değer unsuru olarak hoşgörü, *21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu kitabı içinde (441-448)*. Ankara: Ekoavasya Yayınları.
- Dikmen, H. (2003). *Hız. Peygamber'de hoşgörü ve insan sevgisi*. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD), 3 (2), 1-8
- Ergil, D. (1980). *Türkiye'de terör ve şiddet*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ersoy, A. F. (2016). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin algısı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 67-83.
- Ersoy, A. F. (2017). *Sosyal bilgiler dersinde insan hakları ve demokrasi eğitimi*. R. Turan (Ed.). *İnsan hakları ve demokrasi eğitimi içinde*. (225-247), Ankara: Pegem Akademi.
- Ersoy, A. F. (2019). *Birlikte yaşama kültürü ve demokrasi için karakter ve değerler eğitimi*. A. F. Ersoy, P. Ünüvar (Ed.), *Karakter ve değerler eğitimi içinde (279-305)*, Ankara: Pegem Akademi.
- Fırat, Ü. (2001). Ulus devlet ve farklılıklar. (H. Akay, N. Deriş, S. Kara, E. Kurma, M. Ulagay, E. Uşaklıgil, Ç. Türkoğlu, L. Yurttagüler, Z. Zileli Çev.), *Modernleşme ve Çok kültürlülük içinde*. (92-95). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gellner, E. (2013). *Uluslar ve ulusçuluk*. (B. Ersanlı, ve G. Göksu Özdoğan, Çev.) İstanbul: Hil Yayın
- Gögebakan, Y. (2010). Türk kültüründeki hoşgörü anlayışının tarihsel ve kültürel kaynakları ve bu anlayışın kültürel varlıklarına yansımaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 201-223.
- Gündüz, Ş. (2006). Kültürlerarası barış ve bir arada yaşamının teolojik temelleri. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14, 17-28.

- Güneş, A. (2018). Din eğitiminin hedefleri bağlamında bir arada yaşama kültürü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 834-845
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe dersinde değerlerin kullanımı*. Konya: Palet Yayınları.
- Hamidullah, M. (1990). *İslam Peygamberi*, Salih Tuğ (Çev.), İstanbul: İrfan Yay.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2016), *Günümüzde insan ve insanlar*, İstanbul: Evrim Yayınları.
- Karaca, M. (2012). Farklılaşma, bütünleşme ve birlikte yaşama üzerine. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi*, 18, 226-238
- Kartarı, A. (2014). *Kültür, farklılık ve iletişim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Keaten, J. A., & Soukup, C. (2009). Dialogue and religious otherness: Toward a model of pluralistic interfaith dialogue. *Journal of international and intercultural communication*, 2(2), 168-187.
- Kotluk, N., ve Kocakaya, S. (2018). Türkiye için alternatif bir anlayış: kültürel değerlere duyarlı eğitim. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 749-789.
- Kula, O. B. (2011). *Anadolu'da çoğulculuk ve tolerans*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Okuyan, A. (2008). Tarihi belgeler ışığında diğer inanç toplumlarıyla birlikte yaşamaya dair bazı tarihsel kanıtlar. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 8(3), 159-171.
- Önder, A. (2004). *Ailede iletişim*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Özen, Y. (2016). *Çocuklarda adalet eğitimi*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Özensel, E. (2020). Farklılıkların bir arada yaşamasında bir sorun alanı olarak ötekinin ötekileştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 43, 369-378
- Özpolat, A. (2009). *Demokratik vatandaşlık-birlikte yaşama kültürü*. Ankara: Hegem Yayınları.
- Öztürk, S. (2019). *Birlikte yaşama kültürü ekseninde Türkiye'de Suriyeli mülteciler olgusu: The More-" Daha" filmi analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Parekh, B. (2002). *Çok kültürlülüğü yeniden düşünmek*. (B. Tanrıseven, Çev.) Ankara: Phoenix yayınevi.
- Sleegers, P., Hermans, C., & van Eersel, S. (2008). Expressing Otherness in Inter-religious Classroom Communication. Empirical Research into Dialogical Communication in Religiously Pluriform Learning Situations in Catholic Primary Schools. *Journal of Empirical Theology*, 21(1), 1-31.

- Şen, Y. (2011). HZ. peygamberin merhamet eğitim metodu. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 21-30
- Şerif, M. (1996). *Sosyal psikolojiye giriş*, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Teolin, S. (2001). İsveç, Türkiye, Avrupa. (H. Akay, N. Deriş, S. Kara, E. Kurma, M. Ulagay, E. Uşaklıgil, Ç. Türkoğlu, L. Yurttagüler, Z. Zileli Çev.), *Modernleşme ve çok kültürlülük içinde*. (272-287). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Torney-Purta, J., & Lopez, S. V. (2006). Developing citizenship competencies from kindergarten through grade 12: A background paper for policymakers and educators. *Education Commission of the States (NJ3)*.
- Torun, Y. (2011). *Siyaset felsefesi tarihinde devlet*. (1. Baskı). Ankara: Orion Kit.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2022). "Empati/Duygudaşlık"; "Hoşgörü." <https://tdk.gov.tr/> adresinden 05.07.2022 tarihinde alınmıştır.
- Unutulmaz, K. O. (2012). Gündemdeki kavram: "Göçmen entegrasyon" - Avrupa'daki gelişimi ve britanya örneği. S. Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner (Der.) *Küreselleşme çağında göç kavramlar tartışmalar* içinde (135-159). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yağbasan, M. (2008). Kültürlerarası iletişim bağlamında Almanya'daki Türklerin iletişimsel ortamlarının belirlenmesine yönelik bir alan araştırması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 309-332.
- Yalçın, E. (2019). *Birlikte yaşama kültürü bağlamında kültürlerarası etkileşimler: Konya örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yanık, C. (2011). Birlikte Yaşama Yolları: Liberalizm ve Çok kültürcülük. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-95.
- Yapıcı, A. (2004). *Din, kimlik ve ön yargı*, Adana: Karahan Kitapevi.
- Yatkın A. (2003). *Halkla ilişkiler ve iletişim*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Yavuz, Ş. (2009). Öteki ile beriki arasındaki salınımda dinlerde birlikte ve beraber yaşamanın teolojik ve pratik imkânı. Milel ve Nihal: İnanç. *Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 31-50.
- Yılmaz, H. (2003). *Din eğitimi ve sosyal barış*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Yurttagüler, L. (2011). Sosyal dışlanma ve gençlik, *Gençlik Alan Raporu, Rapor: Üniversite Gençliği ve Sosyal Haklar*, İstanbul Üniversitesi.

Bölüm -7-

EĞİTİM FELSEFESİ VE HEDEFLERİ YÖNÜNDEN KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİ

Bu bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Modern ve çok kültürlü toplumlarda yaşanan değer krizlerini analiz edebilir,
2. Değer kriziyle ilgili olarak eğitimin işlevlerini açıklayabilir,
3. Değer krizinin önlenmesi ve çözülmesine ilişkin öneriler geliştirebilir,
4. Kalkınmanın çok boyutlu yapısını değerlendirebilir,
5. İnsani ve kültürel kalkınma sürecinde değerler eğitiminin katkılarını sıralayabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Arslandoğlu, İ. (2018). *Eğitim felsefesi*. (2. Baskı) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Badiou, A. & Zizek, S. (2009). *Philosophy in the present*. (Peter Engelmann, ed.) (Trans. P. Thomas and A. Toscano). Cambridge: Polity Press.
- Barrow, R. & Woods, R. (2006). *An introduction to philosophy of education*. (4th ed.) New York: Routledge.
- Blake, N., Smeyers, P., Smith, R. & Stadish, P. (2002). *The Blackwell guide to the philosophy of education*. Malden: Blackwell Publishing Ltd.
- Boersema, D. (2009). *Philisophy of science: Text with readings*. New York: Pearson Prentice Hall.
- Carr, W. (2004). Philosophy and education. *Journal of Philosophy of Education*, 38(1), 55-73.
- Demirel, Ö. (2012). *Eğitimde program geliştirme*. (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, N. (2003). Pragmatizmin felsefi temelleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, 20, 83-93.
- Gutek, G. L. (2011). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar*. (Çev. N. Kale) (3. Baskı) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güçlü, M. (2018). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kurtdaş, E. M. (2017). Değerlerin kaynağı ve anlamlandırılması. *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(21), 349-366.
- Labaree, D. F. (2005). Progressivism, schools and schools of education: An American romance. *Paedagogica Historica International Journal of the History of Education*, 41(1-2), 275-288.
- Manav, F. (2018). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mead, G. H. (2008). *The philosophy of education*. (G. Biesta and D. Tröhler eds.) USA: Paradigm Publishers.
- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakóltesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). Resmi Gazete. *Yayımlanma tarihi*, 24.06.1973.

- Moore, T. W. (2010). *Philosophy of education: An introduction*. (First published in 1982). New York: Routledge.
- Noddings, N. (1998). *Philosophy of education*. USA: Westview Press.
- Özdaş, F. (2013). *Ortaokullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Sönmez, V. (2008). *Program geliştirmede öğretmen elkitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2017). *Eğitim felsefesi*. (14. Baskı) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, M. (2018). Essentialism in philosophy, psychology, education, social and scientific scopes. *Journal of Innovation in Psychology, Education and Didactics*, 22(2),193-204.
- Toker-Gökçe, A. (2012). Eğitim felsefesi akımlarının Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemlerine etkileri. *Eğitim felsefesi içinde* (N. Gökalp ve Ş. Çelik eds.). (s. 173-184). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Tozlu, N. (2003). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tuncel, G. (2004). Öğretmenlerin kendi eğitim felsefelerini inşa etmeleri üzerine. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 223-242.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü (TDK). (2022). Felsefe nedir? <https://sozluk.gov.tr/>
- Ulu, H., Akto, A., & Küçükaslan, A. (2021). Spiritüalist eğitim felsefesi ile natüralist eğitim felsefesinin karşılaştırılması. *Journal of International Social Research*, 14(81), 36-50.
- Winch, C. & Gingell, J. (2010). *Key concepts in the philosophy of education*. (First published 1999). New York: Routledge.

Bölüm

-8-

MODERN ve ÇOK KÜLTÜRLÜ TOPLUMLARDA DEĞERLER KRİZİ ve EĞİTİM

Bu bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Değerlerin ortaya çıkma sürecini değerlendirebilir,
2. Değer krizini açıklayabilir,
3. Değerler krizinin nedenlerini sıralayabilir,
4. Modern ve çok kültürlü toplumlarda yaşanan değerler krizini analiz edebilir,
5. Değerler krizinin önlenmesi ve çözülmesine ilişkin öneriler verebilir,
6. Değerler kriziyle ilgili olarak eğitimin işlevlerini açıklayabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Abraham, M. F. (2006). *Contemporary Sociology: An introduction to concepts and theories*. New Delhi: Oxford University Press.
- Akerlof, R. (2017). Value formation: The role of esteem. *Games and Economic Behavior*, 102, 1-19.
- Akpınar, B. (2010). *Eğitim programları ve öğretim*. Ankara: Data Yayınları.
- Aktepe, V. (2015). Ailede değerler eğitimi ve program ihtiyacı. Turan, R., & Ulusoy, K. (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi içinde*. Ankara: Pegem Aka.
- Bacanlı, H. (2005). *Duyuşsal davranış eğitimi* (2. baskı). Ankara: Nobel.
- Barkan, S. E. (2011). *Sociology: Understanding and changing the social world*. Boston, MA: Flat World Knowledge, Incorporated.
- Bauwens, M. (2016). The contemporary value crisis and the search for 'value sovereignty'. *P2PE INOVAÇÃO*, 3(1), 51-63.
- Bayar, F. (2008). Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 32(4), 25-34.
- Coştu, Y. (2014). Küreselleşme ve değerler üzerine sosyolojik bir okuma. Meydan, H. (ed.). *Toplumsal bütünleşmede değerler ve eğitimi, III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi* (Bildiri kitabı) içinde. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Demirbaş, Ç.Ö. (2019). İnsani-kültürel kalkınma sürecinde değer eğitimi. Aktepe, V. ve Gündüz. M. (ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Gültekin, F. (2019). Karakter ve değer eğitiminde kültürlerarası farklılaşma ve birlikte yaşama kültürü. Aktepe, V. ve Gündüz. M. (ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Hannula, M. S. (2012). Looking at the third wave from the West: framing values within a broader scope of affective traits. *ZDM*, 44(1), 83-90.
- Johnson, S. M. (2007). A new era for couple therapy: Theory, research, and practice in concert. *Journal of Systemic Therapies*, 26(4), 5-16.
- Kaur, J., & Kumar, D. (2009). Value crisis in Indian emerging society. Erişim adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1520505, Erişim tarihi: 15.08.2022.
- Kır, İ. (2006). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Malinowska, D., ve Tokarz, A. (2013). Understanding functional and dysfunctional types of workaholic: An investigation based on motivational characteristics. *Acta Neuropsychologica*, 11(1).

- Manna, S., and Chakraborti, S. (2010). *Values and ethics in business and profession*. New Delhi: PHI Learning Pvt. Ltd.
- M.E.B. (2009). *Sosyal Bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Meinertsen, B. R., and Bogen, C. (2020). 'The middle kingdom on the high seas': On the value crisis of modern chinese society. Truong Ngoc Nam & Tran Hai Minh (ed.) *Value Education in the Context of Social Integration in Vietnam Today, Cultural Heritage and Contemporary Change Series IIID, Southeast Asian Philosophical Studies*, Vol. 9. (Washington, DC: The Council for Research in Values and Philosophy, 2020), 23-36.
- Meydan, A. (2019). Modern ve çok kültürlü toplumlarda değerler krizi ve eğitim. Aktepe, V. ve Gündüz. M. (ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Nacaroğlu, D. (2018). Değerler eğitiminin bir paydaşı olarak medyanın rolü. Meydan, H. (ed.). *Toplumsal bütünleşmede değerler ve eğitimi. III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi* (Bildiri kitabı) içinde. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Ninković, G. B., ve Stevanović, N. (2013). University students' attitudes about morality crisis today. *Croatian Journal of Education*, 15(3), 741-776.
- Powers, W. (2011). Finding enough: confessions of a secular missionary. *World Policy Journal*, 28(2), 7-11.
- Robertson, R. (2007). "Glocalization", *Encyclopedia of Globalization*, R. Robertson, ve J. A. Scholte (Eds), New York: Routledge, Vol. 2, (545-548).
- Sağlam, H.İ. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinin gençliğin değer krizine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Ö. Güngör, M.D. Erdem ve N.F. Kurt (Ed.), *5th International Congress on Social Sciences Proceeding Book*, 726-732.
- Ünal, F. ve Yılmaz, E. (2018). Türkiye'de 2017 öğretim programlarında değerler eğitiminin incelenmesi. Meydan, H. (ed.). *Toplumsal bütünleşmede değerler ve eğitimi. III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi* (Bildiri kitabı) içinde. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.
- Watson J. (1988). *Nursing: Human science and human care: A theory of nursing*. New York: National League for Nursing Press; 1988.
- Yaman, E. (2014). *Değerler eğitimi: Eğitimde yeni ufuklar*. (3. baskı). Ankara: Akçağ.
- Yaşar, Ş., Gültekin, M., ve Bayır, Ö. G. (2013). Sınıf öğretmenlerinin bakış açısıyla küreselleşmenin değerlere ve değer eğitimine yansımaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 339-369.
- Yontar, A. (2019). Değerlerin kaynağı ve toplumsal, kültürel, dini, ahlaki temelleri. Aktepe, V. ve Gündüz. M. (ed.), *Karakter ve Değer Eğitimi* içinde. Ankara: Pegem Akademi.

Bölüm -9-

KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİNDE ÖĞRETMEN

Bu bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Rol model kavramının tanımını yapabilir.
2. Rol model olma yoluyla öğrenmeyi açıklayabilir.
3. Karakter ve değer eğitimi açısından etkili olan öğretmen tutumlarını açıklayabilir.
4. Rol model olma sürecinde öğretmenlerin karşılaştığı engelleri açıklayabilir.
5. Karakter ve değer eğitimi açısından öğretmenin sahip olması gereken özellikleri açıklayabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Acat, B. (2010). Öğrenme Sürecinde değerler ve öğretmenin moral liderliği, *Değerler Eğitimi*, (28-29 Mayıs 2010)
- Akçin, B. (2016). Ortaokullarda Verilen Karakter Eğitimi ve Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Aksoy, P. Yılmaz, B. (2021). Karakter Gelişiminde ve Eğitiminde Aile, Okul ve Çevre, A. Yıldırım, (Edit). *Erken Çocuklukta Karakter ve Değer Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Aktepe, V. (2019). Karakter ve Değer Eğitiminde Rol Model Olarak Öğretmen, V. Aktepe ve M. Gündüz (Edit). *Karakter ve Değer Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Atmaca, T. (2021). Karakter ve Değer Eğitiminde Rol Model Olarak Öğretmen, S. T. Kamer (Edit). *Toplum ve Kültür Bağlamında Karakter ve Değer Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 21-41.
- Bayrakçı M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması, *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 14.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/2, p. 429-436,
- Demir, E. Köse M. (2016). Öğretmenlerin rol modelliği hakkında öğretmen görüşleri, *Akademik Bakış Dergisi* Sayı: 53.
- Demircioğlu, İ. H., Mutluer, C., Demircioğlu, E. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik öğretmen nitelikleri hakkındaki görüşleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:19 No:2, 577-586.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Ekşi, H. Ve Ersoy, F. (2020). Karakter ve Değer Eğitiminde Rol Model Olarak Öğretmen, H. Ekşi ve A. Katılmış (edt), *Karakter ve Değerler Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ekici, G. (2004). İlköğretim 1. Kademe öğretmenlerinin sınıf yönetimi profillerinin değerlendirilmesi, *Eğitim ve Bilim*, Cilt 29, Sayı 131 (50-60)

- Ergin, A. (2012). *Eğitimde Etkili İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Field, R. (2001). "John Dewey". *The Internet Encyclopedia of Philosophy*. , 13 Haziran 2022'de indirildi.
- Gutek, G.L. (2001). *Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar*, (Çev: Nesrin Kale) Ankara: Ütopya Yayınları.
- Gürel, R. (2014). Sosyal Pekiştireçlerin ve model davranışlarının, çocukların ahlaki yargılarının şekillenmesindeki etkisi (Bandura örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi* Cilt 12, No. 28, 101-119.
- Hökekleli, H. ve Gündüz T. (2007), 'Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri', *Değerler ve Eğitimi*, (Editör: Recep Kaymakcan) İstanbul: DEM. Yayınları.
- Karatay, H. (2011). Karakter Eğitiminde Edebi Eserlerin Kullanımı, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/1 Winter, s. 1398-1412, Turkey
- Kandemir, M. (2015). Bilişsel Gelişim, Ş. Işık Terzi (Edt). *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Kayan, M. F. (2022). Yükselen Bir Değer: Karakter Eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (40), 256-280
- Kıran, A.B., Durmuş, E., Sucu, N.N. (2019). Öğretmenlik mesleğinin itibar kaybı nedenleri üzerine bir inceleme, *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi (TURKSOSBİLDER)* Cilt 04, Sayı 01, Sayfa 8-13.
- Kongar, E. (2011). *İçimizdeki Zalim*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Korkmaz, İ. (2022). Sosyal Öğrenme Kuramı. (Ed. Yeşilyaprak, Binnur) *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Köse, M. ve Demir, E. (2014). Öğretmenlerin rol modeli hakkında öğrenci görüşleri, *International Journal of Social and Economic Sciences* 4 (1): 08-18.
- Legault, L., Green-Demers, I., & Pelletier, L. (2006). Why do high school students lack motivation in the classroom? Toward an understanding to academic a motivation and the role of social support, *Journal of Educational Psychology*, 98(3), 567-582.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character; how our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam Books.
- Malone, Y. (2002). Social Cognitive Theory and Choice Theory: A Compatibility Analysis. *International Journal of Reality Therapy*, 22 (1), 10-13.
- MEB, (2017). *Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri*, Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü.

- Özmen, C. VE Öztürk H. Nurettin Topçu'ya Göre Ahlak ve Karakter Eğitiminde Okulun ve Öğretmenin Rolü, *Turkish Studies - Social Sciences* Volume 14 Issue 2, 2019
- Pathania, A. (2011). Teachers' Role in Quality Enhancement and Value Education. *Academe*, Vol. XIV, No. 1, January, pp.19-28
- Ricer, R.E. (1998). Defining Preceptor, Mentor, and Role Model. *Family Medicine*, 30(5): 328.
- Run, E. C., Butt, M. & Nee C. Y. (2010). The Influence of Role Models on Young Adults Purchase. *Journal Kemanusiaan*, 15, 70-81.
- Sağlam, H. İ. (2021). *Karakter ve Değer Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Selçuk, Z. (2004). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Topçu, N. (1939). Muallim, (İ. Kara, hazırlayan) *Hareket Fikir-Sanat Dergisi*, 1(6), 190-192
- Topçu, N. (1943). Okulda ahlak, (İ. Kara, hazırlayan) *Hareket Fikir-Sanat Dergisi*, 5(10), 289-292.
- Topçu, N. (2015). *Türkiye'nin Maarif Davası*, İstanbul: Dergâh Yayınevi.
- Topçu, N. (2017). *Kültür ve medeniyet*, E. Erverdi ve İ. Kara (Haz), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ulusoy, K. (2019). *Karakter, Değerler ve Ahlak Eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Vescio, J. A., Crosswhite, J. J. & Wilde, K. (2004). The impact of gendered heroism on adolescent girls and their sport role models, paper presented at the Pre-Olympic Congress, *International Congress on Sport Science, Sport Medicine and Physical Education*, Thessaloniki.
- Woolfolk, A. & Nicolich, L. McC. (1980). *Educational psychology for teachers*, USA: Prentice-Hall.
- Vygotsky, L. (1978). *Mind in Society*, Cambridge Mass: Harvard University Press.
- Zuna, N., & McDougall, D. (2004). Using positive behavioral support to manage avoidance of academic tasks. *Teaching Exceptional Children*, 37(1), 18-24.
- Zümrütkal, S. ve Arslantaş, H.A. (2021). Değer eğitimi perspektifinde öğretmen rolü, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* Volume: 50, p. (240-253)

Bölüm -10-

İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DEĞERLER

Bu bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Eğitim ve değer ilişkisini kavrayabilir,
2. Okullarda değer eğitiminin öneminin farkına varabilir,
3. Öğretim programlarında kök değerlerin yerini kavrayabilir,
4. İlköğretim programlarında yer alan dersleri ve bu derslere ait değerleri tanıyabilir,
5. İlköğretim programları içinde değerlerin yerini anlayabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akbaş, O. (2004). Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedede gerçekteleşme derecesinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alabaş, R. (2020). Değerler açısından ilkokul ve ortaokul öğretim programları. Ed. Hüseyin Yolcu, Sibel Oğuz Haçat, Bilim İnsanı Dr. Mustafa Eski'ye Armağan, Ankara: Pegem Akademi.
- Altunel, S. (2022). Sosyal Bilgiler dersinde eğitsel oyunlar yoluyla kök değerlerin kazandırılması: Bir eylem araştırması. Yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Aydın, M. Z. (2010). Okullarda değerler eğitimi. <http://www.egitimbirsen.org.tr/egitimebakis/ebakis18.pdf> adresinden 07.07.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). Hayat Bilgisi Öğretimi, Nobel Yayın Dağıtım.
- Deveci, H. ve Selanik Ay, T. (2009). İlköğretim öğrencilerinin günlüklerine göre günlük yaşamda değerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 167-181.
- Dilmaç, B. (1999). İlköğretim öğrencilerine insanî değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B., Deniz, M. ve Engin Deniz, M. (2009). Üniversite öğrencilerinin öz anlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24.
- Dilmaç, B ve Şimşir, Z. (2016). Okullarda değerler eğitimi. https://www.researchgate.net/publication/312057443_okullarda_değerler_egitimi adresinden 21.07.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Dinçer, B. ve Gözel, Ü. (2019). İlkokul programlarında (1-4) yer alan ve kazandırılması hedeflenen değerlere ilişkin sınıf öğretmenlerinin ve öğrenci velilerinin görüşlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(38), 207-234.
- Duran, E. ve Bitir, T. (2020). İlkokul öğretmenleri, öğrencileri ve velilerinin değer alguları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(2) 1-19.
- İbret, B. Ü., Karatekin, K. ve Avcı, E. (2015). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya öğretiminin değerler eğitimi açısından önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 207, 5-23.
- Ikwumelu, S. N., Basse, M. E. & Oyibe, O. A. (2015). Social studies education and the need for value-based education in Nigeria. *British Journal of Education*, 13(1), 69-74.

- Karasu Avcı, E. ve İbret, B. Ü. (2016). Vatanseverlik değerine ilişkin okul öncesi öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2501-2518.
- Kart, M. ve Şimşek, H. (2020). Türk eğitim sisteminde değer arayışı: Yenilenen (2017) ilköğretim programları hangi değerleri kazandırıyor?, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(40), 9-44.
- Lovat, T. (2009). Values education and quality teaching: Two sides of the learning. Coin Ed. T. Lovat, R. Toomey, Newcastle University, Australia.
- Masemann, V. L. (2013). Culture and education. In R. F. Amove, C. A. Tornes, S. Franz (Ed.), *Comparative Education: The dialectic of the global and the local*. (pp.113-133). Rowmann Littlefield Publishers.
- MEB, (2018). *Beden Eğitimi ve Oyun Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2, 3 ve 4. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2018). *Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2018). *Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5 ve 6. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2018). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2018). *Drama Dersi Öğretim Programı (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5 ve 6. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2018). *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2018). *Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2018). *Halk Kültürü, (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, Ankara.
- MEB, (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2017). *Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 6, 7 veya 8. Sınıf)*, Ankara.
- MEB, (2018). *İngilizce Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2018). *İletişim ve Sunum Becerileri Dersi Öğretim Programı (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7 veya 8. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2018). *İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4. Sınıf)*. Ankara.

- MEB, (2018). Matematik Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2018). Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7 veya 8. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2018). Müzik Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2018). Okuma Becerileri Dersi Öğretim Programı (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5 veya 6. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2018). Satranç Öğretim Programı (İlkokul). Ankara.
- MEB, (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2018). Spor ve Fiziki Etkinlikler Dersi Öğretim Programı (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2021). Şehrimiz ... Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2018). T.C. İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 8. Sınıf). Ankara.
- MEB, (2018). Teknoloji ve Tasarım Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2018). Trafik Güvenliği Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4. Sınıf). Ankara.
- MEB, (2019). Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- MEB, (2018). Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersi Öğretim Programı (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara.
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve ahlak eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 28-32.
- Özen, Y., Güler, K. ve Bulut Özen, H. (2012). İlköğretim 1-3 sınıf hayat bilgisi, 4-5 sosyal bilgiler dersindeki değerler ve değerler eğitiminin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 277-286.
- Pawney, J., Cullen, M. A., Schapp, U., Glissov, P., Johnstone, M. & Mum, P. (1995). Understanding values education in the primary school. University of Glasgow.
- Thornberg, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1791-1798.
- Türk Dil Kurumu, (2022). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 10.07.2022 tarihinde erişilmiştir.

- Uysal, E. (2003). Değerler üzerine bazı düşünceler ve bir erdem tasnifi denemesi: İnsanî erdemler ve İslâmî erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 51-69.
- Yaşaroğlu, C. (2013). Hayat Bilgisi dersi kazanımlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 8(7), 849-858.
- Yaşaroğlu, C. (2015). İlkokul programlarında yer alan değerler üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(4), 164-174.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- URL 1: <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>

Bölüm -11-

TÜRK EĞİTİM VE KÜLTÜR TARİHİNDEN DEĞER EĞİTİMİYLE İLGİLİ ÖRNEKLER

Bu bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Eski (İslamiyet öncesi) Türklerde kuşaktan kuşağa aktarılan değerlere örnekler verebilir,
2. İslamiyet'in kabulünden sonraki değerleri ve değer eğitimi değerlendirilebilir,
3. Ahilere atfedilen toplumsal ve ahlaki değerlerin günümüz Türk toplumu açısından önemini açıklayabilir,
4. Osmanlı döneminde toplumsal yaşamda öne çıkan değerleri ifade edebilir,
5. Cumhuriyet'in ilk yıllarında öne çıkan değerleri açıklayabilir,
6. Türk kültür tarihinde değerler eğitiminde öne çıkan isimleri ve eserlerini sıralayabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Adji, M. (2002). *Kıpçaklar* (Z. Bağlan Özer, Çev.). Ankara: AKM Yayınları.
- Alabaş, R. (2018). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında İlk Mekteplerde İnsani ve Toplumsal Değerler Eğitimi: Resimli, Yeni Musahabat-ı Ahlakıye ve Medeniye Ders Kitabı Örneği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 18(36), 55-87.
- Aliş, Ş. (2015). Türk Edebiyatı. C. Öztürk (Editör), *Türk Tarihi ve Kültürü* içinde (ss.393-405). Ankara: Pegem Akademi.
- Aktan, C. C. ve Tutar, H. (2007). Bir Sosyal Sabit Sermaye Olarak Kültür. *Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, 6(20), 1-11.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2008*. Ankara: Pegem Aka.
- Aksoy, İ. (2011). Türklere Aile ve Çocuk Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16), 11-19.
- Argunşah, M. ve Güner, G. (2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları
- Aslan, N. (2019). Türklere Aile Anlayışı ve Çocuk. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 121(239), 457-466.
- Atalay, C. (2014). Asya Hun Devletinde Mao-Tun (Metehan) Dönemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı II), 107-109.
- Bars, M. E. (2014). Alp Tipi Kavramı Çerçevesinde Manas. *Tarih Okulu Dergisi*, 17, 345-357.
- Bayram, M. (1979). Anadolu'da Te'lif Edilen İlk Eser "Kaşf al-Akaba". *İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 7(0), 271-307.
- Bayram, M. (2000). Anadolu'da Te'lif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi. *Erdem*, 12(36), 899-906.
- Binbaşoğlu, C. (2014). *Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Anı Y.
- Büyükdüvenci, S. (2019). *Eğitim Felsefesine Giriş*. Ankara: Fol Kitap.
- Cengiz, O. (2016). *Attila*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Çağatay, N. (1989). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çanak, Ö. (2019). *İslâm Öncesi Türk Kültüründe İnsani Değerler*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çakır, Ö. (2015). Tarih İçinde Müslüman Türk Tıp(ler)i ve Hacı Murâd-ı Veli. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 429-440.
- Çelikkaya, H. (1993). Kültür ve Eğitim. M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi, 5, 23-30.

- Çoban, M. (2018). Değerler Eğitimi ve Ahilik İlkeleri, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(1), 87-102.
- Demir, R. (2018). Yunus Emre Divanında Değerler Eğitimine Dair Motifler. H. Meydan (Editör), *III. Uluslararası Değerler Eğitimi Kongresi Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 181-193). Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Deveci, H., Belet, D. ve Türe, H. (2013). Dede Korkut Hikâyelerinde Yer Alan Değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 294-321.
- Doğan, İ. (2010). *Türk Eğitim Tarihinin Ana Evreleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağ.
- Doğan, İ. (2016). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, İ. (2018). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Doğan, N. (2022). *Ziya Gökalp'in Eğitim Kuramı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Donuk, A. (1987). İlk Türk Milliyetçisi Çi-çi Tanhu. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 1(3), 44-45.
- Dursun, A. (2016). *Türk Halk Hukuku*. İstanbul: Ötüken
- Elçiçeği, B. (2022). Değerlerin Davranış Boyutuna Yansımaları: Osmanlı Devleti Örneği (1256-1924). *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 22-38.
- Erarslan, Kemal. (1991). *Divan-ı Hikmet (Seçmeler)- Ahmed-i Yesevî*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Eraslan, C. (1995). *II. Abdülhamid ve İslam Birliği-Osmanlı Devleti'nin İslam Siyaseti 1956-1908*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gulvahaboğlu, A. (1991). *Sosyal Güvenlik Öncüsü Ahi Evran Veli ve Ahilik*. Ankara: Memleket Yayınları.
- Gündüz, M. (2015). *Osmanlı Eğitim Mirası*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Güven, İ. (1992). Büyük Selçuklu Devletinde Eğitim ve Öğretime Genel Bir Bakış. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 25(2), 833-848.
- Güven, A. Ş. (2017). Aktarılan Değerler Açısından Divan-ı Hikmet. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (60), 295-310.
- Kaçar, M. (2015). Türklerde Bilim. C. Öztürk (Editör), *Türk Tarihi ve Kültürü* (ss. 369-392). Ankara: Pegem Akademi.
- Kafalı, M. (1996). Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi. *Erdem*, 8(22), 5-17.
- Kafesoğlu, İ. (1955). Büyük Selçuklu Veziri Nizamü'l-Mülk'ün Eseri, Siyasetname ve Türkçe Tercümesi. *Türkiyat Mecmuası*, 12(0), 231-256.

- Kafesoglu, İ. (2010). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Otügen Nesriyat.
- Karagöz, S. (2021). Orta Asya Müslüman Türk Devletlerinde Eğitim. M. Sağlam (Editör), *Türk Eğitim Tarihi* (ss. 35-72). Ankara: Vizetek.
- Kardaş, M. N. (2015). Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından Önemi III: Bilge Kağan Abidesi. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 55-70.
- Kaya, S. (2021). Hacı Bektaş Veli Düşüncesinin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Özel Sayı), 511-535.
- Kazıcı, Z. (1988). Ahilik Maddesi. *TDV İslam Ansiklopedisi 1. Cilt* (ss. 540-542). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kaya, U. (2013). Değerler Eğitiminde Bir Meslek Teşkilatı: Ahilik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 41-69.
- Kırbaçoğlu-Kılıç, L. ve Yaprakgöl, Ç. (2018). Divanu Lügati't Türk'te Eğitsel Değerler. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 1(1), 39-58.
- Koca, S. (2006). Büyük Hun Devleti. H. C. Güzel, K. Çiçek & S. Koca (Editörler), *Türkler Ansiklopedisi 1. Cilt* içinde (ss. 687-708). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1991). Ulusal Toplumun ve Ulusal Kültürün Kurucu Ögeleri. *Atatürk Yolu Dergisi*, 3(10), 213-225.
- Mehmet Sadık Rifat Paşa. (2020). Risâle-i Ahlâk. (Yay. Haz. M. B. Aydın ve E. Büyükkökara). *Ahlak Çalışmaları ve Ahlak Felsefesi Dergisi*, 1(1), 89-101.
- Özkan, S. (2019). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Öztürk, M. (1987). Ahmet Yesevi-Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre Zinciri. *Erdem*, 3(9), 769-776.
- Öztürk, N. (2015). Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İslahı Açısından Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 1-12.
- Parmaksız, E. (2008). II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları ve Askeri Rüşdiyeler. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Polat, S. (2015). Karahanlı Devleti'nde Eğitim Faaliyetleri. *Uluslararası Eğitim, Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 1(1), 42-52.
- Pourtois, J. P., Desmet, H. & Lahaye, W. (2011). *Kuşaktan Kuşağa Aktarım Çocuklarımız Çocuklarını Nasıl Eğitiyor?* (Z. C. Özatalay, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Radloff, W. (1995). *Manas Destanı* (Yay. Haz. E. Gürsoy Naskali). Ankara: Türksoy Yayınları.
- Sarıkaya, M. S. (1993). *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnamelere Göre Dini İnanç ve Motifleri*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Somel, S. A. (2014). *Osmanlı İmparatorluğu Ansiklopedisi*. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Susar, S. (2015). *Dede Korkut Hikâyelerinde Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sürücü, M. V. (2021). *Kutadgu Bilig'deki Çocuk Eğitimi Düşüncesinin Günümüz Toplumunda Uygulanabilirliği Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taş, H. (2021). Mesnevi'de Değerler ve Mesnevi'nin Değerlere Bakışı. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(230), 745-767.
- Taşgaçlı, A. (2012). *Göktürkler I-II-III*. Ankara: TTK Yayınları.
- Tavkul, U. (2003). Codex Cumanicus ve Karacay-Malkar Türkçesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (15), 45-81.
- Tekin, T. (1998). *Orhun Yazıtları Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk*. İstanbul: Simgü.
- Tekin, İ. (2017). 1876-1923 Yılları Arasında Çocuk Eğitimi Konusunda Yazılmış Kitapların İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1589-1623.
- Tekşan, K. (2012). Türkçe Dersi Değerler Eğitiminde Kutadgu Bilig'in Kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1-17.
- Tezcan, M. (1978). Kültür ve Eğitim İlişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 3(15), 5-16.
- Tural, S. (1998). Türkiye için Cumhuriyet, Değerlere Sahip Çıkma-
dır.<https://erdem.gov.tr/tam-metin-pdf/478/tur>
- Turhan, M. (1997). *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Uçar, M. (2015). Codex Cumanicus. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 9(17), 290-295.
- Ustaoglu-Çelik, A. (2016). Orhun Yazıtlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Çerçevesinde İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 55, 47-61.
- Yörükoğlu, Atalay (1994). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zengin, G. (2017). Nizamü'l-Mülk'ün Siyasetnamesi'nde Değerler Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bölüm -12-

TÜRKİYE'DE DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARI VE ARAŞTIRMALARI

Bu bölümün kazanımları:

Bu bölümü okuyanlar;

1. Türkiye' deki değerler eğitimi uygulamaları hakkında bilgi sahibi olur.
2. Türkiye'de uygulamaya konmuş öğretim programlarında değerler eğitiminin yerini fark eder.
3. Türkiye'de yapılan değerler eğitimi araştırmaların hangi konulara odaklandığını fark eder.
4. Edebi eserlerin değerler eğitimi çalışmalarındaki yerini fark eder.
5. Türkiye'de yapılan değerler eğitimi araştırmalarının sonuçlarını karşılaştırır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akıncı, B. (2019). *Değerler eğitimi açısından Aytül Akal'ın çocuk romanlarının incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Aksoy, E. (2017). *İlkokullarda değerler eğitiminde etkili olan faktörlere ilişkin sınıföğretmenlerinin görüşlerinin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Alabaş, R. (2018). Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilk mekteplerde insani ve toplumsal değerler eğitimi: Resimli, Yeni Musâhabât-ı Ahlâkiye ve Medeniye ders kitabı örneği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 18(36), 55-87.
- Alabaş, R. (2020). Değerler açısından ilkokul ve ortaokul (2018) öğretim programları. H. Yolcu & S. Oğuz-Haçat (Edt.). *Bilim insanı Dr. Mustafa Eski'ye armağan*, 453-474. PegemA Yayınevi.
- Akdemir, S. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili görüşleri ve bunların kazandırılmasına ilişkin uygulamaları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Arslan, M. (2000). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 146, 42-48.
- Ay, H. (2022). *Kral Şakir çizgi filminin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Üniversitesi.
- Başar, E. (2004). *Milli eğitim bakanlarının eğitim faaliyetleri (1920-1960)*. Millî Eğitim Basımevi.
- Berkant, H. G., Efendioğlu, A., & Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(5), 427-440.
- Bindebir, M. (2021). *Sosyal bilgiler öğretiminde Nizamülmülk'e ait Siyasetname isimli eserinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Budak, L., & Budak, Ç. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne ilkokul programları (1870-1936). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(1),377-393.
- Budak, B. (2021). *İngilizce öğretmenlerinin karakter ve değerler eğitimine yönelik görüşleri ve sınıf içi uygulamaları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Çalık, F. (2021). *Rıfat Ilgaz'ın çocuk edebiyatı eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale 18 Mart Üni.
- Çelik, H. (2019). *Vatandaşlık eğitimi üzerine*. Kriter Yayıncılık.

- Çimen, M. F. (2019). *Kamu yayıncısı TRT Çocuk kanalında yayımlanan Rafadan Tayfa çizgi filminin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Çoban, A. (2020). *Değerler eğitimi bağlamında Türk destan örneklerinde kök değerler*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üni.
- Deveci, H., Belet, D., & Hatice, T. Ü. R. E. (2013). Dede Korkut hikayelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 294-321.
- Dilek, H. (2016). Cumhuriyet döneminde kesintisiz eğitim: 1924 ilkokul, ortaokul ve lise müfredat programları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 1-15.
- Doğan Şen, M. (2019). *Eğitim içerikli filmlerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi*. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Güney, S. (2021). *Eğitim filmlerinde yer alan değerlerin evrensel değerler çerçevesinde incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Günder, O. (2021). *Sosyal bilgiler öğretiminde "Kutadgu Bilig" in değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Güven, Z. A. (2014). Türk Efsanelerinin değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 225-246.
- Güven, Ş., Ö., M. (2021). *Gençler arasında popüler olan dizilerin değerler açısından analizi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üni.
- Heyeti İlimiye 1921-1926, (2017). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164441_heyeti_ilmiye.pdf adresinden 20 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- İrmak, B. (2021). *Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler bağlamında analizi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi. İlkokul Programı (1948). Milli Eğitim Basımevi.
- II. Milli Eğitim Şurası Kararları, (1943). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29164619_2_sura.pdf adresinden 20 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- IX. Milli Eğitim Şurası Kararları, (1970). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165045_9_sura.pdf adresinden 20 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- XII. Millî Eğitim Şûrası Kararları, (1988). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165252_12_sura.pdf adresinden 20 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.

- XVII. Millî Eğitim Şûrası Kararları, (2006). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf adresinden 20 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- XVIII. Milli Eğitim Şurası Kararları, (2010). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf adresinden 20 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- IXX. Milli Eğitim Şurası Kararları, (2014). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf adresinden 20 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- XX. Milli Eğitim Şurası Kararları, (2021). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_12/08163100_20_sura.pdf adresinden 20 Mayıs 2022 tarihinde alınmıştır.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Karaca, S. S. (2019). *Çizgi filmlerde değerler eğitimi, değerler eğitimi açısından Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.
- Karagöz, B. (2018). Emin Özdemir'in çocuk kitaplarına değerler eğitimi bağlamında bir bakış: bir çözümleme çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 63-85.
- Karasu Avcı,, E. K., & Ketenoğlu Kayabaşı, Z. E. (2018). Hayat bilgisi dersi öğretim programlarının amaçlarındaki değerlerin içerik analizi (1936-2018). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 27-56.
- Kart, M., Çalışkan, N., Torunoğlu, H. & Şahin C. (2019). İlkokul öğretim programlarında değerler (2005 ve 2017). Ş. Çınkır (Ed.), *EJER Congress 2019 bildiri kitabı içinde* (s.1616- 1624). Anı Yayıncılık.
- MEB Değerler Eğitimi Yönergesi (2013). Milli Eğitim Bakanlığı. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/37/971768/dosyalar/2013_1/16014957_degerler_egitimi_yonergesi.pdf adresinden 07 Nisan 2015 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2017). Müfredatta yenilenme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi_program.pdf adresinden 07 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Milli Eğitim Bakanlığı. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%94%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden 05 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.

- MEB (2018). Fen Bilimleri dersi öğretim programı. Milli Eğitim Bakanlığı. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312311937-FEN%20B%C4%B0L%C4%B0MLER%C4%B0%20%20%20C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI2018.pdf> adresinden 05 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2018). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı. Milli Eğitim Bakanlığı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318> adresinden 05 Haziran 2022 tarihinde alınmıştır.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973). Milli Eğitim Bakanlığı. <https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf> adresinden 15 Nisan 2022 tarihinde alınmıştır.
- Neva Şahin, R. (2019). *TRT' nin çocuklara yönelik çizgi filmlerinin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Özalp Kaplan, N. (2014). *İlkokullarda değer eğitiminin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Özay, Ş. (2019). *Çocuk edebiyatı açısından Ülker Köksal'ın romanlarında değerler eğitimi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Özaydın, A. (2020). *Animasyon filmlerin sosyal bilgiler dersi öğretim programı bağlamında incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Özdemir, H., & Ataş, M. S. (2021). Van masallarının değer eğitimi ve dil unsurları açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Van Özel Sayısı), 481-502.
- Özdemir, A.(2022). *Ortaöğretim İngilizce ders kitaplarının kök değerler bağlamında incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Özer, Ö. (2015). *İki bin sonrası sinemalarda gösterilen çizgi filmlerin okul öncesinde kazandırılması gereken değerler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].Marmara Üniversitesi.
- Özhanlı, D. (2021). *Ege Bölgesi masallarında değerler*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Özyurt, M. (2015). *İlkokul üçüncü ve dördüncü sınıf değer eğitimi programının geliştirilmesinde okul temelli yaklaşımın etkililiğinin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Susar Kırmızı, F. (2014). 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259.

- Şahin, K. (2021). *Nutuk eserinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersindeki (ortaokul 8. sınıf) kök değerlerin eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Şahin, Ö. ve Başgül, M. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* (34), 90-104.
- Şahin, Ö. ve Tuğrul, K. (2020). İlkokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 173-208.
- Şentürk, B. (2022). *Türk çocuk tiyatrosunda La Fontaine masalları'nın değersel dönüşüm izleği*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üni.
- Şimşek, Ş. (2015). Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında değerler eğitimi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 79-104.
- Uzunkol, E.(2019).Türkiye'de değer eğitimi uygulamaları ve araştırmaları. V. aktepe & M. Gündüz (Edt.). *Karakter ve değer eğitimi*,264-290. PegemA Yay.
- Ünal, O. (2020). Eğitim temalı Türk filmlerinde yer alan değerlerin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 107-136.
- Turp Özdemir, Z. (2020). *Türkiye' de çocuk kanallarında yayımlanan çizgi filmlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve bu çizgi filmlerin Türkçe öğretimine katkısı*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Tursun, G. (2019). *Serpil Ural'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bayburt Üniversitesi.
- Üğdül, Ş. (2021). *Popüler çizgi filmlerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler çerçevesinde incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Yarar Kaptan, S. ve Beldağ, A. (2017). Arabalar filminin içerdiği değerlere ilişkin bir inceleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 487- 499.
- Yaşaroğlu, C. (2018). Öğretim programlarında değerler: Hayat bilgisi dersi örneği. *Anemon Muş Alparslan Üni. Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5), 725-733.
- Yılmaz, E. (2022). *Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi bakımından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Yinilmez Akagündüz, S. (2017). Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze ders kitaplarında ahlakeğitimi. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13(26), 150-180.

Editörler

Doç. Dr. Hale Sucuoğlu - Dr. Öğr. Üyesi Meltem Gökdağ Baltaoğlu

ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ

Yazarlar

Doç. Dr. Bülent Döş
Doç. Dr. Eray Eğmir
Doç. Dr. H. Gülhan Orhan Karsak
Doç. Dr. İsmail Şan
Doç. Dr. Okan Sarıgöz
Doç. Dr. Sanem Tabak
Doç. Dr. Yalçın Dilekli
Dr. Öğr. Üyesi Dilşat Peker Ünal
Dr. Öğr. Üyesi Emin Tamer Yenen
Dr. Öğr. Üyesi Zehra Sedef Korkmaz
Öğr. Gör. Dr. Ahmet Uyar
Öğr. Gör. Dr. Özgür Şimşek
Arş. Gör. Dr. Bülent Özden
Arş. Gör. Dr. İsmail Kaşarcı
Arş. Gör. Dr. Melike Özüdoğru
Arş. Gör. Derya Karadeniz

Öğretim İlke ve Yöntemleri

Editörler : Doç. Dr. Hale Sucuoğlu - Dr. Öğr. Üyesi Meltem Gökdağ Baltaoğlu

ISBN : 978-625-7825-82-5
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1. Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sucuoğlu, Hale – Gökdağ Baltaoğlu, Meltem

Öğretim İlke ve Yöntemleri/ Editörler : Hale Sucuoğlu -Meltem Gökdağ Baltaoğlu

1.Basım. XIV + 290 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-82-5

1.Öğretim, 2.İlkeler, 3. Yöntemler

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Editörler:

Hale Sucuoğlu / *Dokuz Eylül Üniversitesi*

Meltem Gökdağ Baltaoğlu / *Dokuz Eylül Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar**1. Bölüm:**

Emin Tamer Yenen / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*

2. Bölüm:

Sanem Tabak / *Ordu Üniversitesi*

3. Bölüm:

Eray Eğmir / *Afyon Kocatepe Üniversitesi*

4. Bölüm:

Bülent Özden / *Marmara Üniversitesi*

5. Bölüm:

H. Gülhan Orhan Karsak / *İnönü Üniversitesi*

Derya Karadeniz / *İnönü Üniversitesi*

6. Bölüm:

Okan Sarıgöz / *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi*

7. Bölüm:

Ahmet Uyar / *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi*

İsmail Şan / *İnönü Üniversitesi*

8. Bölüm:

Dilşat Peker Ünal / *Yozgat Bozok Üniversitesi*

9. Bölüm:

Bülent Döş / *Gaziantep Üniversitesi*

10. Bölüm:

Melike Özüdoğru / *Manisa Celal Bayar Üniversitesi*

11. Bölüm:

İsmail Kaşarcı / *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

12. Bölüm:

Zehra Sedef Korkmaz / *Artvin Çoruh Üniversitesi*

13. Bölüm:

Yalçın Dilekli / *Aksaray Üniversitesi*

14. Bölüm:

Özgür Şimşek / *Marmara Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 Öğretim ile İlgili Temel Kavramlar / Emin Tamer Yenen	1
1.1. Öğretim İlke ve Yöntemleriyle İlgili Temel Kavramlar	1
1.1.1. Eğitim	1
1.1.2. Öğrenme	2
1.1.3. Öğretim ve Öğretme	3
1.2. Öğretimde Strateji, Yöntem ve Teknikler	4
1.3. Öğretmen	7
1.4. Program Kavramı	8
1.4.1. Eğitim Programı	8
1.4.2. Öğretim Programı	9
1.4.3. Ders Programı	10
1.4.4. Örtük Program	10
Yararlanılan Kaynaklar	12
Bölüm 2 Eğitim-Öğretim İlkeleri / Sanem Tabak	15
2.1. Öğrenciye Görelik (Çocuğa Görelik, Düzeye Uygunluk) İlkesi	17
2.2. Aktivite (Etkin Katılım, Yapararak-Yaşayarak Öğrenme) İlkesi	17
2.3. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi	18
2.4. Yaşama Yakınlık (Yaşama Uygunluk, Hayatilik) İlkesi	19
2.5. Somuttan Soyuta İlkesi	19
2.6. Yakından Uzağa İlkesi	20
2.7. Ekonomiklik İlkesi	20
2.8. Açıklık (Ayanilik) İlkesi	21
2.9. Bütünlük İlkesi	22
2.10. Güncellik (Aktüalite) İlkesi	22
2.11. Kolaydan Zora (Basitten Karmaşığa) İlkesi	23
Yararlanılan Kaynaklar	24

Bölüm 3
Öğretim Programlarını İnceleme / Eray Eğmir 25

3.1. Hedef ve Kazanım	27
3.1.1. Hedef-Kazanım Kavramları Arasındaki İlişki	28
3.1.2. Hedeflerin Sahip Olması Gereken Özellikler	29
3.1.3. Hedeflerin Aşamalı Sınıflaması	32
3.1.3.1. Bilişsel Alan Sınıflaması	32
3.1.3.2. Duyuşsal Alan Sınıflaması	38
3.1.3.3. Psiko-motor (Devinişsel) Alan Sınıflaması	39
3.2. İçerik	41
3.3. Öğrenme-Öğretme Süreçleri	44
3.4. Değerlendirme	46
3.5. Program Okuryazarlığı	49
Yararlanılan Kaynaklar	51

Bölüm 4
Öğretimde Planlama / Bülent Özden 55

4.1. Öğretim ve Plan Yapmanın Gerekliliği	55
4.2. Plan Yapmanın Amaçları ve Yararları	57
4.3. Planlama Sürecindeki Değişkenler ve Planlama İlkeleri	60
4.4. Eğitim-Öğretimde Plan Türleri	63
4.4.1. Ünitelendirilmiş Yıllık Plan	63
4.4.2. Ders Planı	65
Yararlanılan Kaynaklar	71

Bölüm 5
Öğrenme Kuram ve Yaklaşımlar / H.Gülhan Orhan Karsak - Derya Karadeniz 73

5.1. Davranışçı Kuramlar	74
5.1.1. Klasik Koşullanma	74
5.1.2. Edimsel Koşullanma	75
5.2. Bilişsel Kuramlar	76
5.2.1. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı	76
5.2.2. Gestalt Kuramı	80
5.2.3. Bilgiyi İşleme Kuramı	83
5.2.4. Nörofizyolojik Kuram	86

5.3. Hümanistik Kuramlar	87
5.3.1. Rogers: Kendilik Kuramı	89
5.3.2. Maslow: İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve Kendini Gerçekleştirme	90
5.4. Yapılandırmacı Öğrenme Kuramı	91
5.4.1. Bilişsel Yapılandırmacılık	93
5.4.2. Sosyal Yapılandırmacılık	95
4.3. Radikal Yapılandırmacılık	96
Yararlanılan Kaynaklar	97

Bölüm 6 Öğrenme ve Öğretme Modelleri / Okan Sarıgöz	101
--	------------

6.1. Okulda Öğrenme Modeli	101
6.2. Tam Öğrenme Modeli	103
6.2.1. Öğrenci Nitelikleri	104
6.2.2. Öğretim Hizmetlerinin Niteliği	105
6.2.3. Öğrenme Ürünleri	106
6.3. Öğretim Durumları Modeli	107
6.3.1. Gagné'nin Öğrenmeyi Sınıflaması	109
6.3.2. Öğretim Durumları	111
6.4. Beyin Temelli Öğrenme	113
6.4.1. Beyin Temelli Öğrenmenin Amacı	115
6.4.2. Beyin Temelli Öğrenmenin İlkeleri	116
6.5. Çoklu Zekâ Kuramı	121
Yararlanılan Kaynaklar	127

Bölüm 7 Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikleri / Ahmet Uyar - İsmail Şan	131
---	------------

7.1. Öğretimde Strateji, Yöntem ve Teknik İlişkisi	131
7.2. Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi	134
7.2.1. Uygulanması	135
7.2.2. Temel Özellikleri	136
7.2.3. Güçlü Yönleri	137
7.2.4. Sınırlı Yönleri	137
7.2.5. Yapılan Olası Hatalar	138

7.3. Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi	140
7.3.1. Uygulanması	142
7.3.2. Güçlü Yönleri	143
7.3.3. Sınırlı Yönleri	144
7.3.4. Yapılan Olası Hatalar	145
7.4. Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim Stratejisi	145
7.4.1. Uygulama Aşamaları	147
7.4.2. Güçlü Yönleri	148
7.4.3. Sınırlı Yönleri	149
7.4.4. Yapılan Olası Hatalar	150
Yararlanılan Kaynaklar	151

Bölüm 8 Öğretim Yöntem ve Teknikleri / Dilşat Peker Ünal	153
---	------------

8.1. Yöntem Seçimini Etkileyen Faktörler	154
8.2. Yöntemlerin Gruplandırılması	158
8.2.1. Değer Çizgisi	159
8.2.2. Anlatım yöntemi	161
8.2.3. Beyin Fırtınası	163
8.2.4. Örnek Olay Yöntemi	165
8.2.5. Problem Çözme Yöntemi	167
8.2.6. Soru-Cevap	170
8.2.7. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği	172
8.2.8. Tartışma Yöntemi	175
Yararlanılan Kaynaklar	180

Bölüm 9 Grupla Öğretim Yöntem ve Teknikleri / Bülent Döş	181
---	------------

9.1. Rol Oynama Yöntemi	183
9.2. Düşün-Eşleş-Paylaş	185
9.3. Altı ayakkabılı uygulama tekniği	186
9.4. Simülasyon Tekniği	188
9.5. Analoji tekniği	190
9.6. Mikroöğretim Yöntemi	191
9.7. İstasyon Yöntemi	193

9.8. Yaratıcı Drama Yöntemi	195
Yararlanılan Kaynaklar	197

Bölüm 10 Aktif Öğrenme ve İşbirlikli Öğrenme Yöntem ve Teknikleri / <i>Melike Özüdoğru</i>	199
--	------------

10.1 Aktif Öğrenme	199
10.2. İşbirlikli Öğrenme	202
10.2.1. İşbirlikli Öğrenmenin Tarihi	203
10.2.2. İşbirlik Öğrenmede Grup Süreçleri	204
10.2.2.1. Grup Oluşturma	204
10.2.2.2 Grup Büyüklüğü ve Süresi	205
10.2.3. İşbirlikli Öğrenmenin Temel Unsurları	205
10.2.4. İşbirlikli Öğrenme Teknikleri	209
10.2.5. İşbirlikli Öğrenmenin Avantajları	213
10.2.6. İşbirlikli Öğrenmeyi Uygulamanın Zorlukları	214
10.2.7. İşbirlikli Öğrenmenin Sınırlılıkları	215
Yararlanılan Kaynaklar	216

Bölüm 11 Okul Dışı Öğrenme / İsmail Kaşaracı	219
---	------------

11.1. Okul Dışı Öğrenme Ortamları	220
11.1.1. Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Özellikleri	221
11.1.1.1. Kütüphaneler	221
11.1.1.2. Doğal Sit Alanları ve Ören Yerleri	221
11.1.1.3. Müzeler	222
11.1.1.4. Bilim Merkezleri	223
11.1.1.5. Sanat Merkezleri, Galeri ve Atölyeler	225
11.1.1.6. Hayvanat Bahçeleri	226
11.1.1.7. Milli, Tematik Park ve Bahçeler	226
11.1.1.8. Endüstriyel Kurum ve Kuruluşlar	227
11.1.1.9. Kamu Kurum ve Kuruluşları	228
11.1.2. Okul Dışı Öğrenmenin Faydaları	228
11.1.3. Okul Dışı Öğrenmede Sınırlılıklar ve Dikkat edilmesi Gerekenler	229
Yararlanılan Kaynaklar	230

Bölüm 12
Uzaktan Eğitim ve Uzaktan Eğitimde Kullanılan Yöntem ve
Teknikler / Zehra Sedef Korkmaz

231

12.1. Uzaktan Eğitim	231
12.1.1. Harmanlanmış Öğrenme	231
12.1.2. Ters Yüz Öğrenme	232
12.2. Uzaktan Eğitimde Öğretimi Tasarlama Süreci	233
12.2.1. ADDIE Modeli	234
12.2.2. Anlamaya Dayalı Tasarım (UbD)	235
12.3. Uzaktan Eğitimde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	237
12.3.1. Isınma Etkinlikleri için Yöntem ve Teknikler	237
12.3.1.1. Giriş Bileti	237
12.3.1.2. KWL (Ne Biliyorum / Ne Öğrenmek İstiyorum / Ne Öğrendim)	238
12.3.1.3. Beklenti Kılavuzu	239
12.3.1.4. Beyin Fırtınası	241
12.3.2. Anlatım Etkinlikleri için Yöntem ve Teknikler	241
12.3.2.1. Etkileşimli Video	241
12.3.2.2. Etkileşimli Okuma	242
12.3.3. İşbirlikli Öğrenme Etkinlikleri için Yöntem ve Teknikler	243
12.3.3.1. Düşün-Eşleş-Paylaş	243
12.3.3.2. Jigsaw-Ayrıl Birleş	244
12.3.4. Dersin Bitiş Etkinlikleri için Yöntem Teknikler	245
12.3.4.1. Çıkış Bileti	245
Yararlanılan Kaynaklar	246

Bölüm 13
Öğrenme ve Öğretimde Yeni Yönelimler: Düşünme Öğretimi /
Yalçın Dilekli

247

13.1. Düşünme	247
13.1.2. Düşünme Öğretilebilir mi?	248
13.1.3. Düşünmeyi Öğretme Programları	249
13.1.4. Düşünmeyi Destekleyen Sınıf Ortamı	250
13.1.5. Düşünme Öğretiminin Önündeki Engeller	250
13.2. Düşünme Türleri	251
13.2.1. Analitik Düşünme	251

13.2.2. Eleştirel Düşünme	253
13.2.3. Yaratıcı Düşünme	254
13.2.4. Karar Verme Becerisi	255
13.2.5. Problem Çözme Becerisi	255
13.2.6. Yansıtıcı Düşünme	256
13.2.6.1. Yansıtıcı Düşünme Türleri	257
13.2.6.2. Yansıtma Modelleri	258
13.2.7. Üst Bilişsel Düşünme (Meta- Biliş)	260
13.2.8. Diğer Düşünme Türleri	262
13.3. Düşünme Öğretimine Yönelik Örnek Ders Tasarımları	262
Yararlanılan Kaynaklar	269

Bölüm 14 Öğrenme Stilleri ve Öğrenme Stratejileri /Özgür Şimşek	273
--	------------

14.1. Öğrenme	273
14.1.1. Bilgi İşleme Kuramı	274
14.2. Öğrenme Stratejileri	275
14.3. Öğrenme Stratejilerinin Sınıflaması	276
14.3.1. Tekrar (Yineleme) Stratejileri	276
14.3.2. Anlamlandırma Stratejileri	277
14.3.4. Örgütlenme Stratejileri	278
14.3.5. Anlamayı İzleme Stratejileri	279
14.3.6. Duyuşsal Stratejiler	279
14.2. Öğrenme Stilleri	280
14.2.1. Öğrenme Stillerinin Öğrenme Öğretim Sürecindeki Yeri	280
14.2.2. Öğrenme Stillerinin Sınıflandırılması	281
14.2.2.1. Kolb Öğrenme Stilleri Modeli	282
14.2.2.2. Dunn ve Dunn Öğrenme Stilleri Modeli	283
14.2.2.3. Grasha ve Riechmann Öğrenme Stilleri Modeli	285
14.2.2.4. Gregorc Öğrenme Stilleri Modeli	286
Yararlanılan Kaynaklar	289

Bölüm -1-

ÖĞRETİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Öğretim İlke ve Yöntemleriyle İlgili Temel Kavramlar

1.1.1. Eğitim

Etimolojik olarak, "eğitim" kelimesi, Latince bir kelime olan ve yetiştirme anlamına gelen "educatio" kelimesinden türetilmiştir. Türkçe'de ise eğitim kelimesi –eğit fiilinden türetilerek dilimize kazandırılmıştır (Balyemez, 2019). Eğitim genel olarak, "çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye" (Türk Dil Kurumu (TDK), 2022a) şeklinde tanımlanmaktadır. Benzer bir şekilde Varış (1996) eğitimin bireyin çevresine uyum sağlayabilmesi, kişisel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve değerleri içeren davranışları kazanma süreci olduğunu açıklamıştır. Literatürde sıkça kullanılan bir tanımda Ertürk (1982) eğitimi, bireyin kendi yaşantısı yoluyla, amaçlı ve olumlu davranış değişikliği meydana getirme süreci olarak açıklamaktadır. Fidan (1996) eğitimi, insanları belli amaçlar doğrultusunda yetiştirme süreci olarak tanımlamıştır. Sönmez'e (2004) göre eğitim kültürel değerleri bireye kazandırma süreci (kültürleme) olarak ifade edilmektedir. Eğitimde kültürlemeye vurgu yapan Demirel (2015) ise, bireyde kendi yaşantısı ve kasıtlı kültürleme yoluyla amaçlanan davranış değişikliğini meydana getirme süreci olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanımda eğitim, bireyin davranış örüntülerini değiştirme süreci olarak açıklanmaktadır (Tyler, 2013).

Bu tanımların ortak vurgularına bakıldığında eğitim, bir toplumun değerlerinin ve bilgi birikiminin aktarılması olarak düşünülebilir. Bu anlamda, sosyal bilimcilerin sosyalleşme veya kültürleşme olarak adlandırdıkları şeye eşdeğerdir. Eğitim amaçlı/kasıtlı düzenlenen bir etkinliktir. Eğitim

Yararlanılan Kaynaklar

- Açıköz, K.Ü. (2000). *Etkili öğrenme ve öğretme*. Kanyılmaz Matbaası.
- Akın-Demircan, Z. (2018). Eğitim biliminin temel kavramları, amaç ve işlevleri. A. Arı (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 11-25) içinde. Eğitim Yayınevi.
- Altun, S. (2011). Öğretim stratejileri ve sınıflamalar. S. Fer, (Ed.) *Öğrenme ve öğretme kuram ve yaklaşımları* (s. 170-184) içinde. Anı Yayıncılık.
- Balyemez, S. (2019). Eğitim kelimesinin yapısı ve Türkiye Türkçesine girme süreci. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (47), 41-52.
- Bandura, A. (1969). Social-learning theory of identificatory processes. *Handbook of socialization theory and research*, 213-262.
- Bayrak, C. (2011). Toplumsal bir sistem olarak okul. A. Boyacı (Ed.), *Eğitim sosyolojisi* (s. 97-112) içinde. Açık Öğretim Yayınları.
- Çubukçu, Z. (2011). Eğitim program tasarımı ve geliştirilmesi. B. Duman (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 65-105) içinde. Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2011). *Öğretme sanatı*. Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2015). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. (23. Baskı). Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2020). *Eğitimde program geliştirme*. (27. Baskı). Pegem Akademi.
- Demirel, Ö., & Kaya, Z. (2014). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. Ö. Demirel ve Z. Kaya (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (s. 1-22) içinde. Pegem Akademi
- Dursun, F. (2019). Öğrenme ve öğretimle ilgili modeller ve öğretim stratejileri. T. Duman ve D. Peker-Ünal (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 78-123) içinde. Pegem Akademi.
- Dursun, F. (2021). Öğretimle ilgili temel kavramlar. F. Dursun ve A. Aykan (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 1-16) içinde. Pegem Akademi.
- Ertürk, S. (1982). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan.
- Fer, S., ve Cırık, İ. (2011). Temel kavramlar. S. Fer, (Ed.), *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları* (s. 1-15) içinde. Anı Yayıncılık.
- Fidan, N. (1996). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Alkım Yayınları.
- Freedman, L. (2015). *Strategy: A history*. Oxford University Press.
- Gagné, R. M. (1985). *Conditions of learning and theory of instruction*. Holt, Rinehart and Winston.
- Gömleksiz, M. N. (Ed.) (2018). Öğretim ilkeleri ve yöntem seçimi. *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 73-100) içinde. Asos Yayınları.

- Guess, A. K. (2014). A methodology for case teaching: Becoming a guide on the side. *Journal of Accounting and Finance*, 14(6), 113.
- Güneş, F. (2014). Eğitimde yöntem ve teknik tartışmaları. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 23-35.
- Güven, M. (2004). *Öğrenme stilleri ile öğrenme stratejileri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kan, A. Ü. (2018). Eğitime ilişkin temel kavramlar. M. N. Gömleksiz (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 19-41) içinde. Asos Yayınları.
- Köksal, O. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri çağdaş uygulamalarla yöntem ve teknikler*. (3. Baskı) Konya: Eğitim Yayınevi.
- Küçükahmet, L. (2009). *Program geliştirme ve öğretim*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Lenz, B. K. (1992). Self-managed learning strategy systems for children and youth. *School Psychology Review*, 21(2), 211-228.
- Merriam-Webster, (2022, Şubat). *Method*. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/method>
- Olivia, P. T., & Gordon, W. R. (2018). *Program geliştirme*. (8. Baskıdan çeviri). K. Gündoğdu (Çev. Ed.), Pegem Akademi.
- Oxford Languages, (2022). *Öğretmen*. <https://languages.oup.com/google-dictionary-tr/> adresinden 21.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.
- Özden, Y. (2000). *Öğrenme ve öğretme*. Pegem Akademi.
- Peker-Ünal, D. (2019). Temel kavramlar. T. Duman ve D. Peker-Ünal (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (s. 2-24) içinde. Pegem Akademi.
- Resmi Gazete, (1973). *Milli Eğitim Temel Kanunu*, 24 Haziran 1973 tarih ve 17760 Sayı.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim. Kuramdan uygulamaya*. (23. Baskı). Yargı Yayınevi.
- Smith, M. K. (2000). Curriculum theory and practice. *The encyclopedia of informal education*. www.infed.org/biblio/b-curric.htm. (2020, 27 Haziran).
- Sönmez, V. (2004). *Dizgeli eğitim*. Anı Yayıncılık.
- Şahan, H. H. (2017). *Eğitimde program geliştirme-öğretim ilke ve yöntemleri*. (4. Baskı). Pegem Akademi.
- Şimşek, S. (2016). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. Nevin, S. (Ed.). *Eğitim bilimine giriş* (1-18) içinde. Ankara: Anı yayıncılık.
- TDK, (2022a). *Eğitim*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 08.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.

- TDK, (2022b). *Öğretim*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 15.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.
- TDK, (2022c). *Yöntem*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 20.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.
- TDK, (2022d). *Teknik*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 20.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.
- TDK, (2022e). *Öğretmen*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 21.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.
- Teaching-Helsinki, (2022). *Instructions for teaching-teaching programme*. <https://teaching.helsinki.fi/instructions/article/teaching-programme> 23.02.2022 tarihinde elde edilmiştir.
- Tyler, R. W. (2013). Basic principles of curriculum and instruction. In *Curriculum Studies Reader*. (pp. 60-68). Routledge.
- Ünal, M. (2020). Eğitimle ilgili temel kavramlar. Ed. (Ekici, G.). *Eğitime giriş*, (s. 1-28) içinde (3. Baskı). Vizetek Yayıncılık.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme: "Teori ve teknikler"*. Alkım Yayıncılık.
- Yenen, E. T. (2022). Öğretmenlerin mesleki yeterliklerini etkileyen faktörler. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 27-45.
- Yenen, E. T., ve Kılınç, H. H. (2021). Öğretmenlerin mesleki gelişim öz yeterlikleri ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(2), 455-468.
- Yüksel, S. (2002). Yükseköğretimde eğitim-öğretim faaliyetleri ve örtük program. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 361-370.

Bölüm

-2-

EĞİTİM- ÖĞRETİM İLKELERİ

Öğretim, ilk bölümde de belirtildiği gibi, okullarda belirli amaçlar doğrultusunda davranış değişikliği oluşturma süreci olarak (Demirel, 2017) tanımlanmıştır. Bu bağlamda öğretim, öğretmenlerin öğrencilerin öğrenmelerini sağlamayı amaçlayan bir etkinlik olarak düşünülebilir. Bir profesyonel olarak öğretmenlerin, en temel amaçlarından biri etkili öğretimin sağlanmasıdır. Yukarıda ifade edildiği şekilde öğrenmeyi kolaylaştıran bir etkinlik olarak değerlendirildiğinde, etkili bir öğretim sürecinde öğretmenlerin öğrenmeyi desteklemeye yönelik profesyonel çabaları oldukça önemlidir. Öğretmenlerin öğretimlerini etkili hale getirmelerindeki kritik noktalardan biri, öncelikle öğrencilerin gelişim ve öğrenme özelliklerinin dikkate alınmasıdır. Öğrencilerin gelişim özellikleri ile öğrenme öncesi ve sonrası öğrenme motivasyonları, öğrenme engelleri, öğrenme sürecindeki etkinlikleri öğretmen tarafından mutlaka takip edilmeli, öğrenme süreci sonunda bir davranış değişikliği olup olmadığı gözlemlenmelidir. Bu özellikler dikkate alınmadığında etkili bir öğretim sürecini planlamak, uygulamak ve değerlendirmek oldukça zor olacaktır (Taber, 2017). Etkili öğretimin sağlanmasında diğer kritik nokta ise, eğitim programının özellikleri, eğitim programında temele alınan ve öğrencilerin kazanması beklenen bilgi, beceri ve yeterlilikler, eğitim programında temele alınan öğrenme-öğretme kuramları, öğretim stratejileri, öğretim yöntem ve teknikleri ile öğrenme sürecinin değerlendirilmesine yönelik içeriklerin öğretmenler tarafından bilinmesidir. Öğretmenlerin eğitim programının içeriğine yönelik ifade edilen bu özelliklerini bilmeleri, öğretimi planlamalarında, uygulamalarında ve değerlendirmelerinde oldukça önemli bir noktayı temsil etmektedir. Çünkü öğretmenler, öğrencilerin gelişim ve öğrenme özellikleri ile eğitim programında temele alınan kazanım, içerik, öğrenme-öğretme yaşantıları ve değerlendirme öğelerini temele alarak etkili bir öğretim süreci tasarlarlar.

Yararlanılan Kaynaklar

- Borich, G. D. (2017). *Etkili öğretim yöntemleri: Araştırma temelli uygulama*. M. Bahattin Acat (Çeviri Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çermik, H. (2017). Eğitimde program ve planlama. B. Doğan ve V. Alkan (Ed.), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Dal, S. ve Tatar, N. (2017). Temel kavramlar. S. Dal ve M. Köse (Ed.). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Öğretme sanatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gültekin, M. (2008). Öğrenme ve öğretme ilkeleri. K. Selvi (Ed.). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Matematik dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8.sınıflar)*. Ankara.
- Peker-Ünal, D. (2019). Temel kavramlar. T. Duman ve D. Peker-Ünal (Ed.). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Taber, K. S. (2018). Scaffolding learning: principles for effective teaching and the design of classroom resources. In M. Abend (Ed.), *Effective Teaching and Learning: Perspectives, strategies and implementation* (pp. 1-43). New York: Nova Science Publishers. Online: https://www.researchgate.net/profile/Keith-Taber/publication/327833000_Scaffolding_learning_Principles_for_effective_teaching_and_the_design_of_classroom_resources/links/5e792c2e299bf1b2b9ac008b/Scaffolding-learning-Principles-foreffective-teaching-and-the-design-of-classroom-resources.pdf

Bölüm

-3-

EĞİTİM PROGRAMININ ÖGELERİ

Bu bölümde eğitim programının öğeleri olan hedef, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme kavramları incelenecektir. Bunun ardından sırasıyla bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor olmak üzere üç alandaki hedeflerin aşamalandırılmış sıralaması sunulacaktır. Bölümün son başlığında ise güncel alan yazında öğretme-öğrenme süreçleri üzerinde etkisi sıkça incelenen program okuryazarlığı kavramına değinilecektir.

Eğitime ilişkin farklı tanımlar incelendiğinde belirlenmiş hedeflere yönelik kasıtlı çabalar içeren süreçler bütünü olduğu görülmektedir. Bu yönüyle eğitim doğası gereği planlı ve sistematik bir faaliyettir. Bireylerin eğitim aracılığı ile 'istendik davranış değişikliği' edinmeleri gelişigüzel bir şekilde gerçekleşmez. Bunun için öğretimi sevk eden ve kılavuzlayan eğitimcinin bunu bir plan ve program dâhilinde yapması gerekmektedir. Program belli bir çalışmanın amaçlarını, parçalarını, metot ve süresini gösteren bir yapıdır (Oğuzkan, 1993). Eğitim programı dediğimiz olgu da eğitim çabalarına rehberlik edecek olan bu plana karşılık gelmektedir ve eğitimin yürütülmesine dair gerekli tüm unsurları içermektedir (Aykaç, 2018). Bir eğitim programı tasarısı hedefleri gerçekleştirmeye dönük tüm faaliyetleri içerirken, bu tasarının öğrenme-öğretme bağlamlarında hayata geçirilişi ise eğitim programını oluşturmaktadır (Fidan, 2012).

Varış (1996), eğitim programını bir eğitim kurumunun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetler olarak tanımlarken, Saylor, Alexander ve Lewis (1981)'e göre program eğitilecek insanlara sağlanacak bir dizi öğrenme fırsatı için yapılan planlamadır. Demirel (2021) ise eğitim programını öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yardımıyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği olarak ifade ederek hedef, içerik, eğitim durumları ve ölçme-değerlendirme öğelerinden oluştuğunu belirtmiştir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akyıldız, S. (2020). Öğretim programı okuryazarlığı kavramının kavramsal yönden analizi: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 315-332.
- Anderson, L. W. (2005). Objectives, evaluation, and the improvement of education. *Studies in Educational Evaluation*, 32, 102-113.
- Anderson, L. W. (Ed.), Krathwohl, D. (Ed.), Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., Raths, J. & Wittrock, M. C. (2010). *Öğrenme, öğretim ve değerlendirme ile ilgili bir sınıflama (A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing)*. (Çev: D. A. Özçelik). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Arı, A. (2013). Bilişsel alan sınıflamasında yenilenmiş Bloom, SOLO, Fink, Dettmer taksonomileri ve uluslararası alanda tanınma durumları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 259-290.
- Atılğan, H. (2018). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (12. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aykaç, N. (2018). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Baykara Özyaydınlık, K. (2019). İçeriğin ve eğitim durumlarının düzenlenmesi. *Eğitimde Program Geliştirme: Kavramlar Yaklaşımlar içinde*. ss. 163-182. (Ed. H. Şeker). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Berkant, H. G. (Ed.) (2020). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulama örneklerine*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bolat, Y. (2021). *Eğitim programı okuryazarlığı*. Ankara : Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bolat, Y. (2017). Eğitim programı okuryazarlığı kavramı ve eğitim programı okuryazarlığı ölçeği. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(18): 121-138.
- Bloom, B., Englehart, M. Furst, E., Hill, W. ve Krathwohl, D. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain*. New York, Toronto: Longmans, Green.
- Bümen, N. (2006). Program geliştirmede bir dönüm noktası: Yenilenmiş Bloom taksonomisi. *Eğitim ve Bilim*, 31(142), 3-14.
- Çelenk, S. (Ed.) (2021). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Demirel, Ö. (2021). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya* (30. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Erdem, C. ve Eğmir, E. (2018). Öğretmen adaylarının eğitim programı okuryazarlığı düzeyleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 123-138.
- Ergün, M. (2019). *Eğitim felsefesi* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Erkan, S. ve Gömleksiz, M. (2008). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ertürk, S. (2013). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Edge Akademi Yayınları.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Forehand, M. (2005). Bloom's taxonomy. *Emerging Perspectives on Learning, Teaching, and Technology* içinde ss 41-47 (Ed. M. Orey).
- Güven, M. ve Alan, B. (2020). Eğitim durumlarının düzenlenmesi ve değerlendirilmesi. *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme* içinde. ss. 334-366. (Ed. B Oral ve T. Yazar). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kablan, Z. (2019). Hedef belirleme: Bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanlar. *Eğitimde Program Geliştirme: Kavramlar Yaklaşımlar* içinde. ss. 127-162. (Ed. H. Şeker). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karagülle, S., Varki, E. & Hekimoğlu, E. (2019). An investigation of the concept of program literacy in the context of applicability and functionality of educational program. *Educational Reflections*, 3(2), 85-97.
- Karip, E. (Ed.) (2015). *Ölçme ve değerlendirme* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Krathwohl, D. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory into Practice*, 41(4), 212-264.
- Kozikoğlu, İ. (2019). Eğitim programı tasarımı, program geliştirmenin planlanması ve öğretimde hedef belirleme. *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde ss. 126-168. (Ed. T. Duman ve D. Peker Ünal). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2017). Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETME_N_LYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf adresinden edinilmiştir.
- Munzenmaier, C. & Rubin, M. (2013). *Bloom's taxonomy: What's old is new again*. Santa Rosa: The eLearning Guild Research.

- Oğuzkan, F. (1993). *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: Emel Matbaacılık.
- Oliva, P. F. (2004). *Developing the curriculum* (Sixth Edition). United States: Pearson.
- Ornstein, A. C. & Hunkins, F. P. (2009). *Curriculum: Foundations, principles and issues* (Fifth Edition). United States: Pearson.
- Özdemir, S. M. (2020). Eğitimde program geliştirme sürecinde hedef ve içerik seçimi ve düzenlenmesi. *Öğretim İlke ve Yöntemleri* içinde ss. 61-108. (Ed. G. Ocak). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Rajasekar, S. (2007). The systems approach to curriculum development. <https://docplayer.net/21537759-The-systems-approach-to-curriculum-development.html>. adresinden alınmıştır.
- Saylor, J. G., Alexander, W. A. & Lewis, A. J. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning* (4th Edition). USA: Holt, Rinehart and Winston.
- Senemoğlu, N. (2013). Gelişim, öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya (23. Baskı) . Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sönmez, V. (2012). *Eğitim Felsefesi*, (11. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, İ. A. (2020). *Sınıf öğretmeni adaylarının eğitim programı okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Şeker, H. (Ed.) (2019). *Program geliştirme: Kavramlar, yaklaşımlar* (5. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taşpınar, M. (2020). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tutkun, Ö. F. ve Okay, S. (2012). Bloom'un yenilenmiş taksonomisi üzerine genel bir bakış. *Sakarya Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(3), 14-22.
- Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Varış, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Wiles, J. & Bondi J. (1998). *Curriculum development: A guide to practice* (Fifth Edition). New Jersey: Merrill.
- Yanpar Yelken, T. (2013). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanpar Yelken, T. ve Yavuz Konokman, G. (2019). Öğretim hedefleri ve öğrenme kazanımları. *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* ss. 77-108 (Ed. T. Yanpar Yelken). Ankara: Anı Yayıncılık.

Bölüm

-4-

ÖĞRETİMDE PLANLAMA

4.1. Öğretim ve Plan Yapmanın Gerekliği

Öğrenme, insanın sahip olduğu en önemli yetilerden biridir. Bilinmeyen keşfetme isteği, merak ve ilgi bizi öğrenmeye sevk eden önemli faktörlerden bazılarıdır. Bilmediğimiz, merak ve ilgi duyduğumuz şeyleri öğrenme yönünde harekete geçeriz. Bazı bilgi ve becerileri kendi başımıza öğrenebilirken, bazıları ise tek başımıza öğrenemeyeceğimiz kadar karmaşık ve zor olduklarından öğrenmek için başka birine ihtiyaç duyarız. Öğrenme kaynaklarımız anne, baba, akran, usta, uzman, eğitici veya öğretmen gibi farklı kişiler olabilir. Aslında günlük hayat içinde iletişimde ve etkileşimde olduğumuz birçok kişiden ve şeyden bir şeyler öğreniyoruz. Ancak bu öğrenmelerin çoğunluğu bir program ve plana dayalı olarak gerçekleşmez. Bu tür öğrenmelere informal öğrenmeler denmektedir (Bayram, 2021).

İnsanların daha küçük topluluklar halinde yaşadıkları ve bilgi birikiminin bu kadar da yoğun olmadığı, insanların daha sade yaşadıkları dönemlerde ağırlıklı olarak informal bir eğitim süreci gerçekleştirilirdi. Çocuklar ve gençler topluluk içinde yaşamlarını sürdürebilmeleri ve uyum sağlayabilmeleri için ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri büyüklerinden ve herhangi bir mesleğin ustasından öğrenmekteydiler (Sönmez, 2021). Ancak topluma ve mesleklere dair bilgi ve beceriler zaman içinde daha karmaşık bir yapıya büründükçe informal süreç yeterli olamamaya başladı. Ve formal olarak nitelendirdiğimiz, bir program ve plan doğrultusunda gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmeye başlanmış oldu. İşte eğitimin bir eğitim kurumunda programlı ve planlı bir şekilde gerçekleştirilen bu boyutuna öğretim adı verilmektedir (Köse, 2020).

Formal eğitimde yanıtlanması gereken en önemli sorulardan bir tanesi “ne öğretilim?” sorusudur. Günümüzde var olan bilgi birikimi

Yararlanılan Kaynaklar

- Akay, C. (2019). Öğrenmeyi etkileyen temel faktörler ve genel öğrenme ve öğretme ilkeleri. Tuğba Yanpar Yelken (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (5.Baskı), (s. 25-42). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bayram, C. (2021). Eğitimle ilgili temel kavramlar. Veysel Sönmez (Ed.), *Eğitim bilimine giriş içinde* (s. 1-20). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gözütok, D. (2021). *Öğretim ilke ve yöntemleri* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Haynes, A. (2007). *100 ideas for lesson planning*. New York: Continuum.
- Köse, E. (2020). *Eğitimin temeli temel kavramlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Küçüksüleymanoğlu, E.R. (2021). Eğitim planlamasının ilkeleri, hedefleri, evreleri ve türleri. Şenay Sezgin Nartgün, Türkan Argon (Ed.), *Eğitim perspektifinden planlama, ekonomi ve politika içinde* (1.Baskı, s. 43-70). Ankara: Pegem Akademi
- MEB, (2003). Eğitim ve öğretim çalışmalarının planlı yürütülmesine ilişkin yönerge. *Tebliğler Dergisi*, 2551, Ağustos.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kurumdan uygulamaya* (27. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2020). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı* (19.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık
- Sönmez, V. (2021). Eğitimin tarihsel temelleri. Veysel Sönmez (Ed.), *Eğitim bilimine giriş içinde* (s. 21-53). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tanrıseven, I. (2019). Öğretimde planlama. Tuğba Yanpar Yelken (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (5.Baskı), (s. 43-76). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yeşilbağ, Y. (2021). Eğitim planlaması, ekonomisi ve politikasıyla ilgili genel olgu ve temel kavramlar. Şenay Sezgin Nartgün ve Türkan Argon (ed.), *Eğitim perspektifinden planlama, ekonomi ve politika içinde*(1-42). Ankara: Pegem Akademi.

Bölüm

-5-

ÖĞRENME KURAMLARI

Öğrenme kuramları, öğrenme sürecine ilişkin problemleri çözmek ve açıklama getirmek için deneysel olarak test edilmiş kavramsal çerçeve sunan, belli bir amaç için tasarlanmış sistematik bir dizi ilkedden oluşur. Davranışçı öğrenme kuramları uyarıcı, tepki, pekiştirme, gözlenebilir davranış gibi pek çok kavramı öğrenme psikolojisine kazandırmıştır. Bu kavramlar davranışın tanımlanmasında ve anlaşılmasında yararlı olmuştur. Ancak zaman içinde araştırmacılar çeşitli araştırmalarda deneklerin uyarıcılar karşısında pasif bir şekilde kalmayıp, uyarıcıyı değiştirdiklerini ve anlamlı hale getirdiklerini; deneklerin aynı uyarıcıya maruz kaldıkları halde farklı tepkilerde bulduklarını görmüşlerdir. Bu sonuçlara dayanarak araştırmacılar, hayvan davranışlarını açıklamada yeterli olabilecek basit uyarıcı-tepki bağının insanlara tam anlamıyla genellenemeyeceğini vurgulamışlardır. Televizyon seyretmek, kitap okumak, okulda bir problem çözmek veya bir metni ezberlemek gibi pek çok öğrenme olayını uyarıcı-tepki bağıyla açıklamak mümkün değildir. Buradan hareketle bir öğrenme problemi ile karşılaştıklarında insanlar ne düşünüyorlar ve ne yapıyorlar noktasına gelinmiştir. Bandura'nın Sosyal Bilişsel öğrenme kuramı, davranışçılıktan bilişselciliğe doğru geçişte öne çıkmaktadır. Bilişselciliğe yaklaşan bazı psikologlar, öğrenmede zihinde oluşan iç süreçlerin rolüne değinmişler (Selçuk, 1996) ve bilişsel kuramları geliştirmişlerdir. Fidan'a (1986) göre; "*biliş, insan zihninin dünyayı ve çevresindeki olayları anlamaya yönelik yaptığı işlerin tümüdür.*" Öğrenenin dikkat, imgelem, algı, hafıza ve içgörü gibi süreçleri kullanması bilişsel bir işlemdir (Selçuk, 1996). Binbaşıoğlu'na (1995) göre, bilişselci olan psikologlar öğrenmede, "bilme", "anlama" ve "sezme" gibi zihinsel etkenlerin daha egemen olduğu görüşündedirler. Öğrenmede bilişsel kuramın temelini Geştalt kuramı oluşturmaktadır. Geştalt psikologları; Tolman, Köhler, Lewin, Wertheimer ve Koffka'dır. Öğrenme sürecine ilişkin araştırmaların davranışlar yerine bilişsel süreçlere odaklanması ile birlikte Geştalt

Yararlanılan Kaynaklar

- Akdemir, E. (2020). Öğretim kuram ve modelleri. A. Arslan ve C. Eker (Eds.). *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (s. 53-102). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akpur, U. (2011). *Pavlov*. Say Yayınları.
- Aljohani, M. (2017). Principles of "Constructivism" in foreign language teaching. *Journal of Literature and Art Studies*, 7(1), 97-107. doi: 10.17265/2159-5836/2017.01.013
- Altun, S. ve Çolak, E. (2014). Öğrenme kuramları. S. Fer (Ed.), *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları* içinde (s. 17-65). Anı Yayıncılık.
- Amineh, R. J. ve Asl, H. D. (2015). Review of constructivism and social constructivism. *Journal of Social Sciences, Literature and Languages*, 1(1), 9-16.
- Atkinson, R.C. ve Shiffrin, R. M. (1968). Human memory: a proposed system and its control processes. K.W. Spence & J.T. Spence (Eds.). In *The psychology of learning and motivation: Advances in research and theory*. (Vol. 2) (pp. 89-195). Academic Press.
- Bada, S. O. Ve Olusegun, S. (2015). Constructivism learning theory: A paradigm for teaching and learning. *IOSR Journal of Research & Method in Education (IOSR-JRME)*, 5(6), 66-70.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annu. Rev. Psychol.*, 52, 1-26.
- Bandura, A. (2011). The social and policy impact of social cognitive theory. M. M. Mark, S. I. Donaldson, & B. Campbell, in *Social psychology and evaluation* (pp. 33-71). The Guilford Press.
- Bennett, J. (2018). Attunement in creativity and learning. J. Taylor & C. Hollenwood (Eds.). *Learning as a creative and developmental process in higher education. A therapeutic arts approach and its wider application*. Routledge Press.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). *Eğitim Psikolojisi*. Gül Yayınevi.
- Chowdhury, M. S. ve College, M. (2006). Human behavior in the context of training: An overview of the role of learning theories as applied to training and development. *Journal of Knowledge Management Practice*, 7(2). <http://www.tlinc.com/articl112.htm>.
- Cherry, K. (2014). *Hierarchy of need*. <http://psychology.about.com/od/theoriesofpersonality/a/hierarchyneeds.htm>

- Çeliköz, N., Erişen, Y. ve Şahin, M. (2019). Cognitive learning theories with emphasis on latent learning, Gestalt and information processing theories. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 9(3), 18-33.
- Demirel, Ö. (2004). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- DeRobertis, E. M. (2006). Deriving a humanistic theory of child development from the works of Carl R. Rogers and Karen Horney. *The Humanist Psychologist*, 34(2), 177-199.
- Desmita, M. S. (2005). *Developmental psychology*. Remaja Rosdakaryam, Co.
- Erden, M. (2001). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Alkim Yayınları.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2007). *Eğitim Psikolojisi. Gelişim- Öğrenme- Öğretme*. Arkadaş Yayınevi.
- Erden, M. ve Altun, S. (2008). *Öğrenme stilleri*. Morpa Kültür Yayınları.
- Fer, S. ve Cırık, İ. (2007). *Yapılandırmacı öğrenme. Kuramdan uygulamaya*. Morpa Kültür Yayınları.
- Fernando, S. Y. ve Marikar, F. M. (2017). Constructivist teaching/learning theory and participatory teaching methods. *Journal of Curriculum and Teaching*, 6(1), 110-122.
- Fidan, N. (1986). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Kadioğlu Matbaası.
- Gerrig, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2015). *Psikolojiye giriş*. G. Sart (Çev.) A. A. Özdoğru (Çev. Ed.). Nobel Yayınları.
- Harinie, L. T. Sudiro, A. Rahayu, M. ve Fatchan, A. (2017). Study of the Bandura's Social Cognitive Learning Theory for the entrepreneurship learning process. *Social Sciences*, 6(1), 1-6. doi: 10.11648/j.ss.20170601.11
- Hisrich, R. H., Peters, M. P. ve Sheperd, D. A. (2008). *Entrepreneurship*. McGraw Hill Companies, Inc.
- Hjelle, L. A. ve Ziegler, D. J. (1992). *Personality theories. Basic assumptions, rearch, and applications*. McGraw Hill Book Co-Singapore.
- Hollis, L. P. (2019). Lessons from Bandura's Bobo Doll experiments: Leadership's deliberate indifference exacerbates workplace bullying in higher education. *Journal of the Study of Postsecondary and Tertiary Education*, 4, 85-102.
- Huitt, W. (2007). Maslow's hierarchy of needs. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta State University. <http://www.edpsycinteractive.org/topics/regsys/maslow.html>
- Karakurt, A. ve Uyar, A. (2020). Öğretmen adaylarının üst-bilişleri üzerine bir araştırma. *Route Educational & Social Science Journal*, 7(9), 334-343.

- Kellog, R. T. (2000). *Cognitive psychology*. Sage Publications.
- Kılıç, D. (2009). *Eğitim bilimine giriş*. Nobel Yayınları.
- Klapper, R. & Refai, D. (2015). A Gestalt model of entrepreneurial learning. In: *Entrepreneurial learning: The development of new perspectives in research, education and practice*. Routledge studies in entrepreneurship (pp. 156-177). Routledge Press.
- Kutluca, T. (2020). Yapılandırmacı öğrenme-öğretme yaklaşımı. G. Ekici ve M. Güven (Ed.). *Yeni öğrenme-öğretme yaklaşımları ve uygulama örnekleri içinde* (s. 620-653), Pegem Akademi Yayınları.
- Küçükahmet, L. (2003). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. Nobel Yayınları.
- López, M. R., López Fernández, M. ve Martínez, M. C. P. (2019). Neurophysiological maturity and the use of ICT in teaching English. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 17 (1), 27-54.
- McLeod, S. (2018). *Maslow's hierarchy of needs*. Simply Psychology. <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>
- Nguyen, N. ve Williams, P. J. (2018). Foster interaction by the integration of ICT with sociocultural and constructivist learning principles. *International Conference for Science Educators and Teachers (ISET)*, Bangkok. AIP Conference Proceedings 1923, 030031. AIP Publishing. <https://doi.org/10.1063/1.5019522>
- Oliver, K. M. (2000). Methods for developing constructivism learning on the web. *Educational Technology*, 40(6), 5-18.
- Oğuz, A. (2013). Yapılandırmacılık. B. Duman (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (s. 317-352). Anı Yayıncılık.
- Öztan Ulusoy, Y. (2020). Bilgiyi işleme kuramı ve eğitime yansımaları. B. Oral (Ed.), *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları* (s. 179-208). Pegem Akademi Yayınları.
- Özyurt, S. (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Değişim Yayınları.
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye giriş*. Kaknüs Yayınları.
- Powell, K. C. ve Kalina, C. J. (2009). Cognitive and social constructivism: Developing tools for an effective classroom. *Education*, 130(2), 241-250.
- Santrock, J. W. (2012). *Educational psychology*. Salemba Humanika.
- Selçuk, Z. (1996). *Eğitim Psikolojisi*. Pegem Akademi Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Anı Yayıncılık.
- Schunk, D. H. (2012). *Learning theories: An educational perspectives*. Pearson Education Inc.

- Schunk, D. H. (2014a). Koşullanma teorileri. (Çev. E. Üzümcü). *Öğrenme teorileri: Eğitimsel bir bakışla içinde* (s. 27-75). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Schunk, D. H. (2014b). Yapılandırmacı teori. (Çev. M. Y. Demir). M. Şahin (Çev. Ed.). *Öğrenme teorileri: Eğitimsel bir bakışla içinde* (s. 234-277). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Smith, E. E., Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B. L., Loftus, G. R., Bem, D. J. ve Maren, S. (2012). *Atkinson ve Hilgard Psikolojiye giriş*. (Çev. Ö. Öncül ve D. Ferhatoğlu). Arkadaş Yayınevi.
- Şafak, P. (2011). Davranışçı öğrenme kuramı. S. Büyükalan-Filiz (Ed.), *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları* (s. 27-43). Pegem Akademi Yayınları.
- Slavin, R. E. (2019). Davranışçı öğrenme kuramları. (Çev. M. Kalkan). G. Yüksel (Çev. Ed.) *Eğitim psikolojisi: Kuram ve Uygulama içinde* (s. 114-137). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Taşdelen-Karçkay, A. ve Aktuğ, S. (2020). Nörofizyolojik Kuram (D. Olding Hebb). B. Oral (Ed.). *Öğrenme öğretme kuram ve yaklaşımları içinde* (s. 209-248). Pegem Akademi Yayınları.
- Taylor, G. R. ve MacKenney, L. (2008). *Improving human learning in the classroom: Theories and teaching practices*. Rowman & Littlefield Education.
- Terry, W. S. (2018). *Öğrenme & Bellek: Temel ilkeler, süreçler ve işlemler*. (Çev. B. Cangöz, A. Aydın). Anı Yayıncılık.
- Thompson, S. (2000). *Effective content reading comprehension and retention strategies*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED440372.pdf>
- Uyar, A. ve Çiçek, B. (2021). Farklı branşlardaki öğretmenlerin 21.yüzyıl becerileri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 1-11.
- Vygotsky, L. S. (1997). *Educational Psychology*. Lucie Press.
- Woolfolk, A. (2010). *Educational psychology*. Pearson Publishers.
- Woolfolk-Hoy, A. (2015). *Eğitim psikolojisi*. (Çev. D. Özen). Kaknüs Yayınları.
- Zirpoli, T. J. (2014). *Behavior management positive applications for teachers*. Pearson Publishers.

Bölüm

-6-

ÖĞRENME VE ÖĞRETME MODELLERİ

6.1. Okulda Öğrenme Modeli

Carroll, 1963 yılında eğitim psikolojisi alanında yayınladığı *Okul Öğrenimine İlişkin Bir Model* başlıklı bir makale yayımlamıştır. Carroll, makalesinde her öğrenciye ihtiyaç duyduğu veya gerekli olan zaman verildiğinde ve öğrencinin ihtiyaç duyduğu ek olanaklar giderildiğinde tüm öğrencilerin belirlenen hedefe, öğrenme seviyesine veya düzeyine çıkabileceğini savunmaktadır (Sönmez, 2007). Carroll'ın **Okulda Öğrenme Modeline** göre *her öğrenci hızlı veya yavaş olarak öğrenebilir ancak öğrenciler aynı düzeyde öğrenebilir. Yani gerekli imkan ve şartlar sağlandığında her öğrenci hedefe ulaşabilir ve öğrenebilir.* Bloom (1979)'a göre bu model hızlı öğrenen öğrenciler ile yavaş öğrenen öğrencilere hitap etmektedir. Carroll'un modelinin temelini aslında zaman oluşturmaktadır.

Carroll'a göre:

Öğrenme düzeyi = Öğrenme için harcanan süre / Öğrenme için gerekli süre
olarak açıklanabilir.

Carroll'un okulda öğrenme modelinin beş ögesi veya niteliği vardır. Bu ögeler zaman kavramı ile açıklanmaktadır. Bu ögelerden üçü öğrencinin niteliklerine, ikisi ise öğretim sürecine aittir (Şekil 6.1).

Carroll'un okulda öğrenme modelinde belirlediği beş nitelik; yetenek, öğretimden yararlanma yeteneği, sebat/sabır, fırsat ve öğretimin niteliğidir.

Yetenek: Öğrenci ile ilgili bir niteliktir. Bireyin öğrenmesi gereken bir durumu en iyi şekilde ve en iyi ortamda öğrenebilmesi için gerekli olan zaman miktarını tanımlamaktadır (Senemoğlu, 2018). Öğrenciye öğrenebilmesi

Yararlanılan Kaynaklar

- Açıköz, K.Ü. (2004). *Aktif öğrenme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Akdemir, E. (2019). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Basım). A. Arslan & C. Eker (Ed.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akinoğlu, O. (2011). *Öğretim kuram ve modelleri*. Şeref Tan (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri*. içinde (s. 149-202). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2007). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bayhan, P.S., & Artan, İ. (2005). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bilen, M. (2006). *Plandan uygulamaya öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bloom, B. (1979). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme*. (Çev. D.A. Özçelik). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Bruer, J.T., & Stover, E. (2001). Brain research in the classroom is not a no brainer. *Education Digest*, 66(8), 26-30.
- Bümen, N.T. (2004). *Okullarda çoklu zekâ kuramı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Caine, R.N., & Caine, G. (1990). Understanding a brain-based approach to learning and teaching. *Educational Leadership*, 48(2), 66-70.
- Caine, R., & Caine, N.G. (1993). Understanding a brain-based approach to learning and teaching. *Educational Leadership*, 48(2), 66-70.
- Caine, R.N., & Caine G. (2002). *Making connections: Teaching and the human brain*. (Çev. Gülten Ülgen). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Campbell, L., Campbell, B., & Dickinson, D. (1999). *Teaching & learning through multiple intelligences*. (Second Edition). Massachusetts: Viacom Company.
- Carroll, J.B. (1963). A model of school learning. *Teachers College Record*, 64, 723-733.
- Connell, J.D. (2009). The global aspects of brain-based learning. *Educational Horizons*, 88(1), 28-39.
- Demir, R. (2016). Beyin temelli öğrenme yaklaşımına dayalı olarak işlenen din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin akademik başarı ve kalıcılık üzerindeki etkisi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(4), 137-164.
- Demirel, Ö. (2001). *Eğitim sözlüğü*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Demirel, Ö., Başbay, A., & Erdem, E. (2006). *Eğitimde çoklu zekâ kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

- Demirel, Ö., Erdem, E., Koç, F., & Köksal, N. (2002). Beyin temelli öğrenmenin yabancı dil öğretiminde yeri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 123-136.
- Doğanay, A., & Tok, Ş. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ahmet Doğanay (Ed.) *Öğretimde çağdaş yaklaşımlar* (ss. 215-277). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Duman, B. (2007). Süreç temelli öğrenme-öğretim modeli. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 37-61.
- Duman, B. (2015). *Eğitim ve öğretimle ilgili temel kavramlar*. Bilal Duman (Ed.) *Öğretim ilke ve yöntemleri* (4. Baskı) içinde (s.2-29). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dwyer, B.M. (2002). Training strategies for the twenty-first century: Using recent research on learning to enhance training. *Innovations in Education and Teaching International*, 39(4), 265-270.
- Fidan, N. (1996). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Gagné, R.M., & Driscoll, M.P. (1988). *Essentials of learning for instruction*. (2nd ed.). Englewood cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books Publishers, Inc.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century*. Basic Books, New York.
- Gardner, H. (2006). *Eğitimli akıl-olayların ve standart testlerin ötesinde, her çocuğun hak ettiği eğitim sistemi*. (Çev. Özden Akbaş). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Gardner, H. (2010). *Çoklu zekâ kuramı, yaratıcılık-gelecek için beş akıl*. (Çev. Hasibe Kale). I. Uluslararası Yaşayan Kuramcılar Konferansı (24 Mayıs 2009), Burdur.
- Gardner, H. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books Publishers, Inc.
- Glick, M.B. (2011). The role of chief executive officer. *Advances in Developing Human Resources*, 13(2), 171-207.
- Güneş, G., & Gökçek, T. (2010). Lisansüstü öğrencilerin çoklu zekâ profilleri ve eğitim alanları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 120-130.
- Gürbüz, R., & Çatlıoğlu, H. (2004). Çoklu zekâ kuramına göre olasılık konusunda geliştirilen materyallerin uygulanabilirliğine yönelik değerlendirme. 9. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirimler, 3, 1781-1787, Ankara.

- Jensen, D. (2006). Metaphors as a bridge to understanding educational and social contexts. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 36-54.
- Jensen, E. (2008). *Brain-based learning: The new paradigm of teaching*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Kahyaoğlu, M. (2013). Comparison between gifted students and non-gifted students learning styles and their motivation styles towards science learning. *Educational Research and Reviews*, 8(12), 890-896.
- Kaptan, F. (1999). *Fen bilgisi öğretimi*. İstanbul: MEB Yayınevi.
- Karakuş, F. (2016). *Öğrenme-öğretme yaklaşımları*. İçinde: T. Yanpar Yelken (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* (4. Basım, s. 135-184). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kemertaş, İ. (2021). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Klinek, S.R. (2009). Brain-based learning: Knowledge, beliefs, and practices of college education faculty in the pennsylvania state system of higher education. Ph. D. Thesis, Indiana University of Pennsylvania.
- Köksal, N. (2007). *Beyin temelli öğrenme*. Ö. Demirel (Ed.), *Eğitimde yeni yönelimler*. İçinde (ss. 111-121). Ankara: Pegem Akademi.
- MOEC, (1999). *Principles of brain-based learning. Developed by the combined elementary task forces of the metropolitan omaha educational consortium (MOEC)*. Omaha, NE: University of Nebraska at Omaha.
- Odabaşı, B. (2010). Beyin temelli öğrenme yaklaşımının öğrenci başarısı üzerine etkisi. Doktora tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Özden, Y. (2014). *Öğrenme ve öğretme*. (12.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özguven, İ.Ö. (2014). *Psikolojik testler*. (12. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Palavan, Ö., & Demir, H. (2017). Sınıf öğretmenlerinin beyin temelli öğrenmeye yönelik görüşleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(8), 99-132.
- Philips, S.R. (2010). *Student discussions in cooperative learning groups in a high school mathematics classroom a descriptive multiple case study*. Akron, Ohio: The University of Akron.
- Polat, M. (2014). Beyin temelli öğrenmenin açılımı nedir?. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 265-173.
- Pulvermüller, F. (2002). *The neuroscience of language*. NY, USA: Cambridge University Press.
- Ramakrishnan, J., & Annakodi, R. (2013). Brain based learning strategies. *International Journal of Innovative Research and Studies*, 2(5), 236-242.

- Saban, A. (2005). *Öğrenme öğretme süreci yeni teori ve yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Saban, A. (2010). *Çoklu zekâ teorisi ve eğitim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Susar-Kırmızı, F. (2006). İlköğretim 4. sınıf Türkçe öğretiminde çoklu zekâ kuramına dayalı işbirlikli öğrenme yönteminin erişimi, tutumlar, öğrenme stratejileri ve çoklu zekâ alanları üzerindeki etkileri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Stenberg, R.J. (2005). *The WICS model of giftedness*. In Robert J. Stenberg, & Janet E. Davidson (Ed.). *Conceptions of giftedness* (pp. 327-343). United States of America: Cambridge University Press.
- Tan, Ş. (2006). *Öğretimi planlama ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Vural, B. (2004). *Eğitim faaliyetlerinde yöntem-teknik ve etkinlikler*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Yıldızlar, M. (2012). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Bölüm

-7-

ÖĞRETİM STRATEJİ, YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Bu bölümde öğretme süreçlerinde kullanılacak stratejiler ayrıntılı ele alınacaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle öğretimde strateji, yöntem ve teknik kavramları ve bunlar arasındaki ilişkiler incelenecektir. Ardından her bir öğretim stratejisinin ne anlama geldiği, hangi öğrenme kuramına dayandığı, temel özellikleri ile üstün ve sınırlı yönlerine yer verilecek olup daha sonra bu strateji özelinde yapılan hatalar ele alınacaktır.

7.1. Öğretimde Strateji, Yöntem ve Teknik İlişkisi

Strateji, yöntem ve teknik nedir? Beşer olarak dünyaya gelen insanlığı, daha önce bilmediklerini öğrenerek biyo-kültürel sosyal varlık olan insanlığa terfi eder (Binol, 2018). Öğrenmelerin gerçekleştiği yaşam boyu devam eden süreç eğitimidir. Yaşam boyu sürer çünkü ne biyolojik ne kültürel ne de sosyal yönden gelinebilecek son noktaya ulaşıldığından ömür bitene kadar emin olmak imkânsızdır. Bu anlamda derslerin hedeflere ulaşabilmesi için takip edilen genel yaklaşımlara strateji adı verilir. Stratejiler belirlenirken birçok faktör göz önünde bulundurulmalıdır. Öğretim süreçleri yolculuğa benzetilecek olunursa çok yakındaki bir yere kara yoluyla, çok uzaktakine ise hava yoluyla gitmenin daha işlevsel olması gibi bazı hedeflere öğretmen rehberliğinde bazılarının ise kişinin merakına dayalı süreçlerle gidilmesi daha işlevsel olabilmektedir. Tabii yolculuğun boyutları sadece varılacak yerle sınırlı olmadığı gibi öğretim süreçleri de sadece hedefin üst düzey olup olmamasıyla belirlenmemektedir. Varılacak yerin yanı sıra yolcunun kim olduğu, yolculuk için kullanılacak araç-gereçler, maliyet, yolcu sayısı değişkenlerinin de hesaba katılmasında olduğu gibi öğrenci, materyaller, sınıf mevcudu değişkenleri de öğretim sürecinde hesaba katılmalıdır. Bu anlamda ilk olarak kuramsal ve genel bir yaklaşım belirleyip daha sonra

Yararlanılan Kaynaklar

- Akbaba, S. (1995). *Öğrenme psikolojisi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Alshammari, B. S. (2000). The developmental stages of concern of teachers toward the implementation of the information technology curriculum in Kuwait. Unpublished doctoral dissertation, Uni. of North Texas.
- Bilen, M. (2006). *Plandan uygulamaya öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Binol, A. (2018). Beşer kelimesinin tahlili ve Kur'an'daki anlamı. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZIFDER]*, 13, 13, 159-183.
- Bolat, H. (2008). *İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Obenchain ve Morris Tarafından Önerilen Öğretim Stratejilerinin Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Tutumlarına ve Kalıcılığa Etkisi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Cevizci, A. (2010). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Demircioğlu, İ. H. (2015). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Öğretme sanatı*. Ankara: Pegem A.
- DeVito, D. (Director). (1996). *Matilda* [Film]. Tristar Productions.
- Dilci, T. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. İstanbul: İdeal Kültür&Yayıncılık.
- Dirik, M. Z. (2015). *Eğitim Programları ve Öğretim-Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dworkin, M. (1959). Function of Carotenoids in Photosynthetic Bacteria. *Nature*, 184, 1891-1892.
- Erciyeş, G. (2019). Öğretim ilke ve yöntemleri. Ş. Tan, (ed.), *Öğretim yöntem ve teknikleri içinde* (ss. 147-152). Ankara: Pegem Akademi.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Fuller, F. (1969). Concerns of teachers: A developmental conceptualization. *American Educational Research Journal*, 6(2), 207-226.
- Gardner, H. (2006). *Five minds for the future*. Harvard Business School Press. United State of America.
- Güneş, F. (2016). Öğretim ilke ve yöntemleri. F. Güneş, (ed.), *Öğretim stratejileri* (ss. 68-73). Ankara: Pegem Akademi.
- İçen, M. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Epistemolojik İnançlarının Sınıf İçi Uyguladıkları Öğretim Stratejileri İle İlişkisi*. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.

- Kaya, M. F. (2015). Öğretim ilke ve yöntemleri. S. Güven & M. A. Özerbaş, (ed.), *Öğrenme-öğretme stratejileri ve modelleri* (ss. 179-236). Ankara: Pegem Akademi.
- Marlowe, B. A. & Page M. L. (1998). *Creating and Sustaining the Constructivist Classroom*, Usa: Corwin Press.
- Orhan Karsak, H. G. (2019). Yurtdışı eğitim araştırmalarındaki eğilimler. *International Journal of Active Learning*, 4(1), 21-40.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V. (2015). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Stenberg R. J., Williams W. M.(2002). *Educational Psychology*, 1st ed., Allyn and Bacon, Boston.
- Şahin, A. (2020). Temel Öğretme Öğrenme Yaklaşımları (Stratejileri). G. Ocak, (ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (229-247). Ankara: Pegem Akademi.
- Şaşan, H. H. (2002). Yapılandırmacı öğrenme. *Yaşadıkça Eğitim*, 74-75, 49-52.
- Taşpınar, M. (2012). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Elhan Kitap Yayın Dağıtım.
- Uzunboylu, H. & Hürsen, Ç (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yaşar, Ş. & Gültekin, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi. C. Öztürk (ed.), *Anlamlı öğrenme için etkili öğretim stratejileri içinde* (ss. 80-86). Ankara: Pegem Akademi.
- Yel, S., Taşdemir, A. & Yıldırım, K. (2015). Özel öğretim yöntemleri: Sosyal bilgiler öğretimi. B. Tay & A. Öcal (ed.), *Sosyal bilgilerde öğretim strateji, yöntem ve teknikleri* (ss. 46-49). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. & Uçar, E. (2008). Öğrenmeden öğretime. Binnur Yeşilyaprak (ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* s. 309-368. Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyurt, E. (2019). Kuramsal Temelleri Açısından Öğretim Stratejilerinin Temel Özellikleri: Bir Derleme Çalışması. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 57-78.
- Yılmaz, M. ve Kadan, Ö. F. (2019). Sınıf öğretmenlerinin süreç temelli yazmaya yönelik görüşlerinin incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(27), 559-572. doi: 10.29329/mjer.2019.185.27

Bölüm

-8-

ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Bu bölümde sırasıyla; öğretim sürecinde yöntem seçimini etkileyen faktörler, yöntemlerin gruplandırılması, yaygın olarak kullanılan bazı yöntem ve tekniklerin tanıtımı, faydaları, sınırlılıkları ile sınıf içi uygulamada dikkat edilecek önemli noktaları sıralanmıştır.

Yöntem-teknik nedir? Yöntem, bir sorunu çözmek, bir konuyu öğretmek, eğitimin hedeflerine ulaşmak için bilinçli olarak seçilen ve izlenen düzenli yoldur (Demirel, 2007). Teknik, öğretim materyallerini sunmada ve öğretim yöntemlerini uygulamada izlenen alternatif yoldur (Bilen, 2002). Görüldüğü gibi tanımlarda çok büyük anlam farklılıkları yoktur, hatta bazı yazarlar yöntem ve teknik kavramlarını birbirlerinin yerine eş anlamlı olarak kullanırken, bazı yazarlar tekniği, yöntemin içindeki küçük uygulamalar ve materyal kullanımı olarak tanımlamaktadır. Diğer bir ifade ile bazı yazarlar yöntemin içinde çeşitli teknikler kullanılabileceğini belirtmektedirler. Tanımdaki küçük farklılıklara odaklanmak yerine her iki kavramın da yapılandırıcı yaklaşıma uygun olarak öğrencileri aktif kılmak adına uygulanan, belirlenen stratejiyi destekleyen, öğrenme ve öğretme sürecinin etkililiğini artıran sınıf içi ve dışı uygulamalar olduğu düşünülmelidir.

Yöntem ve teknikler öğretmenlerin bilişsel, duyuşsal ya da psiko-motor kazanımları, öğrencilere kazandırmak amacıyla izledikleri yollardır. İzlenecek yol öğretmen tarafından belirlenmelidir çünkü öğretim programında yer alan kazanımı, bu kazanımın göstergelerini, kazanımın öğretimi için hangi yolun izlenmesi gerektiğini bilen ve uygulamakla görevli olan kişi öğretmendir. Öğretmen öğretim programı ile öğrenciler arasında köprü görevi görmekte, kazanımın içeriğini ve hangi kazanıma hangi yöntemin uygulanması gerektiğini bilmekte, kazanımları öğrenciler için anlamlı hale getirmektedir. Bilindiği gibi kazanımlar bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor olarak üçe ayrılmaktadır. Bu kazanımların öğretiminde izlenecek yollar, uygulanacak yöntemler de farklıdır. Bu konuda öğretmenlerin bilinçli tercih

Yararlanılan Kaynaklar

- Akbulut, G. (2004). *Coğrafya ve aktif öğretim yöntemleri*. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), 65-77.
- Akpınar, B. V. ve Gezer, B. (2010). *Öğrenen merkezli yeni eğitim yaklaşımlarının öğrenme-öğretme sürecine yansımaları*. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 1-12.
- Bilen, M. (2002). *Plandan Uygulamaya Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Çelikkaya, T. ve Kus, Z. (2009). *Methods and Techniques Used by Social Studies Teachers*. Uludağ University: Education Faculty Journal [Eğitim Fakültesi Dergisi], 22(2), 741-756.
- Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirtaş, A. ve Barth, J. L. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi kaynak üniteler*. YÖK / Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi. Ankara.
- Dilci, T. (2011). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. İstanbul: İdeal Kültür
- Gözütok, F. D. (2007). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Ekinoks Yayıncılık.
- Kurtulgan, K. ve Köstüklü, N. (2010). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde, öğretmen ve müfettiş görüşlerinin değerlendirilmesi*. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 29, 173-196.
- Küçükahmet, L. (2001). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sakallı, M., Hürsen, Ç. ve Özçınar, Z. (2006). *Öğretmen adaylarının gözlemlerine göre öğretmenlerin öğretim yöntemlerini kullanma sıklıkları*. In 6th International Educational Technology Conference. KKTC, Doğu Akdeniz Üniversitesi
- Sönmez, V. (2008). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Ulusoy, K. (2009). *Lise öğrencilerinin Tarih dersinin işlenişi ile ilgili düşünceleri Ankara örneği*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(1), 417-434.

Bölüm

-9-

ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ II

Öğrenme ile ilgili olarak günümüzde en yaygın kabul edilen iki prensip vardır. Bunlardan ilki öğrenenin bilgiyi kendisinin yapılandığı ve ikincisi ise öğrenmenin sosyal bir olgu olduğudur. Öğrenen bilgiyi pasif olarak alıp depolamaz, onu kendi zihinsel süreçlerinde yapılandırır, yani kodlayarak depolar. Bu yapılandırmayı da en iyi grupla öğrenerek yapar. Ünlü Sovyet psikoloğu Lev Vygotsky bunu “Yakınsak Gelişim Alanı” teorisyle ortaya koymuştur. Yakınsak gelişim alanı bir öğrencinin tek başına öğrenebildiği öğrenme miktarı ile kendisinden daha iyi bilen başka biri/leriyle çalıştığında öğrendiği öğrenme miktarının karşılaştırmasını yapar ve grupla ya da bir arkadaşla yapılan çalışmalarda daha fazla miktarda verinin öğrenildiğini ifade eder. Piaget’in teorisinden ortaya çıkan sosyal etkileşim ile bilişsel öğrenme arasında güçlü ilişki olduğu da belirtilmektedir (Mills ve Alexander, 2013). Öğrenciler karşılıklı konuşma ve tartışmalar, karşılıklı fikirlerin öğrenilmesi ve karşılaştırılması ile zihinsel öğrenmeleri daha üst düzeye çıkarmaktadır. 20.yy’ın en büyük filozoflarından kabul edilen John Dewey’de öğrenmenin öğretmen ve öğrencilerle etkileşim halinde olunan sosyal bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Dewey grupla öğretimin hem daha etkili hem de demokratik katılım, sosyalleşme ve sosyal değişim için gerekli olduğunu belirtmektedir.

Grupla öğrenme öğrencilerin daha derinlemesine, daha kalıcı öğrenme sağlamanın yanında daha iyi düşünme becerileri de sağlar. Grupla öğrenirken öğrenciler diğer arkadaşlarının düşünme biçimlerini, hareket yollarını, kullanılan malzemeleri ya da farklı davranış şekillerini görür ve kendi zihninde karşılaştırma yaparak daha hızlı ve daha kolay yolları öğrenmiş olur. Ayrıca grupla çalışma yaparken yanlış öğrenilmiş kavram yanlışlarını düzeltir, konu ile ilgili temel ilke ve varsayımları öğrenmiş olur, arkadaşlarıyla tartışarak bir sonuca ulaşır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Animasahun, R. A. (2014). Using the Six Action Shoes to Foster Creativity and Innovation Among Some Nigerian National Youth Service Corps Members. *US-China Education Review B*, 4(11), 818-825.
- Bekereci, Ü. , Şimşek, F. , Hamzaoğlu, E. & Yazıcı, M. (2020). Fen Bilimleri Derisinde İstasyon Tekniği Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Fen Tutumlarına Etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (6) , 1779-1786. DOI: 10.18506/anemon.761630
- Bilaloğlu, R. G., (2005). Erken çocukluk döneminde fen öğretiminde analogi tekniği. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(30), 72-77.
- Bilen, K. (2014). Mikro Öğretim Tekniği İle Öğretmen Adaylarının Öğretim Davranışlarına İlişkin Algılarının Belirlenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1) , 181-203. DOI: 10.17556/jef.36672
- Bozpolat, E. & Arslan, A. (2018). Türkçe Öğretiminde İstasyon Tekniği Kullanımına İlişkin Nitel Bir Çalışma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21 (39) , 55-97. DOI: 10.31795/baunsobed.437727
- Bulut, K. , Açık, F. & Çiftçi, Ö. (2016). Mikro Öğretim Tekniğinin Türkçe Öğretmen Adaylarının Konuşma Becerilerine Etkisi / The Effect of Microteaching on Pre-Service Turkish Language Teachers' Speaking Skills . *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4 (1) , 134-150. DOI: 10.16916/aded.36249
- Çakaloz, B. (2008). *Lojistik yönetimde simülasyon temelli eğitim yaklaşımları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ferlazzo, L. (2021). *What Are the Best Strategies for Small-Group Instruction?* <https://www.edweek.org/teaching-learning/opinion-what-are-the-best-strategies-for-small-group-instruction/2021/11#:~:text=Small%20Dgroup%20ins%20struction%20is%20when,of%20growing%20their%20academic%20skills>.
- Gölgeli, D. & Saraçoğlu, M. (2019). Düşün-Eşleş-Paylaş Tekniği ile Birlikte Kullanılan Kavram Karikatürlerinin Öğrencilerin Akademik Başarıları ile Fen ve Teknoloji Dersine Olan Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi. *Erciyes Journal of Education*, 3 (1) , 68-86. DOI: 10.32433/eje.557718
- Kandemir, M. A. & Apaydın, D. D. Z. (2018). Sınıf Öğretmenlerinin Fen Bilimleri Dersinde Kullandıkları Öğretim Yöntem, Teknik ve Değerlendirme Araçlarına İlişkin Görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* , (33) , 70-78. DOI: 10.14582/DUZGEF.1884

- Kavak, N. (2007). Maddenin Tanecikli Doğası Hakkında İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin İmaj Oluşturmalarına Rol Oynama Öğretim Yönteminin Etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 327-339. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/gefad/issue/6750/90751>
- Kuru, O. (2017). Mikro Öğretim Tekniğinin Akıcı Konuşma Becerisine Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3) , 792-810. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59420/853419>
- Mills, D., & Alexander, P. (2013). Small group teaching: a toolkit for learning. *Higher Education*, 36.
- Özsoy, N. (2003). İlköğretim Matematik Derslerinde Yaratıcı Drama Yönteminin Kullanılması. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5 (2) , 112-119. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/baunf bed/issue/24783/261833>
- Soyer, S. (2016). Yabancı Dil Öğretim Yöntemi Olarak Yaratıcı Drama ve Etkileri. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1) , 157-163. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/intjces/issue/25669/270736>
- Yumru, H., & Koç, Ş. (2021). İlköğretim Öğrencilerine Rol Oynama (Rol-Play) Yöntemi ile Uygulanan El Hijyeni Eğitiminin Öğrencilerin El Yıkama Bilgi ve Becerilerine Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 14(3), 188-198.
- Zorluoğlu, S. L. & Sözbilir, M. (2016). İyonik ve Kovalent Bağlar Konusunda Uygulanan Analoji Tekniğinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1) , 84-99. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/befdergi/issue/23129/247048>

Bölüm -10-

AKTİF ÖĞRENME - İŞBİRLİKLİ ÖĞRENME VE TEKNİKLERİ

10.1. Aktif Öğrenme

Aktif öğrenmenin üzerinde uzlaşmış ortak bir tanımı yoktur (Bonwell ve Eison, 1991). Ashton-Hay (2006) aktif öğrenmenin, birikimli, öğrenci deneyimleri üzerine kurulu, yapıcı, hedefe yönelik, keşfetme odaklı ve yansıtıcı olduğunu belirtmiştir. Aktif öğrenmenin olduğu sınıflarda öğrenciler öğrenme sürecinde aktif katılımcılardır (Bonwell ve Eison, 1991; Prince, 2004). Aktif öğrenme, sosyal bilişsel teoriye ve yapılandırmacılığa dayanan (Niemi, 2002; Wilke, 2003) bir yaklaşımdır (Prince, 2004). Aktif öğrenmenin uygulandığı sınıflarda, öğrenciler bilginin pasif alıcıları olmaktan çıkar ve analiz, sentez, değerlendirme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerini daha çok kullanmaya doğru ilerlerler (Pundak, Hercovitz ve Shacham, 2010). Aktif öğrenme, öğrencilerin becerilerinin gelişiminin yanı sıra kendi tutum ve değerlerini keşfetmelerini de vurgular (Bonwell ve Eison, 1991).

Aktif öğrenmenin özünü yansıtmak için 'yaparak öğrenme', 'deneyimleyerek öğrenme', 'eylem yoluyla öğrenme', 'öğrenci merkezli öğrenme', 'akran işbirliği' ve 'işbirlikli öğrenme' gibi bir dizi ifade kullanılmaktadır (Kyriacou, 1992). Aktif öğrenme, yaparak öğrenmeyi ve öğrencilerin karar vermesini vurgular ama bu süreçte yüzeysel düşünme ve yansıtma gibi basit aktivitelerden daha fazlasını gerektirir (Bonwell ve Eison, 1991; Scheyvens, Amy ve Griffin, 2008). Salomon ve Globerson (1989), aktif öğrenme için "bilinçli etkinlik" ifadesini kullanmıştır ve katılımcıların öğrenmeye bilinçli katılımının öğrenme çıktılarını iyileştirdiğini belirtmiştir (Akt. Kyriacou, 1992).

Barnes (1989), aktif öğrenmenin yedi temel ilkesi olduğunu belirtmiştir (Akt. Kyriacou, 1992)

– *Amaçlı öğrenme*: Görev, öğrenci tarafından kendi ilgi alanları ile ilgili görülür;

– *Yansıtıcı öğrenme*: Öğrenci, öğrenilen şeyin anlamı üzerinde derinlemesine düşünür;

Yararlanılan Kaynaklar

- Ashton-Hay, S. (2006, 3-5 Mayıs). *Constructivism and powerful learning environments: Create your own!*. 9. International English Language Teaching Convention. The Fusion of Theory and Practice. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). *Active learning: Creating excitement in the classroom*. Association for the Study of Higher Education. ERIC Clearinghouse on Higher Education. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED336049.pdf>
- Borich, G. D. (2017). *Effective teaching methods: Research based practice* (9. Baskı). Pearson Education, Inc.
- Cruikshank, D. R., Jenkin, D. B., & Metcalf, K. K. (1999). *The Act of teaching* (2. Baskı). McGraw-Hill Companies, Inc.
- De Baessa, Y., Chesterfield, R. & Ramos, T. (2002). Active learning and democratic behavior in Guatemalan rural primary schools. *Compare*, 32(2), 205-218. <https://doi.org/10.1080/03057920220143183>
- Goodwin, M. W. (1999). Cooperative learning and social skills: What skills to teach and how to teach them. *Journal of Intervention in School and Clinic*, 35(1), 29-33.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1989). *Cooperation and competition: Theory and research*. Interaction Book Company.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2002). Learning together and alone: Overview and meta-analysis. *Asia Pacific Journal of Education*, 22(1), 95-105. <https://doi.org/10.1080/0218879020220110>
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (2008). Social interdependence theory and cooperative learning: The teacher's role. R. M. Gillies, A. Ashman, & J. Terwel (Eds.), *Teacher's role in implementing cooperative learning in the classroom* içinde (p. 9-37). Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-70892-8_1
- Johnson, D. W., & Johnson, F. P. (2014). *Joining together: Group theory and group skills* (11. Baskı). Pearson Education Limited.
- Johnson, D.W., Johnson, R.T., & Smith, K.A. (1998). *Active learning: Cooperation in the college classroom*. Interaction Book Company.
- Jolliffe W. (2007). *Cooperative learning in the classroom: Putting it into practice*. SAGE Publications Inc.
- Kagan, S. (1985). Dimensions of cooperative classroom structures. R. Slavin, S. Sharan, S. Kagan, R. Hertz Lazarowitz, C. Webb, & R. Schmuck (Eds.), *Learning to cooperate, cooperating to learn* içinde (pp. 67-96). Plenum Press.
- Kagan, S. & Kagan, M. (2009). *Kagan cooperative learning*. Kagan Publishing.
- Kyriacou, C. (1992). Active learning in secondary school mathematics. *British Educational Research Journal*, 18(3), 309-318.
- Li, M. P. & Lam, B. H. (2013). *Cooperative learning*. The Hong Kong Institute of Education. www.ied.edu.hk/aiclass/
- Lim-Ratnam, C., Atencio, M., & Lee, C. K.-E. (2016). Managing the paradox of control: The case of ground-up implementation of active learning in Singapore's primary

- schools. *Educational Research for Policy and Practice*, 15(3), 231-246. <https://doi.org/10.1007/s10671-016-9191-x>
- Niemi, H. (2002). Active learning: A cultural change needed in teacher education and schools. *Teaching and Teacher Education*, 18, 763-780.
- Norman, G. (2004). What's the active ingredient in active learning? *Advances in Health Sciences Education*, 9, 1-3.
- Prince, M. (2004). Does active learning work? A review of the research. *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223-231.
- Pundak, D., Herscovitz, O. & Shacham, M. (2010). Attitudes of face-to-face and e-learning instructors toward active learning. *European Journal of Open, Distance and E-Learning*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ914964.pdf>
- Richards, J. C. & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and methods in language teaching*. Cambridge University Press.
- Scheyvens, A., Amy, L. & Griffin, B. (2008). Experimenting with active learning in geography: Dispelling the myths that perpetuate resistance. *Journal Geography in Higher Education*, 32(1), 51-69.
- Sivan, A., Leung, R. W., Woon, C-C. & Kember, D. (2000). An implementation of active learning and its effect on the quality of student learning. *Innovations in Education and Training International*, 37(4), 381-389. <https://doi.org/10.1080/135580000750052991>
- Slavin, S. (1985). Dimensions of cooperative classroom structures. R. Slavin, S. Sharan, S. Kagan, R. Hertz Lazarowitz, C. Webb, & R. Schmuck (Eds.), *Learning to cooperate, cooperating to learn* içinde (pp. 5-17). Plenum Press.
- Slavin, R. E. (1991). *Student team learning: A practical guide to cooperative learning*. National Education Association.
- Wilke, R. R. (2003). The effect of active learning on student characteristics in human physiology course for nonmajors. *Advance in Physiology Education*, 27(4), 207-223.

Bölüm -11-

OKUL DIŞI ÖĞRENME

Genel olarak eğitim kavramını ele aldığımızda son birkaç yüzyılda kurumsallaşmış olan okul ortamında gerçekleştirilen bir bilgi aktarımı ve kültürlenme anlaşılmaktadır. Toplumun eğitim ihtiyacını karşılamak için kurgulanan okul ve sınıf, gerçekten de modern eğitimin temelini oluşturmaktadır. Planlı, programlı, bir amaç doğrultusunda belirli bir mekânda uzman kişilerin rehberliğinde düzenlenen eğitime formal eğitim, burada gerçekleşen planlı öğrenmelere de formal öğrenme denir.

Eğitim programlarında yer alan bilişsel, duyuşsal ve devinişsel alanda kazanımların gerçekleşebilmesinde sadece okul binası içinde ve özellikle de sınıfta gerçekleştirilen öğrenme-öğretme etkinliklerinin oldukça yetersiz kalması söz konusu olmaktadır.

Bu noktada formal eğitimin okul ve sınıf ortamına hapsedilmesinin zorunlu olmadığı, öğrencilerin tüm duyu organlarına hitap edilebilen okul dışı ortamların da öğrenme öğretme sürecinde aktif olarak kullanılabileceğini benimseyen bir eğitim anlayışının hâkim olması gerekmektedir. 2018 yılında yayınlanan 2023 eğitim vizyonu belgesinde doğal, tarihi ve kültürel mekânlar ile bilim-sanat merkezleri ve müzeler gibi okul dışı öğrenme ortamlarının, Eğitim programlarında yer alan kazanımlar doğrultusunda daha etkili kullanılmasının sağlanması hedeflenmiştir (2023 Eğitim Vizyonu, 2018).

Resmi okul ortamının dışında gerçekleşen tüm eğitim biçimlerini içeren okul dışında eğitim kavramından farklı olarak sınıf dışı etkinlikler, eğitim amaçları doğrultusunda, okulda veya okul dışında, okul yönetiminin bilgisi dâhilinde ve öğretmen rehberliğinde yapılan, planlı, programlı ve düzenli çalışmalar olarak tanımlanmaktadır (Binbaşıoğlu, 2000).

Okul dışı öğrenme ortamlarının okul kazanımlarına ulaşmada kullanımını oldukça geniş bir kapsama sahip olmasını beraberinde getirmektedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- 2023 Eğitim Vizyonu (2018). 24 Mayıs 2022 tarihinde https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_Egitim%20Vizyonu.pdf adresinde ulaşılmıştır.
- Altuğ Turan, İ., Malkoç True, E. (2017). Kentsel Bir Dış Mekân Olarak Hayvanat Bahçeleri: Türkiye'den Öne Çıkan Örnekler, ADÜ Ziraat Dergisi, 14(2). 25 Mart 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/392912> adresinde erişilmiştir.
- Binbaşıoğlu, C. (2000). Okulda ders dışı etkinlikler. MEB Öğretmen Kitapları Dizisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Bozdoğan, A. E. (2007). Bilim ve teknoloji müzelerinin fen öğretimindeki yeri ve önemi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Bölümü, Ankara. (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*, New York: The Macmillan Company, 1949.
- Falk, J. H. ve Dierking, I. D. (2000). Learning from museums: visitor experiences and the making of meaning. Walnut Creek, CA, AltaMira Press.
- Herrington, J., & Kervin, L. (2007). Authentic learning supported by technology: 10 suggestions and cases of integration in classrooms. *Educational Media International*, 44(3). 219-236.
- MEB, (2019a). Okul dışı öğrenme ortamları kılavuzu istanbul il millî eğitim müdürlüğü (İlkokullar için). https://istanbul.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_10/28115737_ilkokullar_icin_okul_dYYY_oYrenme.pdf adresinden 23.03.2022 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- MEB, (2019b). Okul Gezilerinde Dikkat Edilecek Hususlar. <https://findikli.meb.gov.tr/www/okul-gezilerinde-dikkat-edilecek-hususlar/icerik/477> adresinden 27.04.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Metin Göksu, S. ve Sömen, T. (2020). Okul Dışı Öğrenme Ortamlarının Geliştirilmesi. A. Küçükkoğlu ve H. İ. Kaya (Ed.). Kuramdan Uygulamaya Öğrenme Ortamları içinde. (88-128. ss.). Ankara: Pegem Akademi.
- TÜBİTAK, 2022. <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/> adresinden 14.04.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Varnacı Uzun, F., (2011). Milli Parklar. C. L. Şimşek (Ed.). Fen Öğretiminde Okul Dışı Öğrenme Ortamları içinde. (117-130. ss.). Ankara: Pegem Akademi.

Bölüm -12-

UZAKTAN EĞİTİM VE UZAKTAN EĞİTİMDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

12.1. Uzaktan Eğitim

Son yıllarda teknolojinin ilerlemesiyle birlikte eğitim anlayışında değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Bu değişimle birlikte, geleneksel eğitim anlayışı olan yüz yüze eğitime ilaveten yıllardır eğitim kurumlarında uzaktan eğitim denemeleri yapılmıştır. Uzaktan eğitim; "zaman ve mekan sınırlaması olmadan, eğitimsel sürecin desteklenmesi için teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının kullanımı ile gerçekleşen, iki yönlü iletişimin sağlandığı, sistematik ve etkileşimi özel olarak hazırlanmış, yüz yüze eğitim olanaklarından yararlanamayanlar için fırsat eşitliğini artıran eğitim süreci" olarak tanımlanabilir (Moore ve Kearsly, 2005). Uzaktan eğitim denemeleri mektup, telefon, televizyon, internet gibi iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte farklı versiyonlarda gerçekleşmiştir. Uzun yıllar eğitim uygulamalarında kendine yer bulan uzaktan eğitim özellikle, tüm dünyada pandemi olarak ilan edilen salgın hastalıkla birlikte bütün örgün eğitim kademelerinde zorunlu olarak uygulanmıştır. Bu geçişle birlikte, tüm örgün eğitim kademelerinde yapılan uygulamalar araştırma konusu olarak ilgili literatürde kendine yer bularak; doğru uygulamalar ve etkili uzaktan eğitim uygulamaları son yıllarda en çok tartışılan konu olmuştur. Araştırma sonuçları uzaktan eğitimi, yüz yüze eğitimden farklı olarak tasarlanması gereken bir öğretim süreci olarak görmektedir. Bu sebepten ötürü öğretmen adaylarının uzaktan eğitim ve uzaktan eğitimde öğretim tasarımı konularında bilgi ve beceri sahibi olması günümüz şartlarında zorunlu hale gelmiştir.

12.1.1. Harmanlanmış Öğrenme

Harmanlanmış öğrenme, geleneksel eğitim ile web tabanlı çevrimiçi yaklaşımların harmanlanarak ikisinin güçlü yönlerinin birlikte kullanıldığı

Yararlanılan Kaynaklar

- Aldoobie, N. (2015). ADDIE model. *American International Journal of Contemporary Research*, 5(6), 68-72.
- Aronson E. & Patnoe S. (1997). *The Jigsaw Classroom: Building Cooperation in the Classroom*, 2nd edition. Addison-Wesley Educational Publishers Inc, Wokingham.
- Aybat, B. & Doğan, S. (2019). *Tasarımcı Öğretmen 2.0*. (4. Baskı). İstanbul: Abaküs Kitap Yayın Dağıtım.
- El Miedany, Y. (2019). Flipped learning. In *Rheumatology Teaching* (pp. 285-303). Springer, Cham.
- Epçaçan, C. (2009). Okuduğunu anlama stratejilerine genel bir bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 207-223.
- Graham, C. R. (2009). Blended learning models. In *Encyclopedia of Information Science and Technology* (Second Edition ed., pp. 375–382). IGI Global.
- Kaddoura, M. (2013). Think pair share: a teaching learning strategy to enhance students' critical thinking. *Educational Research Quarterly*, 36(4), 3-24.
- McTighe, J., & Wiggins, G. (2011). *The understanding by design handbook*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Moore, M., & Kearsley, G. (2005). *Distance education: A system view*. Canada: Wadsworth.
- Oliver, M. & K. Trigwell. 2005. 'Can "Blended Learning" be redeemed?. *E-learning*, 2(1), 17-26.
- Sharma, H. L., & Priyamvada, (2018). TPS (Think-Pair-Share): An effective cooperative learning strategy for unleashing discussion in classroom interaction. *international Journal of Research in Social Sciences*, 5(1), 91-100.

Bölüm -13-

ÖĞRENME VE ÖĞRETİMDE YENİ YÖNELİMLER: Düşünme Öğretimi

Bugün size dünyanın en kalabalık ülkesini veya dünya da konuşulan en yaygın dilin hangisi olduğunu sorsalar cevabı bulma süresinizi etkileyen en önemli faktörlerden birisi herhalde internet hızınız olurdu. Bu durum artık bireylerin bilgiye ulaşmasının ne kadar kolay olduğunu göstermektedir. Fakat cevabı ararken ulaştığınız kaynakların hangilerinin doğru veriyi sağladığını kontrol etmek cevabı bulmaktan maalesef daha zordur. Çünkü ulaşılan kaynakların sınırsızlığı verilerin manipülasyonunu da daha kolay hale getirmektedir. Sonuç olarak bulduğunuz bir verinin ne kadar güvenilir olduğuna karar vermek bir düşünme süreci gerektirir. O zaman günümüz eğitim sisteminden beklenen içerikte verilen bilgileri ezberleyen bireyler yerine düşünen bireyleri yetiştirmektir. Bu bölümde düşünme, düşünme türleri (üst düzey düşünme becerileri) ve düşünmenin öğretimi konularına yer verilecektir.

13.1. Düşünme

Düşünme ile asıl kast edilen analiz, yargıya ulaşma ve ulaşılan yargının değerlendirilmesi aşamalarının izlenerek bir sonuca varılmasıdır (Keyser ve Broadbear, 1999: 113). Bir yargıya varmak, her hangi bir probleme bir çözüm üretmek ya da mevcut çözüm yollarından birisini tercih etmektir. Bu süreç ise görüldüğü kadar kolay değildir. Öncelikle problematik durumun aslında ne olduğuna karar vermekle başlanır. Bu başlangıç noktası analitik düşünme süreçlerini içerir. Analitik düşünme eldeki verilerin sınıflaması, sıralanması ve karşılaştırılması gibi alt becerilerin kullanıldığı süreçtir. Daha sonra ise eleştirel düşünme becerisi devreye girer. Eleştirel düşünürken verilerin güvenilirliğinin kontrolü, tahmin becerisi gibi alt beceriler işe koşulur. Üçüncü aşama ise yaratıcı düşünme aşamasıdır. Bu aşamada birey problemin çözümüne dair kendi durumuna özel alternatifler üretmeye çalışır. Daha

Yararlanılan Kaynaklar

- Alnesyan, A. (2012). *Teaching and learning thinking skills in The Kingdom of Saudi Arabia: A case Studies from Seven Primary Schools*. Unpublished PhD. Dissertation. Universty of Exeter, UK.
- Ball, L. (2020). Hypothetical thinking. A. Abraham (Ed.), *The Cambridge Handbook of the Imagination* içinde(514-528). Cambridge: Cambridge University Press.
- Burke, L. A. & Williams, J. M. (2008). Developing young thinkers: An intervention aimed to enhance children's thinking skills. *Thinking Skills and Creativity*, 3(2), 104-124.
- Costa, L. A. (2001). *Developing minds: A resource book for teaching thinking*. ASCD. Melbourne. AU.
- Cowan, J. (2017). Linking reflective activities for self-managed development of higher-level abilities. *Journal of Perspectives in Applied Academic Practice*, 5(1), 67-74.
- Crowl, T. K., Kaminsky, S. & Podell, D. M. (1997). *Educational psychology: Windows on teaching*. Madison, WI: Brown and Benchmark.
- De Bono, D. (2010). *Lateral thinking: A textbook of creativity*. London:UK
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Taylor & Francis Group, UK.
- Dilekli, Y. (2015). *Öğretmenlerin düşünmeyi öğretmeye yönelik yaptıkları sınıf içi uygulamalar: Özyeterlik düzeyleri ve öğretim stilleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Dilekli, Y. (2019). *Etkinliklerle düşünme öğretimi*. Pegem Akademi, Ankara: Türkiye
- Dilekli, Y., & Tezci, E. (2020). A cross-cultural study: Teachers' self-efficacy beliefs for teaching thinking skills. *Thinking Skills and Creativity*, 35, Article: 100624.
- Driscoll J. (1994). Reflective practice for practise. *Senior Nurse*, 13, 47 -50
- Facione, P. A., & Facione, N. C. (2007). Talking critical thinking. *Change: The magazine of higher learning*, 39(2), 38-45.
- Fisher, A. (2005). *Thinking skills and admission to higher education*. www.cambri-dgeassessment.org.uk/1139 (05.10.2021).
- Gibbs, G. (1998). *Learning by doing: A guide to teaching and learning methods*. Further Education Unit. UK.

- Griffiths, V. (2000). The reflective dimension in teacher education. *International Journal of Educational Research*, 33(5), 539-555.
- Hashim, R. (2003). Malaysian teachers' attitudes, competency and practices in the teaching of thinking. *Intellectual Discourse*, 11(1).
- Hamilton, J. (2017). Looking back-looking forward, *Office of Educational & Faculty Development*, 2, 1-7.
- Han, F. (2012). Comprehension monitoring in English reading as a foreign language, *New Zealand Studies in Applied Linguistics*, 18, 36-49.
- Han, F. & Stevenson, M. (2008). Comprehension monitoring in first and foreign language reading, *University of Sydney Papers in TESOL*, 3, 73-110.
- Keyser, B. B. & Broadbear, J. T. (1999). The paradigm shift toward teaching for thinking: perspectives, barriers, solutions and accountability. *The International Electronic Journal of Health Education*, 2(3), 111-117.
- Knapp, N. F. (2012). Reflective journals: Making constructive use of the "apprenticeship of observation" in preservice teacher education. *Teaching Education*, 23, 323-340.
- Livingston, L. (2010). Teaching creativity in higher education. *Arts education policy review*, 111(2), 59-62.
- Mansour, N. (2009). The experiences and personal religious beliefs of Egyptian science teachers as a framework for understanding the shaping and reshaping of their beliefs and practices about science-technology-society (STS). *International Journal of Science Education*, 30(12), 1605-1634.
- McGuinness, C., & Nisbet, J. (1991). Teaching thinking in Europe. *British Journal of Educational Psychology* 61,(2),174-186.
- Newmann, F. M. (1990). Higherorder thinking in teaching social studies. a rationale for the assessment of classroom thoughtfulness. *Journal of Curriculum Studies*, 22(1), 41-56.
- Orakçı, Ş., Dilekli, Y. & Erdağ, C. (2020). "The structural relationship between accountability felt and responsible teaching in Turkish teachers: The mediating effect of innovative thinking." *Thinking Skills and Creativity* 36, Article:100662.
- Özsoy, G., & Günindi, Y. (2011). Okulöncesi öğretmen adaylarının üstbilişsel farkındalık düzeyleri. *İlköğretim Online*, 10(2), 430-440.
- Perkins, D. N. & Ritchhart, R. (2004). Learning to think: The challenges of teaching thinking. (Ed. Sternberg, R.) *The Cambridge Handbook of Thinking And Reasoning* (775-802), Mahwah, NJ: Erlbaum

- Perkins, D. (2004). Knowledge Alive. *Educational Leadership*, 62, 14-19.
- Schraw, G. & Moshman, D. (1995). Metacognitive theories. *Educational Psychology*, Review. 7(4), 351-371.
- Senemoğlu, N. (2001). *Kuramdan uygulamaya gelişim ve öğrenme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Swartz, R. J., & Parks, S. (1994). *Infusing the teaching of critical and creative thinking into content instruction: A Lesson Design Handbook for the Elementary Grades*. Critical Thinking Press and Software, PO Box 448, Pacific Grove, CA 93950-0448.
- Swartz, R., & McGuinness, C. (2014). Developing and assessing thinking skills. *The International Baccalaureate Project*, <https://www.ibo.org/globalassets/publications/ib-research/continuum/student-thinking-skills-report-part-2.pdf>.
- Wasserman, S. (2010). Teaching for thinking redux. *Phi Delta Kappan*, 91(5), 81-84.
- Wilks, S. (2005). *Designing a thinking curriculum*. Acer Press.
- Yeşilyurt, E. (2020). Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme: Tüm boyut ve paydaşlarıyla kapsayıcı bir derleme çalışması. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(25), 3874-3915.
- Zhang, L. (2006). Preferred teaching styles and modes of thinking among university students in Mainland China. *Thinking Skills and Creativity*, 1, 95-107.
- BBC Travel, "Okinawa: The island of Almost-Eternal Youth" erişim: 24 Aralık 2021 <https://www.bbc.com/travel/article/20201126-why-so-many-japanese-live-to-100>. (Erişim Tarihi: 17.06.2021).

Bölüm -14-

ÖĞRENME STRATEJİLERİ VE ÖĞRENME STİLLERİ

Bireylerin etkili öğrenebilmesi, öğrencinin planlama, izleme ve yansıtma süreçleriyle ilgili biliş bilgisini etkin olarak kullanmasını gerektiren öğrenmedir (Akt.: Watkins vd., 2000, s.96). Etkili öğrenmede öğrenci bilginin işlenmesine dönük süreçleri bilir ve bu süreçleri öğrenirken kullanır. Sürekli aktif olan öğrenci, sahip olduğu biliş bilgisi ile kendi öğrenmelerini kendisi kontrol edebilir ve yönlendirebilir. Kısacası, etkili öğrenmede öğrenci öğrenme sürecini bilinçli olarak ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve kalıcı hale getirmeye yardımcı olacak bir takım becerileri kullanması ile gerçekleştirir.

Etkili öğrenme yeterliliğinin kazandırılmasında ve geliştirilmesinde dört ana öge ya da süreçten yararlanır. Bunlar etkin öğrenme, işbirliği yaparak öğrenme, öğrenme sorumluluğu edinme ve öğrenmeyi öğrenebilmedir (Watkins ve ötekiler, 2000, s.97). Bunlardan özellikle öğrenmeyi öğrenme, etkili öğrenmenin temelini oluşturur. Öğrenmeyi öğrenebilme, öğrenmede yararlanan çok çeşitli öğrenme stratejilerini içermektedir. Bu bağlamda öğrenme stratejilerini açıklamadan önce öğrenme kavramını ele almak daha doğru olacaktır.

14.1. Öğrenme

İnsan, doğuştan var olan merak duygusu ile başlayarak yaşamı boyunca sürekli çevresi ile etkileşim içinde bulunur. Bu durum öğrenme çabasının bir sonucudur denilebilir. Öğrenme kavramı bireylerin çevreleri ile etkileşimi sonucu meydana gelen, nispeten kalıcı izli davranış değişiklikleridir şeklinde açıklanabilir.

Öğrenmeyi açıklayan düşünceler incelendiğinde iki temel görüş öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi davranışçı görüş adını verdiğimiz ve öğrenmenin uyarıcı ile davranış arasında bir bağ kurarak geliştiğini, pekiştirme yoluyla davranış değiştirmenin gerçekleştiğini düşünen görüştür (Özden 2000) Davranışçı yaklaşımın temelini uyarıcı- tepki-pekiştirici ilişkisi oluşturur. Uyarıcı- tepki-pekiştirici ilişkisi koşullanma yoluyla oluşur (Özdemir ve Yalın 2000).

İkinci görüş ise öğrenmeyi, insan zihninde ve sinir sisteminde oluşan bir süreç olarak tanımlayan bilişsel yaklaşımdır (Sönmez ve Diğerleri 2000: Senemoğlu 1997).

Yararlanılan Kaynaklar

- Açıkgöz, K. Ü. (1996). İşbirlikçi ve geleneksel sınıflardaki öğrenme stratejileri ve edim. 8. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 125-136.
- Ataseven N. (2014) Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri ve Öğrenme Stratejileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, B, Müge A, Semai T, Levent Y ve Meral A. (2005), Gelişim ve Öğrenme, B. Aydın (Ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Babadoğan, C. (1994). Öğrenme stratejileri ve stilleri arasındaki ilişki. I. Ulusal Eğitim Kongresi. Adana.
- Bayraktar, C. ve Otrar, M. (2007). Farklı lise türlerindeki öğrencilerin öğrenme stilleri üzerine bir araştırma. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 25, 139-170.
- Başbüyük, A. (2004). Matematik öğretmenlerinin dikkate alabilecekleri öğrenme stilleri: McCarthy Modeli. Milli Eğitim Dergisi, 163. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/163/peker.htm> Web adresinden 12 Eylül 2010 tarihinde edinilmiştir.
- Bayındır, N. (2006). *Öğrenme Stratejilerinin Öğretimi ve Bilişsel Süreçlere Yansımaları* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Boydak, A. H. (2008). Öğrenme Stilleri (12. baskı). Gstanbul:Beyaz Yayınları. Büyüköztürk, Ş. (2007). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (7. baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Dunn, R., &Dunn, K. (1993). Teaching student through their individual learning styles:Practical approaches for grades 7-12. USA: Ailyn and Bacon.
- Ekici, G. (2003a). Öğrenme stiline dayalı öğretim ve biyoloji dersi öğretimine yönelik ders planı örnekleri. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Erden, M., ve Altun, S. (2008). Öğrenme stilleri. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları. Erdoğan, G. (2006). Verimli ders çalışma etkili öğrenme stratejileri. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erdem, A. R. (2005). Öğrenmede etkili yollar: öğrenme stratejileri ve öğretimi. İlköğretim Online, 4(1), 1-6.
- Erginer, E. (2002). Öğrenme tipleri envanterinin geliştirilmesine yönelik model araştırma.Yayımlanmamış doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Felder, R. M. &Silverman L. K. (1988). Learning styles and teaching styles in engineering education. Engineering Education, 78. 674-681.
- Fer, S., ve Cırık, İ. (2007). Yapılandırmacı öğrenme: Kuramdan uygulamaya. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Fidan. N. ve M. Erden.. 1998. Eğitime Giriş. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Fidan, N. (1986). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.

- Gölgel, L. (1997). Özetleme ve bilgi haritası oluşturma öğretiminin bilgilendirici bir metni öğrenme ve hatırlama düzeyine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara .
- Gencel, Ş. (2006). Öğrenme stilleri, deneysel öğrenme kuramına dayalı eğitim, tutum ve sosyal bilgiler programına erişim düzeyi. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güven, M. (2004). Öğrenme stilleri ile öğrenme stratejileri arasındaki ilişki. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Köklü, N. ve Büyüköztürk, Ş. (2000). Sosyal Bilimler İçin İstatistiğe Giriş. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Loo, R. (2004). Kolb's learning styles and learning preferences: Is there a linkage? Educational Psychology, 24 (1), 99-108.
- Mayer, R.E.(1987). Educational Psychology: A Cognitive Approach. Liffle, Brown and Company Limited. U.S.A..
- Otrar, M. (2006). Öğrenme stilleri ile yetenekler, akademik başarı ve ÖSS başarıları arasındaki ilişki. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özden, Y. (2002). Kendini gerçekleştir. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özden, Y. (2000). *Eğitimde Yeni Değerler*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Özden, Y. (2011). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi
- Özdemir, S. ve H.İ. Yalın., 2000, Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özen, R. ve Arsal Z. (2006). The learning style preferences of ELT teacher candidates. 2nd English Language Teaching Conference, ELT Profession: Challenges and Prospects. KKTC: Yakın Doğu Üniversitesi.
- Özer, B. (1998). Öğrenmeyi öğretme. A. Hakan (Der.), Eğitim bilimlerinde yenilikler. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Özer, B. (1998). Öğrenmeyi Öğretme. Ayhan Hakan (Ed.). *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler* içinde (s.146-164). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı.
- Öztürk, H. (2008). NLP ve çoklu zekâ uygulamalarıyla öğrenmenin büyüğü (4. baskı). İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Öztürk, Z. (2007). Öğrenme stilleri ve 4MAT modeline dayalı öğretimin lise tarih derslerindeki öğrenci başarısına etkisi. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Peker, M. (2003a). Kolb öğrenme stili modeli. Milli Eğitim Dergisi, 157, 185-192. başarılarına etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Riding, R. & Rayner, S. (1998). Cognitive styles and learning strategies: Understanding style differences in learning and behaviour. London: D. Fulton Publishers.
- Senemoğlu, N. (2010). Gelisim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya. Ankara: A Pegem Akademi.

- Sever, E. (2008). Öğrenme stilleri: İlköğretim 6-8. sınıf öğrencilerine yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schunk, D. S. (2011). Öğrenme teorileri: Eğitimsel bir bakış.(M. Şahin, Çev. Edt.). Ankara: Nobel
- Subaşı, G. (2000). Verimli ders çalışma alışkanlıkları eğitiminin akademik başarı, akademik benlik kavramı ve çalışma alışkanlıklarına etkisi. Eğitim ve Bilim, 25 (117), 50-60.
- Şimşek, N. (2002). BGG16 Öğrenme biçimleri envanteri. Eğitim Bilimleri ve Uygulama, 1 (1), 33-47
- Taşçı, G., Altun, A. ve Soran, H. (2008). Biyoloji öğretmen adaylarının öğrenme stratejilerinin belirlenmesi üzerine nitel bir çalışma. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35, 284- 296.
- Tay, B. (2005) Sosyal bilgiler ders kitaplarında Öğrenme stratejileri b. Gazi üniversitesi kırşehir eğitim fakültesi dergisi, Cilt 6, Sayı 1, (2005), 209-225
- Tay, B.. 2002, İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sınıf ortamında kullandıkları öğrenme stratejileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tay, B.. 2004. Sosyal Bilgiler Dersinde Anlamlandırma Stratejilerinin Yeri ve Önemi. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi. 5 (2), 1-12.
- Taşpınar, M. (2012). Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara: Elhan Kitap Yayın Dağıtım.
- Uluğ, F. (1981). Verimli çalışma alışkanlıkları kazandırma konusunda yapılan rehberliğin okul başarısına etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Usta, A. (2006). İlköğretim fen bilgisi derslerinde öğrenme stillerine dayalı öğretim etkinliklerinin öğrenci erişimi ve tutumlara etkisi. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Usta, İ. (2008). Öğrenme stillerine göre düzenlenen beyin temelli öğrenme uygulaması. Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Watkins, C., Carnell, E., Lodge, C., Wagner, P. ve Whalley, C. (2000). *Learning about Learning*. London: Routledge Falmer.
- Yüksel, D. (2007). Ders çalışma tekniklerinin öğrenci başarısına etkisi. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Buluş, M, Erdiç DURU, Murat BALKIS, Sibel DURU, (2011). Öğretmen Adaylarında Öğrenme Stratejilerinin ve Bireysel Özelliklerin Akademik Başarıyı Yordamadaki Rolü, Eğitim ve Bilim, Cilt 36, Sayı 161
- Yeşilyurt E. (2021),Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi- Öğrenme Stratejileri Eğitim Bilimler Özel Sayısı

Editörler

Doç. Dr. Bilge Gök - Dr. Öğr. Üyesi Özge Bıkmaz Bilgen

Eğitimde ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Yazarlar

Doç. Dr. Funda Nalbantoğlu Yılmaz
Doç. Dr. Özlem Baş
Dr. Öğr. Üyesi Emre Toprak
Dr. Öğr. Üyesi Ersoy Karabay
Dr. Öğr. Üyesi Gözde Sırgancı
Dr. Öğr. Üyesi İlhan Koyuncu
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Sami Koyuncu
Dr. Öğr. Üyesi Meltem Yurtçu
Dr. Öğr. Üyesi Selda Örs Özdil
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Kesik

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

Editörler : Doç. Dr. Bilge Gök - Dr. Öğr. Üyesi Özge Bıkmaz Bilgen

ISBN : 978-625-7825-83-2
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Gök, Bilge - Bıkmaz Bilgen, Özge

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme / Editörler : Bilge Gök - Özge Bıkmaz Bilgen

1.Basım. XII + 236 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, izin yok.

ISBN : 978-625-7825-83-2

1.Eğitim, 2.Ölçme, 3. Değerlendirme

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

Editörler:

Bilge Gök / *Hacettepe Üniversitesi*

Özge Bıkmaz Bilgen / *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar

Bölüm 1:

Emre Toprak / *Erciyes Üniversitesi*

Bölüm 2:

Ersoy Karabay / *Kırşehir A. Evran Üniversitesi*

Bölüm 3:

İlhan Koyuncu / *Adıyaman Üniversitesi*

Bölüm 4:

Meltem Yurtçu / *İnönü Üniversitesi*

Bölüm 5:

Funda Nalbantoğlu Yılmaz / *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*

Bölüm 6:

Cengiz Kesik / *Harran Üniversitesi*

Özlem Baş / *Hacettepe Üniversitesi*

Bölüm 7:

Selda Örs Özdil / *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*

Bölüm 8:

Gözde Sırgancı / *Yozgat Bozok Üniversitesi*

Bölüm 9:

Mahmut Sami Koyuncu / *Afyon Kocatepe Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 Eğitimde Ölçme ve Değerlendirmenin Yeri ve Önemi / Emre Toprak	1
1.1. Ölçme ve Değerlendirmenin Eğitimdeki Yeri ve Önemi	1
1.2. Ölçme ve Değerlendirme ile İlgili Temel Kavramlar	4
1.2.1. Sabit	4
1.2.2. Değişken ve Türleri	4
1.2.3. Ölçme	5
1.2.3.1. Ölçmede Birim ve Özellikleri	6
1.2.3.2. Ölçme Türleri	7
1.2.4. Ölçek ve Türleri	8
1.2.4.1. Sınıflama Ölçeği	9
1.2.4.2. Sıralama Ölçeği	10
1.2.4.3. Eşit Aralıklı Ölçek	10
1.2.4.4. Eşit Oranlı Ölçek	11
1.2.5. Değerlendirme	11
1.2.5.1. Amaca Göre Değerlendirme Türleri	12
1.2.5.2. Ölçüte Göre Değerlendirme Türleri	13
Yararlanılan Kaynaklar	14
Bölüm 2 Korelasyon-Ölçme Araçlarında Bulunması Gereken Psikometrik Özellikler / Ersoy Karabay	15
2.1. Güvenirlik	16
2.1.1. Ölçmede Hata	16
2.1.1.1. Hata Kaynakları	17
2.1.1.2. Hata Türleri	18
2.1.1.2. Ölçmenin Standart Hatası (ÖSH) ve Güvenirlik	19
2.1.1.3. Korelasyon	21
2.1.2. Güvenirlik Kestirim Yöntemleri	22
2.1.2.1. İki Uygulamaya Dayalı Yöntemler	22

2.1.2.2. Tek Uygulamaya Dayalı Yöntemler	23
2.1.2.3. Puanlayıcı Güvenirliği	28
2.1.3. Güvenirliği Etkileyen Faktörler	29
2.2. Geçerlik	31
2.2.1. Görünüş Geçerliği	32
2.2.2. Kapsam Geçerliği	32
2.2.3. Ölçüte Dayalı Geçerlik	36
2.2.4. Yapı Geçerliği	38
2.3. Kullanışlılık	40
Kaynaklar	42

Bölüm 3
Eğitim Hedeflerinin Sınıflandırılması ve Ölçülmesi / İlhan
Koyuncu

43

3.1. Eğitim Hedeflerinin Sınıflandırılması	43
3.2. Bilişsel Alan	48
3.3. Duyuşsal Alan	50
3.4. Psikomotor Alan	53
Yararlanılan Kaynaklar	57

Bölüm 4
Ölçme Araçları ve Yöntemleri I / Meltem Yurtçu

59

4.1. Çoktan Seçmeli Testler	59
4.1.1 Çoktan Seçmeli Maddelerin Puanlanması	67
4.2. Eşleştirmeli Maddeler	69
4.2.1. Eşleştirmeli Maddelerin Puanlanması	71
4.3. Doğru-Yanlış Testleri	72
4.3.1. Doğru-Yanlış Maddelerin Puanlanması	75
4.4. Yazılı Sınavlar	76
4.4.1. Yazılı Sınavların Puanlanması	78
4.5. Kısa Yanıtlı Testler	88
4.5.1. Kısa Yanıtlı Maddelerin Puanlanması	83
4.6. Sözlü Sınavlar	84
4.6.1. Sözlü Sınavların Puanlanması	85
Yararlanılan Kaynaklar	87

Bölüm 5
Ölçme Araçları ve Yöntemleri II / Funda Nalbantoğlu Yılmaz **89**

5.1. Performansın Ölçülmesi	89
5.2. Öğrenci Ürün Dosyası (Portfolyo)	98
5.2.1. Öğrenci Ürün Dosyasının İçeriği	100
5.2.2. Öğrenci Ürün Dosyasını Puanlama	101
5.3. Öğrencilerin Değerlendirme Sürecine Katılması	104
5.3.1. Öz Değerlendirme	104
5.3.2. Akran Değerlendirme	107
5.4. Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	109
5.4.1. Puanlama	111
5.5. Yapılandırılmış Grid	113
5.6. Kontrol Listeleri, Dereceleme Ölçekleri ve Dereceli Puanlama	
Anahtarı	115
Kaynaklar	121

Bölüm 6
Dijital Ölçme-Değerlendirme Araçları / Cengiz Kesik - Özlem Baş **121**

6.1. Teknoloji ve Ölçme-Değerlendirme	121
6.2. Uzaktan Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme	122
6.3. Teknoloji Destekli Ölçme ve Değerlendirme Uygulamaları	124
6.3.1. Kahoot	124
6.3.2. Quizizz	125
6.3.3. Google Forms	127
6.3.4. Socrative	128
6.3.5. Plickers	129
6.3.6. Learning Apps	131
6.3.7. Wordwall	132
6.4. Teknoloji Destekli Ölçme ve Değerlendirmede Yeni Yaklaşımlar	133
Kaynakça	135

Bölüm 7
Test Geliştirme Süreci ve Madde Analizi / Selda Örs Özdil **137**

7.1. Testin Kullanım Amacının Belirlenmesi	138
7.2. Testle Ölçülecek Davranışların Belirlenmesi	139
7.3. Test Maddelerinin Yazılması	143

7.4. Test Maddelerinin Gözden Geçirilmesi	145
7.5. Deneme Formunun Hazırlanması	145
7.6. Deneme Uygulamasının Yapılması	147
7.7. Madde Analizi ve Madde Seçimi	148
7.7.1. Madde Puanları Matrisi	148
7.7.2. Madde Güçlük İndeksi (p_i)	150
7.7.2.1. Henrysson Yöntemine Göre Madde Güçlük İndeksinin Hesaplanması	150
7.7.2.2. %27'lik Alt-Üst Grup Yöntemine Göre Madde Güçlük İndeksinin Hesaplanması	151
7.7.3. Madde Ayırt Edicilik İndeksi (r_{jx})	155
7.7.3.1. Henrysson Yöntemine Göre Madde Ayırt Edicilik İndeksinin Hesaplanması	156
7.7.3.2. %27'lik Alt-Üst Grup Yöntemine Göre Madde Ayırt Edicilik İndeksinin Hesaplanması	160
7.7.4. Madde Varyansı (S_j^2) ve Madde Standart Sapması (S_j)	161
7.7.5. Madde Güvenirlik Katsayısı (r_j)	163
7.7.6. Çeldirici Analizi	164
7.7.7. Nihai Teste Madde Seçimi	166
7.7.8. Madde Analizinde Kullanılabilecek İstatistik Programları	167
7.7.8.1. Excel ile Madde Analizi	167
7.8. Nihai Testin Oluşturulması ve Test İstatistiklerinin Kestirilmesi	173
7.8.1. Madde ve Test İstatistikleri Arasındaki İlişkiler	173
Yararlanılan Kaynaklar	176

Bölüm 8
Ölçme Sonuçları Üzerinde Yapılabilecek İstatistiksel İşlemler /
Gözde Sırgancı

179

8.1. Ölçme Sonuçlarının Düzenlenmesi ve Görselleştirilmesi	179
8.1.1. Veri Türleri	179
8.1.2. Frekans Dağılımı	180
8.1.2.1. Gruplandırılmış Frekans Dağılımı	182
8.1.3. Verilerin Görselleştirilmesi	184
8.1.3.1. Bar Grafiği (Çubuk Grafiği)	184
8.1.3.2. Daire Grafiği	185
8.1.3.3. Histogram	186
8.1.3.4. Frekans Poligonu	187
8.2. Test Puanları Üzerinde İstatistiksel İşlemler	188

8.2.1. Merkezi Eğilim Ölçüleri	189
8.2.1.1. Aritmetik Ortalama	189
8.2.1.2. Medyan (Ortanca)	193
8.2.1.3. Mod (Tepe Değer)	195
8.2.1.4. Merkezi Eğilim Ölçüleri Arasındaki İlişki	199
8.2.2. Merkezi Değişim Ölçüleri	199
8.2.2.1. Ranj (Dizi Genişliği)	200
8.2.2.2. Varyans ve Standart Sapma	202
8.2.3. Çarpıklık ve Basıklık Katsayısı	205
8.3.3.1. Çarpıklık Katsayısı	205
8.3.3.2. Basıklık Katsayısı	206
8.2.4. Standart Puanlar	207
8.2.4.1. Normal Dağılım	208
8.2.4.2. Z Puanı	209
8.2.4.3. T Puanı	211
8.2.5. Test ve Madde İstatistikleri Arasındaki İlişki	213
Yararlanılan Kaynaklar	216

Bölüm 9	
Öğrenme Çıktılarının Değerlendirilmesi / Mahmut Sami Koyuncu	217

9.1. Amacına Göre Değerlendirme	217
9.2. Not Verme	218
9.3. Ölçüte Göre Değerlendirme ve Not Verme	219
9.3.1. Mutlak Ölçüte Göre Değerlendirme ve Not Verme	219
9.3.2. Bağlı Ölçüte Göre Değerlendirme ve Not Verme	222
9.3.2.1. Normal Dağılıma Göre Not Verme	222
9.3.2.2. Yüzdeler Dilime Göre Not Verme	225
9.4. Geri Bildirim	227
9.4.1. Etkili Geri Bildirim	228
9.4.2. Geri Bildirimin Doğası ve Türleri	230
9.4.3. Öğretmen-Veli Görüşmesi	232
Yararlanılan Kaynaklar	236

Bölüm -1-

EĞİTİMDE ÖLÇME ve DEĞERLENDİRMENİN YERİ VE ÖNEMİ

1.1. Ölçme ve Değerlendirmenin Eğitimdeki Yeri ve Önemi

Ülkeler yeni nesillerini, belirledikleri ulusal politikalar çerçevesinde yetiştirmeyi hedefler. Bu yetiştirme sürecinde istenilen niteliklerin kazanılıp kazanılmadığının belirlenmesine ilişkin çalışmalar ölçme ve değerlendirmeyi ilgilendirmektedir. Ülkemizin milli eğitime ayırdığı pay düşünüldüğünde, bu payın eğitim sahasına en doğru şekilde aktarılması, kullanılması ve bu süreçlerin gözden geçirilmesi yine ölçme ve değerlendirmeyle ilişkilidir. Yatırım yapılan alanlardan elde edilen verimlilik, ölçme ve değerlendirme çalışmalarıyla ortaya konulmaktadır. Bu durum ölçme ve değerlendirmenin eğitim süreçleri için bir güvence olduğunu göstermektedir.

Eğitim girdi, süreç, çıktı ve kontrol öğelerinden oluşan planlı ve sistemli bir işleyişi kapsamaktadır. Nitelikli çıktılar elde etmeyi hedefleyen eğitim sisteminin, her bir ögesinde nitelikli unsurlara ihtiyaç duyulur. Ölçme ve değerlendirme, süreç sonunda elde edilen çıktının niteliğini ortaya koymak, eksik ve güçlü yönlerini belirlemek için gerekli olan kontrol mekanizmasıdır. Ölçme ve değerlendirme uygulamaları eğitim sisteminin çıktısının niteliğini değerlendirmenin yanı sıra, sistemde yer alan eksik ve güçlü yönlerle ilişkin bakış açıları da sağlamaktadır. Böylelikle girdiler, eğitim programları ve öğretim süreçlerinin geliştirilmesine yönelik veriler elde edilmektedir. Örneğin; Eğitim Fakültelerinin öğrenciler, öğretim elemanları, tahtalar, sıralar vb. girdileri bir araya gelerek öğretmen yetiştirmeyi hedefleyen bir lisans eğitim programı sürecine alınmaktadır. Eğitimin süreç boyutunda dört yıllık lisans eğitim programında öğrencilere birçok farklı teorik ve uygulamalı ders verilmekte ve milli eğitimin ulusal politikalarına uygun donanımlı öğretmenler yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Süreç sonunda elde edilen çıktı bilgi ve kazanımlarla donatılmış öğretmen adaydır. Bu çıktının niteliğinin göstergesi mikro anlamda sınıf içi ölçme ve değerlendirmeler olarak sınavlar, ödevler, projeler vb., makro anlamda ise öğretmen adayının öğretmenlikteki mesleki performansınıdır. Sınıf içi ölçme ve değerlendirmeleri başarı ile tamamlamış adayın mesleki performansının da yüksek olması, verilen lisans eğitiminin nitelikli çıktılar ortaya koyduğu şeklinde yorumlanabilir.

Yararlanılan Kayaklar

- Crocker, L. & Algina, J. (1986). *Introduction to classical and modern test theory*. Wadsworth Thomson Learning.
- Demirtaşlı, R. N. (2017). Öğrenme, öğretim ve değerlendirme arasındaki ilişkiler. İçinde Demirtaşlı, R. N. (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (4. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Gelbal, S. (2004). *Öğretmen adayları için konu anlatımlı KPSS* (20. Baskı). Demirel, Ö. (Ed.). Pegem Akademi.
- Güler, N. (2018). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (12. Baskı). Pegem Akademi.
- Hambleton, R. K. (1990). Criterion-referenced assessment in evaluation. In Walberg, H. J. & Haertel, G. D. (Eds.), *The international encyclopedia of educational evaluation* (1st Ed.). Peramon Press.
- Kan, A. (2009). Ölçmenin temel kavramları. İçinde Atılğan, H. (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (4. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Kilmen, S. (2017). Ölçme ve değerlendirmede temel kavramlar. İçinde Demirtaşlı, R. N. (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (4. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Kürşad, Ş. (2021). Eğitimde ölçme ve değerlendirmenin yeri ve önemi. İçinde Yıldırım, Ö. ve Kula Kartal, S. (Eds.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (1. Baskı). Lisans Yayıncılık.
- Stevens, S. S. (1966). *Handbook of experimental psychology*. John Wiley and Sons Inc.
- Tan, Ş. (2008). *Öğretimde ölçme ve değerlendirme KPSS el kitabı* (2. Baskı). Pegem Akademi.
- Turgut, F. ve Baykul, Y. (2012). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (4. Baskı). Pegem Akademi.
- Vincent, D. (1990). Norm-referenced assessment. In Walberg, H. J. & Haertel, G. D. (Eds.), *The international encyclopedia of educational evaluation* (1st Ed.). Peramon Press.
- Yaşar, M. (2008). Ölçme ve değerlendirme ile ilgili temel kavramlar. İçinde Tekindal, S. (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (1. Baskı). Pegem Akademi.

Bölüm

-2-

ÖLÇME ARAÇLARINDA BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Bir özelliği ölçmek istediğimizde genelde standart bir ölçme aracı kullanmamız gerekir. Örneğin çocuğumuzun boyunu ölçmek için bir metre ya da mezura kullanırız. Ölçme aracından bazı beklentilerimiz vardır. İlk olarak ölçme aracının hatasız ya da çok az hatalı ölçmesini isteriz. Örneğin çocuğumuzun boyu 1 metre iken 1.5 metre olarak ölçmek istemeyiz. İkinci olarak tutarlı ölçme yapmasını isteriz. Art arda yaptığımız ölçmelerde benzer (mümkünse aynı) sonuçları almak isteriz. Söz konusu boy ya da uzunluk olduğunda birkaç milimetrelik farklarla benzer sonuçları alırız. Fiziksel özelliklerin ölçülmesinde pek dikkat etmesek de ölçme aracından birkaç beklentimiz daha vardır. Çocuğumuzun boyunu ölçmek isterken kütlesini ölçmek istemeyiz. Bir başka ifadeyle ölçülmek istenen özelliği başka özelliklerle karıştırmadan (sadece o özelliği) ölçmek isteriz. Fiziksel bir özellik için anlamsız gelebilir; ancak eğitimde ve psikolojide yapılan çoğu ölçmeye konu olan özellik birbiri ile karıştırılabilir. Örneğin öğretmen matematik başarısı ölçmek isterken dikkat ölçüyor olabilir ya da sosyal bilgiler başarısı yerine büyük oranda Türkçe okuduğunu anlama başarısını ölçüyor olabilir. Ölçme aracından diğer bir beklenti de rahat kullanılabilir olmasıdır.

Eğitimde yapılan ölçmelerde bireyler, gruplar, programlar hakkında önemli kararlar vermek amacıyla ölçme araçları kullanılmaktadır. Okullarda öğretmenler tarafından başarı testleri, mesleki ilgi envanterleri, kaygı ölçekleri, vb. çok sayıda ölçme aracı bunların arasında sayılabilir. Bu araçlardan elde edilen puanlara dayanılarak öğrenciler hakkında sınıfı geçti/kaldı, sayısal/sözel/eşit ağırlık alanına yönlenmeli, kaygı düzeyi yüksek/düşük vb. önemli kararlar verilmektedir. Bu anlamda ölçme araçlarından elde edilen puanların mümkün olduğunca hatasız, tutarlı, amaca hizmet eder nitelikte, ölçülen özelliği başka özelliklerle karıştırmadan ölçmesi ve ölçme araçlarının geliştirilmesinin, puanlamasının, uygulamasının kullanışlı olması beklenir. Bahsedilen üç özellik alanyazında sırasıyla **güvenirlilik**, **geçerlik** ve **kullanışlılık** olarak adlandırılmaktadır. Bu özellikler sırasıyla detaylı açıklanmıştır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Aiken, L. R. (2000). *Psychological testing and assessment* (10th ed.). Massachusetts: Allyn and Bacon.
- Anastasi, A. (1997). *Psychological testing* (7th ed.). Prentice Hall.
- Atılgan, H. (2017). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (10. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baykul, Y. (2000). *Eğitimde ve psikolojide ölçme*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Field, A. (2015). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). Los Angeles: SAGE
- Gronlund, N. E., & Waugh, C. K. (2009). *Assessment of student achievement*. Ohio: Pearson.
- Haladyna, T. M. (1997). *Writing test item to evaluate higher order thinking*. USA: Allyn & Bacon.
- Köse, İ. A. (2012). *Ölçmede güvenirlik*. Çıkrıkçı-Demirtaşlı, N. (Ed.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme İçinde* (93-115). Ankara: Elhan Yayınevi.
- Kubiszyn, T., & Borich, G. (1996). *Educational testing and measurement: classroom application and practice* (7th edition). USA: John Wiley & Sons.
- MEB (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı*. Ankara. Web: <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325>.
- Tekin, H. (2004). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. 17. Gözden Geçirilmiş Baskı. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Turgut, M. F. (1995). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları*. Onuncu Baskı. Ankara: Yargıcı Matbaası.

Bölüm

-3-

EĞİTİM HEDEFLERİNİN SINIFLANDIRILMASI VE ÖLÇÜLMESİ

Eğitim hedefleri, öğrencilerin bir öğretim programı kapsamında edinmeleri gereken, ilgili öğretim programının içeriği doğrultusunda hazırlanan ve programın ölçülebilir en küçük parçalarıdır. Hedefler, öğrencilere ne öğretileceğinin ve öğretim sonucunda öğrencilerin ne öğrenmeleri gerektiğinin göstergeleridir (Anderson vd., 2001). Bloom ve arkadaşları hedefleri, “eğitim süreci ile öğrencilerde meydana gelmesi beklenen değişim yollarının açık formülasyonları” şeklinde tanımlamaktadır (s.26). Kısacası, hedefler, öğrenci davranışlarının işlevsel göstergeleridir. Eğitim hedefleri sınıflandırılırken, hedef davranışın karmaşıklığı, zorluğu, somutluğu/soyutluğu, davranışlar arasında önkoşul ilişkiler olup olmadığı, yakınlık/uzaklık veya dar/geniş kapsamlı olup olmaması gibi öğretimsel ilkeler göz önünde bulundurulur. Bu anlamda, günümüzde en çok kabul gören eğitim hedefleri sınıflandırmalarından olan bilişsel alan (Bloom ve arkadaşları, 1956), duyuşsal alan (Krathwohl vd., 1964) ve psikomotor alan (Simpson (1972) alan sınıflandırmaları basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır ve iç içe geçmiş hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Bu bölümde, bu üç öğrenme alanı için eğitim hedeflerinin sınıflandırılması ayrıntılı olarak incelenmiş, diğer bazı sınıflandırmalara değinilmiş ve farklı öğrenme alanları her bir alt basamak için örneklendirilmiştir.

3.1. Eğitim Hedeflerinin Sınıflandırılması

Eğitim hedeflerinin sınıflandırılması konusunda ilk somut ve kapsamlı adım 1956 yılında Bloom ve arkadaşları tarafından atılmıştır. Araştırmacılar, öğretim müfredatlarının oluşturulması, uygulanması ve test edilmesinde rehberlik etmesi amacıyla kapsamlı araştırmalar ve incelemeler sonucunda eğitim hedeflerini *bilişsel*, *duyuşsal* ve *psikomotor* alan olmak üzere üç öğrenme alanı altında toplamayı planlamışlardır. 1956 yılında basılan *Taxonomy of*

Yararlanılan Kaynaklar

- Anderson, L.W. (Ed.), Krathwohl, D.R. (Ed.), Airasian, P.W., Cruikshank, K.A., Mayer, R.E., Pintrich, P.R., Raths, J., & Wittrock, M.C. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives* (Complete edition). New York: Longman.
- Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook 1: Cognitive domain*. David McKay.
- Dave, R.H. (1970). Psychomotor levels in developing and writing behavioral objectives, pp.20-21. R.J. Armstrong, ed. Tucson, Arizona: Educational Innovators Press.
- Doğan, N. (2019). İnsan davranışları ve ölçme araçlarını sınıflama. Doğan, N. (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme içinde* (s.76-111). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eiss, A. F., & Harbeck, M. B. (1969). *Behavioral objectives in the affective domain*. NEA Publications Sale.
- Harrow, A.J. (1972). *A taxonomy of the psychomotor domain*. David McKay Co.
- Hoque, M. E. (2016). Three domains of learning: Cognitive, affective and psychomotor. *The Journal of EFL Education and Research*, 2(2), 45-52.
- Krathwohl, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory Into Practice*, 41(4), 212-218.
- Krathwohl, D.R., Bloom, B.S., & Masia, B.B. (1964). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook II: Affective domain*. David McKay Co.
- Marzano, R. J., & Kendall, J. S. (Eds.) (2007). *The new taxonomy of educational objectives*. Corwin Press.
- Metfessel, N. S., Michael W. B., & Kirsner, D. A. (1969). Instrumentation of Bloom's and Krathwohl's Taxonomies for the Writing of Educational Objectives. Paper presented at the Annual Meeting of the Amer. Educ. Res. Assn. (Los Angeles, Calif., Feb. 5-8).
- Simpson E.J. (1972). *The classification of educational objectives in the psychomotor domain*. Gryphon House.
- Wilson, L. O. (2016). *The three domains of learning: Cognitive, affective, and psychomotor/kinesthetic*. London School of Management and Education.

Bölüm

-4-

ÖLÇME ARAÇLARI VE YÖNTEMLERİ- I

Ölçme sonuçlarının doğruluğu kullanılan ölçme araçlarının niteliklerinden etkilenmektedir. Bu bağlamda ölçme araçlarının hazırlanması, uygulanması ve puanlanması konusunda öğretmenlerin gerekli bilgi ve beceriyle donanık olması önemlidir. Bu bölümde seçmeye dayanan çoktan seçmeli maddeler, doğru yanlış maddeleri ve eşleştirmeli maddeler ile yanıtları yapılandırılmaya dayalı yazılı sınavlar, sözlü sınavlar ve kısa yanıtlı maddeler üzerine durulacaktır.

4.1. Çoktan Seçmeli Testler

Çoktan seçmeli testler, öğrencilere verilen bir madde ile birlikte bu maddeye ait bir doğru cevabın ve doğru olmayan ancak öğrencilerin seçebilecekleri ifadeler verilmesi ile oluşturulan testlerdir.

Çoktan seçmeli testlerde soru ifadesinin olduğu kısma *madde kökü* denir. Kök, soruyu soran, öğrencinin cevaplaması gereken madde hakkında bilgi veren veya verilen konu hakkındaki yönlendirmeleri içeren kısımdır. Bazı durumlarda, bir maddeyi daha net veya daha özgün hale getirmek için kök kısmına tablo veya grafik gibi ön bilgi eklemek gerekebilir.

Maddede seçim yapılması için verilen ifadeler *seçenek* olarak adlandırılır. Yanıtlayıcıya verilen seçeneklerden bir tanesi *doğru cevap* olup diğer seçeneklere *çeldirici* denilmektedir. Çeldiriciler, doğru cevabı bilmeyenlerin işaretlemeleri için yazılmış yanlış seçeneklerdir. Bu seçenekler, bilişsel yapılarındaki kavramları tam olarak anlamayan öğrenciler için daha anlamlı olarak değerlendirilmektedir. Dolayısı ile öğrenme hedefinin gerektirdiği bilgi veya kavrama düzeyine sahip olmayan, konuyu yeterince iyi öğrenmemiş olan öğrenciler için makul olmalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Albayrak Sari, A. (2022). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme: Eğitimde kullanılan ölçme araçları* (2022). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi <https://acikders.ankara.edu.tr>
- Bekkink, M. O., Donders, A. R., Kooloos, J. G., de Waal, R. M., & Ruiter, D. J. (2016). Uncovering students' misconceptions by assessment of their written questions. *BMC Med. Educ.* 16:221. doi: 10.1186/s12909-016-0739-5
- Doğan, N. (2020). Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımları Teknikleri I-II. Nuri Doğan (Ed.). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Pegem Akademi Yayıncılık.*
- Göçer, A. (2018). Türkçe öğretmeni özel alan yeterliklerinin ölçme değerlendirme bileşenleri ve performans göstergeleri bağlamında incelenmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 194-210.
- Green, K. (1984). Effects of item characteristics on multiple-choice item difficulty. *Educational and Psychological Measurement*, 44, 551-561.
- Güler, N. (2019). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. (14.Baskı). Ankara: PegemA Yayınları.
- Gültekin, S (2019). Testlerde kullanılacak madde türleri, hazırlama ilkeleri ve puanlaması. R. Nükhet Çıkrıkçı (Ed.). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (5. Baskı). (145-220). Ankara: Anı Yayıncılık
- Haladyna, T. M., & Downing, S. M. (1989). Validity of a taxonomy of multiple-choice item-writing rules. *Appl. Meas. Educ.* 2, 37-50. doi: 10.1207/ s15324818ame0201_4
- Haladyna, T. M. (1992). The effectiveness of several multiple-choice formats. *Applied Measurement in Education*, 5(1), 73-88.
- Haladyna, T. M. (1994). A research agenda for licensing and certification testing validation studies. *Evaluation & the Health Professions*, 17(2), 242-256. <https://doi.org/10.1177/016327879401700208>
- Kutlu, Ö. (2003). *Cumhuriyetin 80. yılında: Ölçme ve değerlendirme*. Milli Eğitim Yayınları.
- Nitko, A. J., & Brookhart, S. M. (2007). *Educational assessment of students* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Özçelik, D. A. (2016). *Ölçme ve değerlendirme*. (5.Baskı). Ankara: PegemA Yayınları.
- Şemin, İ. (2001). Ölçme-Değerlendirme temel ilkeler. *D.E.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi Özel Sayısı*, 95.

- Tan, Ő. & Erdoğan, A. (2004). *Öğretimi planlama ve değerlendirme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Tekin, H. (2007). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (18. Baskı), Ankara: Yargı Yayınevi.
- Thorndike, M. R. (1997). *Measurement and evaluation in psychology and education*. New Jersey: Prentice Hall
- Turgut, M. F. & Baykul, Y. (2015). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (7. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yaman, S. (2016). Çoktan seçmeli madde tipleri ve fen eğitiminde kullanılan örnekleri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 151-170.
- Yılmaz, A. (2015). Ölçme-Değerlendirmede Testler. Emin Karip (Ed.). *Ölçme ve Değerlendirme* (152-230), Ankara: PegemA
- Wesman, A. G. (1971). Writing the test item. In R. L. Thorndike (Ed.), *Educational measurement* (2nd ed.). Washington, DC: American Council on Education.

Bölüm

-5-

EĞİTİMDE KULLANILAN DİĞER ÖLÇME ARAÇ VE YÖNTEMLERİ

Öğretmenler için en önemli konulardan biri öğrencileri her yönü ile tanıyıp onlar hakkında çeşitli kararlar verebilmektir. Öğrenciler hakkında karar vermenin başında bilgi toplama, gözlem yapma ve çeşitli davranışlarının ölçülmesi gelir. Öğrenciler hakkında doğru kararlar verebilmek ancak duruma özgü, doğru araç ve yöntemlerin seçilebilmesine bağlıdır. Öğrencilerin sahip oldukları bilgi, beceri ve yetenekleri ölçmede kullanılacak birçok araç ve yöntem bulunmaktadır. Bu araç ve yöntemler arasından hangisinin seçileceğine karar vermede amaç, ölçülecek nitelik ve kullanılan araç arasındaki bağlantının sağlanması önemlidir. Bu bölümde, performansın ölçülmesi, öğrenci ürün dosyası, öz-akran değerlendirme, tanılayıcı dallanmış ağaç, yapılandırılmış grid, kontrol listesi, dereceleme ölçekleri, dereceli puanlama anahtarları ve puanlayıcı güvenilirliğinden bahsedilecektir.

5.1. Performansın Ölçülmesi

Tanımı ve özellikleri: Performans, öğrencilerin bilgi ve becerilerini bir ürün ve/veya sergiledikleri davranış ile göstermelerini gerektiren genel bir terimdir (Russell & Airasian, 2012). Öğrencilerin ölçmeye konu olan performansları grafik oluşturma, resim çizme, kompozisyon-makale yazma olabildiği gibi, müzik dersinde bir müzik aleti çalma, şarkı söyleme, beden eğitimi dersinde voleybolda manşet-pas atabilme, basketbolda top sürebilme, fen bilimleri dersinde mikroskop kullanabilme, deney düzeneği hazırlayabilme, yabancı bir dilde konuşabilme gibi davranışlar da olabilir.

Günümüz eğitiminde problem çözme, üst düzey düşünme, eleştirel düşünme, yaratıcılık ve gerçek yaşam problemleri üzerinde akıl yürütme gibi üst düzey becerilerin ağırlık kazandığı sınıf ortamları performansın ölçülmesini gerekli kılmıştır. Fen bilimleri, matematik, Türkçe, hayat bilgisi,

Yararlanılan Kaynaklar

- Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S., & Bıçak, B. (2014). *Geleneksel ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme teknikleri*. Pegem Akademi.
- Borich, G., D., & Tombari, M., L. (2004). *Educational assessment for the elementary and middle school classroom*. Pearson Education, Inc.
- Brookhart, S., M. (2010). *Formative assessment strategies for every classroom*. ASCD.
- Erkuş, A. (2006). *Sınıf öğretmenleri için ölçme ve değerlendirme kavramlar ve uygulamalar*. Ekinoks.
- Gelbal, S. (2013). *Ölçme ve değerlendirme*. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Haladyna, T., M. (1997). *Writing test items to evaluate higher order thinking*. Allyn and Bacon.
- Kubiszyn, T., & Borich, G. (2010). *Educational testing and measurement: classroom application and practice*. John Willey & Sons, Inc.
- Kutlu, Ö., Doğan, C., D. & Karakaya, İ. (2010). *Performansa ve portfolyoya dayalı durum belirleme*. Pegem Akademi.
- Miller, D., M., & Linn, R., L. ve Gronlund, N. (2013). *Measurement and assessment in teaching*. Pearson Education, Inc.
- Murphy, K., R. & Davidshofer, C., O. (2005). *Psychological testing principles and applications*. Pearson Education, Inc.
- Popham, J., W. (2014). *Classroom assessment what teachers need to know*. Pearson Education.
- Russell, M., K. & Airasian, P., W. (2012). *Classroom assessment concepts and applications*. McGraw-Hill Companies, Inc.
- Stiggins, R. & Chappuis, J. (2012). *An introduction to student-involved assessment for learning*. Pearson Education, Inc.
- Turgut, F., M. (1997). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları*. Yargıcı Matbaası.
- Turgut, F., M. & Baykul, Y. (2012). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Pegem Akademi.

Bölüm

-6-

DİJİTAL ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME ARAÇLARI

6.1. Teknoloji ve Ölçme-Değerlendirme

Enformasyon ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, eğitim teknolojilerinde farklı uygulamaların gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır. Eğitim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak ölçme ve değerlendirme uygulamalarında da önemli gelişmeler sağlanmıştır. Eğitimde kullanılacak ölçme araçları, ölçülmek istenilen özellik ve amaca göre farklılık gösterebilmektedir. Gelişen teknolojiler sayesinde eğitimde belli bir amaç doğrultusunda istenilen özellikleri ölçme ve değerlendirme amacıyla dijital ölçme ve değerlendirme araçlarından faydalanılmaktadır. Uzun yıllardır kullanılan bu dijital araçlar Covid- 19 salgıyla birlikte özellikle uzaktan eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirme çalışmalarında etkisini iyice hissettirmiştir. Bu araçlar birçok farklı yönden eğitim ve öğretim süreçlerine katkı sağlamaktadır. En önemli katkıları; eğitimcilerin/öğretmenlerin işini kolaylaştırması, zaman ve mekân esnekliği sağlaması, etkileşimli öğelerin kullanılabilmesi, anında geri bildirim sağlaması, öğrencilerin kendi hızlarında ilerleyebilmesi ve etkinlikleri defalarca tekrarlayabilme imkânı sağlayabilmeleridir (Azevedo, Oliviera ve Beites, 2019). Söz konusu dijital ölçme ve değerlendirme araçları kolay bir şekilde etkinlik tasarlama, yürütme, çevrimiçi etkileşim sağlama gibi özelliklere sahiptir. Birbirinden farklı özelliklere sahip bu araçların bazıları oyunlaştırma bileşenlerini kullanma, etkileşim ve öz değerlendirmeyi temel alma, eş zamanlı veya eş zamansız bir şekilde bireysel ya da grup olarak değerlendirme etkinliklerinin düzenlenmesine olanak tanımaktadır. Teknoloji destekli bu araçlar açık ve uzaktan öğrenme sürecinde, yüz yüze eğitimde ve çevrimiçi öğrenme sürecinde kullanılabilir.

Kitabın bu bölümünde teknoloji ve ölçme değerlendirme hakkında kısaca bilgi verildikten sonra uzaktan eğitimde ölçme ve değerlendirme açıklanmıştır. Sonraki başlıklarda ise en önemli olarak görülen dijital ölçme ve

Yararlanılan Kaynaklar

- Akçapınar, G., Altun, A. ve Aşkar, P. (2019). Using learning analytics to develop early-warning system for at-risk students. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16(40), 1-20.
- Akçay, A. (2021). Uzaktan eğitimde e-değerlendirme araçları. B. Karabulut ve A.Yılmaz (Ed.), *Uzaktan eğitimde ölçme ve değerlendirme içinde* (53-77). Pegem Akademi.
- Aksoy, E. (2014). *Matematik alanında üstün yetenekli ve zekalı öğrencilerin bazı değişkenler açısından veri madenciliği ile belirlenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Alvarez, I., Espasa, A. & Guasch, T. (2012). The value of feedback in improving collaborative writing assignments in an online learning environment, *Stud. High. Educ.*, 37(4), 387-400.
- Azevedo, J., Oliviera, E.P. & Beites, P. D. (2019). E-Assessment and multiple-choice questions: a literature review. In A. Azevedo & J. Azevedo (Eds.), *Handbook of research on e-assessment in higher education* (pp. 1-27). IGI Global.
- Caskurlu, S., Maeda, Y., Richardson, J. C., & Lv, J. (2020). A meta-analysis addressing the relationship between teaching presence and students' satisfaction and learning. *Computers & Education*, 157, 103966.
- Çağlar, C. ve Şimşek, İ. (2018). *Yabancı Dil Öğrenimi için Sanal Gerçeklik Ortamlarının Göz İzleme Tekniği ile İncelenmesi*. 7th International Conference on "Innovations in Learning for the Future": Digital Transformation in Education, İstanbul, Türkiye.
- Dymont, J. E. & Downing, J. (2018). Online initial teacher education students' perceptions of using web conferences to support professional conversations. *Australian Journal of Teacher Education*, 43(4).
- İlgaz, H. (2014). Uzaktan eğitim öğrencilerinin eşzamanlı öğrenme uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 13 (26), 187-204.
- Jacob, R.J. & Karn, K.S. (2003). Eye tracking in human-computer interaction and usability research: ready to deliver the promises", in Hyöna, J., Radach, R. & Deubel, H. (Eds), *The Mind's Eye, Elsevier*, (pp. 573-605), Amsterdam.
- Karabulut Coşkun, B. (2021). Uzaktan eğitim ölçme ve değerlendirme çerçevesinde öğretici ve öğrenen görevleri. B. Karabulut ve A.Yılmaz (Ed.), *Uzaktan eğitimde ölçme ve değerlendirme içinde* (203-214). Pegem Akademi.

- MEB (2022). 2023 Eğitim Vizyon Belgesi. https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_E%C4%9Fitim%20Vizyonu.pdf adresinden erişilmiştir.
- Miller, M. B. (2013). *Engagement in an online course: The students viewpoint*. The University of Nebraska Educational Leadership and Higher Education.
- Nyland, R., Davies, R. S., Chapman, J. S. & Allen, G. (2017). Transaction-level learning analytics in online authentic assessments. *Journal of Computing in Higher Education*. 201-217.
- Puspitasari, K.A. (2010). Student assessment. in T. Belawati & J. Baggaley (Ed.) *Policy and Practice in Asian Distance Education* (pp.60-65), SAGE.
- Ragupathi, K. (2016). Designing effective online assessments: Resource guide. <https://www.nus.edu.sg/cdtl/docs/default-source/professional-developmentdocs/resources/designing-online-assessments.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Reichle, E.D., Pollatsek, A. ve Rayner, K (2006). E-Z reader: A cognitive-control, serial-attention model of eye-movement behavior during reading. *Cognitive Systems Research*, 7,4-22.
- Rizvi, S., Rienties, B. & Khoja, S. A. (2019). The role of demographics in online learning; A decision tree based approach. *Computers & Education*, 137, 32-47.
- Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M. & Zvacek, S. (2012). *Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education*. Prentice Hall.
- Starr-Glass, D. (2020). Encouraging engagement: video-conference augmentation of online distance learning environments. *On the Horizon*, 28(3), 125-132.

Bölüm

-7-

TEST GELİŞTİRME SÜRECİ VE MADDE ANALİZİ

Eğitim ve öğretim sürecinde öğrencilerle ilgili verdiğimiz kararların doğruluğu, o kararları verirken kullandığımız ölçme araçlarından elde edilen ölçümlerin geçerlik ve güvenilirliklerinin yüksek olmasına bağlıdır. Eğitim öğretim süreci, bilişsel özelliklerin yanı sıra tutum, ilgi, özgüven gibi duyuşsal özellikler ile deney düzeneği kurma, müzik aleti çalma, kasa üstünden atlama gibi psikomotor özelliklerin kazandırılmasını da içermektedir. Eğitimde ve psikolojide bireylerin özelliklerini ölçmek üzere geliştirilen her türlü ölçme aracına en genel anlamıyla test adı verilmektedir (Baykul, 2000). Test kavramı, çoktan seçmeli testleri kapsadığı gibi kısa yanıtli testleri, doğru yanlış testleri, zeka testleri, kişilik testleri gibi farklı özellikleri ölçen testleri de kapsamaktadır. Erkuş (2012) ise test teriminin, “sınamak” anlamından dolayı maksimum performans gibi sınır yeterlilikleri ölçen araçlar için kullanılması gerektiğini, bireylerin kişiliğinin, ilgisinin veya tutumunun “test edilmesi, sınanması” söz konusu olamayacağından dolayı tutum, kişilik gibi tipik davranışları ölçen araçlar için kullanımının uygun olmadığını ifade etmektedir.

Testle ölçülmek istenen niteliğin geçerli ve güvenilir ölçümlerinin elde edilmesi için test geliştirmede izlenmesi önerilen birtakım standartlar vardır. Test geliştirme, önceden belirlenmiş bir plan dahilinde bireylerin bilgi, beceri, yetenek, ilgi, tutum gibi özelliklerini ölçmek amacıyla geliştirilen maddelerin bir test formunda birleştirilme süreci olarak tanımlanmaktadır. Test geliştirme sürecinin adımları, farklı kaynaklarda değişen sayıda adım ile açıklanmasına rağmen (Baykul, 2000; Berberoğlu, 2006; Coaley, 2010; Cohen ve Swerdlik, 2009; Crocker ve Algina, 1986; Irwing ve Hughes, 2018), bu süreçte alınacak kararlar ve uyulması gereken standartlar büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu bölümde test geliştirme süreci sekiz adım dikkate alınarak açıklanmıştır (Baykul, 2000).

Yararlanılan Kaynaklar

- Atılğan, H. (2018). Test geliştirme. H. Atılğan (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme içinde* (281-306). Anı Yayıncılık.
- Baykul, Y. (2000). *Eğitimde ve psikolojide ölçme: Klasik test teorisi ve uygulaması*. ÖSYM Yayınları.
- Berberoğlu, G. (2006). *Sınıf içi ölçme ve değerlendirme teknikleri*. Morpa Kültür Yayınları.
- Bilican Demir, S. (2021). Başarı testlerinin geliştirilmesi ve madde yazımı. Ö. Yıldırım ve S. Kula Kartal (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme içinde* (125-162). Lisans Yayıncılık.
- Coaley, K. (2010). *An introduction to psychological assessment and psychometrics*. SAGE Publications Ltd.
- Cohen, R. J. ve Swerdlik M. E. (2009). *Psychological testing and assessment: An introduction to tests and measurement*. McGraw-Hill Primis.
- Crocker, L. ve Algina, J. (1986). *Introduction to classical and modern test theory*. Harcourt Brace Jovanovich Collage Publishers.
- Çelik, D. (2000). *Okullarda ölçme değerlendirme nasıl olmalı?* Milli Eğitim Basınevi.
- Çetin, B. (2019). Test geliştirme. B. Çetin (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme içinde* (105-122). Anı Yayıncılık.
- Erkuş, A. (2003). *Psikometri üzerine yazılar*. Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Erkuş, A. (2012). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-I*. Pegem Akademi.
- Haladyna, M. T. (1997). *Writing test items to evaluate higher order thinking*. Allyn and Bacon.
- Haladyna, M. T. (2004). *Developing and validating multiple choice test items*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Haladyna, M. T. ve Rodriguez, M. C. (2013). *Developing and validating test items*. Routledge.
- Irwing, P. ve Hughes, D. J. (2018). Test development. P. Irwing, T. Booth ve D. J. Hughes (Ed.), In *The Wiley handbook of psychometric testing: A multidisciplinary reference on survey, scale and test development* (3-34). John Wiley & Sons, Inc.
- İlhan, M. (2019). Madde analizi ve madde ile test istatistikleri arasındaki ilişki. B. Çetin (Ed.), *Eğitimde ölçme ve değerlendirme içinde* (269-291). Anı Yayıncılık.

- Osterlind, S. J. (2002). *Constructing test items: Multiple-choice, constructed-response, performance, and other formats*. Kluwer Academic Publishers.
- Özçelik, D. A. (1998). *Ölçme ve değerlendirme*. ÖSYM Yayınları.
- Özçelik, D. A. (1989). *Test hazırlama kılavuzu*. ÖSYM Eğitim Yayınları.
- Popham, W. J. (2011). *Classroom assessment: What teachers need to know*. Pearson Education, Inc.
- Tekin, H. (2007). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Yargı Yayınevi.
- Turgut, M. F. (1997). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları*. Yargıcı Matbaası.

Bölüm

-8-

ÖLÇME SONUÇLARI ÜZERİNDE YAPILABİLECEK İSTATİSTİKSEL İŞLEMLER

Bilimsel bir araştırma yaparken ya da istatistiksel bir çalışma yürütürken, araştırmacı, incelenen değişken ya da değişkenlerle ilgili veri toplama-
lıdır. Örneğin son birkaç yılda belirli bir coğrafi bölgede öğrenim gören öğ-
rencilerde obezite artışının nedenleri araştırılmak istenebilir. Bunun için
okullardan, hastanelerden veya ebeveynlerden veri toplanabilir. Veri kümesi
veya veri seti olarak da adlandırabileceğimiz bu veri topluluğu düzensiz bir
yığın halindedir ve bu haliyle araştırmak istediğimiz sorulara yanıt vermez.
Dolayısıyla veriyi anlamlandırmak ve sonuç çıkarmak için öncelikle bu veri
yığını anlamlı bir şekilde organize etmemiz gerekir. Bu bölümde ölçme
araçları yardımıyla toplanan verileri düzenlemek ve anlamlandırmak için
uygulanması gereken temel istatistiklere yer verilmiştir. Bu bağlamda önce-
likle ölçme sonuçlarının düzenlenmesi ve görselleştirilmesi; devamında
ölçme sonuçları üzerinden test istatistiklerinin hesaplanmasına ilişkin bilgi-
ler sunulmuştur.

8.1. Ölçme Sonuçlarının Düzenlenmesi ve Görselleştirilmesi

Veri yığınının anlamlandırılabilmesi için öncelikle düzenlenmesi ge-
rekmektedir. Bunun ilk adımı veriyi tanımadır. Bu başlık altında öncelikle
veri türlerine ilişkin kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. Ardından veri düzen-
leme yöntemi olarak frekans dağılımının kullanımına ve bar grafiği, daire
grafiki, histogram, frekans poligonu gibi grafiksel yöntemlerle verilerin gör-
selleştirilmesine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

8.1.1. Veri Türleri

Bir araştırmada veya istatistiksel bir çalışmada çeşitli kaynaklardan
veri toplanır. Bu kaynaklar yazılı ve görsel materyaller olabileceği gibi; başa-
rı testleri, tutum ölçmeleri vb. ölçme araçları da olabilir. Veri toplama yolu

Yararlanılan Kaynaklar

- Aron, A. (2013). *Statistics for Psychology: Pearson New International Edition*. Pearson.
- Cohen-Swerdlik. (2009). *Psychological Testing and Assessment: An Introduction to Tests and Measurement*. US: McGraw-Hill Primis.
- Cooper, H. E., Camic, P. M., Long, D. L., Panter, A. T., Rindskopf, D. E., & Sher, K. J. (2012). *APA handbook of research methods in psychology, Vol 1: Foundations, planning, measures, and psychometrics*. American Psychological Association.
- Bluman, A. (2014). *Elementary Statistics: A step by step approach*. McGraw-Hill Higher Education.
- Crocker, L., & Algina, J. (1986). *Introduction to classical and modern test theory*. Holt, Rinehart and Winston.
- Kaplan, R. M., & Saccuzzo, D. P. (2017). *Psychological testing: Principles, applications, and issues*. Cengage Learning.
- Navidi, W. C., & Monk, B. J. (2013). *Elementary statistics*. McGraw-Hill.

Bölüm

-9-

ÖĞRENME ÇIKTILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ: NOT VERME VE GERİ BİLDİRİM

Eğitim sisteminde ölçme ve değerlendirme önemli bir yere sahiptir. Ölçme ve değerlendirme yapılmadan öğrencilerin bir dersteki başarı düzeyi belirlenemez, öğretim sürecinden öğrencilerin hedeflenen kazanımlara ne düzeyde ulaştıkları tespit edilemez. Öğrenci başarısının değerlendirilmesindeki temel amaçlardan biri de öğrencilerin çeşitli derslerdeki öğrenme durumu ve gelişimi hakkında “anlamlı” geri bildirimler sağlamak ve öğrencilere derslerle ilgili sınav notu vermektedir. Bu bölümde öğrencilere geri bildirim ve not verme üzerinde durulacaktır.

9.1. Amacına Göre Değerlendirme

Öğretimin önemli ve gerekli bir parçası değerlendirmedir. Ölçme sonuçlarını bir ölçütü veya ölçütlerle karşılaştırarak ölçülen nitelik hakkında bir değer yargısına varma sürecine değerlendirme denir. Öğretmenler, öğretimi planlamak ve yürütmek, öğrencileri bir programa yerleştirmek, öğrencilere geri bildirim sağlamak, öğrenme güçlüklerini belirlemek, öğrenci sorunlarını belirlemek, öğrencilerin akademik gelişimlerini izlemek, öğrencilere not vermek vb. birçok farklı amaç için değerlendirme yaparlar.

Öğrenciler, öğrenmelerini geliştirmeye/iyileştirmeye yardımcı olacak geribildirimlere ihtiyaç duyarlar. Bir geri bildirim sağlamak için öğretmenler, öğrencilerin öğrenmelerini sürekli olarak değerlendirmesi gerekmektedir. Ölçme gibi değerlendirme de farklı amaçlarla gerçekleştirilebilmektedir. Öğrencilerin öğrenmelerini değiştirmeye ve iyileştirmeye yönelik gözlem ve geri bildirimlere **biçimlendirici (yetiştirmeye yönelik) değerlendirme** denir. Biçimlendirici değerlendirmede, toplanan bilgiler öğrencilerin akademik performansları artırmak, öğrenme eksikliklerini belirlemek için öğrencilere ve velilere geri bildirim sağlamak amacıyla kullanılır (Russell & Airasian,

Yararlanılan Kaynaklar

- Brookhart, S. M., & DeVoge, J.G. (1999). Testing a Theory About the Role of Classroom Assessment in Student Motivation and Achievement. *Applied Measurement in Education*, 12:4, 409-425. http://doi.org/10.1207/S15324818AME1204_5
- Butler, R. (1988). Enhancing And Undermining Intrinsic Motivation: The Effects Of Task-Involving And Ego-Involving Evaluation On Interest And Performance. *British Journal of Educational Psychology*, 58(1), 1–14. <http://doi.org/10.1111/j.2044-8279.1988.tb00874.x>
- Hattie, J. (1992). Measuring the Effects of Schooling. *Australian Journal of Education*, 36(1), 5–3. <http://doi.org/10.1177/000494419203600102>
- Hattie, J. A. C., & Yates, G. C. R. (2014). Using feedback to promote learning. In V. A. Benassi, C. E. Overson, & C. M. Hakala (Eds.), *Applying science of learning in education: Infusing psychological science into the curriculum*, (pp. 45-58). Society for the Teaching of Psychology.
- McGill, R. M. (2021). *Mark. Plan. Teach. 2.0*. Bloomsbury Publishing.
- McMillan, J. H. (2018). *Classroom assessment: Principles and practice for effective standards-based instruction* (Seventh Edition). Pearson.
- MEB. (2020). Okul ve Sınıf Tabanlı Değerlendirmeye Dayalı Öğretmen Kapasitesinin Güçlendirilmesi: Matematik Dersi Öğretmen Rehber K. https://odsgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/26145631_Matematik.pdf
- Nicol, D. J., & Macfarlane-Dick, D. (2006). Formative assessment and self-regulated learning: a model and seven principles of good feedback practice. *Studies in Higher Education*, 31(2), 199–218. <http://doi.org/10.1080/03075070600572090>
- Özbaşı, D. (2021). Öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi: Geri bildirim ve Not verme. Ö. Yıldırım ve S. Kula Kartal (Ed.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* içinde (s.259-282). Lisans Yayıncılık.
- Özçelik, D.A. (2016). *Ölçme ve Değerlendirme* (5.Baskı). Pegem Akademi.
- Resmi Gazete. (2011). Afyon Kocatepe Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=15244&MevzuatTur=8&MevzuatTertip=5>
- Resmi Gazete. (2014). Millî Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Russell, M. K., & Airasian, P. W. (2012). *Classroom Assessment: Concepts and Applications*. McGraw-Hill.
- Shute, V. J. (2008). Focus on Formative Feedback. *Review of Educational Research*, 78(1), 153–189. <http://doi.org/10.3102/0034654307313795>
- Tan, Ş. (2014). *Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme KPSS El Kitabı* (10.Baskı). Pegem.

Editörler

Prof. Dr. Sabri Çelik - Dr. Öğr. Üyesi Berru Ulusoy

SINIF YÖNETİMİ

Yazarlar

Doç. Dr. Ebru Külekçi Akyavuz
Doç. Dr. Emine Önder
Doç. Dr. Fatma Köybaşı Şemin
Doç. Dr. Gökhan Kahveci
Doç. Dr. Hasan Yücel Ertem
Doç. Dr. Servet Atik
Doç. Dr. Şenol Sezer
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ulutaş
Dr. Öğr. Üyesi Seçil Eda Özkayran
Dr. Öğr. Üyesi Yar Ali Mete
Arş. Gör. Dr. Özge Öztekin Bayır
Arş. Gör. Dr. Şeyma Nur Didin Ala
Arş. Gör. Dr. Ufuk Erdoğan

Sınıf Yönetimi

Editörler : Prof. Dr. Sabri Çelik - Dr. Öğr. Üyesi Berru Ulusoy

ISBN : 978-625-7825-80-1
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1.Baskı, 2022

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çelik, Sabri – Ulusoy, Berru

Sınıf Yönetimi / *Editörler* : Sabri Çelik - Berru Ulusoy

1. Basım. XII + 260 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-7825-80-1

1.Eğitim, 2. Yönetim, 3. Sınıf Yönetimi

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

Editörler:

Sabri Çelik / *Gazi Üniversitesi*

Berru Ulusoy / *Giresun Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar**1. Bölüm:**

Emine Önder / *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*

2. Bölüm:

Gökhan Kahveci / *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*

3. Bölüm:

Seçil Eda Özkayran / *Bartın Üniversitesi*

4. Bölüm:

Yar Ali Mete / *Trakya Üniversitesi*

5. Bölüm:

Şeyma Nur Didin Ala / *Marmara Üniversitesi*

6. Bölüm:

Mehmet Ulutaş / *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi*

7. Bölüm:

Fatma Köybaşı Şemin / *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi*

8. Bölüm:

Servet Atik / *İnönü Üniversitesi*

9. Bölüm:

Şenol Sezer / *Ordu Üniversitesi*

10. Bölüm:

Özge Öztekin Bayır / *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*

11. Bölüm:

Ufuk Erdoğan / *Fırat Üniversitesi*

12. Bölüm:

Hasan Yücel Ertem / *Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi*

13. Bölüm:

Ebru Külekçi Akyavuz / *Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

İÇİNDEKİLER

Önsöz	V
Bölüm 1 SINIF YÖNETİMİNİN TEMELLERİ ve KAVRAMLARI / <i>Emine Önder</i>	1
1.1. Sınıf ve Yapısal Özellikleri	1
1.2. Sınıf Yönetimi ve Önemi	2
1.3. Sınıf Yönetiminin Boyutları	4
1.4. Sınıf Yönetimi Modelleri	6
1.4.1. Tepkisel Model	7
1.4.2. Önlemsel Model	8
1.4.3. Gelişimsel Model	9
1.4.4. Bütünsel Model	10
1.5. Sınıf Yönetimi Yaklaşımları	10
1.5.1. Geleneksel Sınıf Yönetimi Yaklaşımı	10
1.5.2. Çağdaş Sınıf Yönetimi Yaklaşımı	12
Yararlanılan Kaynaklar	14
Bölüm 2 SINIF DİSİPLİNİ VE MODELLERİ / <i>Gökhan Kahveci</i>	17
2.1. Disiplin Kavramı	17
2.2. Sınıf Disiplini ve Önemi	18
2.3. Disiplin Modelleri	21
2.3.1. Dalga Etkisi Modeli	21
2.3.2. Gerçeklik Terapisi Modeli	22
2.3.3. Sosyal Disiplin Modeli	24
2.3.4. Davranış Değiştirme Modeli	25
2.3.5. Etkin Disiplin Modeli	27
2.3.6. Grup Dinamikleri Modeli	29
2.3.7. Etkili İletişim Modeli	30

2.3.8. Olumlu Disiplin Modeli	31
2.3.9. Etkili Öğretmenlik Eğitimi Modeli	33
Yararlanılan Kaynaklar	34

Bölüm 3
SINIF KURALLARININ BELİRLENMESİ ve YÖNETİMİ / Seçil
Eda Özkayran

37

3.1. Kural ve Sınıf Kuralları	37
3.2. Sınıf Kurallarının Önemi	38
3.3. Sınıf Kurallarının Yararları ve Sınırlılıkları	39
3.4. Etkili Sınıf Kurallarının Özellikleri	40
3.5. Sınıf Kurallarının Oluşturulması, Öğretilmesi ve Uygulanması	43
3.6. Sınıf Kuralları Planlanırken ve Uygulanırken Öğretmenlere Öneriler	46
3.7. Öğrencilerin Sınıf Kurallarına Uyması İçin Gerekenler	48
Yararlanılan Kaynaklar	55

Bölüm 4
SINIFIN FİZİKSEL DÜZENİ / Yar Ali Mete

57

4.1. Sınıfın Fiziksel Ortam Değişkenleri	58
4.1.1. Sınıf Oturma Düzeni	58
4.1.1.1. Sıralı Yerleşim Düzeni	59
4.1.1.2. "U" Yerleşim Düzeni	61
4.1.1.3. Küme Yerleşim Düzeni	62
4.1.1.4. Daire Yerleşim Düzeni	63
4.1.1.5. Bireysel Oturma Düzeni	64
4.2. Aydınlatma	65
4.3. Renk	68
4.4. Gürültü	70
4.5. Sınıftaki Öğrenci Sayısı	73
4.6. Hava ve İklimlendirme	75
Yararlanılan Kaynaklar	78

Bölüm 5
SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ / Şeyma Nur Didin Ala

81

5.1. Zamanın Önemi	81
--------------------	----

5.1.1. Kişisel Zaman Yönetimi Yaklaşımları	82
5.2. Sınıfta Etkili Zaman Yönetimi	85
5.2.1. Hazırlık ve Giriş Basamağı	87
5.2.2. Sunu Basamağı	90
5.2.3. Uygulama Basamağı	91
5.2.3.1. Bekleme Süresi	92
5.2.4. Değerlendirme Basamağı	94
5.3. Sınıfta Etkili Zaman Yönetimi İçin Öğretmenlere Öneriler	95
5.4. Sınıfta Zaman Kaybettiren Unsurlar	96
Yararlanılan Kaynaklar	98

Bölüm 6
SINIFIN SOSYAL VE PSİKOLOJİK ÖZELLİKLERİ / Mehmet
Ulutaş

99

6.1. Sosyal Özellikler	103
6.1.1. Aile	103
6.1.2. Toplumsal Norm ve Değerler	105
6.1.3. Okul	107
6.1.4. Toplumsal Etkileşim ve Çevre	109
6.1.5. Beklentiler	110
6.1.6. İletişim Araçları	111
6.2. Psikolojik Özellikler	112
6.2.1. Öğrenci Özellik ve İhtiyaçları	114
6.2.2. Öğretmen Özellikleri	116
Yararlanılan Kaynaklar	120

Bölüm 7
SINIFTA ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ // Fatma Köybaşı
ŞeminYÖNETİMİ

125

7.1. Olumlu Davranış Geliştirme	126
7.1.1. Ön Koşul Olarak Ailelerle İşbirliği Sağlama	126
7.1.2. İşbirliğini Teşvik Etme-Takım Ruhu Oluşturma	127
7.1.3. Kuralları İçselleştirmeye Çalışma	128
7.1.4. Demokratik Bilinç Oluşturma	129
7.1.5. Değerleri Oluşturmalarına Kaynaklık Etme	131
7.2. Olumsuz Davranışları Yönetme	133
7.2.1. İstenmeyen Davranışların Sınıflandırılması	133

7.2.2. Öğretmenin İstenmeyen Davranışları Yönetmesi	137
7.2.3. İstenmeyen Davranışların Önlenmesinde Sınıf Yönetimi Uygulamaları	139
Yararlanılan Kaynaklar	141

Bölüm 8

SINIFTA İLETİŞİM SÜRECİ VE GRUP ETKİLEŞİMİ / *Servet Atik*

143

8.1. İletişim	143
8.1.1. Sınıf İçi İletişim	148
8.1.1.1. Sınıf Yönetiminde İletişim Engelleri	151
8.2. İletişim ve Etkileşim	153
Yararlanılan Kaynaklar	157

Bölüm 9

SINIFTA MOTİVASYON / *Şenol Sezer*

161

9.1. İçsel ve Dışsal Motivasyon	162
9.1.1. İçsel Motivasyon	163
9.1.2. Dışsal Motivasyon	164
9.2. Motivasyon ve Motivasyonu Etkileyen Faktörler	165
9.2.1. Sınıfta Motivasyon	165
9.2.2. Sınıfta Motivasyonu Etkileyen Faktörler	167
9.3. Motivasyon Kuramları	169
9.3.1. İçerik Kuramları (İnsancıl Yaklaşım)	169
9.3.1.1. İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı (A. Maslow, 1970)	169
9.3.1.2. ERG Kuramı (C. Alderfer-1972)	172
9.3.1.3. Çift Faktör Kuramı (F. Herzberg-1959)	173
9.3.1.4. Öğrenilmiş İhtiyaçlar Kuramı (David C. McClelland-1976)	174
9.3.2. Süreç Kuramları (Bilişsel Yaklaşım)	175
9.3.2.1. Özyeterlik (Sosyal Öğrenme) Kuramı (A. Bandura-1986)	176
9.3.2.2. Beklenti Kuramı (V. Vroom-1994)	177
9.3.2.3. Eşitlik Kuramı (J. Stacy Adams-1965)	178
9.3.2.4. Hedef Belirleme Kuramı (E. Locke-2002)	179
9.3.3. Pekiştirme Kuramları (Davranışçı Yaklaşım)	179
9.3.3.1. Davranış Şartlandırma Kuramı (B. F. Skinner-1979)	180
Yararlanılan Kaynaklar	182

Bölüm 10
SINIF İKLİMİ ve OLUMLU SINIF İKLİMİNİN
OLUŞTURULMASI / Özge Öztekin Bayır **185**

10.1. Örgüt İklimi	185
10.1.1. Okul İklimi	185
10.1.1.1. Sınıf İklimi	187
10.2. Sınıf Ortamı	189
10.2.1. Sınıf Tipleri	189
10.3. Sınıf İklimi ve Etkileşim	190
10.3.1. Sınıf İkliminin Önemi	192
10.3.2. Olumlu Sınıf İkliminin Oluşturulması	193
10.3.3. Sınıf İkliminin Boyutları	197
10.4. Olumlu Bir Sınıf İklimi Yaratmaya Dönük Öneriler	201
Yararlanılan Kaynaklar	203

Bölüm 11
SINIFTA BİR LİDER OLARAK ÖĞRETMEN / Ufuk Erdoğan **207**

11.1. Liderlik Kavramı	207
11.2. Liderlik ve Yönetim	209
11.3. Öğretmen Liderliği Kavramı	211
11.4. Öğretmen Liderliğinin Önemi	212
11.5. Sınıfta Öğretmen Liderliği	214
11.6. Lider Öğretmen Özellikleri ve Becerileri	215
11.7. Lider Öğretmen Roller ve Sorumlulukları	218
Yararlanılan Kaynaklar	221

Bölüm 12
ÖĞRETMEN-VELİ İLETİŞİMİNİN YÖNETİMİ / Hasan Yücel
Ertem **225**

12.1. Okul-Çevre İşbirliği	226
12.2. Okul-Aile Birlikleri	227
12.3. Veli Katılımı	229
12.4. Veli Katılımını Etkileyen Faktörler	230
12.5. Veli Katılımı Modelleri	232
12.6. Öğretmen-Veli İletişim Biçimleri	233
Yararlanılan Kaynaklar	239

Bölüm 13
SINIF YÖNETİMİYLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR / Ebru Külekçi
Akyavuz

245

13.1. Boyalar Nereye Gitti?	246
13.2. Oyunu Kurallarına Göre Oynayalım!	247
13.3. Okula Alışamayan Öğrenci	248
13.4. Ödev Yapmayan Öğrenci	250
13.5. İletişim	251
13.6. Öğretmen Niteliği	253
13.7. Sorunlu Öğrenci	254
13.8. Motivasyon	255
13.9. Zaman Yönetimi	257
13.10. Sınıfın Özellikleri	258
Yararlanılan Kaynaklar	259

Bölüm -1-

SINIF YÖNETİMİNİN TEMELLERİ VE KAVRAMLARI

1.1. Sınıf ve Yapısal Özellikleri

Sınıf, önceden belirlenen amaçlar doğrultusunda belirli programlar çerçevesinde eğitim öğretim etkinliklerinin gerçekleştiği, kendine has bir havası ve iklimi olan sosyal bir çevredir. Sınıflar birçok aktörü olan dinamik, canlı ve karmaşık çalışma alanlarıdır. Öğretmen, öğrenci ve ders programları gibi iç dinamiklerin yanı sıra okul, aile, çevre gibi dış dinamiklerin de etkileşim içinde olduğu gerçek yaşamdan farksız ortamlardır. Sınıfın dış etmenlere açık, hem onları etkileyen hem de onlardan etkilenen bir yapısı vardır. Bu sebepten sınıfları sadece bir derslik olarak değil; bir sistem olarak algılamak daha doğru olacaktır (Aydın, 2007).

Eğitim sisteminin üretim yerleri olan sınıflarda hem öğretmenler hem de öğrenciler çok çeşitli roller üstlenirler. Ancak sınıfta ortamın ve yaşantıların düzenlenmesi ve yönetilmesi sorumluluğu öğretmendedir (Aydın, 2007). Bu sorumluluk, öğretmenlerin sınıf içi yaşantılarda ve sınıf yönetiminde belirleyici rolü olan sınıfın yapısal özelliklerini bilmesini gerektirir.

Sınıfın sahip olduğu yapısal özellikler Weinstein (1996) tarafından çok boyutluluk, eş zamanlılık (yakınlık), öngörememe, anıdalık, açıklık ve ortak tarih olarak sıralanmıştır.

▪ **Çok boyutluluk:** Öğrenciler sosyoekonomik ve psikolojik olarak ve yaşam biçimi bakımından birbirlerinden farklıdırlar ve bu farklılıklarını sınıfa taşırlar. Bu da sınıflarda aynı olaya yönelik çok sayıda farklı davranışın ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu durum sınıfın çok boyutlu özelliğidir. Öğretmen sınıfın bu özelliğinin farkında olmalı ve farklılıkları sınıfın amaçları doğrultusunda bütünleştirebilmelidir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Akar, H.; Erden, F.T.; Tor, D. ve Şahin, İ.T. (2010). Öğretmenlerin sınıf yönetimi yaklaşımları ve deneyimlerinin incelenmesi. *Elementary Education Online*, 9(2), 792-806.
- Åkerlind, G.S. (2008). A Phenomenographic approach to developing academics' understanding of the nature of teaching and learning. *Teaching in Higher Education*, 13(6), 633-644.
- Aydın, A. (2007). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Başar, H. (2004). *Sınıf yönetimi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Brophy, J. (2006). History of research on classroom management. In C.M. Evertson ve C.S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management. Research, practice, and contemporary issues* (pp.17-43). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Brophy, J. (1999). Perspectives of classroom management. In J.H. Freiberg (Eds.), *Beyond behaviorism: Changing the classroom management paradigm* (pp. 43-56). Boston, MA: Allyn & Bacon
- Brophy, J. (1985). Classroom management as instruction: Socializing self-guidance in students. *Theory into Practice*, 24(4), 233-240.
- Brophy, J., & Good, T. (2003). *Looking in classrooms*. New York: Pearson Education, Inc.
- Brooks, J.G., & Brooks M.G. (1993). *In search for understanding the case for constructivist classroom*. Alexandria Virginia: ASCD.
- Burden, P.R. (2004). *An educator's guide to classroom management*. USA: Cengage Learning.
- Cangelosi, J.S. (2013). *Classroom management strategies: Gaining and maintaining students' cooperation*. New York, NY: John Wiley & Sons.
- Doyle, W. (2013). Ecological approaches to classroom management. In C.M. Evertson & C.S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues* (pp. 107-136). New York: Routledge.
- Doyle, W. (1986). Classroom organization and management. In M.C. Wittrock (Eds.). *Handbook of research on teaching* (3rd ed.). New York: Macmillan.
- Everard, D., & Morris, G. (1990). *Effective school management*. PC: Publishing.
- Evertson, C.M., & Weinstein, C.S. (2013). *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues*. New York: Routledge.
- Garrett, T. (2005). Student and teacher-centered classroom management: *A case study of three teachers' beliefs and practices*. Unpublished Doctoral Dissertation. The State University of New Jersey. New Brunswick.

- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London; New York: Routledge
- Jacobsen, D., Eggen, P., Kauchak, D., & Dulaney, C. (1985). *Methods for teaching: A skills approach*. Columbus: Charles E.
- Johnson, D.D., Rice, M.P., Edgington, W.D., & Williams, P. (2005). For the uninitiated: How to succeed in classroom. *Kappa Delta Pi Record*, 42(1), 28-32.
- Kuykendall, J. (1996). Is gun play ok for kids?. *The Education Digest*, 61(5), 3-12.
- Lewis, R. (2008). *The developmental management approach to classroom behaviour*. Australia: Acer Press.
- Levin, J., & Nolan, J. F. (2014). *Principles of classroom management: A professional decision-making model*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Martin, N.K., Yin, Z., & Baldwin, B. (1998). *Classroom management training, class size and graduate study: Do these variables impact teachers' beliefs regarding classroom management style?*. Paper presented at the Annual Conference of the American Educational Research Association, San Diego, CA., April, 1998.
- Marzano, R.J., & Marzano, J.S. (2003). The key to classroom management. *Educational Leadership*, 61(1), 6-13.
- Marzano, R.J., Marzano, J.S., & Pickering, D.J. (2003). *Classroom management that works*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Murdick, N.L., & Petch-Hogan, B. (1996). Inclusive classroom management: Using preintervention strategies. *Intervention in School and Clinic*, 31(3), 172-176.
- Ritter, J.T., & Hancock, D.R. (2007). Exploring the relationship between certification sources, experience levels, and classroom management orientations of classroom teachers. *Teaching and Teacher Education*, 23(7), 1206-1216.
- Rogers, C., Lyon, H., & Tausch, R. (2013). *On becoming an effective teacher: Person-centered teaching, psychology, philosophy, and dialogues with Carl R. Rogers and Harold Lyon*. Routledge.
- Sarı, H. ve Dilmaç, B. (2004). Sınıf yönetiminin temelleri, M. Gürsel, H. Sarı ve B. Dilmaç (Editör) *Sınıf yönetimi* ss.70-98. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Şentürk, H. (2006). Öğretmen adaylarının uygulama liselerindeki rehber öğretmenlerin kullandıkları sınıf yönetimi modellerine ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 48, 585-603.
- Uğurlu, C.T. (2016). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Weinstein, C.S. (1996). *Secondary classroom management: Lessons from research and practice*. New York: McGraw Hill.
- Weinstein, C.S., & Mignano, A. (1993). *Organizing the elementary school classroom: Lessons from research and practice*. New York: McGraw-Hill
- Wolfgang, C.H. (2004). *Solving discipline and classroom management problems: Methods and models for today's teachers*. Jossey-Bass, An Imprint of Wiley. 10475 Crosspoint Blvd, Indianapolis, IN 46256.
- Wong, H.K., & Wong, R.T. (1998). *The first days of school: How to be an effective teacher*. Mountain View, CA: Wong Publications, Inc.
- Wubbels, T., Brekelmans, M., Van Tartwijk, J., & Admiraal, W. (1999). Interpersonal relationships between teachers and students in the classroom. *New Directions For Teaching Practice and Research*, 151-170.

Bölüm

-2-

SINIF DİSİPLİNİ VE MODELLERİ

2.1. Disiplin Kavramı

Fransızca *discipline* ve Latince, öğretmek, terbiye etmek anlamlarına gelen *discipulus* kelimelerinden türeyen disiplin kavramı; bireylerin kural, ilke ve düzen gibi belirli hususlara uygun davranması veya işin gerektirdiği düzene uyması şeklinde tanımlanmaktadır. Başka bir tanımda, insanların içinde yaşadıkları toplumun düşünce ve davranışlarına uyum sağlaması için alınan önlemlerin tamamı olarak ifade edilmektedir. Disiplin, diğer bireyler tarafından engelleyici tepkilerle ve saldırgan davranışlarla karşılaşan bireylerin haklarını korumaya yöneliktir. Bunun yanında disiplin, insanların temel haklarını korumak ve beklentilerini netleştirmek için kullanılan bir güç olarak görülmektedir (Celep, 2004; Rogers, 2003).

Disiplin, düzeni ve otoriteyi sağlamak ve bu durumu sürdürmek için kullanılmaktadır. Aynı zamanda bireylerin ahlaki gelişimleri başta olmak üzere, özdenetim ve öz yönetim becerilerini teşvik edecek şekilde etkilemeyi amaçlayan bir eğitim biçimidir. Ayrıca disiplin, olay ve olgulara ilişkin geniş bir bakış açısı sağlamaktadır (Hue ve Li, 2008, Turner, 2006). Disiplin, yaşam ve insanlar arası ilişkiler için gereklidir. Bununla birlikte hem birey hem de toplum olarak hakları korumakla ilgilidir. Toplumun tüm kesimleri tarafından benimsenen ve karşılıklı saygı çerçevesinde yürütülmesi gereken bir durumdur (Humphreys, 1998).

Disiplin ile ilgili yanlış bakış açıları bulunmaktadır. Bunlardan ilki disiplinin sadece çocuklar ve öğrencilerle ilgili olduğudur. Disiplin herkes için geçerli olması gereken bir sorumluluktur. Çocuklar birçok davranışını yetişkinlerden alırlar. Bu bağlamda iyi düzenlenmiş bir disiplin sisteminin temelini, kendini yetiştirmiş ve sorumluluklarının farkında olan yetişkinler oluşturur. Başka bir yanlış görüş, disiplinin bireyleri kontrol etmek için

Yararlanılan Kaynaklar

- Babaoğlan, E. (2014). Sınıfta disiplin ve disiplin modelleri. M. elikten ve M. Teyfur (Ed.), *Yapılandırmaacı yaklaşımına göre sınıf yönetimi içinde* (s. 47-74). Anı Yayıncılık.
- Bishop, K., & Cahall, J. (2012). *Positive classroom management skills for school librarians*. ABC-CLIO.
- Brophy, J. (1986). Classroom management techniques. *Education and Urban Society*, 18(2), 182-194.
- Cangelosi, J. S. (2014). *Classroom management strategies: Gaining and maintaining students' cooperation*. John Wiley & Sons.
- Canter, L., & Canter, M. (1982). *Assertive discipline for parents (Revised ed)*. HarperCollins e-books.
- Canter, L. (2006). *Classroom management for academic success*. Solution Tree Press.
- Celep, C. (2004). *Sınıf yönetimi ve disiplini* (2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Charles, C. M. (2014). *Building classroom discipline* (11th ed.). Pearson Education Limited.
- Cummings, C. B. (2000). *Winning strategies for classroom management*. Association for Supervision and Curriculum Development.
- Derrington, C., & Goddard, H. (2008). *'Whole-brain' Behaviour Management in the Classroom: Every Piece of the Puzzle*. Routledge.
- Dreikurs, R., Grunwald, B. B., & Pepper, F. C. (1998). *Maintaining sanity in the classroom: Classroom management techniques*. Taylor & Francis.
- Flicker, E. S., & Hoffman, J. A. (2006). *Guiding children's behavior: developmental discipline in the classroom*. Teachers College Press.
- Garrett, T. (2014). *Effective classroom management: The essentials*. Teachers College Press.
- Ginott, H. G. (2003). *Between parent and child: revised and updated: the bestselling classic that revolutionized parent-child communication*. Three Rivers Press.
- Glasser, W. (1985). Discipline has never been the problem and isn't the problem now. *Theory into Practice*, 24(4), 241-246.
- Glasser, W. (1997). A new look at school failure and school success. *Phi Delta Kappan*, 78(8), 596-602.
- Glasser, W. (1998a). *Choice theory: A new psychology of personal freedom*. HarperCollins e-books.
- Glasser, W. (1998b). *The quality school*. HarperCollins e-books.

- Gordon, T. (2003). *Teacher effectiveness training: The program proven to help teachers bring out the best in students of all ages*. Three Rivers Press.
- Hardin, C. J. (2014). *Effective classroom management models and strategies* (3rd ed.). Pearson Education Limited.
- Humphreys, T. (1998). *A different kind of discipline: Help others to learn to control themselves*. Gill & Macmillan Ltd.
- Kohn, A. (2006). *Beyond discipline: From compliance to community*. Association for Supervision and Curriculum Development.
- Lebor, M. (2017). *Classroom behaviour management in the post-school sector: Student and teacher perspectives on the battle against being educated*. Springer Nature.
- Lewis, R. (2008). *The developmental management approach to classroom behaviour: Responding to individual needs*. ACER Press.
- Lewis, R. (2009). *Understanding pupil behaviour: Classroom management techniques for teachers*. Routledge.
- Lyons, G., Ford, M., & Slee, J. (2014). *Classroom management: creating positive learning environments* (4th ed.). Cengage Learning Australia Pty Limited.
- Manning, M. L., & Bucher, K. T. (2001). Revisiting Ginott's congruent communication after thirty years. *The Clearing House*, 74(4), 215-218.
- Manning, M. L., & Bucher, K. T. (2014). *Classroom management: Models, applications, and cases* (3rd ed.). Pearson Education Limited.
- Marzano, R. J. (2003). *What works in schools: Translating research into action*. Association for Supervision and Curriculum Development.
- Marzano, R. J., Gaddy, B. B., Foseid, M. C., Foseid, M. P., & Marzano, J. S. (2005). *A handbook for classroom management that works*. Association for Supervision and Curriculum Development.
- Marzano, R. J., Marzano, J. S., & Pickering, D. (2003). *Classroom management that works: Research-based strategies for every teacher*. Association for Supervision and Curriculum Development.
- Hue, M. T., & Li, W. S. (2008). *Classroom management: Creating a positive learning environment*. Hong Kong University Press.
- Phelan, T., & Schonour, S. J. (2004). *1-2-3 magic for teachers: Effective classroom discipline pre-k through grade 8*. ParentMagic, Inc.
- Redl, F. (1966). *When we deal with children selected writings*. The Free Press
- Rogers, B. (2003). *Effective supply teaching: Behaviour management, classroom discipline and colleague support*. Paul Chapman Publishing.

- Scarlett, W. G. (Ed.). (2015). *The SAGE encyclopedia of classroom management*. SAGE Publications.
- Seeman, H. (2014). *Classroom management training handbook: cued to preventing discipline problems, K-12*. Rowman & Littlefield.
- Shelton, F., & Brownhill, S. (2008). *Effective behaviour management in the primary classroom*. McGraw-Hill Education.
- Shindler, J. (2010). *Transformative classroom management: Positive strategies to engage all students and promote a psychology of success*. Jossey-Bass.
- Smith, C., & Laslett, R. (2002). *Effective classroom management: A teacher's guide* (2nd ed.) Routledge.
- Sprick, R. S., Sprick, J., Coughlin, C., & Edwards, J. (2021). *Discipline in the secondary classroom: Encouraging responsible behavior and enhancing motivation*. John Wiley & Sons.
- Steere, B. F. (1988). *Becoming an effective classroom manager: A resource for teachers*. State University of New York Press.
- Şişman, M. (2015). Sınıf yönetimi ve disiplin modelleri. M. Şişman ve S. Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi içinde* (s. 21-43). Pegem Akademi.
- Tauber, R. T. (2007). *Classroom management: Sound theory and effective practice* (4th ed.). Praeger Publishers.
- Turner, B. S. (2006). Discipline. *Theory, Culture & Society*, 23(2-3), 183-186.
- Walters, J., & Frei, S. (2007). *Managing classroom behavior and discipline*. Shell Education.
- Waterman, S. N. (2006). *Four most baffling challenges for teachers and how to solve them, the: Classroom discipline, unmotivated students, underinvolved or adversarial parents, and tough working conditions*. Taylor & Francis.
- Weinstein, C. S., & Romano, M. E. (2015). *Elementary classroom management: Lessons from research and practice* (6th ed.). McGraw-Hill Education.
- Wiseman, D. G., & Hunt, G. H. (2014). *Best practice in motivation and management in the classroom* (3rd ed.). Charles C Thomas Publisher.
- Wong, H. K., & Wong, R. T. (2009). *The first days of school: How to be an effective teacher*. Harry K. Wong Publications, Inc.

Bölüm

-3-

SINIF KURALLARININ BELİRLENMESİ ve YÖNETİMİ

3.1. Kural ve Sınıf Kuralları

İnsan doğası gereği toplumsal bir varlıktır. İnsanın toplumsal varlık haline gelme sürecinde yani toplumsallaşma sürecinde uyması gereken bazı kurallar mevcuttur. Kurallar, belirli durumlar karşısında nasıl davranılıp davranılmayacağını belirleyen düzenlemelerdir. Bu sayede insanlar toplumsallaşma sürecinde nerede, nasıl ve ne ölçüde davranması gerektiğine karar verebilmektedir. Kurallar yazılı ve yazılı olmayan diye iki başlık altında ele alınabilmektedir. Yazılı kurallara geniş anlamda mevzuat kuralları da denilmektedir. Hukuk kuralları esas olarak yazılı kurallardan oluşur. Örneğin anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik, genelge gibi. Yazısız kurallar ise örf ve adet kurallarıdır (Kaplan, 2016). Yazılı kuralların yaptırımını devlet tarafından belirli boyutlarda sağlanmaktadır. Yazısız kuralların yaptırımını ise, toplumsal tepki olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte herhangi bir devlet müdahalesi yoktur. Ancak bu toplumsal tepki bazen devletin yaptırımlarından daha güçlü olabilmekte ve uyulmayı zorunlu hale getirmektedir.

Eğitim ise insanı kültürel yaşama hazırlayan tüm toplumsal süreçleri içerir (Gül, 2012). Bu açıdan eğitim kurumları da toplumsal hayatın önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem toplumsallaşma hem de kültürlenme anlamında önemli birçok görevi bulunmaktadır. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği kurumların başında okullar ve onun bünyesinde de sınıflar yer almaktadır. Sistemde yer alan bütün paydaşların hem okul hem de sınıflarda uyması gereken kurallar mevcuttur. Belirlenen bu kurallar, hangi davranışların kabul edilebilir olduğunu gösteren ölçütleri içermektedir. Eğer düzenli bir sınıf ortamı ve yaşam alanı sağlamak isteniyorsa bunun belirleyicisi sınıf kurallarıdır. Sınıf kurallarının temel amacı, öğrencilerin öğrenme ortamlarından etkili ve verimli şekilde yararlanmalarını sağlamaktır (Erdem, 2012).

Yararlanılan Kaynaklar

- Aksoy, N. (2012). Sınıf Yönetimi (Edt: Emin Karip içinde Sınıf İçi Kurallar- 11. Baskı), Pegem Akademi.
- Algozzine, B., Wang, C., & Violette, A. S. (2011). Reexamining the relationship between academic achievement and social behavior. *Journal of positive behavior interventions*, 13(1), 3-16.
- Alter, P. & Haydon, T. (2017). Characteristics of effective classroom rules: A review of the literature. *Teacher Education and Special Education*, 40(2), 114-127.
- Arslan, H. (2006). Sınıf Yönetimi (Edt: Mehmet Şişman, Selahattin Turan içinde Sınıf Kuralları- 4. Baskı), Öğreti Pegem A Yayıncılık.
- Aytaç, T. (2014). Sınıf Yönetimi (Edt: Türkan Argon, Şenay Sezgin Nartgün içinde Sınıf Kuralları), Maya Akademi.
- Başar, H. (2013). Sınıf Yönetimi (18. Baskı), Anı Yayıncılık.
- Bellibaş, M. Ş. (2016). Dönüştürücü Sınıf Yönetimi (Edt: Asım Arı içinde İşbirlikli Sınıfları Etkili Bir Biçimde Yönetme), Eğitim Yayınevi.
- Çalık, T. (2015). Sınıf Yönetimi (Edt: Leyla Küçükahmet içinde Sınıf yönetimi ile ilgili temel kavramlar- 14. Baskı), Pegem A Yayıncılık.
- Çelik, V. (2012). Sınıf Yönetimi (6. Baskı), Nobel Akademi Yayıncılık.
- Duran, E. ve Özen, N. E. (2016). Dönüştürücü Sınıf Yönetimi (Edt: Asım Arı içinde Sosyal Sözleşmelerle Mantıklı ve İlişkili Sonuçlar Geliştirme – Ce-zadan Neden Kaçmalıyız?), Eğitim Yayınevi.
- Erdem, A. R. (2012). Sınıf Yönetimi (Edt: Ruhi Sarpkaya içinde Sınıf Disiplini ve Kuralları- 2. Baskı), Anı Yayıncılık.
- Gül, G. (2012). Birey toplum eğitim ve öğretmen. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1). 223-236.
- Jones, V. F., & Jones, L. S. (2016). *Comprehensive classroom management: Creating communities of support and solving problems (11th Edition)*, MA: Pearson.
- Kaplan, G. (2016). *İdari Yargılama Hukuku*. Ekin Yayınları.
- McLeod, J., Fisher, J., & Hoover, G. (2003). *The key elements of classroom management: Managing time and space, student behavior, and instructional strategies*. ASCD, Alexandria, Virginia.
- Sadker, M. P., & Sadker, D. M. (1991). *Teachers, schools, and society*. McGraw-Hill.

- Sağnak, M. (2009). İlköğretimde Sınıf Yönetimi (Edt: M. Durdu Karşlı içinde Sınıf içi Kuralları Geliştirme ve Uygulama), Kök Yayıncılık.
- Terzi, Ç. (2016). Dönüştürücü Sınıf Yönetimi (Edt: Asım Arı içinde Sosyal Sözleşme Uygulama ve Öğrenci Sorumluluğunu Geliştirme), Eğitim Yayınevi.

Bölüm

-4-

SINIFIN FİZİKSEL DÜZENİ

Eğitim, hayat boyu devam eden bir süreçtir. Eğitimin amacını gerçekleştirmek için en temel sorumluluk modern toplumlarda okullara verilmiştir. Okul ve sınıf çocukların ebeveynlerinden ayrılarak girdikleri ilk sosyal ortamdır. Sınıf, ortak özelliklerinden dolayı bir araya getirilen öğrenci gruplarına, önceden belirlenmiş ortak davranışların kazandırılması için öğretimin yapıldığı dersliktir (Karaçalı,2006, s.146). Okulların en küçük birimi olan sınıflarda yürütülen eğitim hizmetlerinin niteliği ve kalıcılığı birçok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörlerden bir tanesi fiziki ortamdır. Öğretmen ve öğrenci ilişkileri büyük oranda fiziksel değişkenler tarafından etkilenir. Sınıfın fiziksel boyutunda sınıf oturma düzeni, renk, ışık, gürültü, öğrenci sayısı, havalandırma, sınıfın genişlik ve yükseklikleri yer alır (Gökçe, 2014, s. 73). Fiziksel ortama ilişkin her bir değişken eğitim hizmetlerine destek ya da engel olur (Çağlar, 2014, s. 174).

Öğretim ve öğrenme faaliyetlerinin büyük bölümünün geçtiği mekânlar olan eğitim yapıları, ev ve aileden sonra çocukların duyuşsal özelliklerinin, sosyal ve bilişsel gelişimini etkileyen ve mekânsal algının temellerini oluşturan önemli mekânlardır (Altun ve Zorlu, 2021, s.15). Bu nedenle sınıflar, öğrencilerin özelliklerine uygun olarak düşünölmeli, tasarlanmalı ve düzenlenmelidir (Işık, 2004, s..14). Bu konuda yapılan çalışmalarda iyi bir sınıf düzenin öğrenciyi güdülediği, öğrenci başarısını artırarak öğrenilenlerin hatırlanmasına neden olduğu, öğrencilerin birlikte çalışma alışkanlığı kazanmalarına ve arkadaş ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunduğu ortaya konmuştur (Uludağ ve Odacı, 2002).

Sınıf ortamı veya çevresi öğrenenin öğrenme motivasyonunu arttırdığı gibi, güven ve özsaygıyı geliştirir ve öğrenmeye yönelik olumlu duyguların sınıfa gelmesini sağlar (Özdemir, 2011, s. 208). Sınıf etkinliklerinin yer

Yararlanılan Kaynaklar

- Avsar, Y., Gonullu, M. T. (24–25 May 2000). A map preparation for outdoor noises of educational buildings in Fatih District of Istanbul. International Symposium on Noise Control & Acoustics for Educational Buildings, Yıldız Technical University, Istanbul/Turkey. 69–76.
- Babaroğlu, A.(2015). Anaokullarında iç hava kalitesi. Tesisat Mühendisliği. 150, 5-11.
- Başar, H. (2003). Sınıf Yönetimi (10.Baskı). Anı Yayıncılık: Ankara
- Çoban,Ö.(2019). Sınıf Yönetimi (Edt.Koçyiğit,M.). Eğitim Yayınevi: Konya
- Demirel,Ö.(2004). Öğretme Sanatı. (4. Baskı). Pegem A Yayıncılık: Ankara
- Gökçe, F. (2014) Sınıfta Öğrenme ve Öğretmen Sürecinin Yönetimi. Pegem A Yayınları: Ankara
- Gülen,G.(2016). İlköğretim Okullarında İç Ortam Hava Kalitesi ve Sağlık Etkileşimi. Tesisat Mühendisliği, 152, 31-42.
- Işık,H.(2004).Sınıf Yönetimi (Edt.Şişman.M. ve Turan.S.). Pegem A Yayınları: Ankara
- Karaçalı, A.(2006). Sınıf yönetimini etkileyen fiziksel değişkenlerin değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 7 (1), 145-155.
- Kazu,H.(2017). Sınıf Yönetimi. (Edt Günbayı,İ.) (4.Baskı). Lisans Yayıncılık : İstanbul
- Kohen, L.(2006). Etkili sınıf yönetimi için uygun sınıf ortamı yaratılmasında öğrenci ve öğretmen beklentileri. Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Memiş, M. R. (2016). Yabancı dil öğretiminde eğitim ortamı ve kültür aktarımı. Turkish Studies, 11(9), 605-616.
- Öğülmüş,S.ve Özdemir,S.(1995). Sınıf ve okul büyüklüğünün öğrenciler üzerine etkisi. Eğitim Yönetimi, 2 (2), 261- 273.
- Özdemir,M.S.(2011). Sınıf Yönetimi (Edt. Özdemir,Ç.M). Pegem AYayıncılık: Ankara
- Özden.Y.(2002). Sınıf Yönetimi (Edt.Karip,E). Pegem A Yayıncılık: Ankara
- Öztürk,B. Ve Düzova, G.(2011). Okullarda Hava Kirliliği ve Sağlık Etkileri. X.Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi, 13-16 Nisan, İzmir.
- Polat, S.ve Kırkkaya.E.(2004). Gürültünün eğitim-öğretim ortamına etkileri. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Malatya.

- Sabancı, Ali. (2014). Yapılandırıcı Yaklaşım Göre Sınıf Yönetimi (Edt. Çelikten, M. ve Teyfur, M.) (4. baskı). Anı Yayıncılık : Ankara
- Uğurlu, T. Y. (2014). Sınıf Yönetimi (Edt. Çınar, İ.) (2. Baskı). Eğitim Kitap : Ankara
- Yener, K. A., Güvenkaya, R. N. ve Şener, F. (2009). İlköğretim dersliklerinin görsel konfor açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi. İTÜ Dergi, 8 (1), 105-116
- Yıldırım, N. (2012). Sınıf Yönetimi (Edt. Sarpkaya, R.) (4. Baskı). Anı Yayıncılık: Ankara
- Yıldız, Y. (2021). Yükseköğretim sınıflarında iç ortam sıcaklığı ve bağıl nem düzeyinin analizi: Balıkesir Üniversitesi Örneği. BAUN Fen Bil. Ens. Dergisi. 23(2), 515-528
- Yüksek, İ. ve Esin T. (2011). Yapılarda enerji etkinliği bağlamında doğal havalandırma yöntemlerinin önemi. Tesisat Mühendisliği, 125, 63-77.

Bölüm

-5-

SINIFTA ZAMAN YÖNETİMİ

5.1. Zamanın Önemi

“Sizin için en değerli olan nedir?” diye sorulsa, belki pek çoğumuz, aile, arkadaş, para, telefon, hatta sağlık... şeklinde cevaplar veririz. Oysa aslında, düşündüğümüzde, sahip olduğumuz en değerli şey, genellikle zamandır. Hepimize 24 saat olarak sunulan bir günümüzü nasıl geçirdiğimizi bir düşünelim. Bazılarımızın işlerini yetiştirmek için ince hesaplamalar yaparak planlayıp, tasarruf ederek kullanmaya çalıştığı; bazılarımızınsa bir an evvel geçmesi için saçıp savurduğu zaman... Biriktirilemeyen, geçip gittiğinde geri getirilemeyen, durdurulamayan, satın alnamayan, ödünç verilemeyen, aktarılamayan zaman...

Sözlükte, “Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre, vakit” (TDK Sözlük, 2022) şeklinde tanımlanan “zaman” kavramı, tanımdan da anlaşılacağı gibi hem geçmiş, hem gelecek, hem de şu an için çok değerlidir. Öyle ki, atasözlerimizde de taşıdığı kıymet, “Vakit nakittir”, “Terazi tartıyla, her şey vaktiyle ölçülür”, “Bugünün işini yarına bırakma” şeklinde vurgulanmıştır. Bunun böyle olduğunu yaşamın her anında hissederiz. Ders çalışırken, sınavlara hazırlanırken, sınıfta ders işlenirken, hatta teneffüstayken zaman her birimize farklı hızlarda geçer. Burada önemli olan, zamanı iyi yönetmek yani hangi işlerin önemli ve acil, hangilerinin daha önemsiz ve acele gerektirmeyenler olduğunu ayırdını yapmaktır.

Zamanın değeri genellikle zaman geçtikten sonra anlaşılır. Jorge Luis Borges’in “Anlar” şiirini meşhur kılan da budur. Onun 85 yaşında iken hayatına geri dönüp baktığında dile getirdiği “keşke” lerin yerini “iyi ki” lerin alması için zamanın kıymeti bilinmelidir.

Zamanın manası ve kıymeti belki şu örnekle daha iyi anlaşılabilir. Bir yılın önemini anlayabilmek için, bunu sınıfta kalan bir öğrenciye; bir ayın

Yararlanılan Kaynaklar

- Aksüt, M. (2006). "Dersle İlgili Süre Kullanımı", Kaya, Z. (Ed.), Sınıf Yönetimi, s267-285. Ankara: Öncü Basımevi.
- Baysen, E., Soylu, H. ve Baysen, F. (2003). Soru sorma ve dinleme süresi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(1), 53-58.
- Bozkurt, B. Ü. ve Canlı, S. (2017b). *İlköğretim Türkçe 6. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Başak Yayınları.
- Büyükanan, F. (2011). "Sınıfta Zaman Yönetimi", Küçükahmet, L. (Ed.). Sınıf Yönetimi, s211-241. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cangelosi, J. S. (2016). İş Birliğine Uygun Bir İklim Oluşturma. İçinde Sınıf Yönetimi Stratejileri: Öğrencilerin İşbirliği Yapmalarını Sağlama ve Bu İşbirliğini Devam Ettirme (57-92). 7. Basımdan Çeviri. Çeviri editörleri: Rabia Hoş ve Mustafa Toprak. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Carrin, A. (1993). *Teaching Science Through Discovery*. Toronto: Macmillan Publishing Company.
- Covey, S. (2004). *Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı*. İstanbul: Varlık.
- Çelik, V. (2005). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Durukan, H. (2017). "Sınıfta Disiplin ve Zaman Yönetimi", Günbayı, İ. (Ed.), Sınıf Yönetimi, s91-120. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Gage, N. ve Berliner. D. (1998). *Educational psychology (6th ed.)*. Boston: Houghton Mifflin.
- Gürbüz, M. ve Aydın, A. H. (2012). Zaman Kavramı ve Yönetimi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2), 1-20.
- Kubat, U. (2018). Soru varsa öğrenme de vardır. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 17(68), 1585-1598.
- Şevik, M (2004). Yabancı dil öğretiminde soru sorma teknikleri ve önemi. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(8), 130-149.
- TDK Sözlük, 2022. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Yavuz, M. (2014). "Sınıfta Zaman Yönetimi", Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (Eds.), Sınıf Yönetimi, s. 217-238. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Bölüm

-6-

SINIFIN SOSYAL VE PSİKOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Her birey kendine özeldir. Yeryüzünde herkes birbirinden farklıdır. Bu ifade, aynı anne babadan doğan tek yumurta ikizlerinde bile geçerlidir. İnsanları diğer insanlardan ayıran durumlar sosyal, psikolojik ve genetik özellikleridir. Bu durumlar doğuştan getirdikleri genler, gelişim, duygu, karakter ve eğitim özellikleriyle şekillenmektedir.

Her okul ve okullarda bulunan her sınıf da birbirinden farklıdır. Aynı öğretmen farklı sınıflara girdiğinde bu farklılığı çok rahat sezebilecektir. Onlarca öğrencinin oluşturduğu sınıf ortamları karmaşık derecede farklı ve kendine özeldir. Her sınıfı bu şekilde özel yapan belki de en önemli unsur insan özellikleridir. Bunları genel anlamda ikiye ayırabiliriz. Bunlardan birincisi sosyal özellikler, ikincisi ise psikolojik özelliklerdir. Her ikisinin oluşmasının temelinde de aile yaşantısı, çevre, toplum ve kültürel değerler bulunmaktadır. Ayrıca her bir birey için oluşan bu karmaşık düzen sınıflarda daha da karmaşık bir yapıda bütünleşmektedir.

Sınıflar okulları oluşturan, öğretimin meydana geldiği bina bölümleri olarak ifade edilebilirken Türk Dil Kurumu (TDK)'na göre "Öğrencilerin yıllık öğrenime göre ayrıldıkları bölümlerden her biri" şeklinde tanımlanmaktadır. Öğrencilerin yaşamında da ailesinden sonra gelen ikinci derecede önemli olan ilişkiler sistemi, ortak bir yaşam alanı olarak ifade edilebilir. Hayatlarının önemli bir kısmını sınıflarda geçiren öğrenciler için sınıf ortamları birer cazibe merkezleri konumunda olmalıdır. Öğrenmeye uygun olarak tasarlanmalı, sınıf için etkinliklerde katılım esas olmalı, güdülenmeyi sürekli kılmalı ve öğrencileri etkili yönlendirmeyi gerçekleştirebilmelidir. Bu uygulamalar da öğretmenlerin rolü için bir çerçeve çizmektedir. Bu rolün başarıyla ifası, öğretmenin meslek bilinci, gelişimi ve sınıf yönetimi yeterlilikleriyle doğru orantılıdır (Demirtaş, 2016). Weinstein (1996)'a göre sınıfların birbirlerinden ayrıldıkları birtakım yapısal özellikleri bulunmaktadır, bunlar da şu şekilde tanımlanabilir:

Yararlanılan Kaynaklar

- Açıköz, K. (2003) *Aktif öğrenme*. Kanyılmaz Matbaası.
- Ağaoğlu, E. (2002). Sınıf yönetimi. Z. Kaya (Ed.), *Sınıf yönetimiyle ilgili genel olgular* (ss.1-42). Pegem A.
- Aksoy, N. (2002). Sınıf yönetimi. E. Karip (Ed.), *Sınıf içi kurallar* (ss.11-33). Pegem Akademi.
- Arslan, A. (2004). Medyanın gücünün sosyolojik temelleri. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 6(2),0-0. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isguc/issue/25511/269009>
- Arslan, H. (2019). Sınıf yönetimi. R. Sarpkaya (Ed.), *Sınıf yönetiminin temel kavramları* (ss.5-26). Anı.
- Atmaca, T. (2016). Sınıf yönetimi. S. Demirdağ (Ed.), *Sınıfta İletişim Becerileri* (ss. 170-190). Nobel.
- Aydın, A. (2001). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (3. Baskı). Alfa.
- Ayers, H. & Gray, F. (1998). *Classroom management. A practical approach and primary and secondary teachers*. David Fulton Publishers.
- Bakioğlu, A. (2014). *Çağdaş sınıf yönetimi* (2. Baskı). Nobel.
- Başaran, İ. E. (2005). *Eğitim psikolojisi, gelişim, öğrenme ve ortamı* (5.baskı). Nobel.
- Bernstein, B. (1977). *Class, codes, and control. Volume 3: Towards a theory of educational transmissions*. Routledge and Kegan Paul.
- Beymur, F. (2015). *Genel psikoloji* (19. Baskı). İnkılap Kitapevi.
- Bull, S. & Solity, J.E. (1996). *Classroom management: Principles to practice*. Routledge.
- Bursalioğlu, Z. (1991). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Pegem.
- Bilir, A. (2014). Sınıf yönetiminde başarının aracı: Önlemsel model. *Folklor/Edebiyat*, 20(78), 203-214.
- Cangelosi, J.S. (2000). *Classroom management strategies*, John Wiley & Sons Inc.
- Celep, C. (2014). *Sınıf Yönetiminde Kuram ve Uygulama*. Ankara: Nobel.
- Cüceloğlu, D. ve Erdoğan, İ. (2020). *Öğretmen olmak: Bir Can'a dokunmak* (29. Baskı). Final Kültür Sanat Yayınları.
- Çağlar, Ç. (2014). Yapılandırmacı yaklaşıma göre sınıf yönetimi. M. Çelikten ve M. Teyfur (Ed.). *Sınıf yönetimini etkileyen etmenler* (ss. 169-184). Anı Yayıncılık.
- Çoban, Ö. (2019) Sınıf Yönetimi. M. Koçyiğit (Ed.), *Fiziksel, sosyal ve psikolojik boyutları ile sınıf* (ss.29-58). Eğitim Yayınevi.

- Demir, Z. (2003). Sınıf yönetimi. Ö. Üre (Ed.), *Okul-aile iletişimi* (ss. 237-246). Mikro Yayınları.
- Demirtaş, H. (2016) Etkili sınıf yönetimi (12. Baskı). H. Kıran ve K. Çelik (Ed). *Sınıf yönetiminin temelleri* (ss. 1-32). Anı.
- Dönmez, B. (2015). Sınıf yönetimi. M. Şişman ve S. Turan (Ed.), *Sosyal bir sistem olarak sınıf* (ss. 45-59). Pegem Akademi.
- Durukan, H. ve Öztürk, H.İ. (2005). *Sınıf yönetimi*. Lisans.
- Ekici, G. (2008). Sınıf yönetimi dersinin öğretmen adaylarının sınıf yönetimine yönelik tutum ve inanç kazanma düzeyine etkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 167-182.
- Erdem, A.R. (2016). Etkili sınıf yönetimi (12. Baskı). H. Kıran ve K. Çelik (Ed). *Sınıfta güdüleme* (ss. 203-230). Anı.
- Erdoğan, İ. (1991). *İşletmelerde davranış*. İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayın No: 242.
- Erdoğan, İ. (2019). *Sınıf yönetimi* (21. Baskı). Alfa Yayınları.
- Ergun, D. (1973). *Sosyoloji el kitabı*. Gerçek Yayıncılık.
- Eroğlu, F. (2000). *Davranış bilimleri*. Beta Basım Yayım.
- Erol, Z. (2006). *Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi uygulamalarına ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Glasser, W. (1999). *Başarısızlığın olmadığı okul* (Çev. K. Teksöz). Öğretmenaz Yayınları.
- Goffman, E. (2009). *Günlük yaşamda benliğin sunumu* (Çev. B. Sezar). Metis.
- Gutek, G. (2006). *Eğitime felsefi ve ideolojik yaklaşımlar* (3. Baskı). Ütopya.
- Güleryüz, E. (2005). *Liselerde öğretmenlerin sınıf yönetimi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Gürsel, M. (2004). Sınıf yönetimi. M. Gürsel, H. Sarı ve B. Dilmaç (Ed.). *Olumlu öğrenmeye uygun bir ortam oluşturma* (ss. 131-160). Eğitim Kitabevi.
- Gürsoy, F. ve Coşkun, T. (2004). Geniş ailede ve çekirdek ailede yaşayan çocukların aile ortamını algılamalarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 15(2), 17-30.
- Güven, S. ve Karlı, M. D. (2014). Sınıf yönetiminin etkililiğini etkileyen faktörlere ilişkin okul müdürlerinin görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 23, 1-24.

- Hargreaves, A. (1994). *Changing teachers, changing times: Teachers work and culture in the postmodern age*. Teachers Collage Press.
- Helvacı, M. A. (2011). Sınıf yönetimi. C. Gülşen (Ed.), *Sınıfta iletişim ve Disiplin Oluşturma* (ss. 127-156). Anı Yayıncılık.
- Karlin, M.S. & Berger, R. (1972). *Discipline and the disruptive child, a practical guide for elementary teachers*. Parker Publishing Company Inc.
- Karlı, M.D. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem A Yayıncılık.
- Kılbaş, Ş. (2006). *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*. Kare Yayınları.
- Kılıç, M., Kaya, A., Yıldırım, N. ve Genç, G. (2004). Eğitimci gözüyle öğretmen ve öğrenci. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, İnönü Üniversitesi.
- Koçyiğit, M. (2019). *Sınıf Yönetimi*. Eğitim.
- Kuzgun, Y. (2001). Eğitimde kendini gerçekleştirme (Ed. A. Şimşek). *Sınıfta demokrazi* (ss.1-25). Eğitim-Sen Yayınları.
- Küçükahmet, L. (2003). *Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar* (3. Baskı). Nobel.
- Küçükkurt, M. (1989). Halkla ilişkiler açısından halk kavramı. *Kurgu*, 5(1), 232-243. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kurgu/issue/59617/858968>.
- Layder, D. (2006). *Sosyal teoriye giriş* (Çev. Ü. Tatlıcan). Küre.
- Marzano, R. J., & Marzano, J. S. (2003). The key to classroom management. *Educational Leadership*, 61(1), 6-13.
- Maslow, A.H. (1943). A theory of human motivation. Originally Published in *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Mevzuat, (2022). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>.
- Moore, K.D. (1989). *Classroom teaching skills: A Primer*. Random House Inc.
- Nazlı, S. (2007). *Aile danışmanlığı* (3.baskı). Anı Yayıncılık.
- Öztürk, H.İ. (2002). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. HD Yayıncılık.
- Peker, Ö. ve Aytürk, N. (2000). *Etkili yönetim becerileri*. Yargı Yayınevi.
- Sarpkaya, R. (2016). Etkili sınıf yönetimi (12. Baskı). H. Kıran ve K. Çelik (Ed). *Sınıfın ilişki düzenini oluşturma* (ss. 173-202). Anı.
- Sezer, Ş. (2018). Öğretmenlerin sınıf yönetimi tutumlarının öğrencilerin gelişimi üzerindeki etkileri: Fenomenolojik bir çözümleme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 33(2): 534-549. doi: 10.16986/HUJE.2017031319

- Soysal Radmard, S., (2021). Sınıf yönetimi olgusu üzerine yapılmış ulusal çalışmaların betimsel içerik analizi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(1), 214-244. <https://doi.org/10.5961/jhes.2021.443>
- Şentürk, H. ve Oral, B. (2008). Türkiye’de sınıf yönetimi ile ilgili yapılan bazı araştırmaların değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 2-13.
- Taş, A. (2016) Etkili sınıf yönetimi (12. Baskı). H. Kıran ve K. Çelik (Ed). *Sınıf yönetimini etkileyen etkenler* (ss. 33-56). Anı.
- Taşdan, M. ve Ertan Kantos, Z. (2007). Yeni gelişmeler doğrultusunda sınıf yönetimi. Z. Cafoğlu (Ed.). *Sınıf yönetimi ve disiplin* (ss. 9-41). Grafiker Yayıncılık.
- TDK, (2022). Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Tezcan, M. (1995). *Sosyolojiye giriş*. A.Ü. Eğitim Bilimleri Yay. No: 117.
- Weinstein, C.S. (1996). *Secondary classroom management: Lessons from research and practice*, McGraw Hill.
- Yalçınkaya, M. (2003). Sınıf yönetimi. Ö. Üre (Ed.), *Sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışları ve yönetimine ilişkin stratejiler* (ss. 183-216). Mikro Yayınları.
- Yolcu, H. (2011). Sınıf yönetimi. C. Gülşen (Ed.), *Sınıf yönetimini etkileyen etmenler* (ss. 21-52). Anı Yayıncılık.
- Yücel, C., Karataş, E., Şengil Akar, Ş. ve Binici, U. (2019). Sınıf yönetimi. R. Sarpkaya (Ed.), *Sınıf yönetimini etkileyen etmenler* (ss. 27-58). Anı.

Bölüm

-7-

SINIFTA ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ YÖNETİMİ

Eğitim istendik davranışlar kazandırma süreci olarak ele alınır. Eğitimciler ve öğretmenler hangi davranışların istenilen hangi davranışların istenmeyen olduğunu öğrencilere belirtmek durumundadırlar. Sınıf ortamı davranış kazandırmak için yeterli ve gerekli şartları taşır. Sınıf ortamında öğrenciler sürekli birlikte vakit geçirerek sosyalleşmenin ve bir arada yaşamının temellerini öğrenir. Sınıf ortamında belli kuralların olması, okul yaşamının kendine özgü yaşam biçimi olması öğretmenin tek başına istediği düzeni tam olarak uygulamaya geçirmesine yetmeyebilir. Farklı kültür, değer, inanç ve tutumlar bir araya geldiğinde sınıfta uyumu bozan veya baskın- çekinik kalan öğrencilerin olması muhtemeldir. Okullarda her zaman farklı kültürler bir araya gelecektir. Burada dikkat edilmesi gereken farklılıkları benzetmeye çalışmak değildir. Farklı ortamları ve kültürleri anlayışla kabul edebilen ve ötekileştirmeyen aynı amaç için bir araya gelmenin bilinciyle hareket ettirebilmek önemlidir. Burada başlangıç noktası velileri bilinçlendirmektir.

Öğrencilerin okulda öğrendikleri davranışların devamlılığını sağlamadaki itici güç okul dışı yaşamında da devam ettirebilmeleridir. Öğrencilere hangi davranışların kazandırılmak istendiği velilerin de görüşleri alınarak bir karara bağlanmalıdır. Böylece okulda öğretilen ile okul dışı yaşamda gösterilen davranışlarda bir tutarlılık ve güven sağlanabilir. Ayrıca istendik davranışlar benimsetilirse istenmeyen davranışların yönetimi daha kolay ve önlenebilir olacaktır. Bu bakış açısıyla öğretmenlerin sınıfta davranış yönetimi için önce olumlu davranış geliştirme aşamaları ve hangi yöntemlerle gerçekleştirilebileceği üzerinde durulmuştur. Ardından olumsuz ve istenmeyen davranışlar ve yönetimi üzerinde durulmuştur.

Yararlanılan Kaynaklar

- Connell, R. (2013) The neoliberal cascade and education: an essay on the market agenda and its consequences, *Critical Studies in Education*, 54(2), 99-112.
- Çelik, V. (2009). Sınıf Yönetimi. Ankara: Nobel yayınları
- Dewey, J.(2004). Demokrasi ve eğitim. Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Fan, X. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: a growth modeling analysis. *Journal of Experimental Education*, 70 (1), 27-53.
- Fullan, M. (2013). *Great to Excellent: Launching the Next Stage of Ontario's Education Agenda*. [http://www.edu.gov.on.ca/eng/document/reports/FullanReport _EN_07.pdf](http://www.edu.gov.on.ca/eng/document/reports/FullanReport_EN_07.pdf).
- Fullan, M., & Langworthy, M. (2013). Towards a new end: New pedagogies for deep learning. Seattle, WA: Collaborative Impact.
- Günbayı, İ. (2017). İstenmeyen Davranışların Yönetimi, (Ed. İlhan Günbayı). Sınıf Yönetimi, ss.169-196, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kleinhenz, E.& Ingvarson, L. 2004. Teacher accountability in Australia: Current policies and practices and their relation to the improvement of teaching and learning. *Research Papers in Education*, 19(1): 31-49.
- Köybaşı Şemin, F. (2020). Developing sustainable education disposition scale and teacher views regarding the education disposition. *Journal of Education and Future*, (17),65-81.
- Köybaşı Şemin, F. (2022). *Sürdürülebilir eğitim*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- MEB.(Milli Eğitim Bakanlığı)(2012). Millî Eğitim Bakanlığı Okul-Aile Birliği Yönetmeliği, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=15878&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>
- Ogle, R. R., Frazier, S. L., Nichols-Lopez, K., & Cappella, E. (2016). Non-academic self- concept among urban youth: Associations with academic success. *School Mental Health*, 8(2), 278-291.
- Ruggiero, V. R. (2017). Eleştirel Düşünme İçin Bir Rehber, (çev. Çağdaş Dedeoğlu), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sheridan, L., Coleman, B., & Durksen, T. L. (2022). Important non-academic attributes in Australian initial teacher education. *The Australian Educational Researcher*, 49(2), 387-406.

- Şemin, K. F. (2020). Developing Sustainable Education Disposition Scale and Teacher Views regarding the Education Disposition. *Journal of Education and Future*, (17), 65-81.
- Taşdemir, M., Taşdemir, F., Dağdelen, S., Kılıç, E., Şahin, C., & Dağıstan, A. (2018). Veli algısı ve beklentisi, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 27-39.
- Turhan, M. (2017). İstenmeyen davranışların yönetimi. Sınıf yönetimi (Ed., Mukadder Boydak Özkan ve Yavuz Özdemir) ss.(233-252). Ankara: Asos yayıncılık
- Uğurlu, C.T. (2018). Sınıf yönetimi, Ankara: Anı yayıncılık

Bölüm

-8-

SINIFTA İLETİŞİM SÜRECİ VE GRUP ETKİLEŞİMİ

8.1. İletişim

İletişim, belirli işaretler aracılığı ile bilgi, duygu, düşünce ve becerilerin başkalarına semboller yolu ile aktarılmasıdır (Cebeci, 2015; Koç, 2011; Tutar, Yılmaz ve Erdönmez, 2003). İletişim süreci sözlü ve yazılı ifadelerle yürütüldüğü gibi gönderilen mesaja beden dili ve kişisel tavırlarla da katkıda bulunmaktadır (Hybels ve Weaver, 1995; akt: Silman, 2007). Ayrıca iletişim; kaynağın bilgi, düşünce, istek ve duygularını kodlayarak (mesaj biçimine getirme) uygun kanal yoluyla alıcı veya hedef kişiye aktarması ve alıcının geribildirimini ile tamamlanan paylaşım sürecidir (Güven, 2016). Kısacası iletişim anlamların ortak kılınması süreci olarak da tanımlanabilir (Bolat, 1990).

İletişim süreci kaynak, mesaj, kanal, alıcı ve dönüt (geri bildirim) olmak üzere beş öğeden oluşmakta olup sınıf yönetiminde öğretmen açısından büyük bir önem taşımaktadır (Ergin, 2014; Köylü, 2011; Tutar ve Yılmaz, 2003). Kaynak ya da gönderici alıcıyla paylaşacak iletisi olan kişidir. Sınıfta bu görevi öğretmen üstlenmekte ve genel olarak yürütmektedir. Ancak bu rolü bazen öğrencilerin de üstlendiği görülebilir. Mesaj, iletişim sürecinde alıcıya gönderilen bilgi, sembol, haber ve duyurulardır. Kanal, mesajın kaynaktan alıcıya gönderilmesini sağlayan araç ve yöntemlerdir. Alıcı, kaynağın gönderdiği iletiye anlam yükleyen kişilerdir. Geri bildirim ise alıcıdan kaynağa mesaja ilişkin yönelen tepkidir (Memişoğlu, 2015). Çağdaş eğitimde öğretmen ve öğrenci arasında çift yönlü iletişime vurgu yapılmaktadır.

İletişim kullanılan kodlara göre; yazılı, sözlü ve sözsüz iletişim biçiminde sınıflandırılabilir (Çağlar ve Kılıç, 2011; Güven, 2016). Yazılı iletişimde insanlar duygu, düşünce ve bilgileri yazı ile aktarırlar (Cebeci, 2015; Küçük, 2012). Bu iletişim biçiminde yazılı iletişim biçimleri (resmi yazı, bülten,

Yararlanılan Kaynaklar

- Ağın, K. (2022). Grupların Genel Oluşumları, Yapıları ve Özellikleri Açısından Grup İçi İletişim Süreçlerinin İncelenmesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder), 10 (1), 494-518.
- Arslan, M. (2007). Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar. Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences, 40 (1), 41-61.
- Asrar, Z., Tariq, N. ve Rashid, H. (2018). The impact of communication between teachers and students: A case study of the faculty of management sciences, Uni. of Karachi, Pakistan. *European Scientific Journal, ESJ*, 14(16), 32.
- Aydın, A. (2009). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Alfa.
- Barlı, Ö. (2010). Davranış Bilimleri ve Örgütlerde Davranış, İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Başar, H. (2010). *Sınıf yönetimi* (16. baskı). (Ed: L. Küçükahmet). Ankara: Anı.
- Bektaş, M. ve Erdem, R. (2015). Örgütlerde informal iletişim süreci: Kavramsal bir çerçeve. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 125-139.
- Bolat, S.(1990). *Yüksek öğretimde öğretim elemanı-öğrenci iletişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Bursalıoğlu, Z. (2011). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış*. Ankara: Pegem Akademi
- Cebeci, S. (2015). *Öğretme ve öğrenme süreçlerinde dini iletişim*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Celep, C. (2004). *Sınıf yönetimi ve disiplini* (3. baskı). Ankara: Anı.
- Çağlar, İ. ve Kılıç, S. (2011). *Eğitim fakülteleri için genel iletişim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çakmak, M. (2000). Sınıf ortamı ve grup etkileşimi. (Ed. L. Küçükahmet) *Sınıf yönetiminde yeni yaklaşımlar içinde* (27-45). Ankara: Nobel.
- Çelik, V. (2005). *Sınıf yönetimi* (3. Baskı). Ankara: Nobel.
- Çubukçu, Z. ve Girmen, P. (2008). Öğretmenlerin sınıf yönetimi becerilerine ilişkin görüşleri. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilişim*, 44, 123-142.
- Demirel, Ö. (2009). *Öğretim ilke ve yöntemleri öğretim sanatı* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Emmer, E. T. (1994). Classroom management for secondary teachers: *ERIC*.
- Erdoğan, İ. (2003). *Sınıf yönetimi*. İstanbul: Sistem.

- Erdoğan, İ. (2005). *İletişimi anlamak*. Ankara: Erk Yayınları.
- Eren, E. (2010). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi*. İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.
- Ergin, A. (2014). *Eğitimde etkili iletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erol, Y. ve Akyüz, M. (2015). Dünyanın en eski medyası: dedikodunun örgüt düzeyindeki işlevleri ve algılanışı: Sağlık örgütlerinde bir alan araştırması. *Journal of World of Turks*, 7(2), 149-166.
- Evertson, C. (2006). Classroom Management As a Field of Inquiry. CM Evertson & C. Weinstein (Eds.), *Handbook of Classroom Management: Research, Practice, and Contemporary Issues In* (pp. 3-15). In: Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Filiz, S. B. (2011). İletişim ve etkileşim. (Ed. M.Çağatay) *Sınıf yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gordon, T. (1993). *Etkili öğretmenlik eğitimi*. (Çev. Aksay, E. ve Özkan, B.). İstanbul: Ya-pa.
- Guirdham, M. (2015). *Work communication: Mediated and face-to-face practices*. London: Palgrave Macmillan.
- Güllüoğlu, Ö. (2012). *Örgütsel iletişim, iletişim doyumu ve kurumsal bağlılık*. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- Gürşimşek, I. (1999). Etkin sınıf yönetimi için etkili iletişim becerileri. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- Güven, B. (2016). İletişim kavramı ve iletişim sürecinin temel öğeleri. (Ed.B. Güven) *Etkili iletişim içinde* (1-20). Ankara: Pegem Akademi.
- Han, B. (2021). Sınıfta etkili iletişim. S. Karabatak, M. Alanoğlu ve S. Atik (Edt.), *Yeni nesil sınıflar ve yönetimi içinde* (ss. 114-146), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hazneci, Y. (2012). *Oluşturmacı öğretmen iletişim beceri ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğretmenlerinin sınıf içi iletişim becerilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Hoşgörür, V. (2003). İletişim.(Editör: Zeki Kaya). *Sınıf Yönetimi*, 3, 65-89.
- Jones, V. (2006). How do teachers learn to be effective classroom managers? In C. Evertson & C. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management: Research, practice, and contemporary issues* (887-908). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associa.
- Kaya, A. (2017). İletişime giriş: Temel kavramlar ve süreçler. Alim Kaya (Ed.), *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim içinde* (ss. 2-28). Ankara: Pegem Akademi.

- Kısaç, İ. (2004). Öğretmen-öğrenci iletişimi. (Ed. E. Karip) *Sınıf yönetimi* içinde (97-114). Ankara: Pegem Akademi.
- Kış, A., & Özer, N. (2017). Öğretimsel iletişim. Mukadder Boydak Özkan ve Tuncay Yavuz Özdemir (Eds.), *Sınıf yönetimi* içinde (ss. 99-12). Ankara: Asos Yay.
- Koç, A. (2011). *Din eğitiminde etkili iletişim* (2. baskı). İstanbul: Rağbet.
- Koçel, T. (2015). *İşletme yöneticiliği*. İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.
- Köylü, M. (2011). *Psiko-sosyal açıdan dinî iletişim* (3. baskı). Ankara: Ankara Okulu.
- Küçük, M. (2012). Yazılı iletişim. İzlem Vural (Ed.), *İletişim* içinde (ss. 78-112). Ankara: Pegem Akademi.
- Lunenburg, F. C. ve Ornstein, A. C. (2013). *Eğitim yönetimi* (G. Arastaman, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma 2012 yılında yayımlanmıştır).
- Memişoğlu, S. P. (2015). Sınıfta iletişim süreci. (Eds. M.Şişman, S.Turan), *Sınıf yönetimi* içinde (133-146). Ankara: Pegem Akademi.
- Robbins, S. P. ve Judge, T. A. (2013). *Organizational behaviour*. Pearson Education, Inc., publishing as Prentice Hall.
- Sabuncuoğlu, Z. ve Gümüş, M. (2008). *Örgütlerde iletişim*. İstanbul: Arıkan Basım Yayım, Dağıtım Ltd. Şti.
- Silman, F. (2007). Sınıf içi iletişim. (Ed. Z.Cafoğlu), *Sınıf yönetimi yeni gelişmeler doğrultusunda* içinde (43-63). Ankara: Grafiker.
- Smith, C. D. ve King, P. E. (2004). Student feedback sensitivity and the efficacy of feedback interventions in public speaking performance improvement. *Communication Education*, 53(3), 203-216.
- Şerif, M., Şerif, C. (1996), *Sosyal Psikolojiye Giriş*, (Çev. M. Atakay, A. Yavuz), Sosyal Yayınları, İstanbul.
- Tomul, E. (2012). Sınıfta öğretmen-öğrenci iletişimi. Hüseyin KIRAN (Ed.), *Etkili sınıf yönetimi* içinde (ss. 140-175). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tutar, H. ve Yılmaz, K. (2003). *Genel iletişim* (3. Baskı). Ankara: Nobel.
- Tutar, H., Yılmaz, M., K. ve Erdönmez, C. (2003). *Genel ve teknik iletişim*. Ankara: Nobel.
- Uğurlu, C.T. (2018). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı.
- Ünal-Çolak, F. (2012). Biçimsel ve biçimsel olmayan iletişim. İzlem Vural (Ed.), *İletişim* içinde (ss. 116-140). Ankara: Pegem Akademi.

- Yasul, A. F. ve Samancı, O. (2015). Sınıf öğretmenlerinin grup çalışmalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Iğdir University Journal of Social Sciences*, (7), 131-156.
- Yeşil, R. (2006). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi öğretim yeterlikleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 61-78.
- Yüksel-Şahin, F. (2017). İletişim becerilerine genel bir bakış. Alim Kaya (Ed.), *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim içinde* (ss. 32-55). Ankara: Pegem Akademi.
- http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Halkla%20İli%C5%9Fkilerde%20Organizasyon.pdf adresinden 25.08.2022 tarihinde edinilmiştir.
- <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=126528> adresinden 23.08.2022 tarihinde edinilmiştir.

Bölüm -9-

SINIFTA MOTİVASYON

Motivasyon, insan davranışlarına ilişkin karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, bireylerin zamanlarını nasıl değerlendireceklerine ilişkin tercihlerini, sorumlulukları ile ilgili duygu ve düşüncelerini, herhangi bir görev için harcadıkları enerjiyi, görevi yerine getirmedeki kararlılıklarını etkileyen psikolojik faktörleri içermektedir. Luthans (2011), motivasyonu fizyolojik ihtiyaç ya da psikolojik eksiklik gibi güdülerle başlayan, belli bir amaca ulaşma veya belli bir tutum ya da davranışı sergilemeye özendiren süreç şeklinde açıklamaktadır. Skinner (1979) ise motivasyonu, okul öğreniminde 'arzu edilen davranışı uyandırma, sürdürme ve yönlendirme' olarak tanımlamaktadır. Motive eden açısından motivasyon, insanları yüksek performans seviyelerine ulaşmaları için cesaretlendirme; motive olan için ise engelleri aşarak belirlenen amaçlara ulaşma sürecidir.

Okul ortamında motivasyon, öğrencilerin akademik başarılarını ve sosyal becerilerini artırma açısından oldukça önemli bir süreçtir. Bu anlamda motivasyon, sürekli olarak ilgi duymayı, sürece, göreve veya konuya bağlı kalmayı ya da belirli bir hedefe ulaşmak için çaba göstermeyi özendirir, istek ve enerjiyi canlı tutan iç ve dış faktörleri içerir. Sınıfta motivasyon ise öğrencilerin öğrenmeye ilişkin seçimleri, öğrenmeye ayırdıkları zaman, öğrenmek için sarf ettikleri çaba ve öğrenme sürecinde karşılaştıkları engellerle başa çıkmada sergiledikleri tutumla ilişkilidir. Sınıfta motivasyon, genel olarak öğrencilerin öğrenme sürecine katılma isteği olarak tanımlanır; öğrenme etkinliklerine katılmalarının veya katılmamalarının altında yatan nedenleri veya amaçları içerir (Dev, 1997). Alanyazında yürütülen çalışmalar, motivasyon ile öğrenme süreçlerine katılım ve akademik başarı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Ryan ve Deci, 2000; Shin, Kim, Hwang ve Lee, 2018). Araştırma sonuçları öğrencilerin yüksek düzeyde motivasyona sahip olmasının akademik performansı artırdığını ortaya

Yararlanılan Kaynaklar

- Alderfer, C. P. (1972). *Existence, relatedness, and growth*. NY: Free Press.
- Aliyeva, S. G. ve Muhammedova, M. R. (2018). The effects of motivation in the classroom. *Web of Scholar*, 2(4), 78-81. <https://ws-conference.com/webof-scholar>.
- Armstrong, M. (2007). *A handbook of human resourca management practice*. (10th Edition). London: Kogan Page Limited.
- Aslan, M. ve Doğan, S. (2020). Dışsal motivasyon, içsel motivasyon ve performans etkileşimine kuramsal bir bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 291-301. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/983139>
- Babayiğit, Ö. ve Erkuş, B. (2016). Sınıf öğretmenlerinin derslerde kullandıkları pekiştiric ve cezaların etkililiği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(2), 567-580. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/303704>.
- Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Bandura, A. (1997). *Self efficacy: The exercise of control*. NY: W. H. Freeman and Company.
- Bartol, K. ve Martin, D. (1998). *Management*. (3rd Edition). NY: McGraw-Hill.
- Başar, H. (2002). *Sınıf yönetimi*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Bernau, M. ve Gardner, R. C. (2008). Teacher motivation strategies, student perceptions, student motivation, and English achievement. *The Modern Language Journal*, 92(3), 387-401. <https://www.jstor.org/stable/25173065>
- Can, Ş. (2005). Öğretme-öğrenmede ipuçları ve pekiştiricilerin rolü. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 14, 97-109. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217019>
- Cirocki, A., Soto, S. T., Encalada, M. A. J. ve Cuenca, K. V. H. (2019). Motivational strategies in the secondary school EFL classroom: The case of Ecuador. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, 16(2), 250-265.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2009). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Dev, P. C. (1997). Intrinsic motivation and academic achievement: What does their relationship imply for the classroom teacher? *Remedial & Special Education*, 18(1), 12-19. <https://doi.org/10.1177/074193259701800104>
- Dornyei, Z. (2001). *Teaching and researching motivation*. Essex, UK: Longman

- Dündar, S., Özutku, H. ve Taşpınar, F. (2007). İçsel ve dışsal motivasyon araçlarının işgörenlerin motivasyonu üzerindeki etkisi: Ampirik bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 105-119. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziticaretturizm/issue/49894/639554>
- Erdem, A. R. (2020). Sınıfta güdüleme. İçinde, H. Kıran ve K. Çelik (Eds.). *Sınıf yönetimi*. (ss.203-230). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergün, M. (2005). Sınıfta motivasyon. İçinde Emin Karip, (Ed.). *Sınıf yönetimi*. (ss.137-154). Ankara: Pegem Akademi.
- Girmus, R. L. (2011). How to motivate your students. *New Mexico State University-Grants Round-Up Conference, September 30-October 1, 2011* içinde (ss.1-17). New Mexico: Grants.
- Gregory, G. ve Kaufeldt, M. (2015). *The motivated brain: Improving student attention, engagement, and perseverance*. Alexandria, VA: ASCD
- Gürkan, U. (2012). Sınıfta güdülenme. İçinde, Ruhi Sarpkaya, (Ed.). *Sınıf yönetimi*. (ss. 295-330). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hergenhahn, B. R. ve Olson, M. H. (1997). *An introduction to theories of learning*. NJ: Prentice Hall.
- Herzberg, F., Mausner, B. ve Synderman, B. S. (1993). *The motivation to work*. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Karataş, S. (2017). Eğitimde motivasyon. İçinde, İlhan Günbayı, (Ed.). *Sınıf yönetimi*. (ss.143-168). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Kotaman, H. (2008). Özyeterlik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 111-133. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/153331>.
- Locke, E. A. ve Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal settings and task motivation. *The American Psychologist*, 57(9), 705-717.
- Lunenburg, F. C. ve Ornstein, A. C. (2021). *Educational administration: Concepts and practices*. London: Sage Publications.
- Luthans F. (2011). *Organizational behavior: An evidence-based approach* (12th Ed.). New York: McGraw-Hill.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- McClelland, D. C. (1976). *The achieving society*. NY: Irvington Publishers.
- Mifflin, H. (1997). *Houghton Mifflin invitations to literature: Student anthology level 4 imagine*. Boston, Ma: Houghton Mifflin Harcourt.
- Nakata, Y. (2006). *Motivation and experience in foreign language learning*. Oxford: Peter Lang.
- Nevid, J. S. (2013). *Psychology: Concepts and applications*. New York, NY: Cengage Learning.

- Noels, K. A. (2001). Learning Spanish as a second language: Learners' orientations and perceptions of their teachers' communication style. *Language Learning*, 51(1), 107-144. <https://doi.org/10.1111/0023-8333.00149>
- Noels, K. A., Clement, R. ve Pelletier, L. G. (1999). Perceptions of teachers' communicative style and students' intrinsic and extrinsic motivation. *Modern Language Journal*, 83(1), 23-34. <https://doi.org/10.1111/0026-7902.00003>
- Özden, Y. (2004). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Potgieter, J. C. (2003). *Time perspective as a potential helpful psychological construct during the mourning process of Alzheimer care givers*. (Unpublished doctoral dissertation), University of the Free State, Bloemfontein, South Africa.
- Reece, I. ve Walker, S. (2007). *Teaching, training and learning: A practical guide*. CA: Business Education Publication.
- Rosenthal, R. ve Jacobson, L. (1968). Pygmalion in the classroom. *Urban Review*, 3, 16-20. <https://doi.org/10.1007/BF02322211>
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68>
- Shin, J., Kim, M.-S., Hwang, H. ve Lee, B.-Y. (2018). Effects of intrinsic motivation and informative feedback in service-learning on the development of college students' life purpose. *Journal of Moral Education*, 47(2), 159-174 <https://doi.org/10.1080/03057240.2017.1419943>
- Skinner, B. F. (1979). *The shaping of a behaviorist*. New York, NY: Knopf.
- Stajkovic, A. D. ve Luthans, F. (1998). Self efficacy and work-related performance: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 124(2), 240-261. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.124.2.240>.
- Steers, R. M., Bigley, G. A. ve Porter, L. W. (2003). *Motivation and work behavior*. Boston, NY: McGraw Hill Inc.
- Tohidi, H. ve Jabbari, M. M. (2012). The effects of motivation in education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 31(2012), 820-824.
- Tollefson, N. (2000). Classroom applications of cognitive theories of motivation. *Educational Psychology Review*, 12(1), 63-83.
- Vatansever-Bayraktar, H. (2015). Sınıf yönetiminde öğrenci motivasyonu ve motivasyonu etkileyen etmenler. *Turkish Studies*, 10(3), 1079-1100. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7788>.
- Williams, M. ve Burden, R. (1997). *Psychology for language teachers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bölüm -10-

SINIF İKLİMİ VE OLUMLU SINIF İKLİMİNİN OLUŞTURULMASI

Sınıf, okullardaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü ortak bir yaşam alanıdır (Aydın, 2019). Eğitim-öğretim hizmetinin üretildiği yer olarak sınıf (Demirtaş, 2006) ve bu sınıflardaki ortam, okulların sahip olduğu işlevleri yerine getirebilmesi için büyük bir önem taşımaktadır. Bir eğitim örgütü olarak nitelendirilen okulların daha iyi bir şekilde çözümlenebilmesi ve faaliyetlerini daha etkili şekilde sürdürebilmesi için okulu oluşturan tüm öğelerin ve bu öğeler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

10.1. Örgüt İklimi

Örgüt iklimi, örgütteki çalışanların duygu durumlarını ve genel atmosferi ifade etmek için kullanılan bir kavram (Hoy & Miskel, 2010) olmakla birlikte *“bir örgütü diğer örgütlerden ayıran ve örgütü oluşturan bireylerin davranışlarını ve tutumlarını etkileyen kendine has özellikler”* şeklinde tanımlanmaktadır (Gilmer, 1966). Örgüt iklimi, davranış ve tutumları etkilemesi sebebiyle örgütleri çözümlenme noktasında farklı bir bakış açısı sağlamaktadır.

10.1.1. Okul İklimi

“Her türlü eğitim ve öğretimin toplu olarak yapıldığı yer” olan okulları (Türk Dil Kurumu, 2022) düşünelim. Her bir okulun birbirinin aynısı olduğunu söyleyebilir miyiz? Bu soruya yanıtımız yüksek ihtimalle hayır olacaktır. Çünkü bir okula adım attığımızda fiziksel çevre ya da insanlar dışında, gözümüzle gördüklerimizin ötesinde bir *“hava”* sezeriz ve hissettiğimiz bu hava o okulun *“atmosferini”*, başka bir ifadeyle *“ortamını”* ifade etmektedir. Başka bir okula girdiğimizde ise, bambaşka bir atmosfer hissedebiliriz (Özden, 2019). Her okulda benzer amaçlar doğrultusunda eğitim-öğretim faaliyetleri sürdürülürken, ortamdaki değişikliğin sebebi ne olabilir? Söz konusu

Yararlanılan Kaynaklar

- Adelman, H. S., & Taylor, L. (2005). Classroom climate. *Encyclopedia of school psychology*, 88-90.
- Anderson, C. S. (1982). The search for school climate: A review of the research. *Review of educational research*, 52(3), 368-420.
- Anderson, A., Hamilton, R. J., & Hattie, J. (2004). Classroom climate and motivated behaviour in secondary schools. *Learning environments research*, 7(3), 211-225.
- Aslan, M. (2011). *Öğretmen liderliği davranışları ve sınıf iklimi: Öğretmen ve öğrenci görüşleri bağlamında bir araştırma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Aydın, A. (2019). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Balat, G. U., Bilgin, H., & Ünsal, F. Ö. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin öğretmenlik tutumları ve sınıf yönetimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 114-126.
- Barr, J. J. (2016). Developing a positive classroom climate. *IDEA Paper Center*, 61, 1-9.
- Baştepe, İ. (2012). Sınıf ikliminin öğrencilerin eğitimsel başarıları üzerindeki etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(48), 81-90.
- Bru, E., Stephens, P., & Torsheim, T. (2002). Students' perceptions of class management and reports of their own misbehavior. *Journal of School Psychology*, 40(4), 287-307.
- Budak, Y. (2017). Öğrenmeye uygun olumlu bir sınıf ortamı oluşturmada öğretmen davranışları. İçinde G. Yüksel, S. Büyükalan-Filiz (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s. 409-440). Ankara: Pegem Akademi.
- Chapman, R., Buckley, L., Sheehan, M., & Shochet, L. (2013). School-based programs for increasing connectedness and reducing risk behaviour: A systematic review. *Educational Psychology Review*, 25, 95-114.
- Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli, N. M., & Pickeral, T. (2009). School climate: Research, policy, practice, and teacher education. *Teachers college record*, 111(1), 180-213.
- Çengel, M. & Türkoğlu, A. (2014). Classroom climate: A review on description, scales and dimensions. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 1236-1263. doi: 10.14687/ijhs.v11i2.3101

- Demirtaş, H. (2006). Yönetim kuram ve yaklaşımları eğitiminin ilköğretim okulu öğretmenlerinin sınıf yönetimi paradigmalarına etkileri. *Eğitimde Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 49-70.
- Downer, J., Sabol, T. J., & Hamre, B. (2010). Teacher-child interactions in the classroom: toward a theory of within-and crossdomain links to children's developmental outcomes. *Early Education and Development*, 21, 699-723.
- Dönmez, B. (2020). Sosyal bir sistem olarak sınıf. İçinde M. Şişman, S. Turan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s. 46-58). Ankara: Pegem Akademi.
- Ekici, E. (2018). *Türkçe öğretim merkezlerinde görev yapan öğretim elemanlarının olumlu sınıf iklimi sağlama yeterliklerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Erdem, A. R. (2019). Sınıf disiplini ve kuralları. İçinde R. Sarpkaya (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s. 81-116). Ankara: Nobel.
- Eren-Uğurlu, Z. (2019). Öğretim sürecinin yönetimi. İçinde A. Otttekin-Demirbolat (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s. 89-109). Ankara: Pegem Akademi.
- Ertuğrul, G. (2017). *Öğretim elemanlarının olumlu sınıf iklimi sağlama yeterliliklerine ilişkin Türkçe öğretmeni adaylarının görüşleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Evans, I. M., Harvey, S. T., Buckley, L., & Yan, E. (2009). Differentiating classroom climate concepts: Academic, management, and emotional environments. *Kōtuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 4(2), 131-146.
- Frazier, S. L., Mehta, T. G., Atkins, M. S., Glisson, C., Green, P. D., Gibbons, R. D., Kim, J. B., Chapman, J. E., Schoenwald, S. K., Cua, G., Ogle, R. R., & LINKS (Linking Neighborhoods, Kids, and Schools) Center. (2015). The social context of urban classrooms: Measuring student psychological climate. *The Journal of Early Adolescence*, 35(5-6), 759-789.
- Gazelle, H. (2006). Class climate moderates peer relations and emotional adjustment in children with an early childhood history of anxious solitude: A child × environment model. *Developmental Psychology*, 42, 1179-1192. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.6.1179>.
- Gilmer, B. H. (1966). *Industrial psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. Abington, England: Routledge.
- Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2010). Okullarda kültür ve iklim (M. Şişman, Ş. Uysal, Çev.), S. Turan (Çev. Ed.), *Eğitim yönetimi: teori, araştırma ve uygulama*, 163-201. Ankara: Nobel.

- Kadı, A. (2014). Sınıf yönetiminin temel kavramları. H. Arslan içinde, *Sınıf Yönetimi* (s. 3- 13). İstanbul: Paradigma Akademi
- Kavgacı, H. (2020). Olumlu sınıf ve öğrenme ikliminin oluşturulması. İçinde T. Çalık, M. M. Arslan (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s. 214-235). Ankara: Pegem Akademi.
- Kayan, M. F. (2020). *Evde ders okulda ödev modelinin akademik başarı, kalıcılık ve sınıf iklimi üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Düzce Üniversitesi, Düzce.
- Kyriacou, C. (2007). *Essential teaching skills*. United Kingdom: Nelson Thornes.
- Moos, R. H. (1978). A typology of junior high and high school classrooms. *American Educational Research Journal*, 15(1), 53-66.
- Opdenakker, M. C., & Van Damme, J. (2006) Teacher characteristics and teaching styles as effectiveness enhancing factors of classroom practice. *Teaching and Teacher Education*, 22 (1), 1–21.
- Özden, Y. (2019). Sınıf içinde öğrenme ve öğretme ortamının düzenlenmesi. İçinde E. Karip (Ed.), *Sınıf yönetimi* (s. 36-69). Ankara: Pegem Akademi.
- Pianta, R. C., & Hamre, B. K. (2009). Conceptualization, measurement, and improvement of classroom processes: Standardized observation can leverage capacity. *Educational Researcher*, 38, 109–119.
- Sağkal, A. S. (2015). *Barış eğitimi programının dokuzuncu sınıf öğrencilerinin şiddete yönelik tutumları, sosyal problem çözme becerileri ve sınıf iklimi üzerindeki etkisi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Sarpkaya, R. (2015). Sınıf ilişki düzenini oluşturma. İçinde H. Kiran, & K. Çelik (Ed.), *Etkili sınıf yönetimi* (s. 173-202). Ankara: Anı.
- Schmuck, R. A., & Schmuck, P. A. (1975). *Group processes in the classroom*. Wm. C. Brown Company Publishers.
- Shewark, E. A., Zinsser, K. M., & Denham, S. A. (2018). Teachers' perspectives on the consequences of managing classroom climate. *Child & Youth Care Forum*, 47(6), 787–802. <https://doi.org/10.1007/s10566-018-9461-2>
- Sieberer-Nagler K. (2016). Effective classroom-management & Positive teaching. *English Language Teaching*, 9(1), 161-172.
- Slee, P. T., & Skrzypiec, G. (2016). School and Classroom Climate and Well-being. İçinde *Well-Being, Positive Peer Relations and Bullying in School Settings* (s. 95- 107). Springer, Cham.
- Slee, P. T., & Skrzypiec, G. (2016). *Well-being, positive peer relations and bullying in school settings*. Switzerland: Springer.

- Şişman, M. (2019). *Eğitime giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu. (2022). *Güncel Türkçe sözlük*. [Erişim Tarihi, 2022, 12 Mayıs]
- Ünlü, H., & Aydos, L. (2008). Beden eğitimi dersinde sınıf yönetimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-7.
- Wakgari, T., & Teklu, T. (2013). Approaches of classroom activities in mathematics achievements in Ethiopian college of teachers education: An experimental action research. *Journal of Education and Practice*, 4(3), 9-17.
- Wang, M. T., Degol, J. L., Amemiya, J., Parr, A., & Guo, J. (2020). Classroom climate and children's academic and psychological wellbeing: A systematic review and meta- analysis. *Developmental Review*, 57, 100912.
- Wang, M. T., Hofkens, T. L., & Ye, F. (2020). Classroom quality and adolescent learning in mathematics: A multi-method, multi-informant perspective. *Journal of Youth and Adolescence*, 1, 1-16.
- Wubbolding, R. E. (2007). Glasser quality school. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 11(4), 253-261. <https://doi.org/10.1037/1089-2699.11.4.253>
- Zedan, R. (2010). New dimensions in the classroom climate. *Learning Environments Research*, 13(1), 75-88.

Bölüm -11-

SINIFTA BİR LİDER OLARAK ÖĞRETMEN

Etkili sınıf yönetimi, öğrenci öğrenmesini ve başarısını destekleyen öğretme-öğrenme ortamı oluşturmak için en gerekli yapı taşlarından biridir (Marzano ve Marzano, 2003). Öğretmenlerin, öğrenci öğrenmesini ve başarısını destekleyen öğretme-öğrenme ortamı oluşturması için etkili öğretim yöntem ve tekniklerini uygulayabilme, planlama yapabilme, zaman yönetimi sağlayabilme gibi birçok beceriye sahip olması ve bu süreçte farklı rolleri sergilemesi gerekmektedir. Bu becerilerin ve yeteneklerin yanı sıra doğal ve resmi olarak sınıfın yöneticisi olan öğretmenlerin, öğretimin niteliğini artırması ve iyileştirmesi için öğrenci davranışı üzerinde en fazla etki gösterdiği ifade edilen liderlik becerilerine de sahip olması gerektiği söylenebilir. Geleneksel yaklaşımın aksine öğretmenler mesleki bir gereklilik olarak sınıfa liderlik ederler ve liderlik rolleri sergilerler. Bu gerekçeler doğrultusunda bu bölüm ile sınıf yönetiminde özellikle son 20 yılda önem kazanan lider öğretmen, öğretmen liderliği kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. Bunun için öncelikle liderlik kavramı tanımlanmış, liderlik ve yönetim, lider ve yönetici arasındaki temel farkların neler olduğu açıklanmıştır. Daha sonra liderlik kavramı, sınıf bağlamında ele alınmış ve lider öğretmenin kim olduğu, hangi rolleri, davranışları sergilediği ve öğretme-öğrenme süreçleri açısından neden önemli olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

11.1. Liderlik Kavramı

Liderlik nedir? Liderlik üzerine çalışma yürüten araştırmacılar onlarca yıldır bu soruya yanıt bulmaya ve liderliğin doğası hakkında açıklamalarda bulunmaya çalışmışlardır. Liderlik yüzyıllardır insanoğlunun ilgisini çekmiş ve uzun yıllardır çok sayıda araştırmaya konu olmuştur (Northouse, 2021). İşletme, eğitim, askeriye, siyaset veya spor olsun liderlik her yerde büyüdü ve başarı ile eş anlamlı bir sözcük olarak kullanılmıştır (DiPaola ve Hoy, 2015). Liderliğin tanımı üzerine yapılan çok sayıda araştırma, liderliğin basit

Yararlanılan Kaynaklar

- Algahtani, A. (2014). Are leadership and management different? A review. *Journal of Management Policies and Practices*, 2(3), 71-82.
- Altunay, E. (2017). Sınıf yönetiminde öğretmenlerin öğretimsel liderlik rolleri. *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(37), 19-44.
- Angelle, P. S., & DeHart, C. A. (2011). Teacher perceptions of teacher leadership: Examining differences by experience, degree, and position. *NASSP Bulletin*, 95(2), 141-160.
- Berg, J. H., Carver, C. L., & Mangin, M. M. (2014). Teacher leader model standards: Implications for preparation, policy, and practice. *Journal of Research on Leadership Education*, 9(2), 195-217.
- Beycioğlu, K. (2009). İlköğretim okullarında öğretmenlerin sergiledikleri liderlik rollerine ilişkin bir değerlendirme (Hatay ili örneği) Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Can, N. (2009). Öğretmenlerin Sınıfta ve Okulda Liderlik Davranışları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 8(2), 385-399.
- Cheung, A. C. K., Keung, C. P. C., Kwan, P. Y. K., & Cheung, L. Y. S. (2019). Teachers' perceptions of the effect of selected leadership practices on pre-primary children's learning in Hong Kong. *Early Child Development and Care*, 189(14), 2265-2283.
- Conan Simpson, J. (2021). Fostering Teacher Leadership in K-12 Schools: A Review of the Literature. *Performance Improvement Quarterly*, 34(3), 229-246.
- Connolly, M., James, C., & Fertig, M. (2019). The difference between educational management and educational leadership and the importance of educational responsibility. *Educational Management Administration & Leadership*, 47(4), 504-519.
- DiPaola, M., and Hoy, W. K. (Eds.). (2015). *Leadership and School Quality*. Charlotte, NC: Information Age Publishers.
- Fairman, J. C., & Mackenzie, S. V. (2012). Spheres of teacher leadership action for learning. *Professional Development in Education*, 38(2), 229-246.
- Gandolfi, F., & Stone, S. (2018). Leadership, leadership styles, and servant leadership. *Journal of Management Research*, 18(4), 261-269.
- Glasser, W. (1998). *The quality school: Managing students without coercion*. New York: HarperCollins.

- Harris, A. (2005). Teacher leadership: More than just a feel-good factor?. *Leadership and Policy in Schools*, 4(3), 201-219.
- Harris, A., & Muijs, D. (2002). *Teacher leadership: A review of research*. National College for School Leadership.
- Harris, A. & Muijs, D. (2004). *Improving schools through teacher leadership*. London: Oxford University Press.
- Harrison, C., & Killion, J. (2007). Ten roles for teacher leaders. *Educational leadership*, 65(1), 74-77.
- House, R. J., Hanges, P. J., Javidan, M., Dorfman, P. W., & Gupta, V. (Eds.). (2004). *Culture, leadership, and organizations: The GLOBE study of 62 societies*. Sage publications.
- Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2012). *Educational administration: Theory, research, and practice*. McGraw Hill.
- Katzenmeyer, M., & Moller, G. (2009). *Awakening the sleeping giant: Helping teachers develop as leaders* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Kort, E. D. (2008). What, after all, is leadership? Leadership'and plural action. *The Leadership Quarterly*, 19(4), 409-425.
- Kotterman, J. (2006). Leadership versus management: what's the difference?. *The Journal for Quality and Participation*, 29(2), 13-17.
- Lai, E., & Cheung, D. (2015). Enacting teacher leadership: The role of teachers in bringing about change. *Educational Management Administration & Leadership*, 43(5), 673-692.
- Lieberman, A., Saxl, E. R., & Miles, M. B. (1988). Teacher leadership: Ideology and practice. In A. Lieberman (Ed.), *Building a professional culture in schools* (pp. 148–166). New York: Teachers College Press.
- Lumpkin, A., Claxton, H., & Wilson, A. (2014). Key characteristics of teacher leaders in schools. *Administrative Issues Journal: Education, Practice, and Research*, 4(2), 59–67.
- Lunenburg, F. C., & Ornstein, A. (2018). *Educational administration: Concepts and practices*. Wadsworth Cengage Learning.
- Marzano, R., & Marzano, J. (2003). *Classroom management that works: Research based strategies for every teacher*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Merideth, E. M. (2006). *Leadership strategies for teachers*. Corwin Press.

- Muijs, D., & Harris, A. (2007). Teacher leadership in (in) action: Three case studies of contrasting schools. *Educational Management Administration & Leadership*, 35(1), 111-134.
- Murphy, J. (Ed.). (2005). *Connecting teacher leadership and school improvement*. Corwin Press.
- Nguyen, D., Harris, A., & Ng, D. (2019). A review of the empirical research on teacher leadership (2003–2017). *Journal of Educational Administration*, 58(1), 60–80.
- Northouse, P. G. (2021). *Leadership: Theory and Practice (5th edition)*. Sage publications.
- Podolny, J. M., Khurana, R., & Hill-Popper, M. (2004). Revisiting the meaning of leadership. *Research in Organizational Behavior*, 26, 1-36.
- Şişman, M. (2014). *Öğretim liderliği (5. baskı)*. Pegem Yayıncılık.
- Toor, S. U. R. (2011). Differentiating leadership from management: An empirical investigation of leaders and managers. *Leadership and Management in Engineering*, 11(4), 310-320.
- Treslan, D. L. (2006). Transformational leadership in the classroom: Any evidence. *Education Canada*, 46(2), 58-62.
- Wenner, J., & Campbell, T. (2017). The theoretical and empirical basis of teacher leadership: A review of the literature. *Review of Educational Research*, 87(1), 134–171.
- White, B. A. A., Pearson, K., Bledsoe, C., & Hendricks, R. (2017). Transformational leadership: The nexus between faith and classroom leadership. *Christian Higher Education*, 16(5), 276-284.
- Winston, B. E., & Patterson, K. (2006). An integrative definition of leadership. *International Journal of Leadership Studies*, 1(2), 6-66.
- York-Barr, J., & Duke, K. (2004). What do we know about teacher leadership? Findings from two decades of scholarship. *Review of Educational Research*, 74(3), 255-316.
- Yukl, G.A. (2010). *Leadership in Organizations*, (7th edn), Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Zepeda, S. J., Mayers, R. S., & Benson, B. (2013). *Call to teacher leadership*. Routledge.

Bölüm -12-

ÖĞRETMEN-VELİ İLETİŞİMİNİN YÖNETİMİ

Eğitim insanların hayatlarının çok büyük bir bölümünü geçirdiği önemli bir süreçtir. Öyle ki bireyler bu sürecin içinden gelip geçse bile toplumun birer ferdi olduklarında da eğitim ile ilgilenmeye devam ederler. Bu ilgi eğitim kurumları olan okulların toplumsal kalkınmaya olan katkıları ile ilgilidir. İyi insan ve iyi yurttaş yetiştiren okullar toplumda huzuru, barışı ve refahı getirecektir. Bu sebeple toplum tüm bileşenleri ile okulların ihtiyaçlarını gidermek için destekte bulunmakta ve öğrencilerin çok yönlü gelişmelerini takip etmektedir. Okul ve çevre arasındaki bu işbirliği özellikle velilerin okula katılım süreçlerinde kendisini göstermektedir. İşbirliğini daha etkili ve sürdürülebilir hale getirme noktasında öğretmen ve veli iletişimi büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda öncelikle eğitim fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının, ardından da başta veliler ve öğretmenler olmak üzere konuya ilgili olan bireylerin faydalanması hedefiyle bu kitap bölümü kaleme alınmıştır. Öğretmen-veli iletişiminin yönetimi isimli bölümünün amacı lisans düzeyindeki eğitim fakültesi öğretmen adaylarının öğretmen ve veli arasındaki iletişimin önemini farkına varmaları, bu iletişimde temel bilgi düzeylerini geliştirmeleri, farklı bakış açılarını değerlendirmeleri ve okul-çevre işbirliğine yönelik vizyon geliştirmelerine zemin oluşturmaktır. Bu amacın gerçekleşmesi noktasında konu genelden özele doğru altı temel alt başlığa ayrılmıştır. İlk kısımda okul ve çevre işbirliğinden bahsedilerek toplumun eğitime bakışı ele alınacaktır. İkinci kısımda Okul-Aile birliklerinin görev ve sorumluluklarını anlatılacaktır. Üçüncü kısımda veli katılımı farklı bakış açılarıyla tanımlanacak ve veli katılımının önemi vurgulanacaktır. Dördüncü kısımda veli katılımını etkileyen faktörler hem engeller hem de teşvikler bağlamında açıklanacaktır. Beşinci kısımda ise veli katılımına ilişkin alan yazında yer alan modeller tanıtılacaktır. Son kısımda ise öğretmen-

Yararlanılan Kaynaklar

- Açıkalin, A. (1989). Özel ve devlet liselerinde veli beklentilerinin örgütsel ve yönetsel boyutları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(4), 85-91.
- Akbaşı, S. & Kavak, Y. (2008). Ortaöğretim okullarındaki okul aile birliklerinin görevlerini gerçekleştirme düzeyleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 19(1), 21.
- Anderson, K. J., & Minke, K. M. (2007). Parent involvement in education: Toward an understanding of parents' decision making. *The Journal of Educational Research*, 311-323.
- Albayrak, F. (2004). *İlköğretim okullarının yönetiminde okul aile birliklerinin okul yönetimine katkısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Barge, J. K., & Loges, W. E. (2003). Parent, student, and teacher perceptions of parental involvement. *Journal of Applied Communication Research*, 31(2), 140-163.
- Battistich, V., Solomon, D., Kim, D. I., Watson, M., & Schaps, E. (1995). Schools as communities, poverty levels of student populations, and students' attitudes, motives, and performance: A multilevel analysis. *American Educational Research Journal*, 32(3), 627-658.
- Becker, H. J., & Epstein, J. L. (1982). Parent involvement: A survey of teacher practices. *The Elementary School Journal*, 83(2), 85-102.
- Beydoğan, Ö. (2006). Ailelerin eğitim sürecine katılımına yönelik modeller ve yaklaşımlar. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 75-90.
- Bingöl, C. (2004). *Okul-aile birliklerinin görevlerini gerçekleştirme derecesinin belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Bosma, L. M., Sieving, R. E., Ericson, A., Russ, P., Cavender, L., & Bonine, M. (2010). Elements for successful collaboration between K-8 school, community agency, and university partners: The lead peace partnership. *Journal of School Health*, 80(10), 501-507.
- Bramesfeld, K. D., Carrick, A. C., Lessmeier, S. L., Nicoloff, A. L. Keiser, M., & Metter, S. A. (2013). Parental involvement in a childcare center: Assessing predictors of school-based involvement. *Psi Chi Journal of Psychological Research*, 18(3), 103-115.

- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513 - 531.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723 - 742.
- Bryan, J., & Henry, L. (2012). A model for building school–family–community partnerships: Principles and process. *Journal of Counseling & Development*, 90(4), 408-420.
- Can, B. (2009). *İlköğretim programının uygulanması sürecine velilerin katılımları ve okula ilişkin tutumları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Christenson, S. L. (2004). The family-school partnership: An opportunity to promote the learning competence of all students. *School Psychology Review*, 33(1), 83-104.
- Coutts, M. J., Sheridan, S. M., Kwon, K., & Semke, C. A. (2012). The Effect of Teacher's Invitations to Parental Involvement on Children's Externalizing Problem Behaviors: An Examination of a CBC Intervention. CYFS Working Paper No. 2012-3. *Nebraska Center for Research on Children, Youth, Families and Schools*.
- Cömert, D., & Güleç, H. (2004). Okulöncesi eğitim kurumlarında aile katılımının önemi: Öğretmen-aile-çocuk ve kurum. *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 131-145.
- Çalık, C. (2007). Okul-çevre ilişkisinin okul geliştirmedeki rolü: Kavramsal bir çözümleme. *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)*, 3, 123-139.
- Demircan, A. (2012). *Ortaöğretim okullarında aile katılımı: Ölçek uyarlaması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Eccles J. S., & Harold, R. D. (1993). Parent-school involvement during the early adolescent years. *Teachers College Record*, 94(3), 568-587.
- Eccles, J.S., & Harold, R.D. (1996). Family involvement in children's and adolescents' schooling. In A. Booth and J. Dunn, (Eds) *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* (pp. 3-34). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.
- Epstein, J. L. (1992). *School and family partnerships*. Report No. 6. Johns Hopkins University.
- Epstein, J. L. (1995). School/family/community partnerships: Caring for the children we share. *The Phi Delta Kappan*, 92(3), 81-96.

- Epstein, J., & Sanders, M. G. (1998). What we learn from international studies of school-family-community partnerships. *Childhood Education, 74*(6), 392-94.
- Erdoğan, Ç., & Demirkasımoğlu, N. (2010). Ailelerin eğitim sürecine katılımına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 16*(3), 399-431.
- Ereş, F. (2009). Okul-aile birliği yönetmeliğinde belirlenen görevlerin gerçekleşmesine yönelik öğretmen görüşleri. *Çağdas Eğitim Dergisi, (362)*.
- Finders, M., & Lewis, C. (1994). Why some parents don't come to school. *Kaleidoscope: Contemporary and Classic Readings in Education, 106*, 50-54.
- Glow, K. M., & Sperhac, A. M. (2003). A community collaborative partnership for the Chicago public schools. *Journal of School Health, 73*(10), 395-398.
- Gonzalez-DeHass, A. R., Willems, P. P., & Holbein, M. F. D. (2005). Examining the relationship between parental involvement and student motivation. *Educational Psychology Review, 17*(2), 99-123.
- Gökçe, E. (2000). İlköğretimde okul aile işbirliğinin geliştirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7*, 204-209.
- Hara, S. R., & Burke, D. J. (1998). Parent involvement: The key to improved student achievement. *School Community Journal, 8*(2), 9-19.
- Harris, E. & Wimer, C. (2004). *Engaging with families in out of school time learning*. Harvard family research project, Number 4.
- Hatch, T. (1998). How community action contributes to achievement. *Educational Leadership, 55*(8), 15-16.
- Hazır-Bıkmaz, F. H., & Güler, D. S. (2002). Velilerin sınıf öğretmenlerinden beklentileri ve sınıf öğretmenlerinin bu beklentilere uygunluğu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2*(2), 445-472.
- Henderson, A. T., & Berla, N. (1994). *A new generation of evidence: The family is critical to student achievement*. Washington DC: National Committee for Citizens in Education.
- Henderson, A. T., & Mapp, K. L. (2002). *A New Wave of Evidence: The Impact of School, Family, and Community Connections on Student Achievement*. Austin, Texas: SEDL.
- Hooever-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (1995). Parental involvement in children's education: Why does it make a difference? *Teachers College Record, 97*(2), 310-331.

- Hooever-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (1997). Why do parents become involved in their children's education? *Review of Educational Research*, 67(1), 3-42.
- Hooever-Dempsey, K. V., Walker, J. M. T., Sandler, H. M., Whetsel, D., Green, C. L., Wilkins, A. S., & Closson, K. (2005). Why do parents become involved? Research findings and implications. *The Elementary School Journal*, 106(2), 105-130.
- Jeynes, W. H. (2005). A meta-analysis of the relation of parental involvement to urban elementary school student academic achievement. *Urban Education*, 40(3), 237-269.
- Jordan, C., Orozco, E., & Averett, A. (2001). Emerging issues in school, family, & community connections. Austin, TX: National Center for Family & Community Connections with Schools. Southwest Educational Development Laboratory.
- Kalaycı, Y. (2016). Sınıf yönetimi ve aile ilişkisi. *Sınıf yönetimi* (Ed. S. Demirdağ) içinde (s.222-251). Ankara: Nobel Yayıncılık
- Knisely, K. (2011). *Literature review: How much does parental involvement really affect the student's success?* http://kniselymtt.pbworks.com/f/EDCI6300_kknisely_LiteratureReview.pdf adresinden erişilmiştir.
- Kohl, G. O., Lengua, L. J., & McMahon, R. J. (2000). Parent involvement in school conceptualizing multiple dimensions and their relations with family and demographic risk factors. *Journal of School Psychology*, 38(6), 501-523.
- Kotaman, H. (2008). Türk ana babalarının çocuklarının eğitim öğretimlerine katılım düzeyleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 135-149.
- Kuzgun Y. (1972) Anne- baba tutumlarının kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Leik, R. K., & Chalkley, M. A. (1990). Parent Involvement: What Is It That Works?. *Children Today*, 19(3), 34-37.
- Lewis, A. C. (1999). *Communities working for better schools*. Cross City Campaign.
- Lunenburg, F. C., & Ornstein, A. C. (2011). *Educational administration: Concepts and practices*. Wadsworth Publishing.
- Mendez, J. L. (2010). How can parents get involved in preschool? Barriers and engagement in education by ethnic minority parents of children attending Head Start. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 16(1), 26.

- Mo, Y., & Singh, K. (2008). Parents' relationships and involvement: Effects on students' school engagement and performance. *RMLE Online: Research in Middle Level Education*, 31(10), 1-11.
- Nokali, N. E., Bachman, H. J., & Votruba-Drzal, E. (2010). Parent involvement and children's academic and social development in elementary school. *Child Development*, 81(3), 988-1005.
- Nweze, B. R. (1993). Increasing parent involvement, student attendance and appropriate school behavior of at-risk middle school students through parent partnerships. (Doktora tezi). Nova University.
- Özbaş, M. (2017). Eğitimde iletişim ve işbirliği. *Sınıf yönetimi (Ed. İlhan Günbayı) içinde (s.121-142)*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2002). Okul-veli işbirliği. https://fatsamakif.meb.k12.tr/icerikler/veli-toplantisi-yapmak-sart-midir_5853616.html adresinden erişilmiştir.
- Ramirez, A. Y. (2001). "Parent involvement is like apple pie": A look at parental involvement in wwo States. *The High School Journal*, 85(1), 1-9.
- Resmi Gazete. (2012). Milli Eğitim Bakanlığı Okul aile birlikleri yönetmeliği <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/02/20120209-6.htm> adresinden erişilmiştir.
- Rumberger, R. W., Ghatak, R., Poulos, G., Ritter, P. L., & Dornbusch, S. M. (1990). Family influences on dropout behavior in one California high school. *Sociology of Education*, 63(4), 283-299.
- Sanders, M. G. (2001). The role of "community" in comprehensive school, family, and community partnership programs. *The Elementary School Journal*, 102(1), 19-34.
- Sanders, M., & Harvey, A. (2002). Beyond the school walls: A case study of principal leadership for school-community collaboration. *The Teachers College Record*, 104(7), 1345-1368.
- Smey-Richman, B. (1991). School Climate and Restructuring for Low-Achieving Students.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M., & Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development*, 63(5), 1266-1281.
- Şaban, C. (2011). *İlköğretim okullarında velilerin eğitime katılım düzeyleri ve tercih ettikleri katılım türleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

- Şişman, M., & Turan, S. (2003). Eğitimde yerelleşme ve demokratikleşme Çabaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 9(2), 300-315.
- Walker, J. M. T, Wilkins, A. S., Dallaire, J. R., Sandler, H. M., & Hoover-Dempsey, K. V. (2005). Parental involvement: Model revision through scale development. *The Elementary School Journal*, 106(2), 85-104.
- Weber, A. (2010). *Can family involvement improve educational outcomes in developing countries?*. Germen Economic Association-Zurich konferansında sunulmuştur.
- Williams Jr, D. L., & Chavkin, N. F. (1989). Essential Elements of Strong Parent Involvement Programs. *Educational Leadership*, 47(2), 18-20.
- Yaylacı, A. F. (1999). *İlköğretim okullarında ailenin okula katılımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yıldırım, M. C., & Dönmez, B. (2008). Okul-aile işbirliğine ilişkin bir araştırma: İstiklal İlköğretim Okulu örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), 98-115.

Bölüm -13-

SINIF YÖNETİMİYLE İLGİLİ ÖRNEK OLAYLAR

Öğretmenlik eğitimi; öğretmenler ve öğretmen adaylarının öğrenme ve öğretme becerilerini geliştirdikleri bir süreçtir. Bu süreç hizmet öncesi süreçle başlamaktadır. Öğretmen adayları lisans eğitimi süresince almış oldukları alan eğitimi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür dersleri ve yapmış oldukları uygulamalarla öğretmenlik mesleğine adım atmaktadır. Öğretmen yetiştiren kurumlar sadece teorik bilgi vermekle kalmayıp uygulamalı derslerle de öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yetiştirilmesini sağlamaktadır (Erol ve diğerleri, 2010). Bu doğrultuda öğretmen adaylarının aldıkları teorik dersleri sınıf içi uygulamalarla pekiştirmeleri gerekmektedir. Öğretmen eğitiminde sıklıkla kullanılan bu uygulamalardan biri de örnek olay yöntemidir. Örnek olay yöntemi tıp, hukuk, işletme, mühendislik vs. alanlardan sonra eğitim alanında da tercih edilen yöntemlerden biridir (McLellan, 2004).

Gerçek sınıf deneyimlerinin paylaşıldığı örnek olay yöntemi, öğretmen adaylarının mesleğe başladıktan sonra karşılaşabilecekleri muhtemel olaylara hazırlanmasında kullanılacak bir yöntemdir (Tippins ve diğerleri, 1999). Bu yöntem, gerçek bir olay karşısında öğrencilerin problem çözme, eleştirel düşünme, karar verme, işbirliği yapma, analiz etme, görüşlerini ifade etme ve yargıda bulunma becerilerini geliştirmek için kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Davis, 1993; Hakkarainen ve diğerleri, 2007; McLellan, 2004).

Örnek olay yönteminin sıklıkla kullanıldığı derslerden biri de Sınıf Yönetimi dersi. Sınıf Yönetimi dersi kapsamında kullanılan örnek olaylarla sınıfın psikolojik ve fiziki özellikleri, öğrenci-öğretmen iletişimi, sınıfta zamanın etkili kullanımı, öğrencilerin motivasyonunun sağlanması, öğretimin yönetimi ve istenmeyen öğrenci davranışları konularında öğretmen adaylarına iyi uygulamaları tanıma fırsatı verilmektedir.

Bu bölümde öğretmen adaylarının karşılaşabilecekleri örnek olaylar ele alınmıştır. Örnek olaylarda okul öncesi, ilkökul ve ortaokul seviyelerinde öğretmen ve öğrenci durumları ele alınmış olup okuyucu sunulmuştur.

Yararlanılan Kaynaklar

- Davis, B.G. (1993). *Tools for teaching*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Erol, O., Özeydin, B., & Koç, M. (2010). Sınıf yönetiminde karşılaşılan olaylar, öğretmen tepkileri ve öğrenciler üzerindeki etkileri: Unutulmayan sınıf anılarının analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 16(1), 25-47.
- Hakkarainen, P., Saarelainen, T., & Ruokamo, H. (2007). Towards meaningful learning through digital video supported, case based teaching. *Australian Journal of Educational Technology*, 23(1), 87-109.
- McLellan, H. (2004). The case for case-based teaching in online classes. *Educational Technology*, 44(4), 14-18.
- Tippins, D., Nichols, S., & Dana, T. (1999). Exploring novice and experienced elementary teachers' science teaching and learning referents through videocases. *Research in Science Education*, 29, 331 - 352.